Clarissa P. Estés

KURTLARLA KOŞAN KADINLAR

Vahşi Kadın Arketipine Dair Mit ve Öyküler

İngilizceden Çeviren: Hakan Atalay

26. BASIM

CLARISSA PINKOLA ESTÉS

Dr. Clarissa Pinkola Estés, uluslararası platformda tanınan ve ödül kazanmış bir şair, İsviçre, Zürih'teki International Association of Analytical Psychology (Uluslararası Analitik Psikoloji Kurumu) tarafından Jungcu Psikanalist Diplomatı seçilen bir psikanalist ve bir *cantadora*'dır (Latin geleneğinde eski öyküleri toplayıp saklayan kişi). Ayrıca bir dönem, Amerika Birleşik Devletleri'nde, C.G. Jung Center for Education and Research (C.G. Jung Eğitim ve Araştırma Merkezi) adlı kurumun başkanlığını yapmıştır. Doktorasını kültürlerarası araştırmalar ve klinik psikoloji üzerine yapmıştır. Estés, yirmi beş yıldır öğretmenlik yapmasının yanında, özel olarak kendi hastalarının tedavisiyle de ilgilenmiştir.

Estés, *Kurtlarla Koşan Kadınlar*'ı yazmaya 1971 yılında başlamış ve yirmi yılı aşan bir süre içinde bitirmiştir. Çalışması on sekiz dile çevrilmiş ve kadınların içsel yaşamları konusunda önemli bir çalışma ve bir klasik olarak değerlendirilmiştir.

Dr. Estés'in, yayımlanan diğer çalışmaları arasında, *The Gift Story, A Wise Tale About What Is Enough* (Armağan Öyküsü, Neyin Yeterli Olduğu Konusunda Bilgece Bir Öykü) da bulunmaktadır. Ayrıca, kendi sesiyle okuduğu ve çoksatan dokuz kaseti, *Theatre of the Imagination* (Düşgücünün Tiyatrosu) adını taşıyan ve NPR, California ve Amerika'daki bölgesel radyo istasyonlarının birçoğunda yayınlanan on üç bölümlük bir dizi programı bulunmaktadır.

Uzunca bir süredir bir aktivist olarak da etkinlik gösteren Dr. Estés, yeni kurulan ve amacı, insan ruhunu güçlendiren öyküleri radyo aracılığıyla dünyanın sorun yaşayan bölgelerine iletmek olan C.P. Estés Guadulupe Foundation'ın da başkanlığını yapmaktadır. Yaşamını insanlara adamışlığı ve yazdıklarıyla, Estés, Washington'daki The National Latina Foundation MANA'dan *Las Primeras* ödülünü; 1994 yılında The Union Institute'tan, toplumsal adalet için Başkanlık Madalyası almıştır. 1990-91 tarihleri arasında, Rocky Mountain Women's Institute'tan bir burs kazanmıştır. Dr. Estés, Colorado Eyaleti'nde Arts and Humanities Council'in Sanatçı üyeleri arasında da yer almıştır. Ayrıca, yıllık Joseph Campbell Festivali'nde "Keeper of the Lore" Ödülü'nü alan ilk kişidir.

Kurtlarla Koşan Kadınlar, ABA'nın ABBY Onur Ödülü'nü, Colorado Yazarlar Birliği'nin Top Hand Ödülü'nü ve National Association for the Advancement of Psychoanalysis'in (Ulusal Psikoanaliz Gelişim Kurumu) Gradiva Ödülü'nü kazanmıştır.

Dr. Estés evli ve üç yetişkin çocuğu var. *La Sociedad de Guadalupe*'nin yaşam boyu üyesidir.

İçindekiler

Vahşi Kadın'ın cömertliği

— ÖNSÖZ 13
— GİRİŞ: KEMİKLERE ŞARKI SÖYLEMEK 15

Öyküler

I. ULUMA: VAHŞİ KADIN'IN DİRİLİŞİ 37
❦ *La Loba*, Kurt kadın 37
❦ *Dört Haham* 44

II. DAVETSİZ MİSAFİRİ SEZDİRMEDEN İZLEMEK:
ERGİNLENMENİN BAŞLANGICI 51
❦ Mavisakal 51
– Psişenin doğal yok edicisi 57
– Av olarak safdil kadınlar 59
– Bilginin anahtarı: Koklamanın önemi 64
– Hayvani damat 66
– Kan kokusu 68
– Geri çekilmek ve kuşatmak 72
– Çığlığı basmak 74
– Günah-yiyiciler 76
– Kadınların düşlerindeki karanlık adam 79

III. GERÇEKLERİ KOKLAYARAK ARAŞTIRIP BULMAK:
ERGİNLENME OLARAK SEZGİNİN
TEKRAR ELE GEÇİRİLMESİ 87
❦ Kadının cebindeki oyuncak bebek: Bilge Vasalisa 87
1. Ödev: Fazla-iyi annenin ölmesine izin vermek 94
2. Ödev: Kaba gölgenin meydana çıkarılması 98
3. Ödev: Karanlıkta yolunu bulmak 102
4. Ödev: Vahşi Cadı'yla yüzleşmek 106
5. Ödev: Akıldışı-Olan'a hizmet etmek 110
6. Ödev: Bunu şundan ayırmak 115
7. Ödev: Gizemleri sormak 118
8. Ödev: Dört ayak üstünde durmak 121
9. Ödev: Gölgeye yeni bir rol vermek 124

IV. EŞ: ÖTEKİYLE BİRLEŞME 133
❦ Vahşi adam için ilahi: Manawee 133
– Kadınların ikili doğası 137
– İkinin gücü 138
– Adın gücü 140
– İnatçı köpek doğası 142
– Baştan çıkarıcı iştahın ayak sesleri 143
– Acımasız olmayı becermek 145
– İçerideki kadın 146

V. AVLANMA: GÖNÜL YALNIZ BİR AVCIYKEN 149
❦ İskelet Kadın:
Sevginin hayat/ölüm/hayat doğasıyla yüzleşmek 149
– Sevginin evindeki ölüm 154
– Sevginin ilk evreleri 157
– Sevginin sonraki evreleri 179

VI. SÜRÜSÜNÜ BULMAK: KUTSAMA OLARAK AİDİYET 187
❦ Çirkin Ördek Yavrusu 187
❦ Yanlış Zigot 215

VII. NEŞELİ BEDEN: VAHŞİ ET 223
– Beden konuşması 225
– Peri masallarındaki beden 230
– Kalçaların gücü 233
❦ *La Mariposa*, Kelebek kadın 234

VIII. KENDİNİ KORUMAK: KURT KAPANLARINI, KAFESLERİ VE ZEHİRLİ YEMLERİ TANIMAK 241
– Yabanıl kadın 241
❦ Kırmızı Ayakkabılar 243
– Peri masallarındaki acımasız kayıplar 246
– El yapımı kırmızı ayakkabılar 249
– Tuzaklar 252
1. Tuzak: Yaldızlı araba, hayatın değersizleştirilmesi 252
2. Tuzak: Kurumuş yaşlı kadın, kocayan kuvvet 253
3. Tuzak: Hazinenin yanması, Hambre del Alma, *ruhsal kıtlık* 256
4. Tuzak: Temel içgüdünün yaralanması, tutsaklığın sonuçları 260
5. Tuzak: Gizli bir hayata sinsice sokulmaya çalışmak, ikiye bölünmek 263
6. Tuzak: Toplumun önünde eğilmek, gölge isyan 270
7. Tuzak: Miş gibi yapmak, iyi olmaya çalışmak, Anormal olanı normalleştirmek 273
8. Tuzak: Denetimsizce dans etmek, saplantı ve bağımlılık 277
– Celladın evinde 282
– El yapımı bir hayata geri dönmek, Zedelenmiş içgüdüleri iyileştirmek 283

IX. EVİN YOLUNU BULMAK: KENDİNE DÖNÜŞ 288
❦ Fok derisi, Ruh derisi 290
– Erginlenme olarak ruh hissinin kaybı 295
– Postunu yitirmek 298
– Yalnız adam 303
– Tin çocuk 305
– Kuruyup kalmak ve sakatlanmak 307
– Yaşlı olanın çağrısını duymak 310
– Çok uzun süre kalmak 313
– Bağlarını çözmek, suya dalmak 318
– Orta kadın: Suyun altında nefes alıp vermek 323
– Yüzeye çıkmak 324

– Planlanmış bir yalnızlık için alıştırma yapmak 327
– Kadınların doğuştan gelen ekolojileri 331

X. TEMİZ SU: YARATICI HAYATIN BESLENMESİ 333
❦La Llorona 338
– Vahşi ruhun kirlenmesi 339
– Nehirdeki zehir 341
– Nehirdeki yangın 345
– Nehirdeki adam 348
– Nehri geri almak 354
– Odaklanma ve fantezi değirmeni 358
❦Küçük Kibritçi Kız 359
– Yaratıcı fanteziyi başından savmak 360
– Yaratıcı ateşi yenilemek 366
❦Üç Altın Saç 367

XI. SICAKLIK: KUTSAL BİR CİNSELLİĞİN YENİDEN ELE GEÇİRİLMESİ 374
– Kirli Tanrıçalar 374
❦Baubo: Karın Tanrıçası 377
❦Çakal Dick 381
❦Bir Ruanda gezisi 384

XII. ÖZEL ARAZİYİ BELİRLEMEK: ÖFKENİN VE BAĞIŞLAMANIN SINIRLARI 387
❦Hilal Ayısı 387
– Öğretmen olarak öfke 392
– Şifacıdan yardım istemek: Dağa tırmanmak 395
– Tin ayısı 400
– Dönüştürücü ateş ve doğru eylem 401
– Haklı öfke 403
❦Kurumuş Ağaçlar 404
– Zedelenmiş içgüdü ve öfke 409
– Müşterek öfke 411
– Eski öfkeye saplanıp kalmak 411
– Bağışlamanın dört evresi 414

XIII. SAVAŞ YARALARI: YARA İZİ KLANINA ÜYELİK 418
– Öldüren sırlar 419
– Ölü bölge 422
❦Altın Saçlı Kadın 423
– Günah-ceketi 430

XIV. *LA SELVA SUBTERRÁNEA*:
YERALTI ORMANINDA ERGİNLENME 432
❦ Elsiz Kız 432
1. Evre: Bilmeden pazarlık etmek 439
2. Evre: Parçalanma 447
3. Evre: Dolaşıp durmak 457
4. Evre: Altdünyada sevgiyi bulmak 463
5. Evre: Ruhun hırpalanması 476
6. Evre: Vahşi Kadın'ın dünyası 492
7. Evre: Vahşi gelin ve damat 498

XV. GÖLGE GİBİ İZLEMEK: *CANTO HONDO*, DERİN ŞARKI. ... 503

XVI. KURDUN KİRPİKLERİ 509
— SONSÖZ: İLAÇ OLARAK ÖYKÜ 514
— EK 523

— GENÇ BİR KURDUN EĞİTİMİ: KAYNAKÇA 529
— TEŞEKKÜR 536
— DİZİN 539

Önsöz

Hepimiz vahşiye özlemle doluyuz. Bu özlemin kültürel olarak onaylanmış pek az panzehiri var. Bize bu tür bir arzudan utanç duymamız öğretildi. Uzattığımız saçlarımızı duygularımızı saklamak için kullandık. Ama Vahşi Kadın'ın gölgesi gündüz ve gecelerimiz boyunca pusuya yatmış bir halde hâlâ varlığını sürdürmekte. Nerede olursak olalım, arkamızda tırıs giden bu gölge kesinlikle dört ayaklı.

Dr. Clarissa Pinkola Estés
Cheyenne, Wyoming

Giriş:
Kemiklerin üstüne şarkı söylemek

Vahşi Hayat ve Vahşi Kadın, ikisi de soyu tükenmekte olan türler.

Zaman içinde kadına özgü içgüdüsel doğanın yağmalandığına, bastırıldığına ve ezildiğine tanık olduk. Uzun dönemler boyunca bu içgüdüsel doğa, tıpkı vahşi hayat ve vahşi topraklar gibi kötüye kullanılmıştır. Binlerce yıldır ne zaman arkamızı dönsek, ruhun en zavallı topraklarına fırlatılıp atıldığını gördük. Tarih boyunca Vahşi Kadın'ın ruhsal toprakları yağmalanıp yakılmış, buldozerlerle düzlenmiş ve başkalarını memnun etmek üzere doğal döngüleri, doğal olmayan ritimlere büründürülmüştür.

İçsel vahşi doğalarımıza yönelik duyarlığımız giderek azalırken, gezegenimizin eskil ve saf vahşiliğinin de yok olması rastlantısal değildir. Yaşlı ormanların ve yaşlı kadınların neden çok önemli kaynaklar

olarak görülmediğini anlamak fazla zor değildir. Bu hiç de gizemli bir durum değildir. Kurtların ve çakalların, ayıların ve vahşi kadınların benzer ünlere sahip olması da o kadar rastlantısal değildir. Ortak içgüdüsel arketipleri paylaştıkları için, yanlışlıkla da olsa, hepsi nankör, doğuştan tehlikeli ve kindar olarak tanınırlar.

Jungcu bir psikanalist, şair ve *cantadora* - eski öykü derleyicisi - olarak hayatım ve çalışmalarım bana, kadınların gücünü yitiren canlılıklarının, yine kendi yeraltı dünyalarının yıkıntılarında yapılacak kapsamlı bir "ruhsal-arkeolojik" kazıyla gün ışığına çıkarılabileceğini gösterdi. Bu yöntemlerle doğal içgüdüsel ruhun durumunu düzeltebilir ve onun Vahşi Kadın arketipinde kişileştirilmesi yoluyla, kadının en derin doğasının yol ve yöntemlerinin farkına varabiliriz. Günümüz kadını, bulanık bir etkinlikler yumağına dönüşmüş durumda. Herkes için her şey olmaya koşullandırılmıştır. Eski bilgeliğin modası, uzun süre önce geçmiştir.

Bu kitabın adı, *Kurtlarla Koşan Kadınlar: Vahşi Kadın Arketipine Dair Mit ve Öyküler*, özellikle kurtlarla ilgili olmak üzere vahşi hayatın biyolojisiyle ilgili çalışmalarımdan çıktı. *Canis Lupus* ve *Canis Rufus* kurtlarına yönelik çalışmalar, gerek ateşli tabiatları, gerek zahmetli hayatları düşünülürse, kadınların tarihini tutmaya benzer.

Sağlıklı kurtlar ve sağlıklı kadınlar belirli ruhsal karakteristikleri paylaşırlar: Keskin bir duyarlık, oyuncu bir ruh ve yoğun bir kendini adama kapasitesi. Kurtlar ve kadınlar, doğaları, araştırıcılıkları, büyük bir dayanıklılık ve güce sahip olmaları bakımından yakın akrabadırlar. Sezgileri çok güçlüdür; yavruları, eşleri ve sürüleriyle yoğun bir biçimde ilgilenirler. Sürekli değişen koşullara uyum sağlamakta deneyimlidirler; tuttuklarını koparmalarının yanında çok da cesurdurlar.

Ancak ikisi de sürekli avlanmış, taciz edilmiş ve yanlış bir şekilde obur, sapkın, son derece saldırgan ve hasımlarından daha az değerli olarak tanımlanmıştır. Hem vahşiliği hem de ruhun vahşi yanlarını yok eden, içgüdüsel olanın soyunu kurutan ve arkada hiç iz bile bırakmayanlar için, ikisi de birer hedef haline gelmiştir. Kurtların ve kadınların kendilerini yanlış anlayanlar tarafından yok edilmesi çarpıcı bir benzerlik taşır.

Vahşi Kadın arketipi kavramı, gözümde ilk kez işte bu noktada, kurtlarla ilgili çalışmalarım sırasında açıklık kazandı. Ayı, fil ve ruhkuşları (kelebekler) gibi başka yaratıkları da inceledim. Her türün kendine özgü karakteristikleri, kadınsı içgüdüsel ruha ilişkin bilinebilecekler hakkında bol miktarda mecazi ipuçları vermektedir.

Vahşi doğa ruhumdan iki kere geçti: İlk olarak tutkulu bir Meksikalı-İspanyol kanı taşıyan bir ailede doğmamla, sonra da ateşli Macarlardan oluşan bir aile tarafından evlat edinilmemle. Michigan eyaletinin sınırında, ormanlıklar, meyve bahçeleri ve çiftliklerle çevrili, Büyük Göller'e yakın bir yerde büyüdüm. Orada, gökgürültüsü ve şimşek, ana besinimdi. Geceleri buğday tarlaları hışırdayıp yüksek sesle konuşurdu. Uzaklarda, kuzeyde ay ışığıyla birlikte açık alanlara gelen kurtlar oradan oraya atlayıp zıplar, adeta Tanrı'ya yakarırlardı. Hepimiz korkusuzca aynı derelerden su içebilirdik.

Her ne kadar o sıralar bu şekilde adlandırmasam da, Vahşi Kadın'a duyduğum aşk küçük bir çocukken başladı. Bir atletten çok, estettim; tek isteğim de kendinden geçmiş bir halde gezip tozmaktı. Masa ve sandalyelerden çok, toprağı, ağaçları ve mağaraları yeğliyordum, çünkü buralarda Tanrı ile baş başa kalabileceğimi hissediyordum. 17 F2

Hışırtı-sohbetlerini yapabilmek için, tarlalar içlerinde yürünmesini *istiyor*, nehir ise *her zaman* karanlıktan sonra ziyarete çağırıyordu. Geceleyin ormanda ateşler yakılması *gerekiyordu* ve öyküler, yetişkinlerin işitme menzilinin dışında anlatılmalıydı.

Doğanın içinde büyümüş olduğum için şanslıydım. Orada, yıldırım çarpmaları bana ani ölümü ve hayatın geçiciliğini öğretti. Fare yavruları, yeni yaşamların, ölümü bir parça hafiflettiğini gösterdi. Topraktan "Yerli boncukları," fosiller çıkardığımda, insanların uzun ama çok uzun bir zamandır burada bulunduklarını anladım. Kafamın üstüne konan kral kelebekleri, gece takılarım olan ateşböcekleri ve bileziklerim olan zümrüt yeşili kurbağalar sayesinde, süslenmenin kutsal sanatını öğrendim.

Bir anne kurt, ölümcül şekilde yaralanmış yavrularından birini öldürdü; bu bana, haşin bir şefkati ve ölümün nihayete ulaşmasına izin verme gereğini öğretti. Daldan düşen ve tekrar yukarı tırmanmaya çalışan tüylü tırtıllar, bir amaca yönelik çalışmayı öğretti. Kolumu gıdıklayan yürüyüşleri, cildin nasıl canlanabileceğini öğretti. Ağaçların tepesine tırmanmak, günü geldiğinde cinselliğin nasıl hisler uyandırabileceğini öğretti.

Benim de dahil olduğum II. Dünya Savaşı sonrası kuşağı, kadınların çocuksulaştırıldığı ve mal muamelesi gördüğü bir zamanda büyüdü. Nadastaki bahçeler gibi korundular... ama ne mutlu ki, her zaman rüzgârla gelen yabanıl tohumlar vardı. Yazdıkları şeyler yetkin görülmese de, kadınlar bir şekilde hep ışıldadılar. Yaptıkları resimler kabul görmese de, bir şekilde ruhu beslediler. Kadınların sanatları için ihtiyaç duydukları araç ve yerler için yalvarmaları gerekiyordu ve hiçbirini bu-

lamadıklarında ise ağaçlarda, mağaralarda, ormanlarda ve dolaplarda kendi alanlarını yarattılar.

Dans etmelerineyse neredeyse hiç katlanılamadı, öyle ki, kimsenin onları göremeyeceği ormanda ya da gizli köşelerde veya çöpü boşaltmaya çıkarken dans ettiler. Süslenmelerine kuşkuyla bakıldı. Neşeli bedenleri ya da giyecekleri, incitilme ve cinsel saldırıya uğrama tehlikelerini artırdı. Sırtlarındaki elbiselerin bile onlara ait olduğu söylenemezdi.

Çocuklarını istismar eden ana babalara yalnızca "katı" denildiği; iliklerine kadar sömürülen kadınların ruhsal yaralanmalarına "sinir krizi" adı verildiği; sımsıkı korselere sokulan, sımsıkı gemlenen ve sımsıkı dizginlenen kız ve kadınların "edepli," "zarif" görüldüğü bir zamandı ve hayatın sayılı anlarında yakalarını kurtarmasını beceren diğer kadınlar ise "kötü" damgası yediler.

Benden önceki ve sonraki birçok kadın gibi, ben de hayatımı kılık değiştirmiş bir *criatura* [yaratık] olarak yaşadım. Benden önceki eş dostumun yaptığı gibi yüksek topuklarla çalım satarak yürüyüp sendeliyor ve kiliseye giderken elbise ve şapka giyiyordum. Ama muazzam kuyruğum çoğu zaman eteğimin altından çıkıyor, şapkamı gözlerime kadar indirmezsem kulaklarım seyiriyor ve bu durum kimi zaman odanın öteki ucundan bile görülüyordu.

O karanlık yılların şarkısını, *hambre del alma*'yı, açlık çeken ruhun şarkısını unutmadım. Ama neşeli *Canto Hondo*'yu, derin şarkıyı da unutmadım; istediğimizde ruh-dolu bir şekilde sözleri zihnimizde yeniden canlanan şarkıyı.

Bir ormanın içinde giderek belirsiz hale gelen ve sonunda neredeyse hiçliğe dönüşen bir patika gibi, geleneksel psikolojik kuram da, yaratıcı, yetenekli ve derin kadın imgesine çok az yer verir. Geleneksel psikoloji genellikle kadınlar için önemli olan (arketipsel, sezgisel, cinsel ve döngüsel olarak adlandırılabilecek kadınların farklı dönemleri, bir kadının tarzı, bilgisi ve yaratıcı ateşiyle ilgili olan) derin meseleleri geçiştirir ya da bu konularda tamamen suskun kalır. Beni yirmi yıldan uzun bir süre boyunca Vahşi Kadın arketipi üzerinde çalışmaya yönlendiren de işte bu olmuştur.

Kadın ruhuna ilişkin sorunlar, kadını, bilinçaltı düzeyinde işleyen bir kültürün tanımına sıkıştırmakla ele alınamayacağı gibi, kadınlar, kendilerini bilincin tek taşıyıcıları olarak görenler tarafından, entelektüel açıdan daha kabul edilebilir bir biçime de sokulamazlar. Hayır, ha-

yata sağlam ve doğal güçler olarak başlayan milyonlarca kadının kendi kültürlerinde birer yabancı haline gelmesinin nedeni zaten budur. O halde amaç, kadının güzel ve doğal psişik biçimlerinin yeniden yüzeye çıkarılıp desteklenmesi olmalıdır.

Masallar, mitler ve öyküler, vahşi doğanın arkasında bıraktığı patikayı seçip ayırt edebilmemiz için görme gücümüzü keskinleştiren kavrayışlar sağlar. Öyküde bulunan dersler, bize henüz yolların tükenmediğini ve kadınları daha da derinlere ve kendi bilgilerinin en uç sınırlarına götürmeye devam ettiğini gösterir. Hepimiz, yabanıl Benliğin yolundan gidiyoruz.

Ona Vahşi Kadın adını verdim, çünkü bu *vahşi* ve *kadın* sözcükleri, *llamar o tocar a la puerta*, yani kadının derinlerde yatan psişesinin kapısında masal tıkırtıları yaratıyor. *Llamar o tocar a la puerta* aslında bir kapıyı açmak için ismin aracılığından yararlanmak demektir. Bir geçidin kapısının açılmasını sağlayan sözcükleri kullanmak demektir. Bir kadın hangi kültürden etkiler taşırsa taşısın, *vahşi* ve *kadın* sözcüklerini sezgileri yoluyla anlar.

Kadınlar bu sözcükleri işittiklerinde zihinlerinde çok ama çok eski bir anı canlanır ve yaşama geri döner. Bu anı, vahşi kadınsılıkla aramızdaki mutlak, inkâr edilemez ve değiştirilemez akrabalığımıza ilişkindir; ihmalden ötürü hayalete dönüşmüş, aşırı evcilleştirme nedeniyle mezara gömülmüş, içinde yaşanılan kültür tarafından yasadışı ilan edilmiş ya da artık hiç anlaşılmayan bir ilişki olabilir bu. Kadının adlarını unutmuş olabiliriz, bize seslendiğinde yanıt vermeyebiliriz, ama onu iliklerimizden tanır ve özleriz; onun bize, bizim de ona ait olduğumuzu biliriz.

Biz bu köklü, temel ve ilksel ilişkiye doğduk ve özümüz de buna dayanmaktadır. Vahşi Kadın arketipi, birincil önemi olan anaerkil varlığın kılıfı işlevini görür. Sezgi düzeyinde de olsa, onu yaşadığımız anlar vardır ve bu anların devam etmemesi bizi deli eder. Bazı kadınlar için vahşi olanın bu hayat verici "tadı" gebelik sırasında, çocuklarını emzirirken ve büyütürken onlarda görülen değişim mucizesi sırasında, sevilen bir bahçenin müdavimi olmak gibi bir aşk ilişkisinin müdavimi olduklarında çıkagelir.

Kadın, tahayyül yoluyla da hissedilir; büyük güzelliklerin görüntüleri yoluyla da. Ben onu ormanlarda İsa-Tanrı adını verdiğimiz günbatımını gördüğümde hissettim. Alacakaranlıkta, ellerinde fenerleriyle gölden dönen balıkçıları ve yeni doğan bebeğimin ayak parmaklarının bir dizi şekerkamışı gibi dizildiğini gördüğümde, içime dolduğunu hissettim. Onu her yerde görebiliriz.

O bize ses yoluyla da ulaşır; göğüs kemiğimizi titreştiren, kalbi heyecanlandıran müzik yoluyla; davul, ıslık, bağırma-çağırma yoluyla ulaşır; yazılı ya da sözlü ifadeler yoluyla gelir. Kimi zaman bir sözcük, bir cümle ya da bir şiir, bir öykü o kadar derinlikli ve berrak, o kadar yerli yerindedir ki, en azından bir an için, gerçekte özümüzün ne olduğunu ve gerçek evimizin neresi olduğunu anımsamamızı sağlar.

Bu geçici "vahşi tatlar," esinlenmenin mistik havası sırasında ortaya çıkar –oo, işte burada; Aa, çoktan gitmiş. Bu vahşi ilişkiyi elde etmiş biriyle karşılaşıldığında, bu kadına duyulan özlem de açığa çıkar. Mistik ocak ateşine ya da düş kurmaya; hayatın yaratıcı boyutuna, yaşamımızın en önemli eserine ya da gerçek aşklara çok az zaman ayırdığımızı kavradığımız anlar, ona özlem duyduğumuz anlardır.

Ancak hem güzellik hem de kaybetme yoluyla ortaya çıkan bu gelip geçici tatlar bizi o kadar yaslı, o kadar tedirgin, o kadar özlem dolu kılar ki, sonuçta vahşi doğanın peşinden gitmemiz gerekir. O zaman ormana, çöle ya da karlara dalarız; gözlerimiz yeri tarayarak, işitme duyumuz iyice keskinleşmiş bir halde onun hâlâ yaşadığını ve şansımızı yitirmediğimizi gösteren bir işaret, bir kalıntı, bir ipucu bulmak için her yeri altüst edip bir şeyler aramaya koyuluruz. Onun izi bulunduğunda ise, kadınların ona yetişmek için atlarını mahmuzlamaları, masayı terk edip ilişkilerini kesip atmaları, zihinlerini köşe bucak temizlemeleri, yeni bir sayfa açmaları, mola vermekte ısrar etmeleri, kuralları ihlal etmeleri, dünyayı durdurmaları alışıldık bir durumdur, çünkü artık o olmadan yola devam etmek mümkün değildir.

Kadınlar onu yitirip tekrar buldular mı, ne pahasına olursa olsun korumaya uğraşırlar. Tekrar ele geçirince onu korumak için çok çetin savaşlara girerler, çünkü onunla birlikte yaratıcı hayatları çiçek açar; ilişkileri anlam, derinlik ve sağlık kazanır; cinsellik, yaratıcılık, iş ve oyun döngüleri yeniden kurulur; artık başkalarının yıkıcılıklarına hedef olmazlar; doğanın büyüyüp serpilme yasaları nezdinde eşit haklara sahiptirler. Artık gün-sonu-yorgunluklarının sebebi çok küçük bir zihinsel alanda, iş ya da insan ilişkilerinde kısılıp kalmaları değil, doyurucu çalışma ve çabalardır. Sezgisel olarak çevrelerinde ölümün ve yaşamın ne zaman gerçekleşmesi gerektiğini bilirler; nasıl çekip gidileceğini bilirler; nasıl kalınacağını da.

Kadınlar vahşi doğalarıyla ilişkilerini yeniden kurmak istedikleri zaman, içerideki ve dışarıdaki dünyalarda coşkulu bir hayatın yolunu gösteren, bunu telkin ve teşvik eden kalıcı ve içsel bir gözlemci, bilge, hayalperest, kâhin, esin kaynağı, sezgi sahibi, yapıcı, yaratıcı, mucit ve dinleyicinin yeteneğiyle donanırlar. Kadınlar bu doğaya yaklaştıkça, o

ilişkinin gerçeği, üzerlerinde akkor parlaklığında yayılır. Bu vahşi öğretmen, Vahşi Anne, vahşi usta, her türden iç ve dış hayatlarını destekler.

Öyleyse *vahşi* sözcüğü burada denetimden yoksun anlamına gelen günümüzdeki küçümseyici kullanımıyla değil, doğal bir hayat, *criatura*'nın [yaratığın] doğuştan bir bütünlüğe ve sağlıklı sınırlara sahip olduğu bir hayat sürmesi anlamına gelen özgün haliyle kullanılmıştır. Bu sözcükler (*vahşi* ve *kadın* sözcükleri), kadınların kim olduklarını ve neyle meşgul olduklarını hatırlamalarını sağlar, bütün dişilere destek veren gücü ifade eden bir metafor yaratır. Kadınların onsuz yaşayamayacağı bir gücü simgeler.

Vahşi Kadın arketipi aynı uygunlukta olan başka terimlerle de ifade edilebilir. Bu güçlü psikolojik doğaya içgüdüsel doğa diyebilirsiniz, ama Vahşi Kadın bunun arkasında yatan kuvvettir. Buna doğal ruh da diyebilirsiniz, fakat bunun ardında da Vahşi Kadın arketipi yatar. Bunun, kadınların doğuştan gelen, en temel doğası olduğunu da söyleyebilirsiniz. Kadınların özgün, özlerinde var olan doğası diyebilirsiniz. Şiir sanatında ona "Öteki" ya da "evrenin yedi okyanusu" veya "uzak orman" ya da "Dost"* [1] adı verilebilir. Farklı psikoloji ekolleri ve fark-

* Bazen böyle dipnotlara *los cuentistos* [küçük öyküler] diyorum. Bunlar ana metnin yavrularıdır; kendi başlarına ayrı bir sanat ürünü olmaları amaçlanır. Eğer istenirse ana metne geri dönmeden dosdoğru okunmaları istenir. Size, her iki okuma biçimini de öneriyorum.

1.Öykü, anlatmanın ve şiirin dili, düşlerin dilinin güçlü kız kardeşidir. Gerek yıllar süren düş (hem çağdaş hem de yazılı anlatılardan alınan eski düş) çözümlemelerinden, gerekse kutsal metinler, Sienalı Katerina, Assissili Francis, Rumi ve Eckhart gibi mistiklerin çalışmaları ile Dickinson, Millay, Whitman vb gibi birçok şairin yapıtlarından yola çıkılırsa, psişe içinde bir şiir-yapıcı, sanat-yapıcı işlev bulunduğu görülür. Bu işlev kendiliğinden ya da amaçlı olarak psişenin içgüdüsel çekirdeğine yaklaşmaya cüret edildiğinde ortaya çıkmaktadır.

Düşlerin, öykülerin, şiirin ve sanatın buluştukları psişedeki bu yer, içgüdüsel ya da vahşi doğanın gizemli hayat alanını oluşturur. Çağdaş düşler ve şiirde, eski halk masallarında ve mistiklerin yazılarında bu çekirdek ve içinde bulunduğu alan kendi başına hayatı olan bir varlık olarak anlaşılır. Şiirde, resimde, dansta ve düşlerde bu alan çoğu zaman, ya okyanus, gök kubbe, bereketli yeryüzü gibi engin bir unsur ya da *cennetin kraliçesi, akgeyik, arkadaş, sevgili, dost* ya da *eş* gibi kişilik sahibi bir güç olarak simgelenir.

Bu çekirdekten tanrısal konular ve fikirler yükselerek, o kişiye "ben-olmayan bir şeyle dolu olma" hissi yaşatır. Yine birçok sanatçı, egodan doğan kendi fikirlerini ve konuları çekirdeğin kenarına götürüp içine bırakır ve haklı olarak bilirler ki, bunlar orada o çekirdeğin dikkate değer hayat anlayışıyla yeniden aşılanmış ya da yıkanmış olarak geri döneceklerdir. Her iki durumda da bu süreç, insanın hislerinin, duygu durumunun ya da yüreğinin ansızın derin bir şekilde uyanmasına, değişmesine veya bilgilenmesine neden olur. İnsan yeni bilgiler edindiğinde duygu durumu değişir. Duygu durumu değiştiğinde yüreği de değişir. O çekirdekten çıkan imgelerin ve dilin bu kadar önemli olmasının nedeni budur. Bunlar hep birlikte bir şeyi başka bir

lı bakış açıları tarafından id, benlik, içsel doğa olarak da adlandırılabilir. Biyolojide ise buna tipik ya da temel doğa denir.

Ama örtük, önbilisel ve bedenin içinden gelen bir şey olduğundan, *cantadora*lar arasında ona bilge ya da akıllı doğa denir. Bazen "zamanın sonunda yaşayan kadın" ya da "dünyanın ucunda yaşayan kadın" olarak tanımlandığı da olur. Ve bu *criatura* her zaman bir yaratıcı-cadı, ölüm tanrıçası, ahlâki çöküntü yaşayan bir bakire ya da daha başka kişileştirmelerden biridir. O, yollarını kaybeden, bir bilgiye ihtiyaç duyan, çözülecek bir sırrı olan, ormanda ya da çölde gezinip araştırma yaparken yoldan çıkan herkes için hem arkadaş hem de annedir.

Gerçeklikte, bu fenomenin çıktığı ve psişenin tarif edilemez bir tabakası olan psikoid bilinçdışında, Vahşi Kadın öylesine engindir ki, adı yoktur. Ama bu kuvvet, kadınlığın bütün önemli vehçelerini doğurduğundan, sadece doğasının sayısız boyutuna derinlemesine bakmak için değil, onu elde tutmak için de yeryüzünde birçok isimle adlandırılır. Onunla olan ilişkimizi yeniden ele geçirmeye tam başlamışken bir anda sise bürünebileceğinden, onu adlandırarak içimizde onun için bir düşünce ve duygu alanı yaratırız. Böylece bize geri döner ve eğer değer verirse, yanımızda kalır.

Bu nedenle ona İspanyolca *Río Abajo Río* [nehrin altındaki nehir]; *La Mujer Grande* [Büyük Kadın]; *Luz del abismo* [uçurumun ışığı]; *La Loba* [kurt kadın] ya da *La Huesera* [kemik kadın] diyorum.

Macarcada, *Ö, Erdöben* [Ormanın Kızı] ve *Rozsomàk* [Kutup Porsuğu] olarak adlandırılır. Navajo dilinde insanlarla hayvanların, bitkilerle kayaların yazgısını dokuyan *Na'ashjé'ii Asdzàà'*dır [örümcek kadın]. Guatemala dilinde başka birçok ismin yanı sıra *Humana del Niebla* [Duman Varlık], yani sonsuza kadar yaşayan kadındır. Japonca'da bütün ışığı, bütün bilinci getiren *Amaterasu Omikami*'dir [Numina]. Tibet'te ona *Dakini* denir, kadınların içindeki duru-görüyü oluşturan dans eden kuvvettir. Ve böylece devam eder. Tıpkı onun devam ettiği gibi.

Bu Vahşi Kadın doğasının kavranması bir inanç değil, bir eylemdir. En hakiki anlamıyla bir psikoloji işidir: *Psukhè/psych*, ruh [psişe]; *ology* ya da *logos*, ruh bilgisi. O olmadığında, kadınlar onun gönül sohbetini işitecek ya da kendi içsel ritimlerinin vuruşlarını kaydedecek kulaklardan yoksun kalır. Onsuz, kadınların içgözleri karanlıklara bürünmüş bir el tarafından kapatılır ve günlerinin büyük bir bölümü, kısmi

şeyle değiştirme gücüne sahiptir; bu değişikliğin tek başına iradeyle başarılması zor ve dolambaçlıdır. Bu anlamda çekirdek Benlik, içgüdüsel Benlik, hem iyileştirici hem de hayat-getiricidir.

felç yaşatan bir can sıkıntısı ya da türlü hüsnükuruntularla geçer. Onsuz, kadınlar ruhlarının bastığı yerin sağlamlığını yitirirler. Onsuz, neden burada olduklarını unutur, hareket etmeleri gerekirken dururlar. Onsuz, çok fazla ya da çok az şey üstlenir ya da hiç bir şey yapmazlar. Onsuz, ateş üstündeyken bile suskundurlar. O, kadınların düzenleyicisidir, duygusal yüreğidir, fiziksel bedeni düzene sokan insan yüreğinin aynısıdır.

İçgüdüsel psişe ile iletişimimiz koptuğunda yarı yarıya harap olmuş bir durumda yaşarız ve dişil imgelerle güçler tam olarak gelişemez. Bir kadın temel kaynağından yoksun kaldığı zaman yüksüzleşerek içi boşalır; içgüdüleri ve doğal hayat döngüleri kaybolacağı gibi, kendisinin ya da başkalarının kültürü, usavurma veya ego tarafından teslim de alınabilir.

Vahşi Kadın bütün kadınların sağlığıdır. Onsuz, kadınların psikolojisi anlamsızlaşır. Bu yabanıl kadın, prototip kadındır... hangi kültür, hangi çağ, hangi politika olursa olsun, o değişmez. Döngüleri değişir, simgesel temsilcileri değişir, ama özünde *o* hiç değişmez. Neyse odur ve bir bütündür.

O, kadınlar aracılığıyla kendine bir çıkış bulur. Baskı altına alınıp ezilirse, yukarıya doğru çıkmak için didinir. Kadınlar özgürse, o da özgürdür. Ne mutlu ki, kaç kere bastırılırsa bastırılsın, tekrar yukarı fırlar. Kaç kere yasaklanmış, ezilmiş, önü kesilmiş, sulandırılmış, eziyete uğramış; güvenilmez, tehlikeli, çılgın gibi sayısız aşağılamalarla yaftalanmış olursa olsun, kadınların içinde yukarıya doğru öyle bir çıkar ki, en sakin, en çekingen kadın bile ona gizli bir yer ayırır. En bastırılmış kadın bile yüreğinde ona gizli bir yer ayırır; gür ve vahşi gizli düşünceleri ve gizli duyguları vardır ki, doğal olan da budur. En tutsak kadın bile vahşi benliğinin yerini savunur, çünkü sezgisel olarak bilir ki, bir gün bir mazgal deliği, bir çıkış, bir fırsat bulduğunda tabana kuvvet kaçmak için ondan güç alacaktır.

Ben bütün kadın ve erkeklerin yetenekleriyle doğduklarına inanıyorum. Bununla birlikte, gerçekte istidatlı kadınların, yetenekli kadınların, yaratıcı kadınların psikolojik hayatları ve huylarını pek anlatan olmamıştır. Öte yandan, genelde insanların, özellikle kadınların zayıflıkları üzerine çok kalem oynatılmıştır. Ama Vahşi Kadın arketipi söz konusu olduğunda, onu kavramak, anlamak, sunduklarından yararlanmak için kadınlara güç veren düşünce, duygu ve çabalarla daha çok ilgilenmeli ve kadınları zayıf düşüren içsel *ve* kültürel etkenleri uygun bir şekilde hesaba katmalıyız.

Genelde vahşi doğayı kendi başına var olan bir olgu, bir kadının en

derin hayatını canlandırıp bizi ondan haberdar eden bir olgu olarak anladığımız zaman, asla olası görülmeyen biçimlerde gelişim göstermeye başlayabiliriz. Kadın psikolojisinin merkezinde bulunan bu doğuştan gelen tinsel varlığa hitap etmeyi başaramayan bir psikoloji, kadınları da yetersiz kılar ve onların kızlarını ve kızlarının kızlarını, gelecekteki bütün anaerkil tutumlardan uzaklaştırır.

Öyleyse, yabanıl ruhun incinmiş kısımlarına iyi bir ilaç uygulamak ve Vahşi Kadın arketipiyle ilişkiyi düzeltmek için ruhun kargaşaları doğru bir şekilde adlandırılmalıdır. Klinik çalışmalarım sırasında teşhis koymayı kolaylaştıran iyi bir istatistik el kitabı ile yeterli sayıda ayırıcı tanının yanı sıra, nesnel psişedeki ve ego-Benlik[2] eksenindeki örgütlenme (ya da dağınıklık) aracılığıyla psikopatiyi tanımlayan psikanalitik parametreden yararlandım, ama sorunun ne olduğunu bir kadının bakış açısından hareketle güçlü bir şekilde betimleyen başka tanımlayıcı davranış ve duygular da vardır.

Psişedeki vahşi güçle ilişkinin koptuğuna dair duygu-tonlu belirtilerden bazıları nelerdir? Sürekli olarak aşağıda belirtilen yollardan birisiyle hissetmek, düşünmek ya da davranmak derin içgüdüsel ilişkinin kısmen zedelenmesi ya da sürekli yitirilmesi demektir. Sadece kadınların dilini kullanırsak, bu belirtiler şunlardır: Kendini had safhada yavan, yorgun, kırılgan, çökkün, kafası karışık, suskun, dizginlenmiş, heyecansız hissetmek. Kendini korkmuş, aksak ya da zayıf, esinsiz, cansız, ruhsuz, anlamsız, utangaç, sürekli kızgın, hafifmeşrep, sıkışıp kalmış, yaratıcılıktan uzak, bastırılmış, aklını yitirmiş hissetmek.

Kendini güçsüz, sürekli kuşku içinde, sarsak, tıkanmış, bir işin sonunu getiremez, yaratıcı hayatını başkalarına teslim eden, eş, iş ya da arkadaş seçiminde hayatın altını oyan tercihler yapan, kendi döngülerinin dışında yaşamaktan mustarip, kendini aşırı korüyucu, uyuşuk, belirsiz, müteredditi, kişiliğine uygun adımlar atamayan ya da sınırlar koyamayan biri olarak hissetmek.

Kendi temposunda ısrar etmeyen, çekingen, Tanrı'sından ya da Tanrılarından ayrı düşmüş, kendini yenilemekten uzaklaşmış, içgüdülerini yitirmiş biri için en güvenli yer olduğundan ev hayatına, entelektüelliğe, işe ya da tembelliğe çekilmiş biri olmak.

Kendi başına bir işe girmekten ya da kendini açığa vurmaktan korkmak; akıl hocası, anne, baba aramaktan korkmak; eksik çalışmasını bir

2. Edward Ferdinand Edinger, *Ego and Archetype*, New York: Penguin, 1971. Edinger tarafından Jung'un hareket ettiren ve hareket eden işlevi görmeleri için birbirlerine ihtiyaç duyan, tamamlayıcı bir ilişki içindeki ego ve Benlik görüşünü tanımlamak üzere kullanılan bir deyimdir (C. G. Jung. *Collected Works*, cilt II, 2. basım, 39. paragraf. Princeton: Princeton University Press, 1972).

başyapıt haline gelmeden önce sergilemekten korkmak; bir yolculuğa çıkmaktan korkmak; başkasına ya da başkalarına bakmaktan korkmak; koşmaya devam etmekten, durmaktan, yavaşlamaktan korkmak; otorite önünde sinmek; yaratıcı tasarılardan önce enerjisini yitirmek; ürkme, küçük düşürülme, endişe, uyuşukluk, bunaltı.

Başka yapacak bir şey kalmadığında dilini tutmaktan korkmak; yeniyi denemekten korkmak, karşı koymaktan korkmak, sesini yükselterek, karşı çıkarak konuşmaktan korkmak; midesinin bulanmasından, heyecandan midesine sancılar girmesinden, midesinin ekşimesinden, ortada kalakalmaktan, boğulmaktan, çok kolay uzlaşmacı ya da nazik biri olmaktan, intikam almaktan korkmak.

Durmaktan korkmak; harekete geçmekten korkmak; durmadan üçe kadar sayıp başlayamamak, üstünlük kompleksi, müphemlik hissetmek, ama yine de başka açılardan tamamen yetenekli, tamamen işlevsel olmak. Bu saydıklarımız bir çağın ya da bir yüzyılın hastalığı değildir ve kadınların her tutsak alınışında, vahşi doğanın her tuzağa düşürülüşünde, her zaman ve her yerde bir salgın şeklinde kendini gösterir.

Sağlıklı kadın tıpkı bir kurt gibidir: Sağlam, kunt, diri, hayat verici, konumunun bilincinde, yaratıcı, sadık ve göçebedir. Ancak vahşi doğadan ayrılmak kadının kişiliğinin zayıflamasına, bir hortlak ve hayalet halini almasına yol açar. Postu kolay deldiren, çelimsiz, sıçrayamayan, avlanamayan, doğuramayan, bir hayat yaratma yeteneğinden yoksun biri olmak için burada değiliz. Kadınların hayatı durağanlık içindeyken ya da can sıkıntısıyla dolu olduğunda, bu her zaman için Vahşi Kadın'ın ortaya çıkma zamanının geldiğini gösterir; ruhun yaratıcı işlevinin deltayı doldurmasının zamanıdır.

Vahşi Kadın kadınları nasıl etkiler? Vahşi Kadın, müttefikimiz, önderimiz, modelimiz, öğretmenimiz olursa, iki gözümüzle değil, birden çok gözü olan sezginin gözleri aracılığıyla görürüz. Sezgiye sahip çıktığımızda, yıldızlı göğe benzeriz: Dünyaya binlerce göz aracılığıyla bakarız.

Vahşi doğa şifa bohçalarını taşır: Bir kadının olmaya ve bilmeye gerek duyduğu her şeyi taşır. Her şeyin dermanını taşır. Öyküler ve düşler, sözcükler ve şarkılar, işaretler ve simgeler taşır. Hem araç hem de amaçtır.

İçgüdüsel doğayla yan yana olmak, dağılıp gitmek; her şeyi soldan sağa, siyahtan beyaza doğru değiştirmek; doğu ile batıyı tersyüz etmek; çılgınca ya da denetimsizce davranmak anlamına gelmez. Temel toplumsal ödevlerin bir kenara bırakılacağını ya da daha az insani bir hale gelineceğini de anlatmaz. Aksine, bunun tamamen tersidir. Vahşi do-

ğa, insanı büyük ölçüde bütünler.

İçgüdüsel doğayla yan yana olmak; hayat alanını belirlemek, kendi sürüsünü bulmak, yetenek ve kusurlarına bakmaksızın güven ve gurur duyarak bedeninin içinde olmak, kendi yararına konuşmak ve hareket etmek, farkında ve uyanık olmak, sezgi ve algının doğuştan gelen dişil güçlerine dayanmak, kendi döngülerine girmek, ait olunan yeri bulmak, vakarla yükselmek, mümkün olduğunca yüksek bir bilinç düzeyini korumak demektir.

Vahşi Kadın arketipi ve onun ardında yatan her şey, bütün ressam, yazar, heykeltıraş, dansçı, düşünür, mürşit, mürit ve arayıp bulanların koruyucusudur, çünkü bunların hepsi buluş işiyle meşguldür ve içgüdüsel doğanın ana uğraşı da zaten budur. Bütün sanatlarda olduğu gibi, kafada değil, bağırsaklarda ikamet eder. İz sürebilir, koşabilir, emir verebilir ve başından savabilir. Hissedebilir, saklanabilir ve derinden sevebilir. Sezgisel, tipik ve normatiftir. Kadınların zihinsel ve ruhsal sağlığı için son derece gereklidir.

Peki, Vahşi Kadın'ı oluşturan unsurlar nelerdir? Hem arketipsel psikolojinin bakış açısından, hem de kadim geleneklerde, Vahşi Kadın dişil ruhtur. Ancak, ondan daha fazlasıdır da; dişiliğin kaynağıdır. İçgüdüyle, gerek göz önündeki, gerekse saklı dünyalarla ilgili olan her şeydir – temel olandır. Hepimiz, ondan hayatımız için gereken tüm içgüdü ve bilgileri içeren ışıltılı bir hücre alırız.

"...O, Hayat/Ölüm/Hayat kuvvetidir, yaşatma gücüdür, kuluçkadır. Sezgidir, uzağı görendir, derin dinleyicidir, sadık yürektir. İnsanları çokdilli kalmaya cesaretlendirir; düşlerin, tutkuların ve şiirin dilini akıcı bir şekilde konuşmaya yüreklendirir. Gece düşlerinden fısıltılar getirir, bir kadın ruhuna ait araziden geçerken arkasında kalın bir kıl ve çamurlu bir ayak izi bırakır. Bunlar, kadınları onu bulma, kurtarma ve sevme özlemiyle doldurur."

"O, fikirler, duygular, dürtüler ve bellektir. O, yitirilmiş ve uzun, ama çok uzun zamandır neredeyse unutulmuştur. O, kaynaktır, ışıktır, gecedir, karanlıktır ve şafaktır. O, iyileştirici balçığın kokusu ve tilkinin arka bacağıdır. Bize sırları söyleyen kuşlar ona aittir. 'Şu yoldan, şu yoldan,' diyen sestir."

"Haksızlık karşısında tehditler savuran odur. Büyük bir çark gibi dönen odur. Döngülerin yaratıcısıdır. Aramak için evi terk ettiğimiz odur. Eve gelmemiz onun içindir. Bütün kadınların gübreli köküdür. İşimizin bittiğini düşündüğümüzde bizi gitmekten alıkoyan güçtür. İddiasız ham düşünce ve işlerin kuluçkasıdır. O, bizi düşünen akıldır, bizler de, onun aklından geçen düşünceleriz."

"O, nerede bulunur? Onu nerede hissedebilir, nerede bulabilirsiniz? O, çölleri, ormanları ve okyanusları, kentleri dolaşır, kulübe ve şatolarda gezer. Yönetim kurulu odasında, fabrikada, cezaevinde, yalnızlık dağında, kraliçeler arasında, *campesina*'lar arasında yaşar. Varoşlarda, üniversitede ve sokaklarda yaşar. Büyüklüğünü anlamaya çalışmamız için ardında ayak izleri bırakır. Doğurgan toprak olan bir kadının bulunduğu her yere ayak izleri bırakır."

"Nerede yaşar? Kuyunun dibinde, membalarda, zamandan önceki eterde. Gözyaşında ve okyanusta yaşar. O büyüdükçe hışırdayan ağaçların kabuklarında yaşar. Geleceğin ve zamanın başlangıcındandır. Geçmişte yaşar ve bizim tarafımızdan çağrılır. Bugündedir; soframızda bir yeri vardır, arkamızda sıraya girer ve yolda önümüzde gider. Gelecektedir ve şimdide bizi bulmak için zaman içinde geriye doğru yürür."

"Karı delip başını çıkaran yeşilde yaşar, solan güz ekinlerinin hışırdayan saplarında yaşar, ölünün öpülmeye geldiği ve yaşayanın yakarılarını gönderdiği yerde yaşar. Dilin üretildiği yerde yaşar. Şiirde, perküsyonda ve terennümde yaşar. Dörtlük notalarda ve yarım notalarda, bir kantatta, bir sestinada ve blues'da yaşar. O, içimizde esinin patlamasından hemen önceki andır. Dünyamızı delip geçen çok uzak bir yerde yaşar."

"İnsanlar onun varoluşuna dair deliller, türlü kanıtlar isteyebilirler. İstedikleri, aslında ruhun varlığına ilişkin kanıtlardır. Biz ruh olduğumuza göre, kanıt da biziz. Her birimiz yalnızca Vahşi Kadın'ın varlığının değil, onun topluluk içindeki halinin de kanıtıyız. Bu tanımlanamaz yaratıcı dişi gücün kanıtı biziz. Bizim varoluşumuz onunkiyle paraleldir."

"İçeride ve dışarda onunla yaşadıklarımız, işte size kanıt. Psişenin içinde onunla geceleri gördüğümüz düşler ve gündüze ait düşünceler yoluyla, özlemlerimiz ve esinlerimiz yoluyla binlerce ve milyonlarca kez karşılaşmamız; bunların hepsi birer kanıt olarak sunulabilir. Onun yokluğunda yas tutarız ve ondan ayrı düştüğümüzde onu özleyip ararız; işte onun bu yoldan geçtiğini gösteren belirtiler..."[3]

Doktoramı etno-klinik psikoloji üzerine yaptım. Bu bilim dalı hem klinik psikolojiyi, hem de etnolojiyi inceler. Etnoloji, grupların, özellikle de ka-

3. *"Para La Mujer Grande*, Yüce Kadın", C. P. Estés, *Rowing Songs for the Night Sea Journey: Contemporary Choants*'tan (Gece Deniz Yolculuğu İçin Kürek Çeken Şarkılar; Çağdaş Türküler), (kendi basımı), 1971.

bilelerin psikolojileri üzerinde durur. Doktora sonrası diplomam ise, bana Jungcu psikanalist olma ehliyeti kazandıran analitik psikoloji üzerinedir. *Cantadora/mesemondo* [şair ve sanatçı] olarak hayat deneyimim, çalışmalarımı, analizlerime gelenlerle aynı düzeyde şekillendirir.

Bazen, kadınların vahşi doğalarına geri dönmelerine yardım etmek üzere danışma odasında ne yaptığımı anlatmam istenir. Klinik ve gelişimsel psikolojiye çok önem veriyor ve iyileşme için en basit ve en kolay erişilebilir unsuru, yani öyküleri kullanıyorum. Hastanın birçok konu ve öykü içeren düş malzemesini dinleriz. Analize giren kişinin fiziksel duyumları ve bedensel anıları da bir anlamda okunup bilinç aşamasına çıkarılabilecek öykülerdir.

Ayrıca, Jung'un etkin imgelem çalışmasına çok yakın olup karşılıklı etkileşime dayanan güçlü bir esrime şekli öğretiyorum –bu ise danışanın psişik yolculuğunu daha da aydınlatan öykülerin ortaya çıkmasını sağlıyor. Vahşi Benliği, özgül sorular aracılığıyla ve masal, efsane ve mitlerin incelenmesi yoluyla ortaya çıkarıyoruz. Genellikle bir kadının o anki psişik gelişimi için ihtiyaç duyduğu bütün dersleri içeren yol gösterici miti ya da masalı zaman içinde bulabiliyoruz. Bu öyküler bir kadının ruhsal dramasını oluşturuyor. Sahne yönergeleri, karakterlendirme ve dekoruyla tüm bunlar bir tiyatro oyununu andırır.

"El sanatları," yaptığım işin önemli bir parçasıdır. Eski el sanatlarını öğreterek hastalarımı güçlendirmeye çalışırım. Bunlar arasında simgesel tılsım yapma sanatları olan *las ofrendas* ve *retablos* –basit kurdele çubuklardan ayrıntılı oymalara kadar her şey– bulunur. Sanat önemlidir, çünkü ruhun mevsimlerini ya da ruhun yolculuğundaki özel veya trajik bir olayı anımsatır. Sanat, sadece kendimiz için değildir, sadece kendi kavrayışımızın bir göstergesi değildir. Peşimizden gelenler için bir haritadır da.

Tahmin edebileceğiniz gibi, çalışmalar tamamen kişilere göre ayarlanmıştır, çünkü insanların her birinin ayrı yaradılışta olduğu doğrudur. Ama insanlarla çalışmamda değişmeden kalan ve hem benim hem de sizin çalışmalarımız dahil bütün insanlığın çalışmalarına temel oluşturan etkenler şunlardır: Soru zanaatı, öykü zanaatı, el zanaatı –tüm bunlar bir şey yapar ve o bir şey ise ruhtur. Ruhu her besleyişimizde, onun gelişimini güvence altına alırız.

Bunların, eski yaraların kabuklarını yumuşatmak, onlara merhem sürmek, yenilerini önceden görmek, böylece ruhu gerçek dünya için görünür kılan eski becerileri yeniden canlandırmak için kullanılan somut yöntemler olduğunu göreceğinizi umuyorum.

Kadınların içgüdüsel doğasını aydınlatmak için kitaba aldığım ma-

salların bazıları özgün öykülerdir, bazıları ise sözlü gelenekleri anımsayabildiğimiz kadar uzak bir geçmişten beri bozulmadan kalmış olan *tia y tio*'larım, *abuelita y abuelo*'larım, *omah* ve *opah*'larım [ailemin yaşlıları] tarafından saklamam için bana verilmiş has öykülere dayanarak yazdığım, özgün edebi anlatılardır. Birkaçı bizzat ilk elden yaptığım karşılaşmaların yazılı belgeleriyken, bir kısmının yazımı üzerinden epeyce zaman geçmiştir. Hepsi ezberdendir. Hepsi de ayrıntılara tamamen sadık kalınarak ve arketipsel bütünlük korunarak aktarılmıştır. Bunları sözlere, öykülerin incelik ve gereklerini iyileştirici fenomenler olarak gören ailemdeki şifacı-anlatıcıların yaşayan üç kuşağının izni ve inayetiyle aktarıyorum.[4]

Burada ayrıca, kendi kendilerini keşfetmeleri için danışmanlık yaptığım hastalarıma ve başka kişilere sorduğum bazı soruları da bulacaksınız. Sizin için bu zanaatın bir bölümünü ayrıntılı olarak ele alıyorum –deneysel ve sanatsal bir oyun olan bu zanaat, kadınların çalışmalarının yaratıcı gücünü bilinçli bellekte tutmalarına olanak sağlar. Tüm bunlar, değerli vahşi Benlik ile bir yakınlaşmanın ortaya çıkmasına yardımcı olur.

Öyküler ilaçtır. İlk öykümü duyduğumdan beri onların büyüsünden kurtulamadım. Onların böyle bir gücü var; bir şey yapmamızı, olmamızı, etmemizi şart koşmazlar – sadece dinlememiz yeterlidir. Yitirilmiş bir psişik dürtünün onarımı ya da düzeltilmesi için gereken çareler, öykülerin içinde bulunur. Öyküler, arketipi (bu durumda Vahşi Kadın'ı) kendiliğinden tekrar yüzeye çıkaran heyecanı, üzüntüyü, soruları, özlemleri ve anlayışları doğurur.

Öykülerin dokusuna, hayatın karmaşıklıklarına ilişkin olarak bize rehberlik eden dersler yerleştirilmiştir. Öyküler, batıp gitmiş bir arketipin yüzeye çıkarılması ihtiyacını ve bunun yöntemlerini anlamamızı sağlar. İzleyen sayfalardaki öyküler on yıllardır çalışıp göz nuru döktüğüm ve Vahşi Kadın arketipinin cömertliğini en açık şekilde ifade ettiğine inandığım yüzlercesi arasından seçilmiştir.

Kimi zaman çeşitli kültürel eklemeler öykülerin iskeletini bozar. Örneğin, (geçmiş birkaç yüzyılın diğer masal derleyicileri arasından) Grimm Kardeşler'i ele aldığımızda, o zamanın bilge kişilerinin (öykü anlatıcılarının) bazen bu dindar biraderlerin hatırına öykülerini "saflaştırdıkları" yönünde kuvvetli şüphelerle karşılaşırız. Zamanın seyri için-

4. Öykünün sınırları konusunda izlediğim etnik gelenekler hakkında bkz. Sonsöz, *İlaç Olarak Öykü*.

de eski pagan simgeler Hıristiyan olanlarla kaplanmış, öyle ki, bir masaldaki yaşlı şifacı kötü bir cadı haline gelmiş, bir hayalet meleğe dönüşmüş, bir erginleme maskesi ya da peçesi bir mendil olmuş ya da Güzel (Gündönümü şenliği sırasında doğan çocuklara verilen geleneksel isim) adındaki çocuğun ismi *Schmerzenreich* [Gamlı] olarak değiştirilmiştir. Cinsel öğeler atılmıştır. Yardımcı yaratıklar ve hayvanlar çoğu kez ifrit ve cinlerle yer değiştirmiştir.

Kadınlara, cinsellik, sevgi, para, evlilik, doğurma, ölüm ve dönüşüm üzerine dersler veren kimbilir kaç masal bu şekilde yitirilmiştir. Eski kadınların gizlerini açıklayan peri masalları ve mitlerin üstü de bu şekilde örtülmüştür. Bugün var olan peri masalları ve mitlerin en eski derlemeleri müstehcenlik, cinsellik, sapkınlık (ibret olarak), Hıristiyanlık-öncesi, kadınsılık, tanrıçalar, erginleme, çeşitli psikolojik sıkıntılar için ilaçlar ve tinsel esrimeler için yönergeler gibi konulardan arındırılıp temizlenmiştir.

Ama tüm bunlar sonsuza kadar kaybolmamıştır. Çocukken bana, büyük bir kısmını bu çalışmaya aldığım eski öykülerin yalın ve bozulmamış temalarının birçoğu aktarılmıştı. Ayrıca öykülerin küçücük kırıntıları, bugün var oldukları şekliyle bile, bize bütün öykünün asıl biçimini gösterebilirler. Aslında bu öyküleri yeniden kurmak, uzun, karmaşık ve üzerinde düşünmeyi gerektiren bir çaba olsa da, ben yine de oyun olsun diye peri masallarında adli tıp bulguları ve paleomitoloji adını verdiğim unsurların peşinde el yordamıyla koşturdum. Bu işe yaradığında, antropolojik ve tarihsel çıkarımları hesaba katarak laytmotifleri karşılaştırıyor; hem eski hem de yeni, çeşitli tefsir biçimleri kullanıyorum. Bu yöntem kısmen de olsa, insanların içgüdüsel yaşamlarını kavramak amacıyla peri masalları, efsane ve mitlerdeki bütün motif ve konuları muhafaza edip bunlar üzerinde çalışan analitik ve arketipsel psikoloji eğitimi aldığım yıllar boyunca öğrendiğim kadim arketipsel örüntüler yoluyla yeniden kurulur. Ayrıca düşsel dünyalarda, bilinçdışının ortak imgelerinde ve düşler ile sıradışı bilinç hallerinden çıkan şeylerde yerleşik olan şablonlardan destek alırım. Tören çömlekleri, maskeler ve heykelcikler gibi bizzat kadim kültürlerden gelen arkeolojik kanıtlarla öykü kalıplarını karşılaştırmak, bunlara son bir cila atabilir. Peri masallarına özgü basit bir tabirle söylersek, burnumla külleri eşelemeye çok zaman harcarım.

Yaklaşık yirmi beş yıldır arketipsel örüntüleri, onun iki katı kadar bir süredir de aile kültürümden gelen mitleri, peri masallarını ve folkloru inceliyorum. Öykülerin iskeleti üzerine epey bilgi sahibi oldum ve bir öyküde iskeletin nerede ve ne zaman eksildiğini biliyorum. Yüzyıl-

lar boyunca ülkelerin diğer ülkeler tarafından defalarca fethedilmesi ve gerek barışçıl yollarla, gerekse zorla din değiştirmeler, eski öykülerin özgün çekirdeğini örtmüş ya da değiştirmiştir.

Ama iyi haberler de var. Mevcut versiyonlarındaki bütün yapısal köhneliğe rağmen, masalların hâlâ ışıl ışıl parlayan güçlü kalıpları vardır. Parça ve bölümlerin biçimine bakılarak öyküden nelerin kaybolduğu oldukça doğru bir şekilde belirlenebilir ve kaybolan bu parçalar hatasız olarak tekrar yerlerine konulabilir. Çoğu zaman, kazıdıkça alttan şaşırtıcı yapılar açığa çıkar ve eski gizemlerin çoğunun yok edilmesinden dolayı kadınların duyduğu üzüntüyü sağaltmaya koyulur. Tümüyle yok olmamışlardır. İhtiyaç duyulabilecek her şey, gereksinebileceğimiz her şey, öykünün iskeletinden hâlâ bize fısıldamaktadır.

Öykülerin özünü derlemek, hiç bitmeyen bir paleontoloji çalışmasıdır. Ne kadar çok öykü iskeleti olursa, bütünsel yapının bulunma olasılığı da o kadar yüksektir. Öyküler ne kadar bütünse, psişenin ince kıvrım ve dönemeçleri de bizim için o kadar çok görünür hale gelir ve ruh-çalışmamızı anlayıp canlandırmak için daha iyi fırsatlarımız olur. Ruh üzerinde çalıştığımızda, Vahşi Kadın da kendisini daha çok yaratır.

Çevremde, eski Avrupa kentlerinin birçoğundan ve Meksika'dan insanlar olduğundan şanslı bir çocukluk yaşadım. Ailemin, komşularımın ve dostlarımın birçok üyesi yakın zamanlarda bir yandan Macaristan, Almanya, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, Polonya, Çekoslovakya, Sırbistan-Hırvatistan, Rusya, Litvanya ve Bohemya'dan, diğer yandan Jalisco, Michoacan, Juares ve Mexico/Texas/Arizona sınırlarındaki *Aldeas Fronterizas* köylerinden gelmişlerdi. Onlar ve diğer birçokları –Amerika'nın yerlileri, Appalachia halkları, Asyalı göçmenler ve güneyden birçok Afrikalı-Amerikalı aileler– ekip biçmeye; külhanlarda ve çelikhanelerde, bira fabrikalarında ve ev işlerinde çalışmaya geliyorlardı. Çoğu akademik anlamda eğitim görmemiş olsa da, had safhada bilgeydiler. Değerli ve neredeyse saf bir sözlü geleneğin taşıyıcısıydılar.

Aile üyelerimin ve komşularımın birçoğu zorunlu çalışma kamplarından, mülteci kamplarından, sürgün kamplarından ve toplama kamplarından kurtulup hayatta kalmışlardı ve buralarda tanıdıkları öykü anlatıcıları Şehrazad'ın başına gelenlerin kâbus gibi bir versiyonunu yaşamışlardı. Birçoğu aile topraklarını kaybetmiş, göçmenlerin tutulduğu hapishanelerde yaşamış ve kendi iradeleri hilafına başka yurtlar edinmek zorunda bırakılmıştı. Bu gösterişsiz öykü-anlatıcılardan ilk öğrendiğim şey, hayatın bir anda ölüme, ölümün de hayata dönüşebildiği zamanlarda insanların anlattıkları masallardı. Bana anlatılan bu masallar,

çok fazla acı ve umutla dolu olduğundan, daha sonraları kitaplardaki peri masallarını okuyacak kadar büyüdüğümde ikincisi bana ilkine göre tuhaf bir şekilde terbiye edilip yavanlaştırılmış gibi göründü.

Genç bir erişkinken batıya, Kıta Sınırı'na yakın bir yere taşındım. Zaman içinde yakın dostlarım ve ruh kardeşlerim olan sevgi dolu Yahudi, İrlandalı, Yunan, İtalyan, Afro-Amerikalı ve Alsaslı yabancılar arasında yaşadım. Amerika Birleşik Devletleri'nin güneybatısındaki New Mexico'dan Trampalar ve Truchalar gibi az rastlanır eski Latino topluluklarından bazılarını tanıma mutluluğuna eriştim. Kuzey'de Inuitlerden, Batı'daki Pueblo ve Plains halklarına, Orta ve Güney Amerika'daki Nahualara, Lacondonelara, Tehuanalara, Huicholelara, Sesilere, Maya-Quichelere, Maya-Caqchiquelelere, Mesquitolara, Cunalara, Nasca/Quechualara ve Jivarolara kadar Amerikan Yerlisi arkadaşlarım ve akrabalarımla birlikte vakit geçirme şansım oldu.

Mutfak masalarında ve asma çardakları altında, kümes ve süthanelerde, hamur açarken, vahşi hayatın peşinde koşarken ve milyonuncu ilmiği atarken kardeşlerim gördüğüm şifacılarla öykü alışverişinde bulundum. Son acı biber kâsesini paylaşma, cenaze kaldırmak için dua eden kadınlarla ağıt yakma ve damı olmayan evlerde yıldızlar altında uyuma şansım oldu. Orta Batı ve Uzak Batı'nın kentsel bölgelerindeki, Little Italy, Polish Town, Hill Country ve Los Barrios gibi etnik cemaat yerleşimlerinde ateşin karşısına oturdum veya akşam yemeğine katıldım ve son zamanlarda da Bahamalar'daki insan-*griot* dostlarımla *sparatlar* yani kötü ruhlar hakkında öykü değiştokuşunda bulundum.

İki kere şanslıydım, çünkü gittiğim her yerde çocuklar, orta yaşlı kadınlar, gariban kocakarılar, hayatlarının doruğunda erkekler, ruh sanatçıları, ormanlardan, cangıllardan, çayırlardan ve kum tepelerinden yavaş yavaş çıkarak beni karga sesleri ve türkülerle ağırladılar. Ben de onları öyle ağırladım.

Öykülere yaklaşmanın birçok yolu vardır. Profesyonel halkbilimcilerin, Jungcu, Freudçu ya da diğer türden analistlerin, etnologların, antropologların, teologların, arkeologların hepsi gerek masalları toplama, gerek ifade etme tarzları açısından farklı yöntemlere sahiptir. Entelektüel olarak benim öykülerle çalışma tarzımı geliştirmem, analitik ve arketipsel psikolojideki eğitimim aracılığıyla oldu. Psikanaliz eğitimim sırasında beş yıldan uzun bir süre laytmotiflerin çözümlenmesi, arketipsel simgecilik, dünya mitolojisi, eski ve popüler ikonoloji, etnoloji, dünya dinleri ve tefsir üzerinde çalıştım.

Bununla birlikte, öykülere bir *cantadora* olarak yüreğimin sesiyle yaklaşıyorum. Geçmişi çok eskilere uzanan bir anlatıcılar geleneğinden geliyorum: Kucaklarında plastik cep kitaplarıyla dizleri ayrılmış bir halde etekleri yerlere sürterek tahta sandalyelerde otururken ya da bir tavuğun kafasını koparırken kolayca öyküler anlatabilen *mesemondok*'un [yaşlı Macar kadınlarının]... ve kocaman göğüsleri, geniş kalçalarıyla ayakta durup *ranchera* üslubunda bağırarak öyküler anlatan *cuentista*lar'ın [yaşlı Latin kadınlarının] geleneğinden. Her iki klan da, kanı ve bebekleri, ekmeği ve kemikleri yaşayıp deneyimlemiş olan kadınların sade sesiyle öykü anlatır. Bizim için öykü, bireyi ve toplumu güçlendirip doğruya yönelten bir ilaçtır.

Bu zanaatın sorumluluklarını üstlenenler ve zanaatın ardındaki yaratıcı güce bağlananlar, kutsal kişilerden, saz şairlerinden, ozanlardan, griotlardan, kantadoralardan, türkücülerden, gezici şairlerden, serserilerden, büyücü kadınlardan ve abdallardan oluşan çok kalabalık ve eski bir topluluğun doğrudan torunlarıdır.

Bir keresinde düşümde kendimi öyküler anlatırken gördüm ve birinin ayağıma vurarak beni cesaretlendirdiğini hissettim. Aşağıya bakınca topuklarımı tutarak yukarı bakan ve bana gülümseyen yaşlı bir kadının omuzları üstünde durduğumu gördüm.

Ona, "Hayır, hayır, siz *benim* omzuma çıkın, çünkü siz yaşlısınız, ben gencim," dedim.

"Hayır, hayır," diye ısrar etti. "Böyle olması gerekiyor."

Gördüm ki, o da kendisinden daha yaşlı bir kadının omzunda duruyordu ve o da daha yaşlı bir kadının omzunda duruyordu, yine o da cüppeler içindeki bir kadının omzunda duruyordu, o da başka bir ruhun omzunda duruyordu, o da...

Olması gerekenin bu olduğu konusunda, düşteki yaşlı kadına inandım. Halkımın benden önce yaşamış kişilerinin güçleri ve yetenekleri, öykü anlatma becerimi besler. Deneyimlerime göre öykünün anlatım gücü, enerjisini zaman ve mekân boyunca birbirine karışmış, çağının paçavra ve kaftanını ya da çıplaklığını incelikle giyinmiş ve yaşanmakta olan hayatla taşacak kadar dolmuş yüce bir insanlık sütunundan alır. Eğer tek bir öykü kaynağı ve o öykünün de bir yaratıcı gücü varsa, işte o bu uzun insan zinciridir.

Öykü psikoloji sanatı ve biliminden çok daha eskidir ve ne kadar zaman geçerse geçsin, denklemde her zaman daha büyük bir değer taşıyacaktır. Benim son derece ilgimi çeken en eski anlatım yöntemlerinden biri, coşkulu vecd halidir. Burada anlatıcı, dinleyenleri (bu bir kişi de olabilir birden fazla kişi de) "hisseder" ve sonra "dünyalar arasında-

ki dünya"da bir öykünün vecd halindeki anlatıcı için "cazip kılınıp" onun aracılığıyla anlatıldığı bir duruma girer.

Vecd halindeki anlatıcı *El-duende*'den[5] geçer. Vecd halindeki bir anlatıcı, öykünün düşündürücü işlevi aracılığıyla ruhsal açıdan iki-eklemli olmayı öğrenir, yani ses (taşlardan daha yaşlı olan ses) konuşsun diye bazı psişik kapıları ve ego geçişlerini açacak şekilde kendini eğitir. Böyle yapıldığında, öykü her kılığa girebilir, tersyüz edilebilir, yulaf lapasıyla dolup yoksul bir kişinin şölenine boşalabilir, cazip hale gelsin diye altınla dolabilir ya da dinleyenleri öteki dünyaya kadar takip edebilir. Anlatıcı ne olup biteceğini hiçbir zaman bilmez; zaten öykünün büyüsünün en az yarısını bu durum oluşturur.

Bu kitap Vahşi Kadın arketipinin özellikleriyle ilgili anlatılar içermektedir. Onu şematize etmeye çalışmak, psişik yaşamının çevresine sınırlar çizmek ruhuna ters düşerdi. Onu tanımak hayat boyu devam eden bir süreçtir; bu çalışmanın, yaşam boyu devam eden bir çalışma olmasının nedeni de budur.

İşte bu yüzden burada anlatılan öyküler sizin için de geçerlidir, çünkü bunlar ruhsal vitamin işlevi görür, gözlemler ve harita parçaları sağlar, yolu göstersin diye ağaçlara küçük çam sakızlarıyla tüyler tutturur ve *el mundo subterraneo*'ya [yeraltı dünyası], yani psişik evimize giden yolu açmak için bazı çalıları budarlar.

Öyküler içsel hayatı harekete geçirir. İçsel hayatın ürkütüldüğü, kıstırılıp köşeye sıkıştırıldığı yerlerde bu özellikle önemlidir. Öykü, kaldıraçları ve makaraları yağlar; adrenalin hücumuna yol açar; bize dışarı, aşağı ya da yukarı çıkış kapılarını gösterir; dertlerimiz için bize, daha önce boş olan duvarlarda güzel ve geniş kapılar açar: Düş ülkesine götüren, sevgi ve öğrenmeye götüren, bilge vahşi kadınlar olduğumuz kendi gerçek hayatlarımıza geri götüren geçitler.

"Mavisakal" gibi öyküler, bize, kadınların durmak bilmeden kanayan yarasına tam olarak ne yapmak gerektiğine dair haberler getirir. "İskelet Kadın" gibi öyküler ilişkinin mistik gücünü ve ölmüş duyguların tekrar hayata ve derin sevgilere nasıl geri dönebileceğini gösterir. Yaşlı Ölüm Ana'nın yetenekleri Baba Yaga [Vahşi Cadı] karakterinde bulunabilir. Her şeyin kaybedilmiş gibi göründüğü bir sırada yolu gös-

5. *El-duende* sözcük anlamıyla bir kişinin yürüyüş tarzı, sesinin tonu, hatta küçük parmağını kaldırma şekli dahil, eylemlerinin ve yaratıcı hayatının arkasındaki goblin [cin] rüzgârı ya da kuvvetidir. *Flamenko* dansında kullanılan bir terimdir; şiirsel imgelerle "düşünme" yeteneğini tanımlamak için de kullanılır. Öykü toplayan Latin *curandera*'lar arasında kendi ruhundan daha fazla ruhla dolma yeteneği olarak anlaşılır. İster sanatçı olunsun, isterse izleyici, dinleyici ya da okur, *el-duende* bulunduğu zaman, insan, dansın, müziğin, sözcüklerin, sanatın altındakini görür, duyar, okur, hisseder; orada olduğunu bilir. *El duende* orada olmadığı zaman, olmadığını da bilir.

teren küçük oyuncak bebek, yitirilmiş dişil ve içgüdüsel sanatlardan birini "Akıllı Vasalisa"da[6] tekrar ortaya çıkarır. "La Loba" [çöldeki kemik kadın] gibi öyküler, ruhun dönüştürücü işlevi üzerine bir şeyler öğretir. "Elsiz Kız," kadim zamanların eski erginleme törenlerinin yitirilmiş evrelerini yeniden açığa çıkarır ve böylece bir kadının hayatının tüm çağlarına yönelik ebedi ve ömür boyu süren bir kılavuz sunar.

Vahşi doğaya hafifçe de olsa temas etmemiz, konuşmalarımızı insanlarla sınırlamamaya, en muhteşem hareketlerimizi dans pistleriyle, kulaklarımızı sadece insan yapımı aletlerin müziğiyle, gözlerimizi "öğretilen" güzellikle, bedenlerimizi onaylanmış duyumlarla, zihinlerimizi hepimizin zaten hemfikir olduğu olgularla sınırlamamaya yöneltir. Bütün bu öyküler içgörünün bıçağını, tutkulu hayatın alevini, bildiklerini söyleme soluğunu, bakışlarını kaçırmadan gördüklerine dayanma cesaretini, vahşi ruhun güzel kokusunu sunar.

Bu, kadınlarla ilgili öyküler içeren bir kitaptır ve bu öyküler yol boyunca yıkılmadan duran işaretler gibidir. Doğal olarak kazanılmış kendi özgürlüğünüze; kendinizden, hayvanlardan, yeryüzünden, çocuklardan, kız kardeşlerden, sevgililerden ve erkeklerden hoşnutluk duymanıza giden yolda size destek olsun diye okumanız ve üzerinde düşünmeniz içindir. Hemen söyleyeyim, vahşi Benliğin dünyasına açılan kapılar az, ama değerlidir. Derin bir yara iziniz varsa, o bir kapıdır; eski, çok eski bir öykünüz varsa, o da bir kapıdır. Gökyüzünü ve suyu tahammül edemeyecek kadar çok seviyorsanız, o bir kapıdır. Daha derin bir hayatı, eksiksiz bir hayatı, makul bir hayatı özlüyorsanız, o da bir kapıdır.

Bu kitaptaki malzeme, sizi cesaretlendirmek için seçilmiştir. Bu çalışma, kendi içsel ufuklarında zahmetli yolculuklara çıkanlar dahil olmak üzere, hem kendi yoluna gidenlere hem de dünya için zorluklara göğüs gerenlere destek olmak üzere sunulmuştur. Ruhlarımızın doğal yollarında ve doğal derinliklerine doğru büyümesini sağlamaya gayret etmeliyiz. Vahşi doğa bir kadının belli bir renge, belli bir eğitime, belli bir hayat tarzına ya da ekonomik sınıfa sahip olmasını şart koşmaz... Aslında o, zorla kabul ettirilmiş bir siyaseten doğruluk atmosferinde ya da eski, tükenmiş paradigmalara teslim olarak serpilip gelişemez. Berrak bir görüş ve benlik-bütünlüğü sayesinde serpilip gelişir. Kendi doğası sayesinde serpilip gelişir.

Öyleyse, ister içe, isterse dışadönük olun, ister kadınları seven bir kadın, ister erkekleri seven bir kadın, ister Tanrı'yı seven bir kadın ya

6. Vasalisa, Rusça Wassilissa adının İngilizceleşmiş halidir. Avrupa'da w, v şeklinde telaffuz edilir.

da bunların hepsi birden olun, ister basit bir kalbe sahip olun, ister bir Amazon'un tutkularına, ister bir işin en iyisini yapmaya çalışan biri olun, ister yarına bırakan biri, ister esprili olun, isterse de üzüntülü, soylu ya da ayaktakımı – her durumda Vahşi Kadın size aittir. O tüm kadınlara aittir.

Onu bulmak için, kadınların, içgüdüsel hayatlarına, en derin bilgilerine dönmeleri gereklidir.[7] O halde, yolumuza devam edelim ve kendimize vahşi ruhu tekrar hatırlatalım. Şarkılarla onu ete kemiğe büründürelim. Bize verilmiş olan sahte elbiseleri çıkarıp atalım. Güçlü içgüdünün ve bilginin gerçek elbisesini giyelim. Bir zamanlar bize ait olan psişik topraklara yayılalım. Sargıları açalım, ilaçları hazır edelim. Şimdi uluyan, gülen, bizi çok ama çok Seven'in şarkısını söyleyen vahşi kadınlara geri dönelim.

Bizim için sorun basit. Biz olmadan Vahşi Kadın ölür. Vahşi Kadın olmadan da, biz ölürüz. *Para Vida,* gerçek hayat için, her ikisi de yaşamalıdır.

7. Kadınların psikolojisiyle ilgili kapsamlı bir çalışma geliştirirken en stratejik dönüm noktalarından biri, kadınların hayatlarında yer alan şeyleri bizzat kendilerinin gözlemleyip tanımlamalarıdır. Kadının etnik yakınlıkları, ırkları, dinsel pratikleri ve değerleri bir bütün oluşturur ve hepsi hesaba katılmalıdır, çünkü bunlar hep birlikte, onun ruh duygusunu oluşturur.

I
Uluma: Vahşi Kadın'ın dirilişi

LA LOBA, KURT KADIN

Size açıkça söylemeliyim ki, yürüyerek çöle gidip bilgeliğe gebe kalmış olarak geri dönen İlahe'lerden biri değilim. Birçok ocak ateşi gördüm ve insanların uyuduğu her yere, melekler için yem bıraktım. Ancak, bilgelik kazanmaktan çok, nahoş *Giardiasis, E. coli*[1] ve amipli dizanteri nöbetlerine tutuldum. Ah! Hassas bağırsakları olan orta sınıf bir mistiğin yazgısı budur işte.

Tuhaf yerlere ve olağandışı insanlara yaptığım yolculuklarımda, karşıma apansız bir biçimde çıkan bilgelik, inanç ya da düşünceler ne

1. *E. coli. Escherichia coli* denen ve gastroenterite [mide-bağırsak iltihabına] neden olan basilin kısaltması. Mikroplu su içmekten kaynaklanır.

olursa olsun, önce korunmayı öğrendim, çünkü kimi zaman yaşlı Academe baba, hâlâ, tıpkı Kronos gibi, bir şifa vericiye ya da büyücüye dönüşmelerinden önce çocuklarını yeme eğilimindedir. Olayları gereğinden fazla entelektüel bir zemine oturtmak, kadınların içgüdüsel doğasına ait örüntüleri gizleyebilir.

Bu yüzden, içgüdüsel doğayla akrabalık ilişkisini ilerletmek için, öykülere, onları dışımızdaki bir şey gibi görmekten çok, içlerindeymişiz gibi yaklaşmamız bize daha çok yardımcı olur. Bir öyküye girmenin yolu, onu içten dinlemektir. Anlatılan öykü, işitme sinirine değer. Bu sinir, kafatasının tabanından geçerek soğancığın hemen altında beyin sapına girer. İşitsel uyarılar orada, kişinin dinleme tarzına bağlı olarak, bilince ya da başka bir deyişle ruha çıkana kadar bekletilir.

Eski anatomistler, işitme sinirinin beynin derinlerinde üç ya da daha fazla yola ayrıldığından söz ederlerdi. Bu yüzden, kulağın üç farklı düzeyde işitecek bir yapıda olduğunu tahmin ediyorlardı. Bir yolun yeryüzündeki dünyevi konuşmaları işittiği söylenirdi. İkinci bir yol öğrenmeyi ve sanatı anlıyordu. Üçüncü yol ise ruhun kendisi burada, yani yeryüzündeyken, yüce rehberliği işitebilsin ve bilgi alabilsin diye vardı.

Öyleyse şimdi, ruhun işitme gücüyle dinleyin, çünkü öykünün misyonu budur.

Kemiklerinden saçına kadar, Vahşi Kadın geri geliyor. Gece düşleriyle, yarı anlaşılmış, yarı anımsanmış olaylarla geri geliyor. Vahşi Kadın geri geliyor. Öykü aracılığıyla geri geliyor.

Birleşik Devletler'i kat eden göçüme 1960'larda başladım; ağaçlarla kaplı, sularla, mis gibi kokan ve sevdiğim yaratıklarla (ayılar, tilkiler, yılanlar, kartallar, kurtlar) dolu bir yerleşim yeri arıyordum. Yukarıdaki Büyük Göller bölgesinde kurtlar sistematik olarak yok edilmişti; nereye gidersem gideyim, kurtlar şu ya da bu şekilde avlanmıştı. Birçok kişi onları tehdit ve korku kaynağı olarak görse de, ormanda kurtlar olduğunda kendimi hep daha güvenli hissettim. Uzak Batıda ve Kuzeyde o sıralar kamp kurabilir ve geceleyin durmaksızın şarkılar söyleyen, söyleyen, söyleyen dağları ve ormanları duyabilirdiniz.

Ama orada bile dürbünlü tüfeklerin, jiplere monte edilen kuvvetli projektörlerin ve arsenik "ziyafetler"inin çağı, bir sessizlik döneminin geniş topraklara yavaş yavaş yayılmasına neden oldu. Hemen ardından da Rocky Dağları neredeyse tamamen kurtlardan temizlendi. İşte böy-

lece, yarısı Meksika'da, yarısı Birleşik Devletler'de uzanan büyük çöle geldim. Ne kadar güneye indiysem, kurtlara dair o kadar çok öykü duydum.

Bilirsiniz; çölün, kadınların ruhu ile kurtların ruhunun zamanın ötesine geçerek karşılaştığı bir yer olduğu söylenir. Texas sınırında, yarı kadın yarı kurt olan bir kadını anlatan "*Loba* Kız" adlı bir öykü dinlediğimde, doğru iz üzerinde olduğumu anladım. Ardından, kendi başlarının çaresine bakacak kadar büyüyene dek dişi bir kurdun memesini emerek beslenen öksüz ikizlere dair eski Aztek öyküsünü buldum.[2]

Son olarak, devletin verdiği topraklarda çiftçilik yapan yaşlı İspanyollar ile Güneybatının Pueblo halkından kemik insanlara, ölüleri tekrar yaşama döndüren yaşlı insanlara ilişkin bu doğrultuda rivayetler duydum. Bunların hem insan hem de hayvanları eski haline getirdikleri söyleniyordu. Ardından, kendi etnografik seferlerimden birinde bir kemik kadınla karşılaştım ve o zamandan beri hiçbir zaman eski ben olmadım. İzninizle size bunu ilk elden anlatmak istiyorum.

La Loba

Herkesin gönülden bildiği, fakat çok az insanın gördüğü gizli bir yerde yaşayan yaşlı bir kadın vardır. Doğu Avrupa masallarındaki gibi, kaybolmuş ya da başıboş dolaşan insanların ve arayış içindekilerin, yaşadığı yere gelmelerini bekler gibidir.

İhtiyatlıdır, genellikle kıllarla kaplıdır, her zaman şişkodur ve özellikle arkadaşlıktan köşe bucak kaçmaya çalışır. Hem gaklar, hem gıdaklar; genellikle insan sesinden çok, hayvan sesi çıkarır.

Tarahumara yerli bölgesindeki çürük granit yamaçlarda yaşadığını söyleyebilirim. Ya da Phoenix dışındaki bir pınarın yanında gömülü olduğunu. Belki de arka penceresinden sarktığı köhne bir arabada, güneydeki Monte Alban'a[3] giderken görülecektir. Belki de El Paso'nun yanındaki otoyolda beklerken veya kamyoncularla Morelia'ya (Meksika) av tüfeği taşırken veya sırtında tuhaf şekillerdeki yakacak odunlarla Oaxaca'nın yukarısındaki pazara giderken fark edilecektir. Birçok ismi vardır: *La Huesera* [Kemik Kadın], *La Trapera* [Toplayıcı Kadın] ve *La Loba* [Kurt Kadın].

2. Romulus ve Remus ile Navajo mitinin ikizleri –mitlerdeki birçok ünlü ikizden sadece ikisidir.
3. Eski Meksika.

La Loba'nın tek işi kemik toplamaktır. Özellikle dünyadan kaybolma tehlikesinde olanları toplayıp korur ve saklar. Mağarası her cinsten çöl yaratığının kemikleriyle doludur: Geyik, çıngıraklı yılan, karga. Ama uzmanlık alanı kurtlardır.

Montaña'larda [dağlarda], *arrayo*'larda [kurumuş dere yataklarında] kurt kemikleri arayarak toprağı didik didik eder, sürünür, emekler. Bütün bir iskeleti bir araya getirdiğinde, son kemik yerine yerleşip yaratığın güzelim beyaz heykeli gözlerinin önünde uzanıverdiğinde, ateşin yanına oturur ve hangi şarkıyı söyleyeceğini düşünür.

Emin olduğunda ise, *criatura*'nın yanında durur, kollarını üzerine
40 kaldırır ve şarkı söylemeye başlar. O anda kurdun kaburga kemikleri ve bacak kemikleri ete kemiğe bürünmeye başlar ve yaratık kürkle kaplanır. *La Loba* şarkı söylemeye devam eder ve yaratığın bedeni varoluşa daha çok yaklaşır; kuyruğu kabarık ve güçlü bir şekilde yukarıya kıvrılır.

Ve *La Loba* daha çok şarkı söyler ve kurt yaratık soluk alıp vermeye başlar.

Ve *La Loba* şarkısını öylesine derinden söyler ki, çölün zemini sallanır ve o şarkı söyledikçe kurt gözlerini açar, ayağa fırlar ve kanyona doğru koşarak gözden kaybolur.

Koşusunun bir yerinde, ister koşusunun hızı, ister yolunun bir nehre düşmesi, isterse de güneşten veya aydan gelen bir ışının tam yerine denk gelmesi yüzünden olsun, kurt birdenbire, özgürce ufka doğru koşarak kahkahalar atan bir kadına dönüşür.

Öyleyse, unutmayın, çölde dolaşıyorsanız ve günbatımı da yakınsa ve hani biraz da kaybolmuşsanız ve yorgunsanız, şansınız yaver gidiyor demektir, çünkü *La Loba* sizden hoşlanabilir ve size bir şey gösterebilir – ruha dair bir şey.

Hepimiz yola çölde bir yerde kaybolmuş bir kemik yığını, kumun altında yatan dağınık bir iskelet olarak başlarız. Bizim işimiz geçmişi yeniden gün yüzüne çıkartmaktır. Ancak gölgeler yerli yerinde olduğunda en iyi şekilde gerçekleştirilebilen, zahmetli bir süreçtir bu, çünkü uzun uzun bakmayı gerektirir. *La Loba* bize neye bakmamız gerektiğini gösterir – tahrip edilemeyen hayat kuvvetine, kemiklere bakmamız gerektiğini öğretir.

La Loba'nın yaptığı işin *un-cuento milagro*'yu [mucizevi bir öykü-

yü] temsil etmek olduğu düşünülebilir. Fakat işi, bize ruh için nelerin yolunda gidebileceğini göstermektir. Bu, Vahşi Kadın'a giden altdünya bağlantısı üzerine kurulu bir diriliş öyküsüdür. Eğer doğru şarkıyı söylersek, vahşi ruhun psişik kalıntılarını hatırlayabileceğimizi ve onu şarkılarla tekrar canlandırabileceğimizi vaat eder.

La Loba, topladığı kemiklerin üstüne şarkı söyler. Şarkı söylemek, ruh-sesini kullanmak demektir. Soluk yoluyla, kişinin gerçek gücünü ve ihtiyacını dile getirmek, rahatsızlık çeken ya da eski gücüne kavuşma ihtiyacı duyan şeye ruhunu üflemek demektir. Bu, Vahşi Benlikle ilişki arzusu taşana, ardından da ruh bu zihinsel çerçeveden konuşana kadar en derin, en büyük sevgi ve hislere inilerek gerçekleştirilir. Kemiklerin üstüne şarkı söylemek işte budur. Bu büyük sevgi duygusunu bir sevgiliden elde etmeye çalışmak hatasına düşmemeliyiz, çünkü kadınların yaratma ilahisini bulup söylemeye dönük bu çabaları, tek başlarına altından kalkacakları bir iştir, psişenin çölünde gerçekleştirecekleri bir iş.

La Loba'nın kendisini düşünelim. Ruhun simgeler sözlüğünde Yaşlı Kadın simgesi dünyadaki en yaygın arketipsel kişileştirmelerden biridir. Diğerleri, Büyükanne ve Büyükbaba, Kutsal Çocuk, Düzenbaz, Büyücü, Kız ve Oğlan, Kahraman-Savaşçı ve Soytarı'dır. Ancak, *La Loba* gibi bir figür, özü ve etkisi bakımından epey farklı bir düzeyde ele alınabilir, çünkü o bütün içgüdüsel sistemin besleyici kökünü simgeler.

Güneybatı'da yaşlı kadın arketipi yaşlı *La Que Sabe* [Bilen] olarak da geçebilir. *La Que Sabe*'yi New Mexico'daki Sangre de Cristo dağlarında, Lobo Zirvesi'nin tam kalbinin altında yaşarken ilk kez anlamaya başladım. Ranchoslu yaşlı bir büyücü kadının bana anlattığına göre, *La Que Sabe,* kadınlar hakkında her şeyi biliyordu. Yine, *La Que Sabe,* kadınları kutsal ayağının tabanındaki bir kıvrımdan yaratmıştı: Kadınların bilgili yaratıklar olmasının nedeni budur, çünkü onlar aslında her şeyi hisseden taban derisinden yapılmışlardır. Bu ayak derisinin hassaslığı düşüncesinin gerçekçi bir yanı vardı, çünkü Kiche kabilesinden eğitim görmüş bir kadın bir keresinde bana ilk ayakkabısını yirmi yaşındayken giydiğini ve hâlâ *con los ojos vendados* [gözleri bağlıyken] yürümeye alışamadığını söylemişti.

Doğayı mesken tutan vahşi öz, birçok isim almıştır ve yüzyıllar içinde bütün ulusları katetmiş olarak günümüze uzanmaktadır. Onun eski isimlerinden bazıları şunlardır: *Günlerin Anası,* gökyüzü ve yeryüzü dahil bütün varlıkların ve yapılanların Yaratıcı-Ana-Tanrısıdır; *Nyx Ana*'nın çamurdan karanlığa kadar bütün şeyler üzerinde hâkimiyeti

vardır; *Durga,* gökleri ve rüzgârları ve bütün gerçekliğin kaynağını aldığı insanların düşüncelerini denetler; *Coatlicue,* yaramaz ve denetimi zor olan evren bebeği dünyaya getirir, ama onu zapt etmek için bir kurt gibi çocuğunun kulağını ısırır; *Hekate*'nin, "halkını tanıyan" yaşlı falcının üstünde, humus kokusu ve Tanrı'nın soluğu vardır. Ve daha birçokları sayılabilir. Bunlar tepenin altında, çölün en ücra köşelerinde, derinliklerin dibinde yaşayanlarla ilgili imgelerdir.

Adı ne olursa olsun, *La Loba* ile kişileştirilen kuvvet, kişisel geçmişi ve kadim geçmişi kaydeder, çünkü o, kuşaktan kuşağa hayatını sürdürmüştür ve zamandan daha yaşlıdır. Dişil niyetlerin arşivcisidir. Dişil geleneği muhafaza eder. Bıyıkları geleceği hisseder; yaşlı kocakarıların çok uzağı gören süt gibi beyaz gözlerine sahiptir; zaman içinde geriye doğru ve ileriye doğru eşzamanlı olarak yaşar, dans ederek bir tarafı ötekiyle dengeler.

Yaşlı olan, Bilen, içimizdedir. Kadınların en derin ruh-psişesinde, kadim ve canlı vahşi Benlikte serpilip gelişir. Yuvası öyle bir yerdir ki, zamanla orada kadınların tini ile kurtların tini karşılaşır, zihin ile içgüdüler karışır; orada bir kadının derin hayatı, dünyevi hayatının sermayesidir. Ben ile Sen'in öpüştüğü noktadır; bütün tinselliğiyle kadınların kurtlarla birlikte koştuğu yerdir.

Bu yaşlı kadın, akılcılığın dünyası ile mitosun dünyası arasında durmaktadır. Bu iki dünyanın üzerinde döndüğü eklem kemiğidir. Dünyalar arasındaki bu topraklar, algılar algılamaz hepimizin tanıdığı o esrarengiz yerdir, ama şiiri, müziği, dansı ya da öyküyü kullandığımız anlar dışında nüansları yok edilmeye çalışılırsa, elimizden kaçıp şekil değiştirir.

Bedenin bağışıklık sisteminin bu gizemli psişik topraklarda kök saldığına dair spekülasyonlar vardır. Ayrıca hem Tanrı-aşkımız ve gizlere duyduğumuz özlem dahil mistik imge ve dürtüler ile arketipsel olanların; hem tüm kutsal içgüdülerin hem de dünyevi olanların buradan filizlendiği söylenir. Kimine göre insanlığın kayıtları, ışığın kökeni, karanlığın ucu da buradadır. Bomboş değildir, daha çok Sis Varlıkları'nın yeridir, şeylerin aynı anda hem olduğu hem de henüz olmadığı, gölgelerin töze kavuşup tözün saydamlaştığı yerdir.

Bu topraklar hakkında kesin olan tek şey yaşlı olmasıdır... okyanuslardan da yaşlıdır. Onun yaşı yoktur; yaşsızdır. Vahşi Kadın arketipi, içgüdüsel psişesinden çıkarak bu katmanı besler. Düşlerimizde ve yaratıcı deneyimlerimizde birçok kılığa girebilse de, ne anne, ne kız, ne ortalama kadın katmanındandır, ne de içimizdeki çocuktur. Kraliçe, Amazon, sevgili, falcı da değildir. Sadece, neyse odur. Ona ister *La Que*

Sabe deyin, isterse Bilen; ister Vahşi Kadın adını verin, isterse *La Loba;* ister yüksek isimleriyle çağırın, isterse alçak isimleriyle; ister yeni isimleriyle çağırın, ister eskilerle, o neyse, sadece o olarak kalır.

Arketip olarak Vahşi Kadın taklit edilemez ve o, tarif edilemez bir güçtür; insanlık için bir dolu fikir, imge ve özellik taşır. Arketip her yerde mevcuttur, ancak bildiğimiz anlamda görülemez. Karanlıkta ona dair görebildiklerimizin, gün ışığında da görülmesi şart değildir.

Öykülerde, edebiyatta, şiirde, resimde ve dinde bulunan imge ve simgelerde, arketiple ilgili fazlasıyla kanıtla karşılaşırız. Öyle görünüyor ki, onun parlaklığının, sesinin ve kokusunun amacı, kıçlarımızdaki boku düşünüp durmayı bırakıp, ara sıra yıldızların eşliğinde seyahat edecek duruma yükselmemizi sağlamaktır.

La Loba'nın bulunduğu yerde fiziksel beden, şair Tony Moffeit'in yazdığı gibi, "ışıltılı bir hayvan"dır[4] ve bedenin bağışıklık sistemi, anekdot kabilinden aktarımlara bakılırsa, bilinçli düşünce tarafından güçlendirilebilir ya da zayıflatılabilir gibi görünmektedir. *La Loba*'nın bulunduğu yerde ruhlar şahsiyet olarak belirir ve *La Voz Mitologica* [derin psişenin Mitolojik Sesi] şair ve kâhin gibi konuşur. Psişik değere sahip şeyler, ölmüş olsalar bile canlandırılabilir. Yine, dünyada bugüne değin var olan tüm öykülerin temel malzemesi, insanın buradaki, bu açıklanamaz ruhsal topraklardaki deneyimiyle ve burada başına gelenleri anlatma çabasıyla ortaya çıkmıştır.

Dünyalar arasındaki bu yerin çeşitli isimleri vardır. Jung onu yerine göre ortak bilinçdışı, nesnel psişe ve psikoid bilinçdışı olarak adlandırmıştır. Ortak bilinçdışının nesnel psişeye göre tarifi çok daha güç olan katmanını anlatan psikoid bilinçdışının biyolojik ve psikolojik dünyaları besleyen aynı kaynak olduğunu, biyoloji ve psikolojinin birbirine karışıp birbirini etkilediği yer olduğunu düşünüyordu. İster Nod deyin, ister Sis Varlıklarının evi, isterse dünyalar arasındaki yarık, insanlık belleğindeki bu yerde tüm doğaların ziyaretleri, mucizeleri, hayalleri, esinleri ve şifaları ortaya çıkmıştır.

Büyük bir psişik zenginlik taşısa da, buraya ihtiyatla yaklaşılmalıdır, çünkü burada geçen zamanın esrikliğiyle neşe içinde boğulabilinir. Uzlaşımsal gerçeklik burayla kıyaslandığında daha az heyecan verici görülebilir. Bu anlamda psişenin bu derin katmanları, insanların dağılmış bir şekilde, sallantılı fikirler ve havai mevhumlarla yüklü olanla geri döndüğü bir esrime tuzağına dönüşebilir. Böyle olması amaçlanmamıştır aslında. Bizden istenen, ferahlatıcı ve bilgilendirici bir suda,

4. Blues şairi Tony Moffeit'in *Luminous Animal* (Cherry Valley, New York: Cherry Valley Editions, 1989) kitabındaki "Luminous Animal" (Işıltılı Hayvan) şiiri.

tenimizde kutsanmış olanın kokusunu hissettiren bir şeyde baştan aşağıya yıkanmış bir halde geri dönmemizdir.

Her kadının bu *Rio Abajo Rio*'ya [nehrin altındaki nehre] girme potansiyeli vardır. Oraya derin meditasyon, dans, yazı, resim, ibadet, şarkı söyleme, davul çalma, etkin imgelem ya da bilincin yoğun bir şekilde değişmesini gerektiren herhangi bir faaliyet aracılığıyla ulaşır. Kadınlar bu dünyalar arasındaki-dünyaya, özlem duyarak ve gözünün hemen köşesinde seçebileceği bir şeyi arayarak ulaşır. Oraya derin ve yaratıcı işlerle, bilinçli bir yalnızlıkla ve herhangi bir sanatla uğraşarak ulaşır. Bu ustalıklı işlerde bile, bu tarifsiz dünyada olan biten çoğu şey bizim için her daim esrarengiz olarak kalır, çünkü o bizim bildiğimiz fizik yasalarını ve mantık kurallarını tanımaz.

Bu psişik duruma girilirken gösterilmesi gereken özen, her şeyden daha kutsal Ezekiel Çarkı'nı görme özlemiyle yanıp tutuşan dört hahamla ilgili kısa, ama etkileyici öyküde bulunabilir.

Dört Haham

Bir gece dört haham bir melek tarafından ziyaret edilmiş, uyandırılıp Yedinci Göğün Yedinci Katındaki Yedinci Kubbe'ye götürülmüş. Orada kutsal Ezekiel Çarkı'nı seyretmişler.

Pardes'ten [Gök'ten] Yeryüzü'ne inerlerken, yolun bir noktasında, böylesine bir ihtişama tanık olan hahamlardan biri aklını kaybetmiş, öldüğü güne kadar ağzından köpükler saçarak dolanıp durmuş. İkinci Haham son derece sinikmiş: "Ezekiel'in Çarkı'nı sadece düşümde gördüm, o kadar. *Aslında* bir şey olmadı," demiş. Üçüncü Haham gördüklerini tekrar tekrar kafasında canlandırmış, çünkü tamamen saplantılı hale gelmiş. Okuyup durmuş, bütün bunların nasıl yapıldığını ve amacının ne olduğunu düşünmekten kendini alamamış... ve böylece yolundan sapmış ve inancına ihanet etmiş. Bir şair olan dördüncü Haham eline bir kâğıt kalem alıp pencerenin kenarına oturmuş; akşam kumrusuna, beşiğindeki kızına ve yeryüzündeki bütün yıldızlara övgüler yağdırarak şarkı üstüne şarkı yazmış. Geçmiştekinden çok daha iyi bir hayat yaşıyormuş artık.[5]

5. Bu öyküyü bana teyzem Tirezianany anlatmıştı. Bu öykünün "Cennete Giren Dörtlü" adlı Talmud'daki versiyonunda dört haham kutsal gökteki gizemleri incelemek için *Pardes*'e [Cennet'e] girerler, *Shekhinah*'a [kadim kadın Tanrı] bakarken içlerinden üçü şu ya da bu şekilde çıldırır.

Göğün Yedinci Katındaki Yedinci Kubbe'de kim ne gördü bilmiyoruz. Ancak şunu biliyoruz ki, Özler'in bulunduğu dünyayla kurulan temas, insanların işittikleri olağan şeylerin ötesinde bir şeyler bilmemizi sağlar ve bizi aynı zamanda bir genişleme ve azamet hissiyle doldurur. Bilen'in sahici temeliyle temas etmemiz, en derinlerdeki bütünsel doğamızdan tepki vermemize ve ona göre hareket etmemize yol açar.

Öykü şunu önerir: Derin bilinçdışını yaşantılamanın en iyi yolu ne çok fazla büyülenme, ne de çok az büyülenmedir, ne çok fazla huşu ne de çok fazla sinizm hissetmektir; bu yaşantı cesaret ister, evet, ama ihtiyatsızlık değil.

Jung, muhteşem denemesi "Aşkın İşlev"de[6] Benliğin peşinde giderken bazı kişilerin Tanrı ya da Benlik yaşantısını aşırı estetize edeceği, bazılarının bunu değersizleştirirken bazılarınınsa aşırı değer vereceği ve hazır olmayan bazılarının ise bundan inceneceği uyarısında bulunur. Ama bazıları her şeye karşın Jung'un "ahlâki yükümlülük" dediği şeyi yaşatmanın ve Vahşi Benliğe inerken ya da çıkarken öğrendiklerini yaşatma ve ifade etmenin yollarını bulmasını bilir.

İster psişik Elysian kırlarında, isterse ölüm adalarında, psişenin kemik çöllerinde, dağın yüzünde, denizin kayalıklarında, bereketli yeraltında –*La Que Sabe*'nin üzerimize üflediği, bizi değiştirdiği her yerde– bulunsun, onun sözünü ettiği ahlâki yükümlülük, algıladıklarımızı yaşamak demektir. Üzerimize düşen, bize üflendiğini göstermektir – onu sergilemek, ilan etmek, şarkısını söylemek, bedenden, düşlerden ve her tür yolculuktan gelen ani bilgiler yoluyla aldıklarımızı yukarı dünyada yaşatmaktır.

La Loba, ölülerin hayata döndürüldüğü dünya mitleriyle paralellikler taşır. Mısır mitlerinde İsis, kötü erkek kardeşi Set tarafından her gece parçalanan ölmüş erkek kardeşi Osiris için bu hizmeti görür. İsis her gece alacakaranlıktan şafağa kadar uğraşarak, sabah sökmeden önce erkek kardeşinin parçalarını bir araya getirmeye çalışır, yoksa güneş doğmayacaktır. İsa, ölümünün üzerinden "kokacak" kadar süre geçmiş olan Lazarus'u ayağa kaldırmıştı. Demeter soluk benizli kızı Persephone'yi yılda bir kez Ölüler Ülkesi'nden çıkarır. *La Loba* da kemikler üstüne şarkı söyler.

Kadınlar olarak, kendimizin ölü ve parçalanmış kısımlarımızı geri çağırmak, hayatın kendisinin ölü ve parçalanmış kısımlarını geri çağırmak bizim meditasyon pratiğimizdir. Ölmüş olandan yeniden bir şey yaratan, her zaman için iki taraflı bir arketiptir. Yaratıcı Anne her za-

6. C. G. Jung, *The Transcendent Function, Collected Works,* 8. cilt, 2. basım, s. 67-91 (Princeton: Princeton University Press, 1972).

man Ölüm Anne'dir de ve bunun tersi de geçerlidir. Bu ikili doğa ya da ikili görev nedeniyle bizi bekleyen en önemli iş, çevremizde ve içimizde neyin yaşaması, neyin ölmesi gerektiğini anlamayı öğrenmektir. Yapmamız gereken, ikisinin de zamanlamasını kavramak; ölmesi gerekenlere ölmeleri için, yaşaması gerekenlere yaşamaları için izin vermektir.

Kadınlar için "*El rio abajo rio*," Kemik Kadın'ın yuva kurduğu yer için de dünyanın fidanları, kök kütükleri, tohumluk buğdaylarıyla ilgili doğrudan bilgiler taşır. Meksika'da kadınların *la luz de la vida*'yı [hayatın ışığını] taşıdığı söylenir. Bu ışık, kadının kalbinde ya da gözlerinin arkasında değil, doğumundan bile önce bütün tohum deposunun yerleştiği *en los ovario*'larındadır [yumurtalıklarındadır]. (Doğurganlıkla ilgili daha derin fikirleri ve tohumun doğasını araştıran erkekler söz konusuysa, bu imge kıllı torbadır, yani *los cojones* [taşaklardır]).

Bu, Vahşi Kadın'a yakın olmakla kazanılacak bilgidir. *La Loba* şarkı söylediği zaman *los ovario*'larının bilgisiyle, bedeninin, zihninin derinlerinden, ruhunun derinlerinden gelen bir bilgiyle söyler şarkısını. Tohum ve kemik simgeleri çok benzerdir. Kök kütüğüne, temel olana, özgün kısma sahip olunursa, eğer tohumluk buğday varsa, herhangi bir hasar onarılabilir; yıkımlar yeniden düzeltilebilir; tarlalar dinlendirilebilir; sert tohumlar yumuşaması için, açılıp serpilmesine yardımcı olmak için ıslanabilir.

Tohuma sahip olmak, hayatın anahtarına sahip olmak demektir. Tohumun döngüleriyle birlikte olmak, hayatla dans etmek, ölümle dans etmek, tekrar hayata doğru dans etmek demektir. Bu, en kadim ve ilksel biçimiyle Hayat ve Ölüm Anası'nı somutlaştırır. Bu değişmez döngülerde dönüp durduğundan, ona Hayat/Ölüm/Hayat Anası diyorum.

Bir şey kaybolduğunda, başvurulması, konuşulması ve kulak verilmesi gereken odur. Onun psişik öğütlerini pratiğe dökmek bazen zor ya da zahmetli olsa da, her zaman dönüştürücü ve onarıcıdır. Demek ki, bir şey kaybolduğunda her zaman o ücra pelviste yaşayan yaşlı kadına gitmeliyiz. O orada, yaratıcı ateşin yarı içinde, yarı dışında bir şekilde hayatını sürdürür. Burası, kadınların yaşaması için mükemmel bir yerdir; doğurgan *huevo*'ların, kadınların yumurtalarının, dişilik tohumlarının hemen yanındadır. Orada, en zayıf fikirlerle en güçlü fikirler, onları ortaya sermemiz için düşünce ve eylemlerimizi bekler.

Yaşlı kadını iki milyon yaşında kusursuz bir kadın olarak hayal edin.[7] O; yerin hem altında hem de en tepesinde yaşayan özgün Vahşi Kadın'dır. İçimizde, dışımızda, her yanımızda yaşar; onunla çevriliyiz-

7. Bu kadim varlığa bazıları "zamanın dışındaki kadın" adını yakıştırır.

dir. Çöller, ormanlar ve evlerimizin altındaki yer, iki milyon küsur yaşındadır.

Kadınların toprağı kazmaktan böylesine derinden hoşlandıklarını görmek beni hep etkilemiştir. İlkbahar için çiçek soğanları ekerler. Kararmış parmaklarını çamurlu toprağa sokarak keskin kokulu domates fideleri ekerler. İki milyon yaşındaki kadına doğru kazdıklarını düşünürüm. Onun ayak parmaklarını ve pençelerini ararlar. Onun kendileri için bir armağan olmasını isterler, çünkü onunlayken kendilerini bir bütünün parçası gibi ve huzur içinde hissederler.

O olmadığında kendilerini rahatsız hissederler. Bunca yıl boyunca benimle görüşmeye gelen pek çok kadın ilk oturuma, şuna benzer sözlerle başlamıştır: "Şey, kendimi kötü hissetmiyorum, ama iyi de hissetmiyorum." Bunun, çok esrarengiz bir durum olmadığı kanısındayım. Bunun yeterince çamur olmamasından kaynaklandığını biliyoruz. Tedavi? *La Loba*. İki milyon yaşındaki kadını bulun. O, kadınlara ait ölmüş ve ölmekte olan şeylerin bakıcısıdır. Yaşayan ile ölü arasındaki yoldur. Kemikler üstüne yaratış ilahileri söyler.

Yaşlı kadın, Vahşi Kadın, *La voz mitologica*'dır. O, geçmişi ve kadim tarihimizi bilen ve onu öyküler şeklinde bizim için kaydedip saklayan mitsel sestir. Kimi zaman onu düşümüzde bedensiz, ama güzel bir ses olarak görürüz.

Cadı-bakire olarak bize sararıp solmanın değil, pörsümüş olmanın ne demek olduğunu gösterir. Bebekler içgüdüsel olarak, kurumuş ve pörsümüş bir halde doğarlar. Neyin doğru olduğunu, bu konuda ne yapılacağını ta kemiklerinde bilirler. Doğuştan gelen bir yetenektir bu. Eğer kadın, bu gençken yaşlı, yaşlıyken genç olma yeteneğine güvenirse, sırada ne olduğunu her zaman bilecektir. Bu yeteneğini kaybetmiş olsa bile, amaca yönelik bazı psişik çalışmalarla onu geri kazanabilir.

La Loba, çöldeki yaşlı kemik koleksiyoncusudur. Arketipsel simgecilikte kemikler tahrip edilemez gücü temsil eder. Kolaylıkla kendilerini teslim etmezler. Yapıları gereği yanmaları zor, ezilip toz haline getirilmeleri neredeyse olanaksızdır. Mit ve öykülerde tahrip edilemez ruh-tinini temsil ederler. Ruh-tininin yaralanabileceğini, hatta sakatlanabileceğini, ama onu öldürmenin neredeyse imkansız olduğunu biliyoruz.

Ruhu çökertebilir ve eğebilirsiniz. İncitip derin yara izleri oluşturabilirsiniz. Üzerinde hastalık lekeleri, korku ürünü yanık işaretleri bırakabilirsiniz. Ama o ölmez, çünkü altdünyadaki *La Loba* tarafından korunur. O, kemikleri hem bulur hem de yaşatır.

Kemikler ete acı verecek kadar sert ve delip geçecek kadar keskin-

dir. Eski kemikler bir ipe dizilirse cam gibi çınlar. Yaşayanların kemikleri canlıdır ve kendi çaplarında yaratma gücüne sahiptir; sürekli yenilenirler. Canlı bir kemiğin üstünde garip bir yumuşaklığa sahip bir "deri" vardır. Kendini tamir edecek bazı güçleri olduğu görünmektedir. Kurumuş bir kemik bile küçük canlı yaratıkların yuvası olur.

Bu öyküdeki kurt kemikleri, vahşi Benliğin tahrip edilemez yönünü, içgüdüsel doğayı, kendini özgürlüğe adayan *criatura*'yı ve (ölmüş ya da had safhada uygarlaştırıcı bir kültürün meşakkat ve dayatmalarını asla kabul etmeyecek olan) bozulmamış olanı temsil eder.

Bu öyküdeki metaforlar, bir kadını içgüdüsel vahşi duyumlarına tam olarak kavuşturmaya dönük bütün süreci örneklemektedir. Kemikleri toplayan yaşlı, içimizdedir. Bu vahşi Benliğin ruhsal-kemikleri içimizdedir. Bir zamanlar olduğumuz yaratık gibi tekrar ete kemiğe bürünme potansiyeli içimizdedir. Kendimizi ve dünyamızı değiştirecek kemikler içimizdedir. Soluk, içimizdedir, doğrularımız ve özlemlerimiz de – bunlar hep birlikte bir şarkıyı meydana getirir, söyleme arzusuyla yandığımız yaratılış ilahisini.

Bundan, gözlerimizin önüne kadar inmiş saçlarla ya da kir pas içinde kıvrılmış tırnaklı pençelerle dolaşmalıyız sonucuna varılmamalıdır. Evet, insan olarak kalmaya devam ederiz, ama insan kadının içinde hayvani içgüdüsel Benlik vardır. Romantik bir çizgi-roman karakteri değildir bu. Gerçek dişleri, sahici bir hırlayışı, büyük bir cömertliği, eşsiz bir işitme duyusu, keskin pençeleri, cömert ve kürklü göğüsleri vardır.

Bu Benlik, hareket etmekte, konuşmakta, öfkelenmekte ve yaratmakta özgürleşmiş olmalıdır. Bu Benlik dayanıklıdır, esnektir ve yüksek bir sezgi gücüne sahiptir. Doğum ve ölümle ilgili tinsel yaklaşımlarda son derece bilgili bir Benlik'tir.

İçinizdeki yaşlı bugün de kemikler topluyor. Yeniden yarattığı şey nedir? O ruhsal-Benliktir, ruh-evinin inşacısıdır. *Ella lo hace a mano*, o eliyle ruhu yeniden ve yeniden yaratır. Sizin için ne yaratmaktadır?

Dünyaların en iyisinde bile ruhun zaman zaman tazelenmeye ihtiyacı vardır. Tıpkı burada, yani Güneybatı'daki kerpiç evler gibi biraz dökülmeye, biraz soyulmaya, biraz yıkanıp arınmaya gereksinim duyar. Ayağında yatak odası terlikleriyle yaşlı ve tombul bir kadının evinin duvarlarına sulu balçık vurduğuna her zaman şahit olabilirsiniz. Samanla suyu ve toprağı karıştırıp duvarı sıvayarak tekrar güzel görünmesini sağlar. O olmasa, ev şeklini kaybedecektir. O olmasa, sıkı bir yağmurdan sonra yerle bir olup bir yığına dönüşecektir.

O, ruhun koruyucusudur. O olmasa, şeklimizi kaybederiz. Ona gi-

den açık bir ikmal hattı yoksa, insanın ruhsuz olduğu ya da lanetli bir ruha sahip olduğu söylenir. O, ruh evine şekil verir ve elleriyle daha çok ev yapar. Eski bir önlük giymiştir. Elbisesinin önü arkasına göre daha uzundur. Pışpışlayandır. Ruh-yapıcı, kurt-yetiştirici, vahşi şeylerin koruyucusudur.

Bu yüzden, size sevgiyle diyeceğim şu ki, ister Kara Kurt olun, ister Kuzey Bozkurdu ya da Güney Alı veya Arktik Beyazı, imgesel açıdan özünde içgüdüsel bir *criatura*'sınız. Bazıları uslu durmanızı ve neşe içinde, bütün eşyaların ya da selamlamak amacıyla herkesin üzerine tırmanmamanızı tercih etse de, siz yine de bildiğinizi yapın. Bazıları korku ya da iğrenmeyle sizden uzak duracaktır. Ancak, sevgiliniz –eğer sizin için doğru sevgili ise– bu yeni yönünüzü sevecektir.

Bazı kişiler ne olduğunu anlamak için her şeyi koklamanızdan hoşlanmayacaktır. Ve, Tanrı bilir, ayaklarınızı havaya dikip sırtüstü yatmanızdan da hoşlanmayacaktır. Kötü kız. Kötü Kurt. Kötü köpek. Doğru mu? Yanlış. Devam edin. Tadını çıkarın.

İnsanlar psişik hizayı bulmak için meditasyon yapar. İnsanların psikoterapi ve analiz yapmalarının nedeni budur. İnsanların düşlerini analiz etmelerinin ve sanatla uğraşmalarının nedeni budur. Bazılarının tarot kartlarına bakmasının, I Ching'e başvurmasının, dans etmesinin, davul çalmasının, tiyatro yapmasının, şiir döktürmesinin ve göğe dualar göndermesinin nedeni budur. Yaptığımız her şeyi yapmamızın nedeni budur. Bütün kemikleri bir araya toplama işidir bu. Sonra ateşin yanına oturup kemikler üstüne hangi şarkıyı, hangi yaratılış ilahisini, hangi yeniden-yaratılış ilahisini söyleyeceğimizi düşünmeliyiz. Ve anlattığımız gerçekler şarkıyı oluşturacaktır.

Şarkıya, insanın asıl şarkısına karar verene kadar sorulacak kimi yerli yerinde sorular şunlardır: Ruh-sesime ne oldu? Hayatımın gömülmüş kemikleri nelerdir? İçgüdüsel Benlikle ilişkim ne durumdadır? En son ne zaman özgürce koşmuştum? Hayatı tekrar nasıl canlı kılarım? *La Loba* nereye gitti?

Yaşlı kadın kemikler üstüne şarkı söyler ve o şarkı söyledikçe, kemikler ete bürünür. Biz de, bulduğumuz kemiklerin üstüne ruh döktükçe "oluşuruz." Özlemlerimizi ve hayal kırıklıklarımızı gençken olmaya alıştığımız şeylerin, geçmiş yüzyıllarda bilmeye alıştığımız şeylerin kemikleri üstüne ve gelecekte hissettiğimiz diriliş üstüne döktükçe, dört ayak üstünde sağlamca dururuz. Ruh döktükçe yeniden canlanırız. Zayıf bir çözelti, eriyen narin bir şey olmaktan çıkarız. Hayır, dönüşümün "oluş" evresindeyizdir artık.

Kuru kemikler gibi, biz de çoğunlukla çölden yola çıkarız. Kendi-

mizi dışlanmış, yabancılaşmış hissederiz, bir kaktüs ağacıyla bile bağlantımız yoktur. Eskiler, çölün kutsal vahyin çıkış yeri olduğunu söylerdi. Ama kadınlar için çölde bundan çok daha fazlası vardır.

Çöl, hayatın çok yoğunlaştığı bir yerdir. Canlıların kökleri son su tanesine bile tutunur ve çiçekler sadece sabahları erkenden ve öğleden sonraları da geç saatlerde görünerek bu nemi biriktirir. Çölde hayat küçük, ama muhteşemdir ve olan bitenlerin çoğu yeraltında süregider. Birçok kadının hayatı da buna benzer.

Çöl, bir orman ya da cangıl gibi bereketli, sağlıklı değildir. Hayat şekilleri bakımından çok yoğun ve gizemlidir. Birçoğumuz çöl hayatı yaşadık: Yüzeyde çok küçük, yerin altındaysa muazzam. *La Loba* bize bu tür psişik bir dağılımdan ortaya çıkabilecek değerli şeyleri gösterir.

Bir kadının psişesinin yolu, kulağına gelen tınılar ya da geçmişte maruz kaldığı zulümler veya yerüstünde daha geniş bir hayat yaşamasına izin verilmemiş olması yüzünden çöle düşmüş olabilir. Bu durumda kadın çoğunlukla, üzerinde parlak kırmızı çiçeğiyle bir kaktüs dışında, 500 kilometrekarelik bir alanda başka bir şeyin bulunmadığı bomboş bir yerde yaşadığını hisseder. Ama 501. kilometreye giden kadınlar için, orada daha fazlası vardır. Küçük, güzel bir ev. Eski bir ev. Orada sizi beklemektedir.

Bazı kadınlar psişik çölde bulunmak istemez. Onun boşluğundan, verimsizliğinden nefret ederler. Külüstür bir araba bulup psişenin ışıltılı düşsel kentine doğru yola düşmeye, sarsıla sarsıla yol almaya çalışırlar. Ama hayal kırıklığı yaşarlar, çünkü bereketli ve vahşi olan orada değildir. O, tin dünyasındadır, dünyalar arasındaki dünyada, *Rio Abajo Rio*'da, nehrin altındaki nehirdedir.

Akılsızlık etmeyin. Geri dönüp o kırmızı çiçeğin altında durun ve o son zahmetli kilometreyi katedin. İlerleyin ve eski, yıpranmış kapıya vurun. Mağaraya tırmanın. Bir düşün penceresinden sürünerek girin. Çölü elekten geçirin ve bulduklarınıza bakın. Yapmamız *gereken* tek şey bu.

Psikanalitik öğüt mü istiyorsunuz?

Gidin kemik toplayın.

II

Davetsiz misafiri sezdirmeden izlemek: Erginlenmenin başlangıcı

MAVİSAKAL

Tek bir insanda, hepsi kendi değer, amaç ve araçlarına sahip bir sürü başka varlık mevcuttur. Bazı psikolojik yaklaşımlar, bu varlıkları yakalayıp onları saymamızı, adlandırmamızı, çaresizlik içinde sürünürcesine yürüyen köleler haline gelene kadar onları boyunduruk altında tutmamızı önerir. Ama bunu yapmak bir kadının gözlerindeki vahşi ışıkların dansını aksatacaktır; onun kızgın şimşeğini kesintiye uğratacak ve tüm kıvılcımlarını söndürecektir. Bizim işimiz kadınların doğal güzelliklerini bozmak değil, içlerindeki sanatçılar yaratabilsin, sevgililer sevsin, şifacılar şifa versin diye, bütün bu varlıklar için vahşi bir kırsal alan inşa etmektir.

Peki ama, enikonu çıldırmış olan ve hiç düşünmeden bir yıkımı gerçekleştiren bu içsel varlıklarla ne yapacağız? Bunlara bile bir yer verilmelidir, bu, içinde zapturapt altına alındıkları bir yer dahi olsa. Özellikle de, bir varlık, psişedeki en aldatıcı ve en ele avuca sığmaz varlık, yakından izlememizi ve denetim altında tutmamızı gerektirir. Bu varlık, "doğal yok edici"dir.

İnsan acılarının çoğunun nedeni, özensiz bir yetiştirilmeye bağlanabilirse de, psişede elbette, doğuştan gelen bir *contra naturam*, yani "doğaya karşı" bir kuvvet vardır. Bu *contra naturam* boyutu, olumlu olanın karşısındadır: Gelişmeye karşıdır, uyuma ve vahşi olana karşıdır. O, içimize doğan, yıpratıcı ve öldürücü bir muhaliftir; en iyi anababa
 bakımının olduğu durumlarda bile, işgalcinin biricik gayesi, bütün kavşakları çıkmaz yollara dönüştürmektir.

Bu yok edici zalim hükümdar,[1] kadınların düşlerinde tekrar tekrar ortaya çıkar. Onların en ruhani ve anlamlı planlarının ortasında beliriverir. Kadını sezgisel doğasından koparır. Tırpanlama işi bittiğinde kadın kendini, duygularının öldüğü ve hayatını sürdüremeyecek kadar zayıf düştüğü hissinden kurtaramaz. Kadının düşünce ve düşleri canlılıklarını yitirmiş bir halde ayaklarının dibinde boylu boyunca uzanır.

Mavisakal öyküsü böyle bir konu üzerinedir. Kuzey Amerika'da en iyi bilinen Mavisakal öyküleri Fransız ve Alman versiyonlarıdır.[2] Ama benim tercih ettiğim edebi versiyonda, Macaristan'daki Dombovar yakınlarında yer alan Csibrak'ta yaşayan Kathé Teyze'nin ("Kati" olarak okunur) bana anlattığında olduğu gibi, Fransız ve Slav versiyonları birbirine karışmıştır. Çiftliklerde çalışan kadın öykücülerden oluşan çevremizde, Mavisakal masalı Mavisakal'ın ölümünün tüyler ürpertici kanıtlarını görmüş olan birini tanıyan birini tanıyan biri hakkındaki bir anekdotla başlar. O halde biz de başlayalım.

1. Doğal yok edici masallarda soyguncu, hayvani damat, tecavüzcü, haydut, hatta bazen çeşitli türden kötü kadınlar olarak kişileştirilmiş bir şekilde görünür. Kadınların düş imgeleri, kadın kahramanı olan masallarda görülen doğal yok edicinin dağılım örüntüsünü yakından izler. Zarar verici ilişkiler, istismarcı otorite figürleri ve olumsuz kültürel buyruklar, düşlerin ve folklorun imgelerini kişinin kendi iç arketipsel kalıpları kadar, hatta onlardan daha fazla etkiler. Bu kalıplara Jung her insanın psişesinde tabii olarak bulunan arketipsel düğümler adını verir. Bu imge "cadıyla karşılaşma" kategorisinden çok, "Yaşam ve Ölüm gücüyle karşılaşma" kategorisine daha uygun düşer.

2. Jakob ve Wilhelm Grimm'in, Charles Perrault'nun, Henri Pourrat'nın ve bu gibi derlemelerde Mavisakal versiyonları tamamen farklıdır. Asya ve Orta Amerika'da da sözlü versiyonları mevcuttur. Benim yazdığım edebi Mavisakal versiyonunun, kanaması kesilmeyen anahtar gibi bir özelliği vardır. Bu unsur bana teyzemden geçen ve ailemize ait Mavisakal öyküsüne özgü bir karakteristiktir. Burada naklettiğim öykü, teyzemin diğer pek çok Macar, Fransız ve Belçikalı kadınla birlikte 2. Dünya Savaşı sırasında zorla götürüldüğü bir çalışma kampında şekillenmiştir.

Uzak dağlarda beyaz rahibelerin yaşadığı bir manastırda bir tutam sakal saklanırmış. Manastıra nasıl geldiğini kimse bilmezmiş. Kimileri bedeninin diğer kısımlarını rahibelerin gömdüğünü, çünkü başka hiç kimsenin ona dokunamayacağını söyler. Rahibelerin neden böyle bir kalıtı sakladıkları bilinmezmiş, fakat anlatılanlar doğruymuş. Arkadaşımın arkadaşı onu kendi gözleriyle görmüş. Söylediğine göre, sakal maviymiş, daha doğrusu çivit mavisiymiş. Göldeki karanlık buzlar kadar mavi, geceleyin bir çukurun gölgesi kadar mavi. Bu sakal bir zamanlar, anlatılanlara göre, başarısız bir sihirbaza, kadınlardan anlayan dev gibi bir adama, Mavisakal diye bilinen adama aitmiş.

Onun aynı anda üç kız kardeşe kur yaptığı söylenir. Ama kızlar onun mavi gölgeli tuhaf sakalından korkar ve onlara seslendiği zaman saklanırlarmış. Samimiyetine inandırmak amacıyla kızları ormanda bir geziye çağırmış. Kendisi de, küçük çanlarla ve koyu kırmızı dizginlerle süslenmiş atlarıyla varmış oraya. Kızlarla annelerini atlara bindirmiş ve ormana doğru yola koyulmuşlar. Orada ata binerek çok güzel bir gün geçirmişler; köpekleri de kâh yanlarında, kâh önlerinde koşmuş durmuş. Sonra dev bir ağacın altında durmuşlar ve Mavisakal onlara gerçek bir öykü ziyafeti çekmiş, nefis yemekler sunmuş.

Kızlar şöyle düşünmeye başlamış: "Şey, belki de bu Mavisakal denen adam o kadar da kötü biri değil."

Ne kadar ilginç bir gün geçirdiklerini konuşa konuşa eve geri dönmüşler ve gerçekten de iyi vakit geçirmişler. Ancak, iki büyük kız kardeşin kuşkuları ve korkuları yeniden canlanmış ve Mavisakal'ı bir daha görmeyeceklerine dair yemin etmişler. Ama en küçük kız kardeş, bu denli çekici olabilen bir adamın o kadar kötü olamayacağını düşünmüş. Kendi kendine telkinde bulundukça, adam da gözüne daha iyi biri gibi görünmeye başlamış, sakalı da daha az mavi.

Böylece Mavisakal evlenme teklif ettiğinde kabul etmiş. Aldığı bu teklif üzerinde gerçekten çok düşünmüş ve sonuçta çok zarif bir adamla evleneceği kanısına varmış. Evlenir evlenmez atlarına atlayıp Mavisakal'ın ormandaki şatosuna gitmişler.

Bir gün Mavisakal yanına gelip şöyle demiş: "Bir süreliğine uzaklaşmam gerek. İstersen aileni yanına çağır. Ormanda atla gezebilirsiniz, aşçılara şölen hazırlamalarını emredebilirsiniz, istediğiniz, gönlünüzün arzu ettiği her şeyi yapabilirsiniz. Hatta, şatonun anahtarlarını da buraya bırakıyorum. Kilerlere, hazinelere giden her kapıyı, şatodaki her kapıyı açabilirsiniz, ama sakın ola ki, bu küçük anahtarı, üzerinde oymalar olanı kullanmayın."

Karısı şöyle yanıtlamış: "Elbette, nasıl istersen öyle yaparım. Benim için de çok uygun. Öyleyse, git kocacığım, bir endişen olmasın ve çabuk geri dön." Böylece adam atına binip uzaklaşmış ve kız da şatoda kalmış.

Derken, kız kardeşleri onu ziyarete gelmişler ve her insan gibi, Efendi'nin evden giderken ne buyurduğunu çok merak etmişler. Genç eş onlara neşeyle anlatmış.

"Arzu ettiğimiz her şeyi yapabileceğimizi ve biri dışında, istediğimiz her odaya girebileceğimizi söyledi. Ancak, bunun hangi oda olduğunu bilmiyorum. Elimde sadece anahtar var, ama onun hangi kapıya uyduğunu bilmiyorum."

Kız kardeşler hangi anahtarın hangi kapıya uyduğunu bulma oyunu oynamaya karar vermişler. Şato üç kat yüksekliğindeymiş ve her cenahta yüz kapısı varmış; halkada çok sayıda anahtar olduğundan, her kapıyı açıp, kapıdan kapıya ilerleyerek bolca vakit geçirmişler. Bir kapının arkasında mutfak erzağı varmış, diğerinin arkasında hazineler. Kapıların arkasında her türden eşyayla karşılaşmışlar ve tüm bunları yaparlarken her şey gözlerine çok daha güzel görünmüş. Bütün bu akıllara durgunluk veren şeyleri gördükten sonra, sonunda mahzene gelmişler. Koridorun sonunda boş bir duvar varmış.

Bu sırada son anahtarla, üzeri oymalı olanla cebelleşiyorlarmış: "Belki de bu anahtar hiçbir yere uymuyor." Onlar tam bunu söylerken tuhaf bir ses duyulmuş: "Borrrrrr!" Köşeye saklanıp gözlemişler ve –o da ne!– kapanmak üzere olan küçük bir kapı görmüşler. Tekrar açmaya çalıştıklarında sıkıca kilitlendiğini fark etmişler. İçlerinden biri bağırmış: "Kardeşim, kardeşim, anahtarı getir. O gizemli küçük anahtarın kapısı kesinlikle bu."

Kız kardeşlerden biri düşünmeden anahtarı kapıya sokup çevirmiş. Kilit gıcırdamış, kapı aralanarak açılmış, ama o kadar karanlıkmış ki içeriyi görememişler.

"Kardeşim, kardeşim, bir mum getir." Böylece bir mum yakılmış, odaya doğru tutulmuş ve üç kadın da aynı anda çığlık atmış, çünkü odada bir kan gölü varmış ve oraya buraya cesetlerin kararmış kemikleri saçılmış haldeymiş ve köşelerde, elmalardan oluşan piramitler gibi kafatasları yığılıymış.

Kapıyı çarparak kapatmışlar, anahtarı kilitten çıkarmışlar ve nefes nefese, güçlükle soluyarak birbirlerine sokulmuşlar. Tanrım! Tanrım!

Mavisakal'ın eşi eğilerek anahtara bakmış ve kanla boyandığını görmüş. Dehşete kapılmış, elbisesinin eteğiyle kanı silip temizlemeye

çalışmışsa da, çıkaramamış. "Ah, olamaz!" diye haykırmış. Kız kardeşlerin her biri küçük anahtarı eski haline getirmek için çabalayıp durmuş, ama kan olduğu gibi kalmış.

Mavisakal'ın eşi küçük anahtarı cebine saklamış ve aşçıların olduğu mutfağa koşmuş. Oraya vardığında beyaz elbisesi cepten etek ucuna kadar kırmızıya boyalıymış, çünkü anahtar yavaş yavaş koyu kırmızı kan damlaları sızdırıyormuş. Aşçıya, "Hemen bana bir fırça ver," diye buyurmuş. Anahtarı iyice ovmuş, ama kanama kesilmemiş. Minik anahtardan düpedüz damla damla kan akıyormuş.

Anahtarı çıkarmış ve fırından kül alıp üstüne bastırarak biraz daha ovmuş. Dağlamak için ateşe tutmuş. Kanın durması için üzerine örümcek ağı koymuş, ama hiçbir şey akan kanı durduramamış.

"Ah, ne yapmam lazım?" diye ağlamış. "Buldum, küçük anahtarı saklayacağım. Elbise dolabına koyup kapısını kapatırım. Kötü bir düş bu. Her şey yoluna girecek." Öyle de yapmış.

Hemen ertesi gün kocası eve dönmüş ve hızla şatoya girerek karısına seslenmiş: "Eee! Ben yokken her şey nasıldı?"

"Çok iyiydi, efendim."

"Peki kilerlerimi nasıl buldun?" diye gürlemiş.

"Çok güzel, efendim."

"Peki ya hazine odalarımı?" diye homurdanmış.

"Hazine odaları da çok güzel, efendim."

"O halde her şey yolunda, öyle mi karıcığım?"

"Evet, her şey yolunda."

"Pekâlâ," diye fısıldamış. "O zaman anahtarlarımı geri versen iyi olur."

Bir bakışta, anahtarlardan birinin kaybolduğunu anlamış. "En küçük anahtar nerede?"

"Ben... ben onu kaybettim. Evet, kaybettim. Ata biniyordum ve anahtar halkası yere düştü, anahtarlardan birini kaybetmiş olmalıyım."

"Ne yaptın onu, kadın?"

"Ben... ben... hatırlamıyorum."

"Bana yalan söyleme! O anahtarla ne yaptığını söyle bana!"

Yanağını okşayacakmış gibi elini kadının yüzüne doğru uzatmış, ama onun yerine saçını tutmuş. "Seni hain!" diye öfkeyle bağırmış ve onu yere fırlatmış. "Odaya girdin, değil mi?"

Elbise dolabını açmış ve üst raftaki küçük anahtarın, kadının askıdaki elbiselerinin güzelim ipek kumaşlarını baştan başa kana boyadığını görmüş.

"Şimdi sıra sende, hanımefendi," diye bağırmış ve onu önce koridordan, ardından da bodrumdan geçirip o korkunç kapının önüne gelene kadar sürüklemiş. Mavisakal'ın sadece öfkeli bakışları, kapının kendiliğinden açılıvermesine yetmiş. İçeride boylu boyunca önceki bütün eşlerinin iskeletleri uzanıyormuş.

"Şimdi de!!!" diye kükremiş, ama kadın kapı pervazına sıkıca tutunup içeri girmemekte direnmiş. Hayatını bağışlaması için yalvarmış: "Lütfen! Lütfen izin ver sakinleşeyim ve ölüme hazırlanayım. Canımı almadan önce sadece çeyrek saat ver bana ki, Tanrı'ya dua edeyim."

"Tamam," diye hırlamış Mavisakal. "Sadece çeyrek saatin var ama, sonunda hazır ol."

Kadın hızla merdivenlerden odasına çıkmış ve kız kardeşlerini şatonun surlarına gözetlemeye göndermiş. Dua etmek için diz çökmüş, fakat dua etmek yerine kız kardeşlerine seslenmiş.

"Kardeşlerim, kardeşlerim! Erkek kardeşlerim geliyor mu, görüyor musunuz?"

"Hiçbir şey görmüyoruz, dümdüz ovalar boyunca hiçbir şey yok."

İkide bir surlara doğru bağırmış. "Kardeşlerim, kardeşlerim! Erkek kardeşlerim geliyor mu, görüyor musunuz?"

"Bir toz bulutu görüyoruz. Belki de uzaktaki bir hortumdur."

Bu arada Mavisakal gürleyerek, kafasını keseceği eşini kilere çağırmış.

Kadınsa, yine seslenmiş. "Kardeşlerim, kardeşlerim! Erkek kardeşlerim geliyor mu, görüyor musunuz?"

Mavisakal karısına bir kez daha bağırmış ve taş basamaklardan yukarı çıkmaya başlamış.

Kızlar bağırmışlar: "Evet, onları görüyoruz! Erkek kardeşlerimiz buradalar ve şimdi şatoya girdiler."

Mavisakal hızlı adımlarla koridoru geçip karısının odasına doğru, "Seni almaya geliyorum!" diye kükremiş. Ayak sesleri artmış; koridordaki taşlar gevşemiş, harçların kumu yerlere saçılmış.

Mavisakal yakalamak için ellerini uzatmış bir halde karısının odasına girerken, at sırtındaki erkek kardeşler de dörtnala şato koridorlarına girip odaya yönelmişler. Mavisakal'ı oradan çıkarıp burçlara sürmüşler. Hemen oracıkta kılıçlarla üzerine saldırıp vurmuş, yaralamış, yere yıkmış ve en nihayetinde öldürmüşler; kanını ve cesedinden arta kalanları akbabalara bırakmışlar.

Vahşi doğayla bir ilişki geliştirmek, kadının bireyleşme sürecinin temel unsurlarından biridir. Bu ilişkiyi kurmak için kadın karanlığa dalmalı, ama aynı zamanda telafisi mümkün olmayan bir şekilde tuzağa düşüp yakalanmamalı, oraya giden yolda ya da dönüşte öldürülmemelidir.

Mavisakal öyküsü tüm kadınların psişelerinde bulunan ve onları esir alan o karanlık, doğuştan yok edici olan adam üzerinedir. O, akılda tutulması ve frenlenmesi gereken, inkâr edilemez ve kendine özgü bir güçtür. Psişenin doğal yok edicisine[3] gem vurmak için kadınların tüm içgüdüsel güçlerine sahip çıkmaları gerekir. İçgörü, sezgi, sabır, inatçı sevgi, keskin bir duyarlık, uzağı görme, net bir işitme duyusu, ölüler üstüne şarkı söyleme, sezgisel iyileştirme ve kendi yaratıcı ateşlerine yönelme bu güçlerden bazılarıdır.

Masalları psikolojik olarak yorumlarken, tek bir kadının psişesinde geçen bir dramayı temsil edebilmesi için öykünün tüm yönlerinden yararlanırız. Mavisakal tüm kadınların hayatlarının bir köşesinde gizlenen, oradan olan biteni seyredip karşı çıkma fırsatı bekleyen, derinlere çekilmiş bir karmaşayı temsil eder. Her ne kadar erkeklerin psişelerinde aynı ya da farklı şekillerde simgeleştirilebilse de, bu karmaşa hem eski çağlarda hem de günümüzde her iki cinsin de düşmanıdır.

Mavisakal benzeri güçleri tam olarak kavramak zordur, çünkü o doğuştandır, yani doğumdan itibaren bütün insanların içinde bulunur ve bu anlamda bilinçli bir kökeni yoktur. Ancak, onun doğasının insanla-

3. Folklorda, mitlerde ve düşlerde doğal yok edici hemen her zaman kendisinin de yok edicisi ya da iz sürücüsüdür. Sonunda bir değişim ya da denge getiren şey, bu ikisi arasındaki mücadeledir. Böyle olmadığı ya da başka, iyi niyetli bir öykü kahramanı ortaya çıkmadığı zaman, öykü genellikle bir korku öyküsü olarak adlandırılır. Olumsuz yok ediciye karşı başarılı bir karşıtlık oluşturan olumlu bir kuvvetin eksikliği insanların yüreğine en derin korkuları salar.
Gündelik hayatta da bol miktarda hazır bekleyen ışık-hırsızı ve bilinç-katili vardır. Yok edici bir kişi çoğunlukla kadının yaratıcı özsuyunu çalar, onu kendi zevkine ya da kullanımına ayırır, kadını solmuş, ne olup bittiğini anlamaz bir halde bırakır, bu arada kendisi daha da pembeleşip güçlenir. Yok edici kişi, aklına, düş gücüne, yüreğine, cinselliğine ya da her neyse, ona bir sifon bağlanmış olduğunu algılamaması için, kadının içgüdülerine kulak vermemesini arzular.
İnsanın hayatının özünü teslim etme örüntüsü çocuklukta başlamış, kendi boşluğunu ve açlığını çoğaltmak için çocuğun yeteneklerini ve sevimliliğini isteyen bakıcılarca beslenmiş olabilir. Bu şekilde eğitilmek içsel yok ediciye çok büyük güç kazandırır ve insanı başkalarının avı olmaya hazırlar. İçgüdüler uygun bir düzen içinde tekrar yerine konana kadar böyle yetiştirilen kadın, başkalarının konuşulmamış, yıkıcı psişik ihtiyaçlarının altında ezilmeye son derece duyarlı hale gelir. Genel olarak içgüdüleri sağlam olan bir kadın hayatını büyütmek yerine küçülten bir ilişkiye ya da duruma girdiğini anladığında, yok edicinin usul usul yanına sokulmuş olduğunu bilir.

rın bilinç-öncesinde nasıl geliştiğine dair bir ipucuna sahip olduğumuza inanıyorum, çünkü öyküde Mavisakal'a "başarısız bir sihirbaz" denmektedir. Bu uğraşı onu, psişenin habis yok edicisini kurallara fazlasıyla bağlı görünmesine karşın had safhada yıkıcı bir sihirbaz olarak tasvir eden öteki masallardaki tiplemelerle de ilişkilendirir.

Bu anlatıyı arketipsel bir buluntu gibi kullanarak, mitler tarihindeki başarısız büyülere ya da başarısız tinsel güçlere dair bildiklerimizle kıyaslayabiliriz. Yunanlı Ikarus uçarak güneşe çok yaklaştı ve balmumundan kanatları eridiği için yere çakıldı. Zuni efsanesi "Oğlan Çocuğu ve Kartal," Ölüm'ün kurallarını ihlal edebileceğini düşünmeseydi, krallığının bir üyesi olarak kabul edilecek olan bir çocuktan söz eder. Gökyüzünde süzülürken ödünç aldığı kartal tüyleri kopmuş ve korkunç sondan kaçamamıştır. Hıristiyan efsanelerinde Lusifer, Yehova'yla eşit olduğu iddiasında bulunmuş ve yeraltına sürülmüştür. Folklorda, Doğa'ya karşı çıkmaya kalkışarak gerçek beceri düzeylerinin ötesinde işlere atılmakta aptalca cesaret örnekleri sergileyen birtakım büyücü yamakları vardır. Bunlar, sakatlıklar ya da çeşitli felaketler yoluyla cezalandırılmışlardır.

Bu temaları incelersek, yok edicilerin başkaları üzerinde üstünlük ve güç sahibi olmayı arzu ettiklerini görürüz. Bunlar bir tür psikolojik şişkinlik taşırlar. Bu durumdaki bir varlık Hayatın ve Ölümün sistemleri ile insan doğasının kurallarının da dahil olduğu Doğa'nın gizemli güçlerini dağıtıp denetleyen Anlatılamaz Olan'dan daha yüce, onun kadar büyük ve ona eşit olmak ister.

Mitlerde ve öykülerde, Anlatılamaz Olan'ın çalışma biçimini ihlal etmeye, onu yolundan saptırmaya ya da değiştirmeye çalışan bir varlığın, bunun sonucunda cezalandırıldığını görürüz. Bunlar ya gizemler ve büyüler dünyasındaki yeteneklerinin azalmasına –artık büyü yapmasına izin verilmeyen yamakların durumunda olduğu gibi– katlanmak zorunda kalırlar ya Tanrılar ülkesinden yalnız başlarına sürgün edilirler ya da kekeleme, sakatlanma veya ölüm yoluyla benzer bir inayet ya da güç kaybına uğrarlar.

Eğer Mavisakal'ın böyle bir dışlanmışlıkla ilgili bütün efsanelerin içsel örneği olduğunu anlayabilirsek, o zaman kurtuluştan uzak düşüp devamlı bir sürgün hayatı yaşadığı için kimi zaman onu (bizi) saran derin ve açıklanamaz yalnızlığı da kavrayabiliriz.

Mavisakal masalında ortaya çıkan sorun şudur: Mavisakal, psişenin genç, dişil güçlerinin ışığına izin vermek yerine, içinde büyük bir öfke besler ve psişenin ışıklarını öldürmeyi arzular. Böylesine habis bir oluşumda, bir zamanlar ışıktan daha iyi olmak isteyen ve bundan dolayı da

İnayetle bağları kopan, tuzağa düşürülmüş biri olduğunu hayal etmek zor değildir. Sürgün edilenin bu olaydan sonra neden bu denli zalim bir biçimde başkalarının ışığının peşinden koştuğunu anlayabiliriz. Eğer kendisi için yeterince ruh(lar) toplayabilirse, sonunda karanlığını kaldıracak ve yalnızlığını onarabilecek bir ışık kaynağı oluşturabileceğini umduğunu düşünebiliriz.

Bu anlamda, daha masalın başında ıslah olmamış yönüyle korkunç, alt edilmesi son derece güç bir varlıkla karşı karşıya kalırız. Ancak, bu olgu, masaldaki en küçük kız kardeşin kabullenmesi gereken en önemli gerçeklerden biridir. Tüm kadınların da kabul etmesi gereken bu gerçek, hem içeride hem de dışarıda, doğal Benliğin içgüdülerine muhalif hareket edecek bir güç bulunduğu ve bu habis gücün *ne ise o olduğu*dur. Böyle bir güç karşısında acıma hissine kapılabilsek de, ilk işimiz onu tanımak, onun yıkımlarından kendimizi korumak ve nihayet, onu ölümcül enerjisinden yoksun bırakmak olmalıdır.

Bütün yaratıklar, yok edicilerin var olduğunu öğrenmelidir. Bu bilgiye sahip olmayan bir kadın kendi ormanında, yenilip yutulmadan güvenle dolaşamaz. Yok ediciyi anlamak, safdillikten, deneyimsizlikten ya da ahmaklıktan ötürü saldırıya açık olmaktan kurtulup olgun bir hayvan haline gelmektir.

Mavisakal kurnaz bir izsürücü gibi en küçük kızın kendisiyle ilgilendiğini, yani kurban olmaya gönüllü olduğunu hisseder. Ona evlenme teklif eder ve kız da gençliğinin verdiği coşkulu bir anda (çoğu zaman aptallık, haz, mutluluk ve cinsel ilginin bir bileşimidir) evet der. Hangi kadın bilmez bu senaryoyu?

AV OLARAK SAFDİL KADINLAR

En küçük kız kardeş, kardeşlerin en gelişmemiş olanı, safdil kadınlarla ilgili en insani öyküyü sahneye koyar. Geçici olarak, kendi içindeki avcının eline düşer. Fakat, sonunda kurtulmayı başardığında daha bilge, daha güçlüdür ve kendi psişesinin kurnaz yok edicisini bir bakışta tanır.

Masalın altında yatan psikolojik öykü, doğuştan gelen yok ediciyi henüz tam olarak tanımayı öğrenmemiş olan daha yaşlı kadınlar için de geçerlidir. Belki de bu kadınlar sürece tekrar tekrar baştan başlamış, ama rehberlik ve destekten yoksun olduklarından, henüz sonunu getirememişlerdir.

Öğretici öykülerin bu kadar besleyici olmasının nedeni budur; bek-

lenmedik bir engelle karşılaşan işlerin bile tamamlanabilmesi için giriş haritaları sağlar. Mavisakal öyküsü ister çok genç olup yok ediciyi yeni yeni öğrenenler, isterse onyıllarca onun tarafından rahatsız ve taciz edilmiş olup sonunda, onunla nihai noktayı koyacak savaşa hazırlananlar olsun, bütün kadınlar için değerlidir.

En küçük kız kardeş, psişedeki yaratıcı potansiyeli, coşkulu ve üretken bir hayata doğru giden bir gücü temsil eder. Ancak, dikkatli olmak ve başka türlü davranabilmek yönündeki içgüdüleri kusursuz olmadığından, zalim bir adamın ganimeti haline gelmeyi kabullenince yolunu kaybeder.

Psikolojik olarak, genç kızlar ve delikanlılar, kendilerinin av oldukları gerçeğini sanki görmek istemezler. Kimi zaman, tüm insanlar tamamen uyanık doğsaydı hayatın çok daha kolay ve çok daha az acı verici olacağı düşünülse de, herkes aynı düzeyde uyanık değildir. Hepimiz *anlagen*, bir hücrenin ortasındaki potansiyel gibi doğarız: Biyolojide *anlage*, hücrenin "oluşacak olan" diye nitelenen bir parçasıdır. Zamanla gelişip bizi tamamlanmış biri haline getiren ilksel madde, işte bu *anlage*'nin içindedir.

Demek ki, birer kadın olarak yaşamlarımız *anlage*'nin hızlandırılması ile ilgilidir. Mavisakal masalı bu psişik merkezin, büyüyen bu hücrenin uyandırılması ve eğitiminden söz etmektedir. En küçük kız kardeşin, çok zarif biri olduğuna inandığı bir güçle evlenmeyi kabullenmesi, bu eğitimin bir parçasıdır. Masallardaki evlilikler, arzulanan yeni bir durumu (statüyü), psişenin açılmak üzere olan yeni bir tabakasını temsil eder.

Ancak, genç eş kendini aptal durumuna düşürmüştür. Başlangıçta Mavisakal'dan korkuyordu. İhtiyatlıydı. Bununla birlikte, orman gezisinden bir parça hoşlanması, sezgisini dinlememesine neden olur. Hemen her kadın bu deneyimi en azından bir kez yaşamıştır. Sonuçta Mavisakal'ın tehlikeli değil, yalnızca kendine özgü ve ilginç biri olduğuna kendini inandırır. Ah, ne kadar aptalca! Şu küçük ve yaşlı mavi sakalcığı ne akla hizmet bu kadar itici buluyorum ki? Kızın vahşi doğası durumun farkına varmıştır ve mavi sakallı adamın ölümcül olduğunu bilir, ama safdil psişe bu içsel bilgiyi yadsımaktadır.

Alarm sistemleri henüz gelişmemiş olan bu kadar genç bir kadında böylesi bir yargılama hatası neredeyse alelade bir şeydir. Bir gölge gibi yaklaşan kırk kiloluk vaşağa aldırmadan ormanın açıklığında kendi kendine yuvarlanıp oynayan bir yetim kurt yavrusu gibidir. İçsel uyarıları vahşi olandan neredeyse duyamayacakları kadar uzaklaşmış olan yetişkin kadınlar da yine safdilce gülümseyerek ona doğru ilerlerler.

Bütün bunlardan kaçınmanın mümkün olup olmadığını merak ediyor olabilirsiniz. Hayvanlar dünyasında olduğu gibi, bir genç kız da yok ediciyi ana babasının öğrettikleri yoluyla tanımayı öğrenir. Ana babanın sevgi dolu rehberliği olmadan daha yolun başında kaçınılmaz bir biçimde bir ava dönüşecektir. Sonradan geriye baktığımızda cezbedici bir düşüncenin ya da bir yönüyle göz kamaştırıcı bir kişinin, geceleyin psişik pencerelerimizden süzülüp neredeyse hepimizi hiç değilse bir kez savunmasız yakaladığı hissini yaşadığımızı anımsarız. Kar maskeleri takıp dişlerinin arasında bir bıçak ve omuzlarına atılmış bir torbayla çıkagelseler bile, bankacı olduklarını söylediklerinde onlara inanırız.

Ancak, akılcı bir ana babanın elinde büyüseler bile, genç kızlar, özellikle de on ikinci yaşlarından itibaren, arkadaş grupları, kültürel güçler ya da psişik baskılar tarafından ayartılıp kendi gerçeklerinden uzaklaştırılırlar ve böylece kendilerini keşfetme sürecinde son derece pervasız bir risk-alma davranışı sergilerler. Doğru bir şekilde kullanmaları halinde dünyanın güzel bir yere dönüşeceğine inanmış daha büyük genç kızlarla çalışırken, kendimi her zaman yaşlı bir boz köpek gibi hissederim. Pençelerimi gözlerime koyup inlemek isterim, çünkü onların görmediği şeyleri görürüm ve özellikle rahat durmaz, söz dinlemez kişiler olmaları halinde, sarsılıp uyanmadan önce hiç değilse bir kereliğine yok ediciyle ilişkiye girmekte ısrar edeceklerini bilirim.

Hayatlarımızın başında kadına özgü bakış açımız çok safdildir, yani örtük şeylerle ilgili duygusal kavrayışımız çok zayıftır. Ama bir kadın olarak hepimizin yola çıktığı yer burasıdır. Safdilizdir ve kendimizle konuşa konuşa, kendimizi son derece karmaşık durumların içinde buluruz. Bu meselelere dair yöntemlerde erginlenmemiş olmamız, hayatımızın henüz yalnızca aşikâr olanı seçebildiğimiz bir döneminde olduğumuzu gösterir.

Kurtlar âleminde, dişi kurt, yavrularını bırakıp avlanmaya giderken, küçükler inlerinden çıkıp yola düşmeye ve onu izlemeye çalışırlar. Anne kurt onlara hırlar, üstlerine atlar, korkutup inlerine kaçırtır. Anne, yavrularının diğer yaratıkları nasıl tartıp değerlendireceklerini henüz bilmediklerinin farkındadır. Onlar kimin yok edici olup olmadığını bilmezler. Ama anneleri zamanla onlara bunu öğretecektir; gerek sertlikle, gerekse de güzellikle.

Kurt yavruları gibi kadınların da benzer bir erginlenmeye ihtiyaçları vardır –içsel ve dışsal dünyaların her zaman gamsız tasasız yerler olmadıklarını öğreten bir erginlenmeye. Birçok kadının, bir anne kurdun yok ediciler konusunda yavrularına verdiği eğitim kadar bile temel eği-

timi yoktur. Anne kurt şöyle der: Tehditkârsa ve senden büyükse, kaç; daha zayıfsa, bak ne istiyor; hastaysa, yalnız bırak; dikenleri, zehri, sivri dişleri ya da keskin pençeleri varsa, geri dön ve ters yöne git; güzel kokuyor, ama metal çenelerle sarılıysa, onunla birlikte yürü.

Öyküdeki en küçük kız kardeş kendi zihinsel süreçleri konusunda safdil ve kendi psişesinin öldürücü yönü konusunda tamamen cahil olmakla kalmaz, egonun hazlarına da kolayca kapılır. İyi ama neden olmasın? Hepimiz her şeyin harika olmasını isteriz. Her kadın geniş etekli elbiseler giyinmiş bir halde sonsuz yeşil ve şehvetli ormanın içine atını sürmek ister. Tüm insanlar Cennet'i erkenden, henüz dünyadayken bulmak ister. Sorun şudur ki, ego kendini mükemmel hissetmek ister, ama bu şiddetli cennet arzusu safdillikle birleştiğinde, bizi doyuramamanın ötesinde, yok edicinin yiyeceği haline de getirir.

Canavarla evlenmeye böyle rahatlıkla razı olunması, aslında kızlar daha çok küçükken, genellikle beş yaşından önce yapılan bir seçimin sonucudur. Kızlara, her türlü tuhaflığı –ister sevimli, isterse de sevimsiz olsun– görmezden gelmeleri, onları hoşa gider hale getirmeleri öğretilir. En küçük kız kardeşin "Hımm, sakalı aslında *o kadar da* mavi değil," diyebilmesinin nedeni bu eğitimdir. "Nazik olma"ya dönük bu ilk eğitim, kadınların sezgilerini umursamamalarına neden olur. Bu anlamda onlara bilerek yok ediciye boyun eğmeleri öğretilmiştir. Bir anne kurdun, yavrusuna öfkeli bir gelincik ya da sinsi bir çıngıraklıyılan karşısında "nazik olma"yı öğrettiğini düşünün.

Masalda anne bile hileye ortak olur. Pikniğe gider, "birlikte yolculuk etmeye razı olur." Kızlarından hiçbirine herhangi bir uyarıda bulunmaz. Genellikle çok küçük kızlar ya da annesiz büyümüş kadınlar için söz konusu olduğu gibi, buradaki biyolojik annenin ya da içsel annenin de uykuda ya da safdil olduğu söylenebilir.

Ne ilginçtir ki, masaldaki büyük kız kardeşler, Mavisakal onları çok romantik bir şekilde ve cennetteymişler hissini uyandırarak eğlendirip ağırlasa da, ondan hoşlanmadıklarını söyleyerek belli bir bilinçlilik gösterirler. Demek ki, öyküden çıkan bir sonuç da, psişenin büyük kız kardeşlerce temsil edilen bazı yönlerinin içgörü açısından biraz daha gelişmiş olup, yok ediciyi romantize etmeye karşı uyaran bir "bilgi"ye sahip olduğudur. Erginlenmiş kadın, psişedeki ablaların seslerine dikkat eder; bu sesler onu tehlikeye karşı uyarır. Erginlenmemiş kadın, kulak asmaz; çoktan, safdillikle gereğinden fazla özdeşleşmiştir.

Sözgelimi, safdil bir kadın hep kötü eş seçimleri yapmış olsun. Aklının bir köşesinde bu örüntünün yararsız olduğunu, bunu bırakıp farklı bir değeri izlemesi gerektiğini bilir. Hatta çoğu zaman gerisini nasıl

getireceğini de bilir. Ama onu bu yıkıcı örüntüyü sürdürmeye zorlayan bir şey, Mavisakal'dakine benzeyen bir tür büyülenme hali vardır. Çoğu durumda, kadın eğer eski örüntüye kısa bir süre daha tutunursa, aradığı cennet duygusunun, sonraki kalp çarpışında mutlaka ortaya çıkacağını sanır.

Diğer bir uç örnek de, kimyasal bir maddeye alışan bir kadının kafasının arkasında çok net olarak, "Hayır! İmkânı yok! Bu zihin için de kötü, vücut için de. Devam etmeyi reddediyoruz," diyen bazı ablaların bulunmasıdır. Ancak, Cennet'i bulma arzusu, kadını Mavisakal ile, yani psişik yükselmelerin uyuşturucu satıcısı ile evliliğe çeker.

Bir kadın kendini ne tür bir ikilemde bulursa bulsun, psişesindeki ablaların sesleri onu bilinçli davranmaya ve seçimlerinde akılcı olmaya yöneltmeye devam eder. Bunlar, kafanın arkasında bulunup gerçekleri fısıldayan sesleri temsil eder; bu sesler, Bulunmuş Cennet fantezisini sona erdirdikleri için, bir kadın bunlardan kaçınmak isteyebilir.

Yazgının yolunu çizen evlilik de böylece teşrif eder; şirin ve safdil olanla korkakça bir alçaklığa sahip olan karanlık güç birbirine karışır. Mavisakal seyahate çıkıp evi terk ettiğinde, bir şey dışında istediği her şeyi yapmaya yüreklendirilen genç kadın, buna karşın daha fazla değil de, daha az yaşıyor olduğunu kavrayamaz. Birçok kadın Mavisakal masalını harfi harfine yaşamıştır. Henüz yok ediciler konusunda safdilken evlenen bu kadınlar, hayatlarına yıkım getiren birini seçerler. Bu kişiyi sevgiyle "iyileştirme"ye kararlıdırlar. Bir şekilde "evcilik oynar"lar. Vakitlerinin büyük bir kısmını, "Sakalı aslında o kadar da mavi değil," diyerek geçirdikleri söylenebilir.

Sonunda bu şekilde esir düşen bir kadın, kendisi ve çocukları için istediği nezih bir hayata yönelik umutlarının giderek azaldığını görür. Hayatının bütün yıkımının bulunduğu odaya çıkan kapıyı eninde sonunda açması beklenir. Hayatını çekilmez kılıp içini boşaltan belki de gerçek eşidir, ama kendi psişesindeki içsel yok edici de onunla birlikte çalışır. Kadın çaresiz, güçsüz olduğuna inanmaya zorlandığı ve/veya doğru olarak bildiği şeyleri bilincine kaydetmeyecek şekilde eğitildiği sürece, psişesinin kadınsı itki ve yeteneklerinin kökü kazınmaya devam eder.

Genç ruh, yok ediciyle evlendiğinde, hayatının bir açılım olması beklenen bir döneminde esir düşer ya da denetim altına alınır. Özgürce yaşamak yerine, sahte bir hayat yaşamaya başlar. Yok edici, kadını aldatır ve aslında onu öldürmeyi planladığı halde şu ya da bu şekilde onu kraliçe yapacağı vaadinde bulunur. Tüm bunlardan bir çıkış yolu vardır, ama bir anahtara sahip olmak gerekir.

Ah! Şu küçük anahtar; tüm kadınların aslında bilip de bilmediklerini sandıkları sırların kapısını bu anahtar açar. Anahtar, psişenin en derin, en karanlık sırlarını, bizim örneğimizde, kadının potansiyelini düşüncesizce yıkıma götüren şeyi bilme iznini temsil eder.

Mavisakal, yıkıcı planını sürdürerek karısına psişik olarak uzlaşmayı öğretir: "İstediğini yap," der. Kadını sahte bir özgürlük duygusu hissetmeye sevk eder. Onun beslenmekte ve pastoral manzaralardan zevk almakta özgür olduğunu ima eder – en azından kendi topraklarının sınırları içinde. Ama gerçekte özgür değildir, çünkü psişesinin en derin-

lerinde meseleyi tüm yönleriyle çoktan kavramış olsa bile, yok ediciyle ilgili uğursuz bilgileri bilincine kaydetmesi önlenmiştir.

Safdil kadın "bilgisiz" kalmayı gizliden gizliye kabullenir. Kolay kandırılan ya da içgüdüleri yaralanmış olan kadınlar, çiçekler gibi, güneş onlara ne sunarsa sunsun yine o yöne dönerler. Safdil ya da yaralı kadın böylece, huzur, kışkırtıcı zevkler, çeşitli hazlar gibi, ailesinin, arkadaşlarının gözünde statüsünün yükselmesini sağlayan ya da daha fazla güvenlik, sonsuz aşk, yüksek düzeyde macera ya da ateşli bir cinsellik sunan pek çok vaatle kolayca ayartılır.

Mavisakal, genç kadının aklını başına getirecek olan anahtarı kullanmasını yasaklar. Bir kadına bilinçli benlik bilgisini açan anahtarı kullanmasını yasaklamak, onun sezgisel doğasını; "altta yatan şeyleri," aşikâr olanın ötesini keşfetmesine önayak olan doğal merak içgüdüsünü ortadan kaldırır. Bu bilgi olmazsa, kadın kendini yeterince koruyamaz. Mavisakal'ın anahtarı kullanmaması doğrultusundaki buyruğuna boyun eğmeye kalkışırsa, ruhu için ölümü seçmiş olur. Korkunç sır odasına açılan kapıyı açmayı seçmekle ise, seçimini hayattan yana yapar.

Masalda, kız kardeşler onu ziyarete gelir ve "bütün ruhlar gibi, çok meraklıdırlar." Onlara neşeyle şöyle der: "Bir şey dışında, her şeyi yapabiliriz." Kız kardeşler küçük anahtarın hangi kapıya uyduğunu bulma oyunu oynamaya karar verirler. Bir kez daha, bilinçlenmeye giden uygun itkiye sahip olduklarını görürüz.

Freud ve Bettelheim dahil, psikoloji alanındaki kimi düşünürler, Mavisakal masalında anlatılan belli bölümleri kadınlara cinsel merakları yüzünden verilen psikolojik cezalar olarak yorumlamışlardır.[4] Klasik psikolojinin şekillenmeye başladığı dönemlerde, kadınların merakı-

4. Bruno Bettelheim, *Uses of Enchantment: Meaning and Importance of Fairytales* (New York: Knopf, 1976).

na tamamen olumsuz bir anlam yüklenirken, aynı özellikteki erkeklere araştırmacı adı yakıştırılmıştır. Kadınların her işe burunlarını soktuğu söylenirken, erkeklere öğrenme heveslisi denmiştir. Aslında, kadının merakının sadece sıkıcı bir röntgencilikmiş gibi sıradanlaştırılması, kadının içgörüsünü, içedoğuşlarını, sezgilerini inkâr eder. Tüm duyularını yadsır. Onun en temel güçleri olan ayırt etme ve neden sonuç ilişkilerine dayanarak belirleme (determinizm) yetilerine saldırmaya çalışır.

O halde, henüz yasak kapıyı açmamış olan kadınların doğrudan Mavisakal'ın kollarına atılan kadınlara dönüşme eğiliminde oldukları düşünülürse, ablaların sağlam ve yerinde bir vahşi merak içgüdüsüne sahip olmaları büyük şanstır. Bunlar, kadınların psişesindeki gölge-kadınlardır, kadının kafasının arkasında yer alıp ona neyin önemli olduğunu anımsatan, tekrar mantıklı düşünmesini sağlayan çimdik ve dirseklerdir. Küçük odayı bulmak önemlidir, yok edicinin buyruğuna kulak asmamak önemlidir ve ayrıca bu odayı bu kadar özel kılanın ne olduğunu anlamak da son derece gereklidir.

Yüzyıllar boyunca kapılar hem taş hem de odundan yapılmıştır. Bazı kültürlerde taşın ya da odunun ruhunun kapıda alıkonulduğu düşünülür ve bu saklı ruhtan odanın koruyuculuğunu yapması istenirdi. Uzun yıllar önce mezarlarda evlerden daha fazla kapı vardı ve bizzat *kapı* imgesinin kendisi, içeride tinsel değeri olan ya da içeride kapalı tutulması gereken bir şey bulunduğunu gösteriyordu.

Masalda; kapı psişik bir bariyer, sırrın önüne yerleştirilen bir tür nöbetçi gibi betimlenmiştir. Bu koruyucu, bize yok edicinin bir büyücü –sanki tılsımlarla kafamızı karıştırıp bizi afallatan, bildiklerimizi bilmemizi engelleyen psişik bir güç– olarak şöhretini tekrar anımsatır. Kadınlar bizzat kendilerinin ya da birbirlerinin derin düşünmeye ya da tefekküre dalmaya yönelik cesaretlerini kırdıklarında, bu bariyeri veya kapıyı güçlendirirler, çünkü "dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olabilirler." Bu bariyeri aşmak için uygun bir karşı-büyü kullanılmalıdır. Buna en elverişli büyü de anahtar simgesinde bulunur.

Uygun soruyu sormak dönüşümün en önemli eylemidir –masallarda, çözümlemede ve bireyleşmede. Anahtar soru, bilincin filizlenmesine zemin hazırlar. Uygun bir şekle giren soru, her zaman arkada neler olup bittiğine dair temel bir meraktan çıkar. Sorular, psişenin gizli kapılarının dönerek açılmasını sağlayan anahtarlardır.

Kız kardeşler kapının arkasında hazine mi, yoksa ıvır zıvır mı olduğunu bilmeseler de, sağlıklı içgüdülerini toparlayarak, doğru psikolojik soruyu sorarlar: "Kapının *nerede* olduğunu düşünüyorsun ve onun ardında *ne* olabilir?"

İşte bu noktada, safdil doğa olgunlaşıp "Görünenin ardındaki nedir? Şu gölgenin duvara düşmesine neden olan nedir?" diye sormaya başlar. Genç safdil doğa, eğer gizli bir şey varsa, gölgelerin ardında bir şey saklanmışsa, yasaklanmış bir şey varsa, araştırmak gerektiğini anlamaya başlar. Bilinçlerini geliştirenler, kolayca gözlenebilenlerin arkasında bulunan her şeyin peşine düşerler: Görünmeyen cıvıltının, karartılı pencerenin, gıcırdayan kapının, eşiğin altındaki ışık huzmesinin. Meselenin aslı tüm çıplaklığıyla önlerine serilene kadar, bu gizleri takip ederler.

Göreceğimiz gibi, gördüklerine dayanma yeteneği kadının derin doğasına –bütün düşüncelerin, duyguların ve davranışların beslendiği yere– geri dönmesini mümkün kılar.

HAYVANİ DAMAT

Demek ki, yok edicinin buyruklarını yerine getirmeye çalışsa ve mahzendeki sırrı görmezden gelmeye razı olsa da, genç kadın ancak belli bir süre itaat edebilir. Sonunda anahtarı (soruyu) kapıya sokar ve hayatının derinlerinde gerçekleşen sarsıcı katliamla karşılaşır. Ve bu anahtar, hayatının bu küçük simgesi, ansızın aralıksız kanamaya başlar, durmadan bir şeylerin yanlış olduğunu haykırır. Bir kadın, hayatındaki yıkımlardan saklanmaya çalışabilir, ama kanama (hayat enerjisinin kaybolması), yok edicinin neden orada olduğunu anlayana ve onu denetim altına alana kadar sürecektir.

Kadınlar, hayatlarının kapılarını açıp onun ücra köşelerindeki katliamı incelediklerinde, çoğu zaman en önemli düş, hedef ve umutlarının azar azar öldürülmesine izin verdiklerini görürler. Orada cansız düşünceler, duygular ve arzular bulurlar; bunlar bir zamanlar hoş ve vaat edici olsa da, artık kanları çekilmiştir. Bu umut ve düşler, ister ilişki arzusuyla, isterse de bir başarı, bir ustalık, bir sanat yapıtıyla ilgili olsun, insanın psişesinde böyle ürkütücü bir keşif yapıldığında emin olabiliriz ki, düşlerde de çoğu zaman hayvani damat olarak simgelenen doğal yok edici iş başındadır ve yöntemli bir şekilde kadının en çok değer verdiği arzu, ilgi ve özlemlerini tahrip etmektedir.

Masallarda hayvani damat karakteri yaygın bir motiftir ve öykünün sonunda iyi kılığına girmiş kötüyü temsil ettiği anlaşılır. Bir kadın, bir şey ya da bir kimse hakkında safdil önseziler taşıdığı zaman, daima bu ya da buna yakın bir kişileştirmeye rastlanır. Bir kadın kendi yıkımlarına ilişkin gerçeklerden kaçmaya çalıştığında, gece düşleri muhteme-

len ona bağıra çağıra "Uyan! Yardım iste! Ya da kaç! Ya da ölümüne saldır!" şeklinde uyarılarda bulunur.

Yıllar boyunca birçok kadının düşlerinde bu hayvan damat figürünün ya da bu hiçbir şey-göründüğü-kadar-iyi-değil halesinin bulunduğunu gördüm. Düşünde güzel ve çekici bir adam gören bir kadın, yakından baktığında adamın elbisesinin altından bir kangal can yakıcı dikenli tel sarktığını fark etmişti. Başka bir kadın düşünde yaşlı birinin karşıdan karşıya geçmesine yardım ettiğini, yaşlı adamın ansızın şeytani bir ifadeyle gülümseyerek kolunda "eriyip" üzerinde derin yanıklar oluşturduğunu anlatmıştı. Yine bir başka kadın düşünde tanımadığı bir arkadaşıyla yemek yerken, arkadaşının çatalı masanın üstünden uçarak düşgöreni öldüresiye yaralamıştı.

İçsel arzularımızın dışsal eylemlerimize eşlik etmediğini bu örneklerdeki gibi görmemek, anlamamak, algılamamak: İşte hayvani damadın arkasında bıraktığı iz budur. Bir ilişki istediğini söyleyen kadınların, neden sevecen bir ilişkiyi baltalayacak şekilde davrandıklarını bu etkenin psişedeki varlığı açıklar. Önlerine şu şu tarihlerde falanca yerde olma hedefleri koyan kadınların, bu yolculuğun ilk adımını bile hiçbir zaman atmamaları ya da ilk güçlükte pes etmeleri işte bu yüzdendir. Kendinden nefret etmeye neden olan bütün ertelemelerin, itilip bastırılan ve irinleşen bütün utanç duygularının, şiddetle ihtiyaç duyulan tüm yeni başlangıçların ve uzun zamandır geciken tüm sonların bir çözüme kavuşturulmaması bundandır. Yok edicinin pusuda bekleyip iş gördüğü her yerde, her şey yoldan çıkar, yerle bir edilir ve boynu uçurulur.

Hayvani damat masallarda yaygın rastlanan bir simgedir ve öykünün genel akışı genellikle şöyledir: Tuhaf bir adam genç bir kadına evlenme teklif eder ve o da kabul eder, ama kadın nikâh gününden önce ormanda yürüyüşe çıkar ve kaybolur, karanlık çökerken yok edicilerden uzak, güvenli bir ağaca tırmanır. Gecenin bitmesini beklerken, nişanlısı omzunda bir kürekle çıkagelir. Müstakbel kocasıyla ilgili bir şey, onun tam anlamıyla bir insan olmadığını ele verir. Kimi zaman bu gözden kaçmayacak biçimde abartılı olup, onu ele veren tuhaf biçimli ayağı, eli, kolu ya da saçıdır.

Kadının oturduğu ağacın altında bir mezar kazmaya başlar. Bu sırada durmadan şarkılar söylemekte, müstakbel karısını nasıl öldürüp bu mezara gömeceğine ilişkin bir şeyler mırıldanmaktadır. Dehşete kapılan kız bütün gece gizlenir ve sabah müstakbel damat gittiğinde eve koşar, olanları erkek kardeşlerine ve babasına anlatır ve erkekler de pusu kurarak hayvan damadı öldürürler.

Bu, kadınların psişelerindeki güçlü bir arketipsel süreçtir. Kadının anlayışı yeterince keskindir; gerçi ilk başta psişenin doğal yok edicisiyle evlenmeyi kabul edip psişede kaybolduğu bir dönem geçirse de, sonunda iradesini kullanır, çünkü artık işin aslını iyice anlayabilecek, muhakemesini yapabilecek ve sorunu çözmek için eyleme geçebilecek bilgeliktedir.

Ah, tabii bunu bir sonraki adım izler; henüz çok daha zor olsa da, bu adım, insanın kendindeki bütün yıkıma ve ölülüğe rağmen, gördüklerine dayanabilmesidir.

KAN KOKUSU

Masalda, kız kardeşler öldürme odasının kapısını çarparak kapatırlar. Genç kadın, anahtarın üstündeki kana bakakalır. İçinden bir fısıltı yükselir: "Bu kanı çıkarmalıyım, yoksa farkına varacak!"

Artık safdil benlik, psişenin içindeki serbest kalmış öldürücü kuvvete ilişkin bilgi sahibidir. Ve anahtardaki kan, kadınların kanıdır. Eğer bu sadece insanın boş fantezilerini feda etmesinden kaynaklanan kan olsaydı, anahtarda ancak bir çentik kan olurdu. Ama bu durum çok daha ciddidir, çünkü söz konusu kan, insanın yaratıcı hayatının en derin ve en duygusal yönlerinin azar azar öldürülmesini temsil etmektedir.

Bu durumdaki bir kadın, okulu, ailesi, arkadaşları gibi gündelik hayatındaki meselelerle veya daha geniş bir dünyadaki zorlayıcı sorunlarla ya da kişisel gelişimi, sanatı gibi tinsel konularla ilgili endişelerine çözümler getiren yaratma enerjisini yitirir. Bu basit bir ertelenme değildir, çünkü haftalar ve aylar boyunca sürer. Donuk ve fersiz görünür, belki düşüncelerle doludur, ama derin bir kansızlıktan mustariptir ve bu düşüncelere uygun davranışlarda bulunmaktan giderek daha fazla uzaklaşır.

Bu öyküdeki kan, aybaşı kanaması değil, ruhtan gelen atardamar kanıdır. Yalnız anahtarı boyamakla kalmaz, kadının dış imgesinden akar gider. Sadece üstündekiler değil, elbise dolabındaki tüm giysiler de kana bulanmıştır. Arketipsel psikolojide giyim kuşam, dış varlığı kişileştirir. Dış imge, ya da *persona,* kişinin dış dünyaya gösterdiği maskedir. Çok şey gizler. Hem erkek hem de kadınlar psişeyi uygun şişirme ve kılık değiştirmelerle yeniden şekillendirerek mükemmele yakın bir persona, mükemmele yakın bir yüz sunabilirler.

Ağlayan anahtar –haykıran soru– personalarımızı boyarsa, artık sıkıntılarımızı gizleyemez hale geliriz. Hoşlandığımız şeylerden söz ede-

bilir, en güleç yüzümüzü sunabiliriz, ama öldürme odasının sarsıcı gerçeğini gördükten sonra, artık o yokmuş gibi davranamayız. Ve gerçeği görmek daha fazla enerji yitirmemize neden olur. Bu durum sancılıdır, sanki atardamarımız kesilmiştir. Bu korkunç gidişatı hiç vakit kaybetmeden düzeltmeye çalışmamız gerekir.

Demek ki, bu masalda anahtar, taşıyıcı olarak da iş görür; kişinin görmüş olduğu ve dolayısıyla da artık bildiği şeyleri, bellek işlevi gören kanı taşır. Kadınlar için anahtar her zaman bir gizeme ya da bilgiye giriş iznini simgeler. Diğer masallarda simgesel anahtar çoğu zaman "Açıl Susam" gibi ifadelerle temsil edilir: Ali Baba, girintili çıkıntılı bir dağa seslenir, böylece bütün dağ, içinden geçilebilecek şekilde gümbürdeyip açılır. Daha pikaresk bir edayla, Disney Stüdyoları'nın Külkedisi'ndeki iyi yürekli peri "Bibiti-babiti-buu!" diye kıkırdar ve kabaklar arabalara, fareler de arabacılara dönüşür.

Eleusinyan gizemlerde anahtarın dil üstünde gizlenmiş olması olayların düğüm noktasının, ipucunun, işaretin özel bir sözcük kümesinde ya da anahtar sorularda bulunabileceğini anlatır. Mavisakal'da anlatılana benzer durumlarda kadınların en çok ihtiyaç duyduğu ifadeler ise şunlardır: Ardında ne var? Göründüğü gibi olmayan nedir? *Ovario*'larımın derinlerinde, keşke bilseydim dediğim neyi biliyorum? Neyim öldürüldü ya da ölmeye yatıyor?

Bunların her biri anahtardır. Ve bir kadın yarı ölü bir hayat sürdürdüyse, bu dört soruya verilen yanıtların bir gün üzerlerinde kanla çıkagelmeleri çok mümkündür. Psişenin cani tarafı, hiçbir bilinç halinin belirmemesini görev edinen kısmı, zaman zaman kendini ortaya koymaya ve yeni bir gelişmeyi yolundan saptırmaya ya da zehirlemeye devam edecektir. Bu onun doğasıdır. Onun işidir.

Öyleyse, olumlu bir anlamda alırsak, psişenin gördüklerine dayanmasını sağlayan tek şey anahtardaki bu ısrarcı kandır. Bilirsiniz, hayatlarımızda ortaya çıkan bütün olumsuz ve sancılı olaylar doğal bir sansüre uğrar. Sansürleyici ego hiç kuşkusuz odayı gördüğünü, kadavraları gördüğünü unutmak ister. Mavisakal'ın karısının, anahtarı at kılı fırçayla ovup temizlemeye çalışmasının nedeni budur. Bildiği her şeyi dener, yırtıklar ve derin yaralarla ilgili tüm kocakarı ilaçlarını (örümcek ağını, külü ve ateşi) dener. Bunların hepsi de Üç Kader Tanrıçası tarafından hayatın ve ölümün örülmesiyle ilgilidir. Ama ne anahtarı dağlayabilir, ne de hiç yaşanmamış gibi yaparak bu sürecin üstünü örtebilir. Küçük anahtarın kan ağlamasını durduramaz. Eski hayatı ölürken ve en iyi ilaçlar bile bu gerçeği gizlemezken, paradoksal olarak o da kan kaybının farkına varır ve böylece yaşamaya asıl o anda başlar.

Önceden safdil olan kadın, olup bitenlerle yüzleşmelidir. Mavisakal'ın bütün "meraklı" eşlerini öldürmesi, yaratıcı dişinin, her türlü yeni ve ilginç hayatı geliştiren potansiyelin öldürülmesidir. Yok edici, kadının vahşi doğasını pusuya düşürürken özellikle saldırgandır. En iyi olasılıkla onu küçümsemeye ve en kötü ihtimalle de kadının ona ait içgörüleri, esinleri, azmi vb ile bağlantısını koparmaya çalışır.

Birlikte çalıştığım zeki ve yetenekli bir kadın, bana Ortabatıda yaşayan büyükannesini anlatmıştı. Büyükannesi için gerçek anlamda iyi zaman geçirmek, Chicago trenine binmek ve başında kocaman bir şapkayla Michigan Avenue'da bütün dükkânların vitrinlerine bakarak dolaşmak ve şık bir hanımefendi gibi yürümekti. Rastlantı eseri ya da kaderin bir cilvesi sonucunda bir çiftçiyle evlendi. Buğday tarlalarının ortasına taşındılar ve duruma en uygun büyüklükteki o zarif, küçük çiftlik evlerinde duruma en uygun sayıdaki çocukları ve duruma en uygun kocası ile çürümeye başladı. Bir zamanlar sürdürmüş olduğu o "önemsiz" hayata ayıracak zamanı yoktu artık. Çok fazla "çocuk" vardı. Çok fazla "kadın işi" vardı.

Yıllar sonra bir gün mutfak ve oturma odasının yerlerini sildikten sonra, en güzel ipek bluzunu giydi, uzun eteğini düğmeledi ve iri şapkasını iğneledi. Kocasının çiftesini ağzının tavanına dayadı ve tetiği çekti. Onun önce neden yerleri yıkadığını yaşayan her kadın bilir.

Aç kalan ruh o kadar acıyla dolu olabilir ki, kadın artık onu taşıyamaz. Kadınlar kendi ruhani yollarıyla kendilerini ifade edebilecekleri bir ruhsal gereksinim içinde olduklarından, onları anlayıp gözeten yöntemlerle ve başkalarının tacizinden uzak bir şekilde gelişip serpilmelidirler. Bu anlamda kanlı anahtarın bir kadının dişi kan soyunu, ondan önce o yolu arşınlamış olanları temsil ettiği de söylenebilir. İçimizden hangimiz kendisi için iyi seçimler yapma içgüdüsünü yitiren ve bu nedenle marjinal bir hayatı ya da daha kötüsünü yaşamak zorunda kalan en az bir tane âşık kadın tanımaz? Belki de o kadın bizzat sizsiniz.

Bireyleşmenin en az tartışılan yönlerinden biri, psişenin karanlık köşelerine bütün gücümüzle ışık tutarken ışık almayan yerlerin, gölgelerin giderek daha fazla karanlığa gömülmesidir. Böylece psişenin bir bölümünü aydınlatırken, sonuçta, ortaya, savaşacağımız daha koyu bir karanlık çıkar. Bu karanlık kendi haline bırakılamaz. Anahtar ve sorular, gizlenemez ya da unutulamaz. Bunların sorulması gerekir. Ve yanıtları da verilmelidir.

En derin çalışma, genellikle en karanlık olandır. Cesur bir kadın, akıllanan bir kadın, en zayıf psişik toprakları geliştirecektir, çünkü psişesinin sadece en iyi topraklarını imar ederse, sahip olduklarının en azı-

na sahipmiş gibi görünecektir. Öyleyse en kötüsünü araştırmaktan korkmayın. Bu sadece yeni içgörüler yoluyla ruh gücünün artmasını sağlar ve kişinin hayatıyla benliğini yeniden gözden geçirmesine olanak tanır.

Böyle psişik türden toprakların geliştirilmesi Vahşi Kadın'ı aydınlatır. O, karanlıkların en karanlığından bile korkmaz, hatta aslında karanlıkta görür. Sakatattan, süprüntüden, çürümeden, pis kokudan, kandan, soğuk kemiklerden, ölen kızlardan veya cani kocalardan korkmaz. Bunları görebilir, bunlara katlanıp çare bulabilir. Ve Mavisakal masalındaki en küçük kız kardeşin öğrendiği şey de budur.

Odadaki iskeletler, en olumlu anlamıyla, kadınlığın yok edilemez gücünü simgeler. Arketipsel olarak kemikler, hiçbir zaman yok edilemeyeni temsil eder. Kemiklere dair öyküler de esas olarak psişedeki yok edilmesi zor olan bir şeye ilişkindir. Sahip olduğumuz ve yok edilmesi zor olan tek şeyse, ruhumuzdur. 71

Kadınlığın özünden söz ettiğimizde aslında kadınlık ruhundan söz ederiz. Mahzende ortalığa saçılmış vücutlardan söz ettiğimizde, söylediğimiz şudur: Ruhsal güç, başına bir şeyler gelmesine, dışsal canlılığının alınmasına, hayatın esas olarak onun içinden çıkıp gitmesine karşın, tamamıyla yok edilmemiştir. Hayata geri dönebilir.

Dehşeti görüp de yüzünü yana çevirmeyerek eski cehalet kalıplarını sonunda kırabilen genç kadın ve kız kardeşleri sayesinde, bu güç, hayata geri döner. Onlar, görme ve gördüklerine katlanma yeteneğine sahiptirler.

Burada yine *La Loba*'nın mekânındayız, arketipsel Kemik Kadın'ın ininde. Buradaki kalıntılar bize bir zamanlar tam olan kadını anımsatır. Ancak, ölmeye hazır olan hayatı alan, besleyip büyüten ve dünyaya tekrar geri fırlatan Vahşi Kadın arketipinin döngüsel hayat ve ölüm yönlerinden farklı olarak, Mavisakal sadece kadını öldürür ve kemiklerden başka bir şey kalmayıncaya kadar onu parçalara ayırır. Onda hiç güzellik, sevgi, benlik ve dolayısıyla da kendi çıkarına göre davranma yeteneği bırakmaz. Kadınlar olarak buna çare bulmak için bizi yakalayan öldürücü şeye bakmalı, onun ürkütücü çalışmasının sonuçlarını görmeli, bunu bilincimize iyice kaydedip orada tutmalı, sonra da onun adına değil, *kendi* adımıza hareket etmeliyiz.

Mahzen, zindan ve mağara simgelerinin hepsi birbiriyle ilişkilidir. Bunlar kadim erginleme ortamlarıdır; bir kadının katledilen(ler)in yanına indiği, gerçeği bulmak için tabuları yıktığı ve zekâ yoluyla ve/veya emek harcayarak psişenin katilini kovduğu, dönüştürdüğü ya da imha ettiği, böylece zafer kazandığı yerlerdir. Mavisakal masalı açık se-

çik önerilerle bizim için işi planlar: Cesetleri takip et, içgüdüleri izle, gördüklerini gör, psişik kasları göreve çağır, yıkıcı enerjiyi dağıt.

Eğer bir kadın kendi ölümü ve katliyle ilgili olan bu konulara eğilmezse, yok edicinin buyruklarına boyun eğmeye devam eder. Psişesindeki ne kadar ölü, ne kadar kıyıma uğramış olduğunu gösteren kapıyı bir kez açtı mı, kadınsı doğasının ve içgüdüsel psişesinin çeşitli kısımlarının nasıl katledilmiş ve bir zenginlik görüntüsü arkasında nasıl alçakça bir ölümle ölmüş olduğunu görür. Artık bunun farkına vardığına, nasıl esir düştüğünü ve psişik hayatının ne denli büyük bir tehlikede olduğunu anladığına göre, kendisini daha da güçlü bir tavırla ortaya koyabilir.

GERİ ÇEKİLMEK VE KUŞATMAK

Geri çekilme ve kuşatma bir hayvanın kaçmak için yeraltına dalması ve sonra da yok edicinin arkasından pat diye ortaya çıkmasını anlatan terimlerdir. Mavisakal'ın karısının, kendi hayatı üzerinde egemenliğini yeniden kurmak amacıyla başvurduğu psişik manevra budur.

Mavisakal, karısının hilekârlığı sandığı şeyi keşfedince, onu saçından yakalayıp merdivenlere sürükler. "Şimdi sıra sende!" diye kükrer. Bilinçdışının öldürücü öğesi ortaya çıkar ve bilinçli kadını, yok etmekle tehdit eder.

Çözümleme, düş yorumu, kendini bilme, inceleme gibi yolların hepsine başvurulur, çünkü bunlar, geri çekilip kuşatma tarzlarıdır. Bunlar, konunun altına dalıp üstüne çıkmanın ve onu farklı bir bakış açısından görmenin yollarıdır. Görme, gerçekten görme yeteneği olmazsa, ego-benliğine ve tanrısal, esrarlı Benliğe dair öğrenilenler elden kaçıp gider.

Mavisakal'da psişe, bu noktadan sonra öldürülmekten kaçınmaya çalışmaktadır. Artık safdil değildir, kurnazlığı öğrenmiştir; sakinleşmek için zaman diler –başka bir deyişle, nihai savaş için güç toplamak amacıyla zaman ister. Dış gerçeklikte kadınların ister eski bir yıkıcı tarzdan olsun, isterse bir sevgili ya da işten olsun, kaçışlarını da planladıklarını görürüz. Dışsal bir değişiklik yapmadan önce zaman kazanır, fırsat kollar, stratejilerini planlar ve içsel güçlerini yardıma çağırırlar. Kimi zaman bir kadının uyumlu bir sevgili olmaktan çıkıp kulakları kirişte, tetikte duran birine dönüşmesine neden olan şey, yok ediciden gelen bu türden yoğun bir tehdittir.

İronik bir şekilde, psişenin her iki yönü de (hem yok edici hem de

genç potansiyel) kaynama noktalarına ulaşır. Bir kadın, gerek dış, gerekse iç dünyalarda av olduğunu anladığı zaman, buna dayanma gücünü yitirir. Bu onu en derin yerinden çarpar ve yapması gerektiği gibi, yok edici gücü öldürmeyi planlar.

Bu arada, yasak kapıyı açıp içeri bakmış olmasının çileden çıkardığı yok edici, durmadan devriye gezerek onun bütün çıkış yollarını kesmeye çalışmaktadır. Bu yıkıcı kuvvet öldürücü bir hale gelir ve kadının kutsal olan şeylerin en kutsalını ihlal ettiğini ve artık ölmesi gerektiğini söyler.

Bir kadının psişesinin zıt yönlerinin ikisi de parlama noktalarına ulaştığında, kadın kendisini inanılmaz yorgun hissedebilir, çünkü libidosu karşıt iki yöne doğru çekilmektedir. Ama bir kadın bu berbat mücadelelerinden, her ne olursa olsun, ölesiye yorgun düşse de, ruhsal yönden açlıktan ölse de, yine de kaçış planını yapmalıdır; bir şekilde kendini ileri atılmaya zorlamalıdır. Bu can alıcı zaman diliminde hava, gece gündüz sıfırın altında gibidir. Hayatta kalmak istiyorsak yorgunluğa teslim olmamalıyız. Şu anda uykuya dalmak mutlak ölüm demektir.

Bu en derin erginlenmedir; bir kadının yok ediciyi tespit edip kovduğu asıl içgüdüsel duyumlarına erginlenmesidir. Bu, esir düşmüş kadının kurban statüsünden çıkıp cin-fikirli, kurnaz-bakışlı, keskin-kulaklı bir hale geçtiği andır. Bu, neredeyse insanüstü bir çabanın, aşırı yorgun psişeyi nihai işine yöneltmeyi becerdiği andır. Anahtar sorular yardımcı olmayı sürdürür, çünkü yok edici bilinçlenmeyi yasakladığında bile, anahtar, bilge kanını akıtmayı sürdürür. Yok edicinin delice mesajı şudur: "Bilincin yüzünden ölüyorsun." Kadının yanıtı ise bir yandan yok ediciyi kandırarak gönüllü kurbanı olduğunu düşündürmek, bir yandan da onun ölümünü planlamaktır.

Hayvanlar âleminde, yok edici (avcı) ile av arasında gizemli bir psişik dans olduğu söylenir. Denir ki, eğer av belli türden itaati imleyen bir göz teması kurarsa ve kaslarının üstündeki derinin belli belirsiz oynamasına neden olacak şekilde titrerse, yok edici karşısındaki zayıflığını kabullenmiş ve yok edicinin kurbanı olmaya razı demektir.

Titreyip kaçacak zamanlar olduğu gibi kaçılmayacak zamanlar da vardır. Bu can alıcı anda kadın titrememeli ve yaltaklanmamalıdır. Mavisakal'ın genç eşinin, kendini toplamak için zaman dilemesi, yok ediciye boyun eğdiğini göstermez. Kurnazca hareket ederek, enerjisini kaslarına toplayacak vakti kazanır. Ormanın bazı yaratıkları gibi o da yok ediciye son darbeyi vurmaya hazırlanmaktadır. Yok ediciden kaçmak için toprağa dalar, sonra da beklenmedik bir şekilde arkasından çıkıverir.

Mavisakal kükreyerek karısına bağırdığında ve kadın da çok değerli bir zaman kazanmak için onu oyalamaya çalıştığında, kendisini tutsak alanı –bu tek başına yıkıcı bir din ya da koca, aile, kültür veya kadının negatif kompleksleri olabileceği gibi bunların hepsi birden de olabilir– yenmek için enerji toplamaya çalışmaktadır.

Mavisakal'ın karısı, hayatı için yalvarır, ama bunu ustalıkla yapar: "Lütfen," diye fısıldar, "ölüme hazırlanmama izin ver."

"Tamam," diye hırlar adam. "Yalnız, çabuk ol."

Genç kadın, psişik erkek kardeşlerini çağırır. Bunlar, kadının psişe-

sinde neyi temsil etmektedir? Psişenin daha kaslı, doğal olarak daha saldırgan itici güçlerini. Bunlar bir kadında habis itkileri öldürme zamanı geldiğinde harekete geçen gücü temsil eder. Bu özellik burada eril cinsiyetle betimlense de, her iki cinsiyetle –davetsiz misafirin üzerine şırrak diye kapanan dağ, çapulcuları bir anda çıtır çıtır yakmak için inen güneş gibi cinsiyeti olmayan başka şeylerle de– gösterilebilir.

Kadın merdivenlerden koşarak odasına çıkar ve kız kardeşlerini surlara yerleştirir. Kız kardeşlerine bağırarak "Erkek kardeşlerimiz geliyor mu, görüyor musunuz?" diye sorar. Kız kardeşleri de aşağıya doğru henüz bir şey görmediklerini söylerler. Mavisakal, karısının boynunu vurabilmek için kükreyerek mahzene inmesini istediğinde, kadın tekrar bağırır: "Erkek kardeşlerimiz geliyor mu, görüyor musunuz?" Kız kardeşler de aşağıya seslenerek uzaklardan bir toz bulutunu ya da hortumu andıran bir şeyin kendilerine doğru yaklaştığını söylerler.

Burada, bir kadının içsel psişik güçlerinin nasıl kabarıp taştığına ilişkin eksiksiz bir senaryo görüyoruz. Kız kardeşler –daha akıllı olanlar– bu son erginleyici adımda başrolü oynarlar; onun gözleri olurlar. Kadının çığlığı erkek kardeşlerinin yaşadığı yere, psişenin savaşmak için eğitilen, gerekirse ölümüne savaşmak için eğitilen yönlerinin yaşadığı yere kadar psişenin içinde uzun bir yol kateder. Ama psişenin savunmaya yönelik boyutları ilk aşamada bilince olması gerektiği kadar yakın ve hemen ulaşılacak bir konumda değildir. Birçok kadının uyanıklığı ve kavgacı doğası, bilince, onun üzerinde etkili olacak denli yakın değildir.

Kadın, kavgacı doğasını; kasırga, toz bulutu benzeri özelliklerini çağırma ya da hatırlama çalışmaları yapmalıdır. Döne döne gelen hortum simgesi, dağılmayıp da odaklandığı zaman bir kadına muazzam enerji veren çok önemli bir kararlılık gücünü temsil eder. Çok daha şiddetli olan bu özelliği elinin altında hazır tutan kadın, bilincini yitirmez

ya da diğerleriyle birlikte gömülmez. İçerideki kadın-katilini; libidosunun, yaşam tutkusunun kaybını sonsuza dek bir çözüme kavuşturmuş olur. Anahtar sorular, onun kurtuluşu için gereken açılmayı ve gevşemeyi sağlasa da, kız kardeşlerinin gözleri ve kılıç sallayan erkek kardeşlerinin kasları olmadan başarıya tam olarak ulaşamaz.

Mavisakal karısına bağırır ve taş merdivenleri tırmanmaya başlar. Karısı kız kardeşlerine seslenir: "Ya şimdi, şimdi onları görüyor musunuz?" Kız kardeşleri bu kez aşağıya şöyle seslenirler: "Evet! Şimdi onları görüyoruz, neredeyse burada olurlar." Erkek kardeşleri dörtnala koridoru katederler. Genç kızın odasına yüklenir ve Mavisakal'ı surlara doğru sürerler. Orada onu kılıçlarla öldürüp, cesedinden arta kalanları leş yiyicilere bırakırlar.

Kadınlar saflıklarından kurtulup gerçekle yüzleştiklerinde, o güne kadar bilmedikleri bir özellik kazanırlar. Bu durumda artık daha bilge olan kadın, içsel erkeksi bir enerjiyi yardımına çağırır. Jungcu psikolojide bu unsur *animus* olarak adlandırılmıştır. Kadın psişesinin kısmen ölümcül, kısmen içgüdüsel, kısmen kültürel olan bu unsuru, masallarda ve düş simgelerinde onun oğlu, kocası, bir yabancı ve/veya sevgilisi olarak gösterilir –o sıradaki psişik koşullarına bağlı olarak tehdit edici de olabilir. Bu psişik figür özellikle değerlidir, çünkü geleneksel olarak kadınların dışında yetişen niteliklerle donanmıştır ve bunların en sık görülenlerinden biri saldırganlıktır.

Karşı cinsiyetten kaynaklanan bu doğa, "Mavisakal"daki erkek kardeşlerde simgelendiği gibi sağlıklı olduğu zaman, içinde yaşadığı kadını sever. Kadının, istediği her şeyi yapmasına yardımcı olan psişeiçi enerjidir bu. Kadın böylece erkeğin bu psişik kasları sayesinde farklı yetenekler kazanır. Bu erkeksi doğa bilinçlenme isteğinde kadına yardımcı olur ve onu destekler. Birçok kadın için bu karşıt-cinsel yön, içsel düşünce ve duygular dünyası (ve dış dünya) arasında köprü kurar.

Animus (animusu bir köprü olarak düşünün) ne kadar güçlü, ne kadar bütüncül ve enginse, kadın da düşüncelerini ve yaratıcı çalışmalarını dış dünyada somut olarak o kadar beceriyle, o kadar kolay ve o kadar güzel ifade eder. Pek gelişmemiş bir animusu olan kadın, her ne kadar bir yığın düşünce ve yaklaşıma sahipse de, bunları dış dünyada gösteremez. Zihnindeki parlak imgelerin düzenlenmesi ya da hayata geçirilmesi söz konusu olduğunda, her zaman yetersiz kalır.

Erkek kardeşler gücün ve eylemin kutsanmasını temsil ederler. Onlarla birlikte, sona gelindiğinde, birkaç şey kendini gösterir: Birincisi, yok edicinin büyük kötürümleştirme yeteneği, kadının psişesinde nöt-

ralize edilir. İkinci olarak, gözü kapalı bakirenin yerine, uyanık olan geçer. Üçüncü olarak da, sadece seslenmesiyle bile dört bir yanı savaşçılarla dolup taşar.

GÜNAH-YİYİCİLER

Mavisakal, parçalanma ve yeniden birleşme üzerine baştan sona "etkileyici" bir öyküdür. Öykünün son sahnesinde Mavisakal'ın cesedi leş yiyicilerin –akbabalar, şahinler, karabataklar– alıp götürmesi için bırakılır. Burada çok garip ve mistik bir son görüyoruz. Antikçağlarda günah-yiyici denen ruhlar vardı. Bunlar; hayalet, kuş, hayvan, bazen de insan olarak kişileştirilir, insanların zor bir hayatın tortusundan ya da iyi yaşanmamış bir hayattan temizlenip kurtulabilmesi için, biraz günah keçisine benzer şekilde, günahları, yani toplumun psişik atıklarını üstlenirlerdi.

Ölü bulucusunun, ölülerin kemikleri üstüne şarkı söyleyerek onları hayata geri getirenin vahşi doğanın nasıl bir örneği olduğunu görmüştük. Bu Hayat/Ölüm/Hayat doğası, kadınların içgüdüsel doğasının temel bir özelliğidir. Aynı şekilde, İskandinav mitolojisinde günah-yiyiciler aynı zamanda leş yiyicilerdir; ölüleri yutar, karınlarında muhafaza eder ve Hel'e [cehenneme] taşırlar. Hel bir yer değil, kişidir; hayatın ve ölümün tanrıçasıdır. Ölülere geçmişe doğru nasıl yaşanacağını gösterir. Ölüler yeniden doğup hayata tekrar salınmaya hazır olana kadar giderek gençleşirler.

Günahların ve günahkârların bu şekilde yenmesi, ardından karında muhafaza edilip bir kez daha hayata salınması, psişenin en temel boyutlarına yönelik bir bireyleşme sürecini oluşturur. Bu anlamda, enerjinin, psişenin yok edici unsurlarından bunların öldürülmesi, deyim yerindeyse, güçlerinin boşaltılması yoluyla çekilmesi doğru ve uygundur. Bu dönüşüm sonunda ve ümit edilir ki, daha az kavgacı bir durumda yeniden ortaya çıkarak merhametli Hayat/Ölüm/Hayat Anası'na geri dönebilirler.

Bu masalı inceleyen birçok düşünür, Mavisakal'ın iflah olmaz, günahlarından arındırılmayan bir gücü temsil ettiği kanısındadır.[5] Ama ben, psişenin bu boyutunda başka bir zemin bulunduğunu seziyorum – elbette, kitlesel katliam yapan biri Bay Mülayim'e dönüşmese de, bir

5. Örneğin, von Franz, Mavisakal için "Sadece bir katildir, başka bir şey değil," der. M. L. von Franz, *Interpretation of Fairytales*, s. 125 (Dallas: Spring Publications, 1970).

timarhaneye konulması gereken biri haline gelir; ağaçların, gökyüzünün, uygun bir beslenmenin, belki dinlendirici bir müziğin olduğu bir yere; psişenin eziyet ve hakaret göreceği bir arka koğuşuna sürgün edilmez.

Öte yandan, aşikâr ve iflah olmaz kötülük gibi bir şeyin olmadığını anlatmak istediğim sanılmasın, çünkü vardır. Eskiden beri varlığını sürdüren mistik bir anlayışa göre, insanlığın gösterdiği her bireyleşme gayreti, tüm insanların ortak bilinçdışındaki, yani yok edicinin oturduğu yerdeki karanlığı da değiştirir. Jung bir keresinde, insanlar bilinçlendikçe, Tanrı'nın da daha bilinçli hale geldiğini[6] söylemişti. İnsanların, kendi kişisel iblislerini gün ışığına çıkmaya zorladıklarında, Tanrı'nın karanlık yanına da ışık tuttuklarını düşünüyordu.

Tüm bunların nasıl işlediğini bilmek iddiasında değilim, ama arketipsel kalıpları izlersek şöyle bir şey ortaya çıkıp çalışmaya başlar: Psişenin yok edicisine sövmek ya da ondan kaçarak uzaklaşmak yerine, onu parçalarız. Bunu ruhsal hayatımızla ve özel olarak da kendimize verdiğimiz değerle ilgili ihtilaflı düşüncelere izin vermeyerek yaparız. Haset ve kötülük dolu düşünceler herhangi bir zarar verecek büyüklüğe erişmeden önce, onları yakalar ve zararsız hale getiririz.

Yok edicinin küçültücü eleştirilerinin karşısına kendi besleyici gerçeklerimizi koyarak onu silahsızlandırırız. Yok edici, "Hiçbir zaman başladığın bir şeyi bitirmiyorsun," der. Siz de, "Pek çok şeyi bitiriyorum," dersiniz. Doğal yok edicinin saldırılarını, onun söylediklerinde gerçek olan şeyleri ciddiye alıp üzerinde çalışarak ve geri kalanı ise ıskartaya çıkararak zararsız hale getiririz.

Yok ediciyi sezgilerimizi ve içgüdülerimizi koruyarak ve onun ayartmalarına direnerek zararsız hale getiririz. Düşkırıklığına uğradığımız, eziyetler karşısında güçsüz kaldığımız, dondurucu soğuk ve ayak sesleriyle dolu bir fantezi yaşadığımız zamanları hatırlayıp hayatımızda şimdiye kadar meydana gelen tüm kayıplarımızı sıralasaydık, bunların, psişemizdeki incinebilir yerler olduğunu anlardık. Yok edici, tek amacının sizi mahzene sürükleyip kendisine kan nakli yaparcasına enerjinizi emmek olduğunu gizlemek için, bu arzu dolu ve ayrıcalıksız kısımları cezbeder.

Mavisakal öyküsünün sonunda, kemik ve kıkırdakları yırtıcı kuşlara bırakılır. Bu, yok edicinin dönüşümüne dair bize güçlü bir içgörü kazandırır. Bir kadının Mavisakalvari bir yolculuktaki son görevi budur:

6. Kanımca, Jung, yaratıcının ve yaratılanın ikisinin de evrim halinde olduğunu, birinin bilincinin diğerini etkilediğini öne sürüyordu. Bir insanın, arketipin ardındaki kuvveti etkileyebilmesi dikkate değer bir düşüncedir.

Hayat/Ölüm/Hayat doğasının yok ediciyi parçalamasına, onu içinde kuluçkaya yatırması, dönüştürmesi ve hayata tekrar salması için kapıp götürmesine izin vermek.

Yok ediciyi avutmayı reddettiğimizde, gücünün posası çıkar ve biz olmadan hareket edemez. Aslında onu, psişenin bütün yaratılışın henüz tam olarak biçimlenmediği katına doğru sürükleriz ve bir biçim, dolduracağı daha iyi bir biçim bulana kadar o eterli çorbada kaynamasına izin veririz. Yok edicinin psişik *energum*'u teslim alındığında, başka bazı amaçlar için biçimlendirilebilir. O zaman yaratıcı oluruz; parçalarına ayrılan işlenmemiş öz, kendi yaratımızın temel malzemesi olur.

Kadınlar, yok ediciden işlerine yarayanları alıp kalanı bırakarak onun hakkından geldikçe yoğunluk, canlılık ve dürtüyle dolduklarını görürler. Kendilerinden çalınan dinçlik ve sağlamlığı, yok ediciden geri almış olurlar. Yok edicinin enerjisini alıp onu yararlı bir şeye çevirmek şu şekillerde anlaşılabilir: Yok edicinin öfkesi, yeryüzündeki büyük bir işi başarmak için ruhsal bir ateşe çevrilebilir. Yok edicinin kurnazlıktaki ustalığı, olguları belli bir uzaklıktan gözleyip anlamak için kullanılabilir. Yok edicinin öldürücü doğası, bir kadının hayatında aslında ölmesi gereken ya da dışarıdaki hayatında ölmesini gerektiren şeyleri –bunlar farklı zamanlarda farklı şeylerdir– öldürmek için kullanılabilir. Kadınlar, genellikle bunların tam olarak neler olduğunu bilir.

Mavisakal'ın parçalarını dönüştürmek, ölümcül itüzümünün tıbbi kısımlarını ya da zehirli güzelavratotunun iyileştirici öğelerini alıp bu malzemeleri dikkatli bir şekilde şifa vermek ve çare bulmak için kullanmaya benzer. O zaman, yok edicinin külünden kalanlar elbette tekrar yeryüzüne çıkacaktır, ama bu kez çok daha küçük, çok daha tanınabilir bir biçimde ve kandırma ile yok etme gücü çok daha zayıf olarak –çünkü onun yıkıcı bir şekilde kullandığı güçlerinin büyük bir kısmını alıp yararlı ve amaçlarımıza uygun kılmışızdır.

Mavisakal, yaş olarak olmasa bile zihinlerinin bazı kısımları bakımından genç olan kadınlar açısından önemli olduğuna inandığım eğitici birkaç masaldan biridir. Psişik saflık üzerine bir masaldır, ama "bakma"nın karşısındaki yasaklamalarda da büyük gedikler açar. Psişenin doğal yok edicisinin en sonunda yere serilerek teslim alınması üzerine bir masaldır.

Öykünün, içsel hayatı tekrar harekete geçirmeyi amaçladığına inanmıyorum. Mavisakal öyküsü bir kadının içsel hayatının ürkütüldüğü, kıstırıldığı veya çıkmaza sokulduğu yerde özellikle başvurulacak, önemli bir ilaçtır. Öykünün getirdiği çözümler korkuyu azaltır, tam zamanında adrenalin dozları açığa çıkarır ve en önemlisi, esir düşen saf-

dil benlik için, daha önce bomboş olan duvarlarda kapılar açar.

Mavisakal öyküsü belki de en temel olarak psişik anahtarı, yani, insanın kendisine, ailesine, uğraşlarına ve hayatın her yönüne ilişkin tüm soruları sorma yeteneğini bilince çıkarır. O zaman kadın her şeyi yoklayan, bir şeyin ne olduğunu bulmak için her yere burnunu sokan vahşi yaratıklar gibi, en derin ve en karanlık sorularına, doğru yanıtlar bulmakta özgürdür. Ona saldıranın güçlerini söküp almakta ve bir zamanlar kendisine karşı kullanılmış olan bu güçleri tersine çevirerek kendisi için en uygun ve yararlı şekillerde kullanmakta özgürdür. İşte Vahşi Kadın budur.

KADINLARIN DÜŞLERİNDEKİ KARANLIK ADAM

Psişenin doğal yok edicisi sadece masallarda değil, düşlerde de bulunur. Kadınlar arasında, neredeyse evrensel olan erginleyici bir düş vardır. Bu düş o kadar sık görülür ki, bir kadının böyle bir düş görmeden yirmi beşine erişmesi nadirdir. Düş genellikle, kadınların debelenerek, sarsılarak ve kaygılı bir şekilde uyanmasına neden olur.

Düşün kurgusu şöyledir: Düş gören, çoğunlukla kendi evinde ve yalnızdır. Dışarıdaki karanlıkta bir ya da birden fazla sinsi tip dolaşmaktadır. Korkuya kapılan kadın yardım çağırmak için acil telefon numarasını çevirir.[7] Birden anlar ki, o sinsi adam evin içinde onunla birliktedir... yakınındadır... belki onun nefesini bile duyabilir... hatta adam ona dokunmaktadır ...ve acil numarayı arayamaz. Düş gören hemen uyanır, nefes nefesedir, kalbi çılgın bir davul gibi vurmaktadır.

Karanlık adamla ilgili böyle bir düş görmenin güçlü bir fiziksel yönü vardır. Çoğu zaman düşe terlemeler, çırpınmalar, boğuk boğuk solumalar, kalp çarpıntısı, bazen ağlamalar ve korkulu iniltiler eşlik eder. Düş-yaratıcısının, düş görene gizli mesajlar göndermekten vazgeçtiğini, artık düş görenin nörolojik ve otonomik sinir sistemini sarsan imgeler gönderip ona meselenin aciliyetini bildirdiğini söyleyebiliriz.

Bu "karanlık adam" düşündeki düşmanlar, kadınların kendi sözcükleriyle, genellikle "teröristler, tecavüzcüler, eşkıyalar, toplama kamplarındaki Naziler, yağmacılar, katiller, caniler, serseriler, kötü adamlar,

7. Telefon hatlarının çalışmaması insanların gördüğü en sık yirmi düş senaryosundan biridir. Böylesi tipik bir düşte, telefon çalışmaz ya da düş gören kişi onun nasıl çalıştığını çözemez. Kablolar kesilmiştir, ahizedeki numaralar düzensizdir, hat meşguldür, acil numara unutulmuştur ya da telefon doğru dürüst çalışmamaktadır. Düşlerdeki bu tür telefon halleri, mektuplardaki mesajın yanlış verilmesine çok benzer. Örneğin, *Elsiz Kız* halk masalında iblis, bir kutlama mesajını kötü niyetli bir mesaja çevirir.

hırsızlar"dır. Düş göreni çevreleyen hayat şartlarına ve içsel dramlara bağlı olarak, böyle bir düş birkaç düzeyde yorumlanabilir.

Örneğin, böyle bir düş çoğu zaman kadının bilincinin, çok genç bir kadında olduğu gibi, doğuştan gelen psişik yok edicinin farkına ancak yakın bir zamanda varmaya başladığının güvenilir bir göstergesidir. Başka örneklerde düş bir habercidir; düş gören kadın, psişesinin unutulmuş ve tutsak edici bir işlevini yeni keşfetmiştir ya da keşfetmek üzeredir ve özgürleşmeye başlamıştır. Yine başka şartlar altında bu düş, düş görenin kişisel hayatının dışında kalan kültürdeki giderek tahammül edemediği bir hale bürünen, kaçmasının ya da savaşmasının gerekeceği bir duruma ilişkindir.

Önce, düş görenin kişisel ve içsel hayatı açısından bu motifteki öznel fikirleri anlayalım. Karanlık adam düşü, bir kadına nasıl bir belayla karşı karşıya olduğunu anlatır. Anlatılmak istenen, düşteki haydutla kişileştirilen kendisine yönelik acımasız bir tutumdur. Eğer kadın, Mavisakal'ın karısı gibi, bu konuyla ilişkili "anahtar" soruyu bilinçli olarak bir yerinden yakalayabilir ve dürüstlükle yanıtlayabilirse, özgürleşebilir. O zaman psişenin saldırganları, hırsızları ve yok edicilerinin onun üstündeki baskıları azalır. Bunlar, bilinçdışının uzak bir katmanına çekilirler. Kadın bunlarla, orada panik halinde değil, bilinçli bir şekilde mücadele edebilir.

Kadınların düşlerindeki karanlık adam, bir erginlenme –belli bir bilme ve davranış düzeyinden daha olgun veya daha enerjik başka bir bilme ve eylem düzeyine doğru psişik bir değişim– beklendiğinde ortaya çıkar. Bu düş şimdiye kadar erginlenmemiş olanlar kadar, bu türden birkaç geçiş töreni yaşamış olanların başına da gelir, çünkü erginleme hiç bitmez. Bir kadın ne kadar yaşlanırsa yaşlansın, aradan ne kadar yıl geçerse geçsin, önünde onu bekleyen daha pek çok yaş, aşama ve "ilk kezler" vardır. Erginlenme tam olarak budur işte: İnsanı, yeni bir bilme ve oluş tarzına geçmeye hazırlayan bir kanal yaratır.

Düşler, bilinçteki bir sonraki adım için, bireyleşme sürecindeki "bir sonraki gün" için *portale*'lerdir; yani, girişler, hazırlıklar ve uygulamalardır. Bu yüzden, psişik koşulları çok sakin ya da rahat olduğunda dahi, kadın, yok ediciyle ilgili bir düş görebilir. Bu düşün enerjik bir çalışmanın yapılabilmesi için psişede bir fırtına doğurmak amacıyla ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Ama böyle bir düş, kadının hayatının değişmesi gerektiğini, düş gören kadının zor bir seçim konusunda sıkıntıya düşmüş olduğunu, sonraki adımı atmaya, sonraki mesafeyi katetmeye gönülsüz olduğunu, kendi gücünü yok ediciden zorla söküp almaktan çekindiğini, var gücüyle tam kapasitede olmaya/hareket etmeye/gayret

göstermeye alışkın olmadığını da gösterir.

Ayrıca, karanlık adam düşleri aynı zamanda kalk borularıdır: "Dikkat et! Dış dünyada, kişisel hayatta ya da dışarıdaki ortak kültürde bir şey kökten yanlış gitmektedir," demektedirler. Klasik psikoloji kuramı, mutlak bir inkârla, psişeyi insanların üstünde yaşadıkları toprakla ilişkisinden, rahatsızlık ve huzursuzluğun kültürel kökenlerine dair bilgiden ayırma, dahası, psişeyi insanların içsel ve dışsal hayatlarını biçimlendiren politikalardan koparma eğilimindedir –sanki bu dış dünya, tıpkı içerideki şamata kadar gerçekdışı, o kadar simge yüklü, kişinin ruh dünyasını o kadar etkileyen ve düzenleyen bir şey değilmiş gibi. İçinde yaşanılan ülke, kültür ve politika, bireyin psişik manzarasına en az öznel ortamı kadar katkıda bulunur ve bu öznel ortamdan olduğu kadar, bu açılardan da bakmak önemlidir.

Dış dünya, bir ya da birden çok bireyin temel ruhsal hayatına davet edilmeden girdiğinde, karanlık adam düşleri de sürü halinde gelmeye başlar. Idaho'daki[8] York kentinde bulunan zehirli tasfiye fırınlarının yanında yaşayanlar gibi, dışarıdaki kültürde yanlış giden şeylerden etkilenen kadınların düşlerinden, Orta Amerika'daki yer alan Quebrada'daki[9] *las guerillas compañera*'ların [savaşçı kız kardeşlerin], Birleşik Devletler'deki *Cofradios des santuarios*'daki[10] kadınların ve Latin ülkelerindeki[11] sivil haklar savunucuları gibi toplumsal eylemle ve çevrenin korunmasıyla etkin olarak ilgilenen son derece bilinçli bazı kadınların gördüğü düşlere kadar çok çeşitli düşler toplamak benim için her zaman büyüleyici deneyimler olmuştur. Bu kadınların hepsi, sayısız karanlık adam düşü görmektedir.

Genel olarak, düş gören safdiller ya da bilgisizler açısından bunlar kalk borusu işlevi görür: "*Hola*! Dikkat et, tehlikedesin." Büyük ölçüde bilinçli olup toplumsal eylemlere katılan kadınlar için ise, karanlık adam düşü, neyle karşı karşıya olduklarını hatırlatan, böylece onları güçlü ve uyanık olmaları, kapılarına dayanan bu sorunu halletmeleri için yüreklendiren bir kuvvet ilacından neredeyse farksızdır.

Demek ki, kadınlar doğal yok ediciye dair düş gördüklerinde, bu her zaman ya da yalnızca içsel hayat üzerine bir mesaj değildir. Bazen de içinde yaşanılan kültürün tehdit edici yönlerine ilişkin bir mesajdır. Bu, işyerindeki, aile içindeki, mahallelerindeki kadar küçük, ama acımasız bir kültür olabileceği gibi, kendi dinsel ya da ulusal kültürleri ka-

8. İlgililerin kimliklerini korumak için grubun adı ve yeri değiştirilmiştir.
9. İlgililerin kimliklerini korumak için grubun adı ve yeri değiştirilmiştir.
10. İlgililerin kimliklerini korumak için grubun adı ve yeri değiştirilmiştir.
11. İlgililerin kimliklerini korumak için grubun adı ve yeri değiştirilmiştir.

dar geniş ve yaygın da olabilir. Her grubun ve kültürün kendi doğal psişik yok edicisine sahip olduğunu görebilirsiniz. Hem tarihten de bildiğimiz gibi, kültürlerde öyle çağlar vardır ki, tersine inanan insanların sayısı çoğalana kadar, yok edici mutlak egemenlikle özdeşleşmiş ve buna izin verilmiştir.

Psikoloji alanındaki çalışmaların pek çoğu, insanlardaki yoğun kaygının ailevi nedenleri üzerinde durmakla birlikte, kültürel bileşen de aynı oranda baskın bir rol oynar, çünkü kültür, ailenin ailesidir. Eğer ailenin ailesinin çeşitli hastalıkları varsa, o zaman o kültürdeki bütün ailelerin aynı rahatsızlıkla mücadele etmeleri gerekecektir. Benim aile göreneklerimde bir deyiş vardır: *Cultura cura*; kültür iyileştirir. Eğer kültür bir şifacıysa, aileler nasıl şifa bulacaklarını öğrenirler; daha az kavgacı, daha onarıcı, çok daha az yaralayıcı, çok daha nazik ve sevecen olurlar. Yok edicinin egemen olduğu bir kültürde doğması istenen tüm yeni hayatlar, gitmesi istenen tüm eski hayatlar, hareket etme yetisinden yoksundur ve o kültürün bütün yurttaşlarının ruhsal hayatları hem korku hem de tinsel kıtlıkla felç olur.

Kadınların düşlerinde çoğu zaman isteğimiz dışında hayatımıza giren bir erkek biçimini alan bu davetsiz konuğun, neden özellikle içgüdüsel psişeye ve onun vahşi bilme güçlerine saldırmaya çalıştığını kimse kesin olarak söyleyemez. Bunun, eşyanın doğası olduğunu söyleriz. Yine de, bir kadını kuşatan kültür, derin içgüdüsel ve ruhsal doğaya karşı yıkıcı tutumları desteklediği, beslediği ve koruduğunda bu yıkıcı sürecin de şiddetlendiğini görürüz. Böylece –yok edicinin arzuyla kabullendiği– bu yıkıcı kültürel değerler, tüm üyelerinin ortak psişesinde giderek güçlenir. Bir toplum, insanlarını derin içgüdüsel hayata güvenmemeye, ondan kaçınmaya teşvik ettiğinde, her bireysel psişedeki özyıkıma yönelik unsurlar güçlenir ve ivme kazanır.

Ancak, herhangi bir kadında Vahşi Kadın'ın yaşamayı sürdürmesi ve kuvvet bulması, hatta hafifçe parıldaması halinde, baskıcı bir kültürde bile "anahtar" sorular sorulacaktır –sadece kendimize içgörü kazandırmak için yararlı bulduklarımız değil, kültürümüz ile ilgili sorular da. "Dış dünyada gördüğümüz bu yasakların arkasında ne yatıyor? Burada, bireyin, kültürün, yeryüzünün, insan doğasının hangi güzelliği ya da yararı öldürülmüş veya ölmek üzere?" Bu konular araştırıldıkça kadın da kendi yetilerine göre, kendi becerilerine göre hareket edebilir. İnsanın dünyayı ellerine alması ve ona ruh-dolu, ruhu güçlendiren bir tarzda davranması vahşi tinin güçlü bir eylemidir.

İşte bu nedenle kadınlardaki vahşi doğa korunmalıdır, hatta kimi durumlarda son derece uyanık bir şekilde korunmalıdır ki, ansızın ka-

çırılıp boğazlanmasın. Bu içgüdüsel doğayı beslemek, korumak, çoğaltmak önemlidir, çünkü kültürün, ailenin ya da psişenin en kısıtlayıcı koşullarında bile derin ve vahşi içgüdüsel doğayla olan bağlantısını sürdüren kadınlarda çok daha az felç vakası görülür. Bir kadın, safdil ve uyumlu kalacak şekilde tutsak düşer ve/veya kandırılırsa elbette bundan zarar görecektir; ama onu tutsak alanı alt etmeye, ondan yakasını kurtarmaya, onu aşmaya ve sonunda kendi yapıcı kullanımı için ayırıp hizmete koşmaya yetecek enerjiyi yine de kendinde bulacaktır.

Kadınların karanlık adam düşleri görmelerinin çok muhtemel olduğu kendine özgü bir başka durumdaysa her ne kadar kenarda pek yakıt kalmamış olsa da, içsel yaratıcı ateş tütmekte ve kendi kendine yığılmakta ya da beyaz küller her gün giderek derinleşirken aş kazanı hâlâ boş durmaktadır. Bu sendromlar, sanatımızda deneyim kazandığımız zamanlarda görülebileceği gibi, yeteneklerimizi dışarıda ilk kez ciddi olarak uygulamaya başladığımızda da görülebilir. Psişe yok edici tarafından işgal edildiğinde ortaya çıkarlar ve bunun bir sonucu olarak biz de değer verdiğimiz her şeyi gerçekleştirmek amacıyla öylece oturup kalmak ya da oraya yolculuk etmek dışında kalan her şeyi yapmak için bin türlü neden buluruz.

Bu gibi anlarda yüreğimizi hoplatan korkular karanlık adam düşüne eşlik etse de, bu uğursuz bir düş değildir. Kişinin kendi psişesi içinde meydana gelen ve onun ateşini çalmakta olan, gücüne tecavüz eden, yaratmak için ayırdığı mekânı, zamanı, araziyi elinden alan yıkıcı bir harekete karşı yerinde ve zamanında uyanma ihtiyacını gösteren çok olumlu bir düştür.

Genellikle yaratıcı hayatın yavaşlayarak durmasının nedeni, psişedeki bir şeyin bize değer vermemesi ve bu şeyi başımızdan atıp özgürlüğe koşmak yerine, onun ayaklarına kapanmamızdır. Çoğunlukla durumu düzeltmek için gereken şey, kendimizi, düşüncelerimizi, sanatımızı, daha önce olduğundan çok daha fazla ciddiye almamızdır. Anaerkil (ve babaerkil) kuşaklar arasında oluşan büyük kopmaların neticesinde, insanın yaratıcı hayatına verilen bu değerle –yani, vahşi ruhtan çıkan tamamen özgün, güzel ve maharetli düşüncelere ve çalışmalara değer verilmesiyle– ilgili bu iş, kadınlar için hiç bitmeyen bir sorun halini almıştır.

Muayene odamda bazı şairlerin, şiirleri sanki hazine değil de, süprüntüymüş gibi, yapıtlarının sayfalarını kanepeye fırlattıklarını gözledim. Sanatçıların, resimlerini seansa getirirken girişte kapıya çarptıklarını gördüm. Başkaları, yaratma yeteneğine sahip gibi görünürken, kendilerinin kimi nedenlerle bunu yapamıyor oluşlarına duydukları öfkeyi

gizlemeye çalışan kadınların gözlerinde yanan yeşil ışığı gördüm.

Bir kadının birbirine iliştirebileceği tüm mazeretleri işittim: Yetenekli değilim. Önemli değilim. Eğitimli değilim. Bir fikrim yok. Nasıl bilmiyorum. Ne bilmiyorum. Ne zaman bilmiyorum. Ve içlerindeki en kötüsü: Zamanım yok. Pişman olup bir daha asla yalanlar söylemeyeceklerine dair söz verene kadar onları altüst etmek, sarsmak istemişimdir hep. Ama buna gerek kalmaz, çünkü bunu, düşlerdeki karanlık adam yapacaktır. Eğer o da yapmazsa, o zaman bu işi bir başka düş aktörü üstlenecektir.

Karanlık adam düşü, korku veren bir düştür ve korkulu düşler, yaratıcılık için çoğu zaman en iyi olanlardır; sanatçılara, eğer yetenekli harabelere dönecek kadar pişirilmelerine izin verirlerse, başlarına ne geleceğini gösterir. Bu karanlık adam düşü kadınları öylesine korkutur ki, onları yeniden yaratmaya yönlendirir. En azından kendi düşlerindeki karanlık adamı açıklayabilecekleri çalışmalar yaratabilir.

Karanlık adamın tehdidi hepimiz için bir uyarı işlevi görür –hazinelerinize dikkat etmezseniz çalınabilirler. Böylece, bu düşlerin bir ya da birkaçını gören kadın, yeteneklerinin yeniden değerlendirilebileceği erginleyici zeminlere doğru koca bir kapının açılmakta olduğunu anlar. Bu aşamada, onu gün geçtikçe daha çok tahrip eden ya da yoksun bırakan her ne olursa olsun, artık tanınabilir, anlaşılabilir ve alt edilebilirdir.

Bir kadın kendi psişesinin yok edicisini fark edecek şekilde çalışır ve elbette onun varlığını kabullenip gereken savaşımı da verirse, yok edici psişede çok daha soyutlanmış ve göze çarpmayan bir yere sürgüne gider. Ama eğer yok edici görmezden gelinirse, kadını sonsuza kadar susturma arzusunun da eşlik ettiği, giderek çoğalan derin bir nefret ve kıskançlık duyar.

Çok dünyevi bir düzeyde, bir kadının, hayatını elinden geldiğince olumsuzluktan temizlemesi için karanlık adam ve Mavisakalvari düşlere sahip olması önemlidir. Kimi zaman bazı ilişkileri sınırlamak ya da azaltmak gereklidir, çünkü bir kadının dış dünyası derin hayatına ters düşen ya da ona karşı özensiz davranan kişilerce çevriliyse, içsel yok edicisi bundan beslenmekle kalmaz, psişesi içinde yeni ve fazladan kasların yanı sıra, ona yönelik daha yoğun bir saldırganlık da geliştirir.

Kadınlar genellikle mütecavize yönelik saldırganlık konusunda son derece ikirciklidirler, çünkü bunun, bir "aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık" durumu olduğunu düşünürler. Kaçamazsa, karanlık adam gardiyanı, kendisi de onun kölesi haline gelir. Yok eğer kaçarsa, sanki sahibiymiş gibi amansızca onu takip eder. Kadınlar, onun, tekrar

boyun eğdirmek için peşlerini asla bırakmayacağından korkarlar ve bu korku, düşlerinin içeriğine de yansır.

Ve böylece, kadınların yok ediciden gelen tehditler karşısında tamamen özgün, yaratıcı, anlamlı ve vahşi olan doğalarını öldürmeleri, sık görülen bir durumdur. Kadınların Mavisakal'ın mahzeninde iskelet ve kadavra olarak yatmalarının nedeni budur. Tuzaktan haberdar olduklarında iş işten geçmiştir. Bu zor durumdan, bu işkenceden çıkış yolu, ancak bilinçlenmeyle mümkündür. Karanlık adamdan uzaklaşmanın yolu budur. Ve kadınlar bu bilince sahip olmak ve onu ellerinde tutmak için dişleri ve tırnaklarıyla savaşmak hakkına sahiptirler.

Mavisakal öyküsünde, yok edicinin büyüsüne kapılan bir kadının, bir dahaki sefere daha akıllı davranmak üzere, nasıl uyanarak ondan kaçtığını görüyoruz. Öykü, kadınlar için özellikle mücadele konusu olan dört gölge *introjektin* [içsel tasarımın] dönüşümü üzerinedir: Bu kadınların imgelem bütünlüğü yoktur, derin içgörüleri yoktur, özgün sesleri yoktur, kararlı eylemleri yoktur. Yok ediciyi kovacaksak, içeride olanları görmek için kilidi açmalı, kendimizin ya da başka meselelerin içine bakmak için kapağı kaldırmalıyız. Gördüklerimize dayanmak için yeteneklerimizi kullanmalıyız. Berrak bir sesle doğrumuzu söylemeliyiz. Ve gördüklerimiz hangi gereksinimleri doğuruyorsa, onları yerine getirmek için aklımızı kullanabilmeliyiz.

İçgüdüsel doğası güçlü olduğu zaman, bir kadın içsel yok ediciyi, kokusundan, görünüşünden, sesinden yola çıkarak sezgisel olarak tanır... varlığını sezer, yaklaştığını duyar ve ondan uzaklaşmak için tedbirler alır. İçgüdüleri zedelenmiş kadın ise, daha geldiğini bile anlamadan yok ediciyi tepesinde bulur, çünkü işitmesi, kavrayışı ve anlayışı zayıflamıştır. Bunun nedeni esas olarak onu nazik ve terbiyeli olmaya, özellikle de yaşadığı istismarı fark etmemeye teşvik eden içsel tasarımlardır.

Henüz genç ve bu yüzden safdil olan erginlenmemiş kadınlar ile içgüdüleri zedelenmiş olanlar arasındaki farkı söylemek, psişik olarak ilk bakışta zordur. İkisi de karanlık yok edici hakkında çok şey bilmez ve bu yüzden ikisi de kolayca kandırılır. Ama ne mutlu ki, bir kadının psişesindeki yok edici öğe harekete geçtiğinde, düşlerinde tartışma götürmez izler bırakır. Bu izler, yeri geldiğinde yok edicinin bulunup yakalanması ve denetim altına alınması sürecinde yol göstericidir.

Hem safdil kadın, hem de içgüdüleri zedelenmiş kadın için tedavi aynıdır: Sezgilerinizi, içsel sesinizi dinleme alıştırması yapın; sorular sorun; merak edin; gördüklerinize bakın; duyduklarınıza kulak verin; sonra da doğru bildiğiniz şeye göre davranın. Bu içgüdüsel güçler ru-

hunuza doğuştan kazınmıştır. Yılların külü ve artığıyla örtülmüş olsalar bile, bu, dünyanın sonu değildir, çünkü yıkanıp temizlenmeleri mümkündür. Bir parça temizlik, fazlalıkları atma ve pratik yapmakla algılayıcı güçlerinize tekrar asıl hallerini kazandırabilirsiniz.

Psişelerimizin gölgelerinden bu güçleri geri almakla, iç ya da dış koşulların basit kurbanları olmaktan kurtuluruz. Kültür, kişilik, psişe, ve bunun gibi unsurlar kadınların nasıl giyinmesini, davranmasını talep ederse etsin; başkaları bütün kadınları nasıl yanlarında on tane uykucu *duenas*'la [dadıyla] birlikte geveze bir kadın grubu içinde tutmaya çalışırsa çalışsın, kadının ruhsal hayatını sıkıştırmak için ne tür baskılarda bulunulursa bulunulsun, şu gerçeği hiçbir şey değiştiremez: Bir kadın ne ise odur; bu, vahşi bilinçdışı tarafından dikte edilir ve kadın açısından çok, ama çok olumlu bir durumdur.

Karanlık adam düşleri gördüğümüzde, her zaman dengeyi sağlayan ve bize yardım etmek için bekleyen karşıt ve dolayısıyla da dengeleyici bir güç olduğunu unutmamamız çok önemlidir. Yok ediciyi dengelemek için vahşi enerjiyi harekete geçirdiğimizde, hemen ortaya çıkıveren kimdir, tahmin edin? Yok edicinin ördüğü çitler, duvarlar ya da engeller ne olursa olsun, Vahşi Kadın onların üstünden başını uzatır. Bir *retablo* [dinsel resim] gibi duvara asılacak bir ikon değildir o. Her yere, her koşulda bizle gelen canlı bir varlıktır. O ve yok edici, çok çok uzun bir zamandan beri birbirlerini tanırlar. Vahşi Kadın onu düşler; öyküler, masallar ve bütün hayatları boyunca onu takip eder. Yok edici neredeyse, o da oradadır, çünkü Vahşi Kadın, onun yok edişlerini dengeleyendir.

Vahşi Kadın, kadınlara ruhsal hayatlarını koruma konusunda ne zaman "nazik" olmamaları gerektiğini öğretir. Böyle durumlarda "şirin" olmanın sadece yok ediciyi gülümsettiğini Vahşi doğa iyi bilir. Ruhsal hayat tehdit altında olduğunda bir sınır çizip onu korumak sadece kabul edilebilir değil, gereklidir de. Bir kadın bunu yaptığında, hayatına uzun süre müdahale edilemez, çünkü neyin yanlış olduğunu hemen anlar ve yok ediciyi tekrar ait olduğu yere gönderir. Artık safdil değildir. Artık bir nişan ya da hedef değildir. Anahtarın –üzerinde işleme olan o küçük anahtarın– kanamasının en nihayetinde durmasını sağlayan ilaç da budur.

III

Gerçekleri koklayarak araştırıp bulmak: Erginlenme olarak sezginin tekrar ele geçirilmesi

KADININ CEBİNDEKİ OYUNCAK BEBEK: BİLGE VASALISA

Sezgi, bir kadının psişesinin hazinesidir. Bir kehanet aletine, onun aracılığıyla esrarengiz bir içsel görü yeteneği kazandığımız bir cam küreye benzer. Her zaman sizinle olan, size *meselenin tam olarak ne olduğunu, tam olarak sola mı yoksa sağa mı gitmeniz gerektiğini söyleyen* yaşlı bilge bir kadına benzer. O bir tür Bilen'dir, yaşlı *La Que Sabe*'dir, Vahşi Kadın'dır.

İçinde büyüdüğüm geleneklerde, tutkulu öykü anlatıcıları, her zaman dizlerine kadar öykü tozuna bulanmış olarak bir psişik tepenin altından çıkar, yüzyılların toz toprağını üstlerinden silker, çeşitli kültürlerin ve fetihlerin oluşturduğu katmanların altını kazar, bulabildikleri

öykünün her duvar nakışını ve freskini yan yana dizerler. Öykü kimi zaman toz haline dönüşmüştür, kimi zaman bazı bölümleri ve ayrıntıları kayıptır ya da silinmiştir, çoğu kez biçim sağlamdır, ama renkler solmuştur. Bu durumda bile yapılan her kazı, öykünün tamamını sağlam ve bozulmamış bulma umudunu canlı tutar. Aşağıdaki masal, tam da bu türden inanılmaz bir hazinedir.

Kanımca eski Rus masalı "Vasalisa,"[1] bazı temel kısımları yerinden oynamış olmakla birlikte, bir kadının erginlenmesiyle ilgili bir öyküdür. Çoğu şeyin göründüğü gibi olmadığını anlatır. Kadın olarak, olguları koklayarak fark etmek için sezgimizi ve içgüdülerimizi göreve çağırırız. Olgulardan gerçeği söküp almak, kendi düşüncelerimizden besin süzmek, görülecek ne varsa görmek, bilinecek ne varsa bilmek, kendi yaratıcı ateşlerimizin bekçileri olmak ve bütün doğanın Hayat/Ölüm/Hayat döngülerine dair yoğun bilgilere sahip olmak için bütün duyularımızı kullanırız – erginlenmiş kadın işte budur.

Vasalisa'nın ana karakter olduğu öyküler, Rusya, Romanya, Yugoslavya, Polonya ve bütün Baltık ülkelerinde anlatılır. Bazı örneklerde masal daha çok "Bilge Wassilissa" diye bilinir. Masalın, en azından klasik Yunan kültüründen önceki eski at-Tanrıça kültlerine kadar geri giden arketipsel kökenleri olduğunu görüyorum. Bu masal, vahşi dişi tanrının yeraltındaki dünyasına girişini gösteren yüzlerce yıllık haritaları taşır. Vahşi Kadın'ın temel içgüdüsel gücü olan sezgiyi kadınlara aşılamakla ilgilidir.

Vasalisa masalının burada sunduğum edebi versiyonunun kurgusunu bana teyzem Kathé anlatmıştı. Masal, en eski öykü anlatma kalıplarından biriyle başlar: "Bir varmış, bir yokmuş..."[2] Bu paradoksal cümle, öykünün, hiçbir şeyin ilk göründüğü gibi olmadığı dünyalar-arasındaki-dünyada geçtiği konusunda, dinleyicinin ruhunu uyarmayı amaçlar. Öyleyse başlayalım.

Vasalisa

Bir varmış, bir yokmuş; ölüm döşeğinde, yüzü, yakındaki kilise sunağının beyaz mumdan yapılmış gülleri kadar solgun yatmakta

1. Vasalisa ve Proserpina öykülerinin birçok benzeri vardır.

2. Masalların çeşitli başlangıç ve bitişleri ömür boyu sürecek bir çalışmaya konu olabilir. Harika bir Yahudi anlatıcı, yazar, şair, yetmişlerde Birleşik Devletler'deki ilk yerleşik öykü anlatıcısı olan Steve Sanfield, kendi başına bir sanat formu olarak başlangıç ve bitişler toplama sanatını, büyük bir nezaketle bana devretmişti.

olan genç bir anne varmış. Küçük kızı ve kocası, eski tahta yatağının başucuna oturmuş, öteki dünyada Tanrı'nın, ona doğru yolu göstermesi için dua ediyorlarmış.

Ölmekte olan anne, Vasalisa'ya seslenmiş. Kırmızı çizmeli, beyaz önlüklü küçük çocuk annesinin yanına diz çökmüş.

Anne, "İşte sana oyuncak bir bebek, tatlım," diye fısıldamış ve tüylü yatak örtüsünün altından, Vasalisa'nın kendisi gibi kırmızı çizmeler, beyaz önlük, siyah etek ve her tarafı renkli işlemelerle kaplı bir yelek giymiş küçük bir oyuncak bebek çıkarmış.

"İşte bunlar da son sözlerim, güzelim," demiş anne. "Yolunu kaybedecek olursan ya da yardıma ihtiyaç duyarsan, ne yapacağını bu bebeğe sor. O sana yardım edecektir. Bebeği hep yanında taşı. Kimseye ondan söz etme. Acıktığında besle. Bu sana annen olarak verdiğim söz ve benim sana hayır duam, sevgili kızım." Bu sırada soluğu vücudunun derinlerine doğru çekilmiş, orada, ruhunu toparlayarak dudaklarının arasından çıkıvermiş ve anne ölmüş.

Çocuk ve babası çok uzun bir süre yas tutmuşlar. Ama savaşın acımasızca yarıp geçtiği tarlalar gibi, babanın hayat gülü de saban izlerinden tekrar yeşermiş ve iki kızı olan dul bir kadınla evlenmiş. Yeni üvey anne ve kızları nezaketle konuşup, birbirlerine hanımefendiler gibi gülümseseler de, gülümsemelerinin arkasında Vasalisa'nın babasının algılamadığı, düşmanca duygular varmış.

Nitekim üç kadın Vasalisa'yla yalnız kaldıklarında ona eziyet ediyor, onu hizmet etmeye zorluyor, güzel cildi bozulsun diye ağaç kesmeye gönderiyorlarmış. Ondan nefret ediyorlarmış, çünkü onda öteki dünyalara ait bir şirinlik varmış. Çok da güzelmiş. Onların göğüsleri kötülükten küçülürken, onunkiler giderek gürbüzleşiyormuş. Üvey anne ve üvey kız kardeşler bir aradayken, gece sakatat yığınına dalan sıçanlar gibi davranırken, Vasalisa her zaman yardımsevermiş ve hiç şikâyet etmezmiş.

Bir gün üvey anne ve üvey kız kardeşler sırf artık Vasalisa'ya dayanamadıkları için, "Bir plan yapalım; ateşi söndürüp Vasalisa'yı ormana, büyücü Baba Yaga'ya, ocağımız için ateş dilenmeye gönderelim. Baba Yaga'ya ulaştığında da ne ala, yaşlı Baba Yaga onu öldürüp yer," demişler. Eh, hepsi birden el çırpmış ve karanlıkta yaşayan varlıklar gibi ciyaklamışlar.

Ve böylece Vasalisa o akşam odun toplamaktan eve geldiğinde, bütün evi karanlık bulmuş. Çok endişelenmiş ve üvey annesine sormuş: "Ne oldu, neyle yemek pişireceğiz? Karanlığı aydınlatmak için ne yapacağız?"

Üvey anne çıkışmış: "Seni aptal çocuk! Görüyorsun ki, ateşimiz yok. Ben ormana gidemem, çünkü yaşlıyım. Kızlarım da korktukları için gidemezler. O halde ormana gidip Baba Yaga'yı bulacak ve ateşimizi yeniden tutuşturacak bir köz alabilecek tek kişi sensin."

Vasalisa safça yanıtlamış. "Pekâlâ, tamam, ben giderim," diyerek yola çıkmış. Orman giderek karanlığın içine dalmış ve ayağının altında kırılan ince dallar onu ürkütmüş. Önlüğünün en iç cebine elini sokmuş; ölen annesinin verdiği bebek oradaymış. Vasalisa cebindeki bebeği okşayarak, "Bu bebeğe sadece dokunmak bile kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyor," diye düşünmüş.

Yolun her çatallanışında, Vasalisa cebine uzanıp bebeğe danışmış. "Pekâlâ, şimdi sola mı, yoksa sağa mı gitmeliyim?" Bebek de, "Evet," ya da "Hayır," veya "Bu yoldan," ya da "Şu yoldan," diye ona rehberlik etmiş. Ve Vasalisa yürürken bebeği kendi ekmeğiyle beslemiş ve bebekten yayıldığını hissettiği şeyleri izlemiş.

Önünden birdenbire, dörtnala giden beyaz bir at üzerinde beyazlı bir adam geçmiş ve hava aydınlanmış. Daha ileride, kızıl bir at üstünde kırmızılı bir adamın yavaş yavaş dolaştığını görmüş ve güneş yükselmiş. Vasalisa yürümüş, yürümüş ve tam Baba Yaga'nın inine yaklaştığında, siyahlar giyinmiş bir süvari, siyah bir at üstünde yıldırım hızıyla çıkagelmiş ve atıyla, doğru Baba Yaga'nın kulübesine girmiş. Hemen gece olmuş. Kulübeyi çevreleyen kafatası ve kemiklerden yapılmış çit, ruhani bir ateşle öylesine ışıldamış ki, ormanın bu noktasındaki açık alan, korkunç bir ışıkla parlamış.

Tabii ki, Baba Yaga çok korkunç bir yaratıkmış. Bir atlı arabayla ya da faytonla değil, kendi kendine her yere uçan ve şekli havana benzeyen bir kazanla seyahat ediyormuş. Bu aracı havan tokmağına benzeyen bir kürekle çekerek götürüyor ve bu sırada geçtiği yerlerde bıraktığı izleri, uzun süre önce ölmüş birinin saçlarından yapılmış bir süpürgeyle süpürüyormuş.

Ve kazan, Baba Yaga'nın arkasında uçuşan yağlı saçlarının eşliğinde gökte süzülmüş. Uzun çenesi yukarıya, uzun burnu da eğrilip aşağıya uzanıyor ve ikisi ortada karşılaşıyormuş. Minik bir keçi sakalı ve cildinde ise kurbağalarla alışverişinden kalan siğiller varmış. Kahverengi kirli tırnakları kalın ve çatılar gibi kubbeliymiş ve öyle kıvrımlıymış ki, elini yumruk yapamıyormuş.

Baba Yaga'nın evi daha da garipmiş. Kocaman, pullu sarı tavuk ayaklarının üzerine oturtulmuş ev kendi kendine geziniyor, bazen de vecd içindeki bir dansçı gibi fırıl fırıl dönüyormuş. Kapılardaki sürgü

ve kepenkler insan el ve ayak parmaklarından yapılmışmış, ön kapıdaki kilit de, sivri dişlerle kaplanmış bir hayvan burnundan bozmaymış.

Vasalisa bebeğine danışmış ve "Aradığımız ev bu mu?" diye sormuş. Bebek de kendince yanıtlamış: "Evet, aradığın bu." Ve bir adım daha atamadan, kazanındaki Baba Yaga, Vasalisa'nın tepesine doğru alçalıp ona bağırmış: "*Sen* ne istiyorsun?"

Kızcağız titremiş: "Büyükanne, ateş için geldim. Evim soğuk...Ailem ölecek... Ateşe ihtiyacım var."

Baba Yaga terslemiş: "Aa, tabiiii, seni tanıyorum, aileni de. Pekâlâ, seni işe yaramaz çocuk... bırak ateş sönsün. Bu yaptığın tedbirsizce bir şey. Üstelik sana ateş vereceğimi de nereden çıkarıyorsun?"

Vasalisa bebeğine danışmış ve hemen yanıtlamış: "Çünkü bunun için size ricada bulunuyorum."

Baba Yaga, "Şansın varmış. Bu doğru cevap," diye mırıldanmış.

Vasalisa da doğru yanıtı verdiği için kendini şanslı hissetmiş.

Baba Yaga, "Benim için çalışmadıkça sana ateşi kesinlikle veremem. Eğer benim için bu görevleri yerine getirirsen, ateşi alırsın. Yoksa..." diye tehdit savurmuş. Ve o an Vasalisa, Baba Yaga'nın gözlerinin birden kızıl kora dönüştüğünü görmüş. "Yoksa evlat, ölürsün."

Böylece Baba Yaga, langır lungur kulübesine girip yatağına uzanmış ve Vasalisa'ya ocakta pişenleri getirmesini buyurmuş. Ocakta on kişiye yetecek kadar yemek varmış. Yaga hepsini yemiş ve Vasalisa'ya sadece ufak bir ekmek kabuğu ile çok az çorba bırakmış.

"Giysilerimi yıka, avluyu süpür ve evi temizle, yemeğimi hazırla, küflü buğdayları sağlamlardan ayır ve her şeyin yerli yerinde olup olmadığını kontrol et. Daha sonra çalışmanı teftiş etmek için geri geleceğim. Yapılmamışsa, ziyafetim *sen* olursun." Baba Yaga bunları söyledikten sonra, burnu rüzgâr tulumu, saçları yelken gibi, kazanıyla uçarak uzaklaşmış. Ve yeniden gece çökmüş.

Vasalisa, Yaga gider gitmez bebeğine dönmüş: "Ne yapacağım? Bu işleri zamanında bitirebilir miyim?" Bebek ona yapabileceğine dair güvence vermiş ve bir şeyler yiyip uyumasını söylemiş. Vasalisa bebeği biraz daha beslemiş ve sonra uyumuş.

Sabahleyin bebek bütün işleri bitirmiş ve sadece yemeğin pişirilmesi kalmış. Akşam Yaga geri dönmüş ve yapılmamış bir şey bulamamış. Bir yandan memnun, ama bir yandan da kusur bulamadığı için hoşnutsuz olan Baba Yaga dudak bükmüş: "Çok şanslı bir kızsın." Sonra sadık hizmetkârlarını buğday öğütmeye çağırmış ve havada üç çift el belirerek buğdayı dövüp ezmeye başlamış. Evin içinde altından karlar gibi ta-

hıl kabukları uçuşmuş. Sonunda iş bitmiş ve Baba Yaga yemeğe oturmuş. Saatlerce yemiş ve Vasalisa'ya evi yarın tekrar temizlemesini, avluyu süpürmesini ve giysilerini yıkamasını buyurmuş.

Yaga avludaki büyük pislik yığınını göstermiş: "Şu pislik yığınında pek çok, belki de milyonlarca afyon tohumu var. Ve ben sabahleyin hepsi güzelce seçilip ayıklanmış bir afyon tohumu yığını ve bir de pislik yığını olsun istiyorum. Anlıyor musun?"

Vasalisa neredeyse bayılıyormuş. "Aman Tanrım, bunu nasıl yapacağım?" Cebine uzanmış ve bebek fısıldamış: "Endişelenme, icabına bakacağım." O gece Baba Yaga uyuyup horlamaya başlamış ve Vasalisa da... afyon tohumlarını... pislikten... ayırmaya... çalışmış. Bir süre sonra bebek ona, "Şimdi uyu. Her şey yoluna girecek," demiş.

İşleri yine bebek yapmış ve yaşlı kadın eve döndüğünde her şeyin yapıldığını görmüş. Baba Yaga alaycı bir şekilde burnundan konuşmuş: "Pekâlâââ! Bu işleri yapabildiğin için şanslısın." Sadık hizmetkârlarını afyon tohumlarından yağ çıkarmaya çağırmış. Yine üç çift el belirip denileni yapmış.

Yaga, yediği yahni yüzünden yağ içinde kalan dudaklarını yalarken, Vasalisa da tam yanı başında duruyormuş. Baba Yaga, "Neye bakıyorsun?" diye sormuş.

"Sana birkaç soru sorabilir miyim, Büyükanne?" diye sormuş Vasalisa.

"Sor," diye emretmiş Yaga, "ama unutma, çok fazla bilgi, insanı çok çabuk yaşlandırabilir."

Vasalisa beyaz at üstündeki beyaz adamı sormuş.

"Haa," demiş Yaga sevgiyle. "Bu birincisi, o benim Gün'üm."

"Ya kızıl at üstündeki kırmızı adam?"

"Ah, o benim Doğan Güneş'im."

"Peki, siyah at üstündeki siyah adam?"

"A, evet, o üçüncüsü, o da benim Gece'm."

"Anlıyorum," demiş Vasalisa.

Yaga, "Haydi canım! Daha çok soru sormak istemez misin?" diye tatlılıkla sormuş.

Vasalisa bir görünüp bir kaybolan el çiftleri hakkında bir şeyler sormak istemişse de, cebindeki bebek yukarı aşağı zıplamaya başlamış, bunun üzerine Vasalisa, "Hayır, Büyükanne. Senin de dediğin gibi, çok fazla şey bilmek insanı çok çabuk yaşlandırabilir," demiş.

"Oo!" demiş Yaga kafasını bir kuş gibi yukarı dikerek. "Yaşına göre çok akıllısın, kızım. Nasıl böyle olabildin?"

Vasalisa, "Annemin kutsamasıyla," diye gülümsemiş.

"Kutsama mı?!" diye acıyla haykırmış Baba Yaga. "Kutsama mı?! Bu evin çevresinde kutsamaya ihtiyaç duymuyoruz. En iyisi senin yola düşmen, kızım." Bunları söyledikten sonra, Vasalisa'yı gecenin içine doğru itmiş.

"Bak sana ne söyleyeceğim, evladım. Al işte!" Baba Yaga, çitine uzanarak alevli gözleri olan bir kafatası alıp, bir sopanın üzerine oturtmuş. "Evet! Bu sopanın üstündeki kafatasını al ve eve götür. İşte burada! Ateşin bunun içinde. Tek bir kelime bile etme. Sadece yola düş."

Vasalisa, Yaga'ya teşekkür etmek istemiş, ama cebindeki küçük bebek önceki gibi kıpırdanmaya başlayınca sadece ateşi alıp gitmesi gerektiğini anlamış. Karanlık ormandan eve doğru yola çıkmış, bebeğin ona söylediği yollardan giderek yönünü belirlemiş. Vasalisa, kulağından, gözünden, burun ve ağız deliklerinden ateş parlayan kafatasını taşıyarak ormanı geçmiş. Birden onun ağırlığından ve acayip ışığından korkuya kapılmış ve fırlatıp atmayı düşünmüş. Ama kafatası onunla konuşarak sakin olmaya, üvey annesi ve kız kardeşlerinin evine doğru yola devam etmeye zorlamış. O da dinlemiş.

Vasalisa giderek evine yaklaşırken, üvey annesi ve kiz kardeşleri de pencereden bakıyorlarmış ve ağaçların arasında dans eden garip bir pırıltı görmüşler. Pırıltı giderek onlara doğru yaklaşıyormuş. Ne olabileceğini tahmin edememişler. Vasalisa'nın uzun süren yokluğunun, şimdiye kadar ölmüş olduğu anlamına geldiğini ve kemiklerinin hayvanlar tarafından sürüklendiğini düşünüyor, ondan kurtuldukları için seviniyorlarmış.

Vasalisa eve daha da yaklaşmış. Üvey anne ve kız kardeşler gelenin o olduğunu görünce ona doğru koşmuşlar ve gittiğinden beri ateşlerinin olmadığını, yeni bir ateş yakmak için ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar, hep söndüğünü söylemişler.

Vasalisa tehlikeli yolculuğunu sağ salim bitirdiği ve yeniden ateş getirdiği için, evine büyük bir zafer duygusuyla girmiş. Ama sopadaki kafatası, üvey annenin ve kız kardeşlerin her hareketini izliyor ve belleğine kazıyormuş ve sabah olduğunda hain üçlüyü yakarak küle çevirmiş.

İşte böyle, hikâyemiz, insanları masaldan çıkarıp tekrar gerçekliğe getirmek için aniden bitiveriyor. Masallarda bu türden sonlar çoktur. Din-

leyenleri dünyevi gerçekliğe geri getirmek için "Böö!" demek gibidir bunlar.

Vasalisa, kadınların sezgi gücünün kutsanmasının anneden kıza, bir kuşaktan diğerine miras bırakılmasıyla ilgili bir öyküdür. Bu büyük güç, yani sezgi, şimşek hızındaki içsel görü, içsel işitme, içsel duyum ve içsel bilişten oluşmuştur.

Bu içgüdüsel güçler, kuşaklar boyunca kötüye kullanıldıkları ve aslı astarı olmayan suçlamalara maruz kaldıkları için kadınların içinde gömülü kalmış dip akıntılarıdır. Bununla birlikte, Jung bir keresinde psişede asla bir şeyin kaybolmadığını söylemişti. Psişede kaybolan şeylerin hepsinin aslında hâlâ orada bulunduğuna güvenebileceğimizi düşünüyorum. Bu yüzden de, bu kadınların içgüdüsel sezgi pınarı asla kaybolmamıştır ve üstü ne ile örtülü olursa olsun, tekrar ortaya çıkarılabilir.

Böyle bir masalın önemini kavramak için, onun bütün bileşenlerinin, tek bir kadının psişesinin çeşitli özelliklerini temsil ettiğini anlamalıyız. Demek ki, öykünün bütün boyutları bir erginlenme sürecinden geçen tek bir psişeye aittir ve bu süreci açıklamaktadır. Erginlenme, belirli ödevlerin yerine getirilmesiyle gerçekleşir. Bu masalda, psişenin tamamlaması gereken dokuz ödev vardır. Bunlar, Yaşlı Vahşi Ana'nın yol ve yöntemlerine ait bazı şeyleri öğrenmek üzerinde odaklaşır.

Bu ödevlerin yerine getirilmesi sayesinde bir kadının sezgisi –kadınlar nereye yürürse oraya giden; hayatlarındaki her şeye bakan ve bunların hepsinin doğruluğu üzerine hızlı ve doğru muhakemede bulunan bilge varlık– psişesi içine yeniden yerleşir. Amaç, bizim "bilen kadın," Vahşi Kadın arketipinin özü diyegeldiğimiz bu varlıkla, sevgiye dayalı, güvenli bir ilişki kurmaktır.

Yaşlı vahşi dişi Tanrıça'nın, Baba Yaga'nın erginleme törenlerinde yerine getirilecek ödevler şunlardır:

1. Ödev: Fazla-iyi annenin ölmesine izin vermek: Masalın başında anne ölmektedir ve kızına önemli bir miras bırakır.

Bir kadının hayatındaki bu evrenin psişik ödevleri şunlardır: *Her zaman gözeten, yanında olan, koruyucu annenin, kişinin gelecekteki içgüdüsel hayatında en önemli rehberlik görevini üstlenmeye uygun olmadığını kabul etmek (fazla-iyi anne ölür). Tek başına olma görevini üstlenmek; tehlike, entrika, politika konusunda kendi bilincini geliştirmek. Kendi kendine, kendisi için uyanık olmak. Ölmesi gerekenin ölmesine izin vermek. Fazla-iyi anne ölürken, yeni kadın doğar.*

Masalda erginlenme süreci, sevilen ve iyi anne ölürken başlar. Artık Vasalisa'nın saçını okşayamayacaktır. Birilerinin kızı olarak hayatımızın bir döneminde, psişenin iyi annesinin –küçüklüğümüzde bize en uygun, iyi biçimde hizmet veren annenin– fazla-iyi bir anneye –fazlasıyla koruyucu değerlerinden dolayı yeni meydan okuyuşlara tepki vermemizi ve böylece daha derinlemesine bir gelişme sağlamamızı önlemeye başlayan anneye– dönüştüğü bir an vardır.

Doğal olgunlaşma sürecimizde fazla-iyi anne giderek silikleşmeli, yavaş yavaş küçülerek yeni bir anlayışla kendi kendimize bakabilmemiz için bizi yalnız bırakmalıdır. Gerçi onun sıcaklığının özünü hep koruruz, ama bu doğal psişik geçiş, bize karşı pek de annece davranmayan bir dünyada bizi kendi başımıza bırakır. Ama bekleyin. Bu fazla-iyi anne, ilk bakışta göründüğünden ibaret değildir. Battaniyenin altında, kızına verecek küçük bir oyuncak bebeği vardır.

Tabii, bu figürün altında Vahşi Anne'yle ilgili bir unsur vardır. Ama fazla-iyi anne bunu tam olarak hayata geçiremez, çünkü o, süt dişleri olan annedir, sevginin psişik dünyasında basacak bir oyuk edinmek üzere her bebeğin gereksinim duyduğu kutsanmış annedir. Bu nedenle bu fazla-iyi anne, bir kız çocuğunun hayatında belli bir noktanın ötesinde yaşayamaz ve bu hayatı etkileyemezse de, yavrusu için doğru olanı yapmaktan da geri kalmaz. Vasalisa'yı bebekle kutsar ve bu, göreceğimiz gibi, gerçekten büyük bir kutsamadır.

Bir kız çocuğu ergenlik öncesinin kuş tüyü kaplı yuvasından, ergenliğin sarsıcı cangılına geçerken, kanat geren anne de böylece psikolojik olarak yavaş yavaş küçülür. Ancak bazı kızlar için yeni, daha akıllı ve içsel bir anneyi –sezgi denen anneyi– geliştirme süreci tam da bu esnada yarım kalır ve bu şekilde hayata atılan kadınlar yıllar boyunca tam bir erginlenme süreci yaşama isteği ve ihtiyacıyla dolaşıp dururlar ve bu durumda yapabilecekleri en iyi şey eksikliklerini kapatmaktır.

Bir kadının erginlenme süreci çeşitli nedenlerle durabilir. Örneğin, hayatının erken dönemlerinde çok fazla psişik sıkıntı yaşamış, özellikle de ilk yıllarında tutarlı ve "yeterince-iyi"[3] bir anneden yoksun kalmış olabilir. Erginlenme, psişede yeterince gerilim olmadığı için de duraklayabilir ya da eksik kalabilir –fazla-iyi anne, çok güçlü bir zararlı otun dayanma gücüne sahiptir ve yapraklarını dalgalandırarak hayatını sürdürür, senaryo, "*Artık* sahneyi soldan terk edin," dese bile, aşırıya kaçma pahasına kızını korumaya devam eder. Bu durumda kadınlar genel-

3. "Yeterince-iyi anne" terimi ilk kez Donald Winnicott'un çalışmalarında dikkatimi çekti. Bu, sayfalarca anlatılacak şeyleri yalnızca üç basit sözcükle söyleyen şık bir metafordur.

likle kendilerini ormana doğru gidemeyecek kadar uysal hisseder ve bu arzuya karşı ellerinden geldiğince direnirler.

Hem bunlar hem de hayatın güçlükleriyle parçalanıp derindeki sezgisel hayatlarından uzaklaşan ve geneilikle "Kendime bakamayacak kadar yorgunum," diye yakınan diğer erişkin kadınlar için iyi ve akılcı bir çare vardır. Kadının yaşı ne olursa olsun, erginlenmenin yeniden kabullenilmesi ya da yeniden izlenmesi, derin sezgilere yeniden işlerlik kazandırır. Bizim için neyin iyi olduğunu, bir sonraki adımda neye ihtiyacımız olduğunu –üstelik şimşek hızıyla– bilen de bu derin sezgidir ... tabii sadece onun söylediklerini yerine getirmemiz koşuluyla.

Vasalisa'nın erginlenmesi, ölmesi gerekenin ölmesine izin vermeyi öğrenmekle başlar. Bunun anlamı, psişenin içinde artık ona destek olmayan değer ve tutumların ölmesine izin vermesidir. Burada özellikle, hayatı fazla güvenli kılan, aşırı koruyucu, kadınları uzun ve hızlı adımlar yerine, bebek adımlarıyla yürüten direngen ilkelerden söz edilmektedir.

Çocukluğun "olumlu anne"sinin giderek küçüldüğü –ve tutumlarının da yavaş yavaş yok olduğu– zamanlar, daima büyük şeyler öğrenme zamanıdır. Hepimizin hayatında koruyucu psişik anneye haklı olarak yakın durduğumuz bir dönem (örneğin, gerçekten çocuk olduğumuz zamanlar veya bir hastalıktan, psikolojik ya da tinsel bir travmadan sonraki iyileşme sırasında ve hayatlarımızın tehlikede olup sakin durmanın bizi güvende kılacağı anlar) olur ve onun hayat kurtarıcılığını çok önemsemeye devam ederiz, ama deyim yerindeyse, anneleri değiştirmenin de zamanı gelir.[4]

Eğer psişelerimizin içindeki koruyucu anneyle fazla uzun süre kalırsak, kendimizi, bize yönelik bütün meydan okumalara sekte vurur-

4. Jungcu psikolojide, psişedeki anne yapısının arketipsel, kişisel ve kültürel olmak üzere tabakalar şeklinde kurulduğu söylenebilir. İçselleştirilmiş anne yapısında onun eksikliğini ya da uygunluğunu bunların toplamı belirler. Gelişimsel psikolojide belirtildiği gibi, uygun içsel bir annenin inşasının evreler şeklinde başarıldığı görülmektedir; sonraki her evre, bir öncekinin kusursuzluğu üzerine inşa edilir. Bir çocuğa kötü muamele etmek, psişedeki anne imagosunu parçalayabilir ya da yerinden edebilir; izleyen tabakaları birbirleriyle işbirliği içine sokmak yerine karşıt kutuplara böler. Bu durum, önceki gelişim evrelerinin görev yapmasını engellemekle kalmaz, ilerdekileri de istikrarsızlaştırır, böylece parçalı ya da kendine özgü bir şekilde yapılanmasına neden olur.

Güven, güç ve kendini-besleme oluşumunu istikrarsızlaştıran bu gelişimsel boşlukları onarmak mümkündür, çünkü bu matrisin (alttan çok fazla tuğla çekilirse yıkılacak olan) bir duvar gibi inşa edilmekten çok, bir ağ gibi örüldüğü anlaşılmaktadır. Birçok kadının (ve erkeğin) besleyici sistemlerinde çok sayıda delik ya da boşluk varken bile oldukça iyi işlev görmelerinin nedeni budur. Bunlar, annelik komplekslerinin psişik ağın en az hasar gördüğü yerlerini döşekleme eğilimindedir. Bir kişi kaç yıl hasarlı olarak yaşamış olursa olsun, aklı aramak ve rehberliği beslemek, bu ağın onarılmasına yardımcı olabilir.

ken, bu yüzden de daha ileri bir gelişmenin önünü tıkarken buluruz. Elbette bir kadının kendini eziyet verici ya da hırpalayıcı durumlara atmaya mecbur kalmasını hiçbir şekilde önermiyorum. Bununla söylemek istediğim, kadının hayatta ulaşmak istediği ve bu yüzden risk alabileceği şeylere kendini hazırlaması gerektiğidir. İçgüdüsel güçlerini bu süreç aracılığıyla keskinleştirir.

Kurt topluluklarında, bir anne kurdun yavrularını beslerken onlarla birlikte tembellik ederek epey zaman geçirmesi sık gözlenen bir durumdur. Büyük bir yavru topluluğunda herkes birbirinin üstüne atlar; dış dünya ve meydan okumalar dünyası çok uzaklardadır. Ancak, günü geldiğinde yavrularını avlanma ve yiyecek bulma konusunda eğitmeye koyulan dişi kurt, onlara çoğu zaman dişlerini gösterir, tersler ve itaat etmelerini ister, istediklerini yapmazlarsa onları itip kakar. 97 F7

Demek ki, küçükken bizim için çok uygun olan, yanımızdan ayrılmayan içsel anneyi başka tür bir anneyle, psişik vahşi toprakların daha da derinliklerinde yaşayan, hem eşlikçi hem de öğretmen olan anneyle değiştirmemizin amacı, daha ileri düzeyde bir gelişimi yakalamaktır. O, sevecen, ama aynı zamanda sert ve talepkâr bir annedir.

Çoğumuz, sırf zamanı geldi diye fazla-iyi annenin ölmesine izin vermeyiz. Bu fazla-iyi anne en canlı enerjilerimizin ortaya çıkmasına izin vermiyor olabilir, ama onunla olmak o kadar güzel, o kadar rahatlatıcıdır ki, onu neden bırakalım? Çoğu zaman kafamızın içinde bizi geri durmaya, tehlikeden uzak kalmaya özendiren sesler duyarız.

Bu sesler şunları söyler: "Aa, *böyle* söyleme," ya da "*Bunu* yapamazsın," veya "Pekâlâ, böyle yaparsan kesinlikle benim evladım (dostum, arkadaşım) değilsin," ya da "Dışarısı tehlikeli," veya "Eğer bu sıcak yuvayı terk etmekte ısrarlıysan, kim bilir başına neler gelir?" ya da "Sen de biliyorsun ki, sadece kendini küçük düşüreceksin," ya da çok daha sinsi bir şekilde "Riske giriyormuş gibi yap, ama gizliden gizliye burada benimle kal."

Bunlar hep psişedeki korkmuş ve çok sinirlenmiş fazla-iyi annenin sesleridir. Bunları söylemekten ve yapmaktan kendini alıkoyamaz; neyse odur. Ancak, fazla-iyi anneyle çok uzun süre bir arada kalırsak, hayatlarımız ve dışavurum yeteneklerimiz birer gölgeye döner ve güçlenmek yerine yetersizleşiriz.

Daha da kötüsü, canlı enerjiyi baskılar ve ona hiçbir hayat hakkı tanımazsak ne olur? Yanlış ellerdeki büyülü çorba kazanı gibi büyür, büyür ve *büyüüür* ve sonunda da patlar! İçindeki işe yarar her şey yerlere saçılır. Demek ki, sezgisel psişenin zindeleşmesi için yanımızdan ayrılmayan nazik koruyucunun geri çekilmesi gerektiğini görebilmeliyiz.

Ya da belki de daha doğrusu, sonunda kendimizi o güzel, sıcak ve rahat iki kişilik kanepeden atılmış buluruz, ama biz böyle planladığımız veya tamamen hazır olduğumuz için değil –kimse tamamen hazır olamaz– ormanın kenarında bizi bekleyen bir şey olduğu için gerçekleşir bu ve onunla karşılaşmak bizim kaderimizdir.

Guillome Apollinaire şöyle yazıyordu: "Onları kenara götürüp uçmalarını söyledik. Durup beklediler. 'Uçun!' dedik. Durdular. Onları kenardan ittik. Ve uçtular."

Fazla-rahat ve fazla-güvenli hayatın ölmesine izin vermekten korkmak, kadınlar için tipiktir. Kimi zaman bir kadın fazla-iyi annenin himayesi altında epey hoşça ve eğlenceli zaman geçirmiştir ve bu yüzden

bunu sonsuza dek sürdürme arzusundadır. Kimi zaman kaygılı hissetmeye hazır olmalıdır, yoksa ömrü boyunca yuvada kalabilir.

Kimi zaman bir kadın, bir an için bile olsa güvencesiz ya da kesinlikten uzak kalmaktan korkar. Köpeklerin tüylerinden daha çok mazereti vardır. Sadece dalmalı ve sonra ne olacağını bilmemeye katlanmalıdır. Sezgisel doğasını yeniden kazanması için tek yol budur. Kimi zaman bir kadın, *tetas*'ına [annesinin memesine] yapışıp kalmış olan ve kendilerini terk etmesine izin vermek istemeyen diğer erişkinlerin fazla-iyi annesi olmakla çok meşguldür. Bu durumdaki kadının onları arka ayağıyla çifteleyip her halükârda yoluna devam etmesi gerekir.

Psişeyi düşlemek, diğer şeyler yanında, egonun kabullenmeyeceği ya da kabullenemeyeceği şeyleri de telafi ettiğinden, böyle bir mücadele sırasında bir kadının düşleri, kovalamacalar, çıkmazlar, çalışmayan arabalar, kusurlu gebelikler ve hayatın ilerleyemediğini imleyen diğer telafi edici simgelerle dolu olacaktır. Bir kadın ta bağırsaklarından bilir ki, çok uzun süre fazla-şirin olmanın, öldürücü bir yanı vardır.

Onun için, psişenin daima-şirin ve fazla-iyi anneyle ilgili ışıltılı arketipine sarılan elimizin gevşemesi ilk adımdır. Meme emmekten uzaklaşıp avlanmayı öğrenme aşamasındayızdır. Bize ders vermeyi bekleyen bir Vahşi Anne vardır. Ama bu arada ikinci ödev, bebeğin yararlarını öğrenirken bebeği sıkıca tutmaktır.

2. *Ödev: Kaba gölgenin meydana çıkarılması:* Masalın bu kısmında "ahlâken çürümüş, kötü" üvey aile[5] Vasalisa'nın dünyasına gi-

5. Masallar, *üvey aile, üvey anne, üvey baba ve üvey kardeşler* simgelerinden hem olumlu hem de olumsuz olarak yararlanır. Birleşik Devletler'de yeniden evlenme oranının yüksekliğinden ötürü, bu simgenin olumsuz açıdan kullanımı konusunda bir duyarlılık bulunsa da, peri masallarında olumlu ve müşfik üvey aileler ve süt aileler-

rer ve hayatını çekilmez kılmaya başlar. Masalın bu evresinde verilen mesajlar şunlardır: *Fazlasıyla olumlu annenin gitmesine izin vermeyi daha da akılcı bir şekilde öğrenmek. İyi olmanın, şirin olmanın, nazik olmanın, hayatın şakımasını sağlayamayacağını keşfetmek (Vasalisa bir köleye dönüşür, ama bunun ona hiçbir yararı olmaz). Kendi gölge doğasını, özellikle de benliğinin kibirli, kıskanç, sömürücü yönlerini (üvey anne ve üvey kız kardeşleri) doğrudan yaşantılamak. Bunu kuşku duymadan kabullenmek. Kendisinin en kötü kısımlarıyla kurabileceği en iyi ilişkiyi kurmak. Kim olduğuna dair öğretilenlerle, gerçek kişiliği arasındaki basıncın gelişmesine izin vermek. Sonunda eski benliğin ölüp gitmesi ve yeni içgüdüsel benliğin doğması için çalışmak.*

Üvey anne ve üvey kız kardeşler psişenin gelişmemiş, ama kışkırtıcı ve zalim öğelerini temsil ederler. Bunlar gölge öğeleridir, yani kişinin ego tarafından istenmeyen ya da yararsız olarak değerlendirilip, bu yüzden karanlığa atılan yönleridir. Bir yandan gölge malzeme tamamen olumlu olabilir, çünkü bir kadının yetenekleri çoğu zaman karanlığa itilip orada gizlenir ve keşfedilmeyi bekler. Öte yandan –bütün yeni hayatları boyunca öldüren ya da engelleyen– olumsuz gölge malzeme, göreceğimiz gibi, kişinin yararına kullanılabilir. Bu malzeme püskürdüğü ve biz en sonunda onun çeşitli yönlerini ve kaynaklarını tanıdığımız zaman, çok daha güçlü ve akıllı hale geliriz.

Erginlenmenin bu evresindeki kadın, psişesinin, onu kendisinden istenilen her şeye boyun eğmeye zorlayan küçük taleplerinden tedirgin olur. Uyum göstermek, tüm kadınlar tarafından akılda tutulması gereken sarsıcı bir kavrayışa yol açar. O da şudur: Kendimiz olmamız, diğer pek çok kişi tarafından dışlanmamıza neden olur, buna karşılık başkalarının istediklerine boyun eğmemiz de kendi kendimizden sürgün edilmemize yol açar. Bu, azap verici bir gerilimdir ve katlanmak gerekir, ama bizi bekleyen seçim çok açıktır.

Vasalisa dışlanmıştır, çünkü onu anlayamayan ya da değerini teslim etmeyen bir aileyi miras almış ve böyle bir ailenin eline miras kalmıştır. Onların gözünde, gereksiz biridir. Ondan nefret ederler ve onu aşağılarlar. Yabancı, güvenilmez biriymiş gibi davranırlar. Masallarda yabancı ya da toplumca dışlanmış kimse rolü, genellikle bilge doğayla en derinden bağlantısı olan kişi tarafından oynanır.

Üvey anne ve üvey kız kardeşler, üyesi olduğu kültür tarafından ka-

---

le ilgili de birçok öykü vardır. Bu öykülerin en bilinenlerinden birinde, ormandaki yaşlı, müşfik çift, terk edilmiş bir çocuğa rastlar; bir başkasında üvey anne ve baba bir şekilde sakatlanmış olan bir çocuğu sevgiyle karşılayarak ona bakar, eski sağlığına kavuşturur ya da çocuğun sıradışı bir güç edinmesine yardımcı olur.

dının psişesine yerleştirilen yaratıklar olarak anlaşılabilirler. Psişedeki üvey aile "öz aile"den farklıdır, çünkü o, süperegoya, yani psişenin her toplumun kadınlara yönelik –sağlıklı ya da sağlıksız– beklentilerine göre yapılandırılmış yönüne aittir. Bu kültürel –yani süperego ile ilgili– talep ya da buyruklar, kadınlar tarafından ruhsal-Benlik psişesinden çıkıyormuş gibi yaşanmaz, tam tersine, "dışarıda bir yer"den, tabii-olmayan başka bir kaynaktan geliyormuş gibi hissedilir. Kültürel/süperego talepleri çok olumlu olabileceği gibi, çok zarar verici de olabilir.

Vasalisa'nın üvey ailesi, psişenin içinde hayatın canlılığını sağlayan sinirlerin tıkanmasına yol açan sinir düğümleridir. Bunlar, iflah olmamış cadılar korosu gibi sahneye çıkıp, "Bunu yapamazsın. Yeterince iyi değilsin. Yeterince cesur değilsin. Aptal, can sıkıcı ve bönsün. Zamanın yok. Sadece kolay işlerde iyisin. Sadece bunu yapmana izin verilebilir, daha fazlasına değil. Vaktin varken vazgeç," sözleriyle başa kakıp dururlar. Vasalisa henüz güçlerinin bütünüyle bilincinde olmadığı için, bu kötücül sarmaşığın hayat ipine sarılmasına izin verir. Hayatını yeniden ele geçirmesi için farklı bir şeyin, canlılık veren bir şeyin meydana gelmesi gerekir.

Aynısı bizim için de geçerlidir. Öyküde, Vasalisa'nın çevresinde neler olup bittiğine dair sezgisinin yeterince güçlü olmadığını, psişenin babasının da düşmanca ortamın farkına varmadığını görebiliyoruz; baba da fazla-iyidir ve sezgisel açıdan gelişmemiştir. Safdil babalara sahip kızların uyanmalarının genellikle çok uzun zaman aldığını görmek ilginçtir.

İçimizdeki ve/veya çevremizdeki üvey aile bize ilk planda pek de matah olmadığımızı söyleyip –ister kendi psişelerimizin içinden, isterse dışarıdaki kültürden kaynaklansın– etrafımızda dönüp duran zulmü algılamak yerine, kusurlarımız üzerinde odaklaşmamızda ısrar ettiğinde, biz de tıkanıp kalırız. Bununla birlikte, bir şeyi enine boyuna ve her açıdan görmek sezgi gerektirir, ama aynı zamanda gördüklerine dayanma gücü de ister. Vasalisa gibi, bilgili olmamız gerektiğinde nazik olmaya çalışabiliriz. Bize, insanlarla geçinmek için keskin içgörülerimizi bir yana koymamız öğretilmiş olabilir. Ancak, baskıcı şartlar altında sadece nazik olmanın ödülü,[6] çok daha fazla kötü muameleye maruz

6. Bu, insanın gerektiğinde sıcak davranmaktan ya da kendi özgür seçiminden yüz çevirmesi gerektiği anlamına gelmez. Burada söz ettiğimiz nezaket, türü kölece olan ve yaltaklanmaya yakın duran bir nezakettir. Bu, bir şeyi umutsuzca isteyip kendini güçsüz hissetmekten doğar. Köpeklerden korkan bir çocuğun "güzel köpek, güzel köpek" deyip bunun köpeği yatıştıracağını ummasına benzer.
Daha habis bir "nezaket" türü de vardır ki, burada kadın başkalarının gönlünü almak için hilelerini kullanır. Başka türlü gelmeyeceğine inandığı şeyleri elde etmek ama-

kalmaktan başka bir şey değildir. Bir kadın, kendisi olduğu zaman başkalarını kendisinden uzaklaştıracağını hissedebilir, ama ruhu meydana çıkarmak ve değişiklik yaratmak için gereken, tam da bu psişik gerilimdir.

Böylece üvey anne ve kız kardeşler Vasalisa'yı uzaklara göndermek için kumpas kurarlar. Gizliden gizliye plan yaparlar: "Ormana git, Vasalisa, Baba Yaga'ya git, eğer sağ kalırsan, hah ha ha! –ki sağ kalmayacaksın– o zaman seni kabul edebiliriz." Bu çok hassas bir fikirdir, çünkü pek çok kadın bu erginlenme sürecinin yarı yolunda –bir tür, çemberin yarı içinde, yarı dışında asılı kalma halidir bu– sıkışıp kalır. Gerçi psişede daha çok otomatik bir şekilde "Geber!" "Yuh!" ve "Neden vazgeçmiyorsun?" diyen doğal bir yok edici vardır, ama kadının içinde yaşadığı kültür ve yetiştirildiği aile, psişedeki bu hayır-diyen doğal, ama ılımlı yönü acı verici bir şekilde daha da kötüleştirebilir.

Örneğin, yeteneklerinin kabullenilmediği ailelerde büyüyen kadınlardan çoğu zaman, hem de tekrar tekrar, çok parlak başarılara imza atmaları istenir –kaldı ki, bunun kendilerinden neden istendiğini de bilmezler. Ailelerine değerli olduklarını kanıtlamaya çalışırken üç tane doktora yapmaları, Everest Tepesi'ne tırmanıp inmeleri ya da her türden tehlikeli, zaman-tüketici ve para-yiyen girişimin altına girmeleri zorunluymuş gibi hissederler. "Şimdi beni kabulleniyor musun? Hayır mı? Pekâlâ (iç çekme), o zaman şunu seyredin." Sinirlerimizdeki üvey aile düğümleri –ne şekilde alırsak alalım– elbette bize aittir ve onunla etkili bir tarzda baş etmek bizim işimizdir. Ancak, derin çalışmaların devam etmesi için kişinin kıskanç cadılar korosuna değerini kanıtlamaya çalışmasının yararsız olduğu açıktır ve göreceğimiz gibi, bu aslında erginlemeyi de sekteye uğratır.

Vasalisa günlük işleri yakınmadan yapar. Yakınmadan boyun eğmek kahramanlık gibi görünebilir, ama aslında baskının daha da artmasına ve biri fazla-iyi, diğeri fazla-talepkâr olan iki karşıt doğanın arasında çatışmanın doğmasına neden olur. Aşırı uyumlu olmak ile kendisi olmak arasındaki çatışma gibi, bu baskı da iyi bir son getirir. Bu iki-

---

cıyla diğerlerine hoş bir şekilde davranması gerektiği kanısındadır. Bu, nazik olmanın habis bir şeklidir. Kadını, sırıtan ve eğilen bir konuma sokar; başkaları ona nazik olsunlar, onu desteklesinler, onaylasınlar, kayırsınlar, ona ihanet etmesinler vb diye onlara kendilerini iyi hissettirmeye çalışır. Kendisi olmamaya razı olur. Şeklini kaybeder ve başkalarının en çok ister gibi göründükleri maskeyi takar. Bu, bir kadının pek ya da hiç kontrolü olmadığı korkunç bir durumda etkili bir kamuflaj taktiği olmakla birlikte, eğer kadın çoğu zaman bu konumda olmak için gönüllü nedenler buluyorsa, çok ciddi bir şekilde kendini kandırmaktadır ve ana güç kaynağından, kendi adına içtenlikle konuşmaktan vazgeçmiş demektir.

si arasında parçalanan kadın doğru yoldadır, ama sonraki adımları da atmalıdır.

Öyküde üvey kadınlar çiçek açan psişeyi öyle bir sıkıştırırlar ki, oynadıkları oyunlar yüzünden ateş söner. Bu noktada kadın psişik olarak yolunu yordamını kaybetmeye başlar. Kendini soğuk, yalnız ve ateşi tekrar getirmek için her şeyi yapmaya istekli hissedebilir. Fazla nazik kadınların kendi güçlerini yeniden kazanma çabalarını sürdürmek için ihtiyaç duydukları sarsıntı işte budur. Vasalisa'nın adamakıllı bir korkuya ihtiyacı olduğu için Büyük Vahşi Cadı'yla karşılaşması gerektiği söylenebilir. İftiracılar korosunu terk edip ormana dalmamız gerekir. Aynı anda hem kalmanın, hem de gitmenin bir yolu yoktur.

Vasalisa'nın da, tıpkı bizim gibi, kendisi için iyi olanla olmayanı –onun adına– ayırt edecek olan yol gösterici bir ışığa ihtiyacı vardır. Herkesin ayakkabı çekeceği gibi ortalıkta dolaşarak gelişemez. Daha derin duygularını görünmez kılmaya çalışan kadınlar, kendilerini zayıf düşürürler. Ateş söner. Bu, acı verici bir geçici-olarak-canlılığını-yitirme biçimidir.

Buna karşın ve belki biraz mantıksız bir şekilde, ateşin sönüp gitmesi Vasalisa'nın boyun eğmekten çıkıp ruh halini değiştirmesine yardımcı olur. Bu, onun eski hayat tarzını ölüme terk edip korkudan titreyerek yeni bir hayata, daha eski, daha bilge türden içsel bir bilişe dayanan bir hayata, adım atmasını sağlar.

3. Ödev: Karanlıkta yolunu bulmak: Masalın bu kısmında ölen annenin mirası –oyuncak bebek– Vasalisa'ya karanlıktan geçip Baba Yaga'nın evine giden yolu gösterir. Bu evrenin psişik mesajları şunlardır: *Derin erginlenme bölgesine (ormana) girmeye cesaret etmek ve içgüdüsel güce sahip olmanın yeni ve tehlike hissi veren ruh gücünü yaşamaya başlamak. Gizemli bilinçdışına giden istikamet konusunda duyarlılık geliştirmeyi öğrenmek ve sadece içsel duyumlara güvenmek. Vahşi Anne'nin evine dönüş yolunu öğrenmek (bebeğin buyruklarını dinlemek). Sezgiyi beslemeyi öğrenmek (bebeği beslemek). Zayıf, cahil bakirenin biraz daha ölmesine izin vermek. Gücü bebeğe (yani, sezgiye) aktarmak.*

Vasalisa'nın bebeği, Yaşlı Vahşi Ana'nın erzak dolabındandır. Bebekler, içgüdüsel doğanın simgesel hazinelerinden biridir. Vasalisa örneğinde bebek hem sert hem de kalıcı olan *a vidacita*'yı [küçük içgüdüsel hayat gücünü] temsil eder. Hangi karışıklıklarla boğuşuyor olursak olalım, o, içimizde gizli bir hayat sürer.

İnsanlar yüzyıllardır, bebeklerin hem bir kutsallık hem de bir *mana*[7] -insanları etkileyen, onları tinsel olarak değiştiren müthiş ve zorlayıcı bir mevcudiyet- yaydığını düşünmüşlerdir. Örneğin, köy şifacıları arasında adamotu kökü, insan vücuduna benzerliğinden dolayı övülür; kökleri el ve ayaklara, yumrusu kafaya benzer. Otun büyük bir tinsel güçle yüklü olduğu söylenir. Bebeklere, yaratıcıları tarafından hayat aşılandığına inanılır. Bazıları törenlerde, ayinlerde, vudu'da, aşk büyülerinde ve genel fesatlıklarda kullanılır. Panama yakınlarındaki adalarda yaşayan Cunalar ile birlikteyken, küçük tahta figürleri insana kendi gücünü anımsatan otorite nişanları olarak kullandıklarına şahit olmuştum.

Dünyanın her yanındaki müzeler; kil, tahta ve metalden yapılmış
idoller ve heykelciklerle dolup taşmaktadır. Paleolitik ve Neolitik çağlardan kalan heykelcikler, oyuncak bebeklerdir. Sanat galerileri bebeklerle doludur. Modern sanatta, Segal'in aslıyla aynı boydaki tül sarılı mumyaları bebeklerdir. Şehirlerarası yolların kenarlarında sıralanan hediye dükkânları ve benzin istasyonları etnik bebeklerle doludur. Kraliyet aileleri arasında bebekler antikçağlardan beri iyi niyet işareti olarak hediye edilegelmiştir. Dünyanın her yanındaki köy kiliselerinde aziz-bebekler vardır. Aziz-bebekler sadece düzenli bir şekilde yıkanıp onlara el yapımı giysiler giydirilmekle kalmaz, tarlaların ve insanların durumlarını görüp cennette insanların yararına aracılık edebilsinler diye de "yürüyüşe çıkarılır."

Bebek, simgesel *homunkulus*, yani küçük hayattır.[8] İnsanlarda gömülü yatan tanrısal şeylerin simgesidir. Özgün Benliğin küçük ve parlak tıpkıbasımıdır. Yüzeysel olarak o sadece bir bebektir. Ama aslında daha büyük ruh-Benliğin bütün bilgeliğini taşıyan küçük bir ruh parçasını temsil eder. Bebekte *La Que Sabe*'nin bir parça kısılmış sesi duyulur.

7. *Mana*, Jung'un yirminci yüzyıl başlarındaki antropolojik çalışmalardan çıkardığı Melanezya yöresine ait bir sözcüktür. Jung, *mana*'yı bazı insanları, tılsımları, deniz ve dağ gibi doğal unsurları, ağaçları, bitkileri, kayaları, yerleri ve olayları kuşatan ve onlardan yayılan büyüsel niteliği anlatan bir olgu olarak anlıyordu. Ancak, o zamanın antropolojik anlatımları, *mana* yaşantısının aynı zamanda mistik ve pragmatik olduğunu, hem bilgilendirdiğini hem de harekete geçirdiğini ileri süren kabile üyelerinin kişisel tanıklıklarını hesaba katmaz. Ayrıca tarih boyunca mistiklerin *mana* denen şeyle yaşadıkları iyi ve kötü günleri belgeleyen anlatımlarından biliyoruz ki, bu etkiyi oluşturan çekirdek doğayla yakın ilişkiler âşık olmak gibidir; onsuz, insan kendini yasta hisseder. Başlangıçta bu çok zaman ve kuluçka süresi isteyebilir, ama daha sonra onunla derin ve zengin bir ilişkiye ulaşılır.

8. Homunkuluslar, elfler ve diğer "küçük insanlar" gibi minik yaratıklardır. Kimileri homunkulusun bir alt-insan olduğunu söylese de, mirasların önemli bir yer tuttuğu kimselerce üst-insan olarak görülürler; akıllı, kurnaz ve kendilerince doğurgandırlar.

Bebek; kısa boylu ayakkabıcı cin, elf cini, sivri kulaklı cin, peri ve cüce simgeleriyle ilişkilidir. Masallarda bunlar psişe kültürü içindeki bilgeliğin derin kalp atışlarını temsil eder. Çalışmalarını ihtiyatla ve içeriden sürdüren, yorulmak nedir bilmeyen yaratıklardır. Psişe biz uyurken bile, hatta özellikle biz uyurken, ne yaptığımızın tamamen bilincinde olmadığımız zamanlarda bile çalışır.

Böylece bebek, kadınlar olarak bizim içsel tinimizi temsil eder; içsel aklın sesini, içsel bilgeliği ve içsel bilinci simgeler. Bebek, masallarda birden görünen ve kahramanın kulağına fısıldayan, gizli düşmanı ele veren ve bu konuda ne yapması gerektiğini söyleyen küçük kuş gibidir. Bu, *homunkulus*'un [içimizdeki küçük varlığın] bilgeliğidir. O, kendiliğinden görülmeyen, ama her zaman ulaşılabilir olan yardımcımızdır.

Bir anne, kızına kendi sezgisinin doğruluğuna güven duyma hissinden daha büyük bir kutsama veremez. Sezgi, ana babadan çocuğa en basit şu şekilde aktarılır: "Değerlendirme gücün iyi. Bütün bunların ardında gizlenmiş duran şeyin ne olduğunu düşünüyorsun?" Sezgiyi akılcı bir temeli olmayan, yanlış sonuçlara götüren bir yetenek olarak tanımlamak yerine, gerçekte ruh-sesinin konuşması olarak tanımlamak daha doğrudur. Sezgi, gidilecek doğrultular arasında en çok işe yarayanları hisseder. Benliği koruma gücüne sahiptir, altta yatan motifleri ve niyetleri anlar ve psişede en az düzeyde parçalanmaya yol açacak olanları seçer.

Bu süreç masalda da benzerdir. Vasalisa'nın annesi, bebekle Vasalisa'yı birbirine bağlayarak kızına çok büyük bir yardımda bulunmuştur. Kişinin sezgilerine bağlanması, ne olursa olsun, onlarla güvenli bir ilişkiyi özendirir. Kadının rehberlik anlayışını "ne olacaksa olsun" dan, "görülmesi gereken her şeyi görelim bakalım"a doğru değiştirir.

Bu vahşi sezgi, kadınların ne işine yarar? Kurtlar gibi, sezginin de bir şeyleri açıp bakan ve ayrıntıları inceleyen pençeleri vardır, personanın kalkanları arasından görebilen gözleri vardır, dünyevi insan kulağının sınırlarının ötesinde duyabilen kulakları vardır. Bu muazzam ve sarsılamaz psişik araçlara sahip olan kadın, kurnaz ve hatta bilişsellik-öncesi bir hayvani bilinç,[9] kadınlığını derinleştiren ve dış dünyada gü-

9. Kimileri hayvani psişe kavramını küçümser ya da insanların hem ruhani hem de hayvani oldukları düşüncesinden kendilerini uzak tutarlar. Sorunun bir bölümü hayvanların ruhani ya da ruh-dolu olmadıkları algısında yatar. Ama *animal* [hayvan] sözcüğünün kendisi Latinceden gelir, canlı bir yaratık, hatta daha doğrusu "yaşayan herhangi bir şey" demektir. Özellikle *animalis* hava, soluk ve hayat anlamına gelen *anima*'dan çıkmıştır. Hayatın soluğuna sahip olan demektir. Nasıl ki, günümüzde pek çok kişi deri rengine dayanarak insanlara karşı ayrımcılık yapmanın bir zaman-

venle hareket etme yeteneğini keskinleştiren bir bilinç kazanır.

Böylece, Vasalisa artık ateşi yeniden tutuşturacak bir köz elde etmek için yola düşer. Karanlıktadır, ıssız-vahşi yerlerdedir ve elinden, bebekten gelen iç sese kulak vermekten *başka* bir şey gelmez. Bu ilişkiye güvenmeyi öğrenmektedir ve bir şey daha öğrenmektedir: Bebeği beslemeyi.

Peki, sezgi neyle beslensin ki, sürekli olarak gıdasını alıp çevremizi tarama taleplerimize duyarlı olabilsin? Onu hayat besler– hayat onu, ona kulak vererek besler. Duyacak kulak olmazsa ses ne işe yarar? *La Que Sabe*'nin, Bilen'in, sesini duyup ona güvenmedikçe *megatropolis*'in ya da gündelik hayatın ıssızlıklarındaki kadın ne işe yarar?

Kadınların yüzlerce belki, binlerce kere şöyle dediklerini duydum: "Sezgime kulak vermem gerektiğini biliyordum. Şöyle şöyle yapmam/yapmamam gerektiğini hissettim, ama dinlemedim." Derin sezgisel benliği, ona kulak vererek ve öğütlerine uygun davranarak besleriz. O kendi başına bir şahsiyettir; içerdeki kadının psişik topraklarında oturan, sihirbaz kuklası büyüklüğünde bir varlıktır. Bu bakımdan, vücuttaki kaslara benzer. Eğer bir kas kullanılmazsa, sonunda zayıflar. Sezgi de tam anlamıyla böyledir: Besin olmazsa, uğraş olmazsa, pörsür.

Bebeğin beslenmesi Vahşi Kadın arketipinin –gizli hazinelerin bekçisinin– temel döngüsüdür. Vasalisa bebeği iki şekilde besler. İlk olarak, bir parça ekmekle –bu yeni psişik maceraya yönelik bir parça hayatla–; ikinci olarak da Yaşlı Vahşi Ana'ya, Baba Yaga'ya giden yolunu bularak. Yoldaki her sapak ve dönemeçte bebeğe kulak verince, o da hangi yolun "ev" olduğunu gösterir.

Bebek ile Vasalisa arasındaki ilişki, kadın ile sezgisi arasındaki bir tür sihirli duygu birliğini simgeler. Kadından kadına miras bırakılması gereken şey budur; sezginin kutsanmış bir şekilde el altında tutulması, sınanması ve beslenmesi. Biz de Vasalisa gibi yoldaki her dönemeçte içimizi dinleyerek sezgisel doğamızla bağımızı güçlendiririz. "Bu yoldan mı gitmeliyim, yoksa şu yoldan mı? Kalmalı mıyım, yoksa gitmeli mi? İnat mı etmeliyim, yoksa esnek mi olmalıyım? Oradan uzaklaşmalı mı, yoksa oraya doğru koşmalı mıyım? Bu kişi, olay, girişim doğru mu, yoksa yanlış mı?"

Kadınla vahşi sezgisi arasındaki bağın kopması çoğu zaman yanlışlıkla sezginin kendisinin kopması olarak anlaşılır. Oysa bu doğru değildir. Kopukluk sezgide değil, tersine, sezgi üzerindeki anaerkil kutsa-

---

lar çoğu insan için kabul edilebilir bir değer olmasına şaşırıyorsa, zaman içinde bir noktada, belki de yolun çok da uzak olmayan bir noktasında, biz de bu antroposantrizmin [insan-merkezciliğin] böylesine kök salmış olmasına şaşırabiliriz.

madadır; bir kadın ile ondan önce yaşamış kendi soyundan tüm kadınlar arasındaki sezgiye dayalı güvenin elden ele geçmesindedir – kadınların bu uzun nehrinde tıkanıklık olmuştur.[10] Sonuçta bir kadının sezgisel kavrayışı zayıf olabilse de, alıştırmayla geri kazanılıp zaman içinde tamamen yüzeye çıkarılabilir.[11]

Bebekler tılsım işlevi de görür. Tılsımlar hissedilen, ama görülmeyenleri; öyle olan, ama kendini hemen belli etmeyenleri hatırlatır. Bebek imgesinin tılsımla ilgili ruh gücü, bize önümüzdekileri anımsatır, anlatır ve olacakları bizim için görür. Bu sezgisel işlev bütün kadınlarda bulunur. Yekpare ve temel bir algılama gücüdür bu. Ama bu bir zamanlar klasik psikolojide çığırtkanlığı yapılmış olan edilgin bir kap şeklindeki algılama gücü değil, kadınların ta kemiklerine kadar inen derin bilgeliğe kolayca girişi sağlayan algılama gücüdür.[12]

4. Ödev: Vahşi Cadı'yla yüzleşmek: Masalın bu kısmında Vasalisa Vahşi Cadı'yla yüz yüze gelir. Bu karşılaşmanın ödevleri şunlardır: *Korkunç Vahşi Tanrıça'nın yüzüne tereddüt etmeden katlanabilmek; yani öfkeli anne imagosuyla yüzleşmek (Baba Yaga'yla tanışmak). Vahşi-olan'ın esrarına, tuhaflığına, "ötekilik"ine aşina olmak (bir süre Baba Yaga'nın evinde kalmak). Onun bazı değerlerini hayatımıza taşımak, böylece iyi manada bir parça tuhaflaşmak (onun yiyeceğinden yemek). Başkalarındaki, sonra da bizzat kendimizdeki büyük güçle yüzleşmeyi öğrenmek. Zayıf ve fazla-şirin çocuğun biraz daha ölüp gitmesine izin vermek.*

Baba Yaga, tavuk ayakları üzerinde duran bir evde yaşamaktadır. Ev, aklına estikçe dönüp durmaktadır. Düşlerde ev simgesi, bir kişinin gerek bilinçli, gerekse bilinçdışı olarak içinde oturduğu psişik mekânın

10. Dikkat edilmezse kendinden sonra gelenlerde de çeşitli şekillerde lanetlenmeye devam edecektir. Bugün için onu onarmaya zaman ayırarak bu gidişatı yavaşlatabilir. Mükemmellikten değil, belli bir sağlamlığın inşasından söz ediyoruz.

11. Hapishanedeki kadınlarla, atölyelerimizde kimi zaman ince dallardan bebekler yaparız. Fasulyeden, elmadan, buğdaydan, mısırdan, bezden ve pirinçten bebekler yaparız. Bazı kadınlar bu malzemelerin üstüne boyalarla resimler çizer, bazıları diker, bazıları birbirine yapıştırır. Sonunda ortaya sıralar halinde dizilmiş düzinelerce, çoğu zaman aynı malzemeden yapılmış bebek çıkar, ama hepsi onları üreten kadınlar kadar farklı ve onlar kadar kendine özgüdür.

12. Kadın psikolojisiyle ilgili eski kuramların en temel sorunlarından biri, kadınların hayatlarına dair görüşlerin çok sınırlı olmasıdır. Kadının ne olabileceği, ne olduğu kadar düşünülmemiştir. Klasik psikoloji, özgürleşmeye çalışan ya da kendini geliştiren kadınlardan çok, içine dönerek tamamen kapanmış kadınları inceliyordu. İçgüdüsel doğa, yıllarca kamburu çıkmış, yaşamaktan doğrulamayan kadınlar kadar, mücadele eden kadınları da gözlemleyen bir psikolojiyi gerekli kılar.

düzenini gösterir. İronik bir şekilde, eğer bu öykü telafi edici bir düş olsaydı, bu tuhaf ev, öznenin (bu durumda Vasalisa'nın) çok fazla göze çarpmayan, çok aşırı uçlara kaçmayan biri olduğu ve arada sırada da olsa çılgın bir tavuk gibi dans etmenin nasıl bir şey olduğunu anlamak için dönüp durmaya ihtiyaç duyduğu anlamına gelirdi.

Şimdiyse, Yaga'nın evinin içgüdüsel dünyaya ait olduğunu ve Vasalisa'nın, kişiliğinde bu öğeye çok ihtiyaç duyduğunu düşünebiliriz. Bu tavuk-ayaklı ev gezinir, hatta hoplaya zıplaya dans eder gibi döner durur. Bu ev canlıdır. Coşkuyla, neşeli bir hayatla dolup taşmaktadır. Bu nitelikler Vahşi Kadın'ın arketipsel psişesinin; evlerin dans ettiği, havan gibi cansız nesnelerin kuşlar gibi uçtuğu, yaşlı kadınların büyü yapabildiği, hiçbir şeyin göründüğü gibi olmadığı, ama birçok açıdan ilk başta göründüğünden çok daha iyi olduğu, neşeli ve vahşi bir hayat gücünün temel özellikleridir.

Vasalisa'nın, işin başında dümdüz edilmiş diyebileceğimiz dünyevi bir kişiliği vardı. Bu "hipernormallik" hali, rutin bir hayata, aslında bir anlam vermeden yaşadığımız cansız bir hayata sahip olana kadar yavaş yavaş içimize süzülür. Bu durum, sezginin ihmal edilmesini teşvik eder[13] ve bu da psişede ışıksızlığa neden olur. O zaman bir şeyler yapmamız, ormana doğru yola koyulmamız, korkunç kadını bulmaya gitmemiz gerekir. Bunu yapmazsak bir gün sokakta miskin miskin yürürken bir mazgal çat diye açılıp bizi *hoop* diye içine çeker ve daha sonra bizi bir paçavra gibi fırlatıp atacak olan bilinçdışı bir şey –neşeyle ya da başka bir şekilde, çoğunlukla başka bir şekilde, ama hayırlı bir akıbet için– üstümüze kapanır.[14]

Yaşlı Vahşi-Olan'ın verdiği ödevler ve yaptığı sınavlar olmazsa, özgün şirin anne tarafından sezgi bebeğinin verilmesi yeterli olmaz. Baba Yaga, içgüdüsel ve bütünleşmiş psişenin özüdür. Bunu, daha önce olup bitmiş her şeyi bilmesinden anlarız. Vasalisa geldiği zaman "Oo, evet," der, "seni ve aileni tanıyorum." Ayrıca, Günlerin Anası ve

13. Burada söz ettiğimiz sezgi, Jung'un (hissetme, düşünme, sezgi ve duyum şeklinde) tanımladığı tipolojik işlevlerdeki sezgiyle aynı değildir. Kadın (ve erkek) psişesinde sezgi, tipolojiden fazlasıdır. İçgüdüsel psişeyle, ruhla ilgilidir ve doğuştan geliyormuş gibi görünmektedir; bir olgunlaşma sürecine, algılama, kavramsallaştırma ve simgeleştirme yeteneklerine sahiptir. Sezgi, tipolojiye bakmaksızın, tüm kadınlara (ve erkeklere) ait olan bir işlevdir.

14. Çoğu durumda, çağrıldığınızda (ya da itildiğinizde), çeviklik ve esneklik yeteneği olan birine benzediğinizde, psikolojik koşullar ağırlaşıp kanlar ve bereler içinde sürükleninceye kadar kendinizi tutacağınıza, direneceğinize, uzak duracağınıza gitmek yapacağınız en iyi şey gibidir. Kimi zaman dengede durma olasılığı yoktur. Böyle bir olasılık baş gösterdiğinde, ilerlemek, direnmekten daha az enerji tüketir.

Nyx Ana (Gece Ana,[15] Bir Hayat/Ölüm/Hayat Tanrıçası) şeklindeki diğer somut örneklerde söz konusu olduğu gibi, yaşlı Baba Yaga da gökyüzü ve yeryüzü varlıklarının (Gün, Doğan Güneş ve Gece'nin) bekçisidir. Bunlara, "benim Gün'üm, benim Gece'm" der.

Baba Yaga ürkütücüdür, çünkü yok etmenin gücünü ve hayatın gücünü aynı anda temsil eder. Onun yüzüne bakmak *vagina dentata*'yı, kanlı gözleri, mükemmel yeni doğan çocuğu ve meleklerin kanatlarını hepsini aynı anda görmektir.

Ve Vasalisa orada öylece durup bu Vahşi Anne ilaheliğini, bilgeliğini, olduğu gibi kabullenir. Bu masalda tasvir edilen, Yaga'nın en göze çarpan taraflarından biri, tehdit etmesine rağmen adil olmasıdır. Vasalisa saygı gösterdiği sürece onu incitmez. Büyük bir güç karşısında saygı göstermek çok önemli bir derstir. Bir kadın, gücün karşısında ayakta durabilmelidir, çünkü sonunda bu gücün bir kısmı onun olacaktır. Vasalisa, Baba Yaga'yla, yaltaklanarak, methiyeler düzerek, palavralar sallayarak ya da kaçıp gizlenerek yüzleş*mez*. Kendini dürüstçe ve olduğu gibi sunar.

Pek çok kadın, "Kibar ol-Nazik ol" kompleksinden kurtulma çabasındadır. Bu kompleksi yaşayan kadınlar, kendilerini nasıl hissettiklerine bakmadan, kimin saldırdığına bakmadan, neredeyse bunları daha da şımartacak bir şirinlikte tepki verirler. Gündüz uysalca gülümseyebilirler, ama gece olunca canavarlar gibi dişlerini gıcırdatırlar –psişelerindeki Baba Yaga kendini dışavurmak için mücadele etmektedir.

Kadınlardaki bu fazla-nazik, fazla uyumlu tavırlar genellikle dışlanmaktan ya da "gereksiz" bulunmaktan duydukları umutsuzca korkudan kaynaklanır. Bugüne kadar duyduğum en etkileyici düşlerden ikisi, kesinlikle daha az uysal olma ihtiyacında olan genç bir kadının gördükleriydi. İlk düşte, bu genç kadına bir fotoğraf albümü miras kalıyordu –içinde "Vahşi Anne" resimleri olan özel bir albüm. Sonraki hafta benzer bir albümü açıp da, orada kendisine bakan iğrenç bir yaşlı kadınla karşılaştığı ikinci düşünü görene kadar ne kadar da mutluydu! Cadının yosunlu dişleri vardı ve çenesinden aşağı kapkara bir su akıyordu.

Bu kadının düşü fazla şirin olmaktan kurtulma sürecindeki kadınlar için tipiktir. İlk düş, vahşi doğanın bir yanını gösterir –masum ve cömert olanı, onun dünyasında iyi olan her şeyi. Ama pasaklı Vahşi Kadın göründüğü zaman, şey, aa, ee, hımm... bunu bir süre için erteleyebilir miyiz? Yanıt, hayırdır.

Bilinçdışı, o parlak yöntemiyle bu düş görene, fazla-nazik kadının

15. Gece Ana, Slav kabilelerinin Hayat/Ölüm/Hayat tanrıçalarından biridir.

sınırlışının ön cepheden görünüşünden ibaret olmayan yeni bir yaşayış tarzına dair bir fikir sunar. Kendimizdeki bu vahşi ve yaratıcı güçle yüzleşmek, yeraltındaki dişinin binbir yüzüne ulaşabilmek demektir. Bunlar daha doğar doğmaz bizimle birliktedir ve hangisi, hangi an bize en iyi şekilde hizmet ederse, onda yerleşmeyi seçebiliriz.

Bu erginlenme dramasında, Baba Yaga, cadı kılığındaki içgüdüsel doğadır. Vahşi (*wild*) sözcüğü gibi, cadı (*witch*) sözcüğü de bir aşağılama niyetiyle kullanılmaya başlanmıştır; oysa uzun zaman önce cadı sözcüğü hem yaşlı hem de genç kadın şifacılara verilen unvandı. Yine, cadı sözcüğü bilge, akıllı (*wise*) anlamına gelen *wit*'den türemişti. Sadece-tek-tanrı dinsel imgesini taşıyan kültürler, tanrısallığı evrenin ve onun bütün görüngülerinin çoğul dinsel imgeleri aracılığıyla anlayan eski panteistik kültürleri ezmeye başlamadan önceydi bu. Ne var ki, umacı kadın, cadı, vahşi doğa, kısacası kültürün kadınların psişelerinde kötü bulduğu diğer *criatura*'lar ve bütünsel yönler, aslında kadınların çoğu zaman yeniden ele geçirip yüzeye çıkarmaya gereksinim duydukları en kutsal şeylerdir.

Kadınların gücü konusundaki literatürün büyük bir bölümü, erkeklerin, kadınların gücünden korktuklarını söyler. Bense hep şöyle haykırmak isterim: "Meryem Ana! Ne kadar çok kadın, kadınların kendi gücünden korkuyor." Çünkü geçmişte kadınlara atfedilen özellikler ve güçler çok engin ve korkunçtur. Yaşlı Vahşi Güçler'le ilk kez yüz yüze geldiklerinde, hem erkek hem de kadınların endişeli bir yüzle ortadan sıvışmaları anlaşılır bir şeydir; onlara dair bütün gördüğünüz, uçuşan pençeler ve ürkmüş kuyruklardır.

Eğer erkekler bir gün ona tahammül etmeyi öğrenecekse, kuşkusuz kadınların da ona tahammül etmeyi öğrenmeleri gerekir. Eğer erkekler bir gün kadınları anlayacaksa, kadınların da vahşi dişinin çeşitli biçimlerini onlara öğretmeleri gerekecek. Psişenin düş-yapan işlevinin tam da geceleyin düş zamanı, Yaga ve tüm arkadaşlarını kadınların yatak odalarına taşımasının amacı budur. Eğer şansımız varsa, Yaga, yataklarımızın yanına serili kilimlerin üzerinde devasa ayak izlerini bırakacaktır. Onu tanımayanları büyük bir dikkatle süzecektir. Erginlenmelerimiz için geç kalmışsak, neden onu ziyaret etmediğimize şaşırır ve onun yerine kendisi, gece düşlerimizde gelip bizi ziyaret eder.

Birlikte çalıştığım bir kadın, düşünde, bir lokanta mönüsünde hiçbir zaman bulamayacağınız şeyleri neşeyle yiyen, yırtık pırtık uzun gecelikli kadınlar görüyordu. Başka bir kadın ise eski pençe-ayaklı küvetlere benzeyen bir yaşlı kadın görmüştü; borularını takırdatıyor ve düş görenden, küvetin "görebilmesi" için bir duvarı yıkmasını istiyor, aksi

halde onu boruları patlatmakla tehdit ediyordu. Üçüncü bir kadın, düşünde yaşlı ve kör üç kadından biriydi. Ancak sürücü ehliyetini kaybedip duruyor ve aramak amacıyla sürekli grubu terk etmesi gerekiyordu; bir anlamda, Üç Yazgı'yla –psişedeki hayata ve ölüme yol gösteren güçlerle– özdeşimini sürdürmekte güçlük çektiği söylenebilirdi. Ama zamanla, o da katlanmayı, bir zamanlar korktuğu şeye –kendi vahşi doğasına– yakın durmayı öğrendi.

Düşlerdeki bütün bu yaratıklar düş gören kadına kendi esas benliğini anımsatır: Yaga Benliğini, Hayat/Ölüm/Hayat Ana'nın esrarengiz ve yoğun gücünü. Evet, Yaga gibi olmanın güzel olduğunu ve ona katlanabilmemiz gerektiğini söylüyoruz. Güçlü olmak, kas geliştirip şişirmek anlamına gelmez. İnsanın, kaçmadan kendi tanrısallığıyla buluşması, kendi kafasına göre vahşi doğayla iç içe bir hayat yaşaması anlamına gelir. Öğrenebilmek, bildiklerimize katlanabilmek anlamına gelir. Dayanmak ve yaşamak anlamına gelir.

5. Ödev: Akıldışı-Olan'a hizmet etmek: Masalın bu kısmında Vasalisa, Baba Yaga'dan ateş istemiş ve Yaga da bazı ev işlerini yapması karşılığında kabul etmiştir. Bu öğrenme döneminin psişik ödevleri şunlardır: *Cadı'yla birlikte kalmak; dişi psişenin büyük vahşi güçlerine alışmak. Onun (kendinizin) gücünü ve içsel arınma güçlerini tanımaya başlamak; kirlerinden arınmak, tasnif etmek, beslemek, enerji ve fikirler üretmek (Yaga'nın elbiselerini yıkamak, ona yemek pişirmek, evini temizlemek ve unsurları tasnif etmek).*

Pek de uzun olmayan bir zaman önce, kadınlar hayatın ve ölümün ritimlerinin derinlemesine içindeydiler. Doğumun taze kanından keskin demir kokusunu solurlardı. Aynı zamanda ölülerin soğuyan bedenlerini yıkarlardı. Modern kadınların, özellikle de endüstri ve teknoloji ağırlıklı kültürlerde yaşayanların, psişeleri çoğu zaman bu yüz yüze yaşantılardan ve elden ele geçen kutsanmış ve temel deneyimlerden yoksundur. Ama, acemilerin de hayat ve ölüm döngülerinin duyarlı yönlerine bütünüyle katılmalarının bir yolu vardır.

Baba Yaga, Vahşi Ana, bu konularda danışabileceğimiz öğretmendir. O, ruhun evinin düzenlenişini öğretir. Egoya, alternatif bir düzen aşılar; büyünün mümkün olduğu, sevincin üretilebildiği, iştahın yerinde olduğu, işlerin zevkle yerine getirildiği bir düzen. Baba Yaga, Benliğe sadık olmanın modelidir. O, hem ölümü hem de yenilenmeyi öğretir.

Baba Yaga, masalda Vasalisa'ya Vahşi Kadın'ın psişik evine nasıl

bakacağını öğretir. Baba Yaga'nın elbiselerini yıkamak mükemmel bir simgedir. Eskiden, hatta bugün bile bazı ülkelerde elbiselerin yıkanması için nehre inilir ve orada insanların kıyafetlerini yenilemek amacıyla zamanın başlangıcından beri yaptığı törensel abdest alma işlemleri yerine getirilir. Bu, psişenin tüm tavırlarının temizlenip paklanması için çok güzel bir simgedir.

Mitolojide dokuma giysi Hayat/Ölüm/Hayat analarının eseridir. Örneğin, Doğu'da Üç Yazgı vardır: *Clotho*, *Lachesis*, ve *Atropos*. Batı'da *Na'ashjé'ii Asdzáá* [Örümcek Kadın] vardır ki, Dine'ye (Navajo) dokuma yeteneğini verir. Bu Hayat/Ölüm/Hayat anaları kadınlara nelerin ölmesi gerektiği ve neyin yaşamasının iyi olacağı, neyin atılacağı, neyin dokunacağı karşısında duyarlı olmayı öğretir. Masalda Baba Yaga, Vasalisa'ya bu dokumayı, Hayat/Ölüm/Hayat Tanrıçasının bildiği bu örüntüleri açığa çıkarması ve bilince getirmesi için çamaşır yıkama (onları ele alma, yıkama ve yenileme) görevi verir.

Bir şey yıkamak zaman-dışı bir arınma törenidir. Yalnızca arınmak anlamına gelmez –Latince *baptiza*'dan gelen vaftiz (*baptism*) gibi– ıslatma, tinsel bir numen ve gizemle içine sızma anlamına da gelir. Masalda yıkamak ilk görevdir. Bu, giyile giyile gevşemiş olanı tekrar gergin hale getirmek demektir. Elbiseler bize benzerler, fikirlerimiz ve değerlerimiz zamanın akışı içinde giderek yıpranır ve gevşer. Yenilenme, yeniden hayat bulma suda gerçekleşir; gerçekten doğru olduğuna inandığımız, gerçekten kutsal saydığımız şeylerin yeniden keşfedilmesinde.

Arketipsel simgecilikte giyim *persona*'yı, toplumun bize dair edindiği ilk izlenimi temsil eder. Persona, başkalarının bizim hakkımızda ancak bilmelerini istediğimiz şeyleri, daha fazlasını değil, bilmelerini sağlayan bir tür kamuflajdır. Ama *persona*'ya verilen eski bir anlam, bütün MezoAmerican geleneklerde bulunan, *cantadoras y cuntistas y curandera*'ların [şifacıların] iyi bildiği bir anlam daha vardır. Persona yalnızca arkasına gizlenilen bir maske değildir; daha çok dünyevi kişiliğe gölgesini düşüren bir mevcudiyettir. Bu anlamda, persona ya da maske, mevkinin, erdemin, karakterin ve otoritenin bir işaretidir. Hâkim olmanın dışsal göstergesi, dışsal teşhiridir.[16]

Bir kadından, personaları, yani, ormanın büyük Yaga'sının otorite-

16. Orta Amerika'nın her yanında *la mascara* [maske] kişinin gerek maskeyle, gerekse giyilen hayalet-elbiseleriyle anlatılan tinle birleşmenin üstesinden geldiğini akla getirir. Giysiler ve yüzün süslenmesi yoluyla tinle bu şekilde bir özdeşleşme Batı toplumunda neredeyse tamamen kaybolmuştur. Bununla birlikte, ip eğirmek ve elbise dokumak kendi başlarına tin çağırma ya da ondan bilgi alma yollarıdır. İp ve giysi yapmanın bir zamanlar hayat ve ölüm döngülerini ve ötesini öğretmek için kullanılan dinsel pratikler olduğuna dair ciddi kanıtlar vardır.

sini gösteren giysilerini temizlemesini isteyen bu erginleyici görevi çok önemsiyorum. Erginlenen kişi, Yaga'nın elbiselerini yıkamak suretiyle, personanın dikişlerinin nasıl atıldığını, elbiselerin ne şekillere girdiğini görecektir. Kendisi de çok geçmeden hayatı boyunca kesip biçtiği diğer personalarının arasında dolabındaki yerlerini almaları için bu personaların ölçülerini çıkaracaktır.[17]

Yaga'nın güç ve otorite işaretlerinin –giysilerinin– psikolojik olarak kendisinin olduğu kadar güçlü ve dayanıklı üretildiğini düşünebiliriz. Onun çamaşırlarını yıkayarak niteliklerin bir araya geliş biçimine tanıklık etmek, onları inceleyip kavramayı öğrenmekle ilgili bir metafordur. *Purificatio* [varlığın liflerinin yıkanması] aracılığıyla içgüdüsel psişenin nasıl tasnif edileceğini, onarılacağını ve yenileneceğini öğreniriz.

Vasalisa'nın sonraki görevi kulübeyi ve avluyu süpürmektir. Doğu Avrupa masallarında, süpürgeler genellikle çalı ve ağaç dallarından, bazen de sırım benzeri bitkilerin köklerinden yapılmıştır. Vasalisa'nın işi, yerlerdeki ve avludaki bitkisel maddeden yapılmış bu nesneleri süpürmek ve etrafı döküntülerden temizlemektir. Akıllı bir kadın, psişik ortamını düzenli tutar. Bunu, zihnini açık tutarak, çalıştığı yeri temiz bırakarak, fikirlerini ve tasarılarını tamamlamaya çalışarak gerçekleştirir.[18]

Birçok kadın için bu görev her gün düşünmeye (tefekküre) zaman ayırmalarını, içinde yaşadıkları ve sadece bu işe ayrılmış kendi kâğıtları, kalemleri, boyaları, aletleri, sohbetleri, zamanları, özgürlükleriyle açıkça kendilerinin olan bir yere sahip olmalarını gerektirir. Birçoğu için psikanaliz, düşünme (tefekkür), derin düşünceye dalma (meditasyon), inzivaya çekilme ve diğer iniş ve dönüşüm yaşantılarını çalışmak için gereken bu özel zamanı ve yeri sağlar. Her kadının kendi tercihleri, kendine ait bir tarzı vardır.

Eğer bu iş Baba Yaga'nın kulübesinde olabilirse, ne âlâ! Kulübenin civarı bile uzaklardan daha iyidir. Kişinin vahşi hayatı her koşulda dü-

17. Birçok personaya sahip olmak, koleksiyon yapmak, bazılarını yetiştirmek, hayatımız devam ettikçe bunları toparlamak iyidir. Yaşlandıkça, elimizin altında böyle bir koleksiyon olursa her istediğimizde benliğin herhangi bir yönünü oynayabileceğimizi görürüz. Ancak, bir noktada, özellikle de orta yaşlara girerken ya da orta yaşı geçip yaşlılığa ilerlerken personalar gizemli bir şekilde değişir ve birbirlerine karışır. Sonunda bir tür "eriyerek yok olma," personaların tümüyle yitirilmesi hali görülür, böylece en büyük anlamıyla "hakiki benlik" denebilecek şey ortaya çıkar.

18. Organik bir tarzda çalışmak, basitleştirilirse, aşırı entelektüelleştirmek yerine, hissetmeye, duyumsamaya dayanmaktır. Kimi zaman, merhum meslektaşlarımdan J. Vanderburgh'un dediği gibi, on yaşındaki bir çocuğun anlayabileceği şekilde düşünmek yararlı olur.

zenli tutulmalıdır. Yılda sadece bir ya da birkaç gün düzenli olmak yetmez.

Ama Vasalisa'nın süpürdüğü Baba Yaga'nın kulübesi, Baba Yaga'nın avlusu olduğundan, burada aslında, alışılmadık fikirleri temiz ve düzenli tutmaktan da söz ediyoruz. Bunlar nadir görülen, gizemli, ruhani ve tekinsiz olan fikirlerdir.[19]

Ev ortamını süpürmek sadece derinlerdeki hayata değer vermeye başlamakla kalmayıp, onun düzenini de gözetmek anlamına gelir. Kimi zaman kadınların ruhsal çalışma konusunda kafaları karışır ve ta ki orman tarafından geri alınana kadar onun mimarisini ihmal ederler. Psişenin yapıları zamanla o denli büyür ki, sonunda sadece psişenin bilinçdışında gizlenmiş arkeolojik harabelere dönüşürler. Dönem dönem yapılan ciddi süpürmeler bunun önüne geçer. Kadınlar, içinde bulundukları ortamı temizlediklerinde, vahşi doğa da daha iyi serpilip gelişir.

Baba Yaga'ya yemek pişirerek kendimize aslında, sözcüğün tam anlamıyla, "Psişenin Baba Yaga'sını nasıl besleriz? Böyle vahşi bir Tanrıçayı neyle besleriz?" sorularını sorarız. Yaga'ya yemek pişirmek için ilkin ateş hazırlanır –bir kadın sıcaktan yanmaya, tutkudan yanmaya, sözcüklerle, düşüncelerle, arzuyla, gerçekten neyi seviyorsa onun için yanmaya istekli olmalıdır. Aslında pişmeye neden olan bu tutku ve pişen de, bir kadının önemli ve özgün fikirleridir. Yaga'ya yemek pişirmek için, yaratıcı hayatın altında sürekli yanan bir ateşin bulunması sağlanmalıdır.

İşlerimizin altındaki ateşi gözlemekte daha usta olsaydık, vahşi Benliği beslemeye yönelik pişirme sürecini daha yakından gözleseydik, çoğumuz çabalarımızda daha başarılı olurduk. Çoğu zaman kazandan, ocaktan uzak dururuz. Gözlemeyi unuturuz, yakıt eklemeyi unuturuz, karıştırmayı unuturuz. Ateşin ve ocağın sekiz ay susuz kalmalarına rağmen, solup gitmeden yaşayabilen arsız ev bitkilerinden farksız olduğunu sanarız. Ama bu yanlıştır. Ateş gözlenmek ister, buna *gereksinir*, çünkü alevlerin sönüp gitmesi kolaydır. Yaga beslenmelidir. Eğer acıkırsa, cehenneme hazır olunmalıdır.

Demek ki, vahşi ruhu sürekli olarak besleyen, yeni ve tamamen özgün şeylerin, yeni yönelimlerin, insanın sanatına ve işine bağlılığının pişmesidir. Aynı şeyler Yaşlı Vahşi Ana'yı da besler ve onun, psişelerimizde kalıcı olmasını sağlar. Ateş olmazsa, büyük fikirlerimiz, özgün düşüncelerimiz, arayış ve özlemlerimiz pişmeden kalır ve kimse tatmin

19. Bunlar, rastlantısal olarak başarılı bir ruhsal hayatın nitelikleriyle aynıdır, hatta başarılı iş hayatının nitelikleriyle de.

olmaz. Öte yandan, ateşi olan yaptığımız her şey, onu memnun ettiği gibi hepimizi de besler.

Kadınların gelişiminde bütün bu "ev ekonomisi" edimleri, yemek pişirme, yıkama, süpürme, sıradan olanın ötesindeki bir şeyi açıklar. Bütün bu metaforlar ruhsal-hayat üzerine düşünme, onu hazırlama, besleme, yetiştirme, düzeltme, temizleme, düzenleme yollarını gösterir.

Vasalisa tüm bu şeylerde erginlenir ve sezgisi bu görevleri yerine getirmekte ona yardımcı olur. İçgüdüsel doğa şeyleri bir bakışta ölçme, bir anda değerlendirme, bir fikrin etrafındaki artıkları temizleme ve şeyin özünü adlandırma, onu hayatiyetle tutuşturma, ham fikirleri pişir-

me, psişe için besin hazırlama yeteneğini taşır. Vasalisa, sezgi bebeği aracılığıyla psişik ev ortamını düzenlemeyi, anlamayı, düzenli tutmayı, temizleyip paklamayı öğrenir.

Ayrıca, Vahşi Ana'nın işlerini yapabilmek için daha çok beslenmeye gereksinim duyduğunu da öğrenir. Baba Yaga, bir yaprak marul ve sade kahveden oluşan bir perhize sokulamaz. Ona yakın olmak isteniyorsa, bazı şeylere iştahı olduğu kavranmalıdır. Kadim dişiyle bir ilişki kurulacaksa, neredeyse durmaksızın bir şeyler pişirilmelidir.

Bu gündelik işler aracılığıyla Baba Yaga'nın öğretip Vasalisa'nın öğrendiği şey ise kocaman, kudretli, döngüsel, beklenmedik, öngörülemez, Doğa büyüklüğünde geniş ve engin, tuhaf, garip ve alışılmadık olan karşısında korkup sinmemektir.

Vasalisa'nın ödevlerine bakılırsa kadınların döngüleri şunlardır: Düzenli bir şekilde düşüncelerini temizlemek, değerlerini yenilemek. Düzenli bir şekilde psişesini ıvır zıvırdan temizlemek, benliğini süpürmek, düşünce ve duygu hallerini temiz tutmak. Yaratıcı hayatın altında kalıcı bir ateş yakmak ve özellikle kendisiyle vahşi doğa arasındaki ilişkiyi beslemek amacıyla daha önce görülmemiş bir yığın yaşantıyı özgün bir biçimde pişirmeyi anlatacak şekilde sistematik olarak fikirleri pişirmek.

Vasalisa, Yaga'yla geçirdiği zaman sayesinde sonunda Yaga'nın tavır ve tarzlarından bir kısmıyla bütünleşir. Tabii biz de bütünleşiriz; sınırlı insani yöntemlerimizle kendimizi ona göre şekillendirmek bizim de görevlerimizden biridir. Bunu yapmayı öğrenirken korku ve hayranlıkla karışık bir saygı duyarız, çünkü Baba-Yaga-ülkesinde, geceleyin uçan ve şafakta tekrar ortaya çıkan, vahşi içgüdüsel doğanın çağırıp emrettiği her şey vardır. Ölülerin hâlâ konuşan kemikleri vardır, hepsi onun büyük gövdesinde yaşam süren rüzgârlar ve yazgılar, güneşler ve ay ve gökyüzü vardır. Ama o düzeni korur. Gün geceyi izler, mevsim-

ler mevsimlerin ardından gelir. O gelişigüzel değildir. Hem Şiir, hem de Akıl'dır.

Öyküde, Vasalisa'yı önüne konan bütün görevleri tamamlamış bulduğu için memnun olan Yaga, kıza sövüp sayamadığı için biraz da düş kırıklığına uğratmıştır. Böylece, sırf Vasalisa'nın iyi niyeti kötüye kullanmayacağından emin olmak için şunu bilmesini ister: "İşlerimi bir defa yapmayı becermiş olman, bunu tekrar yapabileceğin anlamına gelmez. Bunun için işte sana ertesi günün ödevleri! Nasıl yapacağını bir görelim, sevgili...yoksa..."

Vasalisa bir kez daha sezgisel rehberliğin koruması altında işleri bitirir. Yaga, uzun yaşamış ve çok şey görmüş olan yaşlı kadınların, sahip olmadıkları ve sahip olmaktan çok gurur duyacakları şeyleri isteyen kadınların hep yaptığı gibi... somurtkan ve gönülsüz bir şekilde onaylar.

6. Ödev: Bunu şundan ayırmak: Masalın bu kısmında Baba Yaga, Vasalisa'dan oldukça zor iki ödevi yerine getirmesini ister. Kadının psişik ödevleri şunlardır: *İnce ayrımları öğrenmek, son derece incelikli bir seçimle bir şeyi öbüründen ayırmak, yargılamada ince ayrımları gözetmeyi öğrenmek (küflü buğdayı iyi buğdaydan ayırmak, afyon tohumlarını pislik yığınından ayırmak). Ego farkında olmadığı zaman bile bilinçdışının gücünü ve nasıl çalıştığını gözlemek (havada görünen el çiftleri). Hayat (buğday) ve ölüm (afyon tohumları) üzerine daha fazla şey öğrenmek.*

Vasalisa'dan dört maddeyi ayırması istenir: Küflü buğdayı sağlıklı buğdaydan ve afyon tohumunu pislikten. Sezgisel bebek, tasnif işlemini tamamlar. Kimi zaman bu tasnif süreci öyle derin bir düzeyde gerçekleşir ki, farkına varmamız zordur, ta ki o gün gelip de...

Masalda sözü edilen ayıklama işi bir ikilem ya da soruyla karşılaştığımız, ama elimizde bunu çözmemize yardım edecek fazla bir şey olmadığı zamanlar ortaya çıkar. Ama onu yalnız bırakın ve sonra tekrar geri dönün, daha önce hiçbir şeyin bulunmadığı yerde bizi iyi bir yanıtın beklediğini görebiliriz. Ya da "Git yat, bakalım düşünde ne göreceksin,"[20] belki de iki milyon yaşındaki kadın gece ülkesinden çıkıp sizi ziyarete gelecektir. Belki çözümü yanında taşıyor olacak ya da size yanıtın yatağınızın altında ya da cebinizde, bir kitapta veya kulağınızın

20. Jung, gece düşleri yoluyla en eski kaynaklarla temas kurulabileceği kanısındaydı (*C. G. Jung Speaking*, yay. haz. William McGuire ve RFC. Hull, Princeton: Princeton University Press, 1973).

arkasında olduğunu gösterecektir. Yatmadan önce üzerinde düşünülen bir soruna çoğu zaman uyanınca bir yanıt bulunması, sık gözlemlenen bir olgudur. Psişede bir şey, içgüdüsel bebeğe ait bir şey, ortak bilinçdışının altında, üstünde ya da içinde bir şey vardır ve biz uyurken ya da düş görürken[21] malzemeleri ayıklamaktadır. Ve bu özelliğe güvenmek de vahşi doğanın bir parçasıdır.

Simgesel olarak küflü buğday, ikili bir anlam taşır. Alkollü bir içki olarak küflü buğday, hem sarhoşluk vermesi için, hem de bir ilaç niyetiyle kullanılabilir. Buğday-karası denen mantarlanma sonucunda küflü buğdayda ortaya çıkan çok kıvrımlı bir tür siyah mantarın halüsinojenik olduğu bilinmektedir.

Çeşitli düşünürler tarafından buğday, arpa, afyon ya da mısırdan elde edilen halüsinojenlerin, Yunanistan'daki eski Eleusiyen Tanrıça törenlerinde kullanıldığı varsayılır. Ayrıca Yaga'nın Vasalisa'dan yapmasını istediği buğday ayıklama işi *curandera*'ların [Kuzey, Orta ve Güney Amerika'nın her yanında bugün de hâlâ bu işi yaparken gözlenebilen kadın şifacıların-ç.n.] ilaç toplamasıyla da ilişkilidir. Kadın şifacıların eski deva ve tedavilerini, uyku verici ve barbitürat olan afyon tohumunda olduğu kadar, eski zamanlardan beri kullanılmış olan ve bugün de hâlâ yaralara sarılan lapalarda ve paket halinde banyolarda bulunan ve hatta bazı koşullar altında yutmak için bile kullanılan pislikte de görürüz.[22]

Bu, öyküdeki en sevimli anlatımlardan biridir. Taze buğday, küflü buğday, afyon tohumu ve pislik, bunların hepsi eski çağlardaki şifa verici eczacılık zanaatının kalıntılarıdır. Bu maddeler, merhem, yakı, karışım ve lapa olarak diğer ilaçları vücut üzerinde tutmak için kullanılır. Mecazi anlamda, zihin için de ilaç işlevi görürler; kimi besler, kimi dinlendirir, kimi gevşetir, kimi uyarır. Bunlar, Hayat/Ölüm/Hayat döngülerinin çeşitli yüzleridir. Baba Yaga, Vasalisa'dan sadece bunu ötekinden ayırmasını, benzer türden şeyler arasındaki farkı belirlemesini –gerçek sevgiyi, sahte sevgiden ya da besleyici hayatı kokuşmuş hayattan ayırmasını– istemez, aynı zamanda bir ilacı diğerinden ayırt etmesini de ister.

---

21. Bu, aslında uyku ile uyanıklık arasında bir yerde bulunan hipnogojik ve hipnopompik [uykuya dalarken ve uyanırken yaşanan] durumlarla ilgili bir fenomendir. Galiba uykunun başlarındaki "alacakaranlık" evresinde sorulan bir sorunun, uykunun sonraki evreleri sırasında beynin "dosyalanmış olguları"na göre sınıflandırıldığı, bunun uyanırken akla doğrudan bir yanıt getirme kapasitesini artırdığı uyku laboratuvarlarında kesin olarak belgelenmiştir.

22. Büyüdüğüm yerin yakınlarındaki ormanda bir barakada yaşayan yaşlı bir kadın vardı. Günde bir çay kaşığı toprak yerdi. Bunun, üzüntüleri uzak tuttuğunu söylerdi.

Nesnel düzeyde anlaşılabilen, ama öznel bir düzeyi yine de koruyan düşler gibi, bu besin/ilaç unsurları da bizim için simgesel yol göstericilerdir. Vasalisa gibi bizim de psişik şifa veren öznelerimizi ayıklamamız, psişe için besin olan şeyin onun için aynı zamanda ilaç da olduğunu anlamak için durmaksızın ayıklamamız, kendi beslenmemiz için bu unsurların içindeki hakikati, özü sıkıp çıkarmamız gerekir.

Bütün bu unsur ve ödevler, Vasalisa'ya Hayat/Ölüm/Hayat doğasını, vahşi doğaya iyi bakmanın getirdiği karşılıklı anlayışı öğretir. Bazen bu doğaya daha yakın olması için bir kadından bahçeyle uğraşmasını isterim. Bu, psişik bir bahçe de olabilir, çamuruyla, pisliğiyle, yeşiliyle, etrafı saran, iyi gelen ve saldıran her şeyiyle sıradan bir bahçe de. Bu, vahşi psişeyi temsil de edebilir. Bahçenin, hayatla ve ölümle somut bir bağlantısı vardır. Hatta bir bahçenin dinsel boyutları olduğunu dahi söyleyebilirsiniz, çünkü bize derin psikolojik ve tinsel dersler öğretir. Bir bahçenin başına ne gelirse, ruhun ve psişenin başına da gelebilir: Çok sulanabilir; susuz kalabilir; böceklenebilir; sıcak ya da sel basabilir; fırtına vurabilir; mucizeler görebilir; kuruyabilir; canlanabilir; nimetler verebilir; iyileştirebilir; çiçeklenebilir; cömertlik ve güzellik sunabilir.

Bahçenin hayatı sırasında, kadınlar bir günlük tutarak hayat-verici ve hayat-alıcı işaretleri kaydederler. Kaydedilen her şey psişik bir çorba hazırlar. Bahçede, düşünceleri, fikirleri, tercihleri, arzuları ve hatta kayıpları hem yaşamaya hem de ölmeye bırakma alıştırması yaparız. Diker, söker, gömeriz. Tohumu kurutur, eker, nemlendirir, besler, hasat ederiz.

Bahçe, bir meditasyon uygulamasıdır, bir şey için ölüm vaktinin ne zaman geldiğini görmeyi öğretir. Bahçede, hem meyve verme hem de kuruyup ölme zamanının gelişi görülebilir. Bahçede büyük vahşi Doğa'nın nefes alıp verişlerine karşı değil, onlarla birlikte hareket edilir.

Bu meditasyon aracılığıyla, Hayat/Ölüm/Hayat döngüsünün doğal bir döngü olduğunu kabulleniriz. Hem hayat-verici hem de ölümle-ilgili doğalar dostça davranılmasını, daima sevilmeyi bekler. Bu süreçte biz de döngüsel vahşiye benzemeye başlarız. Enerji aşılama ve hayatı güçlendirme, ölmekte olanın yolundan çekilme yeteneği kazanırız.

7. Ödev: Gizemleri sormak: Ödevlerini birbiri ardına başarıyla yerine getirdikten sonra Vasalisa, Yaga'ya bazı yerinde sorular sorar. Bu dönemin ödevleri şunlardır: *Hayat/Ölüm/Hayat doğasını ve onun nasıl işlediğini sorgulamak ve bu konuda daha fazla şey öğrenmeye çalışmak (Vasalisa, atlılar hakkında sorular sorar). Vahşi doğanın tüm unsurlarını anlayabilme yetisiyle ilgili gerçeği öğrenmek ("çok fazla şey bilmek, insanı çok çabuk yaşlandırabilir")*[23]

Hepimiz, "Ben aslında neyim? Burada işim ne?" sorusuyla işe başlarız. Yaga bize Hayat/Ölüm/Hayat olduğumuzu, bunun bizim döngümüz olduğunu, derin kadınlığa yönelik özel içgörümüzün bu olduğunu öğretir. Ben çocukken teyzelerimden biri bana, ailemizin "Su-Kadınları" efsanesini anlatmıştı. Söylediğine göre, her gölün kıyısında çok deneyimli bir genç kadın yaşardı. Bu kadının ilk işi, porselenden yapılmış düzinelerce güzel ördeğe *tüz* –tüz'ü size ancak ruhlar ya da "ruhsal –ateş" olarak tanımlayabilirim– koymaktı. İkinci işi, ördeklerin arkalarındaki tahta anahtarları kurmaktı. Kurulan anahtarlar durup, ördekler yere serildiği ve vücutları tuzla buz olduğu zaman, o da sanki ruhları serbest kalmış gibi eteklerini çırpıp onları gökyüzüne kışkışlardı. Dördüncü işi, biraz daha güzel porselen ördeklere *tüz* yerleştirmek, anahtarlarını kurmak ve onları hayata salmaktı...

Tüz öyküsü, Hayat/Ölüm/Hayat Ana'nın zamanını tam olarak nasıl geçirdiğine dair en açık öykülerden biridir. Psişik olarak Nyx Ana, Baba Yaga, Su-Kadınları, *La Que Sabe* ve Vahşi Kadın hep birlikte Vahşi Ana Tanrı'nın farklı resimlerini, farklı yaşlarını, ruh hallerini ve yüzlerini temsil ederler. Kendi fikirlerimize, kendi hayatlarımıza, ilişkide bulunduğumuz insanların hayatlarına *tüz* aşılanması, işte işimiz budur. Ruhu evine kışkışlamak, işte işimiz budur. Günü dolduracak bir kıvılcım yağmuru salmak ve geceleyin yolumuzu bulabilelim diye bir ışık yaratmak, işte işimiz budur.

Vasalisa, Baba Yaga'nın kulübesine giden yol üzerinde gördüğü at sırtındaki adamlarla ilgili sorular sorar; beyaz at üstündeki beyaz adam, kızıl at üstündeki kızıl adam ve siyah at üstündeki siyah adam. Yaga da, Demeter gibi, eski bir at-ana Tanrıçadır ve kısrak gücü ile doğur-

23. Bütün sözlü ve yazılı masal geleneklerinde, bu konuda birçok çelişki vardır. Bazı masallar gençken akıllı olmanın uzun bir ömür yaşatacağını söyler. Bazılarıysa, gençken yaşlanmanın o kadar iyi olmadığına dikkati çekerler. Buna karşılık, bunların bir kısmı çıktıkları kültüre ve zamana bağlı olarak çok farklı şekillerde anlaşılabilecek atasözleridir. Ancak, bazıları da kanımca bir yönergeden çok, *koan* türünden bir şey gibi görünmektedir. Başka bir deyişle, bu sözlerin sözcüğü sözcüğüne anlaşılmasından çok, üstünde düşünülmesi amaçlanmıştır; bu tefekkür hali, sonunda bir *satori* ya da ani kavrayış getirir.

ganlık kendisine eşlik eder. Baba Yaga'nın kulübesi çok sayıda renkli at ve onların süvarileri için bir ahırdır. Bu çiftler güneşi yukarı çıkarıp günle birlikte gökyüzünü geçmesini sağlar ve geceleyin karanlığın örtüsünü göğe serer. Dahası da var.

Siyah, kırmızı ve beyaz atlılar, doğum, hayat ve ölümü çağrıştıran kadim renkleri simgeler. Bu renkler, iniş, ölüm ve yeniden doğuma ilişkin eski fikirleri de temsil eder –siyah, eski değerlerin çözülmesini, kırmızı, önceden inanılan yanılsamaların feda edilmesini ve beyaz, ilk ikisini hayatın içine taşımaktan gelen yeni bilgeliği, yeni ışığı.

Ortaçağ'da kullanılan eski sözcükler *nigredo* [siyah], *rubedo* [kırmızı] ve *albedo*'dur [beyaz]. Bunlar, Vahşi Kadın'ın çevrimini, Hayat/Ölüm/Hayat Ana'nın çalışmalarını izleyen bir simyayı[24] tanımlar. Gün ağarması, ışığın yükselişi ve gizemli karanlığın simgeleri olmasa, o, olduğu kişi olmazdı. Yüreklerimizde umudun yükselişi olmasa, hayatlarımızda bize şundan bundan söz edecek sürekli ışık –bu ister bir mum olsun, isterse bir güneş– olmasa, her şeyin teskin edilebileceği, her şeyin doğabileceği bir gece olmasa, biz de kendi vahşi doğalarımızdan yararlanamazdık.

Masaldaki renkler son derece değerlidir, çünkü her birinin kendisine ait birer ölüm doğası ve hayat doğası vardır. Siyah, çamurun, doğurgan olanın, fikirlerin ekildiği temel maddenin rengidir. Ancak siyah, ölümün de rengidir, ışığın kararmasının da. Siyahın üçüncü bir yüzü daha vardır. *La Loba*'nın üstünde durduğu dünyalar-arasındaki-dünyaya eşlik eden renktir, çünkü siyah, inişin rengidir. Siyah daha önce bilmediğiniz bir şeyi hemen bileceğinize dair bir vaattir.

Kırmızı, feda edilmenin, öfkenin, cinayetin, eziyet edilip öldürülmenin rengidir. Ancak, kırmızı coşkulu hayatın, dinamik duyguların, canlılığın, *eros*'un ve arzunun da rengidir. Psişik rahatsızlık için güçlü bir ilaç olarak değerlendirilen bir renktir, iştah uyandıran bir renk. Dün-

24. Bu simya, metafizik yazılardan çok daha eski gözlemlerden türemiş olabilir. Gerek Doğu Avrupa, gerekse Meksika'daki bazı yaşlı kadın öykü anlatıcıları bana siyah, kırmızı ve beyaz simgeciliğinin kadınların aybaşı ve üreme döngülerinden türediğini söylediler. Aybaşı gören tüm kadınların bildiği gibi, siyah, gebe olmayan rahimden dökülen deri parçalarının temsilcisidir. Kırmızı, hem gebelik sırasında rahimde kan toplanmasını hem de "kanlı gösteri"yi ("nişan"ı), doğumun başlangıcını, dolayısıyla yeni hayatın gelişini haber veren o kan lekesini simgeler. Beyaz, yeni emaneti beslemek için akan anne sütüdür. Bu, tam bir yoğun dönüşüm döngüsü olarak düşünülür. Bu bana, simyanın rahme benzer bir kap yaratmaya dönük gecikmiş bir çaba ile aybaşı, gebelik, doğum ve lohusalık döngülerine yaklaştıran bütün bir simgeler ve eylemler kümesi olup olmadığını düşündürttü. İlk haliyle değerlendirilmemesi gereken bir gebelik arketipi varmış gibi görünmektedir. Bu arketipin etkilediği her iki cins de, daha sonra bunu kendileri için anlamlı bir şekilde simgelemenin bir yolunu bulmalıdırlar.

yanın her tarafında kızıl anne diye bilinen bir figür vardır.[25] Belki siyah anne ya da siyah hanım kadar ünlenmemiştir, ama "belli bir sonuca varan şeyler"in gözetleyicisidir. Özellikle doğurmak üzere olanların teveccühünü kazanmıştır, çünkü kim bu dünyayı terk ederse ya da bu dünyaya gelirse, onun kızıl nehrinden geçmek zorundadır. Kırmızı, bir yükselişin ya da doğumun hemen gelmek üzere olduğuna dair bir vaattir.

Beyaz, yeni-olanın, saf-olanın, bozulmamış-olanın rengidir. Bedenden arınmış ruhun, fiziksel-olan tarafından engellenmemiş tinin de rengidir. Temel beslenmenin, anne sütünün rengidir. Buna karşın, ölünün, pembeliğini, yaşam gücünün kırmızılığını yitirmiş şeylerin de rengidir. Beyaz olduğunda her şey o an için *tabula rasa*'dır, üzerine hiç bir şey yazılmamıştır. Beyaz, yeni başlayan şeyler için yeterince besin bulunduğuna, boşluğun ya da yokluğun doldurulacağına dair bir vaattir.

Atlıların yanı sıra, hem Vasalisa hem de bebeği, kırmızı, beyaz ve siyah renkli giysiler içindedir. Vasalisa ve bebeği simyaya özgü *anlagen*'lerdir. Hep birlikte Vasalisa'nın oluşum halindeki küçük çaplı bir Hayat/Ölüm/Hayat Ana'ya dönüşmesine yol açarlar. Öyküde iki epifani ya da hayat veriş vardır: Vasalisa'nın hayatı hem bebeğin gelişi ve Baba Yaga'yla karşılaşmasıyla, hem de bütün ödevleri geçerek ustalık kazanmasıyla yeniden canlanır. Öyküde iki de ölüm vardır: Özgün fazla-iyi annenin ölümü ile üvey annenin ölümü. Ancak, bu ölümlerin yerinde olduğunu ve nihayetinde genç psişenin çok daha dolu bir hayat yaşamasının önünü açtıklarını kolayca anlarız.

Demek ki, bu hayata izin veriş, ölüme izin veriş çok önemlidir. Kadınların anlamaları... ve yaşamaları amaçlanan temel ve doğal ritim budur. Bu ritmi kavramak korkuyu azaltır, çünkü geleceği ve bu geleceğin getireceği yer sarsıntıları ile boşalımları kestiririz. Bebek ve Yaga, tüm kadınların vahşi anneleridir; kişisel olduğu kadar, ilahi düzeyden de gelen nüfuz edici sezgisel yetenekler sağlarlar. İçgüdüsel doğanın büyük çelişkisi ve öğretisi budur. Bu bir tür Kurt Budizmidir. Bir olan, ikidir de. İki olan üçü yaratır. Yaşayan ölecektir. Ölen yaşayacaktır.

Baba Yaga'nın, "Çok fazla şey bilmek insanı çok çabuk yaşlandırabilir" derken söylemek istediği budur. Hepimizin her çağda ve hayatımızın her evresinde bilmemiz gereken belli bir miktar bilgi vardır. Ma-

25. Yıllarca mit ve masallardaki kırmızı rengi inceledim; kırmızı ip, kırmızı ayakkabı, kırmızı başlık vb. Masal ve mitlerdeki birçok parçanın eski "kırmızı Tanrıçalar"dan türediğine inanıyorum. Bu Tanrıçalar, kadınsal dönüşümün bütün yelpazesini, bütün "kırmızı" olayları –cinsellik, doğum ve erotizmi– yöneten ilahi güçlerdir. Özgün halleriyle hem üç kız kardeş –doğum, ölüm ve yeniden doğum– arketipinin, hem de dünyanın her yanındaki yükselen ve ölen güneş mitosunun bir parçasıdırlar.

salda, buğdaydan ve afyon tohumundan yağ çıkaran ellerin anlamını, kendi başlarına hem hayat-veren hem de ölüm getiren ilaçları bilmek çok fazla şey bilmektir. Vasalisa atları sorsa da, ellere dair soru sormaz.

Henüz genç bir kızken, Minnesota'daki küçük bir Rus çiftçi topluluğunda yaşayan Kafkasyalı yaşlı bir anlatıcı olan arkadaşım Bulgana Robnovich'e, Baba Yaga'yı sormuştum. Vasalisa'nın soru sormayı tam olarak nerede bırakacağını "bildiği" masaldaki bu kısmı nasıl görüyordu? Yaşlı bir köpeğin kirpiksiz gözleriyle bana baktı ve "Öyle basit şeyler vardır ki, asla bilinemezler," dedi. Büyüleyici bir şekilde gülümsedi, kalın bacaklarını üst üste attı; daha ne söylenebilirdi ki...

Bedensiz eller biçiminde ortaya çıkan ve bir görünüp bir kaybolan hizmetçilerin gizemini anlamaya çalışmak, tanrısallığın özünü mutlak bir şekilde kavramaya çalışmaya benzer. Bebek ve Yaga, Vasalisa'ya sorudan uzak durmasını bildirerek onu, altdünyanın tanrısallığından bir anda çok fazla şey istememesi konusunda uyarırlar; bu, doğru ve yerindedir, çünkü orayı ziyaret etsek de, mest olmak ve böylece orada kapana kısılmak istemeyiz.

Burada, Yaga'nın ima ettiği başka bir döngüler kümesi daha vardır ki, bunlar bir kadının hayat döngüleridir. Bir kadın bunları yaşadıkça, kadınlara özgü bu içsel ritimleri giderek daha iyi anlayacaktır; yaratıcılık, psişik bebekler ve belki insan bebekler doğurma, yalnız kalma, oynama, dinlenme, cinsellik ve avlanma ritimleri de bunlar arasındadır. İteklemeye gerek kalmadan o kişiye anlayış gelir. Kabul etmeliyiz ki, bazı şeyler bizi etkilese ve zenginleşmemizi sağlasa da, yine de erişme alanımızın dışında kalır. Ailemde bir söz vardır: "Bazı şeyler Tanrı'nın işidir."

Böylece bu ödevlerin sonuna doğru "vahşi annelerin mirası" derinleşir ve psişenin hem insani, hem de ruhsal yanlarından sezgisel güçler doğar. Artık öğretmen olarak bir yanda bebeğimiz, öte yanda Baba Yaga'mız vardır.

8. Ödev: Dört ayak üstünde durmak: Vasalisa'nın merhum annesi tarafından kutsanmış olmasının geri püskürttüğü Baba Yaga, Vasalisa'ya ışığı (bir sopanın üzerindeki ateşli kafatasını) vererek gitmesini söyler. Masalın bu evresindeki mesajlar şunlardır: *Başkalarını görmeye ve etkilemeye dönük büyük gücü yüklenmek (kafatasını almak). Hayat koşullarına bu yeni ışıkta bakmak (eski üvey aileye giden yolu bulmak).*

Vasalisa, Baba Yaga'dan, annesi tarafından kutsandığı için mi kur-

tulabilmiştir, yoksa sırf genel bir kutsanma yüzünden mi? Aslında, yanıt ikisi de değildir. Bu öyküye sonradan eklenen tek-tanrıcı katmanlar düşünülürse, bu noktada öykünün kaydığı; Yaga'nın sanki Vasalisa'nın kutsanmış olmasından korkmuş gibi gösterilmeye çalışıldığı ve böylece –belki de zaman içinde Neolitik Çağlara kadar geri giden– bu Yaşlı Vahşi Ana'nın yeni Hristiyan dininin yüceltilip eski dinin aşağılandığı bir gözle kötücül kılındığı görülecektir.

Bu dönüşümü desteklemek için öyküdeki özgün sözcük, *kutsama*'ya çevrilmiş olabilir, ama ben asıl özgün ve arketipsel özün hâlâ mevcut olduğunu düşünüyorum. Annenin kutsaması meselesi şu şekilde yorumlanabilir: Yaga'dan kurtulmayı sağlayan, onu uzak tutan şey, kutsamadan ziyade, daha çok kutsamanın fazla-iyi anneden, psişenin nazik, şirin, tatlı yanından gelmesidir. Eğer Yaga aslına sadıksa, kadın doğasının fazla uyumlu, fazla ölçülü yanına çok yakın olmak ya da çok uzun süre onun yanında bulunmak istemeyecektir.

Yaga ürkek bir kız çocuğuna sınırsız bir şefkatle hayatın soluğunu üfleyebilse de, kendi topraklarında kalmayı da yeterince iyi bildiği söylenebilir. Onun ülkesi, psişenin altdünyasıdır. Fazla-iyi annenin ülkesiyse, üstdünyanın ülkesidir. Şirinlik vahşiye yakışabilir, ama vahşi, şirinliğe uzun süre uyum gösteremez.

Kadınlar, Yaga'nın bu yönünü bütünleştirdiklerinde her gezici kalaycıyı, her oita ucunu, her *dadoo*'yu, yollarına çıkan her şeyi sorgusuz sualsiz kabullenmeyi bırakarak değişirler. Bir kadın, fazla-iyi annenin tatlı kutsamasından biraz uzaklaşacaksa, aşama aşama ilerleyerek önce bakmakla yetinmemeyi, sonra gözünü dikip pürdikkat ve merakla bakmayı ve sonra da giderek artan bir şekilde aptallıklara izin vermemeyi öğrenir.

Yaga'ya hizmet etmek yoluyla, kendi içinde daha önce sahip olmadığı bir kapasite yaratan Vasalisa, Vahşi Cadı'nın gücünün bir kısmını içine alır. Bazı kadınlar içgüdü ve sezgi yoluyla edinilen bu derin bilgeliğin pervasızlığa veya düşüncesizliğe yol açmasından korksalar da, bu temelsiz bir korkudur.

Tamamen tersine; sezgiye aldırmadan, döngülere duyarsız kalarak ya da bilgelik yolunu izlemeden yapılan seçimlerin yetersiz olduğu, hatta felaketler doğurduğu görülür. Yagacı bilgi türü ise kadınların davranışlarını küçük adımlarla zenginleştirir ve daha sıklıkla da başkalarının amaç, fikir, eylem ve sözlerinin "altında ya da arkasında yatan şeyler"i daha net bir şekilde sergileyerek yön gösterir.

Eğer içgüdüsel psişe, "Dikkatli ol!" diye uyarıyorsa, kadınlar bunu önemsemelidir. Derin sezgi, "Bunu yap, şunu yap, bu yoldan git, bura-

da dur, şuradan ilerle," diyorsa, kadınlar onun planına göre gerektiğinde düzeltmeler yapmalıdırlar. Sezgi bir kez danışılıp sonra unutulacak, tek kullanımlık bir şey değildir. Kadınların işi, ister içerideki bir iblisle çatışmaya girmek, isterse dışarıdaki dünyada bir görevi yerine getirmek olsun, yol boyunca bütün adımlarda ona danışılmalıdır. Kadının endişe ve özlemlerinin kişisel mi, yoksa evrensel mi olduğunun bir önemi yoktur. Her eylem, başka her şeyden önce, *tini* güçlendirmekle işe başlar.

Şimdi de ateşli ışıkları olan kafatasını ele alalım. Bu, bazı eski tarz arkeologların "atalara tapınma" dedikleri şeyle ilgili bir simgedir.[26] Öykünün daha sonraki arkeo-dinsel versiyonlarında, sopalar üstündeki kafataslarının Yaga'nın öldürüp yediği insanlara ait olduğu söylenebilir. Ama atalarla akrabalığı pratiğe dökmüş olan daha eski dinsel törenlerde, kemikler ruhları çağırma aracıları olarak kullanılırdı, kafatasları da bu törenlerin en dikkat çekici parçasıydı.[27]

Atalarla akrabalık düşüncesinde, topluluğun yaşlılarının her zaman geçerli olan özel bilgilerinin ölümlerinin ardından, kemiklerinde yaşadığına inanılır. Kafatasının ölmüş ruhtan önemli bir kalıntı barındıran bir kubbe olduğu düşünülür... bu öyle bir kalıntıdır ki, istenirse, ölen kişinin bütün ruhu, danışmak amacıyla bir süre için geri çağırılabilir. Ruh-Benliğin alnın kemikten yapılmış katedralinde yaşadığını tasavvur etmek kolaydır; gözler pencere, ağız kapı ve kulaklar ise kanatlardır.

Demek ki, Yaga, Vasalisa'ya ışıklı bir kafatası verdiği zaman, ona hayatı boyunca yanında taşıması için bir yaşlı-kadın ikonu, bir "atalar bilgeliği" vermektedir. Onu anaerkil bir bilgi mirasına, psişenin mağara ve kanyonlarında sağlam kalarak gelişen bir mirasa erginlemektedir.

Böylece Vasalisa, ateşli kafatasıyla karanlık ormana doğru yola çıkar. Yaga'yı bulmak için dolanıp durmuştu. Ama şimdi daha emin, daha kararlı, kalçaları dosdoğru ileriye yönelmiş olarak eve dönmektedir. Bu, derin sezginin erginlemesinden yükseliştir. Sezgi, Vasalisa'ya bir tacın tam ortasına mücevher gibi yerleşmiştir. Bir kadın bu kadar uzaklara geldiğinde, içindeki fazla-iyi annesinin koruyuculuğunu geride bı-

26. XIX. yüzyıl antropolojisi, kabilelerin ölen büyüklere ve atalara saygısının ve büyüklerin hayat öykülerinin törensel bir şekilde tekrarlanmasının bir "tapınma" şekli olduğu gibi yanlış bir sonuca vardı. Bu talihsiz yanılsama, çeşitli "modern" literatürlerde hâlâ geçerlidir. Ancak, onlarca yıl ailemin *dia de los muertos* -ölüleri anma günü- (ata tapınımı: Klasik antropolojide uzun zaman önce icat edilen bir terim) törenini bizzat yönettikten sonra, buna, daha doğru olarak ata *akrabalığı*, yani insanın saygı duyduğu büyükleriyle ilişkinin süregitmesi demek gerektiği kanısına vardım. Akrabalık töreni aileye saygı gösterir, birbirimizden ayrı olmadığımız, tek bir insanın hayatının anlamsız olmadığı ve özellikle bizden önce gidenlerin iyi ve dikkate değer işlerinin, bizi eğitmek ve bize rehberlik etmek açısından büyük değer taşıdığı fikrini kutsar.

27. Anadolu'da kazısı süren Neolitik bir kent olan Çatalhöyük'te birçok kadın kemiği bulunmuştur.

rakmayı becermiş, dış dünyadaki terslikleri uzlaşmacı değil, güçlü bir tarzda beklemeyi ve onlarla başa çıkmayı öğrenmiştir. Gölge gibi onu izleyen baskıcı üvey annesi ile kız kardeşlerinden, onun için planladıkları yıkımdan haberdar olmuştur.

Karanlıktan içsel sesine kulak vererek geçmiştir. Hem kendi doğasının bir veçhesi, ama aynı zamanda güçlü vahşi doğa olan Cadı'nın yüzüne dayanabilmiştir. Böylece, hem kendisine, hem de başkalarına ait olan korkunç ve bilinçli gücü anlayabilmiştir. Artık, "Ama ondan korkuyorum," yoktur.

Psişenin Cadı Tanrıça'sına hizmet etmiş, ilişkiyi beslemiş, personaları arındırmış, düşünceyi temiz tutmuştur. Bu Vahşi Kadın'a özgü gü-

cü ve alışkanlıklarını bilebilmiştir. Ayırt etmeyi, düşünceyi duygulardan ayırmayı öğrenmiştir. Kendi psişesindeki büyük vahşi gücü tanımayı öğrenmiştir.

Hayat/Ölüm/Hayat konusunda bilgi edinmiş ve kadınların bütün bu konulardaki yeteneğini öğrenmiştir. Yeni edinilen bu Yaga becerileri sayesinde, güvensizlik ya da güçsüzlük nedeniyle artık sıkıntı çekmeyecektir. Annelerinin mirasıyla –doğasının insan yanından gelen sezgiyle ve psişenin *La Que Sabe* yanından gelen vahşi bir bilgelikle– iyice donanmıştır. Adımlarını birbiri ardına güvenle, kadınca atarak hayatta dosdoğru ilerler. Bütün gücünü bir araya getirmiştir, artık dünyayı ve hayatı bu yeni ışık aracılığıyla görür. Şimdi bir kadın bu şekilde davrandığı zaman neler olduğunu görelim.

9. Ödev: Gölgeye yeni bir rol vermek: Vasalisa, sopanın üstündeki ateşli kafatasıyla eve doğru yollanır. Onu neredeyse fırlatıp atmak üzeredir, ama kafatası ona güvence verir. Eve döner dönmez, üvey kız kardeşlerle anneyi süzen kafatası ardından onları yakıp küle çevirir. Vasalisa bundan sonra uzun ve sağlıklı bir hayat sürer.[28]

Bu dönemin psişik ödevleri şunlardır: *Kendi psişesinin negatif gölgesini ve/veya dış dünyadaki kişi ve olayların negatif yönlerini tanımak ve bunlara tepki göstermek için keskin görüşe (ateşli gözler) başvurmak. Psişesindeki negatif gölgeleri cadı ateşiyle yeniden biçimlendirmek (önceleri Vasalisa'ya eziyet eden kötü üvey aile küle dönüşür).*

Vasalisa ormandan yürüyerek geçerken ateşli kafatasını önünde tutar ve bebeği de dönüş yolunu gösterir. "Bu yoldan git, şimdi de şu yol-

28. Bu öykünün hem başka çeşitlemeleri hem de başka bölümleri vardır ve bazı durumlarda esas öykünün sonuna eklenmiş epiloglar ya da ani nitelik düşüşleri gösteren sözler bulunur.

dan." Mavi gözlü, tatlı mı tatlı bir kuzu olmaya alışan Vasalisa, artık kendi gücünün yönergeleriyle yürüyen bir kadındır.

Kafatasının gözlerinden, kulaklarından, burnundan ve ağzından ateşli (kızgın) bir ışık yayılır. Bu, bütün psişik süreçlerin başka bir temsilcisidir ve seçip algılamakla ilgilidir. Ayrıca atalara yakınlıkla, bu bakımdan da anımsamakla ilişkilidir. Eğer Yaga, Vasalisa'ya sopa üstünde bir diz kemiği verseydi, bunun simgesel olarak farklı bir şekilde yorumlanması gerekirdi. Ona bir bilek kemiği ya da başka bir kemik –belki de kadın leğen kemiğinden başka bir kemik– vermiş olsaydı, öykünün anlamı değişecekti.[29]

Demek ki, kafatası sezginin bir başka temsilcisidir –Yaga'yı ya da Vasalisa'yı incitmez – ve kendi başına ayırt etme gücüne sahiptir. Vasalisa şimdi bilginin alevini taşımaktadır; bu kızgın duyumlara sahiptir. Olguları ve nesneleri işitebilir, görebilir, koklayabilir, tadarak tanıyabilir ve kendi Benliğine sahiptir. Bebeği vardır, Yaga duyarlıkları vardır ve şimdi bunlara ek olarak ateşli kafatası vardır.

Vasalisa, bir an için taşıdığı güçten korkar ve ateşli kafatasını fırlatıp atmayı düşünür. Emrinde böyle korkunç bir güç olan egonun, belki de bu yanan ışığı elden çıkarmanın daha iyi, daha kolay, daha güvenli olacağını düşünmesi şaşırtıcı değildir, çünkü bu güç çok fazladır ve onun aracılığıyla Vasalisa da çok fazla olmuştur. Ama kafatasından gelen doğaüstü bir ses, sakin olup devam etmesini emreder. Ve o da bunu yapabilecek güçtedir.

Sezgisini ve Yaga-benzeri güçlerini yeniden ele geçiren her kadın, içinden bunları fırlatıp atma isteği duyduğu bir noktaya gelir; öyle ya, bütün bu şeyleri görmek ve bilmek neye yarar? Bu kafatası ışığı bağışlayıcı değildir. Onun ışığında ihtiyar, aşırı yaşlıdır; güzel, muhteşemdir; ahmak, akılsızdır; sarhoş, zomdur; sadakatsiz, kâfirdir; göz alıcı şeyler mucize olarak görülür. Kafatası ışığı gördüklerini görür; bir kadının tam önünde parlayan sonsuz bir ışıktır; onun hemen önünde giderek ileride gördüklerini ona geri bildiren bir varlık gibidir. Onun ebedi keşif koludur.

Yine de, bu şekilde görüp hissedildiği zaman, bu görülenlerle ilgili bir şeyler yapmaya çalışmak gerekir. İyi sezgilere, sağlam güçlere sahip olmak bu çalışmaya olanak tanır. İlk olarak içteki ve dıştaki negatif güçlerin ve dengesizliklerin gözlenip tavranması üzerinde çalışılır.

29. Gimbutas'ın MÖ 5000'e tarihlediği, Doğu Balkan ve Yugoslav bölgelerinden çıkarılan çanak ve ikonlarda son derece simgesel pelvis şekilleri görüyoruz. Marija Gimbutas, *The Goddesses and Gods of Old Europe: Myths and Cult Images* (Berkeley: University of California Press, 1974, yenilenmiş basım, 1982).

İkinci olarak, ister iyilik isterse denge için olsun, gördükleriniz konusunda bir şeyler yapmak, bir şeyin yaşamasına ya da ölmesine izin vermek üzere iradenin toparlanması yönünde çaba gösterilir.

Doğrudur, size yalan söylemeyeceğim; ışığı fırlatıp atmak ve uykuya geri dönmek daha kolaydır. Doğrudur, kimi zaman kafatası ışığını önümüzde tutmak zordur. Çünkü onun sayesinde, kendimizin ve başkalarının hem çirkin hem de ilahi tüm yanlarını olduğu kadar ikisi arasındaki bütün durumları da açıkça görürüz.

Ancak, dünyadaki ve insanlardaki derin güzelliğin mucizeleri de bu ışıkla bilince çıkar. Bu nüfuz edici ışıkla, kötü işlerden iyi niyetli düşüncelere kadar her şeyi görüp katedebiliriz, şirin ruhların nefretin altında ezildiğini fark edebiliriz, sadece kafa karışıklığı yaşamaz, aynı zamanda pek çok şeyi de anlayabiliriz. Bu ışık, başkalarının kişiliğindeki katmanları, onların niyetlerini ve amaçlarını ayırt edebilir. Kendinde ve başkalarında, bilinç ile bilinçdışını belirleyebilir. O, bilgenin asasıdır. Bütün şeylerin duyulup görüldüğü aynadır. Derin vahşi doğadır.

Yine de, söylediklerinin sancılı ve neredeyse taşınamayacak kadar çok olduğu zamanlar olur; çünkü ateşli kafatası, planlanmakta olan ihanetlerin, başka türlü konuştuğu halde cesareti zayıf olanların bulunduğu yeri gösterir. Sıcak bir gülücüğün ardında donuk makine yağı gibi duran hasedi gösterir; sadece hoşnutsuzluğun maskesi olan bakışları gösterir. Kendimiz için de geçerlidir bu; onun ışığı, bizim için de aynı şekilde parlaktır: Hazinelerimiz üzerinde ve zaaflarımız üzerinde ışıldar.

Yüzleşmesi en zor olanlar, bu bilgilerdir. İşte hep bu noktada kendimize ait bütün bu lanetli ve zekice bilgileri fırlatıp atmak isteriz. İşte tam da burada, eğer görmezden gelmezsek, "Beni atma. Elinde tut. Sonra anlarsın," diyen Benlikten gelen gücü hissederiz.

Vasalisa ormandan geçerken kuşkusuz onu hain bir planla ölmeye gönderen üvey aile hakkında da düşünmektedir ve kendisi yumuşak kalpli olsa bile, kafatası o kadar şirin değildir; onun işi her şeyi berraklıkla görmektir. Bu yüzden kız onu atmak istediğinde biliriz ki, kendisi, başkaları ve dünyanın doğası hakkında bazı şeyleri ve belli şeyleri bilmenin yol açtığı acıyı düşünmektedir.

Eve geldiğinde, üvey annesi ve kız kardeşleri o yokken hiç ateşleri, enerjileri olmadığını, ne yaparlarsa yapsınlar ışığı yakamadıklarını söylerler. Bir kadın vahşi gücüne sahip olduğunda psişesindeki asıl gerçeklik budur: Bu zaman zarfında ona zulmeden şeylerin libidosu kalmamıştır, o güzel seyahat sırasında hepsi tükenmiştir. Libido olmayın-

ca, psişenin en iğrenç yönleri, bir kadının yaratıcı hayatını sömüren ya da hayatını ayrıntılarla israf etmesine yol açan yönleri, içinde el olmayan eldivenlere benzer.

Ateşli kafatası, üvey kız kardeşlere ve anneye dik dik bakmaya başlar, onları pürdikkat süzdükçe süzer. Psişenin olumsuz bir yönü uzun uzun süzmekle küle çevrilebilir mi? Evet, bu gerçekten yapılabilir. Bir şeyi sürekli bilinçte tutmak, onun kurumasına neden olabilir. Masalın bir versiyonunda kötü aile üyeleri yanıp kül olurken, başka bir versiyonunda üç küçük kara köze dönüşür.

Üç küçük kara köz, içinde çok eski ve ilginç bir fikri taşır. Küçük kara nokta (*Dot*) ya da *dit*, çoğu zaman hayatın başlangıcı olarak düşünülür. Eski Ahit'te Tanrı İlk Adamı ve İlk Kadını yarattığında, onları topraktan, çamurdan, tozdan biçimlendirdi; hangi maddenin kullanıldığı okunan çeviriye bağlıdır. Tam olarak ne kadar toprak? Kimse bunu söyleyemez. Ancak, diğer yaratılış öykülerinde de dünyanın ve onun sakinlerinin başlangıcının genellikle bir noktadan, bir zerreden, herhangi bir şeyin ufacık bir kara noktasından yapıldığı görülür.[30]

Böylece, üç küçük köz Hayat/Ölüm/Hayat Ana'nın topraklarına girmiş olur. Bunlar psişede giderek küçülüp neredeyse kaybolur. Libidolarından yoksun bırakılır. Artık yeni bir şey ortaya çıkabilir. Çoğu kez psişik bir şeyi bilinçli olarak özsuyundan yoksun bıraktığımızda, o şey pörsür, enerjisi de ya serbest kalır ya da yeniden şekillenir.

Yıkıcı üvey ailenin böylece temizlenmesinin başka bir yönü daha vardır. Eğer insan içte ya da dışta zalim insanlarla birlikte yaşarsa, Cadı Tanrıça'yla karşılaşmak ya da ateşli ışığı taşımak gibi yollarla edindiği bilinç halini sürdüremez. Eğer siz odadayken, siz konuşurken, bir davranış sergilerken ya da tepki gösterirken gözlerini kaçırıp iğrenmeyle tavana bakan insanlarla çevriliyseniz –hem sizin hem de bizzat kendilerinin– tutkularını söndüren insanlarla bir aradasınız demektir. Sizi, çalışmalarınızı, hayatınızı umursamayan kimselerdir bunlar.

Bir kadın, dostlarını ve sevgililerini akıllıca seçmelidir, çünkü her ikisi de kötü bir üvey anneyle berbat kız kardeşlere benzer hale gelebilir. Sevgililerimiz söz konusu olduğunda çoğu zaman onları büyük bir Sihirbazın gücüyle donatırız. Bunu yapmak kolaydır, çünkü biz gerçekten samimi olursak, bu, büyülü bir *atölye*nin kilidini açmaya benzer

30. Küçük nokta ya da benek imgesi düşlerde de görülür, burada çoğu kez yararlı bir şeye dönüşür. Hekim olan meslektaşlarımdan bir kısmı bunun en erken evresindeki embriyoyu ya da yumurtayı simgeleyebileceği tahmininde bulunmaktadır. Ailemizdeki öykü anlatıcıları, beneği genellikle ovum olarak görürler.

ya da bize öyle gelir. Bir sevgili, kendi döngü ve fikirlerimizle çok kalıcı bağlantılar kurmamıza ve/veya bunların yok edilmesine neden olabilir. Yıkıcı sevgililerden kaçınmak gerekir. İyi bir sevgili, güçlü psişik kaslarla ve yumuşak etlerle ustaca sarınmış olan sevgilidir. Vahşi Kadın için sevgili, aynı zamanda bir parça "psişik" bir sevgili, onun "kalbine giden yolu bilen" biri olursa, daha iyi olur.

Vahşi Kadın'ın bir fikri olduğunda, dost ya da sevgili asla şöyle demez: "Şey, bilmiyorum... aslında aptalca (kibirli, imkânsız, pahalı vb.) gibi geliyor." Doğru bir arkadaş asla bunu söylemez. Bunun yerine, "Anladığımdan emin değilim. Sen nasıl gördüğünü söyle. Nasıl olacağını anlat," der.

Sizi tıpkı yerdeki bir ağaç, evdeki bir çiçek ya da yan avludaki bir gül bahçesi gibi canlı, gelişen bir *criatura*, bir varlık olarak gören bir sevgiliye/dosta sahipseniz... size gerçek, yaşayan, soluk alıp veren bir kendilik olarak; insan olan, ama çok güzel, ıslak ve büyülü şeylerden yapılmış bir kendilik olarak bakan bir sevgiliye ve dostlara sahipseniz... sizdeki *criatura*'yı destekleyen bir sevgiliye ve dostlara sahipseniz... işte aradığınız insanlar bunlardır. Onlar ömür boyu ruhunuzun dostları olacaktır. Bilinçli olmaya devam etmek, sezgiyi elden bırakmamak, gören ve bilen ateşli ışığın sorumluluğu altında kalmayı sürdürmek için, dostların ve sevgililerin –öğretmenlerden söz etmiyorum– dikkatle seçilmesi çok önemlidir.

Vahşi olanla bağlantıyı korumanın yolu, kendi kendinize *sizin* istediğinizin ne olduğunu sormaktır. Tohumun pislikten ayrılması budur. Bu konuda güvenebileceğimiz en önemli ayrımlardan biri, bize el ederek çağıran şeyler ile ruhumuzdan seslenen şeyler arasında yapacağımız ayrımdır.

Bunun işleyiş biçimine bakalım: Sıra sıra masalarda çırpılmış krema, somon, küçük ekmekler, kızarmış et, meyve, salata, taze çörekler, pirinç, köri, yoğurt ve daha pek çok şeyle hazırlanmış bir *smorgasbord* [İskandinav usulü ordövr] düşünün. Bütün masalara bir göz attığınızı, size çekici gelen bazı şeyler gördüğünüzü farz edin. Kendinize şöyle dersiniz: "Ah! Bunlardan birini yemek isterdim, şuradakini de ve şu diğerinden de."

Kimi kadın ve erkekler, hayatlarının bütün kararlarını bu şekilde verirler. Dört bir yanımız davetkâr bir dünyayla çevrilidir; hayatlarımıza kurnazca sokulan, daha önce hiç iştahımızın olmadığı ya da pek az olduğu hallerde iştah açan ve yaratan bir dünya. Bu türden bir seçim tarzıyla hareket ederken belli bir seçimde bulunmamızın nedeni, o sırada önümüzde bir seçenek bulunmasıdır. Bunun bizim istediğimiz şey ol-

ması şart değildir, ama ne ilginçtir ki, ona ne kadar uzun süre bakarsak bizim için o kadar cezbedici hale gelir.

İçgüdüsel benlikle, kadının doğal ve vahşi olan ruhuyla bağlantı içinde olduğumuzda, tesadüfen orada teşhir edilenlere göz gezdirmek yerine, kendimize şöyle deriz: "Ben neye açım?" Dışarıdaki bir şeye bakmadan önce içeriye dönmeye cüret eder ve sorarız: "Ben ne arıyorum? Şu anda istediğim nedir?" Bunların yerine şöyle de diyebilirdik: "Neyi çok istiyorum? Neyi arzuluyorum? Özlemini çektiğim nedir?" Genellikle de yanıt çabucak gelir: "Ah... istediğimi düşünüyorum... gerçekten neyin iyi olacağını bilirsiniz, şöyle bir şey ya da böyle... ah, evet, aslında istediğim bu işte."

Aradığınız bu ordövrde var mı? Belki var, belki yok. Çoğu durumda, muhtemelen yok. Onu bir süre, bazen epeyce bir süre aramamız gerekecek. Ama sonunda bulacak ve en derin özlemlerimizin sesini duymaktan memnun olacağız. 129 F9

Vasalisa'nın afyon tohumlarını pislikten ve küflü buğdayı taze buğdaydan ayırırken öğrendiği bu ayırt etme işlemi, öğrenilmesi en zor şeylerden biridir, çünkü tin, irade ve ruhanilik ister, bu da genellikle insanın istedikleri için inat etmesi anlamına gelir. Bunu eş ve sevgili seçimlerinden başka hiçbir yerde daha açıkça göremeyiz. Sevgili *à la smorgasbord* [ordövr tabağından seçer gibi] seçilemez. Sevgili, ruhsal özlemden yola çıkılarak seçilmelidir. Sırf önünüzde durduğu için ağzınızı sulandıran bir şeyi seçmek, ruhsal-Benliği asla doyurmayacaktır. Sezgi de bunun için vardır zaten; ruhun doğrudan habercisidir.

Konuyu biraz daha açmak için, size bir bisiklet satın alma ya da Mısır'a gidip piramitleri görme fırsatı verildiğini düşünelim. Bu fırsatı bir an bir kenara koyup kendinize dönerek sormanız gerekir: "Neye açım? Neyi özlüyorum? Bisiklet yerine belki de bir motosiklet istiyorum. Belki de bir geziye çıkmak ve yıllardır görmediğim büyükannemi görmek istiyorum." Her zaman böyle geniş kapsamlı kararlar vermek gerekmez. Kimi zaman şiir yazmak ile yürüyüşe çıkmak arasında bir değerlendirme yapmak gerekir. Düşünce ister çok önemli isterse de çok sıradan olsun, burada söz konusu olan bildiğiniz bir ya da birkaç yoldan –bunlar oyuncak bebek, yaşlı Baba Yaga ya da ateşli kafatası tarafından simgeleştirilir– içgüdüsel benliğe danışmanızdır.

Sezgiyle bağlantıyı güçlendirmenin bir başka yolu, kimsenin canlı enerjilerinizi, yani kanılarınızı, düşüncelerinizi, fikirlerinizi, ahlaki değerlerinizi, ideallerinizi bastırmasına izin vermemektir. Bu dünyada çok az doğru/yanlış ya da iyi/kötü vardır. Öte yandan, yararlı ve yararlı-olmayan vardır. Kimi zaman yıkıcı şeyler de vardır, doğurgan şeyler

de. Uygun bir şekilde bütünleşmiş ve iyi niyetli eylemlerin yanı sıra, öyle olmayan eylemler de vardır. Ama bildiğiniz gibi, bir bahçenin ilkbahara hazır olması için, sonbaharda tersyüz edilmesi gerekir. Bahçe her zaman çiçeklenemez. Ama bırakın, hayatınızın altüst oluşlarını kendi içsel döngüleriniz düzenlesin, dışınızdaki başka güçler, kişiler ya da içinizdeki negatif kompleksler değil.

Bazı değişmez entropiler ve yaratılar, içsel döngülerimizin birer parçasıdır. Bunlarla eşzamanlı bir şekilde hareket etmemiz gerekir. Kalbin odacıklarının dolması, boşalması ve tekrar dolması gibi, bu Hayat/Ölüm/Hayat döngüsü tarafından kurban edilmek yerine, onun ritmini "öğrenmeyi öğreniriz." Bunu ip atlamaya benzetebiliriz: Ritim zaten vardır; ritmi tutturana kadar öne ve arkaya doğru salınırsınız. Sonra ipe doğru atlarsınız. Bu iş böyle yapılır. Artık bir düşlem olmaktan çıkıp gerçeklik kazanmıştır.

Dahası, sezgi de seçenekler sunar. İçgüdüsel benlikle bağlantı kurduğunuzda, daima en az dört seçeneğiniz olur: İki karşıt seçenek, artı ortadaki seçenek ve "daha fazla tefekkürle ulaşılan" seçenek. Sezgiye teslim olmadıysanız, sadece tek seçeneğiniz olduğunu düşünebilirsiniz ve bu seçenek de arzu edilen bir seçenek gibi görünmez. Belki de bu konuda acı çekmeniz gerektiğini hissediyorsunuzdur. Ve boyun eğmeniz gerektiğini. Ve kendinizi bunu yapmaya zorlarsınız. Yo yo, bu iyi bir yol değil. İçsel işitme gücüne, içsel görüye, içsel varlığa kulak verin. Onu izleyin. Bir sonraki adımda ne yapılacağını o bilir.

Sezgiyi ve içgüdüsel doğayı kullanmak konusunda en dikkate değer şeylerden biri, ayaklarını yere sağlam basan bir kendiliğindenliğin fışkırmasını sağlamasıdır. Kendiliğindenlik, akılsızlık anlamına gelmez. Bu bir "ağzına geleni söyle" tutumu değildir. Yerli yerinde sınırların olması hâlâ önemlidir. Örneğin, Şehrazad'ın çok sağlam sınırları vardı. Zekâsını kullanarak hem kendisine değer verilmesini sağladı hem de başkalarını memnun etti. Dürüst olmak pervasız olmak anlamına gelmez, *La voz mitologica*'nın [Mitolojik Ses'in] konuşmasına izin vermek anlamına gelir. Bunun yolu bir an için egonun sesini kapatıp konuşmak isteyenin konuşmasına izin vermektir.

Uzlaşımsal gerçeklikte hepimiz ete kemiğe bürünmüş küçük vahşi annelere ulaşabiliriz. Bunlar öyle kadınlardır ki, görür görmez içinizdeki bir şey hop eder, içinizden "Anneciğim," demek gelir. Ona bakarken şöyle düşünürsünüz: "Ben onun çocuğuyum, onun yavrusuyum, o benim annem, o benim büyükannem." Gördüğünüz kişinin *un hombre con pechos* –mecazi anlamda, göğüsleri olan bir adam– olması halinde şöyle düşünebilirdiniz: "Ah, büyükbaba," ya da "Ah, kardeşim, dos-

tum." Bildiğiniz tek şey, bu adamın besleyici biri olduğudur (Paradoksal olarak, bunlar aynı zamanda hem güçlü eril, hem de güçlü dişil özellikler taşırlar. Masallara özgü, kurtarıcı, yardımsever anneler gibidirler, akıl hocası gibidirler, hiçbir zaman sahip olmadığınız ya da yeterince uzun süre sahip olmadığınız anne gibidirler; işte *un hombre con pechos* budur).[31]

Bütün bu insanlara küçük vahşi anneler denilebilir. Genellikle herkesin bir tane küçük Vahşi Annesi vardır. Şanslıysak, ömrümüz boyunca böyle birçok annemiz olur. Onlarla karşılaştığımızda genellikle ya büyümüşsünüzdür, ya da en azından geç ergenlik dönemindesinizdir. Bunlar fazla-iyi anneden çok farklıdır. Küçük vahşi anneler size rehberlik eder, başarılarınızdan büyük gurur duyar. Yaratıcı, duyumsal, tinsel ve entelektüel hayatınızdaki ve bunların etrafındaki tıkanıklıklar ve yanlış kanılara ilişkin olarak eleştireldirler.

Onların amaçları size yardım etmek, sanatınızı gözetmek, sizi yeniden vahşi içgüdülere bağlamak ve kendinize özgü en iyi yönünüzü ortaya çıkarmaktır. Sezgisel hayatın yeniden kurulmasına rehberlik ederler. Bebekle temas kurduğunuzda heyecanlanır, Baba Yaga'yı bulduğunuzda gururlanır, ateşli kafatasını önünüzde tutarak geri döndüğünüzü gördüklerinde büyük sevinç duyarlar.

Başkalarını fazlaca gözetip fazla-şirin davranmanın tehlikeli olduğunu gördük. Ama belki hâlâ ikna olmadınız; belki de "Ah Tanrım, kim Vasalisa gibi olmak ister?" diye düşünüyorsunuz. Size söyleyeyim, siz istersiniz. Siz onun gibi olmak, onun başardıklarını başarmak ve ardında bıraktığı izleri takip etmek istersiniz, çünkü ruhunuzu tekrar ele geçirip geliştirmenin tek yolu budur. Vahşi Kadın, cesaret eden, yaratan ve yıkandır. Bütün yaratıcı eylem ve sanatları olası kılan ilksel ve buluşçu ruh odur. O, etrafımızda bir orman yaratır ve biz de hayata bu yeni ve özgün açıdan bakmaya başlarız.

Böylece, erginlenmenin, kadının psişesine yeniden yerleştirilmesiyle, bilgeliğinin yolundan gitmeyi öğrenmiş ve muazzam deneyimlere sahip bir genç kadına sahip oluruz. O tam bir erginlenmeye giden bütün ödevlere dayanmasını bilmiştir. Taç onundur. Sezgiyi tanımak belki de ödevlerin en kolay olanıdır, ama onu bilinçte tutmak ve yaşayabilecek olanların yaşamasına, ölmesi gerekenlerin ölmesine izin vermek katbekat zor ancak bir o kadar da tatmin edici bir amaçtır.

Baba Yaga, başka bir Hayat/Ölüm/Hayat Tanrıçası olan Nyx Ana

31. İnsanın bilinci bu ve tini muhtemelen cinsiyete-benzer bir his taşımaktadır ve belki de ruhun vb'nin bu erilliği ya da dişilliği, fiziksel cinsiyete bakmaksızın, doğuştan gelmektedir.

[dünyanın annesi] ile aynı kişidir. Hayat/Ölüm/Hayat Tanrıçası aynı zamanda yaratıcı bir Tanrıçadır. Yapar, biçimlendirir, hayat üfler, soluksuz kalındığında ruhu teslim almak için orada bulunur. Biz onun ayak izlerini takip ederek, bütün doğru insanlar orada olsun ya da olmasın, doğması gerekenleri doğmaya bırakmayı öğrenmeye çalışırız. Doğa izin istemez. Ne zaman canınız çekerse, çiçek açın ve doğurun. Erişkinler olarak izinden ziyade doğurganlığa, vahşi döngüleri enikonu cesaretlendirmeye ve daha gelişmiş bir özgün görüye ihtiyacımız vardır.

Masalın sonundaki tema, şeyleri ölmeye bırakmaktır. Vasalisa, dersini iyi öğrenmiştir. Kafatası kötüleri yakarken yüksek perdeden bir çığlık atıp yere mi yığılıyor? Hayır. Ölmesi gereken ölür.

Bir insan böyle bir kararı nasıl verebilir? Bunu bilen biri vardır ve bu kişi *La Que Sabe*'dir. Ondan öğüt almak için içinize sorun. O, Çağların Anasıdır. Hiçbir şey onu şaşırtmaz. Hepsini görür. Çoğu kadın için ölmeye izin vermek doğalarına aykırı değildir, sadece eğitimlerine aykırıdır. Bu tersine çevrilebilir. Hepimiz ne zaman hayat zamanı, ne zaman ölüm zamanı olduğunu *los ovario*'larımızdan biliriz. Çeşitli nedenlerle kendimizi aldatmaya çalışabiliriz, ama biliriz.

Ateşli kafatasının ışığı sayesinde biliriz.

IV

Eş: Ötekiyle birleşme

VAHŞİ ADAM İÇİN İLAHİ: MANAWEE

Eğer kadınlar erkeklerin kendilerini tanımalarını, ama gerçekten tanımalarını istiyorlarsa, onlara derin bilgeliklerinin bir bölümünü öğretmeleri gerekir. Bazı kadınlar yorulduklarını, bu konuda zaten çok fazla şey yaptıklarını söylerler. Naçizane fikrim şudur: Demek ki, öğrenmeye aldırmayan bir erkeğe ders vermeye çabalıyorlar. Çoğu erkek bilmek ister, öğrenmek ister. Erkekler bu istekliliği gösterdiklerinde, bir şeyleri ortaya dökme zamanı gelmiştir; hem sadece bu nedenle de değil, başka bir ruh bunu istediği için de bunu yapmak gerekir. Bunu göreceksiniz. Öyleyse, işte size bir erkeğin bir kadını anlamasını, onu yarı yolda karşılamasını çok daha kolaylaştıracak olan bazı yollar; işte size bir dil, bizim dilimiz.

Hayatta olduğu gibi mitlerde de, Vahşi Adam'ın yerin-altındaki kendi gelinini aradığı kuşkusuzdur. Kelt masallarında birbirini böyle seven ünlü Vahşi Tanrı çiftleri vardır. Bunlar genellikle bir gölün dibinde yaşayarak, aşağıdaki hayatı ve altdünyayı korurlar. Babil mitlerinde sedir ağacı kalçalı İnanna, sevgilisine, Boğa Sabanı'na, şöyle seslenir: "Gel beni vahşiliğinle ört." Modern çağlarda, hatta bugün bile, üst Ortabatı'da Tanrının Anası ve Babası'nın hâlâ pınar yataklarında gürleyip gökgürültüsü yarattığı söylenir.

Aynı şekilde, vahşi bir kadının, dengi olabilecek bir eşten daha çok sevebileceği kimse olamaz. Ancak, belki de sonsuzluğun başlangıcından beri, onun eşi olanlar, asıl doğasını kavradıklarından asla tamamen emin olamazlar. Bir kadın aslında neyi arzular? Bu eski bir sorudur, bütün kadınların sahip oldukları vahşi ve gizemli doğaya ilişkin ruhani bir bilmecedir. Chaucer'ın "Bathlı Kadın'ın Hikâyesi"ndeki cadalozun bu soruya cırlayarak verdiği yanıta göre, kadınlar kendi hayatları üzerinde hâkimiyet kurmak isterler ve bu hiçbir şekilde değiştirilemez bir olgudur, ama bu sorunun aynı oranda güçlü başka bir yanıtı daha vardır.

Aşağıdaki, kadınların asıl doğasına ilişkin bu çok eski soruyu yanıtlayan bir öyküdür. Öyküde gösterilen yöntem ve araçları kullanarak gayret gösterenler, Vahşi Kadın'a sonsuza kadar sevgili ve eş olacaktır. Uzun yıllar önce Bayan V.B. Washington, bana küçük bir Afrikalı-Amerikalı öyküsü armağan etmişti. Manawee adını verdiğim bu öyküyü, edebi bir kalıba dökerek daha etkili kılmaya çalıştım.

Manawee

Bir zamanlar ikiz iki kız kardeşle flört eden bir adam varmış. Ancak kızların babası, "Adlarını tahmin edene kadar onlarla evlenemezsin," demiş. Manawee, tahmin üstüne tahmin yapmış, ama kız kardeşlerin adlarını bilememiş. Genç kadınların babası her defasında başını sallayıp Manawee'yi gerisin geri göndermiş.

Bir gün Manawee, küçük köpeğini de kendisiyle birlikte bu tahmin ziyaretlerinden birine götürmüş ve köpek bir kız kardeşin diğerinden daha güzel, diğer kız kardeşin de berikinden daha şirin olduğunu görmüş. Kız kardeşlerden hiçbiri bütün erdemlere sahip değilmiş, ama küçük köpek onlardan çok hoşlanmış, çünkü kızlar ona yiyecek vermiş

ve gülümseyerek gözlerinin içine bakmışlar.

Manawee o gün de genç kadınların adlarını tahmin edemeyince yorgun argın eve geri gelmişler. Ama küçük köpek koşarak genç kadınların kulübesine geri dönmüş. Orada kulaklarını yan duvarlardan birine dayamış ve kadınların Manawee'nin ne kadar yakışıklı ve yiğit olduğundan söz ederek kıkırdadıklarını duymuş. Kız kardeşler konuşurken birbirlerine adlarıyla sesleniyorlarmış. Küçük köpek bunu işitmiş ve sahibine söylemek üzere var gücüyle eve doğru koşmaya başlamış.

Ama giderken bir aslanın, yolun kenarına etli ve kocaman bir kemik bıraktığını görmüş. Minik köpek hemen kokuyu almış ve bir an bile düşünmeden yolundan saparak kemiği çalılara doğru sürüklemiş. Orada bütün lezzeti kaybolana kadar mutlulukla sıçrayarak kemiği yalamış. Ne yazık! Minik köpek ansızın unuttuğu görevini anımsamış, ama maalesef genç kadınların adlarını da unutmuş.

Bunun üzerine koşarak tekrar ikiz kız kardeşlerin evine ulaşmış. Bu kez gece çökmüş ve genç kadınlar birbirlerinin kol ve bacaklarını yağlıyor ve sanki bir kutlama için hazırlanıyorlarmış. Küçük köpek yine birbirlerine adlarıyla seslendiklerini duymuş. Sevinçten havalara uçmuş ve çalılardan yayılan hindistancevizi kokusunu aldığı sırada, Manawee'nin kulübesine giden yola doğru çıkmak üzereymiş.

Küçük köpeğin hindistancevizinden daha çok sevdiği hiçbir şey yokmuş. Bu yüzden hızlı bir dönüşle yoldan çıkmış ve enfes bir portakallı pastanın üstünde soğumaya bırakıldığı kütüğün yanına koşmuş. Tabii, böreği bir çırpıda tüketmiş ve nefesinde de has bir hindistancevizi kokusu kalmış. Epey dolu bir mideyle eve doğru hızlı adımlarla ilerlerken genç kadınların adlarını anımsamaya çalışmış, ama bir kez daha unutmuş.

Böylece küçük köpek kız kardeşlerin kulübesine tekrar seyirtmiş ve bu kez kız kardeşlerin evlenmek için hazırlandıklarını görmüş. "Ah hayır!" diye düşünmüş küçük köpek. "Pek fazla zaman kalmadı." Ve kız kardeşler birbirlerine adlarıyla seslendiklerinde adları aklında tutup hızla oradan uzaklaşmış. Kesin bir şekilde, hiçbir şeyin onu durdurup bu değerli iki adı hemen Manawee'ye götürmekten alıkoymasına izin vermeme kararı almış.

Küçük köpek patika üstünde ufak ve taze bir av parçası fark etmiş, ama görmezden gelip üstünden atlamış. Bir an için havada hindistancevizi kokusu aldığını düşünmüş, ama onu da görmezden gelmiş, eve, sahibine doğru durmaksızın koşmuş. Ama küçük köpek karanlık bir yabancının çalılıktan fırlayıp onu ensesinden tutacağını ve nere-

deyse kuyruğu düşecek kadar kuvvetli bir şekilde sallayacağını elbette hesaba katmamış.

Yabancı bir yandan bunu yaparken, bir yandan da şöyle bağırıyormuş: "Bana o adları söyle! Genç kadınların adları ne, söyle ki, onları elde edebileyim."

Küçük köpek ensesindeki bu güçlü kavrayış yüzünden bir an için kendinden geçeceğini düşündüyse de, cesurca savaşmış. Hırlamış, tırmalamış, tekmelemiş ve sonunda dev gibi yabancıyı parmaklarının arasından ısırmış; küçük köpeğin dişleri adamı eşekarıları gibi sokmuş. Yabancı, manda gibi böğürmüş, ama küçük köpek gitmesine izin ver-
 memiş. Yabancı, küçük köpek elinde asılı olduğu halde çalılığa doğru koşarak kaçmış.

"Bırak, bırak beni gideyim, küçük köpek. Ben de seni bırakacağım," diye yalvarmış yabancı. Küçük köpek de dişlerinin arasından hırlamış: "Sakın geri döneyim deme, yoksa bir daha gün yüzünü göremezsin!" Ve böylece, yabancı bir yandan elini tutup bir yandan da inleyerek çalıların arasına kaçmış. Küçük köpek de kah topallayarak, kah koşturarak Manawee'ye giden patikada ilerlemiş.

Postu kanlanmış ve çenesi ağrılar içinde de olsa, genç kadınların adları aklında apaçıkmış ve aksayarak Manawee'nin yanan ışığına ulaşmış. Manawee, küçük köpeğin yaralarını incitmeden yıkamış, küçük köpek de ona bütün öyküyü anlatıp genç kadınların adlarını söylemiş. Manawee küçük köpeği alıp son hızla genç kadınların köyüne doğru atıyla yola koyulmuş, köpeğin kulakları iki at kuyruğu gibi uçuşuyormuş.

Manawee, babanın huzuruna kızlarının adlarıyla çıktığında, ikiz kız kardeşleri giyinip kuşanıp onunla yolculuğa çıkmak üzere hazırlanmış bir halde bulmuş; en başından beri onu beklemekteymişler. İşte Manawee, nehir ülkesinin en güzel bakirelerinden ikisini böyle kazanmış. Ve dördü, kız kardeşler, Manawee ve küçük köpek, uzun bir süre hep birlikte huzur içinde yaşamışlar.

Krik Krek Krak, işte bu öykünün sonu.

Krik Krek Kran, işte bu öykü bitti.[1] ❦

1. Öykünün sonundaki bu dizeler Batı Afrika'da gelenekseldir. Bunu bana bir *griot* olan Opalanga öğretmişti.

Tıpkı düşleri olduğu gibi, halk hikâyelerinin içeriklerini de öznel bir biçimde değerlendirebiliriz; yani, bütün simgeler tek bir kişinin psişesinin özelliklerini tasvir eder, ama dış dünyadaki koşul ve ilişkileri de anlattıkları için bu öyküleri nesnel olarak da anlayabiliriz. Manawee masalı üzerine konuşurken, daha çok bir kadınla eşi arasındaki ilişki açısından bakalım ve unutmayalım ki, çoğu durumda "dışarıda olan, aynı zamanda içeridedir."

Bu öykü, kadınlara dair, çok ama çok eski bir sırrı açığa çıkarır ve bu sır da şudur: Bir eş Vahşi Kadın'ın kalbini kazanmak istiyorsa, onun doğal ikiliğini iyice anlamalıdır. Masaldaki iki kadını etnolojik olarak çok-eşli bir kültürdeki müstakbel gelinler olarak anlayabiliriz, ama arketipsel bir bakış açısından bu öykü, tek bir kadının içindeki iki güçlü dişil kuvvetin gizeminden söz etmektedir.

Manawee öyküsü, Vahşi Kadın'a yakın olmak için gereken bütün temel olguları içermektedir. Manawee, sadık köpeği aracılığıyla iki adı, dişil olanın iki doğasını tahmin eder. Sırrı çözene kadar kazanamaz. Ve bunu başarmak için –köpekle simgelenen– içgüdüsel benliğini kullanmalıdır.

Bir kadına yakın duran herkes, aslında iki kadının huzurundadır: Bir dış varlık ve bir içsel *criatura*; bunlardan biri üstdünyada yaşarken, diğeri ise kolaylıkla görülemeyen bir dünyada yaşamını sürdürür. Dışarıdaki varlık gün ışığıyla yaşar ve kolayca gözlenebilir. Çoğu zaman pragmatik, kültürlü ve çok insanidir. Bununla birlikte *criatura* genellikle çok uzaklardan gelerek yüzeye çıkar, çoğu zaman göründüğü hızla ortadan kaybolur, yine de her zaman arkada bir duygu; şaşırtıcı, özgün ve bilgece bir şey bırakır.

Kadınlardaki bu ikili doğayı anlayan erkekler, hatta kadınlar, kimi zaman gözlerini kapatıp Tanrı'dan yardım dilerler. Kadınların ikiz doğasının paradoksu, bir tarafın duygusal anlamda soğukken, diğer tarafın daha sıcak olmasından kaynaklanır. Bir taraf ilişki açısından daha kararlı ve zenginken, diğeri biraz değişkendir. Genellikle bir taraf daha mutlu ve esnekken, diğeri "ne idüğünü bilmediği" şeylere özlem duyar. Biri neşeliyken, diğeri tatlı-sert ve dalgın olabilir. Bu "bir-olan-iki-kadın," psişede binlerce şekilde birleşen ayrı ayrı, ama birbirine bitiştirilmiş unsurlardır.

Bir kadının doğasının her bir yanı farklı işlev ve bilgileri olan ayrı bir bütünlüğü temsil etse de, tıpkı *corpus callosum*'a sahip olan beyin gibi, bunların da birbirlerinin bilgisine sahip olmaları ya da bu bilgileri bir diğerinin anlayacağı bir şekle tercüme etmeleri, böylece bir bütün olarak işlev görmeleri gerekir. Eğer bir kadın bir tarafını gizler ya da bir tarafını fazla desteklerse, bütün gücüne ulaşmasını engelleyen ve fazlasıyla tek boyutlu bir hayat sürer. Bu iyi değildir. Her iki yanı da geliştirmek gereklidir.

İkizler simgesini incelersek, İki'nin gücü konusunda çok şey öğreniriz. Kadim çağlardan beri dünyanın her yerinde ikizlerin doğaüstü güçlerle donanmış oldukları düşünülmüştür. Bazı kültürlerde başlı başına ikizlerin doğasının dengelenmesine adanmış disiplinler vardır, çünkü bunların, bir ruhu paylaşan iki ayrı benlik olduğu düşünülür. İkizler, ölümlerinden sonra bile beslenir, onlarla konuşulur, onlara armağanlar verilir ve kurbanlar adanır.

Çeşitli Afrika ve Karayip topluluklarında ikiz kız kardeş simgesinin *juju*'ya –ruhun mistik enerjisine– sahip olduğu söylenir. Bu yüzden de bütün topluluğun kaderi kötü çizilmesin diye ikizlere kusursuz bir şekilde bakılması gerekir. Haiti'deki voodo inancında, aralarında baş gösteren kıskançlığın anında yatıştırılması, ama daha da önemlisi kıskançlık durumunda içlerinden birinin zayıflayıp ölmesi, diğerinin de ölümüne yol açacağından, topluluğa kazandırdıkları özel ruh halinin kaybedilmemesi için ikizlerin her zaman eşit miktarda porsiyonlarla beslenmesini talep eden bir uyarı vardır.

Aynı şekilde, psişenin ikili güçleri bilinçli olarak tanınır ve birlik halinde görülürse, ayrı ayrı tutmak yerine bir araya getirilirse, bir kadın muazzam güçlere sahip olur. İkinin gücü çok büyüktür ve ikiliğin herhangi bir yanı ihmal edilmemelidir. Eşit olarak beslenmeleri gerekir, çünkü birlikte, bireye esrarengiz bir güç kazandırırlar.

Bir zamanlar orta-Güney'de yaşayan Afrikalı-Amerikalı bir adamdan bir öykü dinlemiştim. Kent merkezindeki bir "park"ın grafitileri arasında otururken dar bir sokaktan çıkagelmişti. Bazıları ona deli derdi, çünkü kendi kendine konuşup duruyordu. Rüzgârın yönünü anlamak ister gibi bir parmağını öne uzatmış, ayaklarını sürüyerek yürüyordu. *Cuentista*'lar bu tür kişileri tanrılarla temasta olan kişiler olarak kabullenirler. Bizim geleneğimizde böyle bir adama *El bulto* [Bohça] denir, çünkü onun gibi ruhlar bir tür erzak çantası taşır ve bu erzak çan-

tasını, bakacak olan, onu görecek gözleri ve koruyacak duyumları olan herkese gösterirler.

Bana bu öyküyü nevi şahsına münhasır nezaketiyle sözünü ettiğim bu *El bulto* anlattı. Bir tür atalar-arası iletim öyküsüdür bu. O, öyküye "Bir Çubuk, İki Çubuk" adını vermişti. "Eski Afrika krallarının tarzı budur," diye de fısıldamıştı.

Öyküde yaşlı bir adam ölmek üzeredir ve eşini dostunu yanına çağırır. Sürüsüne bereket çocuklarının, karılarının ve akrabalarının her birine kısa, sağlam bir çubuk verir. "Kırın!" diye emreder. Biraz çabayla hepsi çubuklarını kırar.

"Ruh yalnız ve kimsesiz olduğunda, başına bu gelir işte. Kolaylıkla kırılabilir."

Yaşlı adam, ardından akrabalarının her birine ikinci bir çubuk verir ve "Ben göçüp gittikten sonra işte bu şekilde yaşamanızı istiyorum. Çubuklarınızı ikili ve üçlü demetler halinde bir araya getirin. Şimdi bu demetleri ikiye bölün."

Bir demette iki veya ikiden daha fazla çubuk olduğunda kimse çubukları kıramaz. Yaşlı adam gülümser: "Başka bir ruhla birlikte olduğumuzda güçlü oluruz. Diğerleriyle birlikteyken kırılmayız."

Aynı şekilde, ikili doğanın her iki yanı da bilinçte birbirine yakın tutulduğu zaman muazzam bir güce sahip olur ve kırılamaz. Ruhsal ikiliğin, ikizleşmenin, kadının kişiliğinin iki yönünün doğası budur. Daha fazla uygarlaşmış olan benlik tek başına da idare edebilir... ama bir parça yalnızdır. Vahşi benlik de iyidir ama, başkasıyla ilişkiye geçmenin özlemi içindedir. Kadınların psikolojik, duygusal ve tinsel güçlerinin kaybı, bu iki doğanın birbirinden koparılmasından ve birinden biri artık yokmuş gibi davranılmasından kaynaklanır.

Bu masalın dişil ikiliği kadar, eril ikiliği de işlediği söylenebilir. Manawee'nin de kendi ikili doğası vardır: İnsani bir doğa ve köpekle simgelenen içgüdüsel bir doğa. İnsani doğası şirin ve sevimli olsa da, evliliği elde etmeye yetmez. Kadınların yakınına kadar sokulup keskin bir işitme gücüyle onların adlarını duyma yeteneği olan içgüdüsel doğasını simgeleyen, köpeğidir. Yüzeysel ayartmalarla başa çıkmayı ve en önemli bilgileri elde tutmayı öğrenen yine köpektir. Keskin bir işitme gücü ve inadı olan, duvarların altını oyup değerli fikirleri bulma, kovalama ve tekrar ele geçirme içgüdülerine sahip olan Manawee'nin köpeğidir.

Diğer masallarda olduğu gibi, eril güçler Mavisakalvari ya da cani Mr. Fox türünden bir enerji taşıyabilir ve böylece kadının ikili doğasını yok etmeye çalışabilir. Bu tür talipler ikiliğe katlanamazlar, çünkü

mükemmellik ararlar; gerçek, mükemmel bir kadında somutlaşmış olan değişmez, sabit *bir feminina substancia* [dişil cevher] ararlar. Öf! Böyle bir kişiyle karşılaşırsanız, bütün hızınızla öteki tarafa kaçın. Gerek içerde, gerekse de dışarıda Manawee tipinde bir sevgiliye sahip olmak daha iyidir: O çok daha iyi bir taliptir, çünkü kendisini yoğun olarak İki düşüncesine vermiştir. Ve İkinin gücü, bütünsel bir kendilik olarak hareket etmektedir.

Onun için Manawee, kadının ruhsal hayatının bu en yaygın, ama gizemli bileşimine dokunmak ister. Kendi ruhsal hayatına bütünüyle hâkimdir. Kendisi vahşi, doğal bir adam olduğundan, Vahşi Kadın'ın titreşimlerini alır ve onu arzular.

Bir kadının psişesinde, Jungcuların *animus* dedikleri, bütün erkek figürler kabilesi arasında Manawee-benzeri bir özellik de vardır. Bu özellik, kadının ikiliğini bulur ve ister; onu şeytani, çirkin ve hor görülesi değil, aksine değerli, flört edilebilir ve arzulanabilir görür.[2] Manawee ister içsel, isterse dışsal bir figür olsun, temel arzusu kadınların doğasındaki gizemli ve tanrısal ikiliği adlandırıp anlamak olan yeni, ama inanç dolu sevgiliyi temsil eder.

ADIN GÜCÜ

Bir kuvveti, yaratığı, kişiyi ya da şeyi adlandırmanın pek çok anlamı vardır. Adların büyülü ya da uğurlu anlamlarından ötürü dikkatle seçildikleri kültürlerde bir kimsenin gerçek adını bilmek, o kişinin hayat yolunu ve ruhsal özelliklerini bilmek demektir. Gerçek adın genellikle gizli tutulmasının nedeni, o kişinin adın gücüyle birlikte büyüyebilmesi, kimsenin hakaret etmemesi ya da zihninin çelinmemesi ve tinsel otoritesinin tam olarak gelişebilmesi için adın sahibini korumaktır.

Masallarda ve halk hikâyelerinde adın daha başka pek çok yönü vardır ve bunlar Manawee masalında da iş başındadır. Gerçi bazı masallarda kahraman, üzerinde güç kazanmak için kötü bir kuvvetin adını araştırır, ama adı soruşturmanın amacı daha çok o kuvvet ya da güce seslenebilmek, o kişiyi kendi yakınına çağırmak ve o kişiyle ilişki kurabilmektir.

Manawee öyküsünde yaşanan da budur. "İki"nin gücünü kendine

2. Jamaika'da bu masalın kalıntısı olan bir çocuk şarkısı vardır: "*Sadece emin olmak için/evetin sonuna kadar evet olduğuna/ona tekrar/tekrar ve tekrar ve tekrar soruyorum.*" Bu şarkıya dikkatimi, bütün yaşamım boyunca benim için bir anne olan V. B. Washington çekmişti.

yaklaştırmak için Manawee içten çabalarla tekrar tekrar gidip gelir. Onları adlandırmakla ilgilenmesinin nedeni, onların güçlerini ele geçirmek *değil*, onlarınkine *eşdeğer* olan öz-gücünü kazanmaktır. Adları bilmek, ikili doğa konusunda bilinç kazanmak ve bunu korumak demektir. İnsan çok isteyebilir ve hatta bunun için gücünü de kullanabilir, ama hiç kimse karşısındakinin adını bilmeden, derinlemesine bir ilişki kuramaz.

İkili doğanın ve ikiz kız kardeşlerin adlarını tahmin etmek, başlangıçta erkekler için olduğu kadar, kadınlar için de zor bir görevdir. Ama bu konuda çok fazla kaygılanmaya da gerek yoktur. Eğer adları bulmakla ilgiliysek, en azından daha baştan doğru yoldayız demektir.

Peki, bir kadının psişesindeki bu iki simgesel kız kardeşin tam adları nedir? İkiliklerin adları elbette kişiden kişiye değişir, ama bunlar bir tür karşıtlık içinde olma eğilimindedir. Doğal dünyanın geniş kesimleri gibi bunlar da ilkin bir örüntü ya da yineleme yokmuşçasına geniş bir alana yayılmış görünebilir. Ama ikili doğanın yakından gözlenmesi, sorgulanması ve yanıtlarına kulak verilmesi, hepsine ait bir örüntüyü hemen ortaya çıkaracaktır. Geniş bir alana yayılmış bir örüntüdür bu, doğru, ama yükselip alçalan dalgalar gibi bir istikrara sahiptir; yükselip alçalan gelgitler öngörülebilir, derin akıntılarının haritası çıkarılabilir.

Adların tahmin edilmesine gelince, bir kişinin adını söylemek, o adın her dile getirilişinde o kişiyle ilgili bir istekte ya da kutsamada bulunmak demektir. Kendimizdeki bu ikili mizacı ego ile tini evlendirmek için adlandırırız. Bu adlandırma ve evlendirme işine –insani sözcüklerle– kendini-sevme denir. Ayrı ayrı iki kişi arasında gerçekleştiğinde ise buna, birbirini-sevme adı verilir.

Manawee sürekli tahminde bulunur, ama dünyevi doğasıyla tek başına ikizlerin adlarını tahmin edemez. Sezginin temsilcisi olan köpek, Manawee'nin hizmetinde çalışır. Kadınlar genellikle bu türden bir dayanıklılığa ve derin doğalarını anlama çabasını sürdüren bir zihniyete sahip eşler ararlar. Böyle bir cevherden yapılmış bir eş bulduklarında, ona ömür boyu sadakat ve sevgi gösterirler.

Masalda ikizlerin babası, mistik çiftin muhafızı gibi davranır. O, "bir arada duran" ve ayrılmayan şeylerin bütünlüğünü sağlayan psişe içindeki, gerçek bir niteliğin simgesidir. Talibin değerini, "doğruluğunu" sınayan odur. Kadınların böyle bir gözetmene sahip olmaları iyidir.

Bu anlamda sağlıklı bir psişenin içeri girmek için başvuran yeni unsurları sınadığı söylenebilir; psişenin, bu konuda bir bütünselliği, bir tarama süreci vardır. İçinde babacan bir gözetmen bulunduran sağlıklı

bir psişe eski bir düşünceyi, tutumu ya da kişiyi değil, sadece duyarlı olanları ya da öyle olmaya çalışanları kabul eder.

Kız kardeşlerin babası şöyle der: "Bekle. Gerçekten de asıl özü –asıl adları– bilmekle ilgilendiğine beni inandırana kadar kızlarıma sahip olamazsın." Babanın dediği şudur: Sadece sormakla kadınların sırlarına dair bir anlayışa ulaşamazsın. Önce çalışma yapmalısın. Bu konunun peşini bırakmayacağını ispatlamalısın. Kadına özgü bu ruhsal bilmecenin, hem iniş hem de muamma olan bu gayretin gerçek aslına daha yakın hissetmelisin kendini.

İNATÇI KÖPEK DOĞASI

Öyküdeki küçük köpek, psişik inadın nasıl işlediğini tam olarak göstermektedir. Köpekler evrenin büyücüleridir. Yalnızca varlıklarıyla bile, somurtkan insanları gülümseyen insanlara, üzgün insanları daha az üzgün insanlara dönüştürür ve ilişkiler doğururlar. Tüylü hayvan/insan Enkidu'nun fazla akılcı kral Gılgamış'ın karşısında denge oluşturduğu eski Babil efsanesi "Gılgamış"ta olduğu gibi, köpek de erkeğin ikici doğasının bütün bir yanıdır. Ormanın doğasıdır; iz sürebilen, neyin ne olduğunu duyumsayarak bilendir.

Köpek, kız kardeşlerden hoşlanır, çünkü onu besler ve ona gülümserler. Mistik dişi, köpeğin içgüdüsel doğasını kolayca anlar ve kabul eder. Köpekler, başka şeylerin yanı sıra, kolayca ve uzun süre kalpten seveni, çaba harcamadan bağışlayanı, uzaklara koşabileni ve gerektiğinde ölümüne savaşabileni temsil eder. Köpek doğası,[3] bir eşin ikili kız kardeşin... ve Vahşi Kadın'ın kalbini nasıl kazanacağına dair somut ipuçları verir –başlıca ipucu da "geri dönmeye devam etmek"tir.

Manawee, adları tahmin etmeyi yine beceremez ve yorgun argın eve döner. Ama küçük köpek koşarak genç kadınların kulübesine geri gider ve adlarını duyana kadar onları dinler. Arketipler dünyasında köpek doğası hem psikopomp (yani, yukarıdaki dünya ile loş dünya arasında haberci) hem de ktoniktir (psişenin daha karanlık ya da daha uzak arka bölgelerine çok eski zamanlardan beri bu ad verilir). Bir eşin, ikiliği anlamak amacıyla içine girdiği duyarlılık hali budur.

Köpek kurda benzer ve her ne kadar öykünün geri kalan kısımlarında o kadar da uygar olmadığını görsek de sadece biraz daha uygarlaşmıştır. Bu küçük köpek psikopomp olarak içgüdüsel psişeyi temsil

3. Köpek bir köpekler topluluğundayken, insanların içindeki evcil hayvandan biraz farklı şekilde davranır.

eder. Bir insandan daha farklı bir şekilde işitir ve görür. Egonun kendi başına asla düşünemeyeceği düzeylere kadar gider. Egonun işitemeyeceği sözcükleri ve talimatları işitir. Ve işittiklerini izler.

Bir zamanlar San Francisco'daki bir bilim müzesinde bir köpeğin işitme gücünü taklit eden mikrofon ve kolonlarla dolu bir odaya girmiştim. Rüzgârda bir palmiye yaprağı dalgalandığı zaman, kıyamet gününü çağrıştıran bir ses duyuluyordu; çok uzaklardan bir ayak sesi yaklaştığında, kulağımın dibinde bir milyon torba dolusu mısır gevreği çatırdıyormuş gibi oluyordu. Köpeğin dünyası sürekli, kıyamet gününe benzer seslerle doludur... insanlar olarak hiç kaydetmediğimiz seslerle. Ama küçük köpek bunları kaydeder.

Köpekgiller "insan" işitme gücünün dışındakileri de duyar. İçgüdüsel psişenin bu kehanetimsi yönü, kadın psişesinin derin çalışmalarını, derin müziğini, derin gizemlerini içgüdüsel olarak işitir. Kadınlardaki vahşi doğa bu doğa sayesinde bilinebilir.

BAŞTAN ÇIKARICI İŞTAHIN AYAK SESLERİ

Kadın ve erkekler, doğalarının derin taraflarını bulmak için mücadele etseler de, birtakım gerekçelerle, çoğunlukla da çeşitli hazlar yüzünden akıllarının çelinmesi tesadüf değildir. Bazıları bu hazlara bağımlı hale gelip sonsuza kadar orada sıkışıp kalır ve işlerine asla devam edemez.

Küçük köpeğin aklı da iştah duyduğu şeyler tarafından ilk başta çelinmiştir. İştah duyulan şeyler genellikle zamanın ve libidonun çalınmasına sebep olan çekici, küçük *forajido*'lardır [hırsızlardır]. Sizinkiler de. Jung, insani iştahın bir ölçüde denetime alınması gerektiğini söylüyordu. Yoksa, sizin de göreceğiniz gibi, insan, yoldaki her kemik parçası için, bir kütüğün üstündeki her pasta dilimi için duracaktır.

Eşler, ikilikleri adlandırmaya çalışırlarken, tıpkı köpek gibi, yoldan çıkarıldıkça azimlerini yitirebilirler. Eğer kendileri de yabanıl ya da aç kalmış yaratıklarsa, bu durum çok daha kolaylaşır. Ne aramakta olduklarını da unutabilirler. Bizzat kendi bilinçdışlarından gelip de istismar amacıyla onlara kendini zorla kabul ettirmek isteyen, onları sırf zevk olsun diye ayartmak veya bir avcının zihinlerindeki boşluğunu doldurmak isteyen bir şeyin çekimine kapılabilir/saldırısına uğrayabilirler.

Sahibinin evine geri dönerken yolda çok lezzetli bir kemikle aklı çelinen köpek, süreç içinde genç kadınların adlarını unutur. Bu bölüm, derin psişik çalışmada çok sık görülen bir durumu somutlaştırır: İştahın ayartıları birincil süreci engeller. Analizlerime katılanlardan birinin

şunları söylediğini duymadan bir ayım bile geçmez: "Şey, derin çalışmalardan uzaklaştım, çünkü cinsel olarak kızgınlaşmıştım ve ateşi söndürmek yedi günümü aldı" ya da "...Çünkü bu hafta evdeki beş yüz bitkimin budanma zamanının geldiğine karar verdim." ya da "...Yedi tane yeni yaratıcı işe giriştim, epey zaman aldı ve sonra hiçbirinin aslında gerçek bir umut vaat etmediğine karar verdim ve hepsini bıraktım."

Gördüğünüz gibi, yoldaki kemik hepimizi beklemektedir. Bir köpeğin pek reddedemeyeceği leziz bir kokusu vardır. En kötüsü de, çok gözde bir bağımlılık olmasıdır, bize çoktan bedel ödetmiş bir bağımlılık. Ama her defasında başarısız olsak da, yanından geçip gidene ve esas işimize tekrar koyulana kadar tekrar tekrar denemeliyiz.

Derin çalışmanın devinirliği cinsel uyarılmaya benzer; sıfır düzeyinden başlar, platolar halinde ivme kazanır, kalıcı ve yoğun bir hale gelir. Platolar haşin bir şekilde kesilirse (beklenmedik büyük bir gürültü düşünün) her şeye yeniden başlamak gerekir. Psişenin arketipsel katmanında çalışırken, benzer bir uyarılma gerilimi olur. Eğer gerilim kesintiye uğrarsa, neredeyse en başından başlamak gerekir. Demek ki, yolda birçok kemik vardır; özlü, güzel, ilginç, vahşice heyecanlar doğuran kemikler. Bunlar sadece çalışmanın neresinde olduğumuzu değil, başlangıçta bu çalışmanın ne olduğunu da bir şekilde unutturan bir bellek yitimine götürür bizi.

Kuran, bilge bir biçimde, yeryüzündeyken izin verildiği halde zevk almadığımız tüm hazların hesabının bizden isteneceğini söyler. Ancak, yanlış zamanda çok fazla ya da hatta bir parça iyi bir şey bile kocaman bir bilinç kaybına neden olabilir. O zaman ani bir bilgelik parlaması yerine, dalgın bir profesör gibi "Şimdi neredeyim?" diye mırıldanarak geziniriz. Kendimizi bu ayartmalardan kurtarmamız haftalar, kimi zaman aylar alır.

Öyküde, köpek koşarak kız kardeşlerin kulübesine geri döner, adlarını yeniden duyar ve bir kez daha hızla uzaklaşır. Bu köpek sağlam bir tekrar tekrar deneme içgüdüsüne sahiptir. Ama, o da ne, bu kez de hindistancevizli bir pasta aklını çeler ve adları yine unutur. İştahın bir başka yönü yaratığa saldırmış ve onu yine ödevinden uzaklaştırmıştır. Bağırsakları doymuş, ama ruhunun işi yapılmamıştır.

Bu noktada, bilinçli kalma, özellikle de psişik bağlantılar oluşturmaya çalışırken, iştahların aklı çelmesine izin vermeme sürecinin uzun bir süreç olduğunu ve buna bağlı kalmanın son derece güç olduğunu anlıyoruz. Kurnaz küçük köpeğin, vargücüyle çalıştığını görüyoruz. Ancak, derin arketipsel bilinçdışından tekrar bilinçli akla dönmek için uzun bir yol katetmek gerekir. Hem adlara doğru inmek hem de tekrar

yüzeye geri çıkmak için uzun bir yol katedilir. Yol boyunca tuzaklar varsa eğer bilgiyi bilinçte tutmak zordur.

Hindistancevizli pasta ve kemik, kendi açılarından nefis olan baştan çıkarıcı ayartıları temsil eder. Başka bir deyişle, herkesin psişesinde saptırıcı, hilekâr ve enfes öğeler vardır. Bu öğeler bilinç-karşıtıdır; şeyleri karanlıkta ve heyecan verici bir halde tutarak gelişir. Bazen ışığın vereceği heyecan için tüm bunlara katlandığımızı kendi kendimize hatırlatmamız zordur.

Öyküde köpek ışık-getirendir; gizemli ikiz doğayla bilinçli bir bağlantı kurmaya çalışmaktadır. "Bir şey" ritmik bir şekilde buna engel olmaya çalışmaktadır; görülmeyen, ama kemikleri yerleştirip pastaları yol kenarına bıraktığı belli olan bir şey... Hiç kuşkusuz bu, karanlık yabancıdır, psişenin doğal yok edicisinin bilince karşı koyan başka bir versiyonu. Tüm insanların psişelerinde doğal olarak ortaya çıkan bu karşı koyucudan dolayı, en sağlıklı psişe bile yolunu kaybetme eğilimindedir. Gerçek ödevi hatırlamak ve kendimize bunu tekrar tekrar neredeyse bir mantra tarzında anımsatmak, bizi bilince geri götürecektir.

ACIMASIZ OLMAYI BECERMEK

Küçük köpek, kadınların adlarını bir kez daha öğrenir ve sahibine dönmek için hızla seyirtir. Yol üstündeki ziyafeti ve çalılardan gelen ayartıcı kokuları görmezden gelir. Burada, psişenin bilincinin yükselmekte olduğunu görüyoruz. İçgüdüsel psişe kendine gem vurmayı, önceliklerini belirlemeyi ve odaklaşmayı öğrenmiştir. Yolundan döndürülmeyi reddeder. Artık kararlıdır.

Fakat boşluğun içinden karanlık bir şey aniden küçük köpeğin önüne atlar. Yabancı, köpeği sarsar ve "Bana o adları söyle! Genç kadınların adları ne, söyle ki, onları elde edebileyim!" der. Yabancı, psişenin ikiliğine ve incelikli noktalarına aldırmaz bile. Dişi onun için, elde edilecek bir mülkiyettir, o kadar.

Yabancı, dış dünyadaki gerçek bir kişiyle ya da içerideki negatif bir kompleksle kişileştirilebilir. Hangisiyle olduğu fark etmez, çünkü yıkıcı etkileri aynıdır. Köpek bu kez ölçüsüz bir mücadeleye girer. İster bir kadın, isterse de bir erkek olalım, bir olay, bir dil sürçmesi, tuhaf bir şey ortalığa çıkıp bize kim olduğumuzu unutturmaya çalıştığında dışarıdaki hayatta da aynısı yaşanır. Psişede her zaman adlarımızı çalmaya çalışan bir şey bulunur. Dış dünyada da birçok ad hırsızı vardır.

Öyküde küçük köpek kendi yaşamı için savaşır. Bazen derin bilge-

liğimizi sıkı sıkı elde tutmayı öğrenmemizin tek yolu, bir yabancının ortaya çıkıvermesidir. O zaman değer verdiklerimiz için savaşmaya –ilgilendiğimiz şeyler konusunda ciddi olmak için savaşmaya, Robert Bly'ın "kendini mükemmel hissetme arzusu"[4] dediği yüzeysel tinsel amaçlarımızı geliştirip aşmak için savaşmaya, derin bilgeliği elde tutmak için savaşmaya, başladığımız şeyleri bitirmek için savaşmaya– mecbur kalırız.

Küçük köpek, adları korumak için savaşır ve böylece tekrar tekrar bilinçdışına kayan bölümü fetheder. Köpek mücadeleye girince, şaşırtıcı bir şekilde adları kaybetmez, çünkü uğruna savaştığı şey budur, vahşi dişiyle ilgili bilgilerdir. Buna kim sahip olursa, kadınınkine eşdeğer bir güç kazanır. Köpek, bu gücü layık olan insana, Manawee'ye vermek için savaşmıştır. Bu gücü kadim insan doğasının, onu kötüye kullanacak olan bir yönünden korumak için savaşmıştır. Gücün doğru ellere verilmesi, adların bulunması kadar önemlidir.

Kahraman köpek, adları Manawee'ye verir, o da genç kadınların babasına sunar. Genç kadınlar Manawee ile uzaklara gitmeye hazırdırlar. İçsel doğalarının bilinçli bilgisini keşfetmek ve korumak için öteden beri Manawee'yi beklemektedirler.

Böylece, bu doğrultuda ilerlemeyi önleyen iki şey olduğunu görürüz: İştahların aklı çelmesi ve karanlık yabancı –bu yabancı kimi zaman psişenin içindeki doğuştan gelen baskı uygulayıcıdır, kimi zaman da dış dünyadaki bir kişi ya da durum. Bunlara aldırmayan her gezgin bu yağmacı ve çapulcuları nasıl yenilgiye uğratacağını içten içe bilir. Adlara sıkı sıkıya sarılın, adlar her şeydir.

İÇERİDEKİ KADIN

Kadınlar bazen eşlerinin kendilerini anlamalarını beklerken yorulur ve huysuzlaşırlar. Şöyle derler: "Ne düşündüğümü, ne istediğimi niye bilemiyorlar?" Bu soruyu sormaktan yorgun düşerler. Ancak, bu çıkmazın bir çözümü vardır, etkili ve verimli bir çözümü.

Eğer bir kadın bu açıdan duyarlı bir eş istiyorsa, ona kadınların ikiliğinin sırrını açacaktır. Ona içerideki kadından, kendisine eklendiğinde iki yapan birinden söz edecektir. Bunu yapmanın yolu, onda görüldüğü, duyulduğu, bilindiği hissini uyandıran ve aldatıcı ölçüde basit gibi görünen iki soruyu sormayı eşine öğretmesidir.

İlk soru şudur: "Ne istiyorsun?" Hemen herkes doğal olarak bu çe-

4. Robert Bly, kişisel iletişim, 1990.

şit bir soruyu sorar. Ama daha temel başka bir soru daha vardır: "Derin benliğinin arzuladığı şey nedir?"

Eğer bir kadının ikili doğası gözden kaçırılır ve kadın sadece göründüğü biçimiyle değerlendirilirse, insan büyük bir sürprize hazır olmalıdır, çünkü kadının vahşi doğası, derinlerinden yükselip kendini göstermeye başladığında, çoğu zaman daha önce ifade ettiklerinden tamamen farklı ilgi, his ve fikirleri olduğu görülür.

Bir kadın bir ilişkiyi güvenle örmek için eşiyle ilgili olarak aynı iki soruyu soracaktır. Kadınlar olarak hem kendi doğamızın hem de diğerlerinin doğasının iki yanını da bir araya getirmeyi öğreniriz. Her iki yandan karşılıklı olarak aldığımız enformasyon sayesinde, en değerli şeyin ne olduğuna ve nasıl uygun bir tepki verileceğine çok açık bir şekilde karar verebiliriz.

Bir kadın kendi ikili doğasına danıştığı zaman, bilincin ötesinde olup bu yüzden de çoğu zaman içerik ve süreç açısından şaşırtıcı ve genellikle çok değerli olan malzemeye bakma, dikkatle gözden geçirip sondaj alma sürecindedir.

Bir kadını sevmek isteyen eşin, onun evcilleşmemiş doğasını da sevmesi gerekir. Eğer kadın bu öteki tarafını sevemeyen ya da sevmeyecek olan bir eş alırsa, mutlaka bir şekilde paramparça olacak ve tamir edilemeden sakat bir şekilde kalacaktır.

Aynı şekilde erkekler de, kadınlar gibi, ikili doğalarını adlandırmalıdırlar. En değerli sevgili, en değerli ana baba, en değerli arkadaş, en değerli "vahşi-adam," öğrenmeyi isteyendir. Öğrenmekten zevk almayanlar, yeni fikirlere ya da deneyimlerin çekimine kapılmayanlar şu an bulundukları konumu aşıp gelişemezler. Acının köklerini besleyen tek bir güç varsa, o da bu anın ötesinde öğrenmeyi reddetmektir.

Biliyoruz ki, Vahşi Adam kendi dünyevi kadınını aramaktadır. Ürkütücü olsun ya da olmasın, bir başkasının vahşi ruhu tarafından harekete geçirilmeye izin vermek en derin sevgi eylemidir. İnsanların "kaybetmek"ten çok korktukları bir dünyada, diğer bir insani ruhun tanrısallığında çözülmenin karşısına dikilmiş koruyucu duvarlar da bir o kadar fazladır.

Vahşi Kadın'a uygun olan eş, ruhsal bir inadı ve dayanıklılığı olan, kendi içgüdüsel doğasını bir kadının ruhsal hayatının örtüsü altına göz atmak ve orada görüp duyduklarını kavramak için gönderebilen bir eştir. Anlamaya çalışmak için geri dönmeyi sürdüren, yol üstündeki çekim odaklarının kendisini alıkoymasına izin vermeyen adam, iyi bir eştir.

Öyleyse, erkeğin vahşi görevi kadının gerçek adlarını bulmak, bu bilgiyi onun üzerinde güç kazanmak için değil, tersine, onun yapıldığı

tanrısal özü anlayıp kavramak, bunun üzerinden akıp geçmesine, onu şaşırtmasına, sarsmasına, hatta korkutmasına izin vermek için kullanmaktır. Ve onunla birlikte kalmaktır. Ve adlarını birer şarkı gibi yüksek sesle onun üstüne söylemektir. Bu, kadının gözlerini ışıtacaktır. Bu, erkeğin de gözlerini ışıtacaktır.

Fakat bu bizi hemen rahatlatmasın, ikilikleri adlandırmanın başka bir yönü daha vardır; daha ürkütücü, ama bütün sevgililer için çok önemli olan bir yönü. Bir kadının ikili doğasının bir tarafına Hayat denebilirse, Hayat'ın "ikiz" kız kardeşi de Ölüm denen güçtür. Ölüm denen güç, vahşi doğanın iki manyetik çatalından biridir. Eğer ikilikleri adlandırmayı öğrenirsek, sonunda tam da Ölüm doğasının çıplak kafa-

tasına toslarız. Sadece kahramanların buna dayanabileceklerini söylerler. Mutlaka vahşi adam da buna dayanabilir. Kesinlikle Vahşi Kadın da buna dayanabilir. Aslında onlar bu sayede bütünüyle değişime uğrarlar.

Öyleyse, şimdi lütfen İskelet Kadın'la tanışın.

V

Avlanma: Gönül yalnız bir avcıyken

İSKELET KADIN: SEVGİNİN HAYAT/ÖLÜM/HAYAT DOĞASIYLA YÜZLEŞMEK

Kurtlar, ilişkilerde son derece iyidir. Kurtları gözlemleyen herkes, onların birbirlerine ne kadar derin bir bağlılık duyduklarını görür. Eşler, ilişkilerini çoğu zaman yaşam boyu sürdürürler. Geçinemeseler de, uyuşmazlıklar olsa da, bağlılıkları sert kışlar, verimli ilkbaharlar, uzun yürüyüşler, yeni yavrular, eski avcılar, sürü dansları ve grup şarkıları boyunca devam eder. İnsanların ilişkilerdeki ihtiyaçları da bundan farklı değildir.

Kurtların içgüdüsel hayatları sadakati, ömür boyu süren güven ve adanma bağlarını içerirken, insanlar kimi zaman ilişkilerin bu boyut-

larında sorunlar yaşar. Kurtlar arasındaki güçlü bağları belirleyen şeyin ne olduğunu tarif etmek için arketipsel terimler kullanacak olsaydık, ilişkilerindeki bütünselliğin, tüm doğanın kadim örüntüleriyle uyum içinde olmalarından kaynaklandığını söyleyebilirdik – ben buna Hayat/Ölüm/ Hayat döngüsü diyorum.

Hayat/Ölüm/Hayat doğası bir canlanma, gelişim, çöküş ve ölüm döngüsüdür, bunu da her zaman yeniden-canlanış izler. Bu döngü, bütün fiziksel hayatı ve psikolojik hayatın bütün yönlerini etkiler. Her şeyde (hem Güneş'te, novalarda ve Ay'da, hem de insanlar ile hücreler ve atomlar gibi en küçük yaratıkların işlerinde) bu ardı arkası kesilmeyen dalgalanıp durulma hali bulunur.

İnsanlardan farklı olarak kurtlar, hayatın, enerjinin, gücün, besinin, ve fırsatların iniş çıkışlarını şaşırtıcı bulmaz, bunları birer ceza olarak görmezler. Zirveler ve vadiler oradadır ve kurtlar buralara mümkün olduğunca verimli, olabildiğince çaba harcamadan inip çıkarlar. İçgüdüsel doğanın, tüm olumlu nimetlerden ve tüm olumsuz sonuçlardan geçerek yaşamlarını sürdürme ve bu arada da kendisiyle ve diğerleriyle ilişkiyi koruma gibi mucizevi bir yetenekleri vardır.

Kurtlar arasında doğanın ve yazgının döngüleri incelik ve zekâyla karşılanır. Eşler birbirine kenetlenme ve olabildiğince uzun bir ömür sürme azmine sahiptir. Ama insanların, kurtların bu son derece akılcı, korunaklı ve duyarlı tarzında yaşamaları ve sadakat göstermeleri için en çok korktukları şeyle karşılaşmaları gerekir. Çevrede hiçbir çıkış yolu yoktur, bunu birazdan göreceğiz. Bayan Ölüm'le birlikte uyumak gerekir.

Bilgece öykülerde sevgi sadece iki sevgili arasında romantik bir buluşmadır. Örneğin, kutuplara yakın bölgelerde anlatılan bazı öykülerde, sevgi iki varlığın birleşmesi olarak anlatılır. Bu birlik ikisinin güçlerini bir araya getirerek birinin ya da ikisinin ruh-dünyasıyla iletişime girmesini, hayat ve ölümle dans eder gibi yazgıya katılmasını sağlar.

Size anlatmak üzere olduğum öykü, sevgiye dair bir avlanma öyküsüdür. Soğuk kuzey bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Bu öyküyü anlamak için orada, dünyadaki en sert koşullardan ve en zorlu avlanma kültürlerinden birine sahip olan bu bölgede, sevginin basit bir ego-zevkinin ürünü olan bir flört ya da kovalamaca değil, dayanıklılığın psişik gücünden oluşan gözle görülür bir bağ, cömertlik ve sadeliğe, en karmaşık ve en yalın günlere ve gecelere egemen olan bir birlik anlamına geldiğini görmemiz gerekir. İki varlığın birleşmesi kendi başına bir *angakok* büyüsü olarak görülür. Her iki taraf da, potansiyel güçlerini bu ilişki sayesinde tanıyabilir.

Fakat bu tür bir birlikteliğin de şartları vardır. Bu kalıcı sevgiyi yaratmak için, kişi, birlikteliğe üçüncü bir ortağı davet eder. Bu üçüncü ortağa ben İskelet Kadın diyorum. Ona Bayan Ölüm de denebilir, bu haliyle sayısız kılığından birine bürünmüş olan başka bir Hayat/Ölüm/Hayat figürüdür. Bu şekliyle Bayan Ölüm bir hastalık değil, bir Tanrıçadır.

Bir ilişkide, döngülerin ne zaman başlayıp bittiğini bilen kâhin rolündedir.[1] Bu durumda ilişkinin vahşi boyutudur; erkeklerin en çok korktuğu boyut budur. Bundan kimi zaman kadınlar da korkar, çünkü dönüştürücü olana inanç kaybolduğu zaman, doğal yükseliş ve çöküş döngülerinden de korkulur.

Kalıcı sevgiyi yaratmak için İskelet Kadın ilişkiye kabul edilmeli ve her iki sevgili tarafından da kucaklanmalıdır. İşte, Inuitler'in eski çağlarında geçen ve bana Mary Uukalat tarafından verilen kısa, beş dizelik bir şiirden, özgün bir edebi öyküye dönüştürülen İskelet Kadın. İşte onu kucaklama ustalığının psişik aşamaları. Bu masalın dumanlarından yükselen imgelere bir göz atalım.

İskelet Kadın

Kimse ne olduğunu artık hatırlamasa da, babasının onaylamadığı bir şey yapmış. Babası onu sürükleyip uçurumun kıyısına götürerek denize atmış. Balıklar etlerini yiyip bitirmiş ve gözlerini oymuş. Denizin altında yatarken iskeleti akıntılarla dönüp duruyormuş.

Bir gün bir balıkçı balık tutmaya gelmiş. Evet, aslında pek çok balıkçı, bir zamanlar bu körfeze gelirmiş. Ama bu balıkçı sürüklenerek evinden çok fazla uzaklaşmış ve bu koyun perili olduğunu söyleyen yöre balıkçılarının oradan uzak durduklarını bilmiyormuş.

Balıkçının oltası suyun dibinde sürüklenirken, başka yer yokmuş gibi İskelet Kadın'ın kaburga kemiklerine takılmış. Balıkçı, "Hey, gerçekten de büyük bir tane yakaladım! Av diye buna derim!" diye düşünmüş. Bir yandan da aklından bu balığın ne kadar çok insanı besleyeceği, ne kadar süre dayanacağı ve kendisinin de ne kadar uzun bir süre avlanma derdinden kurtulacağını geçiriyormuş. Oltanın ucundaki bu büyük ağırlıkla mücadele ederken, deniz, şaklayan köpüklerle harekete

1. Bu, ilişkinin sona erdiğini değil, ilişkinin bazı yönlerinin deri döktüğünü, kabuk değiştirdiğini, iz bırakmadan kaybolduğunu, bulunacak bir adres bırakmadığını ve sonra ansızın farklı bir şekil, renk ve dokuyla tekrar göründüğünü gösterir.

geçmiş, kayığı hoplayıp zıplatmaya başlamış, çünkü aşağıdaki kadın kendini oltadan kurtarmaya uğraşıyormuş. Ama çıkarmaya uğraştıkça olta ipine iyice dolanıyormuş. Ne yaparsa yapsın amansızca yukarıya doğru sürüklenmiş, kaburga kemiklerinden tutularak çekilmiş.

Avcı ağını çıkarmakla meşgulmüş, bu yüzden, kadının dalgaların üstünde yükselen kel kafasını görmemiş, kafatasının göz kürelerinde ışıldayan küçük mercan yaratıklarını görmemiş, yaşlı fildişi rengindeki dişlerindeki kabuklu hayvanları görmemiş. Ağına doğru döndüğünde kadının bütün bedeni olduğu gibi yüzeye çıkmış ve uzun ön dişleriyle kayığının burnunda sallanıyormuş.

"Olamaz!" diye bağırmış adam ve kalbi dizlerine inmiş, gözleri dehşetle kafasının arkasına saklanmış ve kulakları parlak kırmızı bir ışık yaymış. "Ahh!" diye feryat etmiş, onu küreğiyle pruvadan iteklemiş ve kıyıya doğru çılgınca kürek çekmeye başlamış. Kadının oltasına sarılmış olduğunu fark edememiş; avını, ayakları üzerinde dikilmiş bir halde kıyıya giden yol boyunca peşinden gelirken görünce daha da korkmuş. Kayığına ne kadar zikzak yaptırırsa yaptırsın, tam arkasında duruyormuş; nefesi, buhar bulutları şeklinde suyu döndürüyor, kolları onu derinlere çekecekmiş gibi havayı dövüyormuş.

Karaya ulaştığı sırada "Aggghhhhh!" diye çığlık atıyormuş. Bir sıçrayışta kayığından atlamış, balık oltasını sıkıca kavrayıp koşmaya başlamış, İskelet Kadın'ın mercan beyazlığındaki cesedi ise hâlâ olta ipine takılıymış ve tam arkasında hoplayıp zıplıyormuş. Kayaların üstüne doğru seyirtmiş, kadın da onu izlemiş. Donmuş tundralara koşmuş, o da aynısını yapmış. Kurutmak için serilen etlerin üzerinde koşarak ayakkabılarıyla çıtır çıtır ezmiş.

Bütün bunlar olurken o istifini hiç bozmamış, dahası, arkada sürüklenirken bir yandan da donmuş balıklardan bir kısmını kapmış. Balıkları yemeye başlamış, çünkü uzun, ama çok uzun bir zamandan beri boğazından bir lokma geçmemiş. Sonunda adam kar-evine ulaşmış ve hemen tünele dalmış. Emekleyerek içeri doğru yolunu kazıyormuş. Soluk soluğa ve hıçkırıklarla ağlayarak karanlıkta oraya uzanmış, kalbi bir davul, güçlü bir davul gibi vuruyormuş. Sonunda güvendeymiş, Ah fazlasıyla güvendeymiş, evet evet güvendeymiş, Tanrılara şükürler olsun, Raven'e, evet Raven'e şükürler olsun, evet ve son derece cömert Sedna'ya... sonunda... güvendeymiş.

Adam, balina yağı lambasını yaktığında, kadının da kardan zemininin üstünde tepetaklak bir halde yattığını hayal edin; bir topuğu omzunun üstünde, bir dizi göğüs kafesinin içinde, bir ayağı dirseğinin üs-

tünde... Daha sonra bunun ne olduğunu söyleyemezdi, belki de ateşin ışığı, kadının çehresini yumuşatmıştı ya da yalnız bir adam olması... Ama adamın solumasına bir şefkat hissi gelmiş, yavaşça kirli ellerini uzatmış ve bir annenin çocuğuna söylediği kadar yumuşak sözcüklerle onu olta ipinden kurtarmaya başlamış.

"Ah, nay nay nay." Önce ayak parmaklarını çözmüş, sonra da ayak bileklerini. "Oh, nay nay nay." Gece çökene kadar durmadan çalışmış, onu sıcak tutacak kürklerle giydirene kadar, İskelet Kadın'ın kemikleri, bir insanda olması gerektiği gibi tümüyle düzene girene kadar.

Deri kol ağızlarında çakmak taşı aramış ve saçının bir kısmını biraz daha ateş yakmak için kullanmış. Olta çubuğunun değerli tahtasını yağlarken ve bağırsaktan yapılan ipini onarırken zaman zaman ona bakıyormuş. Kürkler içindeki kadın da, bu avcı onu dışarı çıkarıp kayalara fırlatmasın ve tamamen parçalara ayırmasın diye tek kelime etmiyormuş – cesaret edemiyormuş buna.

Adamın gözleri kapanıyormuş, uyku tulumunun içine girmiş ve anında rüya görmeye başlamış. Bilirsiniz, bazen uyuyan insanlar düş gördüklerinde gözlerinden bir damla gözyaşı sızar; buna ne tür bir düşün neden olduğunu asla bilmeyiz, ama bunun ya bir üzüntü ya da özlem düşü olduğunu biliriz. Adamın başına gelen de buymuş.

İskelet Kadın ateşin ışığında parlayan gözyaşını görmüş ve ansızın çooook susamış. Şangır şungur sesler çıkarırken bir yandan da emekleyerek uyuyan adamın üstüne doğru eğilmiş ve ağzını onun gözyaşına dayamış. Tek bir gözyaşı bir nehir gibiymiş ve kadın içmiş, içmiş, içmiş, ta ki çok uzun yıllar boyunca süren susuzluğu dinene kadar.

Sonra onun yanına uzanarak uyuyan adamın içine girmiş ve kalbini, o güçlü davulu çıkarmış. Kalkıp oturmuş ve davulun iki tarafına güm güm vurmuş: *Bom, Bomm!...Bom, Bomm!*

Davul çalarken yüksek sesle şarkı söylemeye başlamış: "Et, et, et! Et, et, et!" Ne kadar şarkı söylerse, vücudu da o kadar çok etle dolmuş. Saçlar, güzel gözler ve güzel tombul eller için de şarkı söylemiş. Bacaklarının arasındaki yarık, bedenini sıcak tutmaya yetecek kadar uzun göğüsler ve bir kadının ihtiyaç duyduğu her şey için şarkı söylemiş.

Nihayet bitirdiğinde şarkılar söyleyerek uyuyan adamın elbiselerini çıkarmış ve onun yanına, yatağına süzülmüş, bedenine sokulmuş. Büyük davulu, adamın kalbini bedenine geri yerleştirmiş ve uyandıklarında birbirlerine dolanmış, birlikte geçirdikleri gece nedeniyle şimdi başka bir şekilde, iyi ve kalıcı bir şekilde iç içe geçmiş bir haldeymişler.

Kadının yaşadığı ilk talihsizliğin nasıl meydana geldiğini anımsayamayan insanlar, balıkçıyla birlikte uzaklara gittiğini ve suyun altındaki hayatı sırasında tanıdığı yaratıklar sayesinde daima iyi bir şekilde beslendiklerini anlatırlar. İnsanlar bu anlatılanların doğru olduğunu ve ekleyecek bir şeyleri olmadığını söylerler. ❦

SEVGİNİN EVİNDEKİ ÖLÜM

Birçok sevgi ilişkisinin başarısız olmasının nedeni, İskelet Kadın'la yüzleşememek ve onu çözememektir. Sevmek için sadece güçlü değil, akıllı da olmak gerekir. Güç, tinden gelir, akıl ise İskelet Kadın'la yaşanan deneyimlerden.

Masalda gördüğümüz gibi, hayat boyu beslenmek istiyorsak, Hayat/Ölüm/Hayat doğasıyla karşılaşıp bir ilişki geliştirmemiz gerekir. Bunu yaptığımızda, fanteziler için olta atmayı bırakıp, oyalanmaktan vazgeçer, doğru ilişkileri yaratan zorunlu ölümleri ve şaşırtıcı doğumları makul buluruz. İskelet Kadın'la yüzleştiğimizde, tutkunun "elde edilecek" bir şey değil, döngüler halinde üretilen ve tükenen bir şey olduğunu öğreniriz. Benzersiz, özverili bir sevgiyi yaratan şeyin bütün iniş ve çıkışlar boyunca, bütün sonlar ve başlangıçlar boyunca birlikte paylaşılan bir yaşantı olduğunu gösteren İskelet Kadın'dır.

Bu öykü, modern sevginin sorunu olan Hayat/Ölüm/Hayat doğasından, özellikle de Ölüm boyutundan duyulan korkularla ilgili yerinde bir metafordur. Batı kültürünün büyük bir bölümünde Ölüm doğasının özgün niteliğinin üstü, öteki yarısı olan Hayat'tan kopup ayrılana kadar çeşitli dogma ve öğretilerle örtülmüştür. Yanlış bir şekilde, vahşi doğanın en derin ve temel boyutlarından birinin çarpık bir biçimini kabullenmek üzere eğitiliyoruz. Bize, ölümü her zaman daha fazla ölümün izlediği öğretildi. Hayır, bu doğru değil, ölüm her zaman yeni hayatın kuluçkasına yatmaktadır, varoluş, kemiklere kadar parçalandığı zaman bile.

Ölüm ve Hayat arketipleri karşıtlıklar olarak değil, bir madalyonun iki yüzü gibi görülmelidir. Doğrudur, tek bir sevgi ilişkisi içinde birçok son bulunur. Ancak, iki kişi birbirini sevdiğinde yaratılan varlığın güzel katmanlarından birinde bir şekilde hem bir kalp hem de bir nefes vardır. Kalbin bir tarafı boşalırken, öteki tarafı dolar. Bir nefes tükenirken, diğeri başlar.

Hayat/Ölüm/Hayat gücünün ölüm ötesinde bir kısmı olmadığına inanan insanın, bağlanmaktan korkması şaşırtıcı değildir. Sadece bir son yaşamak bile bu insanları dehşete düşürür. Verandadan iç odalara geçmeye dayanamazlar. Korku doludurlar, çünkü orada, sevgi evinin kahvaltı odasında, Bayan Ölüm'ün ayaklarını hafif hafif yere vurduğunu, eldivenlerini açıp katladığını hissederler. Önünde bir tarafında yaşayanların, ötekinde ise ölmekte olanların yer aldığı bir iş listesi vardır. İşini yapmak, bir dengeyi sürdürmek amacındadır.

Hayat/Ölüm/Hayat gücüyle ilgili arketip, pek çok modern kültürde büyük ölçüde yanlış anlaşılmıştır. Bazıları, Bayan Ölüm'ün önemli bir yaratıcılık örüntüsünü temsil ettiğini anlamaktan çok uzaktır. Hayat, onun sevecen hizmetleri yoluyla yenilenir. Çoğu folklorda dişi ölüm figürleri genellikle çok duygusal şekillerde algılanır: Elinde bir tırpan taşır, kuşku duymayanları "biçer," kurbanlarını öper, cesetlerini arkasında saçılmış bir halde bırakır ya da insanları boğar ve sonra gece boyunca uzun uzun feryat eder.

Ama hayat *ve* ölüm çarkı konusundaki öğretileri koruyan Doğu Hindistan'daki ve Mayalar'daki gibi diğer kültürlerde Bayan Ölüm zaten ölmekte olanı kucaklar, acılarını hafifletir ve rahatlatır. *Curanderisma*'da bebeğin doğabilmesi için önce kafası gelecek şekilde rahimdeki konumunu değiştirdiği söylenir. Ebenin ellerine kılavuzluk ettiği, göğüslerde anne sütünün yollarını açtığı, ayrıca yalnız başına ağlayan herkesi teselli ettiği söylenir. Onu bütün döngüsüyle tanıyanlar, onu kötülemek yerine, onun büyüklüğüne ve derslerine saygı duyarlar.

Arketipsel olarak Hayat/Ölüm/Hayat doğası içgüdüsel doğanın temel bir bileşenidir. Dünyadaki hemen tüm mit ve folklorlarda *Dama del Muerte* [Bayan Ölüm]; *Coatlicue; Hel; Berchta; Ku'an Yin; Baba Yaga*; Beyazlı Kadın; Merhametli Yasemin ve Yunanlar tarafından *Graeae* [Gri Bayanlar] denen bir grup kadın olarak kişileştirilir. Gecebulutundan yapılmış arabasındaki *Banshee*'den, nehirdeki ağlayan kadın *La Llorona*'ya, bir kanat ucuyla insanlara değerek onları vecde sokan karanlık meleğinden, ölüm kaçınılmaz hale geldiğinde ortaya çıkan bataklık ateşine kadar tüm öyküler eski yaratılış Tanrıçasının kişileştirmelerinin kalıntılarıyla doludur.[2]

2. Meksika'nın kırsal bölgelerine yaptığım ziyaretlerden biri sırasında diş ağrısı çekmeye başlamıştım. Bir *boticario* beni diş ağrısını geçirmekle tanınan bir kadına gönderdi. İlaçlarını uygularken, bana bir yandan da *txati*'yi [büyük tin-kadını] anlattı. Anlattıklarına bakılırsa txati'nin bir Hayat/Ölüm/Hayat Tanrıçası olduğu açıktır, ama bugüne kadar akademik literatürde ona ilişkin bir göndermeye rastlamadım. *Mi abuelita, la curandera* bana diğer şeyler arasında, *txati*'nin hem göğüs hem de mezar olan büyük bir şifacı olduğunu da anlatmıştı. *Txati* yanında bir tarafa çevrilince be-

Hayat/Ölüm/Hayat doğasına dair bilgilerimizin çoğu ölüm korkumuzla karışmıştır. O yüzden bu doğanın döngülerine göre davranma yeteneğimiz çok zayıftır. Bu güçler bize "bir şey yapmaz." Bunlar bizi, önemsediğimiz şeylerden yoksun bırakan hırsızlar değildir. Bu doğa, değer verdiklerimizi ezip geçen ve sonra da kaçan bir sürücü değildir.

Hayır, hayır, Hayat/Ölüm/Hayat güçleri kendi doğamızın bir parçasıdır; adımları bilen, Hayat ve Ölüm dansını bilen içsel otoritenin bir parçasıdır. Bir şeyin ne zaman doğabileceğini, doğacak olduğunu ve doğması gerektiğini ve ne zaman ölmesi gerektiğini bilen yönlerimizden oluşur. Onun bize derin bir öğretmen olması için temposunu öğrenmemiz yeter. Gizemci ve coşumcu Meksikalı şair Rosario Castellanos, hayatı ve ölümü yöneten güçlere teslim olma konusunda şöyle yazar:

> ... dadme la muerte que me falta ...
> ... bana ihtiyaç duyduğum ölümü ver ...

Şairler, ölüm olmazsa, hiçbir şeyin değeri olmadığını bilirler. Ölüm olmazsa bir ders olmaz, ölüm olmazsa elmasın ışıldayacağı bir karanlık olmaz. Erginlenmiş olanlar Bayan Ölüm'den korkmazlar, ama kültür çoğu zaman İskelet Kadın'ı uçuruma yuvarlamaya özendirir bizi, çünkü o sadece korkunç olmakla kalmaz, yol ve yöntemlerini öğrenmek de çok zaman alır. Ruhsuz bir dünya derhal ve sonsuza kadar yanacakmış gibi görünen bir filaman bulmak için daha hızlı, daha çabuk çırpınmaya teşvik eder. Ancak, aradığımız mucize zaman ister; bulmak için, hayata geçirmek için zaman ister.

Hiç durmayan bir devridaim makinesi bulmaya yönelik modern arayış, hiç durmayan bir sevgi makinesi bulmaya yönelik arayışla yarışır. Sevmeye çalışan insanların kafalarının karışıp rahat edememeleri, "Kırmızı Ayakkabılar" öyküsündeki gibi çılgın bir dansa kapılmaları, bu delice dansı durduramamaları ve yüreklerinin en derinlerinde en çok sevdikleri şeyleri es geçip gitmeleri şaşırtıcı değildir.

Ancak, insani zaafları, korkuları ve tuhaflıkları hesaba katan başka bir yol, daha iyi bir yol vardır. Ve bireyleşme döngülerinde çok sık rastlandığı gibi, çoğumuz işte bu yolda takılıp tökezleriz.

---

sinleri alıp dağıtan, öte tarafa çevrilince ise yeni ölenlerin ruhu için bir kap haline gelen bir bakır çanak taşır. *Txati* doğumun, sevişmenin ve ölümün gözetleyicisidir.

Hazinenin tesadüfen bulunması: Tüm masallarda, insanın içinde yaşadığı kültürün ya da kendi içsel hayatının hastalıklarını ya da sağlıklı yönlerini bir ayna gibi yansıtan malzemeler bulunur. Yine masallarda, hem içerideki hem de dış dünyalardaki dengenin sürdürülmesine yönelik evre ve dersleri anlatan mitik temalar da bulunur.

İskelet Kadın, tek bir psişe içindeki hareketleri temsil eden bir masal olarak yorumlanabilse de, bir ruha, diğerini derinden ve iyi bir şekilde sevmeyi öğreten yedi ödevlik bir dizi şeklinde anlaşılmasının çok daha değerli olacağını düşünüyorum. Bu ödevler şunlardır: Başlangıçta ne bulduğumuzu kavrayamasak da, başka birini tinsel bir hazine olarak keşfetmek. Ardından, çoğu sevgi ilişkisinde iki taraf için de bir umutlar ve korkular dönemi olan kovalama ve gizlenme gelir. Sonraki adım, ilişkinin Hayat/Ölüm/Hayat boyutlarının çözülmesi, anlaşılması ve bu ödeve dönük merhamet geliştirilmesidir. Sonrasında, güven içinde gevşeme, bir başkası varken dinlenebilme gelir ve bunu hem düşlerin, hem de geçmiş üzüntülerin paylaşıldığı bir dönem izler; sevgiye dair arkaik yaralar iyileşmeye başlamıştır. Ardından yeni hayat üzerine şarkılar söylemek üzere kalbin kullanılması ve son olarak da beden ile ruhun iç içe sokulması vardır.

İlk ödev, hazinenin bulunması, dünyanın dört bir yanındaki düzinelerce masalda denizin altından bir yaratığın yakalanmasıyla anlatılır. Anlatıda böyle bir olay olduğunda biliriz ki, üstdünyada yaşayanlar ile altdünyada yaşayanlar ya da oraya itilenler arasında çok geçmeden büyük bir mücadele başlayacaktır. Bu masalda balıkçıya beklentilerinden çok daha büyük bir av takılır. Ağını toplamak için dönerken, "Hey, büyük bir tane," diye düşünür.

Bugüne kadar görüp görebileceği en korkunç hazineyi yukarı çıkardığını, şu an için başa çıkabileceğinden daha fazlasını çektiğini anlamaz. Onunla uzlaşması gerekeceğini, bütün güçlerinin sınanmak üzere olduğunu bilmez. Daha da kötüsü, bilmediğini bilmez. Başlangıçta bütün sevgililerin durumu budur: Yarasalar kadar kördürler.

Aklı ermeyen insanlarda, sevgiye, öyküdeki balıkçının ava yaklaştığı gibi yaklaşma eğilimi vardır: "Ah, büyük bir tane yakaladığımı umarım, beni gelecekte uzun bir süre besleyecek, beni heyecanlandıracak, hayatımı kolaylaştıracak bir tane, eve döndüğümde diğer bütün avcılara övünebileceğim bir tane..."

Safdil ya da çok aç avcının doğal hareket tarzı budur. Çok genç, erginlenmemiş, aç ve yaralı olanların değerleri ödül bulma ve kazanma

çevresinde yoğunlaşmıştır. Çok genç olanlar aslında daha ne aradıklarını bile bilmezler, aç olanlar yiyecek ararlar, yaralı olanlar da önceki kayıpları için teselli peşindedirler. Yine de hepsi "tesadüfen" hazineye rastlayacaklardır.

İnsan, psişenin büyük güçleriyle, bu durumda Hayat/Ölüm/Hayat kadınıyla, dostsa ve safdil bir kişiliği varsa, avladığından fazlasını bulacağından emin olabilir. Çoğu zaman derin doğadan beslenme fantezisi taşırız; bu bir sevgi ilişkisiyle de olabilir, bir iş ya da para sayesinde de; ve bu türden bir beslenmenin uzun bir süre devam etmesini umarız. Daha fazla bir şey yapmak istemeyiz. Aslında daha fazlayı bırakın, bazen hiçbir şey yapmadan beslenmekten hoşlanırız. Gerçekte, bu yol-

la değerli hiçbir şey gelişmediğini de biliriz. Ama bir şekilde isteriz.

Öylece yan gelip yatarak mükemmel bir sevginin düşünü kurmak kolaydır. Değerli bir şey, o da biz farkında olmadan, acımasız bir biçimde de olsa oltamıza takılmasa asla kurtulamayacağımız bir uyuşukluktur bu. Safdil ve yaralı olanlar için psişenin yöntemlerindeki mucize şudur: Gönülsüz, kayıtsız, niyetsiz, hatta umutsuz olsanız bile; istemeseniz, değersiz bulsanız, hazırlıksız olsanız bile tesadüfen hazineye takılıp tökezlersiniz. O zaman ruhunuzun işi yukarı çıkanı görmezden gelmemek, şekli ne kadar olağandışı olursa olsun, hazineyi hazine olarak kabullenmek ve daha sonra ne yapacağınızı dikkatle değerlendirmektir.

Balıkçı motifi, arketipsel açıdan avcı motifiyle bazı simgesel özellikleri paylaşır. Bu ikisi diğer birçok şeyin yanında, ayrıca, bilmeye çalışan, kendini içgüdüsel doğayla kaynaştırarak beslemeye uğraşan insanların psikolojik öğelerini de temsil eder. Hayattaki gibi öykülerde de avcı ve balıkçı araştırmalarına üç yoldan biriyle başlar: Kutsal bir şekilde, kötü niyetli bir şekilde ya da beceriksiz bir şekilde. İskelet Kadın öyküsünde balıkçının bir parça beceriksiz tarafta olduğunu görebiliriz. Kötü niyetli değildir, ama tam olarak kutsal bir tutumu ya da amacı da yoktur.

Kimi zaman sevgililer de bu şekilde başlarlar. Bir ilişkinin başlangıcında sadece biraz heyecan ya da biraz "geceyi geçirmeme yardım et" antidepresanı için balık avlarlar. Bunun ayırdına varmadan, istemeden de olsa kendilerinin ve diğerinin psişesindeki İskelet Kadın'ın ikamet ettiği bir alana girerler. Egoları eğlence için balık avlamakla birlikte, bu psişik mekân İskelet Kadın için kutsanmış bir yerdir. Bu suları tararsak, İskelet Kadın'ın kesinlikle oltaya takılacağından emin olabiliriz.

Balıkçı basit bir beslenme ve geçim peşinde olduğunu düşünürken, aslında bütün temel, dişi doğayı, ihmal edilmiş Hayat/Ölüm/Hayat do-

ğasını yukarı çekmektedir. O görmezden gelinemez, çünkü nerede yeni hayat başlıyorsa Ölüm Kraliçesi orada ortaya çıkar. Ortaya çıktığında da, en azından o an için, insanlar kendilerinden geçerek korkuyla dikkat kesilirler.

Girişteki okyanus altında yatan kadın motifinde İskelet Kadın, Sedna'ya,[3] İnuit mitolojisindeki bir Hayat/Ölüm/Hayat figürüne benzer. Sedna, İnuit altdünyasında yaşayan çok biçimsiz bir yaratılış Tanrıçasıdır. Sedna'nın babası onu kayığının kenarından fırlatıp atmıştır, çünkü o, kabilenin diğer saygılı kızlarından farklı olarak bir köpek-adamla kaçmıştır. "Elsiz Kız" masalındaki baba gibi, Sedna'nın babası da onun ellerini kesmiştir. Parmakları ve uzuvları denizin dibine gömülmüş, orada balık, fok ve İnuitleri, sonra da hep besleyen diğer hayat formları haline gelmiştir.

Sedna'dan kalanlar denizin dibine gömülmüştür. Sedna orada tamamen kemiklere ve upuzun saçlara dönüşmüştür. İnuit törenlerinde yeryüzü şamanları aşağıya, ona doğru yüzer ve onun hırlayan köpek-kocası ve koruyucusunu sakinleştirmek için barış-yiyeceği götürürler. Şamanlar ona şarkı söylerken upuzun saçlarını tarar, yukarıdaki bir kişinin ruhunu ya da bedenini iyileştirmesi için yalvarırlar, çünkü o büyük *angakok*, yani büyücüdür; Hayat ve Ölüm'ün kuzeydeki büyük kapısıdır.

Suyun altında yatarak çok uzun bir süre geçiren İskelet Kadın, bir kadının kullanılmamış ve kötü kullanılmış bir Hayat/Ölüm/Hayat kuvveti olarak da anlaşılabilir. Canlı ve dirilmiş şekliyle doğum ve ölümlerin, matem ve kutlamaların hayat döngülerini tamamlamaya yönelik sezgisel ve duygusal yetenekleri yönetir. Çevresindeki olgulara dikkatle bakar. Bir yerin, bir şeyin, bir eylemin, bir grubun ya da bir ilişkinin ölme vaktinin ne zaman olduğunu söyleyebilir. Bu yetenek, bu psikolojik duyarlılık, bir başkasını sevme yoluyla onu bilincine çıkaranları beklemektedir.

Her kadın ve erkeğin bir parçası, bütün sevgi ilişkilerinde Ölümün de payı olması gerektiği bilgisine direnir. Sevginin ölmesiyle ilgili yanılsamalarımız olmadan da sevebileceğimizi düşünürüz. Yüzeysel beklentilerimiz ölmeden de devam edebileceğimizi sanarız. En gözde heyecanlar ve ürpertilerimiz asla ölmeyecekmiş gibi yola devam ederiz. Ama sevgide psişik olarak her şey yıpranır, her şey. Ego, bunun böyle olmasını istemez. Ancak, olması beklenen budur; derin ve vahşi bir do-

3. Sedna öyküsünün birçok versiyonu vardır. Suyun altında yaşayan güçlü bir tanrıdır ve hastalara ve ölmekte olanlara sağlıklarını ve hayatlarını geri vermesini isteyen şifacılar tarafından sevilir.

ğası olan biri, inkâr etmeden bu ödeve doğru yönelir.

Ne ölür? Yanılsamalar ölür, beklentiler ölür, her şeye sahip olma hırsı, sadece güzel olan her şeye sahip olma isteği, tüm bunlar ölür. Sevgi her zaman Ölüm doğasına doğru bir inişe neden olduğundan, böyle bir bağlanmanın niye bol miktarda benlik-gücü ve ruh-gücü gerektirdiğini anlayabiliriz. İnsan sevgiye bağlandığında, İskelet Kadın'ın özünün ve onun bütün öğretilerinin yeniden canlanmasına da bağlanmış olur.

Öyküdeki balıkçı, yakalamış olduğu şeyin doğasını geç kavrar. Başlangıçta bu herkes için geçerlidir. Bilinçdışında balık avladığınızda ne yaptığınızı anlamanız zordur. Deneyimsizseniz, aşağılarda Ölüm doğasının yaşadığını bilemezsiniz. Neyle uğraştığınızı anladınız mı, onu hemen geri atma itkisi duyarsınız. Vahşi kızlarını kayıktan denize atan mitik babalara benzeriz.

İlişkilerin beklenti evresinden, oltanın ucunda gerçekten ne olduğuyla yüzleşme evresine geçtiği zamanlarda bazen bocaladığını biliriz. Bu, ana babayla gençler arasındaki, arkadaşlar arasındaki, ömür boyu ya da sadece kısa bir süre devam eden ilişkilerdeki sevgililer arasındaki ilişkiler için olduğu kadar, bir anneyle on sekiz aylık çocuğu arasındaki ilişki için de geçerlidir. Tamamen iyi niyetle başlayan ilişki, iniş çıkışlarla kanat çırparak havada durmaya çalışır, kimi zaman "bir tanem" evresi bittiğinde de tökezler. Sonra bir fanteziyi canlandırmak yerine, daha ciddi ve ustalık isteyen, daha meydan okuyucu ilişki başlar ve bu aşamada aklın devreye sokulması gerekir.

Suyun altında yatan İskelet Kadın, derin içgüdüsel hayatın hareketsiz şeklini temsil eder. Bu durumda bile o Hayatı yaratmayı, Ölümü yaratmayı ezbere bilir. Eğer sevgililer zorlama bir neşeli hayat, sonu gelmez hazlar ve öldürücü yoğunluktaki diğer biçimler için ısrar ederlerse, eğer her zaman cinsel yıldırım ve şimşekler (*Donner und Blitz*) deneyimlensin ya da hep çok hoş şeyler olsun ve hiç çekişme yaşanmasın diye ısrar ederlerse, Hayat/Ölüm/Hayat doğası, uçurumun tam kıyısına sürüklenip tekrar denizde boğulur.

Sevgi ilişkisinde hayatın ve ölümün bütün döngülerine izin vermeyi reddetmek, İskelet Kadın doğasının psişik mekânından kopup boğulmasına neden olur. O zaman sevgi ilişkisi, ne pahasına olursa olsun sürmek için gergin bir "asla üzülmeyelim, hep neşelenelim" yüzü takınır. İlişkinin ruhu gözden uzaklaşarak batar, suyun altında anlamsız ve yararsız bir şekilde sürüklenmeye koyulur.

İki sevgiliden biri ya da her ikisi, İskelet Kadın'a katlanamazsa ya da onu anlamazsa, İskelet Kadın da her zaman uçurumdan aşağı atılır. Dönüştürücü döngülerin kullanımını, yani şeylerin ölmesi ve başkala-

rıyla değiştirilmesi gerektiği zamanı yanlış anladığımızda da yine uçurumdan aşağı atılır. Sevgililer bu Hayat/Ölüm/Hayat süreçlerine katlanamazlarsa, birbirlerini hormonal isteklerin ötesinde sevemezler.

Bu gizemli doğanın uçuruma atılması, her zaman kadın sevgiliyi ve erkeklerdeki ruhsal kuvveti gerçek bir sevgiden ve beslenmeden yoksun bırakır, onu bir iskelete dönüştürür. Genellikle biyolojik ve duygusal döngülere daha fazla önem veren kadının ilgi merkezine, hayat ve ölüm döngüleri yerleşir. Daha önce süregiden hayatta bir çöküş yaşanmadan yeni bir hayat pek mümkün olmadığından, her şeyi psişeyi ışıl ışıl aydınlatan bir zirvede tutmakta ısrar eden sevgililer, günlerini giderek artan bir şekilde kemikleşen bir ilişkinin cenderesinde geçirirler. Sevgiyi sadece olumlu biçimiyle yaşatma arzusu, sonunda sevginin azalıp temelli ölmesine yol açar.

Balıkçının yapması gereken şey, Bayan Ölüm'le, onun kucaklayışıyla, hayat ve ölüm döngüleriyle yüzleşmektir. Bir sualtı yaratığının yakalanıp salıverildiği, ama bunun karşılığında minnettarlıkla balıkçının bir isteğini yerine getirdiği diğer masallardan farklı olarak, Bayan Ölüm'ün gitmesine izin verilmez, Bayan Ölüm nezaketle herhangi bir isteği yerine getirmez. Siz hoşlansanız da, hoşlanmasanız da yüzeye çıkar, çünkü o olmadan hayata dair hiçbir gerçek bilgi olamaz ve bu bilgi olmadan da ne sadakat, ne gerçek sevgi ne de adanma olabilir. Sevginin bir bedeli vardır. Bu bedel, cesarettir. Göreceğimiz gibi, bu bedel uzaklara gitmektir.

Cinsiyet ayrımı olmaksızın, sevgililerde her zaman belli bir fenomenin varlığına tanık olmuşumdur. Şuna benzer bir süreç gelişiyor: İki insan birbirlerine duydukları sevgiye önem verip vermediklerini görmek için bir dansa başlıyorlar. Ansızın oltaya rastlantı eseri İskelet Kadın yakalanıyor. İlişkide bir şey azalmaya başlıyor ve entropiye doğru kayıyor. Genellikle cinsel heyecanın sancılı hazzı azalıyor, diğerinin zaafı, yaralanmış alt yanı görülüyor ya da "tamamen ödül malzemesi" olmadığı anlaşılıyor ki, bu tam da dazlak ve sarı dişli yaşlı kız, yüzeye doğru yükselirken yaşanıyor.

Korkutucu gelse de, bu, cesaret göstermek ve sevgiyi tanımak için gerçek bir fırsatın yakalandığı ilk andır. Sevmek, onunla birlikte kalmak demektir. Fantezi dünyasından çıkıp kalıcı bir sevginin mümkün olduğu; yüz yüze, kemik kemiğe bir adanma sevgisinin mümkün olduğu bir dünyaya girmek demektir. Sevmek, her bir hücreniz "Kaç!" derken, kalmak demektir.

Sevgililer Hayat/Ölüm/Hayat doğasına katlanabildiklerinde, onu bir süreklilik olarak –iki gündüz arasındaki bir gece olarak– ve hayat bo-

yu süren bir sevgiyi yaratan *güç* olarak anlayabildiklerinde, ilişkide İskelet Kadın ile yüzleşebilirler. O zaman birlikte güçlenirler ve ikisinin de, biri maddi diğeri de öteki, tinsel dünya olmak üzere yaşadıkları iki dünyayı derinlemesine anlamaları beklenir.

Yirmi yıldan uzun süren meslek hayatım sırasında kadın ve erkekler mutlu bir dehşet ifadesiyle "Biriyle tanıştım –hiç niyetim yoktu, sadece kendi işime bakıyordum, etrafla ilgilenmiyordum– ve güm! Büyük harf B ile başlayan biriyle tanıştım. *Şimdi* ne yapacağım?" diyerek divanıma saklandılar. Yeni ilişkiyi beslemeye devam ettikçe, çökmeye başlarlar. Büzülürler, endişelenirler. Bu kişinin sevgisiyle ilgili bir kaygı mı taşırlar? Hayır. Korkarlar, çünkü tutkularının dalgaları altından yükselen dazlak kafatasını görmeye başlarlar. Eyvah! Ne yapacaklar?

Onlara bunun büyülü bir an olduğunu söylüyorum. Bu onları pek yatıştırmıyor. Onlara şimdi harika bir şey göreceğimizi söylüyorum. Pek inanmıyorlar. Onlara beklemelerini söylüyorum, bunu yapabiliyorlar, ama zar zor. Ben daha analizlerimden yola çıkarak anlamadan önce, sevgi ilişkilerinin gemisi giderek daha hızlı yol alır. Kıyıya yanaşır ve onlar da siz ağzınızı bile açamadan hayatlarını kurtarmak için kaçışırlar ve analist olarak ben de araya bir iki kelime sokuşturmaya çalışarak yanlarında koşarım, bu arada, arkada kimin hoplayıp zıpladığını tahmin edin bakalım?

Çoğu, İskelet Kadın ile ilk kez karşılaştığında, rüzgâr gibi ve mümkün olduğunca uzaklara kaçma dürtüsü duyuyor. Kaçmak bile sürecin bir parçasıdır. Böyle yapmak tamamen insani bir şey, ama uzun süreler için ve sonsuza kadar olmamak kaydıyla.

Kovalamak ve saklanmak: Ölüm doğasının tuhaf bir alışkanlığı vardır; tıpkı "büyük bir balık" tuttuğumuzda hissettiğimiz gibi, sevgi ilişkilerinde de tam bir sevgili kazandığımızı hissettiğimiz anda yüzeye çıkar. Hayat/Ölüm/Hayat doğası, su yüzüne böyle anlarda çıkarak herkesi korkutup kaçırır. Böyle zamanlarda, sevginin ilgili her iki taraf için de neden "işleyemeyeceği," işlemeyeceği, işlememesi gerektiği konusunda birçok çarpıtma süregider. Oyuklara tüm dalışlar burada yapılır. Bu, görünmez olma çabasıdır. Bu görünmez olma çabası sevgili için midir? Hayır. Amaç, İskelet Kadın'a görünmemektir. Bütün kaçmalar ve saklanmalar bunun içindir. Ama gördüğümüz gibi, saklanacak bir yer yoktur.

Akılcı psişe, derinlerde bir şey tutmaya gider, ama onu yakalamakla kalmaz ve o kadar sarsılır ki, buna dayanamaz. Sevgililer bir şey on-

ları kovalıyormuş gibi hissederler. Kimi zaman kovalayanın öteki olduğunu düşünürler. Aslında İskelet Kadın'dır. Başlangıçta gerçekten sevmeyi öğrenirken, birçok şeyi yanlış anlarız. Ötekinin bizi kovaladığını düşünürüz, bu sırada aslında başka bir insanla özel bir ilişki kurma niyetimiz, İskelet Kadın'ı öyle bir oltasına takar ki, bizden kurtulamaz. Sevgi nerede doğarsa, Hayat/Ölüm/Hayat gücü de her zaman orada yüzeye çıkacaktır. Her zaman.

İşte balıkçı ile İskelet Kadın'ın tamamen birbirlerine dolanmış halleri. İskelet Kadın dehşete düşmüş durumdaki balıkçının arkasında çarpa çarpa yol alırken, hayata ilksel bir katılımı da başlatır; acıkır ve kurutulmuş balıkları yer. Daha sonra giderek canlılık kazandıkça, susuzluğunu balıkçının gözyaşıyla giderir.

Bu tuhaf fenomeni bütün sevgi ilişkilerinde görüyoruz: Erkek ne kadar hızlı koşarsa, kadın da hızını o kadar artırır. Sevgililerden herhangi biri ilişkiden kaçmaya çalıştığında, ilişki paradoksal olarak daha fazla hayatla dolar. Ve yaratılan hayat çoğaldıkça, balıkçı da o kadar çok dehşete düşer. Daha çok koştukça da, daha fazla hayat yaratılır. Bu fenomen hayatın en önemli traji-komedilerinden biridir.

Böyle bir durumdaki biri düşünde yumuşak bedeni bir dolap gibi açılan bir kadın/sevgiliyle tanıştığını görmüştü. Beden boşluğunun içinde parlayıp titreyen embriyolar, raflarda üzerlerinden kan damlayan hançerler ve baharın ilk yeşilinin rengiyle doldurulmuş torbalar vardı. Düş göreni duraksatmıştı bu, çünkü Hayat/Ölüm/Hayat doğası üzerine bir düştü.

İskelet Kadın'ın içinin bu şekilde görülmesi, acemi sevgililerin oltalarını kaptıkları gibi onunla aralarındaki mesafeyi olabildiğince çok açmak çabasıyla baş döndürücü bir hızla dağ bayır kaçmasına neden olur. İskelet Kadın büyük ve gizemlidir, göz kamaştırıcı bir şekilde tanrısaldır. Psişik olarak bir ufuktan diğerine, cennetten cehenneme uzanır. Kucaklanamayacak kadar büyüktür. Yine de insanların onu kucaklamak için koşması şaşırtıcı değildir. Korkulan şey güçlendirebilir, iyileştirebilir.

Kaçıp kovalama evresi, sevgililerin, sevgiye ait Hayat/Ölüm/Hayat döngüleri karşısında hissettikleri korkularını akılcı hale getirmeye çalıştıkları zamandır. Şöyle derler: "Başka biriyle daha iyi yapabilirim," "(boşluğu doldurun) ...mden vazgeçmek istemiyorum," "Hayatımı değiştirmek istemiyorum," "Yaralarımla veya başka birinin yaralarıyla karşılaşmak istemiyorum," "Henüz hazır değilim" ya da "Bundan sonra neye benzeyeceğimi veya nasıl hissedeceğimi bütün ayrıntılarıyla bilmeden dönüşmek istemiyorum."

Bu, düşüncelerin tümüyle karmakarışık olduğu, sığınacak bir yer bulmak için umutsuz bir dalış yapıldığı ve sadece sefil bir dehşetten dolayı değil, el üstünde tutmak ve tutulmaktan dolayı da kalbin çarptığı bir zamandır. Bayan Ölüm'ün tuzağına düşmek! Eyvah! Hayat/Ölüm/Hayat gücüyle yüz yüze karşılaşmanın dehşeti! İki kere Eyvah!

Kimileri, sevgiliyle aralarındaki ilişkiden kaçıp uzaklaştıklarını düşünme yanılgısına düşerler. Kaçtıkları bu değildir. Sevgiden ya da ilişkinin baskılarından kaçıyor değildirler aslında. Gizemli Hayat/Ölüm/Hayat gücünden koşarak uzaklaşmaya çalışıyorlardır. Psikoloji buna "yakınlık korkusu, bağlanma korkusu" tanısı koyar. Ama bunlar sadece belirtilerdir. Daha derinlerdeki mesele yanlış bir inanış ve güvensizlik meselesidir. Sonsuza kadar kaçanlar, vahşi ve bütünsel doğanın döngüleriyle uyumlu, hakiki bir yaşam sürdürmekten korkanlardır.

Bu sırada Ölüm Kadını, adamı su boyunca, aklın bilinç ile bilinçdışı ülkesinin sınırları boyunca kovalar. Bilinçli psişe yakaladığı şeyin farkına varır ve umutsuzca onu bırakıp kaçmaya çalışır. Hayatlarımızda bunu sürekli yaparız. Korkunç bir şey başını yukarı çıkarır. Dikkat etmeyiz ve bunun bir ganimet olduğunu düşünerek yukarı doğru çekmeye devam ederiz. O bir hazinedir, ama bizim tasavvur ettiğimiz türden bir hazine değildir. Ne yazık ki, bize bu hazineden korkmamız öğretilmiştir. Bu yüzden ondan kaçmaya, onu fırlatmaya çalışırız ya da onu süsleyip püsleyerek olmadığı bir hale sokarız. Ama bu bir işe yaramaz. Sonunda hepimizin cadıyı öpmesi gerekir.

Aynı süreç, sevgi ilişkilerinde de geçerlidir. Sadece güzelliği isteriz, ama sonunda onun yerine "kötü adam"la karşılaşırız. İskelet Kadın'ı iterek uzaklaştırırız, ama o yoluna devam eder. Kaçarız. O izler. Bulmayı istediğimizi söyleyip durduğumuz büyük öğretmen odur. O geldiğinde de, "Hayır, bu öğretmeni değil!" diye çığlık atarız. Farklı birini isteriz. Çok fena. Herkesin bulduğu öğretmen odur.

Öğrenci hazır olduğu zaman öğretmen ortaya çıkar, diye bir deyiş vardır. Ego değil, ruh hazır olduğunda içerideki öğretmenin yüzeye çıktığı anlamına gelir bu. Bu öğretmen, ruh ne zaman çağırırsa gelir ve Tanrıya şükür, ego hiçbir zaman tamamen hazır değildir. Bu öğretmeni bize getirmek sadece egonun hazır olmasına bağlı olsaydı, esasında hayat boyu öğretmensiz kalırdık. Bizler, kutlu yaratıklarız, çünkü ruh, egolarımızın durmadan değişen kanılarına bakmadan arzusunu iletmeye devam eder.

İnsanlar sevgi ilişkilerinde bir şeyler birbirine karıştığı ve korkutucu bir hale geldiği zaman sonun yakın olmasından korkarlar, ama durum böyle değildir. Bu arketipsel bir konu olduğundan ve İskelet Ka-

dın da Yazgı'nın işini yaptığından, kahraman ufuktan başlayarak yola çıkma*lıdır*, Ölüm kadını tam arkadan gelme*lidir*, acemi sevgili küçük kulübesine dalmalı ve soluk soluğa kalmış bir halde güvende olduğunu umma*lıdır*. İskelet Kadın da onu güvenli sığınağına kadar takip etme*lidir*. Adam onu çözüp açma*lıdır* vb.

Modern sevgililer için "mesafe koyma" fikri balıkçının güvende olduğunu düşündüğü küçük kar-evi gibidir. Kimi zaman, bu ölüm doğasıyla karşılaşma korkusu çarpıtılarak "mazeretler bulma," İskelet Kadın ile başa çıkmak zorunda kalmadan ilişkinin sadece haz verici yanlarını sürdürme yönünde bir çalışmaya dönüşür. Ama bu asla işe yaramaz.

Bu, "mesafe koyma"yan sevgililerin yoğun kaygı duymalarına neden olur, çünkü İskelet Kadın ile tanışmak isteyen kendileridir. Hazırlanmış ve güçlenmişlerdir, korkularını dengede tutmaya çalışmaktadırlar. Şimdi tam bu gizemi çözmeye hazırlarken, tam birinin ya da diğerinin kalbi davul gibi çalarken ve bir hayatı şarkılamak üzerelerken, sevgililerden biri, "Daha değil, daha değil," ya da "Hayır, asla," diye bağırır.

Yalnızlık ve yenilenme ihtiyacıyla "mesafe koyma" ile İskelet Kadın ile kaçınılmaz ilişkiyi önlemek için "mesafe koyma" arzusu arasında çok büyük bir farklılık vardır. Ama Hayat/Ölüm/Hayat doğasıyla alışverişe girme ve onu kabullenme anlamına gelen bu ilişki, sevme yeteneğini güçlendirmek için atılan bir sonraki adım*dır*. Onunla ilişkiye girenler uzun vadeli bir sevme becerisi kazanırlar. Giremeyenler kazanamazlar. Bir üçüncü yol yoktur.[4]

Bütün "hazır olmamalar," bütün "zamana ihtiyacım varlar" anlaşılabilir, ama sadece kısa bir süre için. Gerçek şu ki, asla bir "tamamen hazır olma" söz konusu değildir, asla bir gerçekten "doğru zaman" yoktur. Bilinçdışına her inişte olduğu gibi, öyle bir zaman gelir ki, sadece en iyisi umularak burun sıkı sıkıya kapatılır ve en derin sulara atlanır. Eğer böyle olmasaydı, *kadın kahraman, erkek kahraman* ve *cesaret* sözcüklerini yaratmaya ihtiyaç duymazdık.

Hayat/Ölüm/Hayat doğasını öğrenme işi yerine getirilmelidir. İtilen İskelet Kadın suyun altına batar, ama tekrar tekrar yükselecek ve tekrar tekrar takip edecektir. Bunu yapmak onun işidir. Öğrenmek bizim işimizdir. Sevmek isteniyorsa, etrafından dolaşılamaz. Onu kucaklama

4. "Mesafe bırakmak" yalnızlık için mutlaka geçerli bir ihtiyaç olabilir, ama belki de zamanımızın en popüler "beyaz yalanı"dır. Sıkıntı veren şeyi konuşmak yerine arada "mesafe bırakılır." Bu, beşinci keredir yinelenen "Ev ödevimi köpek yedi," ya da "Büyük annem öldü," mazeretinin erişkin versiyonudur.

işi bir *görev*dir. Meydan okuyan bir görev olmazsa, bir dönüşüm de olmaz. Bir görev olmazsa, gerçek bir doyum hissi de olmaz. Hazzı sevmek bir şey getirmez. Gerçekten sevmek, kendi korkusunu yenebilen bir kahraman ister.

Pek çok kişinin bu "kaçma-ve-saklanma" aşamasına gelmesi işin iyi yanıdır. Ne yazık ki, bazıları buraya tekrar tekrar gelir. Bu oyuğa giriş deliği tamamen tırmalama izleriyle doludur. Ama sevmeyi önemseyenler balıkçıya özenirler. Ateşi yakmaya ve Hayat/Ölüm/Hayat doğasıyla yüzleşmeye gayret ederler. Korktukları şey üzerinde düşünür ve ona paradoksal olarak inanç ve şaşkınlıkla karşılık verirler.

İskeleti çözmek: İskelet Kadın öyküsü bir "talip imtihanı" teması da içerir. Talip imtihanında sevgililerin hakiki niyet ve güçlerini kanıtlamaları gerekir ki, bunlar genellikle güçlü ve korkunç bir tanrısallık türü ile yüzleşebilecek *cojone*'leri ya da ve *ovario*'larının olduğunu gösterir. Burada bu tanrısallığa Hayat/Ölüm/Hayat doğası adını versem de, başkaları benliğin bir yüzü ya da Sevginin tini, hatta Tanrı veya *Gracia* [tinsel bir enerji] diyebilir ya da herhangi başka bir ad verebilir.

Balıkçı, İskelet Kadını çözmekle gerçek niyetini, gücünü ve ona giderek artan bağlılığını gösterir. İyice eğilerek ona iyice bakar ve onda, ne olduğunu bilmediği bir şeyin parıltısını görür. Nefes nefese, hıçkıra hıçkıra ağlayarak ondan kaçmıştı. Oysa şimdi ona dokunmayı düşünür. İskelet Kadın salt varlığıyla bile bir şekilde onun kalbine dokunmaktadır. Hayat/Ölüm/Hayat doğasının psişedeki yalnızlığını, bir hatası olmadığı halde sürekli fırlatılıp atıldığını kavradığımızda... belki biz de onun derin sıkıntılarını dokunaklı bulabiliriz.

Yapmakta olduğumuz sevmekse, endişeli ya da korkmuş bile olsak, Ölüm doğasının kemiklerini çözmeye gönüllü oluruz. Bütün bunların nasıl bir araya geldiğini görmek isteriz. Bir başkasındaki ve kendimizdeki güzel-olmayana[5] dokunmak isteriz. Bu meydan okuyuşun arkasında, Benliğin kurnazca bir sınavı vardır. Birinin karakterini sınamak için güzel olanın çirkin göründüğü masallarda, bu çok daha açık bir şekilde görülür.

"Elmaslar, Yakutlar ve İnciler" masalında, güzel, ama itilip kakılmış bir üvey kız, zengin bir yabancı için kuyudan su çeker ve karşılığında, konuştuğu zaman ağzından saçılan elmas, yakut ve incilerle

5. Ve Henüz-Güzel-Olmayana da.

ödüllendirilir. Üvey anne kendi tembel kızlarından da aynı kuyunun başında durmalarını, zengin yabancıyı beklemelerini ister. Ama bu kez paçavralar içindeki bir yabancı yaklaşır. Bir tas su dilendiğinde, kötü kızlar kibirle reddederler. Yabancı da onları, ağızlarından bundan sonra hep yılan, kurbağa ve kertenkeleler çıkacak şekilde ödüllendirir.

Derin psişede olduğu gibi peri masalı adaletinde de, kusurlu gibi görünenlere karşı nazik olmak iyilikle ödüllendirilir; güzel olmayan biri için iyilik yapmayı reddetmek aşağılanıp cezalandırılır. Sevgi gibi büyük duygu durumlarında da aynısı olur. Kendimizi güzel-olmayanla temas kuracak kadar genişletir ya da yayarsak, ödüllendiriliriz. Güzel-olmayanı küçük görüp reddedersek, gerçek hayattan koparılır ve soğukta dışarıda kalırız.

Kimileri için daha yüksek, daha güzel düşünceler üretmek ve bizi olumlu olarak aşan şeylerle temas kurmak, çok da olumlu olmayanlarla temas kurmaktan, onlara yardım etmekten ve desteklemekten daha kolaydır. Öykünün de gösterdiği gibi, güzel-olmayandan yüz çevirmek ve hatalı bir şekilde bu konuda kendini haklı hissetmek daha da kolaydır. İskelet Kadın'la uğraşmak böyle bir sevgi sorunu doğurur.

Güzel-olmayan nedir? Sevilmeye duyduğumuz kendi gizli açlığımız güzel-olmayandır. Sevmeyi beceremememiz ve istismar etmemiz güzel-olmayandır. Sadakati ve adanmayı ihmal etmemiz sevimsizdir, ruhların ayrılığı anlayışımız çirkindir, psikolojik sığıllerimiz, yetersizliklerimiz, yanlış anlayışlarımız ve bebeksi fantezilerimiz güzel-olmayandır. Ayrıca, doğuran, yıkan, kuluçkaya yatan ve yeniden doğuran Hayat/Ölüm/Hayat doğası kültürlerimiz tarafından güzel-olmayan olarak değerlendirilir.

İskelet Kadın'ı çözmek, bu kavramsal hatayı anlamak ve düzeltmektir. İskelet Kadın'ı çözmek, sevginin daima ışıldayan mumlar ve daima çoğalmak anlamına gelmediğini anlamaktır. İskelet Kadın'ı çözmek, kendini yenilemenin karanlığında korkuyu değil, cesareti bulmak demektir. Eski yaralar için merhem demektir. Görme ve olma yollarımızı, ruhsal kıtlığı değil, ruhsal sağlığı yansıtacak şekilde değiştirmek demektir.

Sevmek için, o temel ve o-kadar-da-sevimli-olmayan kemikli kadına dokunur, bu doğa anlayışını kendimiz için çözer, onu tekrar düzene sokar ve hayata döndürürüz. Bilinçdışını yüzeye çıkarmak, hatta tesadüfen onu çekerek eve götürmek de yeterli değildir. Ondan çok uzun süre korkmak ya da onu hor görmek, sevginin gelişimini sekteye uğratır.

İskelet Kadın'ın gizeminin çözülmesi, büyüyü (yani, tükenileceği,

sonsuza kadar ölü kalınacağı korkusunu) bozmaya başlar. Arketipsel olarak bir şeyin çözülmesi bir inişi; altdünyaya ya da meselelerin tamamen yeni yöntemlerle açığa çıkarıldığı yere inen bir labirenti izlemeyi gerektirir. İzlenen bu süreç ilk başta karışık gibi görünür, ama aslında yenilenme için derin bir yol ağı vardır. Peri masallarında kemeri gevşetmek, düğümü çözmek, bağı koparmak ve açmak daha önce bize kapalı olan bir şeyi anlamaya başlamak, onun uygulama alanlarını ve kullanımlarını görmek, büyücü misali bilici bir ruh haline kavuşmak demektir.

Balıkçı, İskelet Kadın'ı çözdüğü zaman, Hayatın ve Ölümün sözlerinin bilgisine "ilk elden" ulaşmaya başlar. İskelet, Hayat/Ölüm/Hayat doğası için mükemmel bir imgedir. Psişik bir imge olarak iskelet, birbiriyle sürekli ve uyumlu bir ilişki içinde olan yüzlerce irili ufaklı, tuhaf biçimli çubuk ve tokmaklardan oluşmuştur. Bir kemik döndüğü zaman, algılanamaz düzeyde bile olsa, diğer kemikler de döner. Hayat/Ölüm/Hayat döngüleri tamı tamına buna benzer. Hayat hareket ettiği zaman, Ölümün kemikleri de buna uygun olarak hareket eder. Ölüm hareket ettiği zaman, Hayatın kemikleri de dönmeye başlar.

Yine, küçücük bir kemik yerinden çıktığında, ufak bir parçası koptuğunda, ayrıldığında ya da burkulduğunda, toplamın bütünlüğü zedelenir. Tek başına ya da bir ilişki içindeki Hayat/Ölüm/Hayat doğası bastırıldığında da, aynı şey olur. İnsanın hayatı hareketi aksatır, durdurur, topallatır, engeller. Bu yapı ve döngüler incindiğinde, libido da her zaman kesintiye uğrar. O zaman sevgi olanaksız hale gelir. Suyun altında yatarız; sadece ileri geri hareket eden kemikler olarak.

Bu doğayı çözmek, onun zaaflarını, alışkanlıklarını ve hareketlerini öğrenmek demektir. Hayatın ve ölümün döngülerini öğrenmek, onları ezberlemek ve böylece tüm bunların nasıl bir araya geldiklerini, tıpkı iskeletin tek bir organizma olması gibi, hepsinin nasıl tek bir organizma gibi davrandıklarını görmek demektir.

Korku, bir işi yapmamak için yetersiz bir mazerettir. Hepimiz korkarız. Bu yeni bir şey değildir. Canlıysanız, korkarsınız. İnuitler'deki Raven hilebazın biridir. Gelişmemiş tarafıyla çok iştahlı bir yaratıktır. Sadece hazdan hoşlanır, tüm belirsizliklerden ve belirsizliğin getirdiği korkudan kaçınmaya çalışır. Hem çok ihtiyatlıdır hem de çok açgözlü. Bir şey gözüne ilk anda tatmin edici görünmezse, korkar. Tatmin edici olduğunda da saldırır.

Parlak deniz kabuklarını, gümüş boncukları, bitmeyen erzakları, dedikoduyu ve şöminenin üstündeki sıcak uykuları sever. Müstakbel sevgili, "kesin bir şey" isteyen Raven'e benziyor olabilir. Raven gibi, ego

da tutkunun sona ermesinden korkar ve yemeğin bitmesini, ateşin sönmesini, günün sona ermesini ve hazzın tükenmesini önlemeye çalışır. Ego gibi Raven de kurnazlaşır ve bunu kendi zararına olmak üzere yapar, çünkü ruhunu unuttuğunda gücünü de yitirir.

Ego, eğer Hayat/Ölüm/Hayat doğasını hayatlarımıza kabul edersek bir daha asla mutlu olamayacağımızdan korkar. Peki her zaman bu kadar mükemmel bir mutluluğa sahip miydik? Hayır. Ama gelişmemiş ego çok basittir, toplumsallaşmamış bir çocuk gibidir, özellikle de gamdan tasadan uzak olmayan bir çocuk gibi; hangi dilimin en büyük, hangi yatağın en yumuşak, hangi sevgilinin en yakışıklı olduğunu görmek için gözleyip duran bir çocuktur.

Ruhtan gelen yaşantıyı, salt egodan gelen yaşantıdan ayıran üç şey vardır: Yeni yöntemleri hissetme ve öğrenme yeteneği, kötü de olsa yoldan ayrılmama azmi ve zamanla derin sevgiyi öğrenme sabrı. Ego ise, şiddetli bir öğrenmeden kaçınma isteği ve eğilimine sahiptir. Ego sabır için biçilmiş kaftan değildir. İlişkide sebat etmek Raven'e ait bir güç değildir. Öyleyse, bir başkasına duyulan sevgi, değişip duran egodan değil, daha çok vahşi ruhtan gelir.

Kemikleri çözmek, Bayan Ölüm'ün anlamını öğrenmek, onunla birlikte kalma direncine sahip olmak için şair Adrienne Rich'in dediği gibi[6] "vahşi bir sabır" gerekir. Bunun için kas-bağlamış bir kahraman olmak gerektiğini düşünmek yanlış olur. Buna gerek yoktur. Ölmeye, doğmaya ve ölmeye ve yeniden doğmaya istekli bir yürek yeterlidir.

İskelet Kadın'ın çözülmesi, onun kadim ve bilinmeyen bir zamanın ötesinde yaşlı olduğunu gösterir. Enerjiye karşı mesafeyi ölçen odur, zamana karşı libidoyu tartan odur, tine karşı sağkalımı değerlendiren odur, yani Bayan Ölüm'dür. Bu konuda düşünür, inceler, değerlendirir, sonra da onu bir iki kıvılcımla ya da söndürülemeyen bir ateşin ansızın parlayan aleviyle beslemek veya biraz tıkamak, sınırlamak ya da hayatını tümüyle söndürmek için harekete geçer. Gerekeni o bilir. En uygun zamanı o bilir.

Onu çözmekle, daha sonra olacakları hissetme, doğanın psişesinin tüm yönlerinin birbirleriyle nasıl bir ilişkide olduğunu, bizim buna nasıl katılabileceğimizi daha iyi kavrama yeteneği kazanırız. Onu çözmek, kendine ve ötekine dair anlaşılır bir bilgiye ulaşmak demektir. Evreleri, gelecek planlarını, kuluçkaya yatma, doğurma ve dönüşüm

6. Akıldan çıkmayan "Integrity" (Bütünlük) şiirinden. Adrienne Rich, *The Fact of a Doorframe, Poems Selected and New*, 1950-1984. New York: W W. Norton, 1984.

dönemlerini dinginlik içinde ve ölçülü bir zarafetle izleme yeteneğimizi güçlendirmek demektir.

Böylece, eskiden sevgi konusunda bu anlamda çok beceriksiz olan bir sevgili, İskelet Kadın'ı gözlemleyerek ve onun kemiklerini tasnif ederek bu konuda çok daha iyi bir hale gelir. İnsan Hayat/Ölüm/Hayat örüntülerini araştırmaya başladıkça, ilişkinin döngülerini de eksikliği izleyen çoğalma ve bolluğu izleyen kıtlık açısından öngörebilir.

İskelet Kadın'ı çözmüş olan kişi sabrı tanır, nasıl bekleyeceğini daha iyi bilir. Boşluk karşısında şaşırmaz ya da korkmaz. Muradına ermenin getirdiği hazzın altında ezilmez. Elde etme, "hemen sahip olma" gereksinimleri, ilişkinin döngülerinin bir arada nasıl işlediğini gözlemlemeye, onun bütün boyutlarını anlamaya yönelik daha incelikli bir beceriye dönüşür. Şiddetin güzelliğiyle, bilinmeyenin güzelliğiyle, güzel-olmayanın güzelliğiyle ilişkiye girmekten korkmaz. Ve bütün bunları öğrenip üzerinde çalışarak en hakiki vahşi sevgili haline gelir.

Bir erkek bu işleri nasıl öğrenir? Herhangi biri bunları nasıl öğrenir? İçsel sese (bu, ego değildir) kulak vererek Hayat/Ölüm/Hayat doğasıyla doğrudan diyalog içine girin. Hayat/Ölüm/Hayat doğasına sevgiyle ve sevmeyle ilgili doğrudan sorular sorup sonra da onun yanıtlarını dinleyerek öğrenin. Hepsinin sayesinde kafamızın arkasında durmadan "Bu aptalca... Tüm bunları sadece uyduruyorum," diye durdur eden sesin yanlış yönlendirilmelerine kapılmamayı öğreniriz. Bu sesi görmezden gelmeyi ve onun ötesinde işitilenleri dinlemeyi öğreniriz. İşittiklerimizi –bizi keskin bir farkındalık haline, derin bir bağlılığa, duru bir ruhsal anlayışa yaklaştıran tüm bu şeyleri– izlemeyi öğreniriz.

Sürekli olarak Hayat/Ölüm/Hayat doğasını çözmeye yönelik düşünsel ve gündelik alıştırmalar yapmak yararlıdır. Balıkçı, çözmeye yardımcı olması için mütemadiyen küçük, tek satırlık bir şarkı söyler. Farkındalığa yardımcı olacak, İskelet Kadın'ın doğasını çözmeye yardım edecek bir şarkıdır bu. Onun hangi şarkıyı söylediğini bilmiyoruz. Sadece tahmin edebiliriz. Bu doğayı çözerken şöyle bir şarkı söylememiz iyi olur: Daha fazla hayat üretmek için bugüne daha çok hangi ölümü vermeliyim? Neyin ölmesi gerektiğini biliyor, ama buna izin vermekte duraksıyor muyum? Sevmem için bende ölmesi gereken nedir? Hangi güzel-olmayandan korkuyorum? Güzel-olmayanın gücü bugün benim ne işime yarar? Bugün ölmesi gereken nedir? Yaşaması gereken nedir? Hangi hayatın doğmasından korkuyorum? Şimdi değilse, ne zaman?

Gerçeğin alev alışını hissedene kadar bilincin şarkısını söylersek, psişenin karanlığına bir tutam ateş atmış oluruz ve böylece ne yaptığımızı görürüz... gerçekten ne yaptığımızı, ne yaptığımızı düşünmek is-

tediğimizi değil. Böylece duyguları çözülen insan, sevginin ve hayatın neden kemiklerle birlikte yaşaması gerektiğini anlamaya başlar.

İskelet Kadın'la yüzleşmek için ne güneş kahraman rolü üstlenmek gerekir, ne silahlı savaşlar yapmak ne de hayatını vahşi bir şekilde tehlikeye atmak. Sadece onu çözmeye özen göstermek yeterlidir. Hayat/Ölüm/Hayat doğasını bilmeye yönelik bu güç, kaçabilecekleri uzaklıkların ötesine giden, kendilerini güvende hissetme arzusunun ötesine geçen sevgilileri bekler.

Bu hayat ve ölüm bilgisini arayan eskiler, ona Paha Biçilmez İnci, Taklit Edilemez Hazine diyorlardı. Bu gizlerin iplerini elinde tutmak ve çözmek, Yazgıya ve Zamana dair, her şeyin zamanına dair, kendi zamanları içindeki her şeye dair, engebeyle sallanan, düz yerde kayıp giden her şeye dair güçlü bir bilme yeteneği sağlar. Sevgiyi bundan daha çok koruyan, daha çok besleyen, daha çok güçlendiren bir bilgi yoktur.

İskelet Kadın'la birlikte ateşin yanında oturan, onu düşünüp ona yönelik duyguların ortaya çıkmasına izin veren sevgiliyi bekleyen budur. O da, güzel-olmayan yanına dokunacak ve Hayat/Ölüm/Hayat doğasını şefkatle çözecek olanları bekler.

Güven uykusu: İlişkinin bu aşamasında sevgili, bir masumiyet durumuna; henüz duygusal unsurlara karşı korku ve hayranlıkla karışık bir saygı duyduğu bir duruma; istek, umut ve düşlerle dolu olduğu bir duruma geri döner. Masumiyet, safdillikten farklıdır. Geldiğim ıssız yerlerde eski bir söz vardır: "Cehalet hiçbir şey bilmemek ve iyinin cazibesine kapılmaktır. Masumiyetse her şeyi bilmek ve yine de iyinin cazibesine kapılmaktır."

Şimdi ne kadar uzaklardan geldiğimizi görelim. Balıkçı-avcı, Hayat/Ölüm/Hayat doğasını yüzeye çıkarmıştır. Kendi isteği dışında onun tarafından "izlenmiştir." Ama onunla yüzleşmeyi bilmiştir; onun dolaşık durumuna acımış ve ona dokunmuştur. Tüm bunlar onu tamamen ona katılmaya götürmektedir. Tüm bunlar onu bir dönüşüme, sevgiye götürmektedir.

Uyku metaforu psişik bilinçsizlik haline de işaret edebilir, ama burada yaratma ve yenilenmeyi simgelemektedir. Uyku yeniden doğumun simgesidir. Yaratılış mitlerinde, bir süreliğine bir dönüşüm meydana gelirken, ruhlar uyumaya giderler, çünkü uykuda yeniden yaratılırız, yenileniriz.

... cefa tarazlarını düzelten, her günün yaşamını sona erdiren uyku, sıkıntıların, güçlüklerin yıkanıp yorgunluk giderdiği su, zihin yaralarına şifa olan merhem, doğanın en büyük ikramı, yaşam denen ziyafetin baş yemeği...

–Shakespeare, *Macbeth*, II, ii, 36
(Çev.: Orhan Burian)

En katılaşmış, yaşayan en zalim ve acımasız kişilere bile, uyurken ve kalktığı sırada bakışlarınızı yöneltirseniz, onlarda bir an için bozulmamış çocuk tinini, saf masumiyeti görürsünüz. Uykuda yeniden bir şirinlik haline gireriz. Uykuda yeniden yaratılırız. İçeriden dışarıya doğru, masumlar kadar taze ve yeni olarak yeniden bütünleniriz.

Siniklik ve korumacılık yayarak, çok genç olan çoğu insanda ve çok yaşlı olanların birçoğunda görülen şaşkınlık haline yeniden bürünerek, bu bilgece masumiyet haline gireriz. Kamçılanmış köpeklerin, kovalanan av hayvanlarının, bir midenin üstündeki ağzın, kızgın ve yaralı insanların değil, bilge ve sevecen bir tinin gözlerinden bakma pratiğidir bu. Masumiyet, uyudukça yenilenen bir durumdur. Ne yazık ki, pek çok kişi onu her gün uyanırken yorganıyla birlikte bir yana fırlatıp atar. Uyanık bir masumiyeti yanımıza almak ve sıcaklık için onu örtünmek daha iyi olurdu.

İlk başlarda bu duruma geri dönmek yıllar içinde yorgun düşmüş bakış açılarını, açılması on yıllar alan nasırlaşmış ve özenli siperleri kazıyarak temizlemeyi gerektirse de, bir kez geri dönüldü mü, bir daha uğraşmaya ve durmadan kazmaya gerek kalmaz. Uyanık bir masumiyete geri dönmek çok fazla zahmet istemez; bir tuğlayı şuradan alıp oraya götürmek gibidir, çünkü tinin sizi bulmasına izin vermek için orada öylece durmuş uzun bir süredir beklemektedir. Aradığınız her şeyin de sizi aramakta olduğu; öylece durursanız, sakince oturup beklerseniz onun sizi bulacağı söylenir. O uzun bir süreden beri sizi beklemektedir. Yanınıza geldiğinde bir yere kıpırdamayın, arkanıza yaslanıp dinlenin. Daha sonra olacakları bekleyin.

Ölüm doğasına yaklaşmanın yolu budur; kurnazca ve açıkgözce değil, ama tinin verdiği güvenle. *Masum* (innocent) sözcüğü genellikle hiçbir şey bilmeyen birini, bir budalayı anlatmak için kullanılır. Ama sözcüğün kökleri incinmeden ya da yaralanmadan uzak olmayı ifade eder. İspanyolca'daki *inocente* sözcüğünden, bir başkasına zarar vermemeye çalışan, ama kendine gelen herhangi bir incinmeyi ya da zararı da iyileştirebilen biri anlaşılır.

La inocente genellikle bir *curandera* şifacısına, incinmiş ya da zarar görmüş başka insanları iyileştiren kişiye verilen addır. Masum ol-

mak meselenin ne olduğunu açıkça görebilmek ve onu onarabilmek demektir. Bunlar, masumiyetin arkasındaki güçlü fikirlerdir. Yalnızca başkalarına ya da kendine zarar vermekten kaçınmaya dair bir tutum değil, kendini (ve başkalarını) onarma ve yeniden kurma yeteneği olarak da değerlendirilir. Bunun üzerinde düşünün. Sevginin bütün döngüleri için ne büyük bir lütuftur bu!

Bu masum uyku metaforu yoluyla, balıkçı kadının varlığında dinlenmeye çekilecek ve yeniden canlanacak kadar Hayat/Ölüm/Hayat doğasına güvenir. Onu daha derin bir anlayışa, daha yüksek bir olgunluk düzeyine götürecek olan bir geçiş aşamasına girmektedir. Sevgililer bu duruma girdiklerinde, içlerindeki güçlere; güven, bağlılık ve masumiyetin derin gücüne sahip olan güçlere teslim olmaktadırlar. Bu tinsel uyku sırasında, seven kişi, ruhunun işlerinin yapılacağına ve her şeyin olması gerektiği gibi olacağına güvenir. Seven bu kişi, ihtiyatın uykusu yerine, bilgeliğin uykusunu uyur.

Tehlike yakınken gerçek bir ihtiyatlılık vardır ve daha önce yaralanmış olmaktan kaynaklanan yersiz bir ihtiyatlılık söz konusudur. Bu ikincisi, hem kadın hem de erkeklerin, içtenlikten ve özenden hoşlanacaklarını hissetseler bile alıngan ve ilgisiz davranmalarına neden olur. "Aldatılmaktan" ya da "tuzağa düşmekten" korkan kişiler –ya da durmadan "özgür olma" isteklerini bağırıp çağırarak dile getirenler– altının parmaklarının arasından kayıp gitmesine izin verenlerdir.

Bir erkeğin ona tutkuyla bağlı "iyi bir kadın"a sahip olduğunu, kendisinin de onu sevdiğini söylediğine pek çok kez şahit olduysam da, bu erkeklerin onun hakkında gerçekten ne hissettiklerini görecek kadar kendilerini "bırakamadıklarını" da gördüm. Böyle bir kişi için dönüm noktası "...sa bile" sevmeye kendini bıraktığı zamandır... sancıları olsa bile, sinirli olsa bile, daha önce yaralanmış olsa bile, bilinmeyenden korksa bile...

Kimi zaman kişinin cesaretlenmesine hiçbir sözcük yardım edemez. Kimi zaman sadece atlamanız gerekir. Bir erkeğin hayatının bir noktasında sevginin onu alıp götürdüğü yere güveneceği, verimli, ama haritada gösterilmemiş arazilerde değil de, psişenin kurumuş, çatlak nehir yatağında tuzağa düşmekten daha çok korkacağı bir zaman olmalıdır. Bir hayat çok fazla kontrollü olduğu zaman, kontrol edilemeyecek kadar az hayat kalır.

Masumiyetin bu evresinde, balıkçı genç ruh haline geri döner, çünkü uykusunda yara izleri kaybolmuştur, dün ya da daha öncesinde ne olduğuna dair bir anısı yoktur. Uykuda bir yer ya da konum kazanmaya çalışmamaktadır. Uykusunda yenilenmektedir.

Eril psişede iyiye inanan, hayat konusunda hiçbir kuşkusu bulunmayan, sadece akılcı olmakla kalmayıp ölmekten de korkmayan bir yaratık, yarası olmayan bir erkek vardır. Kimileri bunu savaşçı benlik olarak tanımlasa da, bu doğru değildir. O bir tin benliktir, eziyet çekmiş, yaralanmış ve kovulmuş olmasına bakmadan sevmeye devam eden genç bir tindir, çünkü o yalnız başına kendini iyileştirendir, kendini onarandır.

Kadınlar bir erkekte onun farkında olmadığı, pusuya yatmış bu yaratığı gördüklerini doğrularlar. Bu genç tinin iyileştirme gücünü kendi psişesine çevirme yeteneği o kadar etkileyicidir ki, büyülenmemek im-
 kânsızdır. Güven duygusu, sevgilisinin onu incitmemesine bağlı değildir. Onunki, başına gelen her yarayı iyileştirebilen bir güvendir, yeni hayatın eskiyi izlediği bir güven. Bütün bu şeylerde daha derin bir anlam bulunduğuna duyulan güven, küçük gibi görünen olayların anlamsız olmadıklarına duyulan güven, hayatın bütün bu şeylerinin -eski püskü, yırtık pırtık, oynak ve uçucu- hayatın enerjisi olarak kullanılabileceğine duyulan güven.

Kimi zaman bir erkek daha da özgürleşip İskelet Kadın'a yakınlaştıkça, sevgilisinin korkuları da artar ve onun da çözme, gözlemleme, masumiyeti geri veren uyku ve Hayat/Ölüm/Hayat doğasına güvenmeyi öğrenme konularında üzerine düşen kimi işler vardır. İkisi de yeterince ve iyi bir biçimde erginlendiklerinde, birlikte herhangi bir yarayı sarma, herhangi bir acıdan kurtulma güçleri de olur.

Kimi zaman, yanımızda biri varken "uyumak"tan, psişik bir masumiyete geri dönmekten ve yanımızdaki kişinin bizden yararlanmasından korkarız. Bu tür kişiler her çeşit motifi ötekine yansıtır ve aslında kendilerine güvenmezler. Ancak, güvenmedikleri sevgilileri değildir; Hayat/Ölüm/Hayat doğasıdır. Güvenmeye ihtiyaç duydukları bu Ölüm doğasıdır. Tıpkı uykuda olduğu gibi, en vahşi biçimindeki Hayat/Ölüm/Hayat doğası da zarif bir soluk verme (bitiş) ve soluk alma (başlangıç) kadar yalındır. Güvenilmesi gereken tek şey, bir bitiş olduğunda başka bir başlangıcın da olacağıdır.

Bunu yapmak için, eğer şanslıysak, zayıflayıp çöker ve onun çekişine boyun eğerek güvene kayarız. Daha meşakkatli bir yol ise, kendimizi, zorla güven veren bir ruh haline atmaktır -kendimizi bütün koşulları, bütün eğer ve şayetleri ortadan kaldırmaya zorlamaktır. Ancak, genellikle kendimizi güvenecek kadar güçlü hissedene kadar beklemenin anlamı yoktur, çünkü o gün asla gelmeyecektir. Öyleyse evet, kültür tarafından bize Hayat/Ölüm/Hayat doğası konusunda inanmamız

öğretilen şeylerin yanlış, içgüdülerimizinse doğru olması ihtimalini göze alırız.

Sevginin serpilip gelişmesi için, eşler, karşılarına çıkan her ne olursa olsun bunun dönüştürücü olacağına güvenmelidirler. Erkek ya da kadın, her biri insanı bilge bir masumiyete geri götüren uyku durumuna, Hayat/Ölüm/Hayat deneyiminin daha derin sarmallarını olması gerektiği gibi yaratan ve yeniden yaratan o duruma girmeye bırakmalıdır kendini.

Gözyaşını vermek: Balıkçı uyurken, gözlerinden bir gözyaşı süzülür. İskelet Kadın bunu fark eder, susuzluk çekmektedir ve adamın gözünün fincanından içmek için beceriksizce emekleyerek ona doğru ilerler. Böyle bir gözyaşının ortaya çıkmasına yol açabilecek ne gibi bir düş görüyor acaba, diye soranız kendimize.

Gözyaşları yaratıcı gücü taşır. Mitlerde gözyaşı vermek yoğun bir yaratmaya ve yürekten bir yeniden birleşmeye zemin hazırlar. Şifalı bitkiler folklorunda, gözyaşları, öğeleri bağlayan, fikirleri bir araya getiren, ruhları birleştiren bir zamk olarak kullanılır. Peri masallarında gözyaşları fırlatıldığında hırsızları korkutup kaçırır ya da nehirlerin taşmasına neden olur. Ortaya saçıldıklarında tinleri çağırırlar. Vücuda döküldüklerinde yaraları iyileştirir ve yeniden görmeyi sağlarlar. Dokunduklarında gebeliğe neden olurlar.

Kişi bunu Hayat/Ölüm/Hayat doğasıyla ilişkisine kadar götürmeye cesaret ettiğinde ağlanan gözyaşı, hem kendisi hem de öteki için iç içe geçmiş tutkunun ve merhametin gözyaşı olur. Özellikle erkekler için ve bazı "sert" kadın türleri için ağlanacak en haşin gözyaşıdır bu.

Bu tutkunun ve merhametin gözyaşı, çoğu zaman tesadüfen hazinenin bulunmasından sonra, korkulu bir kovalamacadan sonra, çözüp açmadan sonra ağlanır –çünkü tükenmeye, savunmaların çözülmesine, kendiyle yüzleşmeye, kemiklere ayrılmaya, bilgiye ve rahatlamaya duyulan arzuya yol açan şey bunların bileşimidir. Bunlar bir ruhun gerçekten istediği şey için gözyaşı dökmesine ve her ikisinin hem kaybına, hem de sevgisine ağlamasına neden olur.

Nasıl ki, İskelet Kadın kesin olarak yüzeye getirildiyse, şimdi de bu gözyaşı, erkekteki bu duygu yüzeye getirilir. Kendisiyle birlikte diğerini de sevmeye yönelik bir talimattır bu. Şimdi gündüz dünyasının bütün oltalarından, iğnelerinden ve bıçaklarından soyulan erkek, yanında yatması, en derin duygularından içip beslenmesi için İskelet Kadın'ı kendine çeker. Girdiği bu yeni biçimle adam susuz olan diğerini besleyebilir.

Adamın ağlaması, kadının ruhunu çağırır – psişik dünyanın çok uzağındaki fikir ve güçler döktüğü gözyaşının sıcaklığıyla bir araya gelir. Yaratıcı olarak, yol olarak su simgesinin tarihi çok eski ve zengindir. İlkbahar, gözyaşı yağmurları olarak gelir. Altdünyanın girişi bir gözyaşı çağlayanının üstündedir. Herhangi biri tarafından yürekten akıtılan bir gözyaşı, yakınlaşmaya çağıran bir çığlık olarak anlaşılır. Ve balıkçı böyle ağladıkça, kadın da ona iyice sokulur. Adamın gözyaşları olmasaydı, kadın sadece kemiklerden ibaret kalacaktı. Gözyaşları olmasaydı, sevmek için asla uyanamayacaktı.

Müstakbel bir sevgili, kendi yaralarının hissedilmesine ve sarılmasına izin verdiği zaman, kendi iyiliğine duyduğu inancı yitirmekten doğan kendine zarar verme davranışlarını görebildiği zaman, Hayat/Ölüm/Hayat doğasının besleyici ve canlandırıcı döngülerinden koptuğunu hissettiği zaman, düş görenin gözyaşları çıkagelir. O zaman, ağlar, çünkü yalnızlığını, o psişik mekâna, o vahşi bilme gücüne yönelik keskin sıla özlemini hisseder.

Bu şifa veren erkektir, anlayarak büyüyen erkektir. Kendisi için ilaç yapma işini bizzat üstlenir, "silinen öteki"ni besleme görevini üstlenir. Gözyaşları aracılığıyla yaratmaya başlar.

Bir başkasını sevmek yetmez, başkasının hayatında "bir engel olmamak" yetmez. "Destekleyici," "onlar için orada" vb olmak yetmez. Amaç, hem kişinin kendi hayatındaki hem de umumi düzlemdeki hayat ve ölüm usülleri konusunda çok bilgili olmaktır. Ve bilen bir erkek olmanın tek yolu, İskelet Kadın'ın kemiklerinde okula gitmektir. O ki, derin duyguların sinyalini, "Yarayı kabul ediyorum" diyen o gözyaşını beklemektedir.

Bu kabullenme, Hayat/Ölüm/Hayat doğasını besler, yeni başlayan bir erkekte, bağlanmanın kurulmasını ve derin bilgeliği sağlar. Hepimiz başka birinin bizim şifacımız, gerilim kaynağımız, dolgu maddemiz olabileceğini düşünme yanılgısına düşeriz. Bunun böyle olmadığını görmek epey zaman alır; bunun nedeni ise, çoğunlukla yaraya içeriden bakmak yerine onu kendi dışımıza yansıtmaktır.

Bir kadının, bir erkekten kendi yansıtmalarını çözmesi ve yarasıyla yüzleşmesinden daha çok isteyebileceği bir şey yoktur herhalde. Bir erkek yarasıyla yüzleştiğinde, gözyaşı doğal olarak çıkagelir ve onun içteki ve dıştaki bağlılıkları giderek daha duru ve güçlü bir hal alır. Kendi şifacısı haline gelir; artık daha derin benliği için yalnız değildir. Artık ağrı kesicisi olsunlar diye kadınların kapısını çalmaz.

Bunu iyi anlatan bir öykü vardır. Yunan mitlerinde Philoctetes adlı bir adam vardı. Onun Herkül'ün büyülü yayını ve okunu miras aldığı

söylenir. Philoctetes savaş sırasında ayağından yaralandı. Ancak, bu yara iyileşmek yerine büyüyerek o kadar pis kokmaya başladı ve adamın acılı haykırışları o kadar korkunç bir hal aldı ki, arkadaşları onu Midilli adasına götürüp ölüme terk ettiler.

Philoctetes, Herkül'ün yayını küçük av hayvanlarını vurmak için kullanarak karnını zar zor doyuruyordu. Ama yarası çürümeye devam ediyordu ve koku o kadar arttı ki, adanın pek yakınında olmayan denizciler bile uzaktan geçmeyi yeğliyorlardı. Ancak, büyülü ok ve yayı ondan çalmak amacıyla bir grup adam Philoctetes'in yarasının kokusuna dayanmayı göze almayı kararlaştırdı.

Adamlar kura çektiler ve görev en genç olanlarına düştü.[7] Büyük olanlar hızlı olması ve gecenin örtüsü altında yolculuk yapması için onu yüreklendirdiler. Ve böylece genç adam yelken açtı. Ama rüzgârda denizin kokusunu örten öyle iğrenç başka bir koku geliyordu ki, adamın rahatça nefes alması için yüzüne deniz suyuyla ıslatılmış bir bez sarması gerekiyordu. Ancak hiçbir şey, kulaklarını Philoctetes'in korkunç çığlıklarından koruyamıyordu. 177 / F12

Ay bulutla örtülmüştü. Kayığını kıyıya bağlayıp can çekişen Philoctetes'in yanına sürünerek yaklaşırken "güzel" diye düşünüyordu. Değerli ok ve yaya uzanırken ay ansızın, ışığını ölmekte olan yaşlı adamın avurtları çökmüş yüzüne saçtı. Ve genç adamdaki bir şey –bunun ne olduğunu bilmiyordu– ansızın onu gözyaşlarına boğdu. Genç adam çok yoğun bir merhamet ve bağışlama duygusunun altında ezilmişti.

Genç adam, Philoctetes'in oklarını ve yayını çalmak yerine yaşlı adamın yarasını temizledi, sardı ve onunla birlikte kaldı, onu besledi, yıkadı, ateş yaktı ve yarı-tanrı hekim Aesculapius tarafından iyileştirilebileceği Truva'ya götürene kadar yaşlı adama baktı. Öykü burada sona erer.

Pis kokan yaranın farkına varılmasına yanıt olarak merhametin gözyaşı dökülür. Pis kokan yaranın her kişi için farklı şekil ve kaynakları vardır. Kimileri için bu, binbir zorlukla dağın zirvesine doğru tırmanarak bir ömür geçirmek demektir –sonunda geç de olsa yanlış dağa çıkmak için çabaladığımızı anlarız. Kimileri için de çocuklukta yaşanan çözülmemiş ve derman bulmamış istismarları ifade eder.

Başkaları için hayatta ya da sevgide bir tür ezici kayıptır. Genç bir adam ilk aşkını yitirdiği için acı çekiyordu, kimseden bir destek görmüyordu ve bundan nasıl kurtulacağını bilmiyordu. Yıllarca kalbi kırık bir

7. Büyük olanın yarasını saran genç, ailemizde anlatılan "Pis Kokan Yara" adlı öyküden alınmıştır.

halde, ama incinmediğini iddia ederek dolaştı durdu. Bir adam profesyonel bir beyzbol takımının acemi oyuncusuydu. Bir kaza sonucu ayağı öyle kalıcı bir şekilde incindi ki, ömür boyu kurduğu düş bir gecede kayboldu. Pis kokan yara sadece trajedi değildi, sadece incinme değildi, yirmi yıl boyunca yaraya döktüğü tek ilaç, kin, madde suiistimali ve kendini içkiye vurmak oldu. Erkeklerin buna benzer yaraları olduğunda, kokusunu rahatlıkla alabilirsiniz. Hiçbir kadın, hiçbir sevgi, hiçbir ihtimam böyle bir yarayı iyileştiremez, ancak kendine merhamet duyma, ancak kişinin kendi yaralı haline özen göstermesi iyileşmeyi sağlayabilir.

Erkek, gözyaşlarıyla ağladığında, acısıyla karşılaşır ve ne zaman ona değdiğini bilir. Yaradan ötürü hayatının nasıl korunaklı bir şekilde devam ettiğini görür. Ondan dolayı hangi hayatı kaçırdığını görür. Hayata, kendisine ve bir başkasına duyduğu sevgiyi nasıl sakatladığını görür.

Peri masallarında gözyaşları insanları değiştirir, onlara neyin önemli olduğunu anımsatır ve asıl ruhlarını kurtarır. Yalnızca katı kalplilik, ağlamayı ve birleşmeyi engeller. Uzun süre önce tercüme ettiğim bir deyişte, aslında bu bir duadır, Sufiler Tanrıdan kalplerini kırmasını dilerler: "Kalbimi parçala ki, Sınırsız Sevgi için yeni bir oda yaratılabilsin."

Balıkçıyı İskelet Kadın'ı çözmeye sevk eden içsel şefkat duygusu, onun diğer unutulmuş özlemleri de hissetmesini, kendine acıma hissini canlandırmasını sağlar. Bir masumiyet durumunda olduğundan, yani her şeyin mümkün olduğunu düşündüğünden, ruhunun arzularını dile getirmekten korkmaz. İstemekten korkmaz, çünkü ihtiyaçlarının karşılanacağına inanır. Ruhunun tatmin edileceğine inanması onun için çok büyük bir rahatlıktır. Balıkçı, gerçek duygularını ağlayarak dışavurduğunda, Hayat/Ölüm/Hayat doğasıyla yeniden birleşme çabaları, aşamalar kaydeder.

Balıkçının gözyaşı, İskelet Kadın'ı ona çeker; susamasına neden olur, daha fazla katılma arzusu duymasına neden olur. Peri masallarında olduğu gibi, gözyaşları, olguları bize çağırır, onları düzeltir, kaybolan kısmı ya da parçayı temin eder. Afrika masalı "Altın Şelale"de bir büyücü kaçak bir köle kızı ağlayarak saklar; o kadar çok gözyaşı döker ki, kızın altına saklanabileceği bir çağlayan yaratır. Afrika masalı "Kemik Çıngırak"ta ölmüş şifacıların ruhları çocukların gözyaşları yeryüzüne saçılarak çağrılır. Bize tekrar tekrar bu yüce duygunun gücü hatırlatılır. Gözyaşlarında çekim gücü vardır ve gözyaşının kendi içinde bize rehberlik eden güçlü imgeler vardır. Gözyaşları yalnızca duygula-

rı temsil etmez, sayelerinde alternatif bir görüş, başka bir bakış açısı kazandığımız merceklerdir de.

Öyküde, balıkçı kalbini kırılmaya bırakır –kırılıp dağılmaya değil, kırılıp açılmaya. *La teta*'nın, sütannenin, sevgisi değildir istediği, paranın sevgisi değildir, gücün, şöhretin ya da cinselliğin sevgisi de değildir. Öylece rastladığı bir sevgidir, her zaman içinde taşıdığı, ama daha önce asla kabul etmediği bir sevgi.

Bir erkek bu ilişkiyi kavradıkça, ruhu daha derinlemesine ve daha açık seçik bir biçimde yerine oturur. Gözyaşı gelir. Kadın içer. Şimdi başka bir şey gelişecek ve içinden yeniden doğacaktır, kadına verdiği ise: Engin ve okyanussal bir yürek.

SEVGİNİN SONRAKİ EVRELERİ

Davul gibi yürek ve yüksek sesle şarkı söylemek: Bir davulun derisinin ya da gövdesinin, kimin ve neyin var edileceğini belirlediği söylenir. Çalanı ve dinleyenleri (bazı geleneklerde "yolcular" da denir) çeşitli yerlere taşıyan kimi davulların yolculuğa çıkaran davullar olduğuna inanılır. Başka davullar da başka yönlerden güçlüdür.

İnsan kemiğinden yapılan davulların, ölümü çağırdığı söylenir. Bazı hayvanların postundan yapılan davullar bu hayvana özgü ruhları çağırır. Özellikle güzel olan davullar Güzelliği çağırır. Üzerlerine ziller takılmış davullar çocuk-ruhları ve fırtınayı çağırır. Sesi alçak olan davullar bu tonu duyabilen ruhları çağırır. Sesi yüksek olan davullar, bu tonu duyabilen ruhları çağırır vb.

Yürekten yapılan davullar da insan yüreğiyle ilgili olan ruhları çağıracaktır. Yürek, özü simgeler. Yürek, insan ve hayvanların yaşamak için sahip olmaları gereken birkaç temel organdan biridir. Bir böbreğini alın, insan yaşar. İlaveten her iki bacağını, mesanesini, bir akciğerini, bir kolunu ve dalağını alın; insan yaşar –belki buna yaşamak denmez, ama yine de hayatını devam ettirebilir. Bazı beyin işlevlerini yok edin, insan yine yaşar. Yüreği çıkarın, kişi hemen ölür.

Yürek, psikolojik ve fizyolojik merkezdir. Tanrıların insanlara öğrettiklerini içeren Hindu *Tantra*'larında yürek, *Anahata chakra*'dır, yani başka bir insana yönelik duyguları, kendine yönelik duyguları, yeryüzüne yönelik duyguları ve Tanrı'ya yönelik duyguları kuşatan sinir merkezidir. Bir çocuğun sevdiği gibi sevmemizi sağlayan yürektir; tüm benliğimizle, çekincesizce ve alay, küçümseme ya da koruyuculuk kabuğu olmadan.

İskelet Kadın, balıkçının yüreğini kullandığı zaman, bütün psişenin merkezi motorunu, şu anda önemli olan tek şeyi, saf ve masum duyguları yaratabilen tek şeyi kullanmaktadır. Düşünen ve yaratanın akıl olduğunu söylerler. Bu öykü başka bir şey söylemektedir. Düşünenin ve İskelet Kadın'ın yaratmasını sağlayan maddeyi yaratmak için molekülleri, atomları, duyguları, özlemleri ve başka gerekli her şeyi bir yere çağıranın yürek olduğunu öne sürmektedir.

Öykü şu vaadi içermektedir: İskelet Kadın'ın hayatınızda daha da elle tutulur hale gelmesine izin verin, o zaman o da karşılığında sizin hayatınızı genişletecektir. Onu dolaşık ve yanlış anlaşılmış halinden kurtarıp, hem öğretmen hem de sevgili olarak gördüğünüzde, o da müttefiğiniz ve ortağınız olacaktır.

İnsanın yüreğini yeni yaratılar için, yeni hayat için, Hayat/Ölüm/Hayat güçleri için vermesi, duygu alemine bir iniştir. Bu bizim için zor olabilir, özellikle hayal kırıklıkları ya da üzüntüler yüzünden yaralanmışsak. Fakat amaç davul çalmayı sürdürmek, İskelet Kadın'ı tümüyle hayata getirmek, 'her zaman bize yakın olan'a yakınlaşmaktır.

Bir erkek bütün yüreğini verdiğinde şaşırtıcı bir güç haline gelir – bir ilham vericiye dönüşür, ki bu, geçmişte sadece kadınlara ayrılan bir roldür. İskelet Kadın onunla yattığında, üretkenleşir, eril bir ortamda dişil güçlerle donanır. Yeni hayatın ve zorunlu ölümlerin tohumlarını taşır. Hem kendi içinde, hem de yakınındakilerde yeni işlere ilham verir.

Yıllar boyunca bunu başkalarında gördüğüm gibi kendim de yaşadım. Sevdiğinizin size inanması sayesinde; işinize, tasarınıza, konunuza beslediği içten duygular sayesinde değerli bir şey yarattığınızda bu eşsiz bir olaydır. Şaşırtıcı bir fenomendir bu. İlle de bir sevgiliyle sınırlı olması da gerekmez; yüreğini derin bir tarzda size veren herhangi biri sayesinde de ortaya çıkabilir.

Demek ki, erkeğin Hayat/Ölüm/Hayat doğasına bağlılığı, sonuçta ona benzeri olmayan düzinelerce fikir, hayat oyunları ve durumları, müzik parçaları ve renkler ve imgeler verecektir –çünkü Vahşi Kadın arketipiyle ilişkili olan Hayat/Ölüm/Hayat doğasının elinde var olan her şey ve var olacak her şey bulunur. İskelet Kadın yarattığında, şarkılar onda ete bürünür, kalbini kullandığı kişi bunu hisseder, yaratmayla dolar, yaratmayla dolup taşar.

Öykü, psişeden kaynaklanan ve davul çalma ve şarkı söyleme simgeleriyle temsil edilen bir gücü de göstermektedir. Mitlerde, şarkılar yaraları iyileştirir ve oyunu sona erdirmek için kullanılır. Kişiler adlarının şarkıya dökülmesi yoluyla çağrılır. Sancı geçer, büyülü nefesler

bedeni onarır. Ölüler şarkı aracılığıyla çağrılır ya da dirilir.

Bütün yaratılışın yüksek sesle söylenen bir ses ya da sözcükle, bir solukta fısıldanan ya da konuşulan bir sesle ya da sözcükle birlikte olduğu söylenir. Mitlerde şarkı söylemenin gizemli bir kaynaktan çıktığı düşünülür; yaratılışın tümüne, bütün hayvan ve insanlara, bütün ağaç ve bitkilere ve onu duyan her şeye akıl veren bir kaynaktan. Öykü anlatıcılığında "özsuyu" sahibi olan her şeyin şarkı söyleme gücü de olduğu söylenir.

Yaratılış ilahisi psişik değişime yol açar. Buna ilişkin gelenek çok geniş bir alana yayılmıştır: İzlanda'da, Wichita ve Micmaclar arasında sevgi-oluşturan şarkılar vardır. İrlanda'da büyülü güç, büyülü şarkıyla çağrılır. Bir İzlanda öyküsünde bir kişi sarp buzların üstüne düşer ve bir bacağı kopar, ama şarkı söyleyerek yenilenir.

Hemen hemen bütün kültürlerde yaratılış sırasında insanlara şarkılar veren tanrılar, bunları kullanmanın tanrıları herhangi bir anda geri çağıracağını, şarkının hem ihtiyaç duydukları şeyleri getireceğini, hem de istemedikleri şeyleri değiştireceğini ya da bertaraf edeceğini söylerler. Şarkının bu şekilde verilmesi, insanların tanrıları ve büyük güçleri insani çevrelere çağırmasını sağlayan merhametli bir davranıştır. Şarkı, bunu konuşulan sesin yapamayacağı bir şekilde yerine getiren özel bir dildir.

Şarkılar başlangıçtan bu yana, davul gibi, sıradışı bir bilinç hali, bir aşkınlık durumu, bir ibadet hali yaratmak için kullanılmıştır. Bütün insanlar ve pek çok hayvan, bilinçlerinin ses tarafından değiştirilmesine duyarlıdır. Bazı sesler, örneğin damlayan bir musluk ya da ısrarcı bir araba kornası, bizi kaygılandırabilir, hatta kızdırabilir. Bazı sesler de, örneğin okyanusun gürlemesi ya da ağaçlardaki rüzgâr, içimizi güzel hislerle doldurabilir. Patırtılar –ayak seslerindeki gibi– bir yılanın olumsuz bir gerilim hissetmesine neden olur. Ama yumuşak bir sesle şarkı söylemek aynı yılanı dans ettirebilir.

Pneuma [nefes] sözcüğü, *psişe* sözcüğüyle aynı kökenleri paylaşır; ikisi de ruh için kullanılan sözcükler olarak düşünülür. O halde, bir masalda ya da mitosta şarkı olduğu zaman, tanrıların, eldeki meseleye bilgeliklerini ve güçlerini üflemek (solumak) için çağırıldıklarını biliriz. O zaman biliriz ki, ruhlar dünyasındaki güçler, sanatlarıyla meşgul ruhlar, iş başındadır.

Demek ki, şarkı söylemek ve yüreği davul olarak kullanmak, psişenin fazla kullanılmayan ya da görülmeyen katmanlarını uyandıran gizemli eylemlerdir. Üstümüzden akıp geçen pnöma ya da nefes, bazı girişleri sarsarak açar, başka türlü ulaşılamayan bazı yetileri ortaya çıka-

rır. Her bir kişi için hangi şarkının söyleneceğini, hangi davulun vurulacağını söyleyemeyiz, çünkü bunlar bu işe katılan insanlarda böylesi tuhaf ve alışılmadık kapılar açarlar. Bununla birlikte, her ne yapılırsa yapılsın, o işin tanrısal ve çekici olacağından emin olunabilir.

Beden ile ruhun dans edişi: Kadınlar, bedenleri sayesinde Hayat/Ölüm/Hayat doğasına çok yakın yaşarlar. Kadınların içgüdüsel akılları yerinde olduğunda; sevme, yaratma, inanma ve arzulamaya ilişkin fikir ve itkileri de doğar; hayatlarını yaşarlar, solarlar ve ölürler ve yeniden doğarlar. Kadınların bu bilgiyi bilinçli ya da bilinçsiz olarak hayatlarının her ay dönümlerinde uyguladıkları söylenebilir. Kimileri için döngüleri anlatan bu ay göktekidir. Kimileri için de kendi psişelerinde yaşayan bir İskelet Kadın'dır.

Bir kadın, ta etinden ve kanından, karnındaki kırmızı vazonun dolup boşalma döngülerinden, zirvelerin solup bittiğini ve geride kalan şeylerin beklenmedik şekillerde ve esinlenmiş yöntemlerle yeniden doğduğunu, bunun da yok olup giderek hiçliğe dönüştüğünü, ama tekrar tam bir zaferle yeniden tasarlandığını fiziksel olarak, duygusal olarak ve tinsel olarak anlar. Görebileceğiniz gibi, İskelet Kadın'ın döngüleri, kadının her yanında, altında ve içinde seyrini sürdürür. Zaten başka türlü olamaz.

Kimi zaman Hayat/Ölüm/Hayat doğasından kaçmayı hâlâ sürdüren erkekler, böyle bir kadından korkarlar, çünkü onun İskelet Kadın'ın doğal bir müttefiki olduğunu hissederler. Ama bu her zaman böyle değildi. Tinsel bir dönüştürücü olarak ölüm simgesi, Bayan Ölüm'ün yakın bir akraba olarak, kişinin kendi kız kardeşi, erkek kardeşi, babası, annesi ya da sevgilisi olarak içtenlikle karşılandığı bir zamanın kalıntısıdır. Dişil imgelemde Ölüm Kadın, Ölüm Ana ya da Ölüm Bakiresi her zaman, döngüler halinde olmak üzere, kaderin, yaratıcının, hasat bakiresinin, annenin, nehir-yürüyüşçüsünün ve yeniden yaratanın taşıyıcısı şeklinde anlaşılırdı.

Kimi zaman Hayat/Ölüm/Hayat doğasından kaçanlar, sevgiyi sadece bir lütuf olarak düşünmekte ısrar ederler. Ancak, en tam halinde sevgi, bir dizi ölüm ve yeniden doğumdur. Sevginin bir evresinin, bir yönünün gitmesine izin verir ve bir başkasına gireriz. Tutku ölür ve geri gelir. Acı, kovalanarak uzaklaştırılır ve başka bir zaman tekrar yüzeye çıkar. Sevmek –hepsi de aynı ilişkide olmak üzere– sayısız sonu ve sayısız başlangıcı kucaklamak ve aynı zamanda bunlara göğüs germek demektir.

Aşırı uygarlaşmış kültürümüzün dönüştürücü olana katılanmakta ço-

ğu zaman güçlük çekmesi, süreci daha da karmaşıklaştırır. Ama Hayat/Ölüm/Hayat doğasını kucaklayacak daha iyi tutumlar da vardır. Dünyanın her yerinde, farklı adlar verilse de, birçoğu bu doğayı *un baile con La Muerte*, ölümle dans; bir dansçı olarak Ölüm ve onun dans ortağı olarak Hayat şeklinde görür.

Benim yetiştiğim Büyük Göller'in yukarısındaki kumul bölgede hâlâ *thee*, *hast* ve *thus*'ın İncil lehçesiyle konuşan insanlar yaşardı. Biricik oğlunu II. Dünya Savaşı'nda kaybetmiş bir anne olan çocukluk arkadaşım, gümüş saçlı Arle Scheffeler, bu arkaik düzyazıya hep bağlı kaldı. Bir yaz gecesi, ona oğlunu hâlâ özleyip özlemediğini sormaya cesaret ettim ve o nazikçe bir çocuğun anlayabileceği terimlerle hayata ve ölüme dair anlayışını açıkladı. Esrarlı bir şekilde "Ölüm Sürgüsü"[8] adını verdiği öykü, genel hatlarıyla şöyle bir şeydi: Bir kadın, Ölüm adlı bir yolcuyu ateşinin başına buyur eder. Yaşlı kadın korkmaz. Ölümü hem hayat-verici, hem de ölüm-satıcısı olarak tanıyor gibi görünmektedir. Ölümün, bütün gözyaşlarının ve kahkahaların nedeni olduğundan emindir.

Ölüme yürekten hoş geldin der, onu, "bütün fışkıran ekinlerim, bütün solan tarlalarımla, bütün doğan çocuklarım, ölen çocuklarımla" sevdiğini söyler. Onu tanıdığını ve arkadaşı olduğunu söyler: "Çok fazla ağlamama ve dans etmeme neden oldun, Ölüm. Öyleyse şimdi sıra kimdeyse seslen! Sonraki adımları biliyorum!"

Sevgiyi üretmek için, eğer seveceksek, *bailamos con La Muerte*, Ölümle dans ederiz. Orada akış olacaktır, arınma olacaktır, canlı doğum ve ölü doğum ve yeni bir şeyi yeniden doğurma olacaktır. Sevmek, adımları öğrenmektir. Sevgi üretmek, dansı dans etmektir.

Enerji, duygu, yakınlık, yalnızlık, arzu, usanç, hepsi nispeten sıkıca paketlenmiş döngüler halinde yükselip alçalır. Kişinin yanında olma ve ayrılma arzusu artıp azalır. Hayat/Ölüm/Hayat doğası bize yalnızca bunları dans etmeyi öğretmekle kalmaz, rahatsızlığın çözümünün her zaman karşıtında yattığını da öğretir; öyleyse can sıkıntısının tedavisi yeni eylemlerdir, yalnızlığın tedavisi yakınlıktır, kendini cenderede hissetmenin tedavisi münzeviliktir.

Bu dansa dair bilgisi olmayan bir kişi, çeşitli dinginlik anlarında yeni ve kişisel eylemlere duyulan ihtiyacı çok fazla para harcayarak, tehlikeli işler yaparak, pervasız seçimlerde bulunarak, yeni bir sevgili bularak dışavurma eğilimindedir. Bu aptalca ya da ahmakça bir yoldur. Bu, bilmeyenlerin yoludur.

8. Bu, daha açık bir ifadeyle, genellikle "ateşböceği mevsiminde üç akşam" süren çok uzun bir öykünün özetidir.

Başlangıçta hepimiz Hayat/Ölüm/Hayat doğasının ölüm yanından kaçabileceğimizi düşünürüz. Gerçek şu ki; bunu yapamayız. O tam arkamızda hoplayıp zıplayarak paldır küldür bir halde evlerimizin, bilincimizin içlerine kadar bizi izler. Başka bir yol kalmadığında bu karanlık doğayı öğreniriz. O zaman dünyanın adil bir yer olmadığını, şansların yitirildiğini, fırsatların biz davet etmeden geldiğini, biz istesek de istemesek de, Hayat/Ölüm/Hayat döngülerinin geçerli olduğunu kabul ederiz. Ama eğer nefes alır gibi yaşarsak, onun içeri girmesine ve çıkmasına izin verirsek, yanlış yapamayız.

Bu öyküde biri avcının, öteki İskelet Kadın'ın olmak üzere iki dönüşüm vardır. Modern terimlerle avcının dönüşümü şuna benzer bir şekilde gerçekleşir: Önce bilinçsiz bir avcıdır. "Merhaba, sadece benim. Burada balık tutuyorum ve kafam işimle meşgul." Sonra korkan ve kaçan avcı olur. "Ne? Beni mi istiyorsun? Ah, sanırım artık gitmem gerek." Şimdiyse durumu yeniden değerlendirmekte ve duygularını çözmeye başlayıp onunla ilişki kurmanın bir yolunu bulmaktadır. "Ruhumun sana çekildiğini hissediyorum. Gerçekten kimsin sen, nasıl bir araya gelirsin?"

Sonra da uyur. "Sana güveneceğim. Masumiyeti sergilemekten geri durmam." Ve derin duygularının gözyaşı salınıp, kadını besler. "Uzun süre seni bekledim." Yüreği onu bütün olarak yaratmak için ödünç verilir. "İşte, kalbimi al ve hayatımda kendine can ver." Ve böylece, karşılığında avcı-balıkçı da sevilir. Gerçekten sevmeyi öğrenen bir kişinin tipik dönüşümü budur.

İskelet Kadın'ın dönüşümleri biraz farklı bir seyir izler. Öncelikle Hayat/Ölüm/Hayat doğası olarak insanlarla ilişkilerinin oltaya ilk yakalandığı andan itibaren sona ermesine alışkındır. Kendisiyle birlikte yola çıkacak olanları lütuflara boğması şaşırtıcı değildir, çünkü insanların, oltaların ipini kesip hızla karaya koşuşturmasına alışkındır.

Önce uzaklaştırılır ve kovulur. Sonra tesadüfen ondan korkan biri tarafından yakalanır. Cansızmış gibi görünen bir durumdan hayata geri dönmeye başlar; yemek yer, onu yukarı çıkarandan içer, onun yüreğinin gücüyle, onunla...ve kendisiyle yüzleşmenin gücüyle kendini dönüştürür. Bir iskelet olmaktan çıkıp canlı bir varlığa dönüşür. Erkek tarafından sevilir ve o da onu sever. Erkek onu güçlendirdikçe, o da onu güçlendirir. Doğanın büyük çarkı olan İskelet Kadın ile insan olan adam, birlikte uyum içinde yaşarlar.

Öyküde, Ölümün sevgi istediğini görüyoruz. Onun gözyaşlarını –duygularını– ve yüreğini ister. Onunla sevişmek ister. Hayat/Ölüm/Hayat doğasının sevgililerden istediği bu doğayı cepheden karşılama-

larıdır; ne bayılmaları ne de aldatmalarıdır; birbirlerine bağlılıklarının "birlikte olmak"tan çok daha fazlası olmasıdır; sevgilerinin bu doğayı karşılayacak, bu doğayı sevecek, bu doğayla birlikte dans edecek şekilde birlikte öğrenmelerine ve ortak güçlerine dayanmasıdır.

İskelet Kadın, kendisi için şarkı söyleyerek dinç bir beden diler. İskelet Kadın'ın şarkıladığı bu beden her bakımdan işlevselidir; bazı kültürlerde kimileri tarafından idolleştirilen kadın-etinin parçaları değildir bu, daha çok bütün kadının bedenidir; bebekleri besleyebilen, sevişebilen, dans edip şarkı söyleyebilen, doğurabilen ve ölmeden kanayabilen bir beden.

Kendi üzerine bu şekilde etin şarkısını söyleme bir başka yaygın folk motifidir. Afrika, Papua, Yahudi, Hispanik ve İnuit öykülerinde kemikler bir insana dönüşür. Mejícaña *Coatlicue,* yetişkin insanları yeraltındaki ölülerin kemiklerinden yaratır. Bir Tlingit şamanı sevdiği kadının giysilerini şarkılarla çıkarır. Dünyanın her yerindeki öykülerde büyü, şarkılardan kaynaklanır. Şarkı söylemek, çoğalma getirir.

Yine dünyanın her yerinde çeşitli periler, Nympheler ve devanaları omuzlarının üstünden atabilecekleri kadar büyük göğüslere sahiptirler. İskandinavya'da, Keltler arasında ve kutuba yakın bölgelerde öyküler kadınların diledikleri zaman bedenlerini yaratabileceklerini anlatır.

Öyküden anlıyoruz ki, bedenin verilmesi sevginin son evrelerinden biridir. Bu da olması gerektiği gibidir. Hayat/Ölüm/Hayat doğasıyla karşılaşmanın ilk evrelerine egemen olmak ve gerçek beden-bedene deneyimleri sonraya bırakmak iyidir. Kadınları uyarıyorum, tesadüfen karşılaşmaktan derhal bedenini vermeye geçmek isteyen bir sevgiliye kapılmayın. Bütün evreler üzerinde ısrar edin. O zaman son evre kendi başının çaresine bakacak ve beden birliğinin zamanı kendi doğru zamanında gelecektir.

Beden evresinde birlik başladığı zaman Hayat/Ölüm/Hayat doğasıyla yüzleşme süreci daha sonra da tamamlanabilir...ama halledilmesi gereken daha çok şey vardır. Bu daha çetin bir iştir, çünkü temel çalışmasının yapılabilmesi için haz-egosunun şehevi ilgilerinden uzaklaştırılması gerekir. Manawee öyküsündeki küçük köpeğin durumu, sinirlerin zevkten trampet çaldığı anlarda insanın hangi yolda olduğunu hatırlamasının ne kadar zor olduğunu gösteriyor.

Demek ki, sevgi üretmek nefesle eti, tinle maddeyi birbirine katmaktır; biri diğerine uyar. Bu masalda fani ile ölümsüzün çiftleşmesi yaşanır. Bu süregidecek olan bir sevgi ilişkisinde de geçerlidir. Tanımlama, hatta karar verme yeteneğimizin çok az olduğu, ama derinden yaşadığımız ölümsüz bir ruh-ruha bağlantı vardır burada. Hindistan'da

anlatılan çok güzel bir masalda, bir ölümlü davula öyle bir vurur ki, periler Tanrıça İndra'nın önünde dans edebilirler. Bu hizmetinden ötürü davul çalana bir peri eş armağan edilir. Sevgi ilişkisinde de buna benzer bir şey vardır; kendisi için gizemli olan psişik dişil dünyayla işbirliği içinde ilişkiye girecek olan erkeğe bir ödül verilir.

Öykünün sonunda balıkçı Hayat/Ölüm/Hayat doğasıyla nefes nefese, ten tenedir. Bunun taşıdığı anlam her erkek için farklıdır. Adamın, kadınla ilişkisinin böylesine derinleşmesini nasıl yaşantıladığı da kendine özgü bir süreçtir. Sadece şunu biliyoruz ki, sevmek için cadıyı öpmekle yetinmemeli ve daha fazlasını da yapmalıyız. Onunla sevişmeliyiz.

Ama öykü, insanın korktuğu şeyle işbirliğine dönük zengin bir ilişkiye nasıl girdiğini de anlatmaktadır. Kadın, tam da onun yüreğini ödünç vermesi gereken şeydir. Adam, İskelet Kadın'ın temsil ettiği psikolojik ve tinsel olanla kaynaştığında, ona olabileceği kadar yakın bir hale gelir ve bu, onun kendi dişil sevgilisine olabileceği kadar yakın olmasını sağlar. Bu yüce hayat ve sevgi danışmanını bulmak için sadece koşmayı bırakmak değil, bir çözme işi de yapmak gerekir; yaramızla ve merhamete duyduğumuz özlemle yüzleşmemiz, bütün yüreğimizi, sürece vermemiz gerekir.

Böylece, sonunda kendini ete büründüren İskelet Kadın bütün yaratma sürecini sahneler, ama Batılıların hayat ve ölüme dair düşünmeyi öğrendikleri gibi bir bebek olarak başlamak yerine, kadim kemikler olarak başlar işe ve hayatını buradan yola çıkarak ete büründürür. Adama yeni hayatı yaratmayı öğretir. Ona, yüreğin yolunun yaratmanın da yolu olduğunu gösterir. Ona, yaratmanın bir dizi doğum ve ölüm olduğunu gösterir. Korumacılığın hiçbir şey yaratmadığını, bencilliğin hiçbir şey yaratmadığını, yapışıp kalmanın ve feryat etmenin hiçbir etkisinin olmadığını gösterir. Ancak gitmesine izin vermek; yüreğini, büyük davulu, vahşi doğanın büyük aletini sunmak, ancak bunlar yaratır.

Sevgi ilişkisi işte bu şekilde işlemek ister, bir taraf diğerini böyle dönüştürür. Her birinin gücü ve kuvveti çözülür, paylaşılır. Adam ona yürek davulunu verir. Kadın da ona tasavvur edilebilir en karmaşık ritim ve duyguların bilgisini verir. Birlikte ne avlayacaklarını kim bilebilir? Tek bildiğimiz şu ki, yaşamlarının sonuna dek besleneceklerdir.

VI

Sürüsünü bulmak: Kutsama olarak aidiyet

ÇİRKİN ÖRDEK YAVRUSU

Kimi zaman hayat, Vahşi Kadın için daha başından yanlış gitmeye başlar. Birçok kadının çocukken kendilerini dikkatlice süzüp "Bu küçük yabancı aileye sızmayı nasıl becerdi?" diye kafa patlatan ana babası olmuştur. Kimi ana babanın ise aklı hep bir karış havadadır, çocuğu görmezden gelir, istismar eder ya da ona buz gibi gözlerle bakar.

Bu deneyimi yaşamış olan kadınlar, cesaretlerini kaybetmesinler. Buna sizin hatalarınız yol açmadı, ama siz de yaramaz bir çocuğa ve yanlarından ayrılmayan bir belaya dönüşerek intikamınızı bir güzel aldınız. Belki bugün bile çat kapı geldiğinizde onlarda sefil bir korku uyandırabilirsiniz. Masum bir intikam olduğu düşünüldüğünde, bunun

pek o kadar aşağılık bir şey sayılmayacağı ortadadır.

Artık size vermedikleri şeyler üzerinde zaman harcamayı bırakıp, zamanınızı daha çok ait olduğunuz insanları bulmaya ayırmalısınız. Belki de özgün ailenize ait değilsiniz. Genetik olarak ailenizin bir üyesi olsanız da, huy bakımından belki de başka bir insan grubuna aitsiniz. Ya da ailenize üstünkörü bir şekilde ait olabilirsiniz, bu sırada ruhunuz sıçrayarak dışarı çıkar, yoldan aşağı koşar ve başka bir yerde oburca, şapır şupur tinsel kurabiyeler yiyerek mutlu olur.

Hans Christian Andersen[1] öksüz çocuklar konusunda düzinelerce edebi öykü yazdı. Kaybolmuş ve ihmal edilmiş çocukların en büyük baş savunucusuydu ve insanın kendi türünü arayıp bulması taraftarıydı.

"Çirkin Ördek Yavrusu" adlı öykünün Andersen'e ait versiyonu ilk kez 1845'te yayımlandı. Masalın altında yatan temel motif, sıradışı ve sahipsiz olanlarla ilgiliydi; yani tam bir Vahşi Kadın yarı-tarihi. Son iki yüzyıldır "Çirkin Ördek Yavrusu" ardı sıra gelen, "dışlanmış" kuşakları kendi yaşam ortamlarını bulana kadar direnmeye cesaretlendiren birkaç öyküden biri oldu.

Buna psikolojik ve tinsel kök öykü diyorum. Bir kök öykü, insani gelişim açısından öyle temel bir gerçek içerir ki, bu olguyla bütünleşmeden daha fazla bir ilerleme sağlanamaz ve bu konu kavranana kadar psikolojik gelişim tamamlanamaz. Öyleyse, şimdi *falusias meselök* [ailemdeki kırsal anlatıcılar] tarafından özgün olarak Macar dilinde anlatılan[2] ilginç versiyona dayanarak edebi bir öykü şeklinde yazdığım "Çirkin Ördek Yavrusu"na kulak verelim.

1. Bazı Jungcu analistler Andersen'in "nevrotik" olduğu, bu yüzden çalışmalarının incelenmeye değmediği kanısındadır, ama ben onun çalışmalarını, özellikle de ayrıntılı hale getirmeyi seçtiği *öykü temalarını*, onları ayrıntılandırma *yöntemi* bir yana, çok önemli buluyorum, çünkü bunlar küçük çocukların ıstırabını, ruhsal Benliğin ıstırabını betimlemektedir. Genç ruhun böyle kesilmesi, biçilmesi, doğranması *sadece* Andersen'in yaşadığı zaman ve yere özgü bir konu *değildir*. Ruhu ilgilendiren, erişkinlerin ve yaşlıların ruh ve tinlerinin kötüye kullanılması, romantik idealleştirmelerle küçümsenecek bir konu haline getirilebilir, ama Andersen'in bununla cesurca yüzleştiğini görüyorum. Genelde klasik psikoloji sınıflar ve kültürler arasında çocuk istismarının derinlik ve genişliğiyle ilgili toplumsal anlayışı yok sayar. Masallarsa, insanların birbirlerine bilerek verdikleri zararla ilgili gerçeklerin açığa çıkarılmasında psikolojiden önce gelir.

2. Kırsal anlatıcı, hem sinizmle çok yüklenmiş olma eğilimindedir, hem de iyi bir sağduyuya ve gece dünyasına dair bir duyuya sahip olup bunu koruyan biridir. Bu tanıma göre, asfaltlarla kaplı bir metropolde yetişen eğitimli biri de yontulmamış olabilir. Sözcük, kişinin fiziksel hayat alanından çok, ruh haliyle ilgilidir. Burada yazdığım *Çirkin Ördek Yavrusu*'nu çocukken "üç Kati"den, hepsi de köylü olan ana babamın büyük teyzelerinden duydum.

Hasat zamanı yaklaşmıştı. Yaşlı kadınlar ekin demetlerinden yeşil oyuncak bebekler yapıyorlardı. Yaşlı erkekler yorganları onarıyorlardı. Kız çocukları beyaz elbiselerini kan kırmızısı çiçeklerle süslüyorlardı. Oğlan çocukları altın renkli samanları savururken şarkılar söylüyorlardı. Kadınlar, gelen kış için kalın kazaklar örüyorlardı. Erkekler tarlaların verdiği ürünlerin kazılıp sürülmesine, kesilip çapalanmasına yardım ediyorlardı. Rüzgâr, yaprakları her gün biraz daha, biraz daha gevşetmeye yeni yeni başlıyordu. Ve nehrin aşağısında bir anne ördek, yumurtalarla dolu yuvasının üstünde kuluçkaya yatmıştı.

Her şey, bu anne ördek için olması gerektiği gibi gidiyordu ve sonunda yumurtaları birer birer titreyip sarsılmaya başladı, kabukları çatladı ve bütün yeni yavruları sendeleyerek dışarı çıktı. Ama bir yumurta kırılmadan kalmıştı, bu çok büyük bir yumurtaydı. Orada öylece, bir taş gibi duruyordu.

Yaşlı bir ördek oradan geçiyordu. Anne ördek ona yeni çocuklarını gösterdi: "Ne kadar da güzeller, değil mi?" diye övündü. Ama yaşlı ördeğin aklı, çatlamamış olan yumurtaya takıldı ve anne ördeği o yumurtanın üstünde artık oturmaktan caydırmaya çalıştı.

"Bu bir hindi yumurtası," diye bağırdı yaşlı ördek. "Hiç de uygun bir yumurta türü değil. Biliyorsun, bir hindiyi suya sokamazsın." O biliyordu, çünkü denemişti.

Ama anne ördek çok uzun zamandır oturduğunu, biraz daha otursa incilerinin dökülmeyeceğini düşünerek, "Beni endişelendiren bu değil," dedi. "Bu yavruların hergele babalarının beni bir kez bile görmeye gelmediğini biliyor musun?"

Ama en nihayetinde büyük yumurta da titreyip sallanmaya başladı. Sonunda kırıldı ve kocaman, çirkin bir yaratık yuvarlanarak dışarı çıktı. Cildi kıvrımlı kırmızı ve mavi çizgili damarlarla doluydu. Ayağı soluk mor renkteydi. Gözleri ise açık pembe.

Anne ördek başını kaldırıp boynunu uzattı ve dikkatle ona baktı. Yapabileceği bir şey yoktu, çirkin olduğu belliydi. "Belki gerçekten de bir hindidir," diyerek endişesini dile getirdi. Ama çirkin ördek yavrusu, diğer yavrularla birlikte suya indiğinde anne ördek doğru düzgün yüzdüğünü gördü. "Evet, çok tuhaf görünse de o da benimkilerden biri. Üstelik, uygun ışıkta bakıldığında... yakışıklı bile sayılabilir."

Böylece, onu çiftliğin avlusundaki diğer yaratıklara tanıttı, ama onunla henüz tanışmamış olan başka bir ördek, avluyu koşarak geçti ve

çirkin ördek yavrusunu tam ensesinden ısırdı. Anne ördek "Dur!" diye bağırdı. Ama zorba hızlı hızlı konuştu: "Tamam da, çok tuhaf ve çirkin görünüyor. Biraz itilip kakılması gerek."

Ve bacağında kırmızı bir çaput olan kraliçe ördek, "Ah, bir yavru sürüsü daha! Sanki beslemek için yeterince ağzımız yokmuş gibi. Ya şu ilerdeki, şu büyük çirkin şey, evet, o kesinlikle bir hata olmalı," dedi.

"O bir hata değil" dedi anne ördek. "O yakında çok güçlü olacak. Sadece yumurtada çok uzun süre kaldı, buna rağmen çok da biçimsiz değil. Öyle olsa bile düzelecek. Göreceksiniz." Çirkin ördek yavrusunun tüylerini düzeltti ve kâkülünü yaladı.

Ama diğerleri çirkin ördek yavrusunun canını sıkmak için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Üstüne pike yaptılar, ısırdılar, gagaladılar, tıslatıdılar ve bağırıp çağırdılar. Ve zaman geçtikçe ona verdikleri eziyet de giderek arttı. Saklandı, kaçtı, sağa sola zikzaklar çizdi, ama kurtulamadı. Ördek yavrusu bu duruma düşen her yaratık gibi perişan bir haldeydi.

Önceleri annesi onu savunuyordu, ama daha sonra o bile giderek bütün bunlardan yorgun düştü ve kızgınlıkla bağırdı: "Keşke hemen defolup gitsen!" Ve böylece çirkin ördek yavrusu kaçarak uzaklaştı. Tüylerinin çoğu yolunmuş ve son derece bakımsız bir görünümde bir bataklığa ulaşana kadar koştu, koştu. Orada boynunu uzatarak suyun kıyısına yattı ve ara sıra sudan küçük yudumlar içti.

Sazların arasından iki erkek kaz onu seyrediyordu. Gençtiler ve son derece gürbüz görünüyorlardı. "Hey sen, çirkin ördek," diye kıs kıs güldüler. "Bir sonraki kente bizle gelmek ister misin? Orada genç ve evlenmemiş kazlardan oluşan bir sürü var, tam seçmelik."

Ansızın silah sesleri çınladı, erkek kazlar bir patlama sesiyle yere kapaklandılar ve bataklık suyu onların kanlarıyla kırmızıya boyandı. Çirkin ördek yavrusu saklanmak için suya daldı; her taraf silah sesleri, duman ve köpek havlamalarıyla doldu.

Sonunda bataklık sakinleşti ve ördek yavrusu koşarak kaçabileceği kadar uzaklara kaçtı. Gece inerken berbat bir mezbeleye geldi; kapı bir iple tutturulmuştu ve duvar gediklerle kaplıydı. Burada tarak görmemiş kedisi ve şaşı tavuğuyla birlikte yaşlı ve pasaklı bir kadın yaşıyordu. Kedi, fareleri yakalayarak yaşlı kadından yiyeceğini kazanıyordu. Tavuk da, yumurtlayarak boğazını doyuruyordu.

Yaşlı kadın bir ördek bulduğu için kendini şanslı hissetti. Belki yumurtlar, diye düşündü, eğer yumurtlamazsa onu öldürüp yiyebilirdi. Böylece ördek oraya yerleşti, ama ona, "Yumurtlayamıyorsan ve bir şey

yakalayamıyorsan, sen ne işe yararsın?" diye soran kedi ve tavuğun eziyetlerine maruz kaldı.

"En sevdiğim şey," diye iç çekti ördek yavrusu, "'altında' olmaktır, altında olduğum şey ister engin mavi gökyüzü olsun, isterse serin mavi sular, fark etmez." Kedi, suyun altında olmayı anlayamıyor ve aptalca düşleri yüzünden ördek yavrusunu eleştiriyordu. Tavuk da tüylerini tamamen ıslatmaya anlam veremiyor ve o da ördek yavrusuyla dalga geçiyordu. Sonunda ördek yavrusu orada da huzur bulamayacağını anladı ve başka bir yerde rahat yüzü görüp göremeyeceğini anlamak üzere oradan ayrıldı.

Giderken bir gölcüğe rastladı. Orada yüzerken, hava da giderek soğumuştu. Başının üzerinde bir sürü uçuyordu. Bunlar, bugüne kadar gördüğü en güzel yaratıklardı. Aşağıya bakıp ona seslendiler. Onların sesini duymak yüreğini hoplattı. Yüreğinin parçalandığını hissetti. Daha önce hiç çıkarmadığı bir sesle bağırarak yanıtladı. Böylesine güzel yaratıkları daha önce hiç görmemişti ve yine hiçbir zaman kendini bundan daha fazla terk edilmiş hissetmemişti.

Görüş alanından çıkana kadar onları seyretmek için suyun içinde döndü durdu, sonra da gölün dibine daldı ve oraya büzülüp kaldı, titriyordu. Kendisini kaybetmişti, çünkü bu büyük beyaz kuşlara umutsuz bir sevgi duyuyordu, anlam veremediği bir sevgi.

Daha soğuk bir rüzgâr esmeye başladı, günler boyunca giderek sertleşti ve kar, buza kesti. Yaşlı adamlar süt kovalarındaki buzu kırdılar ve yaşlı kadınlar geceye uzun uzun yün eğirerek girdiler. Anneler mum ışığında bir kerede üç ağız doyurdular ve erkekler gece yarısında beyaz göklerin altında koyun aradılar. Genç erkekler süt sağmaya gitmek için bellerine kadar kara gömüldüler ve kızlar yemek pişirirlerken ateşin alevlerinde, yakışıklı genç erkeklerin yüzlerini gördüklerini hayal ettiler. Ve aşağılarda, yakındaki gölcükte, ördek yavrusunun buzda kendine bir yer açmak için daireler şeklinde giderek daha hızlı yüzmesi gerekti.

Bir sabah ördek yavrusu kendini buzun üzerinde kaskatı kesilmiş bir halde buldu ve o zaman öleceğini düşündü. İki yaban ördeği uçarak aşağı indi. Ördeği uzun uzun incelediler. "Çirkinsin," diye gürlediler, "Çok kötü, ne kadar da üzücü! Senin gibi biri için hiçbir şey yapılamaz." Ve uçarak uzaklaştılar.

Şans eseri oradan bir çiftçi geçiyordu ve buzu sopasıyla kırarak ördek yavrusunu kurtardı. Ördek yavrusunu kucağına aldı ve ceketinin altına sokarak eve doğru yürüdü. Çiftçinin evinde çocuklar ördeğe doğ-

ru uzandılar, ama o korkmuştu. Yukarıya, çatı kirişlerine doğru uçtu, bütün tozları tereyağının üzerine düşürdü. Oradan, süt kabının içine daldı, tamamen ıslanmış ve sersemlemiş bir şekilde dışarı çıkmaya uğraşırken un fıçısına yuvarlandı. Çiftçinin karısı süpürgesiyle onu kovalarken, çocuklar da kahkahayla çığlık attılar.

Ördek yavrusu kanat çırparak kedinin kapısından geçti ve sonunda dışarı çıktı, yarı baygın bir halde karların üzerine uzandı. Oradan bir başka gölcüğe, sonra bir başka eve, bir başka gölcüğe, bir başka eve varana kadar çırpınıp durdu ve bütün kış bu şekilde geçti, hayatla ölüm arasında gidip geldi.

Neyse ki, ilkbaharın nazik soluğu tekrar geldi ve yaşlı kadınlar kuştüyü yatakları dışarı atıp çırptılar ve yaşlı erkekler uzun iç çamaşırlarını çıkardılar. Babalar, yıldızlı gökyüzü altında avlularında volta atarken, geceye yeni bebekler geldi. Gündüzleri genç kızlar saçlarına fulyalar taktılar ve genç erkekler kızların ayak bileklerini incelediler. Ve yakındaki bir gölcükte su giderek ısındı ve orada yüzmekte olan çirkin ördek yavrusu, kanatlarını uzatarak gerindi.

Kanatları ne kadar güçlü ve kocamandı! Onu yerden çok yüksekle-re çıkardılar. Beyaz cüppeleri içindeki meyve bahçelerini, çiftçilerin toprağı sürüşlerini, doğanın bütün yavrularının yumurtadan çıkışını, yuvarlanmalarını, zırıldamalarını ve yüzüşlerini havadan gördü. Üç kuğunun gölcükte tıpış tıpış yürümelerini de. Bunlar, önceki sonbaharda gördüğü güzel yaratıkların aynısıydı, kalbinin o denli çok acımasına neden olanların aynısı. Kendini onlara katılmaktan alıkoyamadı.

Ya benden hoşlanmış gibi davranıp, onlara katılmamla birlikte bana gülerek uçup giderlerse? diye düşündü ördek yavrusu. Ama aşağıya doğru süzüldü ve gölcüğün üstüne kondu, kalbi küt küt atıyordu.

Görür görmez, kuğular ona doğru yüzmeye başladılar. Hiç kuşku yok, sonum geldi, diye düşündü ördek yavrusu, ama öldürüleceksem avcılar, çiftçi karıları ya da uzun kışlar tarafından değil, bu güzel yaratıklar tarafından öldürüleyim daha iyi! Ve darbeyi bekleyerek boynunu eğdi.

Ama o da ne! Sudaki yansımasında her şeyiyle bir kuğu gördü: Kar gibi tüyleri, çakal eriği gibi gözleri ve diğer her şeyiyle bir kuğu. Çirkin ördek yavrusu, önce kendini tanıyamadı, çünkü tıpatıp o güzel yabancılara, uzaktan çok beğenmiş olduğu yabancılara benziyordu.

Ve en nihayetinde onlardan biri olduğu anlaşıldı. Yumurtası kazara bir ördek ailesinin içine yuvarlanmıştı. O bir kuğuydu, göz kamaştırıcı bir kuğu! Ve hayatında ilk kez kendi türünden olanlar yanına geldiler,

ona kanatlarının ucuyla nazikçe ve sevgiyle dokundular. Gagalarıyla onun tüylerini düzelttiler ve selamlayarak etrafında yüzüp durdular.

Ve ekmek parçalarıyla kuğuları beslemeye gelen çocuklar bağırıştılar: "Yeni bir tane var!" Ve tüm çocukların yapacağı gibi, herkese anlatmak için koştular. Ve yaşlı kadınlar suya indiler, uzun gümüş saçlarını çözdüler. Ve genç erkekler derin yeşil suyu avuçlarına alıp taç yaprakları gibi kızaran genç kızlara fırlattılar. Erkekler süt sağmayı sadece temiz havayı içlerine çekmek için bıraktılar. Kadınlar onarım işlerini sadece eşleriyle şakalaşmak için bıraktılar. Ve yaşlı erkekler, savaşın ne kadar uzun ve hayatın ne kadar kısa olduğuna dair öyküler anlattılar.

Ve hayat ve tutku ve zaman geçip gittiğinden, hepsi tek tek dans ederek uzaklaştılar, genç erkekler, genç kadınlar, hepsi dans ederek uzaklaştılar. Ve yaşlı olanlar, kocalar, karılar, hepsi dans ederek uzaklaştılar. Çocuklar ve kuğular hepsi dans ederek uzaklaştılar... ta ki sadece bizi geride bırakana kadar... ve ilkbaharı... ve nehrin aşağılarında başka bir anne ördek, yumurtalarla dolu yuvasının üstünde kuluçkaya yattı. ❦

Toplumdan dışlanma sorunu çok eski bir sorundur. Birçok masal ve mit, toplumun dışına atılma teması etrafında gelişir. Bu tür masallarda esas kahraman, çoğu zaman dokunaklı bir dikkatsizliğin sonucunda, kendi dışında gelişen olaylar yüzünden eziyet görür. "Uyuyan Güzel"de on üçüncü peri unutulur ve vaftiz sırasındaki ad verme törenine çağırılmaz, sonuçta çocuk lanetlenir ve lanetlenme ise herkesi şu ya da bu şekilde toplum dışına iter. Kimi zaman, "Akıllı Vasalisa"daki üvey annenin üvey kızını karanlık ormana yollamasında olduğu gibi, dışlanma düpedüz kötülük ve zor yoluyla da yapılır.

Dışlanma kimi zaman da safdil bir hatanın sonucu olarak ortaya çıkar. Yunan Tanrısı Hephaestus, kocası Zeus'la yaptığı bir tartışmada annesi Hera'nın tarafını tutmuştu. Zeus bu nedenle çileden çıkmış ve Hephaestus'u Olympus Dağı'ndan fırlatıp atarak onu kovmuş ve sakatlamıştı.

Kimi zaman, bir miktar altın kazanmak için belli bir süre hayvan olarak gezmeyi kabul eden ve sonra ruhunun kılık değiştirmiş bir şekilde şeytana verildiğini fark eden adamın masalında olduğu gibi, dışlanma, insanın anlamadığı bir pazarlık yapmasından da kaynaklanabilir.

"Çirkin Ördek Yavrusu" teması evrenseldir. "Dışlanma"ya dair bütün öyküler aynı anlam çekirdeğini içerir, ama hepsi, hem öykünün kül-

türel zeminini, hem de bireysel anlatıcının şiir gücünü gösteren süsleme ve eklemelerle çevrilidir.

Bizim ilgilendiğimiz asıl anlamlar şunlardır: Öyküdeki ördek yavrusu vahşi doğanın simgesidir. Bu doğanın özelliği, zor koşullarda yetişmeye zorlandığında, ne olursa olsun içgüdüsel olarak devam etmeye çalışmasıdır. Vahşi doğa, içgüdüsel olarak bekler ve direnir, kimi zaman belli teamüller dahilinde, kimi zamansa nezaketten pek nasibini almamış olarak, sonuna kadar direnmesini sürdürür. Ve bunun için Tanrı'ya şükürler olsun. Devam etmek ve dayanmak en büyük güçlerinden biridir.

Öykünün diğer önemli boyutu şudur: Bir kişinin gerek içgüdüsel, gerekse tinsel bir kimlik olan kendine özgü ruh hali, psişik bir onay ve kabullenmeyle çevrildiğinde, o kişi daha önce hiç olmayan bir canlılık ve güç hisseder. Kendi gerçek psişik ailesini arayıp bulmak, kişiye canlılık ve aidiyet hissi getirir.

Diğerlerine benzemeyen çocuğun dışlanması: Öyküde, köyün çeşitli yaratıkları "çirkin" ördek yavrusunu dikkatle süzer; onun kabul edilemez olduğunu şu ya da bu şekilde ilan ederler. O gerçekte çirkin değilse de, diğerlerine benzememektedir. O kadar farklıdır ki, yeşil bezelye tepsisinde siyah bir fasulye gibidir. Anne ördek, önceleri çocuğu olduğuna inandığı bu ördek yavrusunu savunmaya çalışır. Ama sonunda duygusal açıdan derin bir bölünme yaşar ve bu tuhaf, yabancı çocuğa ilgi göstermekten kaçınır.

Kardeşleri ve toplumunun diğer üyeleri ona doğru atılırlar, onu gagalar ve eziyet ederler. Amaçları, onu kovarak uzaklaştırmaktır. Ve çirkin ördek yavrusunun kalbi gerçekten kırılır, kendi kendini reddettiği bir aşamaya gelir. Bu korkunç bir şeydir, çünkü aslında farklı görünmekten ve biraz farklı davranmaktan başka bunu hak edecek hiçbir şey yapmamıştır. Doğrusunu söylemek gerekirse, henüz gelişiminin yarı yolundayken, baş edilmesi güç bir psikolojik karmaşadan mustarip bir ördek yavrusu ortaya çıkmıştır.

Güçlü bir içgüdüsel doğa sergileyen kız çocukları, çoğu zaman hayatlarının erken dönemlerinde epey acı çekerler. Bebekliklerinden başlayarak teslim alınırlar, evcilleştirilirler, hatalı, ama hatasını kabul etmeyen uygunsuz, yetersiz kişiler oldukları söylenir. Vahşi doğaları erkenden kendini gösterir. Meraklıdırlar, beceriklidirler ve çok çeşitli ince gariplikleri vardır; eğer geliştirilirse hayatlarının geri kalan kısımlarında yaratıcılıklarının temelini oluşturacak gariplikleridir bunlar. Yara-

tıcı hayatın, ruhun besini ve suyu olduğu düşünülürse, bu temel gelişimin çok sancılı bir önemi vardır.

Genel olarak, kişinin erken bir dönemde dışlanmasının nedeni, kendi hataları değildir. Bu durumu hızlandıran şeyler yanlış anlama, cehaletin acımasızlığı ya da başkalarının bilerek yaptığı kötülüklerdir. O zaman, psişenin temel benliği erken bir dönemde yaralanır. Böyle olduğunda kız çocuğu ailesinin ve kültürün kendisine yansıttığı negatif imgelerin tümüyle doğru olduğuna ve dahası, bunların yanlılıktan, kanaatten ve kişisel tercihlerden tümüyle bağımsız olduğuna inanmaya başlar. Zayıf, çirkin, kabul edilemez olduğuna ve bunu ne kadar tersine çevirmeye çalışırsa çalışsın, bu gerçeğin değişmeyeceğine inanmaya başlar.

Bir kız tam da "Çirkin Ördek Yavrusu"nda gördüğümüz nedenlerle dışlanır. Birçok kültürde kız çocuk doğduğunda bir beklenti oluşur, belli tipte bir kişi olduğu ya da olacağı, geleneksel bir tarzda davranacağı, ailenin değerleriyle aynı olmasa bile, en azından bu değerlere dayanan ve her halükârda dengeyi sarsmayacak olan belli bir değerler kümesine sahip olacağı düşünülür. Ana babadan biri ya da ikisi birden "melek çocuk," yani mükemmel uyum gösteren çocuk arzusu besliyorsa, bu beklentiler çok dar sınırlar içinde tanımlanır.

Kimi ana babaların fantezisi, sahip oldukları her çocuğun mükemmel olacağı, yalnızca onların hal ve hareketlerini yansıtacağı yönündedir. Çocuk eğer vahşi huylu olursa, ne yazık ki, ana babanın yineleyen psişik cerrahi girişimlerine tekrar tekrar maruz kalabilir, çünkü çocuğu yeniden yaratmaya, ruhunun ondan istediği şeyleri değiştirmeye çalışırlar. Ruhu görmeyi istese de, çevresindeki kültür görmemeyi gerektirmektedir. Ruhu gerçeği söylemek istese de, suskun kalmaya zorlanır.

Çocuğun ne ruhu, ne de psişesi buna uyum gösterebilir. Hangi tarz otorite tanımlarsa tanımlasın, "uygun" olmaya zorlamak çocuğu uzaklaştırır, yeraltına iter ya da bir beslenme ve huzur yeri bulmak için uzun süre dolaşıp durmaya sevk eder.

Kültür –görünüm, boy, dayanıklılık, şekil, güç toplama, ekonomi, mertlik, kadınsılık, iyi çocuk, iyi davranış, dinsel inanç– herhangi bir alandaki başarıyı ya da arzu edilen mükemmellik biçimini dar sınırlar içinde tanımladığında, kendini bu ölçütlere göre ayarlama gereği, o kültürün bütün üyelerinin psişelerinde içselleştirilir. Böylece toplumdan dışlanan Vahşi Kadın'ın sorunları genellikle, içsel ve kişisel sorunlar ile dışsal ve kültürel sorunlar olmak üzere ikiye katlanır.

Burada, dışlananın içsel sorunları üzerinde duralım, çünkü insan,

kendisi olma ve nereye ait olduğunu bulma konusunda uygun bir güç –mükemmel değil, orta derecede ve işe yarar bir güç– geliştirdiğinde, dışardaki toplumu ve kültürel bilinci ustalıkla etkileyebilir. Orta derecede güç nedir? Size annelik eden içsel annenin, bir sonraki adımda ne yapacağı konusunda yüzde yüz güven duymamasıdır. Yüzde yetmiş beş oranında güven duyması oldukça iyidir. Yüzde yetmiş beş gayet iyi bir miktardır. Unutmayın, bir çiçeğin ister yarısı, ister dörtte üçü, isterse tamamı açmış olsun, çiçek açıyor deriz.

ANNE TÜRLERİ

Öyküdeki anneyi dışsal annenin simgesi olarak da yorumlayabilsek de, şu anda yetişkin olanların çoğu, gerçek annelerinden miras olarak aldıkları bir anne, içsel bir anne taşır. Bu içsel anne, kişinin kendi annesiyle çocukken yaşadığı deneyimlere benzer bir şekilde davranan ve tepki veren psişe bölümüdür. Ayrıca bu içsel anne, yalnızca annemizle kişisel yaşantılarımızdan değil, hayatımızdaki diğer annelik figürlerinden, hatta çocukluğumuz sırasında kültürün iyi anne ve kötü anne olarak sunduğu imgelerden de yapılmıştır.

Çoğu erişkin için, eğer bir zamanlar anneyle sorunlar yaşanmışsa, bugün bu sorunlar yoksa bile, psişede, erken çocukluktaki anneyle yaşananlarla aynı görünen, aynı onun gibi davranan ve aynı tepkiler veren bir anne kopyası vardır. Bir kadının içinde yetiştiği kültür, annelerin rolleri konusunda daha bilinçli düşünce biçimlerine doğru bir evrim geçirmiş olabilir, ama içsel anne, bir annenin neye benzemesi ve nasıl davranması gerektiği konusunda o kişinin çocukken yaşadığı kültürle aynı değer ve fikirlere sahip olacaktır.[3]

Derinlik psikolojisinde bütün bu labirente *anne karmaşası* denir. Bir kadının psişesinin temel boyutlarından biri olan anne karmaşasını tanımak, bazı yönlerini güçlendirmek, bazılarını düzeltirken bazılarını da sökmek ve gerektiğinde bir kez daha baştan başlamak gerekir.

Öyküdeki anne ördeğin bazı nitelikleri vardır. Bunları tek tek çözümleyeceğiz. O, ikircimli bir annenin, çökmüş bir annenin ve annelik görmemiş bir annenin ve aynı zamanda bunların hepsinin temsilcisidir. Bu annelik yapılarını inceleyerek biz de kendi içsel anne karmaşamızın bize özgü nitelikleri sağlam bir şekilde destekleyip desteklemediğini

3. Bir erişkinin analize girmesinin ya da kendi-kendini analizden geçirmesinin temel nedenlerinden biri budur: La Llorona öykülerindeki gibi, nehrin olabildiğince temiz tutulması için ana babayla ilgili kültürel, tarihsel ve arketipsel etkenleri sınıflandırıp düzenlemek gerekir.

veya uzun ve gecikmiş bir uyum sürecine ihtiyaç duyup duymadığını değerlendirmeye başlayabiliriz.

İKİRCİMLİ ANNE: Öykümüzde, anne ördek, içgüdülerinden uzaktır, zorla koparılmıştır. Farklı bir çocuğa sahip olduğu için alay konusu olur. Duygusal açıdan ikiye bölünmüştür, bunun sonucunda çöker ve bu tuhaf çocuktan ilgisini esirger. Başlangıçta taviz vermemeye çalışsa da, ördek yavrusunun "ötekiliği," annenin kendi topluluğu içindeki güvenliğini tehlikeye atmaya başlar ve o da başını içeri çekip derinlere dalar.

Bir annenin -tamamen olmasa da kısmen- buna benzer bir karar vermeye zorlandığını görmediniz mi? Anne, çocuğunun yanında yer almak yerine, köyünün arzularına boyun eğer. Günümüzde bile anneler hâlâ kendilerinden önce yaşamış kadınların yüzlerce yıllık yerleşik korkularını gösterirler: Toplumun dışında bırakılanlar en iyi olasılıkla görmezden gelinip kuşkuyla karşılanır, en kötü halde de peşlerine düşülüp yok edilirler. Böyle ortamlardaki bir kadın genellikle kızını dış dünyada "uygun bir şekilde" davranacak biçimde şekillendirmeye çalışır, böylece kızını ve kendisini saldırılardan kurtarmayı umut eder.

O zaman da, hem çocuğun hem de annenin bölündüğü bir durum çıkar ortaya. "Çirkin Ördek Yavrusu"nda anne ördek, psişik olarak bölünmüştür ve bu onun farklı yönlere doğru çekilmesine neden olur ki, zaten ikircim de böyle bir şeydir. Bir dönem ateş altında kalmış her anne bunu bilir. Köyü tarafından kabullenilme arzusu bir yanından çeker, kendini koruma isteği başka bir yanından. Kendisinin ve çocuğunun köy tarafından cezalandırılacağı, kötülük göreceği ya da öldürüleceği korkusu karşısında vereceği yanıt ise, üçüncü yanından çekiştirir. Bu korku, anormal bir psişik ya da fiziksel şiddet tehdidi karşısında aslında normal bir yanıttır. Çekilen dördüncü yanı ise, annenin çocuğuna duyduğu içgüdüsel sevgi ve çocuğun korunmasıyla ilgilidir.

Cezalandırıcı kültürlerde annelerin, çocuklarını sevmek ile egemen sınıf (köyü) tarafından kabullenilmek arasında bölünmesi seyrek değildir. Bu simgesel bir çocuk da olabilir, yaratıcı ya da biyolojik bir çocuk da. Kadınlar, onaylanmayan çocuklarını korumaya çalıştıkları için psişik ve tinsel olarak ölmüşlerdir. Bu çocuk yine onların sanatları olabilir, sevgilileri olabilir, politikaları, yavruları ya da ruhsal hayatları olabilir. Kadınlar uç durumlarda köyün yasaklarına karşı çıktıkları ve

onaylanmayan çocuğu korudukları için asılmış, yakılmış ve öldürülmüşlerdir.

Farklı bir çocuğa sahip olan annenin kötü niyetli bir kültüre karşı koyması için Sisyphos'un sabrına, Kiklop'un korkunçluğuna ve Kaliban'ın[4] sert postuna sahip olması gerekir. Bir kadının içine doğduğu ve altında yaşadığı en yıkıcı kültürel koşullar, insanın ruhuna danışmadan boyun eğmesinde ısrar eden; sevecen bağışlama törenleri olmayan; bir kadını ruhu ile toplum arasında seçim yapmaya zorlayan; ekonomik zümreler ya da kast sistemleri nedeniyle başkalarına merhameti engelleyen; bedenin "temizlenmesi" gereken bir şey ya da emirle düzene sokulacak bir tapınak olarak görüldüğü; yeni, olağandışı ya da farklı olanın hiçbir zevk uyandırmadığı; merak ve yaratıcılığın ödüllendirilmek yerine cezalandırılıp küçümsendiği ya da ancak bu kişi kadın değilse ödüllendirildiği; bedene acı verici eylemlerin uygulandığı ve buna kutsal dendiği ya da ne zaman bir kadın cezalandırılsa, Alice Miller'ın dediği gibi, bunun "onun kendi iyiliği için"[5] yapıldığı; ruhun kendi başına bir varlık olarak kabul edilmediği toplumlarda görülür.

Bir kadın, kendi psişesinde bu ikircimli anne yapısına sahip olduğu zaman, kendini çok kolay teslim olurken bulur; mesafe koymaktan, saygı talep etmekten, istediğini yapma hakkını ortaya koymaktan, bunu öğrenmekten, kendi başına yaşamaktan korkarken bulur.

Bu sorunlar ister içsel bir yapıdan, isterse dışsal kültürden kaynaklansın, annelik işlevinin bu tür baskılara direnmesi için, kadın bazı sert niteliklere, birçok kültürde erkekçe olarak değerlendirilen niteliklere sahip olmalıdır. Kuşaklar boyunca kendisine ve yavrusuna saygı duyulmasını sağlamak isteyen annelerin, ne yazık ki, açık bir şekilde kendilerine yasaklanmış olan hiddet, korkusuzluk ve korkunçluk niteliklerine ihtiyaçları olmuştur.

Bir annenin psişe ve ruh ihtiyaçları açısından ana kültür akımından az ya da çok farklı olan bir çocuğu mutlu bir şekilde büyütmesi için, kendi kahramansı niteliklerine güvenerek işe başlaması gerekir. Mitlerdeki kadın kahramanlar gibi, eğer izin verilmemişse, bu nitelikleri bulup elde etmeli, korumalı, doğru zamanda göstermeli, kendisinin ve

4. Sisyphos, Kiklop ve Kaliban: Yunan mitlerinin bu üç eril figürü, dayanıklılıkları, kızgınlıkları ve kalın derileriyle tanınır. Kadınların her yönden gelişmesine izin verilmeyen kültürlerde çoğu zaman bu erkeksi denen güçlerin gelişimi ketlenir. Kadınlarda erkeksi gelişmenin psişik ve kültürel olarak aşağılanması halinde, kadınlar kadeh, stetoskop, resim fırçası, kese ipi, politik görev vb tutmaktan alıkonurlar.

5. Bkz. Alice Miller'ın çalışmaları: *Drama of the Gifted Child,* [Yetenekli Çocuğun Dramı, çev.: Emine Avşar, Profil Yayıncılık, 2006], *For Your Own Good, Thou Shalt Not Be Aware,* (Bkz. Kaynakça).

inandığı şeylerin yanında olmalıdır. Bunun için hazırlıklı olmanın, derin bir cesaret gösterisinde bulunup, sonra buna uygun hareket etmekten başka bir yolu neredeyse yoktur. Çok eski zamanlardan beri önemli bir kahramanlık eylemi, aptallaştırıcı ikircimin tedavisinde işe yaramıştır.

ÇÖKMÜŞ ANNE: Sonunda anne ördek, dünyaya gelmesine yardım ettiği çocuğun taciz edilişine daha fazla katlanamaz. Ama burada asıl ilginç olan, "yabancı" çocuğu korumaya çalıştıkça, toplumun kendisine yaşattığı eziyete tahammül edememesidir. Böylece çöker. Küçük ördek yavrusuna, "Keşke uzaklara gitsen," diye bağırır. Ve eziyet gören ördek yavrusu kaçarak uzaklaşır.

Bir anne, psikolojik olarak çöktüğü zaman, kendisine dair duygularını yitirmiş demektir. Bu, kendisinin çocuk olmayı hak ettiğini düşünen habis narsist bir anne olabilir. Daha büyük bir olasılıkla, vahşi Benliğinden kopmuştur; psişik ya da fiziksel bazı gerçek tehditlerden ötürü korkuyla içine çökmüştür.

İnsanlar, böyle bir çöküntü yaşadıklarında, genellikle üç duygu durumundan birine kayarlar: Bulanıklık içindedirler (kafaları karışıktır), çamura batmışlardır (kimsenin sıkıntılarını sempatiyle paylaşmadığını hissederler) ya da çukurun dibindedirler (eski bir yaralanmayı, genellikle çocukken başlarına gelen, hesabı görülmemiş ve düzeltilmemiş bir adaletsizliği duygusal olarak tekrar yaşarlar).

Bir anneyi çökertmenin yolu, onu duygusal olarak bölmektir. Ezelden beri en sık görülen yol, onu, çocuğunu sevmek ile eğer kurallara uymazsa kendisine ve çocuğuna köyün vereceği zararlardan korkmak arasında bir seçim yapmaya zorlamak olmuştur. William Styron'ın *Sophie's Choice* [Sofi'nin Seçimi] adlı kitabında kadın kahraman Sophie, Nazi toplama kampında bir mahkûmdur. Kollarında iki çocukla Nazi komutanın önünde durmaktadır. Komutan, eğer seçim yapmayı reddederse her iki çocuğunun da öldürüleceğini söyleyerek, Sophie'yi hangi çocuğun yaşayacağını ve hangisinin öleceğini seçmeye zorlar.

Böyle bir seçim yapmaya zorlanmak, aklın alamayacağı bir şey gibi görünse de, bu, annelerin çağlar boyu yapmaya zorlandıkları psişik bir seçimdir. Kurallara uy ve çocuğunu öldür, yoksa olacaklardan sen sorumlusun. Böyle sürer gider. Bir anne, çocuğu ile kültür arasında bir seçime zorlandığında, bu kültürde iğrendirici, zalimce ve düşüncesizce bir şeyler var demektir. Yasaklamalarına uymak için sizden ruhunuza zarar vermenizi talep eden bir kültür, gerçekte çok hasta bir kültürdür. Bu

"kültür," kadının içinde yaşadığı kültür olabileceği gibi, bundan daha kahredici olmak üzere, kendi zihninde taşıdığı ve uyum gösterdiği bir kültür de olabilir.

Dünyanın her yanında bunun sayısız edebi örneği vardır.[6] En iğrenç örneklerinden bazılarının görüldüğü Amerika'da, kadınları sevdiklerinden zorla koparmak gelenek olmuştur. XVIII. XIX. ve XX. yüzyıllarda aile üyelerinin birbirlerinden koparılıp köleliğe zorlandıkları uzun ve çirkin bir tarih yaşanmıştır. Son birkaç yüzyılda, annelere savaş uğruna oğullarını ulusa teslim edip bundan memnun olmaları gerektiği söylenmiştir. Bugün hâlâ devam eden mecburi "yeniden iskân-
lar" vardır.[7]

Dünyanın dört bir yanında çeşitli tarzlarda ve çeşitli zamanlarda bir annenin sevdiklerini canı nasıl isterse öyle sevip korumasına izin verilmemesi gerektiğini söyleyen yasaklamalar olmuştur.

Kadınların ruhsal hayatlarının üzerinde-pek-konuşulmayan baskılarından biri, Birleşik Devletler dahil, dünyanın her yanındaki milyonlarca evli olmayan (ya da hiç evlenmemiş) anneyle ilgilidir. Yalnızca bu yüzyılda, bu anneler kültürel töreler yüzünden durumlarını ya da çocuklarını gizlemeye, yavrularını öldürmeye ya da teslim etmeye veya sahte kimlikler altında, hakarete uğramış ve yetkilerini kaybetmiş yurttaşlar olarak bir yarım-hayat sürdürmeye zorlanmıştır.[8]

---

6. Bir kadını kendi çalışma ve yaşama tarzından koparmaya ilişkin örneklerin konuyu iyice vurgulamak için dramatik olması gerekmez. Bunun en yakın örneklerinden biri, kadının (ya da erkeğin) evde para kazanmasını, böylece iş dünyasına, ocağa, çocuklarına; hepsine birden aynı zamanda yakın durmasını zorlaştıran ya da olanaksız kılan yasalardır. İnsanı iş, aile ve kişisel hayatın kaynaşmasından alıkoyan yasaların değiştirilmesinin zamanı çoktan geçmiştir.

7. Dünyada hâlâ çok fazla kölelik vardır. Kimi zaman böyle adlandırılmaz, ama bir kişi "terk etmek"te özgür olmadığında, "kaçarsa" cezalandırılacak olduğunda, bu köleliktir. Birinin her aklına estiğinde insanlar "kapı dışına konuyorsa," bu da bir kölelik durumunu gösterir. Eğer bir kişi kendi çıkarları uğruna değil de, temel varlığını korumak ya da sürdürmek amacıyla acı verici işlere ya da alçaltıcı seçimlere zorlanıyorsa, bu da bir kölelik oluşturur. Her tür kölelik koşulları altında aileler ve tinler bozulur ve sonsuza kadar değilse bile, yıllarca kaybedilir.
Bugün hâlâ sözcük anlamıyla kölelik de mevcuttur. Karayipler'deki bir adadan yeni dönen biri bana oradaki lüks otellerden birinde gördüklerini anlatmıştı: Ortadoğu'lu bir prens birkaç kadın kölenin de bulunduğu maiyetiyle otele gelmiş. Bütün otel personeli prens ve maiyetinin o sırada otelde konuk olan Birleşik Devletler'deki Sivil Haklar hareketinin önde gelen siyahi liderlerinden birinin yoluna çıkmasını önlemek için, oradan oraya koşturup durmuşlar.

8. Bunların içinde yaşları on ikiden başlayan küçük yaşlardaki çocuk anneler, yeniyetmeler, daha büyük kadınlar, bir aşk gecesinden ya da zevk gecesinden gebe kalanlar kadar ensest-tecavüzünün kurbanları da vardır. Bunların hiçbiri annelik görmemiş ve hepsi de kötü niyetli saldırılara uğramıştır, çünkü kültürlerinin dengesi hem çocuğu hem de anneyi iftiralarla ve dışlamayla zarara uğratacak bir şekilde kurulmuştur.

Kuşaklar boyunca kadınlar bir erkekle evlenmek yoluyla meşrulaşan insan rolünü oynamayı kabullendiler. Bir erkek, öyle olduğunu söylemedikçe, bir insanın kabul edilemez olduğu fikrine rıza gösterdiler. Bu "erkeksi" koruma olmaksızın, anne incinebilir bir haldedir. Bu durumda "Çirkin Ördek Yavrusu"nda babadan sadece bir kez, o da anne ördeğin çirkin ördek yumurtasının üstünde kuluçkaya yattığı sırada söz edilmesi ironiktir. Anne, yavrusunun babasından yakınır: "O hergele bir kez bile beni görmeye gelmedi." Uzun bir süredir kültürümüzde baba –ne yazık ki ve hangi nedenle olursa olsun[9]– herhangi biri için, en kötüsü, kendisi için bile, "orada olma" konusunda yeteneksiz ya da gönülsüzdür. Pek çok vahşi huylu kız çocuğu için babanın çökmüş bir adam, her gece kendisini ceketiyle birlikte dolaba asan bir gölgeden ibaret olduğu kolayca söylenebilir.

Bir kadının psişesinde ve/veya kültürünün içinde çökmekte-olan-anne yapısı bulunduğunda, o kadın kendi değeri konusunda sallantıdadır. Dışarının talepleri ile ruhun taleplerini yerine getirme arasında yapacağı seçimlerin, bir ölüm kalım meselesi olduğunu hissedebilir. Kendisini, hiçbir yere ait olmayan eziyet çekmiş bir yabancı gibi hissedebilir –dışlananlar için bu normaldir, ama normal olmayan şey oturup buna ağlamak ve hiçbir şey yapmamaktır. İnsanın ayağa kalkıp nereye ait olduğunu aramaya çıkması gerekir. Dışlananlar için bir sonraki adım her zaman budur; içselleştirilmiş, çöken bir anneye sahip olan bir kadın içinse atılacak en esaslı adımdır. Bir kadının çöken bir annesi varsa, aynı duruma düşmemek için direnmelidir.

ÇOCUK ANNE VE ANNELİK GÖRMEMİŞ ANNE: Görebileceğimiz gibi, masalda, anne ördekle çizilen imge çok incelmemiş ve safdil bir imgedir. Kuşkusuz, kırılgan annenin en sık görülen türü, annelik görmemiş annedir. Öyküde, bebekleri olsun diye o kadar ısrarcı olan bu anne, sonunda çocuğundan vazgeçmektedir. Bir insanın ve/veya psişik annenin bu şekilde davranabilmesinin birçok nedeni vardır. Bizzat kendisi annelik görmemiş bir kadın olabilir. Psişik olarak çok genç ya da çok safdil olan, kırılgan annelerden biri olabilir.

Psişik olarak belki öylesine altüst olmuştur ki, kendisini bir bebek tarafından bile sevilemez bulur. Belki de ailesi ya da kültürü tarafından o kadar eziyet görmüştür ki, yeni annelik haline eşlik eden "ışık saçan anne" arketipinin eteğinin ucuna bile dokunacak değerde görmez ken-

9. Bu konuda yayınları olan birtakım yazarlar vardır. Bkz. Robert Bly, Guy Corneau, Douglas Gillette, Sam Keen, John Lee, Robert L. Moore.

dini. Görüyorsunuz, bu konuda iki yol yoktur: Bir anne kendi çocuğuna annelik ederken, kendisi de annelik görmüş olmalıdır. Bir kadının çocuğuyla ilişkisinde başkasına devrolunamaz tinsel ve fiziksel bir bağ bulunsa da, içgüdüsel Vahşi Kadın'ın dünyasında, kadın birdenbire kendi kendini biçimlendirmiş dünyevi bir anne haline gelemez.

Eski çağlarda vahşi doğanın kutsamaları normalde daha genç anneleri yetiştiren kadınların ellerinden ve sözcüklerinden geçerek gelirdi. Özellikle ilk kez anne olanların içlerinde, deneyimli bir yaşlı kocakarı değil, bir çocuk-anne vardır. Çocuk-anne herhangi bir yaşta olabilir, on sekiz ya da kırk, fark etmez. Her yeni anne, bir çocuk-anne olarak işe başlar. Çocuk-anne, bebek sahibi olabilecek kadar yaşlıdır ve kendisini doğru yerlere yönelten yerli yerinde içgüdülere de sahiptir, ama özünde kendi çocuklarının anneliğini yaparken onu teşvik eden, cesaretlendiren ve destekleyen daha yaşlı bir kadına ya da kadınlara ihtiyaç duyar.

Çağlar boyunca bu rol, kabilenin ya da köyün daha yaşlı kadınları tarafından yerine getirilmiştir. Daha sonra dinsel kurumlar tarafından "vaftiz annesi" rolüne havale edilen bu insan "Tanrıça-anneler," özellikle genç anneleri besleyen temel bir kadın-kadına besleme sistemi oluşturuyor, onlara bunun karşılığında, yavrularının ruhlarını ve psişelerini nasıl besleyeceklerini öğretiyorlardı. Tanrıça-anne rolü daha fazla entelektüelleştirilmiş bir hale geldiğinde "vaftiz annesi," çocuğun Kilisenin düsturlarından uzaklaşmamasını güvenceye alan birini ifade etmeye başladı. Bu aktarım sırasında çok şey kaybedildi.

Yaşlı kadınlar genç anneleri aynı şeyle donatabilecek olan içgüdüsel bilgi ve davranışlar deposuydu. Kadınlar bu bilgiyi birbirlerine sözcükler yoluyla verseler de, başka araçlar da kullanabilirler. Neyin nasıl olacağına ilişkin karmaşık mesajlar bile sıradan bir bakış, avuç içiyle bir dokunuş, bir mırıltı ya da özel türden bir "senin üstüne titriyorum" kucaklaması yoluyla gönderilebilir.

İçgüdüsel benlik, ardından gelenleri her zaman kutsar ve yardım eder. Sağlıklı yaratıklar arasında ve sağlıklı insanlar arasında yol budur. Bu yolla çocuk-anne kendisini şakalarla, esprilerle, armağanlarla ve öykülerle karşılayan olgun anneler çevresine giden eşiğin içinden süzülür.

Bu kadın-kadına çevre, bir zamanlar Vahşi Kadın'ın bölgesiydi ve üyeliği herkese açıktı; buraya herkes girebilirdi. Fakat bugün bundan bize kalan tek şey, tüm doğum şakalarının, annelik armağanlarının ve üremeyle ilgili öykülerin iki saatlik bir zamana sıkıştırıldığı "bebeğin

yıkanması" adı verilen bir paçavradan ibarettir ve kadınların bütün hayatları boyunca bir anne olarak bu duyguları artık bir daha yaşamayacaklardır.

Endüstrileşmiş ülkelerin çoğunda bugün genç anneler tamamen kendi başlarına kuluçkaya yatmakta, yavrularını doğurmakta ve onlara yararlı olmaya çalışmaktadır. Bu, çok geniş boyutlu bir trajedidir. Birçok kadın kırılgan annelere, çocuk-annelere ve annelik görmemiş annelere doğduğundan, kendileri de içlerinde benzer bir "kendi kendine annelik yapma" tarzına sahip olabilirler.

Psişesinde veya içinde yaşadığı kültür tarafından göklere çıkarılmış ve işyeri ile aile ortamlarında desteklenmiş bir çocuk-anne ya da annelik görmemiş anne yapısına sahip olan bir kadın, muhtemelen safdil önsezilerden, uygun zamanları görememekten, özellikle de şu andan itibaren bir saat, bir hafta, bir ay, bir yıl, beş yıl, on yıl sonra ne olacağını hayal etmeye dönük içgüdüsel yeteneğinin zayıf düşmesinden mustariptir.

İçinde çocuk-anne bulunan bir kadın, annelik taslayan bir çocuk havası verir. Bu durumdaki kadınlar genellikle ayrımsız bir "her şey çok yaşasın" tutumuna, hiper-anneliğin "her şeyi yap, herkes için her şey ol" ruhuna sahiptirler. Çocuklarına rehberlik edemez ve onları destekleyemezler. "Çirkin Ördek Yavrusu" öyküsündeki, evde bir yaratık bulunmasından çok heyecanlanan, ama ona nasıl en iyi şekilde bakacaklarını bilmeyen çiftçinin çocukları gibi, çocuk-anne de çocuğunu hırpalanmış ve perişan bir halde yalnız bırakır. Bunu kavrayamayan çocuk-anne, bazen yıkıcı bir özen göstererek, bazen de olağan bir özeni bile ihmal ederek yavrusuna işkence eder.

Kimi zaman zayıf annenin kendisi de ördekler tarafından büyütülen bir kuğudur. Yavrusuna faydası dokunabilecek kadar kısa bir sürede gerçek kimliğini bulamamıştır. Bu durumda, kızı ergenlik sürecinde kadınlığın vahşi doğasının gizemiyle karşılaşırken, anne de kendisini sempati sancıları çekip kuğu olmaya dönük istekler taşırken bulur. Kızın kimlik arayışı, annenin sonunda kendi yitik benliği için "bakire" yolculuğuna çıkmasına bile neden olabilir. Böylece o evin içinde anneyle kızı arasında bodrumda el ele tutuşup yukarı çağırılmayı bekleyen iki vahşi ruh olacaktır.

Demek ki bunlar, anne kendi içgüdüsel doğasından koptuğunda, ters gidebilen şeylerdir. Ama çok sert ya da çok uzun süre iç çekmeyin, çünkü bütün bunların çaresi de vardır.

GÜÇLÜ ANNE, GÜÇLÜ ÇOCUK: Çare, içerideki genç anneye annelik yapmayı öğretmektir. Bu, dış dünyadaki daha yaşlı ve akıllı, tercihen çelik gibi sinirlere sahip olan gerçek kadınlardan öğrenilebilir; onlar tüm çileleri çekip tüm yollardan geçtikleri için ateşte güçlenmişlerdir. Şimdi bile bedeli ne olursa olsun gözleri *görmekte*, kulakları *duymakta*, dilleri *konuşmakta*dır ve iyi yüreklidirler.

Dünyadaki en harika anneye sahip olmuş olsanız bile, eninde sonunda birden fazla anneniz olabilir. Kendi kızlarıma sık sık söylediğim gibi: "Bir anneye doğdunuz, ama şansınız varsa birden çok anneniz olacak. Ve onların arasında, ihtiyaç duyduklarınızın çoğunu bulacaksınız." *Todas las madres* [tüm anneler] ile büyük olasılıkla süregiden ilişkiler yaşayacaksınız, çünkü rehberlik ve öğüt alma ihtiyacının asla sonu gelmeyeceği gibi, kadınların derin yaratıcı hayatının bakış açısından yola çıkıldığında, asla sonu gelmemelidir de.[10]

Kadınlar arasındaki ilişkiler, ister kadınlar aynı nesli paylaşsın ya da psişik can yoldaşı olsun, ister analistle analize katılan, öğretmenle çırak ya da akraba ruhlar arasında olsun, en önemli türden akrabalık ilişkileridir.

Bugün psikoloji alanında kalem oynatanlardan bazıları, bütün anne matrisinin bir çırpıda terk edilmesi gerektiği, eğer bu başarılamazsa, bunun insanı sonsuza kadar bozacağı çığırtkanlığını yaparken, bazıları da annenin küçümsenmesinin bireyin ruhsal sağlığı için yararlı olduğunu söylemektedir, oysa aslında Vahşi Anne yapısı ve kavramı asla terk edilemez ve asla terk edilmemelidir. Çünkü böyle olursa, bir kadın, kendi derin doğasını, içinde bütün bilgilerin, bütün tohum torbalarının, bütün onarım iğnelerinin, iş ve dinlenme için bütün çarelerin ve sevgi ile umudun bulunduğu doğayı da terk etmiş demektir.

Anneden kurtulmak yerine, vahşi ve bilge bir anne arıyoruz. Ondan ayrılmayız, ayrılamayız. Bu ruhani anneyle ilişkimiz durmadan dönmeyi ve durmadan değişmeyi amaçlar ve bu bir paradokstur. Bu anne, bizim içine doğduğumuz okuldur, içinde öğrenci olduğumuz bir okul, bizim öğretmen olduğumuz bir okul; bunların hepsi hem aynı zamanda hem de hayatımızın geri kalanında meydana gelir. Çocuklarımız olsun ya da olmasın, ister bahçemizi, ister bilimin dallarını, isterse şiirin fırtınalarını yetiştirelim, her zaman başka bir yere giden yolumuzun üs-

10. Yaşlanmayla ilgili en saçma efsanelerden biri de şudur: Kadın o kadar eksiksiz bir hale gelir ki, hiçbir şeye ihtiyaç duymaz ve başka herkes için her şeyin kaynağı olur. Hayır, ne kadar yaşlanırsa yaşlansın, kadın bir ağaç gibi suya ve havaya ihtiyaç duymaya devam eder. Yaşlı kadın aynı bir ağaç gibidir; onun sonu, tamamlanması olmaz, tersine, kökü ve dallarıyla görkemlidir, uygun bir bakımla daha fazla çiçeklenir.

tüne çıkan Vahşi Anne'ye hafifçe sürtünürüz. Ve olması gereken de budur.

Peki, kendi çocukluğunda gerçekten yıkıcı annelik deneyimi yaşamış olan kadın için ne diyeceğiz? Elbette bu dönem silinemez, ama onarılabilir. Sevimli hale getirilemez, ama güçlü ve uygun bir şekilde yeniden inşa edilebilir. Birçokları için, o kadar korkutucu olan içsel annenin yeniden inşası değildir; psişik olarak kişinin kendi annesi öldüğü için, temel bir şeyin o zaman tekrar öleceği, asla hayata geri getirilemeyeceği ve bir daha hiçbir besin alamayacağı korkusudur. Size şunu söyleyebilirim ki, huzur içinde olun, ölü değilsiniz, ölümcül bir şekilde yaralanmadınız.

Doğadaki gibi, ruh ve tin de şaşırtıcı kaynaklara sahiptir. Kurtlar ve diğer yaratıklar gibi, ruh ve tin de çok az şeyle ve bazen çok uzun bir süre hiçbir şey olmadan gelişip serpilebilir. Bana göre bu durum en büyük mucizedir. Bir keresinde bir sıra leylak dikiyordum. İçlerinden büyük bir tanesi, esrarengiz bir nedenden dolayı ölmüştü, ama diğerleri ilkbaharda mor renkli dallarla kaplanmıştı. Ben toprağı kazarken ölü olan, yer fıstığı gevreği gibi çatlayıp ezilmişti. Köklerinin onunla aynı sıradaki diğer bütün canlı leylaklara bağlı olduğunu gördüm.

Daha da şaşırtıcısı ise, ölü olanın "anne" olmasıydı. En kalın ve eski köklere o sahipti. Kendisi *botas arribas* (deyim yerindeyse, sepetlenmiş) olsa da, tüm koca bebekleri sağlıklıydı. Leylaklar, emici sistem diye bilinen bir sistemle yeniden çoğalırlar, öyle ki, her ağaç ilk ana babanın kök yavrusudur. Bu sistemde anne yetersiz kalsa bile, yavru yaşamını sürdürebilir. Hiç annelik görmeyen ya da az görenler kadar, eziyet verici bir annelik görenlerin de psişik gelişim şekli ve onlara sunulan vaat budur. Anne şöyle ya da böyle yıkılsa bile, sunacak bir şeyi olmasa bile, yavru bağımsız bir şekilde büyüyebilir ve daha da serpilip güçlenebilir.

Kötü arkadaş: Çirkin ördek yavrusu dinlenecek bir yer bulmaya çalışarak oradan oraya gider. Tam olarak nereye gideceğine dair içgüdüsü bütünüyle gelişmemiş olsa da, ihtiyaç duyduğu şeyi bulana kadar dolaşma içgüdüsü pekâlâ sağlamdır. Ancak, kimi zaman çirkin ördek yavrusu sendromunda bir tür patoloji daha vardır. İyice tanıdıktan sonra bile, yanlış kapı çalınmaya devam edilir. Başlangıçta doğru kapının hangisi olduğu hiç bilinmiyorsa, hangi kapıların doğru kapı olduğu nasıl bilinebilir, bunu kestirmek zordur. Yine de, yanlış kapılar, kendinizi durmadan dışlanmış hissetmenize neden olanlardır.

Bu duruma, dışlanma karşısında "sevgiyi hep yanlış yerlerde aramak" denir. Bir kadın, dışlanmaktan kurtulmak için durmadan yinelenen takıntılı davranışlara –doyurucu olmayan, hayatiyeti devam ettirmek yerine düşüşe neden olan bir davranışın tekrarına- döndüğü zaman, aslında daha çok zedelenmeye neden olmaktadır, çünkü ilk yaralanma haline dikkat edilmemekte ve kadın her saldırıyla birlikte yeni yaralanmalara uğramaktadır.

Bu, kollarınızda derin yaralar varken burnunuza önemsiz ilaçlar sürmeye benzer. Farklı kadınlar farklı "yanlış ilaç" türleri seçerler. Bazıları kötü arkadaşlar, zarar veren ya da ruhu zedeleyen aşırı hoşgörüler, kadını önce yükseltip sonra da parça parça eden ve yerin altına gömen şeyler gibi, açıkça yanlış olanları seçerler.

Bu kötü seçimlerin çözümleri birkaç katmanlıdır. Kadın eğer kendi kendine oturup yüreğine bakabilseydi, orada, yetenek, hüner ve sınırlamalarının saygıyla kabullenilmesine duyulan gereksinimi görürdü. O halde iyileşmeye başlamak için, cılız ve yanlış bir düzelme hissinin kırık bir bacağa iyi geleceğini düşünüp kendinizi kandırmayı bırakın. Yaranız konusunda gerçeği söyleyin ve sonra buna uygulanacak çarenin aslına sadık bir portresini çıkarın. En kolay olanına ya da el altındaki en kolay ulaşılabilinenine yapışmayın hemen. Doğru ilaç için ısrar edin. Onu tanıyacaksınız, çünkü o hayatınızı daha zayıf değil, daha güçlü kılacaktır.

Doğru görünmeme: Dışlanan biri, çirkin ördek yavrusu gibi, doğru davranışları sergileyebileceği, ama buna rağmen doğru gibi görünmediği durumlardan uzak durmayı öğrenir. Örneğin, ördek yavrusu gayet iyi yüzebilse de bu durum yine de doğru görünmez. Buna karşın, bir kadın doğru görünebilir, ama doğru davranmayabilir. Ne olduklarını gizleyemeyen (ve yüreklerinde gizlemek de istemeyen) kişiler hakkında, doğu Texan'dan ("Bunları üstüne giyebilirsin, ama çıkaramazsın.") İspanya'ya kadar ("O, eteğinin altında kara post taşıyan bir kadındı.")[11] yayılmış pek çok söz vardır.

Öyküde ördek yavrusu aptalca,[12] hiçbir şeyi doğru dürüst yapamayan biri gibi davranmaya başlar... Kanat çırparak tereyağını toza bular, un çuvalının içine düşer ki, ondan önce de zaten süt testisinden çıkmıştır. Hepimizin böyle zamanları olmuştur. Hiçbir şeyi doğru dürüst ya-

11. Bana da, İberyalı bir kadın, dostum ve ruh akrabam olan Faldiz anlatmıştı.
12. Jung bu sözcüğü masallarda sonunda hemen her zaman iradesini kullanan masum budalayı anıştırmak için kullanırdı.

pamayız. Bunu düzeltmeye çalışırız. Onun yerine işler daha da sarpa sarar. Ördek yavrusunun bu evde işi yoktu. Ama insan çaresiz olduğunda neler yaşandığını görüyorsunuz. Yanlış şeyler için yanlış yerlere gideriz. Sevgili merhum arkadaşlarımdan birinin sık sık söylediği gibi: "Koç yuvasında süt bulamazsınız."[13]

İnsanın, ait olmadığı gruplarla bile arasında köprüler kurması yararlıdır ve aynı şekilde nazik olmaya çalışmak da önemlidir, ama yeterince çaba göstermemek, biri sırf doğru davranıyor diye, vahşi *criatura*'nın bütün iniş çıkışlarına engel olmayı beceriyor diye gerçekten de hoş, ölçülü, itaatkâr ve ağırbaşlı bir hanımefendi sayılabileceğine çok fazla inanmamak da bir tür zorunluluktur. Psişedeki Vahşi Kadın bağlantısını koparan da bu tür davranışlardır; egonun, her şeye rağmen sahip olma arzusudur. O zaman hayat dolu bir kadın yerine, pençeleri çıkarılmış hoş bir kadına sahip olursunuz. O zaman terbiyeli, iyi niyetli, iyi olmaya can atan ve ürkek bir kadına sahip olursunuz. Hayır, neyseniz o olmanız ve diğer yaratıkları da neyseler o olmaya bırakmanız daha iyi, daha zarif ve çok daha yürekten bir davranıştır.

Duyguların donması, yaratıcılığın donması: Kadınlar, dışlanmayla başka vesilelerle de karşı karşıya gelirler. Gölcüğün buzlarında donan ördek yavrusu gibi, onlar da donup kalırlar. Donup kalmak bir kişinin yapabileceği en kötü şeydir. Soğukluk, yaratıcılığa, ilişkiye ve bizzat hayata verilen ölüm öpücüğüdür. Bazı kadınlar soğuk olmak sanki bir başarıymış gibi davranırlar. Oysa bu bir başarı değildir. Bu, savunmaya yönelik bir öfke eylemidir.

Arketipsel psikolojide soğuk olmak, duygulardan yoksun olmaktır. Donmuş çocuklara, hissedemeyen çocuklara, buzda donmuş cesetlere dair öyküler vardır; bu sırada hiçbir şey hareket edemez, hiçbir şey olamaz, hiçbir şey doğamaz. Bir insanın donması, özellikle kendine, ama bazen de, hatta daha çok, başkalarına karşı bilerek duygusuzlaşması demektir. Gerçi bu bir kendini koruma mekanizmasıdır, ama ruhsal-psişe için müşkül bir durumdur, çünkü ruh, buz gibi olma haline değil, tersine, sıcaklığa yanıt verir. Buz gibi bir tutum, bir kadının yaratıcı ateşini söndürür. Yaratıcı işlevi ketler.

Bu ciddi bir sorundur, ancak öykü bize bir fikir verir. Buz kırılmalı ve ruh donmuş halden çıkarılmalıdır.

Örneğin, yazarlar kendilerini had safhada kurumuş hissettiklerinde, ıslanmanın yolunun yazmak olduğunu bilirler. Ama buzda sıkışıp kal-

13. Jan Vanderburgh'dan, karşılıklı konuşma.

mışlarsa yazamazlar. Resim yapmak için can atan ressamlar vardır, ama kendi kendilerine, "Haydi oradan. Çalışmaların çok tuhaf ve çirkin," derler. Henüz üzerinde duracak sağlam bir basamak bulamamış ya da yaratıcı hayatlarını geliştirmekte yaşlı savaş atları gibi davranan sanatçılar vardır, ama yine de kaleme, fırçaya, daktilo şeridine, harflere her uzandıklarında, "Sen bir beladan başka bir şey değilsin, işlerin marjinal ve hiçbir şekilde kabul edilemez – çünkü bizzat sen marjinal ve kabul edilemezsin," dendiğini duyarlar.

Peki çözüm nedir? Çirkin ördek yavrusunun yaptıklarını yapın. İlerleyin, didinip çabalayarak yol alın. Hemen kalemi elinize alın, sayfanın üstüne koyun ve sızlanmayı bırakın. Yazın. Fırçayı elinize alın ve değişmek için kendinize karşı acımasız olun ve resim yapın. Dansçılar, rahat elbiselerinizi giyin, saçlarınıza, belinize ya da bileklerinize kurdelelerinizi bağlayın ve vücudunuza buradan uzaklaşıp gitmesini söyleyin. Dans edin. Aktrisler, oyun yazarları, şairler, müzisyenler ya da başkaları. Genel olarak, sadece konuşmayı bırakın. Şarkıcı değilseniz, tek bir söz daha etmeyin. Kendinizi ister tavanı olan bir odaya, isterse gökyüzünün altında açık bir araziye kapatın. Sanatınızı yapın. Genelde bir şey hareket ediyorsa donmaz. Öyleyse hareket edin. Hareket etmeye devam edin.

Yoldan geçen yabancı: Öyküde, ördeği eve götüren çiftçi, dışlanmayla ilgili arketipsel bir motiften çok, öyküyü ilerletmek için kullanılan yazınsal bir araç gibi görünse de, burada değerli bulduğum bir düşünce vardır. Bizi buzdan çıkaran, hatta psişik olarak bizi duygu eksikliğinden kurtaran kişinin, mensubu olduğumuz aileden biri olması şart değildir. Öyküdeki gibi, belki de hiç beklemediğimiz bir anda karşımıza çıkan sihirli, ama gelip geçici olaylardan bir yenisi, yoldan geçen bir yabancının sunduğu bir tür nezaket eylemidir.

İnsan çaresiz kaldığında ve artık bu duruma katlanamaz hale geldiğinde ortaya çıkan psişenin beslenmesiyle ilgili bir başka örnektir bu. Bu durumlarda umut veren bir şey sizi desteklemek için yoktan var olur ve sonra da sizi "Bu bir insan mıydı, yoksa hayalet mi" şaşkınlığı içinde bırakarak geceye karışır. Belki de kapınızın önünden geçerken çok ihtiyaç duyduğunuz bir şeyi getiren ani bir talih rüzgârıdır. Belki de bir soluklanma, baskının bir an gevşemesi, küçük bir dinlenme ve dinginlik ortamı kadar basit bir şeydir.

Şu anda bir masaldan değil, gerçek hayattan söz ediyoruz. Her ne olursa olsun, bu an, tinin şu ya da bu şekilde bizi beslediği, bizi çekip

çıkardığı, bize gizli geçitleri, saklanma yerlerini, kaçış yollarını gösterdiği bir andır. Ve üzgün olduğumuzda, kendimizi fırtınalı bir karanlıkta ya da karanlık bir dinginlik içinde hissettiğimizde gelen bu şey, bizi kanaldan geçirip sonraki adıma, dışlanmanın gücünü öğrenmek doğrultusundaki bir sonraki evreye iten şeydir.

Lütuf olarak dışlanma: Eğer her kalıba uymaya çalıştıysanız ve bunu beceremediyseniz, şanslı olduğunuz söylenebilir. Bir şekilde dışlanmış biri olabilirsiniz, ama öte yandan ruhunuzu korumuşsunuz. İnsan durmadan uymaya çalışıp başarısız kaldığında, ortaya tuhaf bir fenomen çıkar. Yaban kişi kovulur, ama aynı zamanda psişik ve gerçek akrabalarının –ki bunlar bir çalışma alanı, bir sanat biçimi, bir insan topluluğu olabilir– kollarına da itilmiş olur. İnsanın ait olmadığı bir yerde kalması, bir süre kaybolmuş bir şekilde dolaşıp durarak istediği psişik ve ruhsal akrabalığı aramasından daha kötüdür. Kişinin istediği şeyleri araması asla bir hata değildir. Asla. 209 F14

Bütün bu dönme deviniminde ve gerilimde yararlı bir şey vardır. Ördek yavrusundaki bir şey tavlanmaktadır, bu dışlanma sayesinde güçlenmektedir. Gerçi bu durum herhangi bir nedenle herhangi bir kişi için istenecek bir durum değildir, ama etkisi, saf doğal karbonun basınç altında elmas oluşturmasına benzer – sonunda psişenin şaşaalı bir büyüklük ve saydamlığa ulaşmasını sağlar.

Simyanın bir boyutu vardır ki, orada kurşunun ana maddesi dövülüp ufalanır. Dışlanma, eğlence olsun diye arzu edilecek bir şey değildir, ama bundan beklenmedik bir kazanç elde edilir; dışlanmanın armağanları çoktur. Döverek, zayıflığı söker atar. Mızmızlığı ortadan kaldırır, keskin içgörü sağlar, sezgiyi yükseltir, "içerideki"nin asla elde edemeyeceği bir keskin gözlem ve perspektif gücü bağışlar.

Olumsuz boyutları olsa da, vahşi psişe dışlanmaya katlanabilir. Bize kendi gerçek doğamızı özgürleştirecek çok daha fazla şey istetir ve dengimiz olacak bir kültüre özlem duymamıza önayak olur. Bu istek, bu özlem bile insanın devam etmesi için yeter sebeplerdir. Bir kadının bakmaya devam etmesini sağlar ve eğer kadın onu yüreklendiren bir kültür bulamazsa, o zaman genellikle onu kendi başına kurmaya karar verir. Ve bu iyidir, çünkü eğer bu kültürü kendisi inşa ederse, uzun bir süredir arayış içinde olan başkaları da günün birinde gizemli bir şekilde ortaya çıkıp coşkuyla öteden beri aradıklarının bu olduğunu ilan ederler.

Dünyanın tüyleri taranmamış kedileri ve şaşı tavukları: Tüyleri taranmamış kedi ve şaşı tavuk, ördek yavrusunun özlemlerini aptalca ve anlamsız bulur. Bu durum, kendileri gibi olmayanları hakir görenlerin hassaslığı ve değerlerine ilişkin çok doğru bir bakış açısı sunar. Kim bir kediden, sudan hoşlanmasını bekleyebilir? Kim bir tavuğun yüzmeye gitmesini bekleyebilir? Elbette kimse. Ama çok sık olarak, dışlananın bakış açısından bakıldığında, insanların aynı olmadığı hallerde, aşağı görülen dışlanandır. Ayrıca başkalarının sınırlılıkları ve/veya amaç ve itkileri de uygun bir şekilde tartılıp değerlendirilmez.

Pekâlâ, bir insana daha az, ötekine daha çok –ya da tartışmanın amaçları açısından vermemiz gerekenden daha çok– önem vermek istemediğimizden, sadece şunu söyleyelim ki, ördek yavrusu burada binlerce dışlanmış kadınla aynı şeyleri –kendine benzemeyen kişilerle temelden uyumsuzluk– yaşamıştır. Çoğu kadın fazla nazik ve teslimiyetçi davranıp sanki bu uyumsuzluk kişisel olarak onların hatasıymış gibi alttan alsa da, bu durum hiç kimsenin kendi hatası değildir.

Böyle olduğunda, mesafe koyduğu için özür dilemeye hazır olan kadınlar görürüz. Sadece, "Hayır, teşekkür ederim," deyip ayrılmaktan korkan kadınlar görürüz. Daha kedilerin yüzemeyeceğini ve tavukların suyun altına dalamayacağını anlamadan, onlara tekrar tekrar hatalı olduklarını söyleyen birine kulak veren kadınlar görürüz.

Kabul etmeliyim ki, kimi zaman mesleğimi uygularken çeşitli kişilik tipolojilerini tavuklar ve kediler, ördekler, kuğular ve benzeri biçimlerde betimlemeyi yararlı buluyorum. Yeri geldiğinde hastamdan bir an için kuğu olduğunu, ama bunun farkında olmadığını varsaymasını isteyebiliyorum. Siz de bir an için ördekler tarafından yetiştirildiğinizi ya da şu anda ördeklerle kuşatılmış olduğunuzu varsayın.

Ördek ya da kuğularda, eminim, yanlış bir şey yoktur. Ama ördekler ördektir, kuğular da kuğu. Kimi zaman konuyu açmak için başka hayvan metaforlarına da başvurmam gerekiyor. Ya fare insanlar tarafından yetiştirildiyseniz? Ama ya, sözgelimi, bir kuğuysanız? Kuğular ve fareler genellikle birbirlerinin yiyeceklerinden nefret ederler. Her biri diğerinin tuhaf koktuğunu düşünür. Birlikte zaman geçirmekle ilgilenmezler ve eğer bunu yapmışlarsa, sürekli olarak birbirlerini rahatsız ederler.

Peki ya bir kuğuyken bir fareymişsiniz gibi davranmanız gerekseydi? Ya gri, tüylü ve ufacıkmışsınız gibi yapmanız gerekseydi? Ya kuyruk-taşıma gününe havada saklayacağınız uzun, yılan gibi bir kuyruğunuz olmadan katılsaydınız? Ya nereye giderseniz gidin bir fare gibi yürümeye çalışsaydınız, ama onun yerine paytak paytak yürüseydiniz?

Ya bir fare gibi konuşmaya çalışsaydınız, ama onun yerine her seferinde bir kaz sesi çıkarsaydınız? Dünyadaki en sefil yaratık olmaz mıydınız?

Yanıt, kuşkusuz evettir. Öyleyse her şey böylesine doğru olduğu halde kadınlar neden kendilerini ait olmadıkları şekillere sokmak için eğilip bükülmeye çalışıp dururlar? Bu soruna dair yıllar süren klinik gözlemlerimden yola çıkarak genellikle bunun nedeninin derinlere yerleşmiş bir mazohizm ya da habis bir şekilde kendine zarar vermeye adanmışlık veya bu yapıda herhangi bir şey olmadığını söylemeliyim. Bunun nedeni çoğu zaman kadınların sadece bilmemesidir. Annelik görmemiş olmasıdır.

Tu puedes saber muchas cosas [pek çok şey bilebilirsin], ama bu *sentido* [kavrama yetisine sahip olmak] anlamına gelmez, diye bir söz vardır. Ördek yavrusu "olguları" biliyor gibi görünmektedir, ama kavrayış yetisi yoktur. Annelik görmemiştir, yani en temel düzeyde öğrenim görmemiştir. Unutmayın ki, yavrunun doğuştan gelen yetilerini genişleterek öğreten annedir. Yavrularına avlanmayı öğreten anne hayvanlar onlara tam olarak "nasıl avlanılacağını" öğretmezler, çünkü bu zaten onların kemiklerine işlenmiştir. Ama onlara neye dikkat edeceklerini, neye özen göstereceklerini öğretirler; anneleri onlara gösterene kadar bilmedikleri şeyleri öğretirler, böylece yeni öğrendiklerini ve doğuştan gelen bilgeliklerini faaliyete geçirirler.

Bu, dışlanan kadın için de aynıdır. Eğer o bir çirkin ördek yavrusuysa, eğer annelik görmemişse, içgüdüleri keskinleşmemiştir. Bunun yerine deneme yanılmayla öğrenir. Genellikle pek çok deneme ve daha da çok yanılma ile. Ama umut vardır, çünkü görüyorsunuz, dışlanan asla vazgeçmez. Rehberi, kokuyu bulana kadar, izleri bulana kadar, evi bulana kadar gitmeye devam eder.

Kurtlar hiçbir zaman, bir kokuyu kaybedip onu tekrar bulmak için dolanıp durdukları zaman olduklarından daha tuhaf görünmezler: Havada zıplarlar, daireler çizerek koşarlar, burunlarıyla toprağı didiklerler, yeri tırmalarlar, ileri doğru koşarlar, ardından geri geri koşarlar, sonra da kımıltısız kalırlar. Sanki akıllarını yitirmiş gibi görünürler. Ama aslında yaptıkları şey, bulabilecekleri bütün ipuçlarını toplamaktır. Bu ipuçlarını dişleyerek havadan yere indirirler, akciğerlerini yer düzeyindeki ve omuz düzeyindeki kokularla doldururlar, yakında oradan kimin geçtiğini bulmak için havayı tadarlar; kulakları çanak antenler gibi döner, uzaklardan gelen iletileri toplar. Tüm bu ipuçlarını bir yerde yığdıktan sonra ne yapacaklarını iyi bilirler.

Bir kadın en çok değer verdiği hayatla temasını yitirip onu yeniden

yakalamaya çalışarak oraya buraya koşuşturduğunda, savruk ve özensiz görünse de, aslında çoğu zaman bilgi toplamakta, bunun bir tadına bakmakta, şuna bir pençe atarak yakalamaktadır. Çok çok ona ne yapmakta olduğunu kısaca açıklayabilirsiniz. Sonra, kendi başına bırakın. Elde ettiği ipuçlarından gelen bütün bilgileri işler işlemez, tekrar bilinçli bir şekilde hareket edecektir. O zaman tüyleri taranmamış kedi ve şaşı tavuk kulübüne üye olma arzusu da azalarak yok olacaktır.

Ne olursa olsun hatırlamak ve devam etmek: Hepimizin kendi türümüze, kendi vahşi türümüze duyduğumuz bir özlem vardır. Hatır-
212 layacaksınız, ördek yavrusu acımasız işkencelere uğradıktan sonra kaçmıştı. Sonra çenebaz kazlarla karşılaşmıştı ve avcılar tarafından neredeyse öldürülecekti. Çiftlik avlusundan ve çiftçinin evinden kovalanmıştı ve sonunda tükenmiş bir halde gölün kıyısında tir tir titremişti. Aramızda onun duygularını tanımayan hiçbir kadın yoktur. Ve tüm bunlara karşın umudumuzu kaybetmememize, devam etmemize, umutla yol almamızı sağlayan sadece bu özlemdir işte.

Vahşi psişenin hepimize vaat ettiği şey buradadır. Bir zamanlar zıt olduğumuz harika bir dünyadan sadece haberdar olmuş, onu bir an için hissetmiş ya da düşünü görmüşüzdür, henüz ona temas etmemiş ya da sadece geçici olarak temas etmiş de olabiliriz veya kendimizi onun bir parçası olarak tanımlamayabiliriz, ama onun anısı bize rehberlik eder, hayatımızın geri kalanında bizi ait olduğumuz yere götüren bir fener işlevi görür. Çirkin ördek yavrusunda da, gökyüzüne doğru yükselen kuğuları gördüğünde bir bilme özlemi harekete geçer ve bu andan itibaren bu görüyü anımsamak bile ona umut veren tek şey olur.

Bıçağın kemiğe dayandığı ve artık intiharı düşünen bir kadınla çalışıyordum. Verandasına ağını kuran bir örümcek gözüne çarpmıştı. Bu küçük hayvancıkta, bu kadının ruhunun etrafındaki buzu kırıp onu tekrar özgürleştiren ve büyüten şeyin tam olarak ne olduğunu asla bilemeyeceğiz. Ama hem psikanalist, hem de *cantadora* olarak çoğu kere en iyileştirici şeylerin doğadan, özellikle de çok kolay ulaşılabilir ve basit olanlardan çıktığına inanıyorum. Doğanın ilaçları güçlü ve yalındır; karpuzun yeşil kabuğu üzerindeki uğurböceği, bir pamuk ipliğindeki nar bülbülü, mükemmel çiçekler açmış bir yabani ot, kayan bir yıldız, hatta sokaktaki kırık bir cam parçasında yansıyan gökkuşağı, doğru ilaç olabilir. Devamlılık garip bir şeydir: Muazzam bir enerji açığa çıkarır, beş dakika durgun suyu düşünmek bile onu bir ay boyunca besleyebilir.

Kurtların, ne kadar hasta olurlarsa olsunlar, ne kadar köşeye sıkış-

mış olurlarsa olsunlar, ne kadar yalnız, korkmuş ya da zayıflamış olurlarsa olsunlar, devam ettiklerini görmek ilginçtir. Kırık bir bacakla bile uzun adımlarla koşarlar. Sürünün korumasına sığınmak üzere ötekilerin yanına giderler. Onları üzen ne olursa olsun gayretle bekler, atlatır, yener ve dayanırlar. Her şeylerini nefes üstüne nefes almaya verirler. İyi bir yer, iyileştirici bir yer, serpilip gelişmek için bir yer bulana kadar, gerekirse ördek yavrusu gibi kendilerini oradan oraya sürüklerler.

Vahşi doğanın alameti farikası, onun bu devam etme yeteneğidir. Sabır gösterir. Bu bizim yaptığımız bir şey değildir, aksine tabii bir şekilde ve doğuştan olduğumuz bir şeydir. Gelişemediğimiz zaman, tekrar gelişene kadar devam ederiz. İster yaratıcı hayatımızdan koparılıp atılalım, ister bir kültür ya da dinin dışına çıkarılalım, isterse aileden dışlanmış, bir grup tarafından sürülmüş olalım ya da hareket, düşünce ve duygularımız üzerine yaptırımlar konmuş olsun, içsel vahşi hayat sürer ve biz de yola devam ederiz. Vahşi doğa herhangi bir özel etnik gruba ait yaratılıştan gelen bir özellik değildir. Benin, Kamerun ve Yeni Gineli kadınların öz doğasıdır. Litvanya, Hollanda ve Sierra Leoneli kadınlardadır. Guatemalalı kadınların, Haitili kadınların, Polinezyalı kadınların merkezidir. Bir ülke söyleyin. Bir ırk söyleyin. Bir din söyleyin. Bir kabile söyleyin. Bir kent, köy, uzak, ıssız bir yer söyleyin. Kadınların en ortak noktası işte bu Vahşi Kadın, vahşi ruhtur. Hepsi vahşi-olanı özlemeye ve izlemeye devam eder.

Böylece, kadınlar, gerektiğinde, hapishane duvarlarına mavi gökyüzünün resmini çizebilirler. Çileler yanarsa, daha fazlasını eğirirler. Ekinler tahrip olursa, hemen daha fazlasını ekerler. Hiçbir şeyin bulunmadığı yerlere kapılar çizer, bu kapıları açar, oradan yeni yollara ve yeni hayatlara geçerler. Vahşi doğa sebat edip hüküm sürdüğü için, kadınlar da sebat edip hüküm sürerler.

Ördek yavrusu ölümün eşiğinden dönmüştür. Yalnız, üşümüş, donmuş, sıkıntılı, kovalanmış, ateş edilmiş, umudunu kesmiş, besinsiz, yoldan çıkarak sınırların dışına atılmış, hayatın ve ölümün kenarında daha sonra ne olacağını bilemez halde bulmuştur kendini. Ve şimdi öykünün en önemli kısmı gelmektedir: İlkbahar yaklaşır, yeni hayat hızlanır, yeni bir fırsat, yeni bir deneme mümkün olur. Yaratıcı hayatınız için, yalnızlığınız için, olma ve yapma zamanınız için, asıl hayatınız için en önemli şey devam etmek, direnmektir; devam etmek, çünkü vahşi doğanın vaadi şudur: Kıştan sonra, *her zaman ilkbahar gelir.*

Ruha duyulan sevgi: Diren. Devam et. İşini yap. Kendi yolunu bulacaksın. Masalın sonunda, kuğular, ördek yavrusu onları tanımadan önce onun kendilerinden biri olduğunu anlarlar. Bu, dışlanan kadınlar için çok tipiktir. Bütün o acı dolu dolaşıp durmalardan sonra, sınırı geçip yurt topraklarına ulaşmayı becerirler, ama genellikle insanların bakışlarının küçük düşürücü olmaktan çıktığını ve hayranlık ya da ilgi içermediği durumlarda en azından nötr olduğunu bir süreliğine de olsa kavramazlar.

Artık kendi psişik topraklarında olduklarına göre, çılgınca mutlu oldukları düşünülebilir. Ama hayır. En azından bir süre için had safhada güvensizdirler. Bu insanlar gerçekten bana mı bakıyorlar? Burada gerçekten güvende miyim? Kovalanacak mıyım? Gerçekten şimdi iki gözümü yumup da uyuyabilir miyim? Bir ... kuğu gibi davranmak doğru mu? Bir müddet sonra bu kuşkular zayıflayarak kaybolur ve sonra tekrar kendine gelme, kendine özgü güzelliği –yani, yapıldığımız vahşi ruhu– kabullenme evresi başlar.

Bir kadının, hayatının bir noktasında ya da bütün hayatı boyunca çirkin ördek yavrusu mevkiinde zaman geçirip geçirmediğinin belki de en iyi ya da en güvenilir ölçütü, içten bir komplimanı sindirememesidir. Bu bir alçakgönüllülük meselesi olabilir ya da utangaçlığa verilebilir –çok fazla ciddi yaralar özensizce "utangaçlıktan başka bir şey değil"[14] diye kayıtlardan çıkarılmıştır–, ama çoğu zaman bir komplimanın kekelemeye neden olmasının nedeni, kadının zihninde otomatik ve hoş olmayan bir diyaloğu başlatmasıdır.

Eğer onun ne kadar sevimli ya da sanatının ne kadar güzel olduğunu söyler veya ruhunun rol aldığı, ilham ettiği ya da içinde yer aldığı başka bir komplimanda bulunursanız, ruhundaki bir şey bunu hak etmediğini ve komplimanı yapanın, yani sizin, daha işin başında böyle bir şey düşündüğünüz için bir aptal olduğunuzu söyler. Ruh güzelliğinin, ancak kendisi olmayı becerdiği zaman ışıldadığını anlamak yerine, konuyu değiştirir ve besini hızla ruhsal-benlikten uzaklaştırır. Oysa ruhsal-benlik kabul edilmekle, görülmekle serpilip gelişir.

Demek ki, dışlanmış birinin kendini bulduktan sonra yapacağı son iş budur: Yalnız kendi bireyselliğini, belli türden bir kişi olarak kendine özgü kimliğini kabul etmekle kalmayıp, ruhunun biçimini ve o vah-

14. Jungcu psikolojide ciddi bir rahatsızlığa tanı konmasını engelleyebilen bir taraflılık vardır; buna göre içedönüklük, kişinin ölümcül suskunluğunun derecesine bakmaksızın normal bir durum sayılır. Aslında, içedönüklük sanılan ölümcül sessizlik, çoğu zaman derin travmaları gizler. Bir kadın "utangaç" ya da iyice "içedönük" veya acı verici bir şekilde "alçakgönüllü" olduğunda altına bakıp bunun doğuştan mı, yoksa yaralanmaya mı bağlı olduğunu görmek önemlidir.

şi yaratığa yakın yaşamanın bizi ve değdiği her şeyi dönüştürdüğünü de kabullenmek...

Kendi vahşi güzelliğimizi kabullendiğimizde, artık o da bakış açısının bir parçasıdır ve bir daha bundan ne etkilenecek kadar haberdar oluruz ne de onu yüzüstü bırakır ya da reddederiz. Bir kurt, sıçradığı zaman ne kadar güzel olduğunu bilir mi? Bir aslan, oturduğunda ne kadar güzel bir şekil oluşturduğunu bilir mi? Bir kuş, gürültüyle kanatlarını açtığında duyduğu ses karşısında hayranlıkla karışık bir duygu hisseder mi? Biz de onlardan öğrenerek sadece kendi gerçek tarzımızla davranır ve doğal güzelliğimizden geri çekilmez ya da saklanmayız. Yaratıklar gibi, biz de olduğumuz gibiyizdir ve doğru olan da budur.

Kadınlar için bu arayış ve buluş, vahşi olana, doğuştan kendileri olana duydukları gizemli tutkuya dayanır. Bu özlemin nesnesini biz Vahşi Kadın olarak adlandırdık– kadınlar onu adıyla tanımasalar, nerede yaşadığını bilmeseler bile, ona doğru çekilirler: Bütün yürekleriyle onu severler. Onu özlerler ve bu özlem hem harekete geçme gücü, hem de harekete geçmenin kendisidir. Vahşi Kadın'ı aramamızı ve bulmamızı sağlayan bu özlemdir. Bu ilk bakışta tasavvur edilebileceği kadar zor değildir, çünkü Vahşi Kadın da bizi aramaktadır. Biz onun yavrusuyuz.

Yanlış Zigot

Mesleki uygulama yıllarım boyunca bu ait olma sorununun kimi zaman daha hafif bir tarafından ele alınması gerekliliği ortaya çıktı, çünkü hafiflik, kadının acısının bir kısmını silkeler ve dindirir. Esas olarak dışlanan biriyle ilgili malzemelere daha güçlendirici bir metaforla bakmalarına yardımcı olmak için, tedavinin başlangıcında hastalarıma "Yanlış Zigot" adlı benim bir öykümü anlatıyorum. Öykü şöyle gelişir:

Seninki gibi tuhaf bir ailede dünyaya gelmeyi nasıl becerdiğine hiç şaşırdın mı? Hayatını, dışlanan biri, biraz tuhaf ya da farklı bir kişi olarak yaşadıysan, eğer yalnızsan, ortalamanın kenarında yaşayan biriysen, acı çekmişsindir. Yine de, bütün bunlardan uzaklaşmanın, farklı bir bakış açısı denemenin, tekrar kendi türünün topraklarına göçmenin zamanı da gelir.

Artık daha fazla acı çekilmesine izin verme, nerede yanıldığını kestirmeye daha fazla çalışma. Her kime doğduysan, neden ona doğduğun

artık gizemli bir durum değildir, *finis, terminado*, sona ermiştir. Bir an pruvada dinlen ve yurdundan gelen rüzgârda kendini tazele.

Yıllarca Vahşi Kadın arketipinin mitsel hayatını taşıyan kadınlar sessizce ağladılar: "Neden bu kadar farklıyım? Neden böyle garip (ya da ilgisiz) bir aileye doğdum?" Hayatlarının nerede fışkırmasını istediler-se, birileri hiçbir şey büyümeyecek şekilde toprağı tuzlamak için ora-daydı. Doğal arzularına gem vurmak için konan bütün yasaklar yüzün-den işkence çektiler. Doğanın çocukları olanlar, çatılar altında saklan-dılar. Bilim insanı olanlara, anne olmaları söylendi. Anne olmak iste-yenlere, tamamen kalıba uymalarının iyi olacağı söylendi. Bir şey icat
 etmek istediklerinde, pratik olmaları söylendi. Yaratmak istediklerin-de, bir kadının ev işlerinin hiç bitmediği söylendi.

Kimi zaman en gözde standartlara göre iyi olmayı denediler ve çok uzun bir zaman boyunca gerçekten ne istediklerini, nasıl yaşamaya ih-tiyaç duyduklarını kavramadılar. Sonra da bir hayata sahip olmak ama-cıyla ailelerini terk etmenin, ölüme kadar süreceği yeminiyle umut bağladıkları bir evlilik yapmanın, daha aptallaştırıcı, ama daha iyi ma-aşlı bir şeye sıçrama tahtası vazifesi görecek işleri seçmenin acı verici yönlerini deneyimlediler. Yol boyunca, her yana saçılmış düşler bırak-tılar.

Kadınlar genellikle gün içindeki zamanlarının yüzde seksenini yarata-tıcı hayatlarını sekteye uğratan işler yapmaya harcayarak duyarlı olma-ya çalışan sanatçılardı. Senaryoların sonu olmasa da, değişmeden kalan bir şey vardır: Çok erken bir dönemden itibaren negatif bir edayla "farklı" olarak gösterildiler. Aslında tutkuluydular, bireydiler, araştır-macıydılar ve doğru içgüdüsel zihinlere sahiptiler.

Öyleyse Neden ben, Neden bu aile, Neden bu kadar farklıyım'ın yanıtı tabii ki bu soruların hiçbir yanıtının olmamasıdır. Yine de, ego-nun, gitmesine izin vermeden önce çiğneyip duracağı bir şeye ihtiyacı vardır, bu nedenle nedenlerini göz önüne almadan üç yanıt öneriyo-rum. (Analize giren, beğendiği herhangi birini seçebilir, ama en az bi-rini seçmelidir. Çoğu sonuncuyu seçer, ama herhangi bir tanesi yeter-lidir.) Hazırlanın. İşte yanıtlar.

Şimdi olduğumuz şekilde dünyaya gelmemizin ve böyle tuhaf aileler-e doğmamızın nedeni, 1) Sadece öyle olmasıdır (buna hemen hemen kimse inanmaz), 2)Benliğin bir planı vardır ve bizim bezelye beyinleri-miz bunu çözemeyecek kadar küçüktür (birçoğu bunu umut verici bir fikir olarak görür), 3)Yanlış Zigot Sendromu nedeniyle böyledir (şey...evet, belki..., ama nedir bu?).

Aileniz sizin bir yabancı olduğunuzu düşünüyor. Tüyleriniz var, pullarınız var. Sizin iyi vakit geçirme fikriniz, orman, vahşi yerler, içsel hayat, dışarıdaki ihtişam demek. Onların iyi vakit geçirme fikri havluları katlamaktan ibaret. Sizin için ailenizde durum böyleyse, o zaman siz bir Yanlış Zigot Sendromu kurbanısınız.

Aileniz zaman içinde yavaş hareket ediyor, siz rüzgâr gibi atılıyorsunuz; onlar gürültücü ve siz sakinsiniz ya da onlar suskun ve siz şarkı söylüyorsunuz. Sadece bildiğiniz için biliyorsunuz. Onlar kanıt ve üç yüz sayfalık tez istiyorlar. Emin olun, bu bir Yanlış Zigot Sendromudur.

Bunu hiç duymadınız mı? Pekâlâ, Zigot Perisi bir gece kasabanızın üstünde uçuyordu ve sepetindeki bütün küçük zigotlar heyecanla hoplayıp zıplıyordu.

Aslında sizi anlayacak ana babalar için ayrılmıştınız, ama Zigot Perisi türbülansa düştü ve hoop, siz de sepetinden çıkarak yanlış eve düştünüz. Tepetaklak indiniz ve kendinizi, sizin için düşünülmemiş bir ailenin tam ortasında buldunuz. "Gerçek" aileniz üç kilometre uzakta kaldı.

Sizin olmayan ve üç kilometre ötede yaşayan bir aileye âşık olmanızın nedeni bu. Her zaman Bay ve Bayan falanca filancanın gerçek ana babanız olmasını istiyordunuz. Zaten büyük olasılıkla onların olması amaçlanmıştı.

Bir televizyon tohumları ailesinden geliyor olsanız bile, koridorları dans ederek geçmenizin nedeni budur. Eve her gelişinizde ya da evi her arayışınızda ana babanızın alarma geçmesinin nedeni budur. Endişeleniyorlar: "Bundan sonra ne yapacak? Son seferinde bizi utandırmıştı, şimdi ne yapacağını sadece Tanrı bilir. Eyvah!" Geldiğinizi gördüklerinde gözlerini kapatırlar ve bunun nedeni ışığınızın gözlerini kamaştırması değildir.

Sizin bütün istediğiniz sevgidir. Onların istediğiyse huzur.

Ailenizin üyeleri kendi gerekçeleri nedeniyle (tercihleri, masumiyetleri, yaraları, bünyeleri, zihinsel hastalıkları ya da eğitilmiş cehaletleri nedeniyle) bilinçdışıyla ilişkilerinde kendiliğindenlik açısından o kadar iyi değildirler, elbette sizin evi ziyaretiniz (şeyleri birbirine karıştıran) düzenbaz arketipini tetikler. Bu yüzden siz daha ekmeği bile bölmeden, düzenbaz, saçlarından birkaç teli ailenizin karavanasına düşürmek için can atarak çılgınca dans eder.

Ailenizin keyfini kaçırmayı amaçlamasanız da, ne olursa olsun keyifleri kaçacaktır. Siz ortaya çıktığınızda, herkes ve her şey tamamen çıldırıyor gibi görünmektedir.

Eğer ana babalar daima alınganlık gösteriyor ve çocuklar da kendilerini sanki hiçbir zaman doğru bir şey yapmıyormuş gibi hissediyorlarsa, bu, aile içindeki vahşi zigotlarla ilgili güvenilir bir işarettir.

Vahşi olmayan aile sadece bir şey istese de, Yanlış Zigot bunun ne olduğunu hiçbir zaman tahmin edemez, etse bile bu onun saçlarını ünlem nidalarıyla dimdik edecektir.

Hazırlanın, size bu büyük sırrı söyleyeceğim. Onların sizden gerçekten istedikleri o gizemli ve muazzam şey şudur:

Vahşi olmayanlar tutarlılık isterler.

Dün nasılsanız bugün de tam tamına aynı olmanızı isterler. Günle-
 rin akışıyla değişmenizi değil, Toz Bulutunun başlangıcındaki gibi kalmanızı isterler.

Aileye tutarlılık isteyip istemediklerini sorun. Olumlu yanıt vereceklerdir. Her şeyde mi? Hayır, diyeceklerdir, sadece önemli olan şeylerde. Onların değer sistemlerinde önemli olan bu şeyler her ne olursa olsun, çoğu zaman kadınların vahşi doğaları için lanetlenmiş şeylerdir. Ne yazık ki, onlar için "önemli olan şeyler" vahşi çocuk için "önemli olan şeyler"le birbirini tutmaz. ❦

Davranış biçimi olarak tutarlılık, Vahşi Kadın için olanaksız bir durumdur, çünkü onun gücü, değişime uyum sağlaması, yeniliği, dans etmesi, uluması, hırlaması, derin içgüdüsel hayatı, yaratıcı ateşidir. Tekbiçimlilik yoluyla değil, ama yaratıcı hayatı yoluyla; tutarlı algıları, çabuk kavrayışı, esnekliği ve becerikliliği yoluyla tutarlılık gösterir.

Vahşi Kadın'ı vahşi kadın yapan şeyin ne olduğunu tek bir şeyle adlandırsaydık, bu onun tepki gösterme yetisi (duyarlılığı) olurdu. Tepki (*response*) sözcüğü Latince "ahdetmek, söz vermek"ten gelir -ve bu onun güçlü tarafıdır. Onun duyarlı ve becerikli tepkileri, yaratıcı güçler için tutarlı bir vaat ve ahittir. Bu yaratıcı güçler *Duende* [tutkunun arkasındaki cin-ruhu], Güzellik, Sanat ya da Dans veya Hayat olabilir. Onun bize vaadi, eğer engel olmazsak, bizi yaşatmaktır. Tamamen canlı, duyarlı ve tutarlı bir şekilde yaşatmaktır.

Bu şekilde Yanlış Zigot, sadakatini ailesine değil, içsel Benliğe sunar. Kendisini parçalanmış hissetmesinin nedeni budur. Kurt annesinin, onun kuyruğunu, dünyevi annesinin ise kollarını tuttuğu söylenilebilir. Acıyla haykırdığından bu yana, dişlerini gösterip kendisini ya da başkalarını ısırdığından bu yana çok geçmemiştir ve sonunda ölümüne

susmuştur. Gözlerine bakarsınız ve *ojos del cielo*'yu [gökyüzü gözlerini], artık burada olmayan bir kişinin gözlerini görürsünüz.

Çocuklar için toplumsallaşma önemli bir şey olmakla birlikte, içerdeki *criatura*yı öldürmek, çocuğu öldürmektir. Batı Afrikalılar bir çocuğa sert davranmanın, onun ruhunun bedeninden geri çekilmesine neden olduğunu bilirler; bu kimi zaman sadece bir metre öteye de olabilir, birkaç günlük yol uzaklığına da...

Çocuğun ruhunun gereksinimleri, güvenlik ve fiziksel bakım ihtiyaçlarıyla ve dikkatle incelenmiş "uygar davranış" konusundaki anlayışlarla dengelenmelidir, ama çok fazla terbiyeli davrananlar için her zaman endişelenirim; bunların gözlerinde çoğu zaman "solgun bir ruhun" bakışları vardır. Sağlıklı bir ruh çoğu günler personadan parlar ve diğerlerinin üzerine ışır. Büyük yaralanmaların bulunduğu yerlerdeyse, ruh da sıvışır.

Kimi zaman o kadar uzağa sürüklenir ya da tüyer ki, tekrar gönlünü yapmak için ustaca yatıştırılması gerekir. Böyle bir ruhun geri dönecek kadar güvenmesi için, aradan uzun bir süre geçmesi gerekse de, bu başarılabilir. Ruhu tekrar elde etmek için gereken unsurlar yalın bir alçakgönüllülük, dayanma gücü, şefkat, şirinlik, öfkenin boşaltılması ve mizah yeteneğidir. Bunlar bir araya geldiklerinde ruhu tekrar evine çağıran bir şarkı oluştururlar.

Ruhun gereksinimleri nelerdir? Bunlar iki bölgede bulunur: Doğa ve yaratıcılık. Bu bölgelerde *Na'ashjé'ii Asdzáá* [Örümcek Kadın], Dineh'in büyük yaratıcı ruhu yaşar. O, halkına koruma bahşeder. Başka şeylerin yanında, güzelliğin sevilmesini öğretmek de onun ilgi alanındadır.

Ruhun gereksinimleri bir kadının hayatının en önemli unsurunu, yani tutkuyu oluşturan şu üç yaşlı (ya da hangi günde olunduğuna bağlı olarak genç) kız kardeşin –Clotho, Lachesis ve Atropos'un- kulübesinde bulunur. Bunlar bir kadının hayatının dönemlerini örer, biri tamamlanıp sonraki başladıkça, bunları birbirine bağlarlar. Bu kızkardeşler, her ikisi de psişenin çeşitli yönlerini yeniden bulma, avlama ve izleme yeteneğini temsil eden kadın avcı ruhların, yani Diana ve Artemis'in yaşadığı ormanda ikamet ederler.

Ruhun ihtiyaçları, çömelip dört ayağı üzerinde doğuran Azteklerin kendine-yeterlilik tanrıçası *Coatlicue* tarafından yönetilir. O, yalnız kadının hayatına dair dersler verir. O bir bebek yapıcısıdır, yani hayat için yeni bir potansiyel üretir, ama aynı zamanda eteğine kafatasları takan bir ölüm anadır; yürüdüğü zaman çıngıraklıyılanlar gibi ses çıkarır, çünkü bunlar kafatasından oluşan çıngıraklardır ve kafatası çıngırakla-

rı aynı zamanda yağmur gibi de ses çıkardığı için, sempatik rezonans yoluyla yeryüzüne yağmur çekebilir. O, tüm yalnız kadınların koruyucusudur ve bu kadar *magia* ile, bu kadar güçlü düşünce ve fikirlerle dolu olanlar köyü çok fazla afallatmamak için, kim-bilir-nerede denen yerin kenarında yaşamalıdırlar. *Coatlicue,* dışlanmış kadınların özel koruyucusudur.

Ruhun temel besini nedir? Pekâlâ, bu, yaratıktan yaratığa değişir, ama işte bazı bileşimler: Bunları psişik makrobiyotikler olarak düşünün. Kimi kadınlar için hava, gece, gün ışığı ve ağaçlar zorunludur. Kimileri için kelimeler, kâğıt ve kitaplar doyum veren biricik şeylerdir. Kimileri için renk, biçim, gölge ve kil mutlaktır. Kimi kadınlar sıçramalı, eğilmeli ve koşmalıdır, çünkü ruhları dansı arzular. Ancak, kimileri de sadece ağaç altındaki huzuru özler.

Yine de uğraşılması gereken başka bir sorun daha vardır. Yanlış Zigotlar hayatta kalmayı öğrenirler. Gelişmenize yardım edemeyenler arasında yıllar geçirmek çetin bir iştir. Bir kişinin hayatta kalmasını bilen biri olduğunu söyleyebilmek bir marifettir. Birçokları için güç, adın bizzat kendisindedir. Ancak bireyleşme sürecinde tehdidin ya da travmanın epey geçmişte kaldığı bir an gelir. İşte o an hayatta kalma halinden sonraki evreye geçme, iyileşme ve *serpilme* zamanıdır.

Eğer serpilmeye doğru gitmeden sadece hayatta kalan olmaya devam edersek, kendimizi kısıtlarız ve dünyada kendimize ayırdığımız enerji ve gücü yarıdan aza indiririz. Hayatta kalan olmaktan o kadar büyük gurur duyulabilir ki, bu durum daha fazla yaratıcı gelişimin önünde bir tehlike haline gelir. Kimi zaman insanlar hayatta kalan statüsünün ötesine devam etmeye korkarlar, çünkü o salt bir statüdür, ayırt edici bir işarettir, bir "Buraya ne kahırlı yollardan geldim!" başarısıdır.

Hayatta kalmayı, hayatın başyapıtı yapmak yerine birçok rozetten biri olarak kullanmak daha iyidir. İnsanlar yaşamış oldukları, gerçekten yaşamış ve muzaffer oldukları için güzel hatıralar, madalyalar ve süslemeler almayı hak ederler. Tehdit geçtikten sonra da kendimizi hayatımızın en korkunç zamanları sırasında alınan isimlerle adlandırmaya devam edersek, burada potansiyel bir tuzak kendini gösterir. Bu durumun kısıtlayıcı bir zihin kurgusu yaratma olasılığı vardır. Ruhsal kimliği sadece kötü zamanların kahramanlıkları, kayıpları ve zaferleri üzerinde inşa etmenin bir yararı yoktur. Hayatta kalma hali bir kadını kurutulmuş sığır eti kadar sertleştirebilirse de, bir noktadan sonra sadece onunla ittifak kurmak, yeni gelişmeleri ketlemeye başlar.

Bir kadın, işe yaradığı zamanlar geride kaldığı halde durmadan "Ben hayatta kalmış biriyim," diye ısrar ediyorsa, bizi bekleyen görev

açıktır. Hayatta kalma arketipine sımsıkı sarılan elini gevşetmeliyiz. Yoksa başka bir şey büyüyemez. Bunu susuz, gün ışıksız ve besinsiz olmasına karşın cesur ve huysuz küçük bir yaprak üretmeyi beceren, dayanıklı, küçük bir bitkiye benzetiyorum. Her şeye rağmen.

Ama serpilip gelişmek, artık kötü zamanlar arkada kaldığına göre, kendimize gürleşme, beslenme, ışık alma fırsatları tanımak ve orada dallarımızın gür ve sağlıklı çiçek ve yapraklarla kaplanacağı bir şekilde canlanmak demektir. Özgür yaratıklar olarak büyümemiz için kendi kendimize meydan okuyan adlar vermek daha iyidir. Serpilip gelişme budur. Bizim için amaçlanan budur.

İster Purim, ister Advent, isterse ayı yere indirme töreni olsun, törenler hayatlarımızı bir perspektife sokma yollarından biridir. Tören, insanların hayatlarındaki gölge ve hayaletleri bir araya çağırır, ayıklar ve dinlendirir. *El Día de los Muertos* kutlamalarında, kadınların hayatta kalmaktan serpilmeye geçmesine yardımcı olmak için uygulanabilecek kendine özgü bir imge vardır. Bu imge, *ofrendas* ritüeline dayanır. Bu hayattan geçenler için sunaklar olan *ofrendas* ritüelleri ile artık bu dünyada olmayan sevilen kişilere övgüler, anmalıklar ve derin saygı ifadeleri sunulur. Kahraman çocuğa ağıt yakmak yerine, bir zamanlar oldukları çocuğa bir *ofrenda* yapmanın birçok kadın için daha yararlı olduğunu düşünüyorum.

Kimi kadınlar nesneleri, yazıları, elbiseleri, oyuncakları, kimileri olayların hatıralarını ve çocukluktan kalan canlandırılacak başka simgeleri seçerler. *Ofrenda*'yı kendi yöntemlerince düzenler, öyküyü onunla birlikte ya da onsuz anlatır, sonra da istedikleri bir süre boyunca bir kenara bırakırlar. Bu, onların geçmişte karşılaştıkları güçlüklerin, cesaretlerinin ve zorlukları yenmiş olmalarının kanıtıdır.[15]

Geçmişe bu şekilde bakarak birkaç şey başarılmış olur: İnsanın yaşamış olduklarını, bunlardan ortaya çıkardıklarını, takdir edilmeyi hak eden edimlerini belli bir plana göre düzenleyerek geçmiş zamanların sevecen bir temsilini, perspektifini kazandırır. Kişiyi özgürleştiren, bir şey olmak değil, o şeyi takdir etmektir.

Zamanının ötesinde hayatta kalan bir çocuk olmak, yaralı arketipiyle çok fazla özdeşleşmeye yol açabilir. Yarayı kavramak ve yine de onu anılaştırmak, serpilmenin ortaya çıkmasına izin verir. Serpilme bu dünyada bizim için amaçlanan şeydir. Salt hayatta kalmak değil, serpilip gelişmek de kadınlar olarak bizim doğuştan gelen hakkımızdır.

15. Jungcu bir sosyal hizmet alanında çalışan ve sanatçı olan Houstonlu Carolina Delgado, bireyin psişik durumunu açıklamak için projektif bir araç olarak kum tepsisi gibi *ofrenda*'lar kullanır.

Sizi, kara koyun, başıboş buzağı, yalnız kurt diye çağırırlarsa, sinmeyin ve kendinizi küçültmeyin. Anlayışı kıt olanlar, uyumsuzların toplum üstünde yıkıcı bir etkileri olduğunu söylerler. Ama yüzyıllar boyunca kanıtlanmıştır ki, farklı olmak toplumun kıyısında durmak demektir; özgün bir katkı, kültürüne yararlı ve şaşırtıcı bir katkı yapmayı neredeyse garantilemek demektir.[16]

Rehberlik aradığınızda küçük yüreklilere asla kulak vermeyin. Onlara karşı nazik olun, onları kutsamalara boğun, hoş tutun, ama öğütlerini dinlemeyin.

Eğer size bir ara meydan okuyan, adam olmaz, şımarık, kurnaz, asi, itaatsiz, isyankâr denmişse, doğru yoldasınız. Vahşi Kadın, yakınlardadır.

Eğer size hiç böyle şeyler söylenmemişse, henüz vakit vardır. Vahşi Kadın'ınızı alıştırmalar yaparak güçlendirin. *Ándele!* Ve sil baştan.

16. "Farklı" kadınlar listesi çok uzundur. Son birkaç yüzyıldaki rol modellerini düşünün; büyük olasılıkla hayata kıyıdan başlamış ya da bir alt gruptan veya ana akımın dışından çıkagelmişlerdir.

VII

Neşeli beden: Vahşi et

Kurtların koşup oynarken bedenlerini birbirlerine uydurma tarzlarından etkilenmiştim; yaşlı kurtlar kendi tarzlarında, gençler kendi, sıskalar, şişkolar, uzun bacaklılar, kuyruğu kesikler, sarkık kulaklılar, kırılan bacakları çarpık bir şekilde iyileşenler hep kendi tarzlarına sahiplerdi. Hepsinin kendi beden yapıları ve güçleri, kendi güzellikleri vardır. Ne, kim ve nasıl olduklarına göre yaşar ve oynarlar. Olmadıkları şeyi olmaya çalışmazlar.

Yukarıda, kuzey topraklarında sadece üç bacağı olan yaşlı bir kurt görmüştüm; böğürtlenlerin dal budak saldığı bir buz tabakasındaki derin yarıktan geçebilen tek kurttu. Bir keresinde, gördüğüm bir bozkurt öylesine bir hızla çömelip sıçrıyordu ki, ardında havada bir saniyeliğine asılı kalan gümüş bir kavis görüntüsü bırakıyordu. Zarif bir tanesini

hatırlıyorum, yeni anne olmuştu ve karnı hâlâ şişti. Bir dansçının inceliğiyle, yosun birikintilerinin arasından geçiyordu.

Ancak, güzelliklerine ve güçlü kalma yeteneklerine rağmen, kurtlardan kimi zaman şöyle söz edilir: "Ah, çok açsın, dişlerin çok keskin, arzuların çok yoğun." Kurtlar gibi, kadınlarla ilgili olarak da bazen sadece belli huyları, sadece belli, kısıtlı arzuları kabul edilebilirmiş gibi konuşulur. Bu tavra genellikle, kadının büyüklüğü, boyu, yürüyüşü ve şeklinin, tek ya da istisnai bir ideale uygun olup olmadığına göre, ahlâki bir iyilik ya da kötülük tutumu eklenir. Tek bir güzellik ve davranış idealine uyan huy, tavır ve çerçevelere sokulmaya çalışılan kadınlar, hem beden hem de ruh açısından tutsak düşer ve bir daha özgürleşemezler.

İçgüdüsel psişede beden bir duyarga, bilişimsel bir ağ, –kalp damar, solunum, hareket sistemi ve özerk sistemler ile duygusal ve sezgisel sistemler de içeren– sayısız iletişim sistemine sahip bir haberci olarak değerlendirilir. İmgesel dünyada beden, güçlü bir araçtır; bizimle birlikte yaşayan bir tin, kendi başına bir hayat tapınmasıdır. Peri masallarında insanüstü nitelik ve yeteneklere sahip olan büyülü nesneler şeklinde kişileştirilen bedenin, biri fani dünyada işitmek için, diğeri ruhu duymak için iki tip kulağa; biri normal görme için, öteki uzağı görmek için iki tip göze; kasların gücü ve ruhun görülmez kuvveti olmak üzere iki tür kuvvete sahip olduğu düşünülür. Beden konusundaki benzeri ikili anlatımların listesi uzar gider.

Feldenkrais yönteminde, Ayurveda'da ve diğerlerinde, beden çalışması sistemlerinde, bedenin alışılmıştan farklı olarak, beş değil altı duyuya sahip olduğu düşünülür. Beden, çevresinde olup bitenleri kaydetmek için derisini, derin fasyalarını ve etini kullanır. Rosetta taşı gibi, nasıl okunacağını bilenler için beden, verilen hayatın, alınan hayatın, umulan hayatın, iyileşen hayatın canlı bir kaydıdır. Anlık tepkileri kaydetme, derinden hissetme ve ileriyi duyumsamaya yönelik açık yeteneğinden dolayı ona değer verilir.

Beden, çokdilli bir varlıktır. Rengi ve ısısıyla, tanımanın heyecanıyla, sevginin parıltısıyla, acının külüyle, uyarılmanın ateşiyle, inançsızlığın soğukluğuyla konuşur. Kimi zaman iki yana salınarak, kimi zaman titreyerek, kimi zaman küçük adımlar atarak aralıksız süren ufak danslarıyla konuşur. Kalbin hoplamasıyla, şevkin azalmasıyla, kaygılarını bastırmasıyla ve umudun yükselişiyle konuşur.

Beden anımsar, kemikler anımsar, eklemler anımsar, hatta küçük parmak anımsar. Bellek, hücrelere resimler ve duygular şeklinde yerleşmiştir. Suyla dolu bir sünger gibi, etin sıkıştırıldığı, burulduğu, hat-

ta ona hafifçe dokunulduğu her yerde, bir anı nehir gibi taşarak dışarı çıkar.

Bedenin güzelliğini ve değerini bu ihtişamından soyutlamak, beden, hak ettiği tini, hak ettiği şekli, sonsuz mutluluk hakkı olmadan yaşamaya zorlamaktır. Güzelliği, günün modasına uymadığı için çirkin ya da kabul edilemez olarak değerlendirmek, vahşi doğaya ait olan doğal neşeyi derinden yaralar.

Kadınların, tini yaralayan ve vahşi ruhla ilişkiyi koparan psikolojik ve fiziksel standartları reddetmek için haklı nedenleri vardır. Kadınların içgüdüsel doğasının bedene ve ruha herhangi bir görünüş ölçüsüne göre değil, canlı, duyarlı ve dayanıklı olma yeteneğinden dolayı değer verdiği açıktır. Böylece, kültürün herhangi bir katmanı tarafından güzel olarak değerlendirilen kişiler ya da şeyler gözardı edilmez, aksine bütün güzellik, şekil ve işlev biçimlerini kucaklayan daha büyük bir daire çizilir.

BEDEN KONUŞMASI

Bir keresinde bir arkadaşımla birlikte dost ve akrabalarımızın atalardan kalma kutsamalarını keşfetmek çevresinde dönen "Beden Konuşması" adlı iki kişilik bir öykü anlatma yöntemi uyguladık. Afrikalı-Amerikalı *griot* olan Opalango porsuk ağacı gibi uzun ve dal gibi inceciktir. Ben *una Mexicana*'yım, yere yakın büyüdüm ve kocaman bir bedenim var. O, uzun boylu olduğu için alay edilmekle kalmamış, çocukluğunda ona ön dişleri arasındaki açıklığın, yalancılığının göstergesi olduğu söylenmişti. Bana da, beden biçimim ve iriliğimin daima değersiz ve aşağı olmamla ve kendimi kontrol gücüne sahip olmayışımla ilgili olduğu söylendi.

Beden üzerine bu eşzamanlı anlatılarda, o büyük "onlar"a göre bedenlerimiz şunun için çok fazla, bunun için çok yetersiz diye hayatımız boyunca maruz kaldığımız taşlardan ve oklardan söz ediyorduk. Anlatımızda, zevk almamıza izin verilmeyen bedenlerimiz üzerine bir yas şarkısı söylüyorduk. Sallanıyor, dans ediyor, birbirimize bakıyorduk. Her ikimiz de diğerinin inanılmazcasına güzel ve gizemli göründüğünü düşünüyorduk, zaten kim aksini düşünebilirdi ki?

Yetişkinliğinde Batı Afrika'daki Gambiya'ya seyahat edip atalarından bazılarını bulduğunu duyunca ne şaşırmıştım! O da ne! Kabilesinde porsuk ağacı gibi upuzun, dal gibi incecik ve ön dişlerinin arası açık olan birçok kişi vardı. Söylediklerine göre bu açıklığa *Sakaya Yallah*

diyorlardı, yani "Tanrı'nın açıklığı"... Ve bunu, bilgeliğin bir işareti olarak görüyorlardı.

Yetişkinliğimde Meksika'daki Tehuantepec Boğazı'na seyahat edip atalarımdan bazılarını bulduğumu anlattığımda o da en az benim kadar hayrete düşmüştü. O da ne! Güçlü, işveli ve ihtişamlı cüsseleri olan dev gibi kadınlardan oluşan bir kabileydi bu! Sırtıma hafifçe vurup[1] beni aniden kendilerine çekmiş ve fütursuzca, yeterince şişman olmadığımı söylemişlerdi. Yeterince yemiyor muydum? Hasta mıydım? İşi daha sıkı tutmam gerektiğini anlattılar, çünkü kadınlar *La Tierra*'ydılar, yeryüzünün kendisi gibi yuvarlak yapılmışlardı, çünkü yeryüzü çok fazla
226 şeyi içine alıyordu.[2]

Böylece, yaptığımız uygulamada, tıpkı hayatımızdaki gibi, hem baskıcı hem de çökkün başlayan yaşantılarımız ve kişisel öykülerimiz neşeyle ve güçlü bir benlik duygusuyla sona erer. Opalanga boyunun uzunluğunun güzelliğini meydana getirdiğini, gülümsemesinin bir bilgelik gülümsemesi olduğunu ve Tanrı'nın sesinin her zaman dudaklarına yakın durduğunu anlar. Ben de bedenimin topraktan kopuk olmadığını, ayaklarımın bastığım yeri tutmak için ve bedenimin ise çok şey taşıyacak bir kap şeklinde yapıldığını anlarım. Birleşik Devletler kültürü dışında yaşayan güçlü insanlardan, bedene yeniden değer vermeyi, gizemli bedeni küçük görecek ya da kadın bedeninin bir bilme aracı olduğunu görmezden gelecek fikirleri ve dili reddetmeyi öğrendik.[3]

---

1. Tehuana kadınları, yalnızca bebek ve erkeklerine değil, yalnızca dede ve ninelerine değil, yalnızca yiyecek, elbise ve ev hayvanlarına değil, birbirlerine de her zaman dokunur ve değerler. Dokunmayı çok seven bir kültürdür bu, insanların çiçek açmasını sağlıyor gibidir.
Aynı şekilde, oynayan kurtları seyredersek, bir tür yuvarlanma dansıyla birbirlerine vurduklarını görürüz. Ten yoluyla iletilen bu bağlantı, "Sen aitsin, biz aitiz," gibi bir şeyler söyler.

2. Tecrit edilmiş çeşitli yerli grupları arasında yapılan gayri resmi gözlemlere bakılırsa, kabilenin temel grupları erkeklere ve kadınlara, bunlar sadece bir süreliğine kabilede yaşayan ve çekirdek kabilenin değerlerine her zaman uymak zorunda olmayan yalnız kişiler bile olsa, cesametine ve yaşına bakmadan, saygıyla yaklaşırlar. Kimi zaman şu ya da bu konuda birbirlerini rahatsız ederler, ama bu kötü niyetli ya da ayrımcı bir tutum değildir. Bedene, cinse ve yaşa yönelik bu yaklaşım daha geniş, daha farklı yapıda bir sevgi ve bakış açısıdır.

3. Bazıları eski tarzda ya da kesinlikle "aborijinal, eski ya da kadim" değerlerle yaşamaya duyulan saygının duygusal (geçmiş zamanlara aşırı duygusal bir istek duyma, mantıkdışı masalsı bir fantezi) olduğunu savunmuştur. Bu akıl yürütme, geçmiş zamanlarda kadınların zor bir hayat sürdürdüklerini, hastalıkların yaygın olduğunu vb. söyler. Geçmiş ve bugünkü dünyalarda kadınların çok (çoğu zaman istismara açık koşullarda) çalışması gerektiği, kötü muamele gördükleri, hastalıkların yaygın olduğu doğrudur. Bunlar doğrudur ve erkekler için de geçerlidir.
Bununla birlikte, yerli gruplarda ve benim kendi halkımda (hem Latin hem de Macar kökenli bu insanlar kesinlikle kabile tarzında yaşar, klan oluşturur, totemler yapar,

Çok farklı güzellik türleriyle dolu olan bir dünyadan daha çok zevk almak, hayattan zevk almaktır. Tüm kadınların buna hakkı vardır. Sadece bir tür güzelliği desteklemek, bir biçimde doğayı yeterince gözlemlememektir. Tek bir ötücü kuş türü, tek bir çam ağacı türü, tek bir kurt türü olamaz. Bir tür bebek, bir tür adam, bir tür kadın olamaz. Bir tür göğüs, bir tür bel, bir tür ten olamaz.

Meksika'daki iri kadınlarla yaşadıklarım, kadınların büyüklükleri ve biçimleriyle ve özellikle de ağırlıklarıyla ilgili tüm analitik önermeler kümesini sorgulamama neden oldu. Özellikle eski bir psikanalitik önerme gülünç ve hatalı gibi görünüyordu: Tüm iri kadınların bir şeye açlık duydukları; "içlerinde, dışarı çıkmak için feryat eden narin yapılı birinin bulunduğu" düşüncesi. Bu "feryat eden narin kadın" metaforunu, Tehuana kabilesinin görkemli kadınlarından birine çıtlattığımda, bana biraz endişeyle baktı: "Bir iblisin etkisi altına girmeyi"[4] mi kastediyordum? "Böyle kötü bir şeyi kim bir kadının içine koymuş olabilir?" diye sordu. Doğuştan iri olduğu için "şifacılar"ın ya da başka herhangi birinin o kadının içinde feryat eden başka bir kadın bulunduğunu düşünmesi onun anlayışının ötesindeydi.

Beden büyüklüğünü ve beden imgesini çarpıtan baskıcı ve yıkıcı yeme bozuklukları gerçek ve trajik olmakla birlikte, bunlar çoğu kadın için norm değildir. İri ya da ufak, geniş ya da dar, kısa ya da uzun olan kadınların böyle olmalarının nedeni büyük olasılıkla akrabalarından beden şekillerini miras almış olmalarıdır; şu andaki akrabalarınınkini değilse bile, bir ya da iki kuşak geridekilerin bedenlerini miras alırlar. Bir kadının miras aldığı fiziksel özelliklerini yermek ya da yargılamak, kuşaklar boyunca kaygılı ve nörotik kadınlar yaratmaktır. Bir kadının miras aldığı biçim üzerine yıkıcı ve dışlayıcı yargılarda bulunmak, onu çok önemli ve değerli bazı psikolojik ve tinsel hazinelerden yoksun bı-

yün eğirir, dokur, eker, diker, üretirlerdi), hayat ne kadar zor olursa olsun ya da ne kadar güçleşirse güçleşsin -kazıp çıkarmamız ya da yeniden öğrenmemiz gerekse bile-, eski değerlerin her yönüyle ruhu ve psişeyi desteklediklerini görüyorum. "Eski tarz" denen niteliklerimizin birçoğu, hiçbir zaman bozulmayan bir beslenme şeklidir ve aslında kullandıkça zenginleşir.

Her şeye kutsal ya da kutsal olmayan bir şekilde yaklaşılabilir, ama bazı "kadim değerleri" beğenmekte ya da onlara özenmekte duygusallıktan çok açık bir duyarlılık bulunduğunu düşünüyorum. Çoğu durumda eski ve ruhani değerler mirasına saldırmak, bir kez daha kadını anasoysal kuşakların mirasından koparmaya çalışmaktır. Geçmiş bilgilerden, bugünkü güçten ve fikirlerin geleceğinden, hepsinden birden almak, ruha huzur verir.

4. Eğer kadınların bedenlerinde bir "kötü ruh" olsaydı, bu büyük ölçüde doğal beden konusunda kafası çok karışık olan bir kültür tarafından içimize sokulurdu. Bir kadının kendisinin en kötü düşmanı olabileceği doğru olmakla birlikte, çocuk kendi bedeninden nefret ederek doğmaz, tersine, bir bebeği gözlemlersek göreceğimiz gibi, bedenini keşfetmek ve kullanmaktan kesin bir zevk alarak doğar.

rakır. Onu, kendi ataları tarafından verilmiş olan beden tipinden duyduğu gururdan yoksun bırakır. Ona bu bedensel mirası küçük görmesi öğretilirse, o da ailesinin geri kalanıyla kurduğu kadınsı bedensel özdeşimini kıyasıya eleştirip ondan uzaklaşır.

Eğer ona kendi bedeninden nefret etmesi öğretilirse, annesinin onunkiyle aynı şekle sahip olan bedenini nasıl sevebilir?[5] Ya büyükannesinin bedenini, peki ya kızlarının bedenlerini? Atalarının beden yapılarını ve biçimlerini miras almış olan, ona yakın diğer kadınların (ve erkeklerin) bedenlerini nasıl sevebilir? Bir kadına bu şekilde saldırmak, onun kendi halkıyla ilişkisinden duyduğu haklı gururu yok eder ve onu boyu, endamı, şekli ne olursa olsun, bedeninde hissettiği doğal ritim-

den yoksun bırakır. Kadınların bedenlerine yönelik saldırı, özünde, kendisinden öncekilere olduğu kadar ondan sonra gelecek olanlara da yönelik uzun menzilli bir saldırıdır.[6]

Bedenin kabul edilebilirliği ile ilgili acımasız yargılar, kamburu çıkmış uzun boylu kızlardan, cambaz ayaklığı üzerindeki kısa kadınlardan, yastaymış gibi giyinen iri kadınlardan, engerek yılanları gibi tıslayarak dışarı çıkmaya çalışan incecik kadınlardan ve çeşitli şekillerde gizlenmiş daha başka kadınlardan oluşan bir ulus yaratır. Bir kadının doğal bedeniyle arasındaki içgüdüsel yakınlığın yok edilmesi, onu kandırıp güvenini elinden alır. İyi bir insan olup olmadığı konusunda düşünüp durmasına neden olur ve benlik-değerini kim olduğu üzerine değil, nasıl göründüğüne dayandırır. Tüketilen besinler, tartı değerleri ya da mezura ölçümleri konusunda endişelenerek enerjisini tüketmeye zorlar. Zihnini sürekli meşgul tutar; yaptığı, planladığı ve öngördüğü her şeyi etkiler. İçgüdüsel dünyada bir kadının görünüşle bu kadar meşgul yaşaması düşünülemez bile.

Sağlıklı ve güçlü kalmak, beden için olabildiğince besleyici olmak çok önemlidir.[7] Ayrıca birçok kadının, özünde "aç" olduğu konusunda

5. Ya da bu bağlamda, babasının.

6. Yıllarca insanların (özellikle de kadınların) bedeninin büyüklüğü ve şekli konusunda çok büyük miktarda malzeme sorgulanmadan yazılmış ve dolaşıma girmiştir. Çok az istisnayla bu çalışmaların çoğunluğu çeşitli şekil yapılarından rahatsız olmuş ya da iğrenmiş gibi görünen yazarlardan kaynaklanır. Şekil yapısına bakmaksızın zihinsel olarak sağlıklı olan, özellikle de sağlıklı ve şişman olan kadınlardan aynı şeyleri duymak önemlidir. Bu kitabın alanına girmese de, "içeride haykıran kadın," esasında kültürün derin bir yansıtması ve içeatımı gibi görünmektedir. Bunun çok yakından incelenmesi ve daha derin kültürel önyargılar ve patolojiler açısından anlaşılması gerekir; bunların içinde büyüklükten başka birçok fikir vardır: Kültürdeki hipertrofik cinsellik, ruhsal açlık, beden şekillerindeki hiyerarşik yapılar ve kastlar vb. Deyim yerindeyse, kültürü analistin divanına yatırmak iyi olurdu.

7. Arketipsel bir açıdan bakıldığında, belki de fiziksel bedeni heykel gibi biçimlendirmekle uğraşmak, insanın kendi dünyasının (ya da dünyanın) denetimden çıkmasıyla

hemfikir olmam gerekir. Ama kadınlar belli bir büyüklük, biçim ya da boy için veya klişelere uymak için açlık çekmekten çok, kendilerini kuşatan kültürden temel bir saygı görememenin açlığını çekerler. İçerideki "aç," saygı görmeyi, kabul edilmeyi[8] ve en azından klişeleştirilmeden karşılanmayı özlemektedir. Eğer gerçekten "dışarı çıkmak için feryat eden" bir kadın varsa, bu feryadı başkalarının onun kendi bedenine, yüzüne, yaşına yönelik saygısız yansıtmalarının sona ermesi içindir.

Kadınların bedensel çeşitliliklerinin hastalıklı kılınması birçok psikoloji kuramcısı, en belirgin olarak da Freud tarafından onaylanan büyük bir yanlılık ve önyargılılık halidir. Örneğin, babası Sigmund Freud üzerine yazdığı kitabında Martin Freud, bütün ailenin şişman insanları nasıl faal bir şekilde küçümseyip alay ettiğini anlatır.[9] Freud'un görüşlerinin gerekçeleri, bu çalışmanın kapsadığı alanın ötesindedir, bununla birlikte, böyle bir tutumun, kadınların bedenlerine yönelik dengeli bir bakış açısı geliştirmesine nasıl yardımcı olduğunu anlamak zordur.

Ancak, psikoloji alanındaki farklı uygulamacıların doğal bedene karşı bu yanlı ve önyargılı tutumu elden ele aktarmaya devam ettiklerini, kadınları sürekli bedenleri üstünde odaklaşmaya özendirdiklerini ve böylece onları verili şekilleriyle daha derin ve güzel ilişkiler kurma şansından yoksun bıraktıklarını söylemek yeterlidir. Bedenlerine ilişkin olarak hissettikleri yoğun kaygılar, kadınları yaratıcı hayatlarından ve başka şeylerle ilgilenme gücünden büyük ölçüde yoksun bırakmaktadır.

Bedeni biçimlendirmeye yönelik bu özendirme, bizzat yeryüzünün etinin katmanlarının yontulmasına, yakılmasına, kabuğunun soyulmasına, kemiklerine dek ayrılmasına çok benzemektedir. Kadınların psişelerinde ve bedenlerinde bir yara varsa, kültürün kendisinde ve hatta Doğanın kendisinde buna uygun düşen bir yara vardır. Gerçek bir bütüncül psikolojide, bütün dünyalar ayrı ayrı değil, karşılıklı bağımlı varlıklar olarak anlaşılır. Kültürümüzde kadının doğal bedeninin yontulmasına dair bir sorun varken, çevremizdeki doğanın yontulmasına ve yine kültürün günün modasına uygun parçalara yontulmasına dair buna denk düşen bir sorunun bulunması şaşırtıcı değildir. Bir kadın, kültürün ve yeryüzünün parçalanmasını bir gecede durduramayabilir, ama kendi bedenine bunu yapmayı bırakabilir.

ilgilidir; öyle ki, insanlar dış dünya yerine kendi bedenlerinin ufak mülklerini denetlemeye çalışırlar.

8. Eşitlik anlamında olduğu kadar, alayın kesilmesi olarak da kabul edilmiştir.

9. Martin Freud, *Glory Reflected: Sigmund Freud, Man and Father* (New York: Vanguard Press, 1958).

Vahşi doğa, bedenin, kültürün ve toprağın acı çekmesini asla önermez. Vahşi doğa, değerini kanıtlamak, "kontrolünü" göstermek, karakterini ispatlamak, görsel olarak daha hoş, mali olarak daha değerli olmak için, biçimin dövülmesine asla rıza göstermez.

Bir kadın "Değiş" diyerek kültürü daha bilinçli kılamaz. Ama kendisine yönelik tutumunu değiştirebilir ve böylece de değersizleştirici yansıtmaların kaldırılıp atılmasını sağlayabilir. Bunu, bedenini geri alarak yapar; doğal bedeninin sevincini terk ederek değil, mutluluğun sadece belli bir şekle ya da yaşa sahip olanlara bağışlandığı şeklindeki popüler yanılsamaya aldanarak değil, herhangi bir şeyi yapmak için bekleyerek ya da geri adım atarak değil, gerçek hayatını geri alarak ve onu tüm kapasitesiyle yaşayarak yapar. Bu dinamik kendini kabullenme ve kendine değer verme tutumu, kültürdeki bakış açılarının değişimini başlatacaktır.

PERİ MASALLARINDAKİ BEDEN

Bedenin zaaflarını ve vahşiliğini anlatan birçok mit ve masal vardır: Değerli madenlerle uğraşan, topal Yunanlı Hephaestus; iki bedene sahip olan Meksikalı *Hartar*; denizden-doğan-Venüs; çirkin, ama yeni hayat yaratabilen küçük terzi; kuvvetleri için elde edilmeye çalışılan Büyük Dağların kadınları; büyülü bir şekilde yolculuk yapabilen Thumbeline ve daha pek çoğu.

Peri masallarında bazı büyülü nesneler, taşıyıcı ve duyusal yeteneklere sahiptir. Bunlar büyülü yaprak, sihirli halı, bulut gibi beden için uygun metaforlardır. Kimi zaman da pelerin, ayakkabı, kalkan, şapka ve miğfer gibi nesneler, görünmezlik, üstünlük, uzağı görme vb güçler verir. Bunlar, arketipsel olarak akraba olup fiziksel bedenin derinleşmiş bir içgörüye, işitme ve uçma gücüne ya da gerek ruh, gerekse beden için bir tür korumaya sahip olmasını sağlar.

Atlı arabaların bulunmasından, hayvanların taşıma ve binme için evcilleştirilmesinden önce, kutsal bedeni temsil eden motifin büyülü nesne olduğu görülmektedir. Giyim eşyaları, nazarlıklar, tılsımlar ve diğer nesneler belli bir şekilde ilişkilendirildiklerinde insanları nehrin ya da dünyanın öte tarafına taşıyorlardı.

Sihirli halı, doğal bedenin duyusal ve psişik değerini gösteren mükemmel bir simgedir. Uçan halı motifinin göründüğü peri masalları, kültürümüzde bedene yönelik çok-da-bilinçli-olmayan tutumu taklit etmektedir. İlkin, sihirli halının çok sıradan olduğu ve çok da değerli ol-

madığı düşünülür. Ama onun sık dokunmuş tüyleri üstüne oturup "Yüksel" diyenler için halı aniden titrer, biraz yükselir, havada süzülür ve sonra hızla uçarak uzaklaşır; binen kişiyi farklı bir yere, merkeze, farklı bir bakış açısına ve bilgiye taşır.[10] Bedenin de –örneğin, müzik dinleme, sevilen birinin sesini duyma ya da belli bir kokuyu alma gibi- uyanıklık, farkındalık ve duyusal deneyim hallerinde, bizi başka yerlere taşıma yeteneği vardır.

Mitlerde olduğu gibi peri masallarında da halı bir yer değiştirme şeklini, ama belli bir yer değiştirme şeklini –hem dünyayı hem de aşağıdaki hayatı görerek incelememizi sağlayan bir yer değiştirme şeklini– gösterir. Ortadoğu öykülerinde halı, şamanların ruhsal uçuşları için araçtır.
Bedenimiz, kendimizi ondan kurtarmaya çabaladığımız ve ağzı dili olmayan budala bir varlık değildir. Doğru açıdan bakılırsa, öteki dünyalara ve deneyimlere giden bir roket gemisi, bir dizi atomik yonca yaprağı, bir nörolojik göbekler yumağıdır.

Beden için, sihirli halının yanı sıra, başka simgeler de vardır. Bunlardan birini, üçle ilgili bir öyküyü bana Fahtah Kelly anlatmıştı. Bu öykünün sade bir adı vardır: "Sihirli Halı Masalı."[11] Masalda, padişah üç oğlunu "yeryüzündeki en güzel nesneyi" aramaya gönderir. Hangi kardeşin en büyük hazineyi bulduğu kabul edilirse, o, bütün krallığı kazanacaktır. Bir kardeş, aramalarının sonunda, içinden ne istenirse görülebilen bir fildişi asa getirir. Bir kardeş, kokusu her hastalığı iyileştirebilen bir elma getirir. Üçüncü kardeş de, bir yeri sadece düşünmekle bile insanı oraya götürebilen sihirli bir halı getirir.

"Pekâlâ, en önemlisi hangisi?" diye sorar padişah. "Uzağı görebilmek mi? İyileştirebilmek mi? Yoksa ruhsal olarak uçabilmek mi?"

Sırayla, her kardeş bulduğu nesneyi göklere çıkarır. Ancak padişah, sonunda elini sallayarak şöyle der: "Bunların hiçbiri diğerinden daha önemli değildir, biri olmadan ötekilerin hiçbir yararı olmaz." Ve krallık, üç kardeş arasında eşit olarak paylaştırılır.

Bu masal, bedenin gerçek canlılığının ne olduğunu tasavvur etmemize izin veren güçlü imgeler barındırmaktadır. Bu masal (ve bunun gibi diğerleri) bedende gizlenmiş olan sezgi, içgörü, duyusal iyileşme ve esrime haline dair muazzam güçleri anlatmaktadır.[12] Bedeni biz ol-

10. Sihirli halı öykülerinde, halının durumuna dair birçok farklı anlatım vardır: Kâh kırmızı, mavi, eski, yeni olur, kâh İran, Doğu Hindistan halısı olur; İstanbul'dan gelir, öfkesini ondan alan küçük, yaşlı bir bayan tarafından satın alınır vb.

11. Sihirli halı Ortadoğu'nun harika masallarında merkezi bir arketipsel motiftir. Birine "Prens Hüseyin'in Halısı" denir, "Prens Ahmet'in Öyküsü"ne benzer ve *Binbir Gece Masalları* içinde de geçer.

12. Bedende bir iyilik duygusuna (hatta bazıları buna bir neşe duygusu der) neden

madan da bir şekilde işini yapan ve ona doğru biçimde "davranırsak" bize kendimizi "iyi hissettirecek" olan bu "öteki" olarak düşünme eğilimindeyiz. Birçok insan, bedenine sanki bir köleymiş gibi davranır ya da belki iyi davransa bile, bir köleden farksız olarak istek ve geçici heveslerini yerine getirmesini talep eder.

Bazıları ruhun bedeni bilgilendirdiğini söyler. Peki ya bir an için bedenin ruhu bilgilendirdiğini, ruhun dünyevi hayata uyum sağlamasına yardım ettiğini, cümleleri çözümlediğini, tercüme ettiğini, boş bir sayfa, mürekkep ve kalem verdiğini, onlarla ruhun hayatlarımızın üstüne yazılar yazdığını hayal etseydik? Sözgelimi, kılık değiştirenlerle ilgili masallarda olduğu gibi, beden ya kendi başına bir Tanrı, bir öğret-

men, bir usta, ehliyetli bir rehberse? Peki o zaman ne olacak? Verecek ve öğretecek çok şeyi olan bu öğretmeni cezalandırarak bir ömür geçirmek akıllıca mıdır? Başkalarının bedenlerimizi çekiştirmesine, yargılamasına, eksikler bulmasına izin vererek bir ömür geçirmek ister miyiz? Doğru diye dayatılanları reddedip derinleri dinleyecek, güçlü ve kutsal bir varlık olarak göreceğimiz bedene gerçekten kulak verecek kadar güçlü müyüz?[13]

Kültürümüzün, bedeni sadece heykel gibi gören anlayışı yanlıştır. Beden, mermer değildir. Onun yapılma amacı bu değildir. Onun amacı, içindeki tini ve ruhu korumak, taşımak, desteklemek ve ateşlemektir, bellek için bir depo olmaktır, bizi –en üstün psişik besin olan- duygularla doldurmaktır. Bizi kaldırıp yükseltmektir; bizi var olduğumuzu, burada olduğumuzu kanıtlayacak duygularla doldurmaktır; bize zemin, ağırlık vermektir. Onu, tine yükselmek amacıyla süzülerek terk ettiğimiz bir yer olarak düşünmek yanlıştır. Beden, bu deneyimlerin fırlatıcısıdır. Beden olmazsa eşikleri geçme duygusu olmazdı, yükselme duygusu olmazdı, yükseklik, ağırlık duygusu olmazdı. Bunların tümü bedenden kaynaklanan duygulardır. Beden, bir roket fırlatıcısıdır. Onun ön kapsülünde ruh pencereden dışarıya, gizemli ve yıldızlı geceye bakar ve gözleri kamaşır.

---

oluyor gibi görünen doğal maddeler vardır. Serotonin gibi bazı maddeler iyi belgelenmiştir. Geleneksel olarak bu hallere ibadet, meditasyon, tefekkür, içgörü, sezginin kullanılması, esrime hali, dans, bazı fiziksel etkinlikler, şarkılar ve ruhun gireceği diğer derin durumlarla ulaşılır.

13. Kültürlerarası araştırmalarda ana akımın dışına itilmiş, ama yine de bu halde bile bütünlüklerini sağlayıp sürdüren gruplardan etkilenmiştim. Ağırbaşlılığını sürdüren dışlanmış grubun sonunda hep bir zamanlar onu dışarı atan ana akım tarafından bizzat beğenildiğini ve aranıp bulunduğunu görmek hayranlık vericidir.

İçgüdüsel dünyada sağlıklı bedeni ne oluşturur? En temel düzeyde –göğsün, karnın, cildin olduğu her yerde, duyguları taşıyan sinir hücrelerinin olduğu her yerde– sorun, hangi biçim, hangi büyüklük, hangi renk, hangi yaş değil, ama hissediyor mu, amaçlandığı gibi çalışıyor mu, tepki verebiliyor mu, bir duygular yelpazesi algılıyor mu, sorunudur. Korkuyor mu, acıdan ya da korkudan felç mi olmuş, eski bir travmadan dolayı uyuşmuş mu, yoksa kendi müziğine sahip mi, Baubo gibi karnından duyuyor mu, sahip olduğu pek çok görme yoluyla bakıyor mu sorunudur.

Yirmili yaşlarımın başındayken beni etkileyen iki deneyim yaşadım. O zamana kadar bana beden konusunda öğretilmiş olan her şeye ters düşen deneyimlerdi bunlar. Bir hafta boyunca süren bir kadınlar toplantısı sırasında bir gece vakti sıcak pınarların yanındaki ateşin başında, otuz beş yaşlarında çıplak bir kadın gördüm; göğüsleri çocuk yetiştirmekten boşalmış, karnı çocuk doğurmaktan çizgi çizgi olmuştu. Çok gençtim, onun güzel ve ince cildine yönelik saldırıların beni üzdüğünü hatırlıyorum. Biri marakalar ve davullar çalıyordu ve o dans etmeye başladı; saçları, göğüsleri, cildi, kolları ve bacakları, hepsi farklı yönlerde hareket ediyordu. Ne kadar güzeldi, ne kadar canlıydı. Zarafeti yürek paralayıcıydı. "Kasıklarındaki ateş" sözü beni her zaman gülümsetmişti: Ama o gece bunu gördüm. Kadının kalçalarındaki gücü gördüm. Görmezden gelmem gerektiği öğretilen şeyi, içeriden hareket geçtiğinde bir kadının bedeninin ne denli güçlü olduğunu gördüm. Aradan geçen neredeyse otuz yıla rağmen, o geceki dans edişini hâlâ görebiliyorum ve bedenin gücü beni hâlâ afallatıyor.

İkinci uyanışım çok daha yaşlı bir kadınla ilgiliydi. Kalçaları genel standartlara göre çok fazla armut biçimliydi, memeleri buna mukabil çok küçüktü ve uyluklarının her yanında ince, mor renkli küçük damarlar ve ciddi bir cerrahi müdahaleden kalma, göğüs kafesinden omurgasına kadar bedenini dolaşan ve bir elmanın soyuluşunu çağrıştıran uzun bir yara izi vardı. Beli, belki dört kulaç genişliğindeydi.

O zamanlar, erkeklerin sanki bir bal peteğiymiş gibi onun etrafında neden vızıldayıp durdukları bir muammaydı. Onun armut kalçalarından bir ısırık almak istiyorlardı, o yara izini yalamak, o göğsü tutmak, yanaklarını onun örümceğimsi damarları üstüne koymak istiyorlardı. Gülümsemesi göz kamaştırıcıydı, yürüyüşü çok güzeldi ve gözleri ise baktıkları şeyleri gerçekten içlerine alıyordu. Bana görmezden gelmem öğretilmiş olan şeyi, beden*deki* gücü tekrar gördüm. Beden*in* kültürel gü-

cü, onun güzelliğidir, ama beden*deki* güç nadirdir, çünkü çoğu kişi ete eziyet ederek ya da ondan utanarak, onu kovarak bu gücü uzaklaştırmıştır.

Vahşi Kadın kendi bedeninin tanrısallığını bu ışık altında soruşturabilir ve onu hayat boyu taşımaya mahkûm edildiğimiz bir halter olarak, şımartılmış olsun ya da olmasın, hayat boyu bizi taşıyan bir yük hayvanı olarak değil, sayesinde her türlü şeyi öğrenip bilebileceğimiz bir dizi kapı, bir dizi düş ve şiir olarak anlayabilir. Vahşi psişede beden, kendi başına bir varlık olarak anlaşılır, bizi seven, bize bağımlı olan bir varlık; kimi zaman bizim anne olduğumuz, kimi zaman da onun bize anne olduğu bir varlık.

La Mariposa, Kelebek Kadın

Size, bedenin gücünü başka bir şekilde göstermek için bir öykü anlatmalıyım, gerçek ve epey uzun bir öykü.

Yıllar boyunca turistler "manevi döngü"yü (Anıtlar Vadisi, Chaco Kanyonu, Mesa Verde, Kayenta, Keams Kanyonu, Boyalı Çöl ve Chelly Kanyonu) tamamlamak için acele içinde, büyük Amerikan çölünden yıldırım gibi geçtiler. Büyük Kanyon Ana'nın pelvisine şöyle bir bakarlar, başlarını sallar, omuzlarını silker ve bir dahaki yaza çöle tekrar saldırmak için, bakmak, biraz daha bakmak, seyretmek, biraz daha seyretmek için evlerine koştururlar.

Tüm bunların altında insanların, zamanın başlangıcından bu yana tanrısal yaşantılara duyduğu aynı açlık yatar. Ama kimi zaman bu açlık, abartılı düzeylere çıkar, çünkü birçok insan atalarını kaybetmiştir.[14] Çoğu zaman bunlar, dedelerinden ve ninelerinden öncekilerin adlarını bilmezler. Özellikle de aile öykülerini kaybetmişlerdir. Tinsel açıdan bu durum üzüntüye... ve açlığa neden olur. Bu yüzden birçok kişi ruh adına önemli olan bir şeyleri yeniden yaratmaya çalışmaktadır.

Yıllar boyunca turistler New Mexico'da "ıssızlığın" ortasında, kocaman tozlu bir düzlük olan Puye'ye de geldiler. Burada *Anasazi* [eski insanlar] bir zamanlar birbirlerine düzlüklerden seslenirlerdi. Tarihöncesi bir denizin oradaki kaya duvarlara, binlerce sırıtan, pis pis bakan ve inleyen ağız ve göz resimleri oyduğu söylenir.

14. Temasın yitirilmesine yol açan pek çok nedenden biri, insanın eş, dost ve akrabalarının nerede gömülü olduklarını artık bilmemesidir.

Diné, Jicarilla Apache, güneydeki Ute, Hopi, Zuni, Santa Clara, Santa Domingo, Laguna, Picuris, Tesuque, bütün bu çöl kabileleri burada bir araya gelirler. Çam ağaçlarına, geyiklere, kartallara ve *Katsina*'lara [güçlü ruhlara] geri dönmek için dans ettikleri yer burasıdır.

Buraya ziyaretçiler de gelir; bunların bir kısmı tinsel plasentadan kopmuş bir halde, oluşum mitlerinin özlemini çekerler. Eski Tanrılarını da unutmuşlardır. Unutmamış olanları seyretmeye gelirler.

Puye'ye çıkan yol, at toynakları ve mokasenler için yapılmıştır. Ama zaman içinde otomobiller giderek güçlenmiştir ve artık hem yerliler hem de ziyaretçiler buraya her türden araba, kamyon, kamyonet ve ciplerle gelirler. Araç homurtuları ve dumanlar, yolu yavaş ilerleyen ve tozlu bir geçit resmine çevirir.

Herkes *trochimochi* [ister istemez] yamru yumru tümsekler üstüne park eder. Öğleye doğru düzlüğün yamacı bin arabalık bir yığına benzer. Bazıları arabalarından çıkarken bitkileri kolaylıkla çiğneyip kendilerine yol açabileceklerini düşünerek, altı ayak boyundaki hatmi çiçeklerinin yakınına park ederler. Ama yüzlerce yıl yaşındaki hatmi çiçekleri yaşlı demir kadınlara benzer. Onlara yakın park edenler arabalarında kısılır kalırlar.

Güneş öğleye doğru kızgın bir ocağa döner. Herkes ateş kesilmiş ayakkabılarıyla zar zor yürür; yağmur yağar diye (yağar) şemsiyeler, yorulurlar diye (yorulurlar) katlanır bir alüminyum sandalye ve ziyaretçiyseler, belki bir kamera (izin verilirse) yüklenmiştir, boyunlarında sarmısak demetleri gibi sarkan yığınla film kutusu asılıdır.

Ziyaretçiler, kutsal olanlardan küfür sayılanlara kadar her türden beklentiyle gelirler. Kimsenin göremeyeceği bir şeyi, vahşinin en vahşi olanını, canlı bir tanrısallığı, *La Mariposa*'yı, Kelebek Kadın'ı görmeye gelirler.

Günün son olayı Kelebek Dansı'dır. Herkes büyük bir zevkle bu tek-kişilik dansı bekler. Dansı bir kadın yapar, ama o ne kadındır. Güneş batmaya başlarken, kırk poundluk resmi turkuvaz giysisiyle göz kamaştırıcı yaşlı bir adam gelir. Çaylak görmüş piliç gibi cıyaklayan hoparlörlerle 1930'lardan kalma krom mikrofona fısıldar: "Ve bundan sonraki dans'mız Kelebek dansı olcak." Kot pantolonunun paçaları üzerinde topallayarak uzaklaşır.

Gösterinin anons edilip perdelerin açıldığı ve dansçıların sallanarak çıktığı bir bale resitalinden farklı olarak, burada, Puye'de, diğer kabile danslarındaki gibi dansın anons edilmesiyle dansçının ortaya çıkması arasındaki zaman yirmi dakikadan sonsuza kadar uzayabilir. Dans-

çı nerededir? Belki kampçıları derleyip topluyordur. 40 derecenin üstünde hava sıcaklıkları sık görülür, bu yüzden bedene sürülen boyalar terle çizgi çizgi olduğundan, son dakika rötuşları gerekmektedir. Dansçının büyükbabasına ait olan bir dansçı kemeri, yolu yarıp arenaya düşerse, dansçı hiç görünmeyecektir, çünkü kemerin ruhunun dinlenmeye ihtiyacı vardır. Dansçılar gecikirler, çünkü radyo Taos, KKIT'deki (bu isim Kit Carson'un anısına verilmiştir) "Tony Lujan'ın Yerli Saati"nde güzel bir şarkı çalmaktadır.

Kimi zaman dansçılardan biri anonsu duymaz ve bir habercinin gidip çağırması gerekir. Derken dansçı elbette her zaman arena yolu üze-
 rindeki bütün akrabalarla konuşmalı ve mutlaka küçük yeğenlerinin görünüşünü düzeltmek için duraklamalıdır. Kuşkulu kuşkulu bakan, kule gibi yüksek ve bir parça Tomás Amca'yı anımsatan *Katsina* hayaleti ya da Yazie Teyze'ye çok benziyor gibi görünen bir ekin dansçısı gören küçük çocuklar çok korkarlar. Son olarak dansçının, arabanın susturucusu havayı rüzgâr yönünde bir kilometre boyunca kara bir dumana boğarken, ayaklarını bir pikabın arkasından sallandırmış bir halde Tesuque otoyolundan çıkıverme olasılığı da her zaman vardır.

Telaşlı bir merakla Kelebek Dansı'nı bekleyen herkes, bir yandan da, bir omuzları çıplak, yanaklarına parlak pembe halkalar çizilmiş, eski kırmızı-ve-siyah giysileriyle dans eden Zuni kızlarının güzelliği ve kelebek kızlar hakkında gevezelik eder. Kollarına ve bacaklarına çam dalları bağlanmış bir şekilde dans eden delikanlı geyik-dansçıları överler.

Zaman geçer.

Geçer.

Ve geçer.

İnsanlar ceplerindeki bozuklukları şıngırdatırlar. Dişlerini emerler. Ziyaretçiler bu olağanüstü kelebek dansçısını görmek için sabırsızlanırlar.

Sonra beklenmedik bir şekilde (çünkü herkes sıkıntıdan kaşlarını çatmıştır), davulcunun kolları kutsal kelebek ritmini vurmaya başlar ve şarkıcılar olanca güçleriyle Tanrılara yakarmaya başlarlar.

Ziyaretçiler için kelebek nefis bir şeydir. "Ey kırılgan güzellik" diye düş görürler. Bu yüzden Maria Lujan zıplayarak dışarı çıktığında mecburen sarsılırlar.[15] Ve o kocamandır, gerçekten *iri*dir, Willendorf Venüsü gibi, Günlerin Anası gibi, bileğinin tek bir kıvrılışıyla Mexico City'yi inşa eden Diego Rivera'nın efsanevi büyüklükteki kadını gibi kocamandır.

15. Mahremiyetini korumak için takılan ad.

Ve Maria Lujan, ah, çok yaşlıdır, çok, çok yaşlı, topraktan geri gelen bir kadın gibi, eski nehir gibi yaşlı, orman sınırındaki yaşlı çamlar kadar yaşlıdır.

Omuzlarından biri çıplaktır. Kırmızı-ve-siyah *mantası* [battaniye elbisesi] içinde, onunla birlikte zıplar. Ağır bedeni ve çok sıska bacakları, görünüşünü, şekere saplanmış ve zıplayıp duran bir örümceğe benzetir.

Kâh bir ayağı üstünde zıplar, kâh öteki. Kuştüyü yelpazesini ileri geri dalgalandırır. O, zayıfı kuvvetlendirmek için gelen Kelebektir. O, çoğunun o kadar da kuvvetli olmadığını düşündüğü şeydir: Yaşlılıktır, kelebektir, dişidir.

Kelebek Bakire'nin saçları yere değer. On mısır demeti kadar kalındır ve taş grisidir. Ve okul oyunlarında melek olan küçük çocukların üstünde gördüğünüz türden kelebek kanatları takar. Kalçaları iki kiloluk sağlam sepetler gibidir ve butlarının tepesindeki etli raflar iki çocuğun bineceği kadar geniştir.

Zıplar, zıplar, zıplar, bir tavşan gibi değil, geride yankılar bırakan adımlar atarak.

"Buradayım, burada, burada...

"Buradayım, burada, burada...

"Seni uyandırmak için, seni, seni!"

Kuştüyü yelpazesini yukarı aşağı sallar, yeryüzüne ve yeryüzünün insanlarına kelebeğin tozaklayan ruhunu yayar. Denizkabuğundan bilezikleri yılanlar gibi çıngırdar, zilli jartiyerleri yağmur gibi çınlar. Kocaman karnı ve küçük bacaklarıyla gölgesi, dans çemberinin bir yanından ötekine dans eder. Ayakları arkasında küçük toz yumakları bırakır.

Kabileler saygılı ve ilgilidirler. Ama bazı ziyaretçiler birbirlerine bakarak homurdanırlar: "Bu o mu? Kelebek Bakire *bu* mu?" Şaşırmışlardır, hatta kimileri düşkırıklığına uğramıştır. Tin dünyasının kurtların kadın, ayıların koca, iri kıyım yaşlı kadınların kelebek oldukları bir yer olduğunu artık hatırlıyor gibi görünmemektedirler.

Evet, Vahşi Kadın/Kelebek Kadın'ın yaşlı ve iri olması yerindedir, çünkü o bir göğsünde gökgürültüsü dünyasını, ötekinde altdünyayı taşır. Sırtı, bütün ürünleri, besinleri ve hayvanları taşıyan Yeryüzü gezegeni gibi eğridir. Boynunun arkası gündoğumunu ve günbatımını taşır. Sol kalçası bütün çadır direklerini, sağ kalçası dünyanın bütün dişi kurtlarını taşır. Karnı, doğacak olan tüm bebekleri taşır.

Kelebek Kadın, dişi döl eyici kuvvettir. Tıpkı ruhun gece düşleriyle zihni döllemesi gibi, tıpkı arketiplerin dünyevi dünyayı döllemesi gi-

bi, o da polenleri bir yerden başka bir yere taşıyarak çapraz dölleme yapar. O, merkezdir. Şuradan biraz alıp oraya koyarak, karşıtları bir araya getirir. Dönüşüm, bundan daha karmaşık değildir. Onun öğrettiği şey budur. Kelebeğin çalışma tarzı budur. Ruhun çalışma tarzı budur.

Kelebek Kadın sadece eziyet çekenlerin, aziz olanların ya da sadece efsanevi güçleri olanların dönüşüme uğrayabileceği yönündeki hatalı fikri düzeltir. Benliğin dönüşmek için dağları taşıması gerekmez. Biraz yeterlidir. Biraz, çok yol kateder. Biraz, çok şey değiştirir. Dölleyici kuvvet, dağların hareketinin yerini alır.

Kelebek Bakire, yeryüzünün ruhlarının tozlarını savurur: Bu, düşün-
 düğünüzden daha kolaydır, der. Kuştüyü yelpazesini sallamaktadır ve zıplamaktadır, çünkü orada olan herkesin, Yerli Amerikalıların, küçük çocukların, ziyaretçilerin, herkesin üzerine tinsel polenler saçmaktadır. Bütün bedenini bir kutsama olarak kullanmaktadır; yaşlı, narin, kocaman, kısa bacaklı, kısa boyunlu, benekli bedenini... Bu, vahşi doğasıyla bağlantıda olan kadındır, içgüdüsel olanın çevirmenidir, dölleyici kuvvettir, onarıcıdır, eski fikirlerin anımsatıcısıdır. *La voz mitológica*'dır. Kişileştirilmiş Vahşi Kadın'dır.

Kelebek dansçısı yaşlı olmalıdır, çünkü yaşlı olan ruhu temsil eder. Geniş kalçalı, etli butludur, çünkü çok şey taşır. Gri saçları başkalarına dokunmayla ilgili tabuları artık gözetmeye ihtiyacı olmadığını onaylar. Onun herkese dokunmasına izin vardır: Oğlanlara, bebeklere, erkeklere, kadınlara, kız çocuklarına, yaşlılara, hastalara ve ölülere. Kelebek Kadın herkese dokunabilir. Her şeye dokunmak, nihayet onun ayrıcalığıdır. Bu onun gücüdür. Onunki, *La Mariposa*'nın, kelebeğin bedenidir.

Beden, toprak gibidir. Kendine yeten bir arazidir. Aşırı yapılaşmaya, parsellere bölünmeye, kesilip koparılmaya, altının oyulmasına ve gücünün kırpılmasına her arazi parçası gibi duyarlıdır. Vahşi Kadın, ıslah projelerinden kolaylıkla etkilenmez. Onun için sorun nasıl şekilleneceği değil, nasıl hissedeceğidir. Şekli ne olursa olsun, göğsün hissetme ve besleme işlevi vardır. Besliyor mu? Hissediyor mu? O iyi bir göğüstür.

Kalçalar bir nedenden ötürü geniştirler, içlerinde yeni hayat için satenli fildişinden bir beşik vardır. Bir kadının kalçaları, bedenin hem yukarısı hem de aşağısı için avara demiridir; ana kapıdır, rahat bir yastık,

sevginin tutamakları, çocukların arkasına saklanacakları bir yerdir. Bacaklar bizi götürmek, kimi zaman ileri doğru iteklemek için düşünülmüştür; kalkmamıza yardımcı olan makaralardır, *anillo*'dur, bir sevgiliyi kuşatmaya yarayan halkalardır. Çok fazla bu, ya da çok fazla şu olamazlar. Neyseler odurlar.

Bedenlerde, "olması beklenen" herhangi bir şey yoktur. Sorun, şeklin büyüklüğü ya da yıllar, hatta her şeyden iki tane olması da değildir, çünkü bazıları öyle değildir. Vahşi soru şudur: Bu beden hissediyor mu, zevkle, yürekle, ruhla, vahşi olanla doğru bağlantısı var mı? Mutluluğa, sevince sahip mi? Kendi tarzınca hareket edebiliyor mu, dans edebiliyor mu, hafif hafif sallanabiliyor mu, çalkalanabiliyor mu, girebiliyor mu? Başka hiçbir şey önemli değildir.

Çocukken sınıfça Chicago'daki Doğa Tarihi Müzesi'ne gitmiştik. Orada Malvina Hoffman'ın heykellerini gördüm; büyük bir salonda, düzinelerce, gerçek ebatlarında, siyah bronz heykeller... Dünyanın en çıplak insan bedenlerini yontmuştu ve vahşi bir görüye sahipti.

Sevgisini, avcının ince baldırına, iki yetişkin çocuğu olan annenin uzun göğüslerine, bakirenin göğsündeki etten konilere, yaşlı adamın uyluklarının ortasında asılı taşaklara, gözlerden daha büyük delikleri olan burunlara, atmaca gibi kancalı burunlara, bir köşe gibi düz burunlara savurganca vermişti. Semafor gibi kulaklara ve çeneye kadar inmiş, ceviz kadar küçük kulaklara âşıktı. Bir yılan sepeti gibi örgülü, çözülmeyen bir kurdele gibi dalgalı ya da ateş otu gibi dümdüz her saç telini seviyordu. Bedene *dair* vahşi bir sevgisi vardı. Beden*deki* gücü anlıyordu.

Ntozake Shange'nin *Gökkuşağı Çıktığında/İntiharı Düşünen Renkli Kızlar İçin*[16] kitabında bir dize vardır. Oyunda mor giysili kadın, kültürün görmezden geldiği ya da alçalttığı bütün psişik ve fiziksel yönleriyle başa çıkmak için mücadele ettikten sonra konuşur. Kendisini şu bilgece ve huzur veren sözlerle özetler:

sahip olduğum şeyler burada...
şiirler
koca kalçalar
küçük memeler
&

sonsuz sevgi

16. Ntozake Shange, *For Colored Girls Who Have Considered Suicide When the Rainbow is Enuf* (New York: MacMillan, 1976).

Bu, bedenin gücüdür, gücümüzdür, Vahşi Kadın'ın gücüdür. Mitlerde ve peri masallarında tanrılar ve diğer büyük ruhlar, kutsallıklarını gizleyen çeşitli şekillerde görünerek insanların kalplerini sınarlar. Cüppeler içinde, paçavralarla, gümüş kuşaklarla ya da çamurlu ayaklarla görünürler. Yaşlı ağaçlar kadar kara ya da gül yapraklarından yapılmış gibi pullu bir deriyle, narin bir çocuk olarak, limon sarısı bir yaşlı kadın olarak, konuşamayan bir adam olarak ya da konuşabilen bir hayvan olarak görünürler. Büyük güçler tüm bu değişen şekilleriyle ruhun büyüklüğünü tanımayı henüz öğrenip öğrenmediklerini görmek için insanları sınamaktadır.

Vahşi Kadın, pek çok büyüklük, şekil, renk ve durumda görünür. Girdiği birçok kılık içinde vahşi ruhu yine de tanıyabilmek için, uyanık kalın.

VIII

Kendini korumak: Kurt kapanlarını, kafesleri ve zehirli yemleri tanımak

YABANIL KADIN

Oxford İngilizce Sözlüğü'ne göre yabanıl (*feral*) sözcüğü Latince *fer*'-den türer, yani "vahşi hayvan"dan. Genel kullanımda yabanıl olan, bir zamanlar vahşi olup sonra evcilleştirilen ve yeniden doğal ya da yaba-ni haline geri dönen yaratıktır.

Yabanıl kadını, bir zamanlar doğal bir psişik durumda –yani, doğru vahşi akla sahip– olan, daha sonra, bir dizi olay sonucu, ele geçirilen, böylece aşırı evcilleşerek olması gereken içgüdüleri ölgünleşen kadın olarak tanımlıyorum. Bu kadın, özgün vahşi doğasına geri dönme fır-satını bulduğunda, her türden tuzağa ve zehre doğru çok kolaylıkla at-lar. Döngüleri ve koruyucu sistemleri tahrifata uğramıştır, bu yüzden

doğal vahşi hali risk altındadır. Artık uyanık ve tetikte olmadığından da, kolayca av olur.

İçgüdü kaybı kendine özgü bir yol izler. Bu yolun rotasını incelemek ve onu bugünkü haliyle bellemek esastır, böylelikle hem kendimizin hem de kızlarımızın temel doğalarının hazinelerini koruyabiliriz. Psişik ormanlarda, orman tabanının yapraklı yeşilliğinin hemen altında yatan ve paslı demirden yapılmış birçok kurt kapanı vardır. Psikolojik açıdan aynı şey, geniş anlamıyla, içinde yaşadığımız dünya için de geçerlidir. İlişkiler, insanlar ve çekici riskler gibi karşılarında zaaf duyduğumuz çeşitli yabancı yemler vardır, ama o güzel görünüşlü yemin içinde belli bir hedef için iyice sivriltilmiş bir şey bulunur, ısırır ısırmaz ruhumuzu öldüren bir şey.

Her yaştan yabanıl kadınlar, özellikle de gençler, uzun kıtlık dönemlerini ve sürgünleri telafi etmek yönünde çok güçlü bir dürtüye sahiptirler. Besleyici, kalıcı ya da dayanıklı olmayan insanları ve hedeflere ulaşmak için akılsızca ve aşırı bir gayret gösterdikleri için kendilerini tehlikeye atmış olurlar. Nerede ya da hangi zamanda yaşarlarsa yaşasınlar, her zaman için onları bekleyen kafesler; kadınların kandırılarak ya da itilerek içine atılacakları çok küçük hayatlar vardır.

Eğer ele geçirildiyseniz, *hambre del alma*'ya [ruhun açlığına] katlandıysanız, tuzağa düştüyseniz ve özellikle bir yaratma dürtüsüne sahipseniz, muhtemelen yabanıl bir kadındınız ya da hâlâ öylesiniz. Yabanıl kadın genellikle ruhani şeylere son derece açtır ve ruhunun açlık çektiği şey olduğuna inanarak, sivri bir çubuğun ucunda gizlenen her zehri yutar.

Bazı yabanıl kadınlar çok kısa bir süreliğine de olsa kendilerinden geçerek istemeden ve daha çok da tökezleyerek bu tuzaklara düşseler de, sadece ufak post kayıplarıyla son anda tuzaklardan sıyrılmasını bilirler; bazıları tuzaklar tarafından parçalanır, bazıları da kendilerini çözüp yaralarına tek başlarına bakacakları bir mağaraya kadar sürünerek gitmeyi becerirler.

Bir kadının esaret ve kıtlık içinde geçirdiği zamanlardan ötürü sendelemesine neden olan bu tuzak ve ayartılara meydan vermemek için bunları önceden görebilmeli ve kaçınabilmeliyiz. Yeniden içgörü ve dikkat geliştirebilmeliyiz. Sıyrılmayı ve yön değiştirmeyi öğrenmeliyiz. Doğru dönüşleri bulabilmek için, yanlış olanları görebilmemiz gerekir.

Yaşlı kadınların öğretici masallarından birinin kalıntıları olduğuna inandığım ve aç kalmış yabanıl kadının düştüğü kötü durumu açıklayan bir masal vardır. "Şeytanın Dans Eden Ayakkabıları," "Şeytanın

Kıpkırmızı Ayakkabıları" ve "Kırmızı Ayakkabılar" gibi çeşitli adlarla bilinir. Hans Christian Andersen de bu eski masala dair kendi yorumunu yazmış ve bu sonuncu ismi koymuştur. Gerçek bir anlatıcı gibi, öykünün özünü büyük ölçüde kendi etnik aklı ve duyarlığıyla kuşatmıştır.

Aşağıdaki öykü "Kırmızı Ayakkabılar"ın bir Macar-Alman versiyonudur. Tereza Teyzem çocukluğumda bize bu öyküyü sık sık anlatırdı. Burada öyküyü, onun inayetiyle kullanıyorum. Kendi yaratıcı ve edebi tarzıyla her zaman söze şöyle başlardı: "Ayakkabılarına bak ve sade oldukları için şükret... çünkü birinin fazla kırmızı ayakkabıları varsa, çok dikkatli yaşaması gerekir."

Kırmızı Ayakkabılar

Bir zamanlar ayakkabıları olmayan öksüz bir çocuk varmış. Fakat çocuk, bulduğu bütün kumaş parçalarını biriktirmiş ve bir süre sonra kendisine bir çift kırmızı ayakkabı dikmiş. Görünüşleri kabaymış, ama onları seviyormuş. Günleri, hava iyice kararana kadar dikenli koruluklarda yiyecek toplamakla geçse de, ayakkabılar ona kendisini zengin hissettiriyormuş.

Bir gün paçavralar içinde ve kırmızı ayakkabılarıyla yoldan aşağı yorgun argın yürürken, yanında aniden yaldızlı bir at arabası durmuş. İçinde yaşlı bir kadın varmış. Onu eve götürüp kendi küçük kızıymış gibi davranacağını söylemiş. Böylece yaşlı zengin kadının evine gitmişler. Çocuğun saçları yıkanıp taranmış. Temiz beyaz iç çamaşırları, güzel bir yün elbise, beyaz çoraplar ve parlak siyah ayakkabılar verilmiş. Çocuk, eski giysilerini, özellikle de kırmızı ayakkabılarını sorduğunda, yaşlı kadın giysilerinin çok kirli ve ayakkabılarının çok gülünç olduğunu, bu yüzden onları ateşe attığını, orada yanarak kül olduklarını söylemiş.

Çocuk çok üzülmüş, çünkü çevresindeki bütün zenginliklere rağmen kendi elleriyle yaptığı basit kırmızı ayakkabılar ona en büyük mutluluğu veriyormuş. Şimdi hep uslu uslu oturmak, sekmeden yürümek ve kendisiyle konuşulmadan konuşmamak zorundaymış, ama yüreğinde gizli bir ateş yanmaya başlamış ve eski kırmızı ayakkabılarını her şeyden daha çok özlemeye devam ediyormuş.

Masumlar Günü'nde kilise topluluğuna kabul edilecek kadar büyü-

düğünde, yaşlı kadın bu özel gün için hazırlanmış bir çift ayakkabı almak üzere onu yaşlı ve sakat bir ayakkabıcıya götürmüş. Ayakkabıcının sandığında, en güzel deriden yapılmış bir çift kırmızı ayakkabı duruyormuş; ayakkabılar adeta ışık saçıyormuş. Gerçi kırmızı ayakkabılar kilise için tam bir rezaletmiş, ama yalnızca yüreğindeki özlem ve açlıkla seçim yapan çocuk, kırmızı ayakkabıları seçmiş. Yaşlı kadının gözleri o kadar bozukmuş ki, ayakkabıların rengini görememiş ve parasını ödeyerek onları satın almış. Yaşlı ayakkabıcı çocuğa göz kırparak ayakkabıları paketlemiş.

Ertesi gün kilise üyeleri şaşkınlıkla çocuğun ayağındaki ayakkabıla-
 rı süzüyormuş. Kırmızı ayakkabılar, parlatılmış elmalar gibi, yürek gibi, kırmızıyla yıkanmış erikler gibi parlıyormuş. Herkes bakakalmış; duvardaki ikonlar, hatta heykeller bile ayakkabıları uygun bulmadıklarını gösterir şekilde, bakakalmışlar. Ama kız, ayakkabıları her şeyden çok seviyormuş. Böylece papaz ses verip de koro uğuldadığı, org pompalandığı zaman çocuk hiçbir şeyin kırmızı ayakkabılarından daha güzel olmadığını düşünmüş.

Günün sonuna doğru yaşlı kadın, koruması altındaki çocuğun kırmızı ayakkabıları hakkında bilgilendirilmiş. "Asla, ama asla bu kırmızı ayakkabıları bir daha giyme!" diye tehdit etmiş yaşlı kadın. Ama ertesi pazar çocuk kırmızı ayakkabılarını siyahlara tercih etmekten kendini alamamış ve yaşlı kadınla küçük kız her zamanki gibi kiliseye doğru yola koyulmuşlar.

Kilisenin kapısında kolu askıda olan yaşlı bir asker varmış. Dar bir ceket giymiş ve kırmızı bir sakalı varmış. Saygıyla eğilmiş ve çocuğun ayakkabılarındaki tozu fırçalamak için izin istemiş. Çocuk ayağını uzatmış ve o da kızın ayak tabanlarını kaşındıran küçük bir dans şarkısı ritmiyle ayakkabıların altına hafifçe vurmuş. "Dansa kalmayı unutma," diye gülümsemiş ve göz kırpmış.

Herkes yine yan yan kızın kırmızı ayakkabılarına bakmış. Ama o kıpkırmızı, ahududu gibi, nar gibi parlak olan bu ayakkabıları o kadar çok seviyormuş ki, pek başka bir şey düşünemiyor, ayini de pek duyamıyormuş. Ayaklarını kâh böyle, kâh şöyle döndürüp kırmızı ayakkabılarına hayran olmakla o kadar meşgulmüş ki, koroya eşlik etmeyi unutmuş.

Yaşlı kadınla birlikte kiliseyi terk ederken yaralı asker bağırmış: "Ne kadar güzel dans eden ayakkabılar!" Sözleri, kızın anında birkaç hızlı dönüş yapmasına neden olmuş. Ama bir kez hareket etmeye başlayan ayaklarını durduramayan kız, çiçek tarhlarından ve kilisenin köşesin-

den dans ederek geçmiş, öyle ki sanki kontrolünü tamamen yitirmiş gibi görünüyormuş. Bir gavotte, sonra bir *csárdás*, sonra da yol boyunca tarlalardan kendi kendine vals yaparak geçmiş.

Yaşlı kadının arabacısı oturduğu yerden atlayarak inmiş ve kızın peşinden koşmuş, onu yakalayarak tekrar arabaya getirmiş, ama kızın kırmızı ayakkabıların içindeki ayakları sanki hâlâ yere basıyormuş gibi havada dans etmeye devam ediyormuş. Yaşlı kadın ve arabacı, asılıp çekmişler, kırmızı ayakkabıları çıkarmaya çalışmışlar. Bütün şapkalar yere düşüp bacaklar tekmeler savururken, ortaya görülmeye değer bir manzara çıkmış, ama sonunda çocuğun ayakları sakinleşmiş.

Eve dönünce yaşlı kadın kırmızı ayakkabıları çıkararak bir rafın üs- 245
tüne fırlatıp atmış ve kızı, onlara bir daha dokunmaması için uyarmış. Ama kız onları izleyip özlem duymaktan kendini alamamış. Ona göre bunlar hâlâ, yeryüzündeki en güzel şeylermiş.

Çok geçmeden, kader bu ya, yaşlı kadın yatağa düşmüş ve doktor gider gitmez kız kırmızı ayakkabıların saklandığı odaya dalmış. Rafın üstünde epey yükseklerde duran ayakkabıları süzmüş. Süzüşü daha uzun bir bakışa, uzun bakışı da güçlü bir arzuya dönüşmüş, o kadar büyük bir arzu ki, kız ayakkabıları raftan alıp ayaklarına geçirmiş ve yaptığının hiçbir zararı olmayacağını düşünmüş. Ama ayakkabılar topuklarına ve ayak parmaklarına değer değmez, dans etme dürtüsüne yenik düşmüş.

Ve böylece dans ederek kapıdan çıkmış, merdivenlerden inmiş ve ardı ardına hızla önce bir gavotte, sonra bir *csárdás*, sonra da büyük, cesur bir vals dönüşü yapmış. Kız, zafer duygusu içindeymiş ve sola doğru dans etmek isteyip de ayakkabılar sağa doğru dans etmekte ısrar edene kadar başının belada olduğunu kavramamış. Dönerek dans etmek istediğinde ise, ayakkabılar öne doğru dümdüz dans etmekte ısrar ediyormuş. Ve ayakkabılar kızı dans ettirirken, öteki tarafa dönmek yerine sağ tarafına, yola doğru dans etmişler ve onu çamurlu tarlalardan geçirerek karanlık ve kasvetli ormana doğru götürmüşler.

Orada bir ağaca dayanmış halde kırmızı sakalı, askıdaki kolu ve dar ceketiyle yaşlı asker duruyormuş. "Olur şey değil!" demiş. "Ne güzel dans eden ayakkabılar!" Dehşete düşen kız, ayakkabıları çekerek çıkarmaya çalışmış, ama o asıldıkça, ayakkabılar ayaklarını daha da sıkı kavramış. Bir ayağı üstünde zıplayarak ötekinden ayakkabıyı çıkarmaya çalışmış, ama yerdeki diğer ayağı bu durumda bile dans etmeyi sürdürüyor, elindeki ayak da dansın kendine düşen kısmını yapıyormuş.

Ve böylece dans etmiş, etmiş, etmiş... En yüksek tepelerde ve vadi-

ler boyunca, yağmurda, karda ve gün ışığında dans etmiş. En karanlık gecede ve güneş doğarken dans etmiş ve alacakaranlıkta hâlâ dans ediyormuş. Ama bu güzel bir dans ediş değilmiş. Korkunç bir dans edişmiş ve o kız için dur durak yokmuş.

Dans ederek bir kilise avlusuna girmiş ve oradaki korkunç bir hayalet içeri girmesine izin vermemiş. Hayalet ona şu sözleri söylemiş: "Bir hayalete, hortlağa dönüşene kadar, bir deri bir kemik kalana kadar, dans eden bağırsakların dışında senden bir şey kalmayana kadar kırmızı ayakkabılar içinde dans edeceksin. Bütün köylerden kapı kapı dolaşıp dans ederek geçeceksin, her kapıya üç kez vuracaksın ve insanlar açıp
 baktıklarında seni görüp kendileri adına senin yazgından ürkecekler. Kırmızı ayakkabılar dans ettikçe sen de dans edeceksin."

Kız merhamet dilemiş, ama daha fazla yalvaramadan kırmızı ayakkabıları onu uzaklara götürmüş. Fundaların üstünde dans etmiş, akarsulardan geçmiş, çalılıklardan atlamış, hiç durmaksızın dans ederek eski evine gelmiş. Evde yas tutuluyormuş. Onu eve alan yaşlı kadının o yokken öldüğünü öğrenmiş. Ancak o dans etmeye devam etmiş; yapması gerektiği gibi, dans etmiş. Sefil bir bitkinlik ve dehşet içinde kasabanın celladının yaşadığı ormana kadar dans etmiş. Ve kızın eve yaklaştığını hisseden celladın duvarındaki balta titremeye başlamış.

Kapıda hâlâ dans ederken bir yandan da cellada "Lütfen!" diye yalvarmış. "Lütfen ayakkabılarımı keserek çıkarın ve beni bu korkunç yazgıdan kurtarın." Bunun üzerine cellat kırmızı ayakkabıların bantlarını baltasıyla kesmiş. Ama ayakkabılar hâlâ ayağında duruyormuş. O zaman kız ağlayarak cellada, hayatının hiçbir değerinin olmadığını ve ayaklarını kesmesi gerektiğini söylemiş. Cellat da ayaklarını kesmiş. Ve içinde ayaklar olduğu halde kırmızı ayakkabılar dans etmeye devam ederek ormana doğru uzaklaşmış, tepelere çıkmış ve gözden kaybolmuş. Kız artık zavallı bir sakatmış ve hayatını sürdürebilmesi için başkalarına hizmet etmesi gerekiyormuş ve bir daha asla, asla kırmızı ayakkabıları arzulamamış. ❦

PERİ MASALLARINDAKİ ACIMASIZ KAYIPLAR

Peri masallarında neden böylesine acımasız bölümler olduğunu sormak fazlasıyla anlaşılırdır. Bu fenomen dünyanın dört bir yanındaki mitlerde ve folklorda bulunur. Bu masalın tüyler ürpertici sonu, manevi kah-

ramanın başladığı bir dönüşümü tamamlayamadığı masal sonları için tipiktir.

Psikolojik olarak, acımasız bölüm, buyurgan bir psişik gerçeği iletir. Bu gerçek o kadar acildir –ve aynı zamanda da "Ah, hımm, anlıyorum," diyerek görmezden gelen kişinin güle oynaya kendi kötü yazgısına doğru yürümesi o kadar kolaydır– ki, daha hafif sözlerle anlatılırsa, uyarılara kulak asmayabiliriz.

Modern teknolojik dünyada peri masallarının acımasız bölümlerinin yerine televizyon reklamlarındaki görüntüler geçmiştir: İçkili araba kullanılması halinde neler olduğunu göstermek için bir üyesi siyahla karalanmış bir aile fotoğrafı gösterilir, resmin üstünde kan izleri vardır ya da insanları yasadışı ilaç kullanımından caydırmak için, bir tavada kabarcıklar çıkaran bir yumurta gösterilerek ilaçların beyni ne hale getirdiği gösterilmeye çalışılır. Acımasız motif, duygusal benliğin çok ciddi bir mesaja dikkat kesilmesini sağlamak için kullanılan eski bir yöntemdir.

"Kırmızı Ayakkabılar"daki psikolojik gerçek şudur: Temel sevincine ve vahşi değerine sıkıca tutunmazsa ya da onu yeniden elde etmezse, kadının anlamlı hayatı yıpratılabilir, tehdit edilebilir, soyulabilir ya da kandırılarak elinden alınabilir. Masal, bir vahşi ruh kıtlığına düştüğümüzde kapılabileceğimiz tuzak ve zehirlere dikkatimizi çekmektedir. Vahşi doğayla sıkı bir işbirliği içinde olmayan kadın acıkır ve "kendini daha iyi hissetme"lerden, "beni yalnız bırak"lardan ve "lütfen –beni sev"lerden oluşan bir saplantıya düşer.

Aç kalan bir kadın, kendisine ikame olarak sunulan her şeyi kabul eder ki, bunlar sırf plasebo işlevi gören, kendisi için kesinlikle hiçbir işe yaramayan şeyler olabileceği gibi, zamanını ya da yeteneklerini korkunç bir şekilde boşa harcatan ya da hayatını fiziksel açıdan tehlikeye sokan yıkıcı ve hayati tehdit arz eden unsurlar da olabilir. Bir kadını, denetimini kaybetmiş bir halde, çılgın gibi dans ettiren –sonra da celladın kapısına sürükleyen– şeyleri seçmeye iten işte bu ruhsal kıtlık halidir.

Bu yüzden, bu masalı daha iyi anlamak için, içgüdüsel ve vahşi hayatını yitirmenin, bir kadına yolunu neredeyse tamamen nasıl kaybettirdiğini görmemiz gerekir. Sahip olduğumuz şeyleri elde tutmak, Vahşi Kadın'a geri dönen yolu bulmak için hangi hataların bir kadını böylesine tuzağa düşürdüğünü görmek gerekir. O zaman bu yolu izleyerek geri dönebilir ve onarabiliriz. O zaman yeniden bir bütün olabiliriz.

Göreceğimiz gibi, el yapımı kırmızı ayakkabıların yitirilmesi, kadının bizzat kendisinin tasarladığı hayatını ve tutkulu yaşama gücünü

kaybetmesini ve bundan böyle çok uysal bir hayat sürdürmesini temsil eder. Bu da kaçınılmaz olarak doğru algılamanın kaybına, bu kayıp ise aşırılığa, aşırılık da ayağın, üstünde durduğumuz zeminin, temelimizin, özgürlüğümüzü destekleyen içgüdüsel doğamızın derin bir bölümünün kaybedilmesine yol açar.

"Kırmızı Ayakkabılar," bize bir bozulmanın nasıl başladığını ve eğer kendi vahşi çıkarlarımız için duruma müdahale etmezsek sonuçta ne hale geldiğimizi göstermektedir. Şuna kuşku olmasın, bir kadın –bu iblis ne türden olursa olsun– kendi iblisine müdahale etmek ve onunla savaşmak için gayret gösterdiğinde, bu gerek arketipsel, gerekse de uzlaşıma dayalı gerçeklik açısından bilinen en değerli savaşlardan biridir.

Masalda olduğu gibi, kadın, kıtlık, esir düşme, içgüdülerinin yaralanması, yıkıcı seçimleri ve buna benzer diğer tüm yollarla iyice dibe vursa bile, unutmayın ki dip, psişenin yaşayan köklerinin bulunduğu yerdir. Bir kadının vahşi temelleri tam da buradadır. Yeni bir şeyi tekrar ekmek ve büyütmek için en iyi topraktır dip. Bu anlamda dibe vurmak, son derece acı verici olsa da, aynı zamanda tohum ekmenin zeminidir.

Zehirli kırmızı ayakkabılara sahip olmayı ve bunu takiben hayatın kendimiz ve başkaları için değerini yitirmesini asla istemesek de, bu hayatın ateşli ve yıkıcı merkezinde lanetli dansını yapmış, kendini ve yaratıcı hayatını yitirmiş, ucuz (ya da pahalı) bir el sepetinde cehenneme sürüklenmiş, ama yine de her nasılsa zaman içindeki bir çatlak aracılığıyla iblisinden kaçıp bunu başkalarına anlatıncaya kadar bir sözcüğe, bir düşünceye, bir fikre tutunmuş olan bu kadındaki ateşi, bilgelikle kaynaştıran bir şey vardır.

Bu yüzden denetimsizce dans eden, bastığı zemini ve ayaklarını yitiren ve bu acıklı durumu masalın sonunda anlayan kadının özel ve değerli bir bilgeliği vardır. O bir *saguaro* yani "çölde yaşayan hoş ve güzel bir kaktüs" gibidir. Bir saguaro delik deşik edilebilir, oyulabilir, devrilebilir, ezilebilir, ama yine de yaşar, yine de hayat veren suyu depolar, yine de yabanıl bir şekilde büyüyüp zamanla kendini onarır.

Peri masalları on sayfa içinde sona erse de, yaşamlarımız daha uzun sürer. Bizler çok ciltli kitap takımlarıyız. Hayatımızın bir bölümü duvara toslayıp yansa da, her zaman bizi bekleyen bir bölüm ve sonra başka bir bölüm daha vardır. Doğrusunu yapmak, hayatlarımızı sahip olmayı hak ettiğimiz şekillerde biçimlendirmek için her zaman daha başka fırsatlarımız olacaktır. Bir başarısızlıktan nefret ederek zamanınızı harcamayın. Başarısızlık, başarıdan daha büyük bir öğretmendir. Dinleyin, öğrenin, devam edin. Bu masaldan öğrendiğimiz şey budur. Onun kadim mesajına kulak veriyoruz. Durumun daha da kötüye gitti-

ği örüntüleri öğreniyoruz, böylece üstüne basmadan ya da yakalanmadan önce, tuzakları, kafesleri ve yemleri hissedebileceğimiz bir güçle yola devam edebiliyoruz.

Başkalarına nasıl görünürse görünsün, bizim en çok değer verdiğimiz canlı hayat, en çok sevdiğimiz hayat değersizleştirildiği ve küle çevrildiği zaman ne olduğunu anlayarak, bu çok önemli masalı çözümlemeye başlayalım.

EL YAPIMI KIRMIZI AYAKKABILAR

Masalda, çocuğun kendisi için yaptığı, kendisini özel hissetmesini sağlayan kırmızı ayakkabıları yitirdiğini görüyoruz. Kız yoksul olsa da, yaratıcıdır; kendi yolunu bulabilecek beceriye sahiptir. Hiç ayakkabısı yokken, dışarıdaki hayatının güçlüklerine rağmen kişiliğinin ruhsal yönünü hissetmesini sağlayan ayakkabılar edinmesini bildi. El yapımı ayakkabılar, onun alt düzeydeki bir psişik varoluştan çıkıp kendi tasarladığı tutkulu bir hayata yükselişinin işaretiydi. Ayakkabıları, becerikli dişi doğasının gündelik hayatın içinde bir bütünlüğe kavuşmasına yönelik muazzam ve somut bir adımı temsil etmektedir. Hayatının kusurlu olmasının önemi yoktur. Onun yaşama sevinci vardır. Gelişip ilerleyecektir.

Peri masallarında, bu tipik biçimdeki yoksul, ama yaratıcı karakteri, manevi açıdan zengin ve yavaş yavaş bilinçlenerek uzun bir dönem içinde daha güçlü hale gelen kişileri anlatan psikolojik bir motif olarak değerlendirebiliriz. Bu karakterin tam da bizleri betimlediği söylenebilir, çünkü hepimiz yavaş, ama emin adımlarla ilerleriz.

Toplumsal açıdan, ayakkabılar bir kişilik tipini ötekinden ayırma ve tanımaya ilişkin bir mesaj yollar. Genellikle sanatçılar, sözgelimi mühendislerin giydiğinden tamamen farklı ayakkabılar giyerler. Ayakkabılar neye benzediğimize, hatta kimi zaman kim olmaya özendiğimize, olmayı denediğimiz personaya dair bir şeyler anlatır.

Arketipsel ayakkabı simgeciliği eski zamanlara, ayakkabıların bir güç göstergesi olduğu zamanlara kadar gider: Yöneticilerin ayakkabısı vardı, kölelerin yoktu. Bugün bile modern dünyanın büyük bölümünde bir kişinin ayakkabı giyip giymediğine olduğu kadar, ayakkabı giyenlerin "kalantor" kimseler olup olmadığını da gözeterek söz konusu bu kişilerin zekâsına ve yeteneklerine dair keskin yargılarda bulunması öğretilir.

Masalın bu versiyonu, ayakkabıların hayatta kalma araçları olarak

görüldüğü soğuk kuzey ülkelerinde yaşananlardan kalmıştır. Ayakları kuru ve sıcak tutmak, kişiyi acı soğuk ve yağışta canlı tutar. Teyzemin, kış için sadece bir çift ayakkabısı olan birinin ayakkabılarını çalmanın cinayete eşdeğer bir suç olduğunu söylediğini anımsayabiliyorum. Eğer bir kadın gelişme ve sevinç kaynaklarını elinde tutamazsa, yaratıcı ve tutkulu doğası aynı şekilde risk altına girer. Bunlar, onun sıcaklığıdır, korunmasıdır.

Ayakkabı simgesi psikolojik bir metafor olarak anlaşılabilir; üstünde durduğumuz şeyi -ayaklarımızı- korur ve savunur. Arketipsel simgecilikte ayaklar, hareketliliği ve özgürlüğü temsil eder. Bu anlamda, ayakları örtecek ayakkabılara sahip olmak, inançlarımızın kanıtlarına ve bu inançlara göre davranmak için gereken şeylere sahip olmak demektir. Bir kadın, psişik ayakkabılar olmadan keskinlik, duyarlılık, dikkat ve dayanıklılık gerektiren iç ya da dış koşullarla başa çıkamaz.

Hayat ve adanma birbirini tamamlar. Kırmızı, hayatın ve adanmanın rengidir. Coşkulu bir hayat yaşamak için çeşitli fedakârlıklarda bulunmamız gerekir. Eğer üniversiteye gitmek istiyorsanız, zaman ve parayı feda etmeli ve bu girişim üzerinde yoğunlaşmalısınız. Eğer yaratmak istiyorsanız, yüzeyselliği, kısmen güvenliğinizi ve çoğu zaman sevilme arzusunu feda etmeli; en yoğun içgörülerinizi, en uzun menzilli görülerinizi düzene sokmalısınız.

Çok fazla fedakârlık yapılmasına rağmen, ortaya bir yaşam gücü çıkmazsa, o zaman sorunlar başgösterir. O zaman kırmızı, hayatın kanı değil, kaybedilen kanın rengi olur. Masalda yaşanan da tam olarak budur. Çocuğun el yapımı kırmızı ayakkabıları yakıldığında canlı, parlak ve sevilen bir kırmızı yitirilir. Bu bir hasreti, bir saplantıyı ve son olarak başka tür bir kırmızıya bağımlı olma sürecini başlatır: Ani gelişmeleri, ucuz heyecanları ile ruhsuz cinselliği simgeleyen ve anlamı olmayan bir hayata götüren bir kırmızıdır bu.

Demek ki, peri masalının bütün boyutlarını tek bir kadının psişesinin bileşenleri olarak anlarsak, çocuğun kırmızı ayakkabıları yaparak büyük bir iş başardığını görebiliriz: Çocuk –sadece kendi yolundan, sağa ya da sola bakmadan büyük bir kararlılıkla gittiği– hayatı, ayakkabısız/köle bir hayat olmaktan çıkarır ve onu yaratmak için duraklayan, güzelliği fark edip sevinci hisseden, tutkuya sahip olan, doyumu ve vahşi dediğimiz bütünsel doğayı oluşturan bütün şeyleri kaydedebilen bir bilinç haline taşır.

Ayakkabıların kırmızı olması, bunun, fedakârlığı da içeren coşkulu bir hayat süreci olacağını gösterir. Bu, doğru ve yerindedir. Ayakkabıların el yapımı olması ve bez parçalarının bir araya getirilmesiyle mey-

dana getirilmesi, bütün bu şeyleri safdil algılamasını kullanarak kendisi için bir araya toplayan ve her ne sebeple olursa olsun annesiz kalmış, eğitilmemiş olan çocuğun yaratıcı tini simgelediğini gösterir. Doğrusu bu, övgüye değer ve ruhani bir başarıdır. Bravo!

Eğer bu durum olduğu gibi kalabilseydi, olaylar yaratıcı benlik açısından güzel bir şekilde gelişirdi. Masalda, çocuk kendi el becerisinden hoşnuttur; bunu yapabilmesinden, arayıp toplayacak, tasarlayacak, parçaları birleştirip uyduracak, fikirlerini aşikâr kılacak sabra sahip olmasından memnundur. Başlangıçta ürünün kaba saba olmasının bir önemi yoktur; bütün kültürlerde ve her zaman, Tanrılar ilk seferinde birçok yaratığı mükemmel olarak yaratmadı. İlk deneme her zaman geliştirmeye açıktır, ikincisi de ve genellikle üçüncüsü ve dördüncüsü de öyledir. Bunun, o kişinin iyi olmasıyla ve beceriyle bir ilişkisi yoktur. Bu sadece hayattır; hatırlatır ve gelişmesini sürdürür.

Şayet çocuk yalnız bırakılırsa, başka bir çift kırmızı ayakkabı yapacak ve bunu bir başkası ve bir başkası izleyecektir, ta ki, ilkinin kaba sabalığından kurtuluncaya kadar. İlerleme gösterecektir. Ama zor koşullarda harika bir beceri ve gelişim göstermesinin ötesinde, onun açısından en gözalıcı gerçek, yaptığı bu ayakkabılardan duyduğu sevinçtir ve sevinç onun hayatının kanıdır, manevi besinidir, ruhsal hayatıdır ve tüm bunların bir toplamıdır.

Sevinç, bir kadının, kâğıdın üstüne sözcükleri ilk kez öylece döktüğünde ya da tam kafasının üstüne *al punto* notlar astığında sahip olduğu duygu türüdür. Vay canına! İnanılmaz! Bu, bir kadının gebe olduğunu (bunu istediğini) anladığında sahip olduğu türden bir duygudur. Bir kadının, sevdiği insanlara hoşlanarak baktığında hissettiği türden bir sevinçtir. Bir kadının kendini direngen hissettiği, yoğun hissettiği, riske girmesini gerektiren, sınırlarını zorlayan, kendisine iyi gelen bir şey başardığında hissettiği türden bir sevinçtir – belki hoş bir şekilde, belki değil, ama o şeyi, o birini, o sanatı, o savaşı, o anı, yani hayatını o yapmıştır, o yaratmıştır. Bu, bir kadının doğal ve içgüdüsel varoluş durumudur. Vahşi Kadın bu türden bir sevinç aracılığıyla ortaya çıkar. Bu tür ruhsal durumlar onu adıyla çağırır.

Fakat öyküde, yazgının dediği olur ve bir gün bez parçalarından biraraya getirilerek yapılan basit kırmızı ayakkabıların, yani yalın yaşama sevincinin tam aksi yönünde giden yaldızlı bir araba gıcırdayarak ve sallanarak çıkagelir ve çocuğun yaşamına girer.

1. Tuzak: Yaldızlı araba, hayatın değersizleştirilmesi: Arketipsel simgecilikte atlı araba, akla gelen ilk somut anlamıyla değerlendirilen bir imgedir, bir şeyi bir yerden bir yere götüren bir nakil aracıdır. Modern düş malzemesinde ve çağdaş folklorda yerini büyük ölçüde aynı arketipsel "havayı" veren otomobil almıştır. Klasik olarak bu türden bir "taşıyıcı" nakil aracı bizi psişede bir yerden bir yere, bir fikirden ötekine, bir düşünceden diğerine ve bir çabadan başkasına taşıyan psişenin merkezi ruh hali olarak anlaşılır.

Burada yaşlı kadının yaldızlı arabasına binmek, yaldızlı kafese girmeye benzer; sözde daha rahat, daha sıkıntısız koşullar sunsa da, aslında kişiyi esir alır. İlk anda algılanamayan bir şekilde tuzağa düşürür, çünkü yaldız ilk başta insanın aklını başından alabilir. Bu yüzden hayat yolunda kendi yaptığımız ayakkabılarla giderken şuna benzer bir ruh halinin üzerimize çöktüğünü düşünün: "Belki de başka bir şey daha iyi olurdu; o kadar da zor olmayan bir şey; daha az zaman, enerji ve zahmet gerektiren bir şey."

Kadınların hayatında bu sık olur. Bir çabanın ortasındayızdır ve iyi ile kötü arasında gidip gelen duygular hissediyoruzdur. Bu çabamızı sürdürürken elimizden geleni yapar ve hayatımızı da buna uygun düzenlemekle yetiniriz. Ama çok geçmeden bir şey beynimizi yıkayıp, "Bu iş hayli zor. Ama şuradaki o güzel falana ya da filana bak. Şu süslenip püslenmiş şey daha kolay, daha güzel, daha çekici görünüyor," demeye başlar. Ansızın yaldızlı at arabası sallanarak durur, kapı açılır, küçük merdiven aşağı iner ve içeri gireriz. Baştan çıkarılmışızdır. Bu ayartılma düzenli bir şekilde ve kimi zaman her gün yaşanır. Bazen hayır demek zordur.

Böylece yanlış kişiyle evleniriz, çünkü ekonomik açıdan daha rahat bir hayata kavuşuruz. Üstünde çalıştığımız yeni parçayı bırakıp geri döner ve daha kolay, ama son on yıldır hor kullandığımız ve bir kenara attığımız eski ve yıpranmış parçayı kullanırız. Şu güzel şiiri daha da güzel kılmak için çabalamaz, onu bir kez daha elden geçirmek yerine, üçüncü taslağında bırakırız.

Yaldızlı araba senaryosu, kırmızı ayakkabıların basit sevincine galebe çalar. Bunu bir kadının mal mülk ve konfor arayışı olarak yorumlayabilsek de, daha çok yaratıcı hayatın temel konularında pek fazla zahmete girmek zorunda kalmamak gibi basit bir psikolojik arzuyu ifade eder. Daha kolay sahip olma arzusu tuzak değildir; bu, egonun doğal olarak arzuladığı bir şeydir. Ah... Peki ya bedeli? Tuzak, işte bu be-

deldir. Çocuk, zengin yaşlı kadınla yaşamaya gittiğinde tuzak da kendini gösterir. Orada terbiyeli ve sessiz olmalıdır... Görünür özleme, daha özgül olarak da o özlemin doyurulmasına izin verilmez. Bu, yaratıcı tin için ruhsal kıtlığın başlangıcıdır.

Klasik Jungcu psikoloji, ruhun kaybının özellikle orta yaşlarda, otuz beşinde ya da daha sonra ortaya çıktığını vurgular. Ama modern kültürün içinde yaşayan kadınlar için ister on sekizinde, isterse sekseninde olsunlar, ister evli isterse bekâr olsunlar, soyağaçları, eğitimleri ya da ekonomik durumları ne olursa olsun ruh kaybı gündelik bir tehlikedir. Birçok "eğitimli" insan, "ilkel" insanların ruhlarını kendilerinden çalabileceklerini düşündükleri yaşantılarla ve olaylarla ilgili sonsuz listelerini –yılın yanlış bir mevsiminde bir ayının görülmesinden tutun da, içinde biri öldükten sonra henüz kutsanmamış olan bir eve girmeye kadar– duyduklarında anlayışla gülümser.

Modern kültürde harikulade ve hayat verici pek çok şey olsa da, bin kilometrekare genişliğindeki kuş uçmaz kervan geçmez yerlerden ziyade hemen bir sokak ötemizde sayıca çok daha fazla kutsanmamış ölüm yerleri ve yanlış zamanda ortaya çıkmış ayılar bulunur. Anlamla, tutkuyla, ruhsallıkla ve derin doğayla bağlantımıza göz kulak olmaya devam etmemiz gerekliliği en önemli psişik gerçek olmaya devam eder. Bu el yapımı ayakkabıları zorla süpürmeye, ayartmaya, uzaklaştırmaya çalışarak, "Bu dansı, çiçek ekimini, kucaklamayı, bulmayı, planlamayı, öğrenmeyi, barışmayı, temizliği... daha sonra yapacağım" türünden basit mazeretler üretmemize yol açan pek çok şey vardır. Bunların hepsi tuzaktır.

2. *Tuzak: Kurumuş yaşlı kadın, kocayan kuvvet:* Düş ve masal yorumunda "tutumların taşıyıcısı"na (yaldızlı arabaya) kim sahipse, psişeyi aşağıya doğru bastıran, ileri doğru zorlayan, hoşuna gittiği doğrultuda hareket ettiren ana değerin o olduğu düşünülür. Bu durumda, arabaya sahip olan yaşlı kadının değerleri psişeyi yönlendirmeye başlar.

Klasik Jungcu psikolojide arketipsel yaşlılık figürü kimi zaman bir "senex" kuvveti olarak adlandırılır. Latincede *senex*, "yaşlı adam" demektir. Daha uygun düşecek bir şekilde ve cinsiyet yüklemesi olmadan kullanırsak, yaşlılık simgesi, *yaşlanan kuvvet* olarak, yaşlılara özgü bir tarzda davranan kuvvet olarak anlaşılabilir.[1]

1. Birbiriyle ilişkili bu sözcükler (Señora, Señor, senate ve senile) Latince *sen* (yani, yaşlı) kökünden gelir.

Masallarda bu yaşlı kuvvet, çoğu zaman tek yanlı olarak tasvir edilen yaşlı bir kişidir ve bu, o kişinin psişik sürecinin de tek yanlı bir şekilde gelişmekte olduğunu gösterir. İdeal şeklinde, yaşlı bir kadın uygun dozda huysuzluk, uzun dişlilik, dobralık, yeterli ölçüde serpilmiş işveli küstahlıkla birlikte... ağırbaşlılığı, ustalığı, bilgeliği, kendini bilmeyi, gelenek taşıyıcılığını, sınırların iyi belirlenmesini ve deneyimi simgeler.

Ama herhangi bir masaldaki yaşlı bir kadın, "Kırmızı Ayakkabılar"da olduğu gibi, bu nitelikleri olumsuz amaçlar için kullandığında, psişenin sıcak kalması gereken yönlerinin zamanla donmak üzere olduğu konusunda uyarılırız. Psişenin içinde normalde canlı ve hayat dolu olan bir şey, kolalanıp düzlenmek, kökünden sökülmek ya da tanınmayacak kadar çarpıtılmak üzeredir. Çocuk, yaşlı kadının yaldızlı arabasına, ardından da evine girdiğinde, tıpkı pençesini iki tarafı da keskin dişli bir tuzağa bilerek sokmuş gibi esir düşmekten kaçamaz.

Masalda gördüğümüz gibi, yaşlı kadın tarafından eve kabul edilmek, yeni olana değer verilmesini sağlamak yerine, yaşlılık tutumunun yeniliği tahrip etmesine neden olur. Yaşlı kadın koruması altındaki çocuğun akıl hocalığını üstlenmek yerine, onu hareketsiz kılmaya çalışır. Bu masaldaki yaşlı kadın bilge biri değildir, tersine, kendisini denemeden ya da tam anlamıyla hayata geçirmeden tek bir değerin devam edip gitmesine adamıştır.

Kilisedeki tüm sahnelerden anladığımız kadarıyla bu tek değer, topluluğun kanaatinin her şeyden daha fazla önem taşıması ve bireysel vahşi ruhun ihtiyaçlarını gölgede bırakmasının gerekli olmasıdır. Topluluk genellikle bir bireyi çevreleyen kültür[2] olarak düşünülür. Bu doğru olmakla birlikte, Jung'un tanımı "bire kıyasla birçok olan"dır. Pek çok topluluktan etkileniriz, hem yakın ilişki içinde olduğumuz gruplardan, hem de üyesi olmadıklarımızdan. Bizi çevreleyen topluluklar, akademik, tinsel, mali, iş-dünyasıyla ilgili, ailevi ya da ne türden olursa olsun, hem üyelerine hem de üye olmayanlara aynı güçlü ödül ve cezaları uygular. Düşüncelerimizden sevgili seçimimize ve hayatımızın en önemli uğraşına kadar her tür şeyi etkilemeye ve denetlemeye çalışırlar. Tercihlerine uymayan çabaları ise küçük düşürebilir ya da engelleyebilirler.

Bu masaldaki yaşlı kadın simgesi, topluluk geleneğinin katı bir koruyucusudur, sorgulanmayan statükoyu güçlendirir: "Uslu dur; pürüz çıkarma; fazla derin düşünme; büyük düşüncelerin olmasın; sadece dü-

2. Dışarıdaki kültürler kadar, içsel kültürler de vardır. Bunlar belirgin olarak aynı şekilde davranır.

şük bir profili sürdür; karbon kopya gibi ol; nazik ol; hoşlanmasan da, uymasa da, doğru büyüklükte olmasa da, incitse de 'evet' de" ve bunun gibi uyanların sözcüsüdür.

Yaşamsallıktan böylesine yoksun bir değerler sistemine uymak, ruhsal bağlantının aşırı düzeyde kaybına neden olur. Toplumsal yakınlıkları ya da etkilenmeleri bir kenara bırakarak, vahşi ruhumuz ve yaratıcı tinimiz yararına yapmamız gereken, herhangi bir toplulukla kaynaş*ma*mak, kendimizi bizi çevreleyenlerden ayırarak onlarla aramızda bizim seçimlerimiz doğrultusunda köprüler kurmaktır. Hangi köprülerin güçlü olacağına ve rahat geçileceğine, hangilerinin eksik ve boş kalacağına biz karar veririz. İlişki kurmayı uygun gördüğümüz topluluklar, ruhsal ve yaratıcı hayatımız için en büyük desteği verenler olacaktır.

Eğer bir kadın üniversitede çalışıyorsa, akademik bir topluluktadır. Bu topluluk ortamının ona her sunduğuyla kaynaşması gerekmez. Kadın, içinde yaşadığı ortama kendi özel çeşnisini katabilir. Bütünsel bir yaratık olarak, hayatında bunu dengeleyecek başka güçlü şeyler yaratmadıkça tek yanlı, dırdırcı, "işimi yaparım, evime giderim, geri gelirim" tipinde bir kişiye dönüşüp, giderek bozulmaktan kurtulamaz. Eğer bir kadın hangi malzemeden yapılmış olduğunu görmek için ona bakmayı ihmal eden, "Bu kişiyi yönlendiren nedir?" diye sormayı beceremeyen ve onu olumlu yönde cesaretlendirecek ya da ona meydan okuyacak çabalar göstermeyen bir örgütlenmenin, derneğin ya da ailenin bir parçası olmaya çalışıyorsa... o zaman gelişme ve yaratma yeteneği azalır. Koşullar ne kadar çetinse, o da hiçbir şeyin büyüyemeyeceği tuzlu, çorak topraklara o ölçüde sürgün edilir.

Bir kadının, hayatını ve zihnini, yavan topluluk düşünüşünden ayırması ve kendine özgü yeteneklerini geliştirmesi, gösterebileceği en önemli başarılar arasındadır, çünkü bu eylemler, gerek ruhun, gerekse psişenin köleliğin pençesine düşmesini önler. Doğası itibarıyla bireysel gelişmeyi teşvik eden bir kültür, herhangi bir grup ya da cinsiyetten hiçbir zaman bir köle sınıfı yaratmaz.

Ancak, masaldaki çocuk yaşlı kadının kuru değerlerine razı olur. O zaman yabanıllaşır, doğal bir durumdan bir tutsaklık durumuna geçer. Çok geçmeden, şeytani kırmızı ayakkabıların vahşi heveslerine kapılır, ama doğuştan gelen duyumsama ve tehlikeleri algılama yeteneğinden yoksundur.

Eğer gerçek ve tutkulu hayatlarımızdan uzaklaşır ve kuru yaşlı kadının yaldızlı arabasına binersek, aslında o soğuk yaşlı mükemmeliyetçinin personasını ve ihtiraslarını benimsemiş oluruz. O zaman, tutsak dü-

şen bütün yaratıklar gibi, uygulamalarımda genellikle "adı olmayan huzursuzluk" olarak nitelediğim saplantılı bir özleme sürükleyen bir kederin pençesine düşeriz. Ondan sonra da, bize kendimizi tekrar canlı hissettireceğini vaat eden ilk şeye tutunma riskiyle karşı karşıya kalırız.

Gözlerimizi dört açmamız ve daha kolay bir varoluşa, rahatsızlıktan uzak bir yola ilişkin önerileri dikkatle tartmamız gerekir; özellikle de karşılığında bizden kişisel yaratıcı sevincimizin, kendi yaktığımız bir ateş yerine bir krematoryum ateşine teslim edilmesi isteniyorsa.

3. Tuzak: Hazinenin yanması, Hambre del Alma, *Ruhsal Kıtlık:* Yanma vardır, sevince eşlik eder; yanma vardır, yok oluşa götürür. Biri dönüşümün ateşidir, ötekiyse sadece ölümün. Bizim istediğimiz, dönüşümün ateşidir. Ama birçok kadın kırmızı ayakkabılardan vazgeçer ve çok fazla temizlenip paklanmış ve çok nazik başka birinin dünya görüşüyle uyum sağlamaya razı olur. Değerleri, propagandaları ve felsefeleri toptan (psikolojik olanlar dahil) sindirdiğimizde, neşe kaynağı kırmızı ayakkabılarımızı yok edici ateşe atarız. Yaşamlarımızın güçsüzleşmesine, görüşümüzün zayıflayıp tinsel kemiklerimizin kırılmasına neden olacak şekilde çizer, davranır, yazar, yapar ya da olursak, kırmızı ayakkabılar yanarak küle döner.

Bu koşullar altında bir kadının hayatı solgunluğa yenik düşer, çünkü o artık *hambre del alma,* yani aç kalmış ruhtur. Bütün istediği, derin hayatını geri kazanmaktır. Bütün istediği, elleriyle yaptığı kırmızı ayakkabılardır. Bunların temsil ettiği vahşi sevinç, kötü kullanılmanın ateşinde ya da insanın kendi çalışmalarını değersizleştirmesinin ateşinde yanmış olabilir. İnsanın kendine dayattığı suskunluğun alevlerinde yanmış olabilir.

Çok, çok fazla sayıda kadın, gerekli bilince ulaşmadan önce korkunç bir söz vermişlerdir. Genç kadınlar olarak temel bir yüreklendirmeden ve destekten öyle yoksun, üzüntü ve gücenmeyle o kadar doluydular ki, kalemlerini bıraktılar, sözcüklerini kilitlediler, şarkılarını susturdular, sanat çalışmalarını dürdüler ve bunlara bir daha asla dokunmamaya ant içtiler. Böyle bir durumdaki kadın, istemeden de olsa, kendi eliyle yaptığı hayatıyla birlikte fırına girmiş demektir. Hayatı küle döner.

Bir kadının hayatı kendinden duyduğu nefretin ateşinde de ölüp gidebilir, çünkü kompleksler soğuktan yakabilirler ve en azından belli bir süre için, o kadını korkutmayı başararak onun için önemli olan çalışmalara ya da hayata yakın durmasını önleyebilirler. Git*me*mekle, hare-

ket et*me*mekle, öğren*me*mekle, arayıp bul*ma*makla, elde et*me*mekle, üstlen*me*mekle, ol*ma*makla yıllar harcanır.

Bir kadının kendi hayatının geleceğine ilişkin sahip olduğu hayaller, başka birinin kıskançlığının ya da birinin ona yönelik apaçık yıkıcılığının alevlerinde de öldürülebilir. Ailenin, akıl hocalarının, öğretmenlerin ve arkadaşların haset duyduklarında ille de yok edici olmaları gerekmez, ama bazıları gerek gizli gerekse o-kadar-da-gizli-olmayan şekillerde kesinlikle ve kararlı bir biçimde yıkıcıdır. Hasmane bir sevgi ilişkisine, ana babaya, öğretmene ya da arkadaşa hizmet ederken hiçbir kadın yaratıcı hayatını askıya almaktan kendini kurtaramaz.

Kişisel ruhsal-hayat yanarak kül olduğunda, kadın, yaşamsal hazinesini yitirir ve tıpkı Ölüm gibi soğuk ve kupkuru bir şekilde hareket etmeye başlar. Bilinçdışında ise kırmızı ayakkabılara, yani vahşi sevince duyduğu arzu devam etmekle kalmaz, kabarıp taşar ve sonunda gaddar ve çok aç bir halde ayaklarına takılarak onu sendeletir ve yere devirir. 257 F17

Hambre del alma, acıkmış bir ruh halinde olmak, merhametsizce aç bırakılmaktır. O zaman bir kadın kendisini tekrar canlı hissettirecek herhangi bir şeyin açlığıyla yanar. Tutsak düşen bir kadının aklı başında değildir ve iyi olsun olmasın, özgün hazineye *benzer gibi görünen* her şeyi kabul eder. Kendi gerçek ruhsal-hayatı için açlık çeken bir kadın, dışarıdan "derli toplu" görünebilir, ama içeride düzinelerce yalvarıp yakaran el ve boş ağızla doludur.

Bu durumda, koşullarına ya da etkisine bakmadan, her besini yer, çünkü geçmiş kayıplarını telafi etmeye çalışmaktadır. Bu korkunç bir durum olmakla birlikte, vahşi Benlik hiç durmaksızın bizi kurtarmayı dener. Biz koşullarımızın farkına varana ve hazineyi geri almak için adımlar atana kadar fısıldar, inler, seslenir, gece düşlerimizde etsiz cesetlerimizi sürükler.

Açlıktan adeta kudurmuş olan hayvanların davranışlarına dikkat edersek, -en sık görülenleri alkol, uyuşturucular ve kötü aşklar olmak üzere- aşırılıklara batan ve ruhsal açlığın yönlendirdiği kadınları daha iyi anlarız. Aç ruhlar gibi, kurtlar da acımasız, açgözlü, masum ve korunmasız hayvanları avlayarak yaşayan, öldürmek için öldüren, ne zaman yetti deneceğini asla bilmeyen hayvanlar olarak tasvir edilir. Görebileceğiniz gibi, kurtların masallarda ve gerçek hayatta çok menfi ve aslında hiç de hak etmedikleri kötü bir ünleri vardır. Gerçekteyse kurtlar fedakâr toplumsal yaratıklardır. Bütün sürü içgüdüsel olarak öylesine sağlıklı bir şekilde örgütlenir ki, kurtlar sadece hayatta kalmak için öldürür. Bu normal örüntü, ancak tek bir kurt ya da sürü bir travma ya-

şadığında gevşer ya da değişir.

Kurtlar iki durumda aşırı saldırgan bir biçimde öldürücü olurlar. Bir kurt ya kuduza veya ona benzer bir hayvan hastalığına yakalandığında ayrım gözetmeden öldürebilir ya da bir kıtlık döneminden sonra. Kıtlığın, yaratıkların davranışlarını değiştirebileceği düşüncesi, ruhsal açlık çeken kadınlar açısından çok önemli bir metafordur. Tuzaklara düşmelerine ya da kötü bir şekilde incinmelerine neden olan tinsel/psikolojik sorunlara sahip on kadından dokuzunu, o sırada aç olan ya da geçmişte önemli bir şekilde ruhsal açlık çekmiş olan kadınlar oluşturur.

Karlar yükselip av hayvanına ulaşmak olanaksızlaştığında, kurtlar arasında kıtlık başgösterir. Geyikler kar temizleme makineleri gibi davranır; kurtlar yüksek karlar arasından onların izlerini takip eder. Geyikler yoğun kar yağışı nedeniyle kıpırdayamaz hale düştüğünde, kar temizleme işi gerçekleşmez; o zaman kurtlar da kapana kısılır. Ardından kıtlık gelir. Kurtlar için en tehlikeli kıtlık zamanı kıştır. Kadın için kıtlık, herhangi bir zamanda ortaya çıkabilir ve kendi kültürü dahil, herhangi bir yerden kaynaklanabilir.

Kurtlar için, karların crimeye başladığı ilkbaharda kıtlık genellikle sona erer. Bir kıtlığı takiben sürü bir öldürme cinnetine kapılabilir. Sürü üyeleri öldürdükleri av hayvanlarının çoğunu yemez ve saklamaz. Öylece bırakır. Yiyebileceklerinden çok daha fazlasını, ihtiyaç duyabileceklerinden çok daha fazlasını öldürürler.[3] Bir kadın da, tutsak düşüp aç kaldığında benzer bir süreç ortaya çıkar. Birdenbire gitmekte, yapmakta, olmakta özgür olan kadın, tüm hiddetiyle aşırılıklara saldırma tehlikesi içindedir... ve bu konuda kendini haklı hisseder. Masaldaki kız da, zehirli kırmızı ayakkabıları her ne pahasına olursa olsun elde etme konusunda kendini haklı görür. Bu aşamada, kıtlıktan kaynaklanan bir durum, sağduyuyu olumsuz etkiler.

Bir kadının en ruhani hayatının hazinesinin yanarak kül olduğu durumlarda, kadın beklemeye razı olmak yerine, sınırsız bir açlık hissine kapılır. Böylece, örneğin, heykel yapmasına izin verilmemiş olan bir kadın birden gece gündüz heykel yapmaya başlar, uykudan kesilir, masum bedenini besinden yoksun bırakır, sağlığı kötüleşir ve kimbilir başka neler yaşanır. Belki de artık bir an bile uyanık kalamaz; ah, uyuşturuculara uzanır... çünkü ne kadar süre özgür kalacağını kim bilebilir ki...

Hambre del alma, ruhun niteliklerinin (yaratıcılık, duyusal farkındalık ve diğer içgüdüsel yeteneklerin) açlığıyla da ilişkilidir. Eğer bir kadından, dizleri birbirini öpecek şekilde oturan bir hanımefendi olma-

3. Barry Holston Lopez bunu *Of Wolves and Men* çalışmasında "et sarhoşluğu" olarak tanımlar (New York: Scribner's, 1978).

sı beklenirse, eğer kaba dille konuşulduğunda bayılacak şekilde yetiştirildiyse, hiçbir zaman pastörize süt dışında bir şey içmesine izin verilmediyse... o zaman, özgür bırakıldığında dikkatli olun! Birdenbire ne kadar çok içerse içsin erik cini ona yetmeyebilir, sarhoş bir gemici gibi sere serpe yatabilir ve kullandığı dil, duvardaki boyayı bile yerinden kaldırabilir. Kıtlığın akabinde, bir gün yine tutsak düşüleceği korkusu baş gösterir. Bu yüzden, elde etmek olanağı varken, elde edilir.[4]

Bir anlam taşıyan ve bizzat kendilerinin anlam kazandırdığı bir hayata aç olan kadınlar, aşırılıklar ya da aşırı davranışlar yoluyla güçlü bir öldürme dürtüsü duyabilirler. Bir kadın uzun dönemler boyunca kendi döngülerinin ya da yaratıcı gereksinimlerinin dışında yaşadığında, alkol, uyuşturucu, öfke, tinsellik, başkalarının ezilmesi, onunla bununla düşüp kalkma, gebelik, çalışma, yaratma, denetim, eğitim, düzen, beden sağlığı, abur cubur yiyecekler (adını siz koyun) gibi sık görülen aşırılıklara kaçmaya başlar. Kadınlar bunu yaparken kendini ifade etme, ruhsal dışavurum ve ruhsal doyumun düzenli döngülerinde yaşadıkları kaybı telafi etmektedirler.

Aç kalan kadın, ardı sıra birçok kıtlığa dayanır. Kaçmayı tasarlayabilir, ancak kaçmanın bedelinin çok yüksek olduğuna, bunun ona çok fazla libidoya, çok fazla enerjiye mal olacağına inanır. Eğitimi, mali durumu, tinselliği gibi diğer açılardan da hazırlıksız olabilir. Ne yazık ki, hazinenin kaybedilmesi ve kıtlığa dair derinlere işlemiş anılar, aşırılıkların arzulanabilir olduğu mazeretini üretmemize neden olabilir. Tabii ki, sonunda duyumlardan (herhangi bir duyumdan) zevk alabilmek öyle bir rahatlık ve öyle bir hazdır ki...

Kıtlıktan yeni kurtulmuş bir kadın, sırf değişiklik olsun diye hayattan zevk almak ister. Hayatta kalmak için gereken duygusal, akli, fiziksel, tinsel ve mali sınırlara dair algılarının körelmiş olmasıysa, onu tehlikeye sokar. Orada bir yerlerde bir çift zehirli kırmızı ayakkabı onun için parlayıp durmaktadır. Her nerede karşısına çıkarsa çıksın, onları alacaktır. Kıtlığın beraberinde getirdiği sorun, işte budur. Ona benzeyen bir şey özlemini giderecekse, kadın onu sımsıkı tutar, hem de hiç sorgulamadan...

4. İnsan ister sokaklarda, isterse ipek çoraplar içinde yetişmiş olsun, kolaylıkla "aşırıya kaçabilir." Yanlış arkadaşlar, gösterişler, acının azalması, korumacı davranışlar, insanın kendi ışığının donuklaşması, bütün bunlar birikimlerine bakmadan insanları bulabilir.

4. Tuzak: Temel içgüdünün yaralanması, tutsaklığın sonuçları: İçgüdüleri tanımlamak zordur, çünkü girdikleri biçimler görülemez ve her ne kadar zamanın başlangıcından bu yana insan doğasının bir parçası olduklarını hissetsek de, nörolojik olarak tam olarak nereye yerleştirileceklerini ya da bizi kesin olarak nasıl etkilediklerini kimse bilmez. Psikolojik açıdan Jung, içgüdülerin psikoid bilinçdışından, psişenin, biyolojinin ve tinin değebildiği katmanından çıktığını öne sürmüştür. Ben de büyük ölçüde aynı kanıdayım ve özellikle yaratıcı içgüdünün, tıpkı düşlerin simgeselliğinin olduğu gibi, Benliğin lirik dili olduğunu söylemeye cüret edecek kadar ileri gidiyorum.

Etimolojik olarak *içgüdü* (instinct) sözcüğü Latince "itki" anlamına gelen *instinguere*'den türemiştir. *Instinctus* da doğuştan gelen bir uyarıcı yoluyla teşvik etme ya da itme, "kışkırtma" anlamına gelir. İçgüdü fikrine, basiret ve bilinçle harmanlandığında, insanlara bütünsel bir şekilde davranabilmeleri yönünde yol gösteren içsel bir şey olarak olumlu bir değer atfedilebilir. Bir kadın, tüm içgüdüleri sağlam ve yerinde olarak doğar.

Masaldaki çocuğun yeni bir ortama, kabalığının yontulduğu ve zor hayatının ortadan kalktığı bir ortama sürüklendiği söylenebilirse de, gerçekte bireyleşmesi kesintiye uğrar ve gelişmeye dönük çabaları durur. Ketleyici bir varlık olan yaşlı kadın, yaratıcı tinin çalışmalarını bir zenginlik olarak değil de, ıvır zıvır gibi görüp el yapımı kırmızı ayakkabıları yaktığında, çocuk her zamankinden daha suskun olduğu bir döneme girer. Keder boğulur, zaten yaratıcı olan tin, doğal ruhsal hayatından koparılıp kilitlendiğinde beklenen bir durumdur bu. Daha da kötüsü, çocuğun bu güç durumdan uygun bir şekilde kaçma içgüdüsü de körelerek yok olur. Yeni bir hayata yönelmek yerine, tutkalla dolu bir psişik havuzda oturur kalır. Haklı bir gerekçe olduğunda kaçmamak, depresyona neden olur. İşte, başka bir tuzak daha.

Ruha istediğiniz adı verin: İnsanın vahşiyle evliliği, gelecek umudu, tışkıran enerjisi, yaratıcı tutkusu, tarzı, yaptıkları, Sevgili, vahşi damat, "Tanrının soluğundaki kuştüyü."[5] Hayatınızda bu süreç için sarf edeceğiniz sözcük ya da imgeler her neyse, tutsak düşenler de onlardır. Psişenin yaratıcı tininin böylesine yasta olmasının nedeni de budur.

Tutsak düşmüş çeşitli hayvan türleriyle ilgili vahşi hayat çalışmalarında, hayvanat bahçesindeki yerleri ne kadar sevimli inşa edilirse edilsin, bakıcıları, gerçekte de olduğu gibi, onları ne kadar çok severse sevsin, hayvanların genellikle yavrulama yeteneklerini yitirdikleri, beslen-

5. Aziz Hildegard diye de bilinen, Binghamlı Abbess Hildegard'dan. Kay: MSZ Weisbaden, Hessische Lantesbibliother.

me ve dinlenme ihtiyaçlarının bozulduğu, hayati davranışlarının azalarak uyku haline, somurtkanlığa ya da istenmeyen saldırganlığa dönüştüğü görülmüştür. Hayvanbilimciler tutsak hayvanlardaki bu davranışlara "hayvan depresyonu" adını verirler. Bir hayvan kafese konulduğunda uyku, eş seçimi, yumurtlama, çiftleşme, ana babalık vb doğal döngüleri olumsuz etkilenir. Doğal döngüler yitirildikçe, bunu boşluk takip eder. Boşluk, Budistlerin kutsal boşluk kavramı gibi tam bir boşluk değildir, daha çok penceresi olmayan, sımsıkı kapalı bir kutunun içinde olmayı andırır.

Bu yüzden, kadınlar kuru ve yaşlı kadının hanesine girdiklerinde, kararsızlık, miasma, can sıkıntısı, basit depresyonlar ve hayvanların tutsak alındıklarında ve maruz kaldıkları darbelerle serseme çevrildiklerinde gösterdikleri belirtilere benzeyen ani kaygı durumları yaşarlar. Çok fazla evcilleşme, sonuçta oyun oynama, ilişki kurma, başa çıkma, gezinme, bir araya gelme ve bunun gibi unsurlara yönelik güçlü ve temel itkileri yok eder. Bir kadın fazlasıyla "iyi-yetişmiş" olmaya razı olduğunda, bu itkilere yönelik içgüdüleri azar azar en karanlık bilinçdışına, otomatik olarak ulaşabileceği bölgenin dışına itilir. Bu durumda, içgüdülerinin zedelenmiş olduğu söylenir. Doğal olarak gelmesi gereken şeyler ya hiç gelmez ya da aşırı ölçüde asılma, çekme, akıl yürütme, kendi benliğiyle mücadele etmenin ardından gelir.

Aşırı evcilleşmeden tutsaklık olarak söz ederken, çocuğun az ya da çok uygarlaşmış bir tarzda davranmayı öğrendiği süreç olan toplumsallaşmadan söz etmiyordum. Toplumsal gelişme çok önemlidir. O olmadan, bir kadın dünyada kendi yolunu çizemez.

Ama aşırı evcilleşme, dans etmenin hayati özünü yasaklamak gibidir. Uygun ve sağlıklı halinde vahşi benlik, halim selim ya da amaçsız değildir. Tetiktedir ve verili herhangi bir harekete ya da devinime karşı duyarlıdır. Tüm koşullar için mutlak olan ve yinelenen bir örüntüye kilitlenmez. Yaratıcı seçim gücü vardır. İçgüdüsü zedelenmiş kadının seçim gücü yoktur. Olduğu yere saplanıp kalır.

Saplanıp kalmanın çeşitli yolları vardır. İçgüdüsü zedelenmiş kadın yardım istemekte ya da ihtiyaçlarını tanımlamakta sıkıntı çektiği için, genellikle kendini ele verir. Kaçmaya ya da savaşmaya dönük doğal içgüdüleri büyük ölçüde yavaşlamış ya da tükenmiştir. Doyma, tat alma, kuşkulanma, dikkat duyumlarını tanıma, tam olarak ve özgürce sevme dürtüsü ya ketlenmiştir ya da abartılıdır.

Masalda olduğu gibi, vahşi benliğe yönelen en sinsi saldırılardan biri, eğer yerine getirilirse bir ödül verileceğini ima ederek, kişiyi uygun bir şekilde ve terbiyeli davranmaya yöneltmektir. Bu yöntem iki yaşın-

daki bir çocuğu odasını temizlemesi (yatak yapılana kadar oyuncaklarla oynamaması) için geçici bir süreliğine ikna edebilirse de (edebilirseyi vurguluyorum),[6] canlı bir kadının hayatında asla, ama asla işe yaramaz. Tutarlılık, bir işin sonunu getirme ve örgütlenme, bunların hepsi yaratıcı hayatın gerçekleştirilmesi için esas olmakla birlikte, yaşlı kadının "terbiyeli ol" uyarısı herhangi bir büyüme ve gelişme fırsatını yok eder.

Yaratıcı hayatın ana damarı, özü, beyin kökü oyundur, terbiye değil. Oynama itkisi bir içgüdüdür. Oyun yoksa, yaratıcı hayat da yoktur. Uslu olunursa, yaratıcı hayat olmaz. Sessizce oturulursa, yaratıcı hayat olmaz. Sadece ağırbaşlı bir şekilde konuşulur, düşünülür, davranılırsa, çok az yaratıcı özsuyu çıkar. Kadınların garip olanı aşağılamasını; yeni ve olağandışı olandan kuşku duymasını; ateşli, coşkulu, yenilikçi olandan kaçınmasını; kişisel olanı kişisellikten arındırmasını yüreklendiren herhangi bir grup, toplum, kurum ya da örgüt, bir ölü kadınlar kültürü istemektedir.

1960'ların blues şarkıcısı Janis Joplin, tini ezen kuvvetler tarafından içgüdüsü zedelenmiş olan yabanıl kadına iyi bir örnektir. Onun yaratıcı hayatı, masum merakı, hayat sevgisi, büyüme yılları sırasında dünyaya bir ölçüde saygısız bakışı, zamanının beyaz Güneyli Baptist toplumunun "iyi-kız" anlayışıyla onu kuşatanların büyük bir kısmı ve öğretmenleri tarafından acımasızca karalanmıştı.

Çok başarılı bir öğrenci ve yetenekli bir ressam olduğu halde, makyaj yapmadığı[7] için diğer kızlar tarafından; kasabanın dışındaki yüksekçe bir kayaya tırmanıp orada arkadaşlarıyla şarkı söylemekten ve caz dinlemekten hoşlandığı için ise komşuları tarafından dışlanmıştı. Sonunda blues dünyasına kaçtığında o kadar açtı ki, artık ne zaman yeter diyeceğini bilemiyordu. Sınırları sallantıdaydı, bu ise seks, içki ve ilaçlar konusunda sınır tanımamasına yol açmıştı.[8]

6. "Ev ödevini yapana kadar kurabiye yok" tekniğine Psikoloji 101'de Primack ilkesi ya da "büyükanne kuralı" denir. Klasik psikoloji bile böyle bir kuralın yaşlıların dünyasına ait olduğunu kabul ediyor gibi görünmektedir.

7. Joplin makyaj yapmamakla politik bir ifadede bulunmuyordu. Birçok ergen gibi, cildi bozulmuştu ve öyle görünüyor ki, lisedeyken kendini erkekler için potansiyel bir sevgiliden çok bir kafadar olarak görüyordu. 1960'larda Birleşik Devletler'de birçok yeni militanlaşmış kadın, politik bir ifadede bulunmak amacıyla makyajdan kaçınıyordu; temelde söyledikleri şey, kendilerini erkekler tarafından tüketilecek hoş bir nesne olarak sunmak istemedikleriydi. Buna karşın, birçok yerli kültürde her iki cinsten insan da hem uzak tutmak hem de çekici olmak için yüzlerini ve vücutlarını boyar. Özünde, kadınlar için kendini süslemek kadınların yaratıcı dünyasına ait bir şeydir ve kendini nasıl süslemeyi seçtiği, süsleyip süslemediği, her iki halde de kişisel bir dildir, kadının ne istediğini anlatır.

8. *Kırmızı Ayakkabılar*'ın modern bir versiyonunu yaşamış olan Janis Joplin'in çok

Aç ruhta görülen aynı zedelenmiş-içgüdü örüntüsü, Bessie Smith, Anne Sexton, Edith Piaf, Marilyn Monroe ve Judy Garland'da da vardır: "Uymaya" çalışma, ölçüsüzleşme, duramama.[9] Savunmasız bir durumdayken çok kötü seçimler yapmış olan içgüdüsü-zedelenmiş yetenekli kadınlardan oluşan çok uzun bir liste çıkarabiliriz. Masaldaki çocuk gibi bunların hepsi de elleriyle yaptıkları kırmızı ayakkabıları yolun bir yerinde kaybetmiş ve kendilerini, zehirli kırmızı ayakkabılara giden yolda bulmuşlardır. Hepsi kederle doludur, çünkü tinsel-besine, ruhsal-öyküye, doğal gezinmelere, ihtiyaçlarıyla uyumlu bir süslenmeye, Tanrısal öğrenime, basit ve sağlıklı bir cinselliğe açlık duyarlar. Ama, istemeden de olsa, onları çılgınca dans eden hayaletlere çeviren lanetli ayakkabıları –hayatın giderek daha da kötüleşmesine neden olan inançları, eylemleri, fikirleri– seçerler.

Kadınlar çılgınca davrandıklarında, saplantılarına engel olamadıklarında ya da daha az habis, ama yine de yıkıcı olan örüntülere yapıştıklarında, sorunun kaynağında içgüdülerin zedelenmesinin bulunması ihtimali küçümsenmemelidir. Zedelenmiş içgüdünün onarılması, bir tutsaklığın meydana geldiğini, bunu bir ruhsal açlığın izlediğini, içgörünün ve korunmanın olağan sınırlarının kaybolduğunu kabullenmekle başlar. Bir kadını tutsaklığa ve ardından açlığa götüren sürecin tersine çevrilmesi gerekir. Ama, birçok kadın öyküde anlatıldığı şekliyle, birbirini izleyen birkaç evreden daha geçer.

5. Tuzak: Gizli bir hayata sinsice sokulmaya çalışmak, ikiye bölünmek: Masalın bu bölümünde özel bir ayinle kilise topluluğuna kabul edilecek olan çocuk, yeni ayakkabılar için bir ayakkabıcıya götürülecektir. Kabul töreni motifi, bu öyküye görece modern bir eklemedir. Arketipsel olarak "Kırmızı Ayakkabılar"ın aybaşı kanamalarının başlaması ve anne-tarafından-daha-az-korunan bir hayata geçilmesi, genç bir kadına kendisinden büyük kadınlar tarafından dış dünyanın farkında olma ve ona tepki gösterme yollarının öğretilmesiyle ilgili çok eski bir öykü ya da mitin üst üste binen parçalarından biri olması mümkündür.[10]

Eski Hindistan, Mısır, Asya'nın bazı bölümleri ve Türkiye'nin ana-

güzel bir biyografisi için bkz. Myra Freidman, *Buried Alive: The Biography of Janis Joplin* (New York: Morrow, 1973). 1992'de Harmony Books, NY tarafından yayımlanmış yeni bir versiyonu da vardır.

9. Bu, organik etiyolojiyi, ve bazı vakalarda ise iyatrojenik [tedaviden kaynaklanan] kötüleşmeyi görmezden gelmek değildir.

10. *Kırmızı Ayakkabılar*'ın sahip olduğumuz en modern versiyonları, bu törenlerin özgün konusunun nasıl çarpıtılıp çürütüldüğünü muhtemelen binlerce sayfalık bir ta-

erkil kültürlerinde –ki bu kültürlerin binlerce kilometre uzaklıktaki bizlerin ruh anlayışını etkilediğine inanılır– genç kızlara ayaklarını boyayabilmeleri için kına ve benzeri kırmızı boyar maddelerin sürülmesinin, eşik (geçiş) törenlerinin merkezi bir özelliği olduğu söylenir.[11] En önemli eşik törenlerinden biri, ilk aybaşı kanamasıyla ilgiliydi. Bu tören, çocukluktan çıkarak kendi karnından dünyaya hayat getirmeye ilişkin büyük yeteneğe, buna eşlik eden cinsel gücü ve bütün çevresel kadınlık güçlerini taşımaya geçişi kutluyordu. Tören bütün evreleriyle, kırmızı kanla ilgiliydi: Aybaşı kanamasının rahimden gelen kanı, çocuğun dünyaya getirilişinin ya da düşük yapmanın kanı, hep ayaklara doğru akan kanlardır. Görebileceğiniz gibi, özgün kırmızı ayakkabıla-

rın birçok anlamı vardır.

Masumlar Günü'ne yapılan gönderme de yine sonradan yapılan bir eklemedir. Avrupa'da, eski Pagan dünyanın kış gündönümü kutlamalarının yerini alan bir Hıristiyan yortu gününü anlatır. Eski Pagan kutlamaları sırasında kadınlar, gelecek ilkbahardaki simgesel ve gerçek yeni hayata hazırlanmak için kadın bedeninin ve kadın ruhunun/tininin temizlenmesine yönelik bir tören yapıyorlardı. Bu törenler (bir çocuğun ölümü ya da düşük, ölü doğum ve eski yıllarda kadınların cinsel ve üretken hayatlarında önemli olan diğer olaylar gibi) doğum kayıpları[12] için grupça yas tutmayı da içermiş olabilir.[13]

---

rihsel araştırmadan daha açıkça gösterir. Geriye kalan bu versiyonlar, kalıntıdan ibaret olsalar da, değerlidir, çünkü kimi zaman bir masala daha yakın zamanlarda yapılmış daha acımasız ekleme/çıkarmalar, masalın kendisinde gösterilen yıkıcı süreci taklit eden bir kültürde ve/veya psişik çevrede yaşamı sürdürmek ve gelişmek için bilmemiz gerekenleri tam olarak bize söyler. Bu anlamda, şimdi ve burada bizi bekleyen psişik tuzakları açıkça gösteren bölük pörçük bir masala sahip olduğumuz için garip bir şekilde şanslıyız.

11. Eski ve çağdaş aborijinal kadınların törenlerine çoğu zaman "ergenlik" ya da "doğurganlık" törenleri denir. Bununla birlikte, bu sözler antropoloji, arkeoloji ve etnolojide XIX. yüzyıl ortasından beri var olan büyük ölçüde erkeksi bakış açısından kaynaklanmıştır. Bunlar, güncel gerçekliği temsil etmekten çok, ne yazık ki, kadınların hayat süreçlerini çarpıtıp parçalayan sözlerdir.

Mecazi olarak bir kadın kendi pelvisinin kemik boşluklarından birçok kez ve farklı şekillerde hem yukarıya hem de aşağıya doğru geçer ve her seferinde yeni bilgiler edinme potansiyelini içinde barındırır. Bu süreç kadının bütün hayatı boyunca sürer. "Doğurganlık" evresi denen şey aybaşı görmeyle başlayıp menopozla bitmez.

Bütün "doğurganlık" törenlerine eşik törenleri demek daha uygundur; her biri sadece görünür bir şekilde değil, içsel olarak da başarıyla geçilen özgül dönüştürücü gücüne göre adlandırılır. "Güzellik Yolu" denen Dine (Navajo) kutsama töreni, dilin ve adlandırmanın iyi bir örneğidir, meselenin özünü tanımlamaktadır.

12. Jungcu analist Judith A. Savage'ın *Mourning Unlived Lives –A Psychological Study of Childbearing Loss*, mükemmel bir kitaptır ve kadınlar için çok önemli olan bu konu üzerine türündeki az sayıda yapıttan biridir (Wilmette, Illinois: Chiron, 1989).

13. Hatha ve tantrik yoga gibi törenler, dans ve insanın bedeniyle ilişkisini düzenleyen diğer uygulamalar yeniden güç kazanma açısından çok etkilidir.

Masalın burasında psişik bastırılmanın en açıklayıcı bölümlerinden biri ortaya çıkar. Çocuğun doymak bilmez ruhsal açlığı, kuruyup gitmiş davranışlarını denetimden çıkarır. Ayakkabıcıda, yaşlı kadını aldatarak tuhaf kırmızı ayakkabılara sinsice sokulur. Ruhsal hayata yönelik bu gözü dönmüş açlık, hızla psişenin yüzeyine çıkmıştır ve eline ne geçerse onu alacaktır, çünkü en kısa sürede tekrar bastırılacağını bilir.

Bu patlayıcı psikolojik "sokulma" bir kadın benliğinin büyük bölümlerini psişenin gölgelerine baskıladığı zaman ortaya çıkar. Analitik psikoloji açısından hem olumlu hem de olumsuz içgüdü, itki ve duyguların bilinçdışına bastırılması, onların gölge bir dünyayı mesken tutmasına neden olur. Ego ve süperego, gölge itkileri sansürlemeyi sürdürmeye çalışsa da, bastırmanın neden olduğu bu basınç, bir lastiğin iç duvarlarındaki kabarcık gibidir. En sonunda, lastik dönüp ısındıkça kabarcığın üzerindeki basınç da yoğunlaşır, bu ise içindekilerin tamamının boşalarak dışa doğru patlamasına yol açar.

Gölge de aynı şekilde davranır. Cimri bir insanın herkesi şaşırtıp birdenbire bir yetim yurdüna milyonlarca dolar vermesinin ya da normalde nazik olan birinin öfkeden kudurup delirmiş bir Roma mumu gibi davranmasının nedeni budur. Gölge dünyasına kapıları biraz açarak ve çeşitli ögeleri her seferinde birkaç tane olmak üzere serbest bırakarak, onlarla ilişkiye girerek, kullanım alanları bularak, görüşmeler yaparak gölgenin sokulma ataklarından ve beklenmeyen patlamalardan duyduğumuz şaşkınlığı azaltabileceğimizi görürüz.

Gerçi değerler kültürden kültüre değişebildiği için gölgede farklı "olumsuzlar" ve "olumlular" ortaya çıkabilir, ama olumsuz olarak değerlendirilen ve bu nedenle gölgeler ülkesine gönderilenler bir kimseyi, çalmaya, aldatmaya, öldürmeye, çeşitli şekillerde aşırı davranmaya ve bu minvalde olgulara yüreklendiren tipik itkilerdir. Gölgelerin olumsuz veçheleri garip bir biçimde heyecan verici olmakla birlikte, bireylerin, ilişkilerin ve büyük grupların ruh hallerindeki dengeyi ve dinginliği çalarak entropik bir yapı da barındırır.

Ancak gölge, kişiliğin kutsal, hoş, güzel ve güçlü boyutlarını da içerebilir. Özellikle kadınlar için gölge hemen her zaman varoluşun kültürleri tarafından yasaklanmış olan ya da pek destek verilmeyen çok güzel ve incelikli yönlerini içerir. Birçok kadının psişesindeki kuyunun dibinde hayalperest yaratıcı, kurnaz doğrucu Davut, uzağı gören, kendisi hakkında küçümsemeden iyi söz edebilen, yaltaklanmadan kendisiyle yüzleşebilen, sanatını mükemmelleştirmeye çalışan biri yatar. Kültürümüzdeki kadınlar için gölgedeki olumlu itkiler çoğu zaman el yapımı bir hayatın yaratılmasına izin vermekle ilgilidir.

Ruhun ve benliğin bu iskartaya çıkarılmış, değersizleştirilmiş ve "kabul edilemez" boyutları karanlıkta öylece yatmaz, tersine, ne zaman ve nasıl bir özgürlük hamlesinde bulunacaklarının planlarını yaparlar. Bilinçdışında fokurdayıp köpürürler, çağıldarlar, kaynarlar, ta ki bir gün üstlerindeki kapak, ne kadar sıkı kapatılmış olursa olsun, taşkın bir sel halinde ve kendi bildikleri gibi dışarıya ve yukarıya doğru patlayana kadar.

O zaman onu kapatmaya çalışmak, bizim ıssız ormanlarda dediğimiz gibi, beş kiloluk torbanın içine on kiloluk çamuru yeniden sokmaya çalışmaya benzer. Bir kez patladı mı, gölgeden püskürenleri tekrar tıkıştırıp kapatmak zordur. Yaratıcı tinin sevincini tamamen gömmektense, bilinçli bir şekilde yaşatmak için bütünsel bir yol bulmak en iyisidir, ama kimi zaman kadın köşeye sıkıştırılır ve ortaya da böyle bir sonuç çıkar.

Yazarlar, ressamlar, dansçılar, anneler, arayıcılar, mistikler, öğrenciler ya da gezginler, yazmayı, resim yapmayı, dans etmeyi, anneliği, araştırmayı, bakmayı, öğrenmeyi, talimi bıraktıklarında, gölge hayat ortaya çıkar. Bunları yapmayı uzun zaman harcamalarına karşın, istedikleri sonuca ulaşamamaları ya da hak ettikleri kadar tanınmamaları ya da sayısız başka nedenler yüzünden bırakmış olabilirler. Yaratıcı güç hangi nedenle olursa olsun durunca, tabii bir şekilde ona doğru akan enerji de fırsatını bulduğu her an ve her yerde yüzeye çıkabileceği yeraltına iner. Bir kadın, gündüzleri istediği her şeyi tam anlamıyla yapamayacağını hissettiğinden, garip bir ikili hayat sürdürmeye başlar. Gündüz saatlerinde "miş" gibi yaparken, fırsatını bulduğunda bambaşka bir şekilde davranır.

Bir kadın, hayatını güzel, temiz ve küçük bir pakete tıkıştırırmış gibi yaptığı zaman, aslında sadece bütün hayati enerjisini gölgeye sokarak yay gibi gerilmektedir. Böyle bir kadın, "İyiyim, ben iyiyim," der. Odanın diğer köşesinden ya da aynada ona bakarız. Biliriz ki, iyi değildir. Sonra bir gün bir zurnacıyla tanışıp bilardo salonu güzeli olmak için Tippicanoe'ye kaçtığını duyarız. Ve ne oldu diye şaşırırız, çünkü biliriz ki, zurnacılardan nefret etmektedir ve her zaman Tippicanoe'de değil, Orcas Adası'nda yaşamak istemiştir. Üstelik, daha önce bilardo salonlarından hiç söz etmemiştir.

Henrik Ibsen'in oyunundaki Hedda Gabler gibi, Vahşi Kadın da bir yandan dişlerini gıcırdatırken, bir yandan da "sıradan bir hayat" yaşayabilirmiş gibi davranır, ancak, her zaman ödenecek bir bedel vardır. Hedda sinsice tutkulu ve tehlikeli bir hayatın içine sızar, eski sevgilisiyle ve Ölümle oyun oynar. Dışarıdan bakıldığında şapkalar takmak-

tan ve kurumuş kocasının sıkıcı hayatına ilişkin dırdırlarına kulak vermekten hoşnutmuş gibi görünür. Bir kadın görünüşte nazik, hatta sinik olabilir, ama içten içe kanamaktadır.

Ya da Janis Joplin gibi, bir kadın artık dayanamaz hale gelene kadar boyun eğmeye çalışabilir ve derken gölgede kalması için zorlanmaktan aşınan ve hastalanan yaratıcı doğası, bir insanın yeteneklerini ve bizzat hayatını gözardı eden pervasız yöntemlerle "yetiştirme" ilkelerine isyan ederek şiddetli bir şekilde patlar.

İstediğiniz gibi adlandırabilirsiniz, ama gerçek hayatta gelişip serpilmelerine izin verecek kadar yer bulamadıkları için hayata sinsice sokulmak zorunda kalmak, kadınların hayatiyetine karşı yapılan bir insafsızlıktır. Tutsak düşen ve aç kalan kadın, her tür şeye sinsice sokulur ve her şeyden sinsice bir şeyler çalar. Onaylanmayan kitaplara ve müziğe sokulur; dostluklara, cinsel duygulara, dinsel bağlılıklara sokulur. Kaçamak düşünüşlere, devrim düşlerine sokulur. Akranlarına ve ailesine sinsice sokularak onların zamanını çalar. Bir hazine aşırıp sinsice eve sokar. Yazma zamanlarından, düşünme zamanlarından, ruhsal-zamanlarından sinsice çalar. Bir tin aşırıp sinsice yatak odasına getirir, çalışmaya başlamadan önce sinsice bir şiir okur, kimse bakmadığında araya bir zıplama ya da kucaklama sıkıştırır.

Fazlasıyla zıt kutuplara ayrılmış bu yoldan kurtulmak için, kadının yapmacıklıktan vazgeçmesi gerekir. Sahte bir ruhsal-hayata sokulmak asla işe yaramaz. Her zaman en ummadığımız anda yan duvarları çökertiverir. Bu durumda mutsuzluk her yeri sarar. Platformunuz ne kadar ev yapımı olursa olsun, uyanmak, ayağa kalkmak ve yaşayabileceğinizin en çoğunu yaşamak, yapabileceğinizin en iyisini yapmak ve sahtelikleri içeri sokulmasından vazgeçmek daha iyidir. Gerçek bir anlam taşıyan ve sizin için sağlıklı olan şeylere tutunmakla yetinmeyi bilmelisiniz.

Masaldaki çocuk, ayakkabıları, gözleri iyi görmeyen yaşlı kadının yanından kaçırır. Burada, bizzat kuru ve mükemmeliyetçi değer sisteminin doğru bir şekilde görme, etrafta olan bitenlere karşı uyanık olma yeteneğinden yoksun olduğu doğrulanır. Benliğin kişisel sıkıntısına dikkat etmemek, zedelenmiş içsel psişe ve kültür için de tipiktir. Böylece genç kız çeşitli seçimlerden oluşan uzun bir diziye berbat ve hatalı bir halka daha eklemektedir.

Tuzağa düşmesine yol açan ilk adım olan yaldızlı arabaya binişinin cehaletten kaynaklandığını varsayalım. Kendi eliyle yaptığı şeyi bırakmasının düşüncesizlik olduğunu, ama bunun hayatta tecrübesi olmayanlar için tipik bir davranış olduğunu kabul edelim. Ancak, şimdi

ayakkabıcının kutusundaki ayakkabıları istemektedir ve paradoksal olarak yeni hayata yönelik bu itkisi doğru ve yerindedir, ama yaşlı kadınla çok fazla vakit geçir*miş*tir ve bu öldürücü olasılığı seçerken içgüdüleri yüksek sesle onu uyarmamaktadır. Gerçekte, ayakkabıcı da çocukla işbirliği yapmaktadır. Acınası seçimi karşısında gülümser ve göz kırpar. Birlikte sinsice kırmızı ayakkabıları yaşlı kadından kaçırırlar.

Kadınlar kendilerini bu şekilde kandırırlar. Bir yandan ne türden olursa olsun hazinelerini fırlatıp atarlarken, diğer yandan da mümkün olan her şekilde ıvır zıvır şeylerin peşinden koşarlar. Yazıyorlar mı? Evet, ama gizlice, bu yüzden de kendilerine destek olabilecek geri bes-

leme bulamazlar. Öğrenci sınırlarını zorluyor mu? Evet, ama gizlice, bu yüzden de hiçbir yardım göremez ve ustası yoktur. Sanatçı tamamen özgün işler üreterek riske mi giriyor, yoksa soluk taklitler sunarak, örnek olmak yerine taklitçi haline mi geliyor? Peki ya, hiç hırsları yokmuş gibi davranan, ama kendisinin, halkının, dünyasının başarılarını yüreğinde hisseden tutkulu kadınlar? Sıkı ve güçlü bir hayalperesttir, yine de kendini suskunluk içinde mücadeleye verir. Sırdaşsız, rehbersiz, küçücük bir yüreklendirici bölüm bile olmadan yaşamak ölümcüldür.

Küçük hayat parçalarını bu şekilde sinsice çalmak zordur, ama kadınlar bunu her gün yaparlar. Bir kadın kendini hayatın içine sinsice sokulmaya ve ondan bir şeyler çalmaya zorlanmış hissettiği zaman hayatını asgari düzeyde sürdürmektedir. Hayatındaki "onlar" kimse, "onlar"ı dinlemeyerek hayattan bir şeyler aşırmaya bakar. Yüzeyde ilgisiz ve sakin davransa da, ne zaman bir çatlaktan ışık sızsa, aç benliği hoplamaya başlar, en yakın hayat biçimine doğru koşar, hemen sıvışır, tekmeler, çılgınca saldırır, sersemce kendi kendine dans eder, kendini tüketir, sonra da kimse gittiğini fark etmeden sürünerek tekrar karanlık hücreye girmeye çalışır.

Kötü evlilikleri olan kadınlar bunu yaparlar. Aşağılanmış kadınlar bunu yaparlar. Utançla dolu kadınlar, cezalandırılmaktan, alay edilmekten ya da aşağılanmaktan korkan kadınlar bunu yaparlar. İçgüdüleri zedelenmiş kadınlar bunu yaparlar. Tutsak düşmüş bir kadın için, *şayet* doğru şeyi aşıracaksa ve şayet o şey özgürleşmesini sağlayacaksa, sinsice aşırmak iyidir. Esasında hayatın iyi, doyurucu ve cesur kısımlarına sinsice sokulmak ve onlardan sinsice bir şeyler çalmak, bu sokulma ve aşırmaların bitmesi ve hayatını uygun gördüğü açıklıkta sürdürebileceği özgürlüğe sahip olabilmesi için ruhun daha da kararlı davranmasını sağlar.

Görüyorsunuz, vahşi ruhta azar azar alıp sonsuza kadar yaşayıp

gitmemize izin vermeyecek olan bir şey vardır. Çünkü işin özünde, bilinçlenmek için çabalayan kadınların güzel havadan gizlice ufak ufak kokular çalıp sonra da daha fazlasını istememesi olanaksızdır. Çocukken, nefesinizi tutarak kendinizi öldüremeyeceğinizi keşfettiğiniz anı anımsayın. Çok az bir havayla ya da hiç havasız idare etmeye çalışabilirsiniz, ama ardından büyük bir körük hareketi gelir, şiddetli ve talepkâr bu itki sonunda sizi mümkün olduğunca çabuk nefes almaya zorlar. Tekrar tam olarak nefes alıp verene kadar yutkunur, havayı dişlersiniz.

Ne mutlu ki, ruhta/psişede de buna benzer bir şey vardır. O idareyi ele alır ve bizi iyi havayı tam olarak solumaya sevk eder. Doğrusu, gizlice sokulup küçük hayat yudumları çalarak gerçekten yaşayıp gidemeyeceğimizi biliriz. Bir kadının ruhundaki vahşi kuvvet, onun havaya tümüyle açık olmasını talep eder. Tetikte durup bizim için doğru olan şeyleri içimize alabiliriz.

Masaldaki ayakkabıcı, öykünün daha sonraki kısımlarında *kendi-kendine-çılgınca-dans et* ayakkabılarına hayat veren yaşlı askerin habercisidir. Bu karakterle bizim eski simgecilikten tanıdığımız karakterler arasında, onun sadece masum bir seyirci olmadığını düşündürten epeyce ortak nokta vardır. Psişenin (ve kültürün de) içindeki doğal yok edici bir binbir surattır, tıpkı farkında olmayanları ayartmak için, tuzakların, kafeslerin ve zehirli yemlerin kılık değiştirmesi gibi, o da kılık değiştirme yeteneğine sahip olan bir kuvvettir. Yaşlı kadını aldatarak şaka yaptığını hesaba katmalıyız.

Hayır, kılık değiştirmiş bir iblis tasviri olan askerle ilintisi olması muhtemeldir.[14] Eski çağlarda iblis, asker, ayakkabıcı, kambur ve diğer imgeler gerek yeryüzü doğasındaki gerekse insan doğasındaki olumsuz güçleri resmetmek için kullanılırdı.[15]

Ruhun böylesine çorak koşullarda bile bir şeye, herhangi bir şeye gizlice sokulmaya çalışacak kadar cesur olmasından haklı olarak gurur duyabiliriz, ama bu, sorunun sadece bu olamayacağı gerçeğini değiştir-

14. Bazı folklorlarda İblis'in insan şeklindeyken rahat olmadığı, bu kılığın ona tam uymadığı, bu yüzden İblis'in topallamasına yol açtığı söylenir. Masallardaki anlamında, *Kırmızı Ayakkabılar*'daki kız, ayaklarından ayrı kalıverir ve bu nedenle de topallaması gerekir, çünkü *deyim yerindeyse*, "İblis'le dans" etmiştir, onun "topallamasını," yani aşınıya dönük ve ölmekte olan insanaltı hayatını üstüne almıştır.

15. Hıristiyanlık dönemlerinde kadim ayakkabıcının aletleri iblisin işkence aletleriyle eşanlamlı hale gelmişti: Raspa, kerpeten, kargaburun, kıskaç, çekiç, biz vb. Paganlık dönemlerinde ayakkabıcılar ayakkabı derisinin, tabanlarının, astarlar ve ambalajlarının geldiği hayvanları yatıştırmaya dönük tinsel sorumluluğu paylaştılar. 1500'lere doğru Pagan-olmayan Avrupa'nın her yanında "sahte peygamberler Tinklaris'in ve ayakkabı yapımcılarının hizmetçisidir... yalancı peygamberler tenekecilerden ve ayakkabıcılardan türemişlerdir," denirdi.

mez. Psikoloji sadece bedeni, aklı ve tini değil, aynı ölçüde kültürü ve içinde yaşanılan çevresel şartları da içermelidir. Böyle bakınca, her düzeyde sorulması gereken soru şudur: Nasıl olmuştur da tek tek her kadın başlangıçta ona ait olan bir hayat için kendisini yaltaklanmak, alçalmak, ürkmek, yalvarmak zorunda hissetmektedir? Herhangi bir kültürde bunu talep eden şey nedir? İçsel ve dışsal dünyaların her bir katmanının yarattığı baskıları incelemek, kadını iblis ayakkabıların içine sinsice girmenin yapıcı bir seçim olduğunu düşünmekten alıkoyacaktır.

6. Tuzak: Toplumun önünde eğilmek, gölge isyan: Çocuk sinsice kırmızı ayakkabıları giyer, yürüyerek kiliseye gider, etrafında olup bitenlere dikkat etmez ve topluluk tarafından aşağılanır. Köyün üyeleri onu "ele verir." Cezalandırılır. Kırmızı ayakkabılar elinden alınır. Ama artık çok geçtir, oltaya yakalanmıştır. Sorun henüz saplantı düzeyinde değildir, ama toplum ondan kendi dar ufuklu değerlerine teslim olmasını talep ederek içsel açlığını besler ve güçlendirir.

Gizli bir hayata sahip olmaya çalışabilirsiniz, ama er ya da geç süper-ego, olumsuz bir kompleks ve/veya kültürün kendisi üzerinize boşanacaktır. Açlığını çektiğiniz, onaylanmamış bir şeyi saklamak zordur. Besleyici nitelikte olmasa bile, çalınmış zevkleri gizlemek zordur.

Kabul edilebilir davranışlar konusunda varılan uzlaşmalar ile bireyin farklılaşan itkileri arasındaki mevcut herhangi bir uyumsuzluğa saldırmak, olumsuz komplekslerin ve kültürlerin doğasıdır. Nasıl ki, yürüdükleri yolun üstünde tek bir yaprak görmek bile bazı insanları çılgına çevirirse, olumsuz yargılar da uyum sağlamayan üyeyi kesip biçmek için bıçaklarını biler.

Kimi zaman toplum, çabaları bütünlüklü bir eser meydana getirsin diye kadını "aziz" olmaya, aydınlanmış olmaya, siyaseten doğru olmaya, "tertipli düzenli olmaya" zorlar. Eğer toplumun önünde eğilir ve uyum göstermeye dönük anlamsız baskılarına razı olursak, dışlanmaktan kurtuluruz, ama aynı zamanda vahşi hayatımıza da ihanet edip onu tehlikeye atmış oluruz.

Kimileri, vahşi denilen kadınların lanetlendiği zamanların geride kaldığını düşünmektedir. Oysa ki, vahşi olanın, yani doğal ruh-benliğine uygun davranan kadının "yanlış" ya da "kötü" olarak damgalandığı bu dönem geride kalmamıştır. Değişen tek şey, kadınlar için "kontrol dışı" olduğu düşünülen davranış tipleridir. Örneğin, bugün dünyanın çeşitli bölgelerinde eğer bir kadın politik, toplumsal, tinsel, ailevi veya çevresel açılardan taraf tutarsa, bazı kralların çıplak olduğunu gösterir-

se ya da yaralananananların, sesi olmayanların sözcüsü olursa, çoğu zaman "vahşileşip vahşileşmediğini," yani "delirip delirmediğini" anlamak için onu böyle davranmaya iten sebepler didik didik edilir.

Katı bir toplumun içine doğan vahşi bir çocuğu bekleyen olağan akıbet, utanç verici bir şekilde herkesin ondan uzak durmasıdır. Uzak durmak, kurbana sanki yokmuş gibi davranmaktır. Manevi ilgiyi, sevgiyi ve diğer psişik gereklilikleri o kişiden esirgemektir. Buradaki amaç, onu uyum göstermeye zorlamak ya da tinselliğini öldürmek ve/veya ıssızlarda zayıf düşüp ölsün diye köyden uzaklaştırmaktır.

Eğer bir kadından uzak durulursa, bunun nedeni hemen her zaman vahşi sınıflaması içinde yer alan bir şey yapması ya da yapmak üzere olmasıdır. Bu çoğu zaman biraz farklı bir inancı dile getirmek ya da onaylanmayan bir renk giymek gibi basit bir şeydir: Hem çok küçük hem de büyük bir şey. Baskı altındaki bir kadının uyum göstermeyi o kadar da fazla reddetmediği unutulmamalıdır, çünkü *uymazsa* ölecektir. Tinsel bütünlüğü tehlikededir. Ve mevcut bütün yollar onu riske soksa bile, mümkün olan her şekilde özgür olmaya çalışacaktır.

İşte yakın bir örnek. CNN'e göre, dinsel sınırlamalar nedeniyle araba kullanmaları yasaklanmış olan Suudi Arabistanlı Müslüman kadınlar Körfez Savaşı'nın başında bu kuralı deldiler. Savaştan sonra bu davranışlarından dolayı mahkemeye çıkarıldılar ve sayısız sorgulama ve kınamanın ardından onları gelecekte hizada tutacaklarına söz veren babalarının, erkek kardeşlerinin ya da kocalarının himayelerine bırakıldılar.

Rezilliklerle dolu, akıldışı ve kontrolsüz olarak tanımlanan çılgın bir dünyaya bir kadının vurduğu hayat-verici ve hayat-geliştirici damgaya bir örnektir bu. Çevresindeki kültürün onu daha da kurutmasına izin veren masaldaki çocuktan farklı olarak, kimi zaman çorak bir toplumun önünde eğilip yaltaklanmanın tek alternatifi, cesaretle sırılsıklam olmuş bir eyleme girişmektir. Bu eylemin dünyayı sarsması şart değildir. Cesaret, yüreği izlemek demektir. Her gün büyük bir yürek isteyen eylemler yapan milyonlarca kadın vardır. Kuru bir toplumu yeniden biçimlendiren, sadece tek tek eylemler değil, ama bu eylemlerin sürdürülmesidir de. Genç bir Budist rahibenin bir keresinde bana dediği gibi: "Damlayan su, taşı deler."

Ayrıca, çoğu toplum kadınların vahşi, ruhani ve yaratıcı hayatlarının baskılanmasını özendiren çok gizli yönler taşır. Kültürdeki bu özendirme, kadınları birbirlerini "gammazlama"ya ve kız kardeşlerini (ve erkek kardeşlerini) kadınsı doğaya ait ailevi değerlerde bulunan ilişkiyi yansıtmayan kısıtlamalara kurban etmeye yöneltir. Bunlar bir

kadını diğerini ihbar etmeye ve dolayısıyla da kadınsı ve bütünsel bir tarzda davrandığı için, adaletsizlik karşısında yerinde bir korku ve muhalefet hissi duyduğu için cezalandırmasına önayak olmakla kalmaz, büyük kadınları kendilerinden daha genç, güçsüz ya da çaresiz kadınların fiziksel, zihinsel ve tinsel olarak istismar edilmesinde işbirliği yapmaya, genç kadınları ise kendilerinden daha yaşlı olan kadınların gereksinimlerini görmezden gelmeye ve ihmal etmeye de özendirir.

Bir kadın, kuru toplumu desteklemeyi reddettiğinde, vahşi düşünce biçimini bırakmayı da reddeder ve eylemleri de buna uygun olur. "Kırmızı Ayakkabılar"ın esas olarak bize verdiği ders şudur: Vahşi psişe –tartışma götürmeksizin onu kendimiz için değerli kılarak, çıkarlarını yüksek sesle dile getirerek, psişik sağlıksızlığa boyun eğmeyi reddederek– uygun bir şekilde korunmalıdır. Vahşi-olanın, enerjisinden ve güzelliğinden ötürü, *her zaman* şu ya da bu kişi, şu ya da bu şey, şu ya da bu grup tarafından bir ödül gibi ya da küçümsenmesi, değiştirilmesi, egemen olunması, öldürülmesi, yeniden tasarlanması ya da denetlenmesi gereken bir şey gibi görüldüğünü de öğreniriz. Vahşi-olanın kapısında her zaman bir muhafıza ihtiyacı vardır, yoksa istismar edilecek ve hor kullanılacaktır.

Toplum, kadının doğal hayatına düşman olduğunda, kadın da kendisine yapıştırılan küçük düşürücü ya da saygısız yaftaları kabullenmek yerine, çirkin ördek gibi dayanmalı, direnmeli ve ait olduklarını aramalıdır – tercihen de kendisini aşağılayanlardan daha çok yaşamalı, daha fazla gelişmeli ve daha çok yaratmalıdır; üstelik bunları yapabilir de.

Kırmızı ayakkabılı kızdaki sorun, mücadele etmek üzere güçlenmek yerine, bu kırmızı ayakkabıların romansına tutsak yaşamını umursamaz bir biçimde sürdürmesidir. İsyan söz konusu olduğunda, önemli olan, isyanın aldığı biçimin etkili olmasıdır. Kızın kırmızı ayakkabılardan büyülenmesi gerçekte onu anlamlı bir isyandan alıkoyar; değişikliği teşvik edecek, mesaj verecek, uyanıp silkinmeyi sağlayacak bir isyanı önler.

Keşke kadınlar için şimdiye kadar var olan tuzakların hiçbirinin artık bulunmadığını ya da kadınların bu tuzakları çok uzaktan seçebilecek denli akıllı olduklarını söyleyebilseydik. Ama mevcut durum böyle değildir. Kültürümüzde hâlâ yok ediciler var ve bunlar hâlâ bütün bilinci ve kusursuzluk çabalarını zayıflatıp ortadan kaldırmaya çalışıyorlar. Her yirmi yılda bir özgürlükler için yeniden bir savaşım verilmesi gerektiğini savunan bakış açısında büyük bir gerçeklik payı var. Kimi zaman ise, sanki her beş dakikada bir savaşmalıymışız gibi hissederiz.

Ama vahşi doğa bize meydan okumalarla karşılaşacağımızı, çünkü bunların her zaman orada ve mevcut olduğunu öğretir. Kurtlar rahatsız edildiklerinde, "Ah, hayır! *Yine* mi?" demezler. Sıçrar, çullanır, koşar, dalar, tırmalar, ölüyü oynar, boynuna hücum eder, ne gerekiyorsa yaparlar. Öyleyse entropiyle, kötüye gidişle, zor zamanlarla karşılaştığımızda biz de sarsılmamalıyız. Kadınların sevincini tuzağa düşüren sorunların her zaman değişeceğini ve farklı kılıklarda görünebileceğini anlamalıyız; neyse ki, yüreğin zorunlu tüm eylemleri için gereken libido ve mutlak dayanma gücü kendi öz doğalarımızda mevcuttur.

7. Tuzak: Miş gibi yapmak, iyi olmaya çalışmak, anormal olanı normalleştirmek: Masalın devamında, kız, kiliseye giderken kırmızı ayakkabılar giydiği için cezalandırılır. Şimdi, raftaki kırmızı ayakkabılara bakıp dursa da, onlara dokunmaz. Bu ana kadar ruhsal-hayatı olmadan yaşayıp gitmeye çalıştı, ama işe yaramadı. Sonra sinsice ikili bir hayata sokulmaya çalıştı, ama bu da bir işe yaramadı. Artık son hünerini denemekte, "iyi olmaya çalışmakta"dır.

Çok fazla "iyi olma"nın kusuru alttaki gölge meseleyi çözememesidir, ki bu gölge sorun bir tsunami gibi, kocaman, dev bir dalga gibi, tekrar yükselir, yolunun üstündeki her şeyi yıkıp yerle bir eder. "İyi olma" halindeki kadın, gözlerini etrafındaki inatçı, çarpıtılmış ya da zarar verici her şeye kapatır ve sadece onlarla "geçinip gitmeye çalışır." Onun bu anormal durumu kabullenme çabaları tepki verme, işaret etme, değiştirme, doğru ve adil olmayan şeyler üzerinde etkide bulunmayla ilgili içgüdülerini daha da zedeler.

Anne Sexton, "*Kırmızı Ayakkabılar*" adını verdiği bir şiirinde bu masal hakkında şöyle yazıyordu:

Ölü bir kentin
meydanında durup
kırmızı ayakkabıları bağlıyorum...
Bana ait değiller,
Anneminler.
Ona da annesinden kalmış.
Bir aile yadigârı gibi elden ele geçmiş
ama yüz kızartıcı mektuplarınışçasına gizlenmişler de.
Ait oldukları evler ve sokaklar da gizlenmiş
tıpkı
bütün kadınlar gibi...

İçerideki ve dışarıdaki büyük tehlikeler karşısında ya da psişeyle veya gerçek-hayatla ilgili vahim bir durumu gizlemek için, iyi, terbiyeli ve uyumlu olmaya çalışmak kadını ruhsuzlaştırır. Onu, bilgisinden, hareket etme yeteneğinden koparır. Yüksek sesle karşı çıkmayan, açlığını gizlemeye çalışan, içinde hiçbir şey yanmıyormuş gibi davranan masaldaki çocuk gibi modern kadınlar da aynı bozukluğa sahiptir ve anormal olanı normalleştirirler. Bu bozukluk, bütün kültürlerde dal budak salmıştır. Anormalin normalleştirilmesi, normalde durumu düzeltmek için sıçrayıp duran tinin can sıkıntısı, kendini beğenmişlik ve sonunda da yaşlı kadın gibi körlüğün içinde batıp kalmasına neden olur.

Kadınların kendini-koruma içgüdülerini nasıl kaybettiklerini görmemizi sağlayan önemli bir çalışma vardır. 1960'ların başlarında bilim adamları,[16] insanlardaki "kaçma içgüdüsü" ile ilgili bilgi edinmek için hayvan deneyleri yürütüyorlardı. Bir deneyde büyük bir kafesin tabanının yarısına elektrik kabloları döşediler, böylece kafese konan bir köpek sağ tarafa her ayak basışında elektrik çarpmasına maruz kalıyordu. Köpek kafesin sol tarafında durmayı çabucak öğrendi.

Sonra kafesin sol tarafına aynı amaçla elektrik verildi ve sağ taraf elektrikten arındırıldı. Köpek kısa sürede duruma uyum sağladı ve kafesin sağ tarafında kalmayı öğrendi. Ardından rastgele elektrik akımları vermek üzere kafesin bütün tabanı elektrik kablolarıyla döşendi, öyle ki, köpek nerede ayakta durursa ya da yatarsa yatsın mutlaka elektriğe maruz kalıyordu. Köpek önce kafası karışmış gibi davranışlar gösterdi ve sonra panikledi. Sonunda "vazgeçti" ve uzanıp yattı, elektrik akımlarını kabullendi ve artık onlardan kaçmaya ya da onları yenmeye çalışmadı.

Ama deney bitmemişti. Sonra kafesin kapısı açıldı. Bilim adamları köpeğin koşarak dışarı fırlayacağını umdular, ama o kaçmadı. Dilediği zaman kafesi boşaltabilecek olsa da, orada öylece yatıp gelişigüzel bir şekilde elektrik akımlarına maruz kalmaya devam etti. Bilim adamları bundan yola çıkarak bir hayvan şiddete maruz kaldığında, bu rahatsızlığa uyum gösterme eğilimi sergileyeceği, şiddet kesildiği ya da hayvana özgürlüğü verildiği zaman bile, sağlıklı kaçma içgüdüsü büyük ölçüde azaldığı için, yerinden kıpırdamayacağı sonucunu çıkardılar.[17]

Kadınların vahşi doğaları açısından bakıldığında, onları sadece sar-

16. Şiddetin normalleştirilmesi ve öğrenilmiş çaresizlik üzerine çalışmalar deneysel psikolog Dr. Martin Seligman ve diğerleri tarafından yürütülmüştür.

17. 1970'lerde, hırpalanan kadınlar üzerine çığır açan kitabında (*The Battered Woman*; New York: Harper & Row, 1980 basımı) Lenore E. Walker bu ilkeyi kadınların kendilerine açıkça kötü davranan eşlerin yanında kalmalarıyla ilgili gizemli duruma uyguladı.

hoş eşlerle, istismarcı patronlarla, sömürücü ve zarar verici gruplarla kalacak şekilde etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda tüm kalpleriyle inandıkları şeylere (sanatları, sevgileri, hayat tarzları, görüşleri) destek olmak için ayağa kalkamayacak durumda hissettiren de şiddetin bu normalleştirilmesi halidir, bilim adamlarının daha sonra "öğrenilmiş çaresizlik" adını verdikleri şeydir.

Bu şekilde davranmanın kişinin kendi zararına[18] olduğuna dair açık kanıtlar olduğunda bile, anormal olanın normalleştirilmesi, fiziksel, duygusal, yaratıcı, tinsel ve içgüdüsel doğalarla ilgili tüm hırpalanmalar için de geçerlidir. Kadınlar ruhsal hayatlarını, kültürel, psişik ya da başka türlü yaygın yansıtmalardan koruyamayacak şekilde her afallatılışlarında bu sorunla karşılaşırlar.

Psişik olarak vahşi doğalarımızı hedefleyen darbe ve sarsıntılara alışırız. Psişenin bilge doğasına karşı uygulanan şiddete uyum sağlarız. Anormal olanı normalleştirirken, iyi olmaya çalışırız. Sonuç olarak kaçma gücümüzü kaybederiz. Ruhun ve hayatın en değerli bulduğumuz unsurlarını, savunma gücümüzü kaybederiz. Kırmızı ayakkabılara saplantılı bir bağlılık gösterirsek her türden kişisel, kültürel ve çevresel önemli sorunu bir yana bırakırız.

İnsan, kendi eliyle yaptığı hayattan vazgeçtiğinde öyle bir anlam kaybı yaşanır ki, o zaman psişenin, doğanın, kültürün, ailenin ve bu gibi değerlerin, mümkün olan her şekilde zedelenmesine izin verilmiş olur. Doğaya verilen zarar, insanların psişelerinin sersemletilmesi ile el ele gider. İkisi birbirinden ayrı değildir ve ayrı olarak da görülemez. Bir grup, vahşi olanın ne kadar haksız olduğu hakkında konuşurken, başka bir grup da vahşi olanın ne kadar hakkının yendiğini öne sürüyorsa bir şeyler kesinlikle yanlış gidi*yor* demektir. İçgüdüsel psişede Vahşi Kadın ormana bakar, orada kendisi ve bütün insanlar için bir yuva görür. Ama başkaları aynı ormana bakıp onu ağaçlarından yoksun kalmış ve ceplerini parayla dolup taşmış olarak hayal edebilirler. Bunlar, her şey yaşayabilsin diye yaşama ve yaşatma yeteneğinde ortaya çıkan ciddi yarılmaları temsil eder.

Sanayinin, yeryüzüne karşı ilk suçlarını işlediği 1950'lerde, ben çocukken, Michigan Gölü'nün Chicago Havzası'nda bir petrol tankeri battı. Anneler bir gün sonra kıyıda, genellikle tahta döşemelerini ovmak için gösterdikleri gayretin aynısıyla, petrol topaklarına bulanmış olan küçük çocuklarını ovdular.

Petrol enkazı öylesine yapışkan bir yapıya büründü ki, kentin blokları kadar uzun ve geniş yüzen adaları andıran tabakalar halinde yayıl-

18. Ya da çevremizdeki gençler ve çaresizlerin zararına.

dı. Bunlar dalgakıranlara çarptıklarında parçalar halinde kırıldılar, dalgalarla birlikte kıyıya sürüklendiler ve kumlara gömüldüler. Yüzücüler yıllar boyunca kara bir çamura bulanmadan yüzemediler. Kumdan kaleler inşa eden çocukların eline birdenbire, bir avuç dolusu lastik kıvamında petrol geliveriyordu. Sevgililer artık kumların üzerinde yuvarlanamadılar. Köpekler, kuşlar, su hayatı ve insanlar, hepsi acı çektiler. Tapınağım bombalanmış gibi hissettiğimi hatırlıyorum.

İçgüdülerin zedelenmesi, anormal olanın normalleştirilmesi, annelerin o petrol döküntülerinin lekelerini, sonra da fabrikaların, rafinelerin ve arıtıcıların daha da ileri giden günahlarını çocuklarından, çamaşırlarından, sevdiklerinin içlerinden en iyi şekilde çıkarmalarına izin

veren şeydir ve kadınlar, kafaları karışık ve endişeliyken haklı öfkelerini etkili bir şekilde dizginleyebilirler. Herkes değilse bile, çoğu kişi sarsıcı olaylar karşısında müdahale edemez halde olmaya alışmıştır. Sessizliği bozmanın, kafesten kaçmanın, yanlışlara işaret etmenin, değişiklik talep etmenin korkunç cezaları vardır.

Hayatımız boyunca karşılaştığımız benzer olaylardan da görebileceğimiz gibi, kadınlar konuşmadıkları zaman, yeterince insan konuşmadığı zaman, Vahşi Kadın'ın sesi susar ve bu yüzden dünya doğal ve vahşi olanın sesinden arınır. Sonunda kurtlar, ayılar ve yırtıcı kuşlar da suskunlaşır. Şarkılar söylemeler, danslar ve yaratımlar da suskunlaşır. Sevme, onarma ve kucaklama susar. Temiz havanın, suyun ve bilincin sesleri yas tutar.

Ama eski zamanlarda ve bugün de çok sık olarak, her ne kadar kadınlar vahşi bir özgürlük özlemiyle aşılanmış bile olsalar, Sylvia Plath'ın dediği gibi, bir yandan "Bendix çamaşır makinelerine bağlı" kalırken diğer yandan da kostik temizleyiciler kullanarak porselenlerin üzerindeki SOS'u ovmaya devam ettiler. Orada insanların değemeyeceği kadar sıcak sularda elbiselerini yıkadılar ve farklı bir dünyanın düşünü gördüler.[19] İçgüdüler zedelendiğinde insanlar üst üste gelen saldırıları, kendilerine, çocuklarına, sevdiklerine, ülkelerine, hatta Tanrılarına yönelik adaletsiz ve yıkıcı eylemleri "normalleştirirler."

Sarsıcı ve istismarcı olan şeylerin normalleştirilmesine karşı çıkmanın yolu, zedelenmiş içgüdülerin onarılmasıdır. İçgüdü onarıldıkça, onun bir parçası olan vahşi doğa geri döner. Bütün hayat, işkenceye ve

19. Kadın hareketi, NOW ile kimi ekolojik, kimi eğitsel ve hak-yönelimli olan diğer örgütler ileriye doğru adım atmak ve sesini yükseltmek, belki de en önemlisi, bütün fikirlere açık bir biçimde devam etmek için büyük riskler alan birçok kadın tarafından yönetilmiş, geliştirilmiş, yaygınlaştırılmış ve üyeleri bu tür kadınlarca oluşturulmuştur. Haklar alanında hem erkekler hem de kadınlardan gelen birçok ses ve yönerge vardır.

anlamsızlığa dönüşene kadar kırmızı ayakkabılarla dans ederek ormana girmek yerine, el yapımı hayata, tümüyle özenli hayata geri dönebiliriz; kendi ayakkabılarımızı yeniden yapabiliriz, kendi yürüyüşümüzü yürüyebiliriz, kendi konuşmamızı konuşabiliriz.

İnsanların yansıtmalarını (sen aşağılıksın, sen beni incitiyorsun) çözmekle ve kendimize ne kadar aşağılık davrandığımıza, kendimizi ne kadar incittiğimize bakmakla öğreneceğimiz çok şey olduğu doğru olmakla birlikte, bu çözümleme kesinlikle araştırmanın sonu olmamalıdır.

Tuzak içindeki tuzak, yansıtmayı çözüp kendimizdeki bilinci bulmakla her şeyin hallolduğunu düşünmektir. Bu kimi zaman doğru, kimi zaman ise değildir. Bu ya/ya da paradigması –ya orada kötü bir şey vardır ya da bizde ters giden bir şey– yerine, bir ve/ve modeli kullanmak daha yararlıdır. Buradaki içsel bir meseledir *ve* şuradaki de dışsal bir mesele. Bu paradigma tam bir araştırmaya ve bütün doğrultularda daha fazla iyileşmeye izin verir. Bu paradigma, kadınların statükoyu güvenle sorgulamasının yanı sıra, sadece kendilerine değil, tesadüfen, bilinçsizce ya da kötü niyetle onları baskı altına alan dünyaya da bakmalarına yardımcı olur. Ve/ve paradigması bir suçlama modeli, insanın kendisini ya da başkalarını suçladığı bir model olarak değil, tersine, gerek içsel, gerekse dışsal sorumluluğu, neyin değiştirilmesi, neye başvurulması, neyin sezdirilmesi gerektiğini tartıp değerlendirmek için kullanılmalıdır. Ulaşabileceği her şeyi onarmaya çalışan kadının parçalanmasını önleyerek, ne onun kendi ihtiyaçlarını ihmal etmesine sebep olur ne de dünyadan yüz çevirmesine yol açar.

Birçok kadın, bir tutsaklık durumunda bir ölçüde kendini idame ettirebilir, ama bir yarı hayat ya da dörtte bir hayat, hatta *n*'de bir hayat yaşar. İdare edebilseler de, hayatlarının sonuna doğru giderek çoraklaşabilirler. Kendilerini çaresiz hissedebilirler ve çoğu zaman hiçbir insanın yardıma gelmemesi üzerine durmadan ağlayan bir bebek gibi ölümcül bir suskunluğa gömülebilir ve umutsuzluğa düşebilirler. Ardından yorgunluk ve boyun eğiş gelir. Kafes kilitlenmiştir.

8. Tuzak: Denetimsizce dans etmek, saplantı ve bağımlılık: Yaşlı kadın üç tane muhakeme hatası yapmıştır. İdealde, psişenin koruyucusu, kılavuzu olması gerekirken, parasını ödeyerek satın aldığı ayakkabıların gerçek doğasını göremeyecek kadar kördür. Çocuğun onlardan büyülendiğini göremez ya da kilisenin yanında bekleyen kırmızı sakallı adamın karakterini okuyamaz.

Kırmızı sakallı yaşlı adam, çocuğun ayakkabılarının tabanına küçük

darbelerle vurur ve bunun yol açtığı kaşıntılı titreşim çocuğun ayaklarını dans ettirmeye başlar. Artık kız da dans etmektedir, hem de ne dans! Tek sorun, bir türlü duramamasıdır. Gerek psişenin koruyucusu olarak davranması beklenen yaşlı kadın, gerekse psişenin sevincini dile getirmesi amaçlanan çocuk, bütün içgüdülerden ve sağduyudan kopar.

Çocuk her şeyi denemiştir: Yaşlı kadına uyum göstermeyi, uyum göstermemeyi, kurnazca davranmayı, "iyi olma"yı, denetimi yitirip dans ederek uzaklaşmayı, yeniden kendine gelmeyi ve yeniden iyi olmaya çalışmayı. İşte ruhundaki ve anlamlandırıcı kuvvetlerindeki bu keskin açlık, kırmızı ayakkabıları yüzünden onu bir kez daha ele geçirip bağlar ve son dansını, bilinçsizliğin boşluğuna giden bir dansı başlatır.

Kuru ve zalimane bir hayatı normalleştirmiş, böylece kendi gölgesinde çılgınlığın ayakkabılarına duyduğu özlemi daha da artırmıştır. Kırmızı sakallı adam, hayata yeni bir şey getirmişse de, bu çocuk değil, işkence eden ayakkabılardır. Kız; bolluk, umut ya da mutluluk yerine, bağımlılık halinde olduğu gibi, travma, korku ve tükenme getirecek şekilde fırıl fırıl dönmeye ve hayatından uzaklaşmaya başlar. Artık onun için dinlenme diye bir şey yoktur.

Bir kilise avlusuna doğru döne döne ilerlerken korkunç bir hayalet içeri girmesine izin vermez. Hayalet ona şu bedduayı savurur: "Bir hayalete, hortlağa dönüşene kadar, bir deri bir kemik kalana kadar, dans eden bağırsakların dışında senden bir şey kalmayana kadar kırmızı ayakkabılar içinde dans edeceksin. Bütün köylerden kapı kapı dolaşıp dans ederek geçeceksin, her kapıya üç kez vuracaksın ve insanlar açıp baktıklarında seni görüp kendileri adına senin yazgından ürkecekler. Kırmızı ayakkabılar dans ettikçe sen de dans edeceksin." Korkunç hayalet onu böylece bağımlılığı anımsatan bir saplantının içine sürükler.

Birçok yaratıcı kadının hayatı bu örüntüyü izlemiştir. Janis Joplin, genç bir kızken küçük kasabasının geleneklerine uyum göstermeye çalıştı. Sonra bir parça isyan kırıntıları gösterdi, geceleyin tepelere çıkıp oradan yüksek sesle şarkılar söyledi, "sanatçı tipler"le düşüp kalktı. Annesiyle babasının, kızlarının davranışlarını açıklamak üzere okula çağırılmasının ardından ikili bir hayata başladı: Dışarıdan bakıldığında uslu davranıyor, ama geceleri caz dinlemek için gizlice eyalet sınırından geçiyordu. Üniversiteye devam etti, çeşitli madde alışkanlıkları yüzünden hastalandı, "düzeldi" ve normal davranmaya çalıştı. Zamanla tekrar içmeye başladı, küçük, berbat bir grup toparladı, ara sıra uyuşturucu maddelere geri döndü ve kırmızı ayakkabılara adamakıllı bağlandı. Yirmi yedi yaşında, aşırı dozda uyuşturucudan ölene kadar dans edip durdu.

Janis Joplin'i, müzikle uğraşması, şarkı söylemesi ya da sonunda yayından fırlayıp boşanan yaratıcı hayatı öldürmedi. Onu öldüren, tuzakları tanıma, ne zaman yeter demek gerektiğini bilme, kendi sağlığı ve esenliği etrafında sınırlar yaratma ve en nihayetinde de psişenin bütün dayanaklarının çöküp kişinin dirayetli bir kuvvet yerine bataklığa dönüşmesine yol açacak şekilde aşırılıkların önce küçük, ardından da daha büyük kemikleri kırdığını anlama içgüdüsünün eksikliğiydi.

Tek ihtiyacı, tutunabileceği içsel bir bilgece yapıydı; içindeki duyguları ve içgüdülerini yeniden oluşturmaya yönelik çok zaman isteyen çalışmaya yeniden başlayana kadar ayakta kalabilmesini sağlayacak bir parça içgüdüydü. Hepimizin içinde yaşayan vahşi bir ses, şöyle fısıldayan bir ses vardır: "Burada yeterli bir süre kal... Burada umudunu canlandırmana, son sınırındaki kayıtsızlığını bırakmana, savunmaya dönük yarı-doğrulardan vazgeçmene; sürünerek, delerek, ezerek kendine yol açmana yetecek kadar kal, burada senin için neyin doğru olduğunu görecek kadar kal; burada güçlenecek, sonunda başarılı olacağın deneyi yapacak kadar kal; burada bitiş çizgisine varana kadar kal... bunun ne kadar sürdüğünün ya da ne şekilde olduğunun bir önemi yok..."

BAĞIMLILIK: "Kırmızı Ayakkabılar"da çocuğun ruhunu öldüren yaşama sevinci değildir, bu sevincin olmamasıdır. Bir kadın, açlığından, ölümle ilgili araçlar ve maddeler kullanmanın sonuçlarından habersizse, dans eder durur. Süregiden olumsuz düşünceler, kötü ilişkiler, istismarcı durumlar, uyuşturucu ya da alkol gibi şeyler kırmızı ayakkabılara benzer ve insan bir kere bunların eline düştü mü, kurtulması zordur.

Bazı şeyleri telafi etmek amacıyla aşırılıklara bu şekilde bağlanmakta, psişenin yaşlı, kuru kadını büyük bir rol oynar. Bu kadın başlangıçta kördü. Şimdiyse hastadır. Hareket edememektedir, psişede eksiksiz bir boşluk bırakmaktadır. Artık aşırıya kaçmış haldeki psişeyle makul bir konuşma yapacak kimse yoktur. Sonunda yaşlı kadın, psişede hiçbir güvenilir zemin bırakmadan ölür. Çocuk da dans eder. Önceleri gözleri yuvalarında esrimeyle dönerken, ayakkabılar yorgunluktan tükenene kadar dans etmesine yol açtıkça, gözleri de yuvalarında dehşetle dönmeye başlar.

Bir kadının hayatta kalması için gerekli en katı içgüdüler, vahşi psişenin içinde bulunur. Fakat kadın, içsel ve dışsal özgürlüklerini düzenli olarak çalıştırmadıkça boyun eğme, edilgenlik ve tutsaklık içinde geçirdiği zaman kendi başına ayakta kalmak için gereksindiği doğuştan gelen görme, algılama, güvenme vb yetilerini köreltir.

İçgüdüsel doğa bize ne zaman yeter dememiz gerektiğini söyler. Akıllıdır ve hayatı korur. Bir kadın, aşırı zevkin, öfkenin ya da inkârın ortaya çıkardığı yaraları ve ihaneti bir ömür boyu telafi edemeyebilir. Psişenin yaşlı kadınının zamanı, bir şeyin ne zaman olduğunu söylemesi beklenir. Bu masalda yaşlı kadın bitmiştir; ölmüştür.

Kimi zaman içgüdülerimizi ne zaman kaybettiğimizi kavramamız zor olur, çünkü bu genellikle bir gün içinde birdenbire değil, uzun bir zaman süresince ortaya çıkan sinsi bir süreçtir. İçgüdülerin kaybolması ya da zayıflayıp ölmesi çoğu zaman bizi çevreleyen kültür tarafından desteklendiği gibi, bazen doğal kadın için besleyici olan hiçbir yaşam alanını korumayan bir kültüre ait olabilmek için içgüdülerini kaybet-

meyi göze alan diğer kadınlar tarafından da desteklenir.[20]

Bağımlılık, bir kadının kendi elleriyle yaptığı ve anlamlı kıldığı hayatını yitirmesi ve elinden geldiğince bu hayata benzetebileceği bir şeyi yeniden elde etmeyi aklına koyması halinde başlar. Öyküdeki çocuk, giderek artan bir şekilde denetimi kaybetmesine neden olmasına karşın, tekrar tekrar o şeytani kırmızı ayakkabılarla yeniden birleşmeye çalışmaktadır. Ayırt etme gücünü, bir şeyin doğasının gerçekten ne olduğunu anlama yeteneğini yitirmiştir. Özgün yaşamsallığını yitirdiği için onun yerine ölümcül bir şey koymaya isteklidir. Analitik psikolojide, biz buna Benliğini teslim etmek deriz.

Bağımlılık ve yabanıllık ilişkilidir. Çoğu kadın en azından kısa bir süreliğine, bazıları ise sonsuz gibi görünen uzun süreler boyunca tutsak düşmüştür. Bazıları sadece *in utero* [rahimde] özgürdü. Herkes belli süreler dahilinde farklı miktarlarda içgüdü kaybına uğrar. Bazı kadınlar-

20. Bir kadını, kadın akranları ve yaşlı kadınlarla aynı hizada tutmaya yönelik bu tutum, düşmanca koşullar altında yaşayan kadınlar için tartışmaları azaltır ve güvenliği artırır. Ancak, başka şartlarda, kadınları psikolojik olarak tam bir ihanet çemberine sokar, böylece başka bir temel sosyal mirastan koparır; yani, dengeli bir toplumu sürdürmek, herkes için hakları korumak amacıyla daha genç kadınlar adına konuşacak, müdahale edecek, karar verecek, her kim olursa olsun uzlaşmaya varacak büyüklere sahip olma mirasından koparır.
Her cinsin erkek kardeş ya da kız kardeş olarak anlaşıldığı diğer kültürlerde, yaşın ve gücün dayattığı hiyerarşik parametreler özenli ilişkilerle, herkese duyulan sorumlulukla yumuşatılır.
Çocukken ihanete uğramış olan kadınlarda, sevgilileri, işverenleri ve kültürleri tarafından da ihanete uğrayacakları yönünde sürekli bir beklenti olur. İlk ihanet deneyimleri genellikle kendi kadın ya da aile kuşakları içindeki bir (ya da birden çok) olayla başlamıştır. Böyle bir kadının bu kadar çok ihanete uğramış olmasına karşın hâlâ bu kadar çok güvenebilmesi psişenin başka bir mucizesidir.
İhanetler, güce sahip olanlar rahatsızlığı görüp yüzlerini çevirdiklerinde ortaya çıkar. İhanetler, insanlar sözlerini tutmadığında; yardım, korunma, yanında olma, birlikte dayanma çığlıklarını duymazdan geldiklerinde; cesaret eylemlerinden kaçınıp meşgul, kayıtsız, habersiz vb gibi davrandıklarında ortaya çıkar.

da kimin iyi bir insan olup kimin olmadığını anlama içgüdüsü hasarlıdır ve bunlar çoğu zaman yollarından sapmışlardır. Bazı kadınlarda ise adaletsizliğe tepki gösterme yeteneği giderek zayıf düşmüştür ve bunlar da genellikle intikam almak için bekleyen gönülsüz şehitler haline gelirler. Yine bazı kadınlarda kaçma ya da savaşma içgüdüsü zayıflamıştır ve bunlar da kurban olurlar. Liste uzar gider. Buna karşın, doğru vahşi akla sahip bir kadın besleyici ve duyarlı olan bir geleneği asla reddetmez.

Madde bağımlılığı fazlasıyla gerçek bir tuzaktır. Uyuşturucu ve alkol size önce iyi davranıp sonra da fena halde döven, özür dileyen, bir süre size iyi davranan, ardından tekrar pataklayan istismarcı bir sevgiliye benzer. Buradaki tuzak, kötü olanı görmezden gelirken, iyi olan için dayanmaya çalışmaktadır. Yanlış. Bu asla işe yaramaz.

Joplin, başkalarının vahşi isteklerini de yerine getirmeye başlamıştı. Başkalarının kendileri için taşımaktan korktukları bir tür arketipsel varoluş taşımaya başlamıştı. Sanki *onlar için* vahşileşmekle onları özgürleştirebilirmiş gibi, onun isyankârlığını teşvik ettiler.

Janis, deliliğe doğru giden uzun bir süreçten önce, uyum göstermek için son bir adım daha attı. Kendilerini kitleler için uçan şaman rolünde bulan güçlü, ama incinmiş diğer kadınların saflarına katıldı. Bunlar da tükenmiş ve gökten düşmüşlerdi. Frances Farmer, Billie Holliday, Anne Sexton, Sylvia Plath, Sara Teasdale, Judy Garland, Bessie Smith, Edith Piaf ve Frida Kahlo –vahşi ve sanatçı kadınlara ilişkin gözde rol modellerimiz olan bazı kadınların hayatları, ne yazık ki, erkenden ve trajik bir şekilde sonlanmıştır.

Yabanıl kadın, özlemi duyulan bir arketipi başkaları için kırmadan taşıyacak kadar güçlü değildir. Yabanıl kadının bir sağaltım sürecine girmesi gereklidir. Nekahet aşamasındaki bir kimseden piyanoyu üst kata taşımasını isteyemeyiz. Geri dönmekte olan kadının, güçlenecek zamana gereksinimi vardır.

Kırmızı ayakkabılardan koparılıp uzaklaştırılan kişiler ilk başlarda bağımlı oldukları maddenin, her ne olursa olsun, şu ya da bu anlamda büyük bir kurtarıcı olduğunu hissederler. Bu onlara bazen fantastik bir güç duygusu verirken, bazen de bütün gece uyanık kalacak, şafağa kadar yaratacak, yemeden içmeden idare edecek bir enerjiye sahip olduklarını söyleyen sahte bir duyguya kapılmalarına yol açar. Bu madde belki de iblislerden korkmadan uyumalarını sağlar, sinirlerini yatıştırır, çok derinden kaygı duydukları şeyler için endişelenmelerini önler, belki de tekrar sevmeyi ya da sevilmeyi istememelerine yardımcı olur. Ancak, masalda da gördüğümüz gibi, en sonunda hakiki hayatın ger-

çekten yanamayacağı hızla dönüp duran bulanık bir zemin yaratmaktan başka bir işe yaramaz. Bağımlılık,[21] kayıp çocuklarını yiyip yutan ve onları celladın kapısına bırakan delirmiş bir Baba Yaga'dır.

CELLADIN EVİNDE

Ayakkabıları çıkarmaya çalışmak, çok geç: Vahşi doğanın neredeyse yok edildiği en uç durumlarda, kadınların şizoid bir bozulmaya ve/veya bir psikoza yenilmeleri mümkündür.[22] Durup dururken yatakta kalabilir, kalkmayı reddedebilir, sabahlığıyla etrafta dolaşabilir,

dalgınlıktan kül tablasında üç tane yanık sigara bırakabilir, ağlayabilir ve ağlamaktan kendini alamayabilir, sokaklarda saçı başı dağınık gezebilir, etrafta sürtmek için birdenbire ailesini terk edebilir. İntihar eğilimleri duyabilir, kazara ya da bilerek kendini öldürebilir. Ama çok sık olarak, sadece uyuşuk ve hissizdir. Kendini iyi ya da kötü hissetmez, sadece hiçbir şey hissetmez.

Peki, canlı psişik renkleri birbirine karışıp pelteleştiğinde, kadınlara ne olur? Parlak kırmızıyı, safiri ve soluk sarıyı karıştırdıklarında ne olur? Ressamlar iyi bilir. Canlı renkleri birbiriyle karıştırdığınızda, çamur denen bir renk elde edersiniz. Bu, üretken olan çamur değil, kısır, renksiz, tuhaf bir şekilde cansız ve ışık saçmayan bir çamurdur. Ressamlar tuvallerinde çamurla karşılaştıklarında her şeye sil baştan başlamaları gerekir.

İşin zor kısmı burasıdır; ayakkabıların kesilerek çıkarılmasının gerektiği yer burasıdır. İnsanın kendi kendini yok etmesine yol açan bir bağımlılıktan kurtulmak yaralayıcıdır. Neden olduğunu kimse bilmez. Tutsak düşen kişinin şu köşeyi döner dönmez kurtulacağını düşünüyordunuz. Tam vaktinde kendilerini kurtulmuş hissedeceklerini düşünüyordunuz. Sevineceklerini düşünüyordunuz. Fakat hayır, onun yerine dehşete kapılırlar, dişlerin gıcırdadığını duyarlar ve gürültüyü yapanların kendileri olduğunu keşfederler. Ortada kan yoktur, ama her nasılsa kanadıklarını hissederler. Yine de tekrar tekrar başlamak, yeniden başlamak, el yapımı hayata, her gün dikkatle ve özenle yarattığımız hayata geri dönmek için tam olarak gereken de bizzat bu acıdır, bu kopma-

21. Bağımlılık, hayatı daha iyi "gösterirken," onun içini boşaltan her şeydir.

22. Açlık, yabanıllık ya da bağımlılık tek başına psikozun nedeni değildir, ama psişenin gücüne yönelik temel ve devamlı bir saldırıdır. Kuramsal olarak fırsatçı bir kompleks, zayıflamış psişeyi istila edebilir. Kişinin yaralı içgüdüyü onarmasının önemli olmasının nedeni budur, böylece olabildiğince kötüleştirici ya da incinebilir bir durumda devam etmekten kurtulur.

dır, bu "basacak bir yer bulamamadır," deyim yerindeyse, bu geri dönecek bir evi olmama halidir.

Evet, kırmızı ayakkabılardan kopmak acı vericidir. Ama bağımlılıktan bir kerede tümüyle bağımızı koparmak tek umudumuzdur. Mutlak kutsamayla dolu olan bir kopuştur bu. Ayak tekrar büyüyecektir. Biz yolumuzu bulacağız, iyileşeceğiz, koşup oynayacağız ve bir gün tekrar sıçrayacağız. O zamana kadar el yapımı hayatımız hazır olacaktır. Onun içine süzüleceğiz ve bir ikinci şansa daha sahip olacak denli talihli olduğumuzu görünce şaşıracağız.

EL YAPIMI BİR HAYATA GERİ DÖNMEK, ZEDELENMİŞ İÇGÜDÜLERİ İYİLEŞTİRMEK

Bir masal, bu masal gibi, ölümle ya da kahramanın sakatlanmasıyla bittiği zaman, "Başka bir şekilde bitemez miydi?" diye sorarız.

Psişik olarak, bir kıtlıktan kaçtıktan sonra dinlenip onarılacağımız bir mola yeri, bir yol istasyonu, gerekli tedbirleri aldığımız bir yer yapmak iyidir. İnsanın bir iki yılını yaralarını değerlendirmek, rehber aramak, ilaç uygulamak, geleceği düşünmek için geçirmesi fazla sayılmaz. Bir iki yıl aslında yetmez bile. Yabanıl kadın, yolunu tekrar yapan kadındır. Uyanık olmayı, dikkat etmeyi, safdillikten ve bilgisizlikten kurtulmayı öğrenmektedir. Hayatını kendi ellerine alır. Derin dişil içgüdüleri yeniden öğrenmek için, öncelikle bunların nasıl görevlerini yapamaz hale geldiklerini görmek hayati bir önem taşır.

Zedelenme, sanatınızla, sözlerinizle, hayat tarzınızla, düşüncelerinizle ya da fikirlerinizle ilgili olabilir ve kendinize bir deli gömleği ördüyseniz, derhal düğümleri çözün ve yolunuza devam edin. Arzunun ve istemenin ötesinde, üzerinde konuşup planlar yapmayı sevdiğimiz özenle düşünülmüş yöntemlerin ötesinde, içinden geçip gitmemizi bekleyen yalın bir kapı vardır. Yeni ayaklar öteki taraftadır. Oraya gidin. Gerekirse emekleyin. Konuşmayı ve saplantıları bırakın. Sadece yapın.

Bizi bu dünyaya getirenleri denetleyemeyiz. Bizi büyütme tarzlarını etkileyemeyiz; kültürü bir çırpıda konuksever olmaya zorlayamayız. Ama iyi haber şu ki, zedelenmeden sonra bile, yabanıl bir durumda bile, hatta şimdiye kadar tutsak bir durumda kalmışsak bile, hayatlarımızı geri alabiliriz.

Kendi hayatımıza geri dönmek için atılacak psikolojik adımların ruhsal planı şöyledir: Kendinizi çözüp tedricen vahşi olana geçerken çok özel tedbirler almak ve özen göstermek; bir şeyin ne zaman çok

fazla olduğunu ölçecek araçlar edineceğiniz etik ve koruyucu yapılar kurmak (bir şeyin ne zaman çok az olduğuna ilişkin olarak zaten normalde çok duyarlı olduğunuzu varsayıyorum).

Demek ki, vahşi ve özgür psişeye geri dönüş cesaretle, ama aynı zamanda özenle yapılmalıdır. Psikanalizde çok sık dile getirdiğimiz bir deyişe göre, iyileştirici/yardım edici olmak için eğitim alırken, yapılmayacakları öğrenmek, yapılacakları öğrenmek kadar önemlidir. Aynı uyarılar, tutsaklıktan vahşi olana geri dönmek için de geçerlidir. Buna yakından bakalım.

Vahşi Kadın için hazırlanan gizli tehlikeler, tuzaklar ve zehirli yemler onun kültürüne özgüdür. Ben burada çoğu kültür için ortak olanları sıraladım. Farklı etnik ve dinsel arka planlardan gelen kadınların, bunlara ek olarak kendilerine özgü içgörüleri de olacaktır. Simgesel bir anlamda, içinde yaşadığımız ormanın bir haritasını çıkarıyoruz. Yok edicilerin nerede yaşadıklarını açıklıyor ve onların *modus operandi*'lerini [çalışma biçimlerini] betimliyoruz. Bir kurdun kendi yaşam alanının kilometrelerce uzağındaki her yaratığı tanıdığı söylenir. Ona mümkün olduğunca özgür yaşama yeteneğini kazandıran da işte bu bilgidir.

Kayıp içgüdüyü yeniden kazanmak ve zedelenmiş içgüdüyü iyileştirmek, gerçekten ulaşılabilir bir hedeftir, çünkü bir kadın, etrafındaki dünyayı dinlemek, gözlemek, hissetmek yoluyla ve başkalarının tanık olduğu davranışlarına uygun hareket ettiği (etkili bir şekilde, etkin bir şekilde ve gönülden) zaman, o içgüdü geri döner. Kayıp içgüdüyü yeniden ele geçirmek için sağlam ve sağlıklı içgüdülere sahip olan başkalarını gözlemleme fırsatı çok önemlidir. Sonunda bütünleşmiş bir şekilde dinlemek, bakmak ve davranmak, içgüdüyle ortak bir ritim tutturan bir örüntü yaratır ve öğrenene kadar uyguladığınız bu örüntü tekrar otomatik hale gelir.

Eğer kendi vahşi doğalarımız bir şey ya da biri tarafından yaralanmışsa, uzanıp yatmayı ve ölmeyi reddederiz. Bu yarayı normalleştirmeyi reddederiz. İçgüdülerimizi çağırır ve ne yapmamız gerekiyorsa yaparız. Bu Vahşi Kadın, doğası gereği hareketli ve zekidir. Ama içgüdülerinden koparıldığı için safdildir de, şiddete alışmıştır, baba yurdundan ve ana yurdundan atılmaya uyum sağlamıştır. Sevgililer, uyuşturucular, içkiler, para, şöhret ve güç oluşan hasarın giderilmesinde pek fazla yardımcı olamaz. Ama tedrici bir şekilde içgüdüsel hayata geri dönmek bunu yapabilir. Bunun için, kadının bir anneye gereksinimi vardır, "yeterince iyi" vahşi bir anneye. Bilin bakalım kim beklemektedir böyle bir anne olmak için? Vahşi Anne onunla olmanızın, *gerçek-*

ten onunla olmanızın, ama sadece kimi zaman ya da uygun olduğu zaman değil, sürekli olarak onunla olmanızın neden bu kadar uzun zaman aldığını merak etmektedir.

Eğer değer verdiğiniz bir şey yapmaya çalışıyorsanız, çalışmalarınızı kuşku duymadan destekleyen insanlarla çevrili olmanız çok önemlidir. Aynı zedelenmelere sahip olan, ama bunları iyileştirmek için gerçek bir arzu duymayan sözde arkadaşlara sahip olmak, hem bir tuzak hem de bir zehirdir. Bu türden arkadaşlar sizi aşırı öfkeli, doğal döngülerinizin dışında, ruhsal gereksinimlerinizle uyumsuz bir şekilde davranmaya yüreklendirirler.

Yabanıl bir kadın, safdil olma lüksüne sahip değildir. İçsel hayatına geri dönerken aşırılıkları kuşkucu bir gözle değerlendirmeli; bunların ruha, psişeye ve içgüdüye neye mal olduğunun farkında olmalıdır. Kurt yavruları gibi biz de tuzakları, nasıl yapıldıklarını, nasıl yerleştirildiklerini belleriz. Özgür kalabilmemizin yolu budur.

Bu durumda bile, kayıp içgüdüler duygusal yankı ve izler bırakmadan çekilip gitmediği için, onları yeniden ele geçirirken bu iz ve yankıları takip edebiliriz. Bir kadın, yerinde ve uygun davranmanın kadife yumruğu içinde tutulabilir, ama ister aşırılıklar yüzünden yıkımdan bir nefes uzakta olsun, isterse bu aşırılıklarla daha yeni haşır neşir olmaya başlamış olsun, kanındaki vahşi Tanrı'nın fısıltılarını hâlâ işitebilir. "Kırmızı Ayakkabılar"da anlatılan türden en kötü durumlarda bile, en çok hasara uğramış içgüdüler dahi iyileştirilebilir.

Tüm bunları düzeltmek için vahşi doğayı durmadan yeniden canlandırırız ve her seferinde denge şu ya da bu yöne doğru fazla kayar. Ne zaman endişelenmek gerektiğini biliriz, çünkü genellikle, denge, hayatlarımızı genişletirken dengesizlik ise daraltır.

Yapabileceğimiz en önemli şeylerden biri, hayatı, bütün hayatı, kendi başına canlı bir varlık; soluk alıp veren, yeni hücreler oluşturup yok eden, atık malzemeleri boşaltan bir varlık olarak anlamaktır. Bedenlerimizin en fazla beş yılda bir atık maddeler çıkarmasını beklemek aptalca olurdu. Sırf bir gün önce yemek yediğimiz için, bugün açlık hissetmemeliyiz diye düşünmek saçma olurdu.

Bu tıpkı bir sorunu çözdük mü artık çözülmüş kalacağını, bir kere öğrendik mi artık hep bilinçli olacağımızı düşünmek kadar anlamsızdır. Hayır, hayat farklı alanlarda, farklı hızlarda gelişen ve zayıflayan büyük bir bedendir. Beden gibi olduğumuzda, yeni gelişmelerin işini gördüğümüz, sadece soluk alıp verdiğimiz ya da dinlendiğimizde, *la mierda*'yı, dışkıyı boşalttığımızda gerçekten canlıyızdır, Vahşi Kadın'ın döngüleri içindeyizdir. Eğer *yapılacak işin, işi yapmaya devam etmek*

olduğunu kavrayabilseydik, çok daha şevkli ve çok daha huzurlu olurduk.

Sevinci elde tutmak için kimi zaman onun uğruna savaşmamız gerekebilir, kendimizi güçlendirmemiz ve silahları kuşanmamız gerekebilir, en akıllıca olduğuna inandığımız yöntemlerle savaşmamız gerekebilir. Kuşatmaya hazırlanmak için geçen süre içinde pek çok konfordan mahrum kalmamız gerekebilir. Uzun dönemler boyunca çoğu şeyden, hatta hemen her şeyden mahrum kalabiliriz, ama sevincimiz olmadan, el yapımı kırmızı ayakkabılar olmadan devam edemeyiz.

Vahşi Kadın'ın bireyleşmesindeki ve yeniden ele geçirilmesindeki gerçek mucize, hepimizin bu sürece hazır olmadan, yeterince güçlü olmadan, yeterince bilmeden başlamamızdır; içimizde hem gıdıklayan hem de gürleyen düşünceler ve duygularla bir diyalog başlatmamızdır. Dilin nasıl konuşulacağını bilmeden, tüm yanıtları bilmeden ve tam olarak kiminle konuştuğumuzu bilmeden yanıtlar üretiriz.

Yavrularına avlanmayı ve dikkatli olmayı öğreten anne kurt gibi, Vahşi Kadın da içimizde böyle akar gider. Onun sesiyle konuşmaya başlar, onun görüsünü ve değerlerini üstleniriz. Bize benzeyenlere geri döndüğümüze ilişkin mesaj göndermeyi de o öğretir.

Yazı masalarına, aşağıdaki sözü yapıştırmış bazı yazarlar biliyorum. Onu katlayıp ayakkabısının içinde taşıyan birini tanıyorum. Charles Simic'in bu şiiri, hepimiz için nihai bir ders olabilir: "Havlamayı bilmeyenler, sürülerini bulamazlar."[23]

Vahşi Kadın'ı yeniden çağırmak istiyorsanız, tutsak olmayı reddedin.[24] İçgüdüleriniz dengeye ayarlanmış olsun –beğendiğiniz yere atla-

23. Charles Simic, *Selected Poems* (New York: Braziller, 1985).

24. "*The Elements of Capture*" © 1982, C. P. Estés, doktora sonrası tezden.
Özgün birini alın.
Erkenden, tercihen konuşmadan ya da hareket etmeden önce, evcilleştirin.
Aşırı ölçüde toplumsallaştırın.
Vahşi doğası için kıtlık koşulları yaratın.
Başkalarının acılarından ve özgürlüklerinden tecrit edin, öyle ki, hayatını hiçbir şeyle karşılaştıramasın.
Tek bir bakış açısı öğretin.
İhtiyaç (ya da kuraklık ya da soğuk) içinde bırakın, herkes görsün, ama ona bir şey demesin.
Doğal bedeninden koparın, böylece bu varlıkla ilişkisini önleyin.
Daha önce onu reddeden (hem heyecan verici hem de tehlikeli) şeyleri topyekün imha edebileceği bir ortama salın.
Kendileri de aç olan ve onu ölçüsüz olmaya teşvik eden arkadaşlar verin.
Zedelenmiş ihtiyat ve korunma içgüdüleri onarılmadan kalsın.
Aşırılıklarından (yetersiz besin, çok fazla besin, ilaçlar, yetersiz uyku, çok fazla uyku vb'den) ötürü, Ölüm'e istilasını yakınlarına kadar sürdürmesi için izin verin.
"İyi-kız" personasını yenilemeye uğraşsın ve başarsın, ama sadece arasıra.

yın, dilediğinizce havlayın, var olanı alın, etrafınızdaki her şeyi keşfedin, bırakın gözleriniz duygularınızı göstersin, her şeye baksın, görebileceklerinizi görsün. Kırmızı ayakkabılarla dans edin, fakat bunların, ellerinizle yaptığınız ayakkabılar olduğundan emin olun. Yaşam dolu bir kadın olacağınıza söz verebilirim.

Sonra da ve son olarak, kendi başlarına ya da kötüye kullanıldıkları için öldürücü olan (alkol, seks, öfke, uyum, güç vb.), psikolojik ya da fizyolojik olarak bağımlılık yaratan aşırılıklara çılgınca yeniden kapılsın.

İşte tutsak düşmüştür. Süreci tersine çevirin, özgür olmayı öğrenecektir. İçgüdülerini onarın, yeniden güçlenecektir.

IX
Evin yolunu bulmak: Kendine dönüş

İnsani zamanlar vardır, vahşi zamanlar vardır. Kuzey ormanlarında geçen çocukluğumda, bir yılda dört mevsim bulunduğunu öğrenmeden önce, düzinelerce mevsim olduğunu düşünürdüm: Gece fırtınalarının zamanı, sıcak şimşek zamanı, ormandaki-şenlik-ateşleri zamanı, kardaki-kan zamanı, buzdan ağaçlar zamanı; eğilen ağaçlar, ağlayan ağaçlar, titreyerek ışıyan ağaçlar, ekmekli ağaçlar, sadece-tepeleri-dalgalanan ağaçlar ve bebeklerini-düşürmüş ağaçlar zamanı. Elmas kar, buharı tüten kar, gıcırdayan kar, hatta kirli kar ve taştan kar mevsimlerini severdim, çünkü bunlar nehirdeki çiçek tomurcuklarının açma zamanının geldiğini gösterirdi.

Bu mevsimler önemli ve kutsal ziyaretçilere benzerdi ve her biri kendi habercilerini gönderirdi: Kozalakların açılması ve kapanması,

çürük yaprakların kokusu, yaklaşan yağmurun kokusu, çıtırdayan saçlar, düz ve cansız saçlar, çalı gibi saçlar, gevşeyen kapılar, sımsıkı kapılar, hiç kapanmayan kapılar, buzdan kıllarla kaplı pencere camları, ıslak taç yapraklarıyla örtülü pencere camları, sarı çiçek tozlarıyla kaplı pencere camları, ağaçlardan sızan zamklarla gagalanmış pencere camları. Ayrıca kendi derilerimizin de döngüleri vardı: Susuzluktan kurumuş, terli, pürüzlü, güneşten yanmış, yumuşak...

Kadınların psişe ve ruhlarının da faaliyet ve yalnızlık, koşma ve durma, katılma ve uzak durma, arama ve dinlenme, yaratma ve kuluçkaya yatma, dünyaya ait olma ve ruhun mekânına geri dönmeye ilişkin kendi döngü ve mevsimleri vardır. Biz henüz birer çocuk ve genç kız iken, içgüdüsel doğa bütün bu evre ve döngülere dikkat eder. Hemen yanımızda durarak bekler, biz de uygun gördüğümüz farklı aralıklarda bunların farkına varır ve uygun faaliyetlerde bulunuruz.

Çocuklar vahşi doğanın *kendisidir* ve bir şey söylemeye gerek kalmadan bu zamanların gelişine hazırlanır, onları selamlar, onlarla yaşar ve anımsayabilmek için *recuerdos* [hatıralar] biriktirirler: Sözlüğün içindeki koyu kırmızı yaprak; gümüş akça ağaçların tohumlarından yapılmış melek-kanatlı kolyeler; et dolabındaki kar topakları; özel taş, kemik, çubuk ya da tohumlar; tuhaf deniz kabukları; kuş mezarlarından kurdeleler; o zamandan gelen kokuların güncesi; sakin kalp; heyecanlı kan ve akıllarındaki bütün diğer resimler...

Bir zamanlar biz de yıllarca bu döngüler ve mevsimlerle birlikte yaşadık, onlar da bizim içimizde yaşadılar. Bizi sakinleştirdiler, dans ettirdiler, sarstılar, bize güvence verdiler, yaratılıştan gelen bilgileri bize öğrettiler. Bunlar, bizim ruhsal derilerimizin -bizimle birlikte vahşi ve doğal dünyayı da saran postun- bir parçasıydılar; en azından bize aslında bir yılda sadece dört mevsim olduğu ve kadınlarınsa aslında sadece üç mevsime -genç kızlık, erişkinlik ve yaşlı kadınlık– sahip olduğu söylenene kadar öyleydiler. Olması gereken de buydu.

Bu gözlemlere dayanmayan ve silik düşüncelere gömülü bir halde dolaşmamız kabul edilemez, çünkü böyle davranmak kadınların doğal ve ruhani döngülerinden sapmalarına ve bunun sonucunda kuruluktan, yorgunluktan ve sıla hasretinden acı çekmelerine neden olur. Kendi özgül ve ruhani döngülerimizin her birine düzenli olarak geri dönmek bizim için en iyisidir. Aşağıdaki öykü, kadınların döngülerinin en önemlisinin; eve, vahşi eve, ruhun evine geri dönüşün bir yorumu olarak görülebilir.

İnsanlarla esrarengiz akrabalık ilişkileri olan yaratıklarla ilgili masallar, dünyanın dört bir yanında anlatılır, çünkü bunlar bir arketipi,

ruhsal bir meseleyle ilgili evrensel bilgiyi temsil eder. Kimi zaman peri masalları ve halk hikâyeleri, bir mekân duygusundan, özellikle de ruhani mekânlarla ilgili bir duygudan kaynaklanır. Bu öykü, kuzeyin soğuk ülkelerinde, buzlu bir deniz ya da okyanusun bulunduğu herhangi bir ülkede anlatılır. Bu öykünün farklı versiyonları, Keltler, İskoçlar, kuzeybatı Amerika kabileleri, Sibirya ve İzlanda halkları arasında anlatılır. Öyküye genellikle "Fok Kız" ya da "Selkie-o, *Pamrauk*, Küçük Fok" "*Eyalirtaq*, Fokun Eti" adları verilmiştir. Bana tedavi için gelenlerin analizini yaparken ve uygulamalarımda kullanmak amacıyla yazdığım bu özel edebi versiyona "Fok derisi, Ruh derisi" diyorum. Öykü; gerçekte nereden geldiğimizi, nelerden yapıldığımızı ve hepimizin eve dönen yolu bulmak için düzenli aralıklarla içgüdülerimizi nasıl kullanmamız gerektiğini anlatmaktadır.[1]

Fok derisi, Ruh derisi

Bir zamanlar var olmuş, artık sonsuza kadar yok olan ve çok yakında geri gelecek olan bir zamanda, günler beyaz gökyüzünün, beyaz karların altında geçermiş... ve uzaklarda görünen ufak lekelerin hepsi insan, köpek ya da ayı imiş.

Buralarda isteseniz de bir şey yetişmezmiş. Rüzgârlar o kadar sert esermiş ki, insanlar parkalarını ve *mamlek*lerini [çizmelerini] artık bile bile yanlamasına giymeye başlamışlar. Buralarda sözcükler açık havada donar ve söylenenlerin anlaşılabilmesi için konuşanın sarf ettiği cümlelerin dudaklarından çözülüp ateşte eritilmesi gerekirmiş. Buralarda insanlar, yaşlı Annuluk'un, yaşlı büyükannenin, bizzat Yeryüzü olan yaşlı büyücünün beyaz ve gür saçlarında yaşarlarmış. İşte bu topraklarda bir zamanlar bir adam yaşarmış... O kadar yalnız bir adammış ki, gözyaşları yıllarca yanaklarında derin yarıklar oymuş.

Gülümsemeye ve mutlu olmaya çalışırmış. Avlanırmış. Tuzaklar kurar ve rahat uyurmuş. Ama bir insanla arkadaşlık yapmak istiyormuş. Kimi zaman kayığıyla sığlıklarda gezerken bir fok yanına yanaştığında, fokların bir zamanlar insan olduklarına dair eski öyküleri anımsarmış. O günlerin tek hatırlatıcısı ise fokların o akıllı, vahşi ve sevecen bakış-

1. Bu öykünün ana teması (sevginin ve evin bulunması, ölüm doğasıyla yüzleşme) dünyanın her yanında çokça görülebilir (Yine "konuşanın dudaklarından dökülen donmuş sözcükleri kırıp ateşte eritme ve neler söylendiğini görme"nin yolu da dünyanın her yanındaki soğuk diyarlarda bulunabilir).

larına ev sahipliği yapmasını bilen gözleriymiş. Adam bu anlarda kimi zaman öyle şiddetli bir yalnızlık acısı duyarmış ki, gözyaşları yüzündeki yıpranmış yarıklardan aşağı süzülürmüş.

Bir gece karanlık iyice bastırana kadar avlanmış, ama bir şey bulamamış. Ay gökyüzünde yükselirken ve denizde yüzen buz kütleleri parıldarken, denizin ortasında büyük, benekli bir kayaya rastlamış ve keskin gözleri sayesinde, bu yaşlı kayanın üstündeki belli belirsiz, ama çok zarif hareketleri seçebilmiş.

Yaklaşmak için yavaşça ve sessizce kürek çekmiş; orada, kocaman kayanın üstünde küçük bir grup kadın, annelerinin karınlarına ilk düştükleri günkü kadar çıplak bir halde dans ediyormuş. Evet, o yalnız bir adammış ve belleğindekiler dışında hiç insan arkadaşı yokmuş – ve orada durup olanları izlemiş. Kadınlar ay sütünden yapılmış varlıklara benziyorlarmış, derileri ilkbaharda somonların üstündeki küçük gümüş benekler gibi parlıyormuş, ayaklarıyla elleri uzun ve zarifmiş.

O kadar güzellermiş ki, adam botunda afallamış bir halde kalakalmış ve su hafif hafif sallanarak onu kayaya giderek yaklaştırıyormuş. Bu muhteşem kadınların gülüşlerini işitebiliyormuş... En azından gülüyor gibiymişler, yoksa gülme sandığı bu şey, kayanın kenarlarına vuran suyun sesi miymiş? Adamın şaşkınlıktan kafası karışmış. Ama göğsünün üzerinde ıslak bir post gibi ağırlık yapan yalnızlık, bir biçimde çekip gitmiş ve neredeyse hiç düşünmeden, sanki önceden planlamış gibi, kayanın üstüne atlayıp orada duran fok derilerinden birini çalmış. Bir çıkıntının arkasına saklanmış ve fok derisini *qutnguq*'unun [parkasının] içine sokmuş.

Derken kadınlardan biri o zamana kadar duyduğu en güzel sesle bağırmış... şafağa seslenen balinalar gibi... ya da hayır, belki de pınarda yuvarlanan, yeni doğmuş kurtlar gibi... ya da, ama hayır, hepsinden daha güzel bir sesle, ama bunun bir önemi yok, çünkü ... bir dakika, kadınlar o sırada ne yapıyorlarmış?

Fok derilerini giyiyorlarmış ve fok kadınlar neşeli çığlıklar atarak birer birer denizin içine kayıyorlarmış. Biri dışında... En uzunları bir aşağı, bir yukarı bakıyor, fok derisini arıyor, ama hiçbir yerde bulamıyormuş. Adam yüreklendiğini hissetmiş – nedenini bilmiyormuş. Kayadan yürüyerek inerken kadına seslenmiş: "Kadın... benim... karım... ol. Ben... yalnız... bir adamım."

"Ah, ben eş olamam," demiş, "çünkü ben ötekilerdenim, *temeqvanek*'te [aşağıda] yaşayanlardanım."

"Benim... karım... ol," diye ısrar etmiş adam. "Yedi yaz içinde fok

derini sana geri vereceğim, o zaman sen de ister gider, istersen kalabilirsin."

Genç kadın fok adamın yüzüne uzun uzun öyle gözlerle bakmış ki, asıl kökeni insanmış gibi görünmüş. İstemeye istemeye şöyle demiş: "Seninle geleceğim. Yedi yaz sonra karar verilecek."

Derken zamanla bir çocukları olmuş ve adını Ooruk koymuşlar. Çocuk çevik ve besiliymiş. Kışları annesi, Ooruk'a, denizin altında yaşayan yaratıklara dair masallar anlatırken, babası da uzun çakısıyla beyaz taşın üstünde bir ayı ya da kurdun derisini yüzermiş. Annesi küçük Ooruk'u yatağa taşırken ona baca deliğinden bulutları ve onların binbir
 şekle girişini gösterirmiş. Ne var ki, kuzgunun, kurdun ve ayının şekillerini değil, morsun, balinanın, fokun ve somonun öykülerini anlatıyormuş ona... çünkü o bu yaratıkları tanıyormuş.

Ama zaman geçtikçe vücudu kurumaya başlamış. Önce pullanmış, sonra çatlamış. Gözkapaklarının derisi soyulmaya, kafasındaki saçlar dökülmeye başlamış. *Naluaq* [en soluk beyaz] haline gelmiş. Tombulluğu azalmaya başlamış. Uzuvlarını gizlemeye çalışıyormuş. Her gün, hiç istemese de, gözleri daha da donuklaşıyormuş. Görme duyusunu da giderek yitirdiğinden, yolunu ancak el yordamıyla bulabiliyormuş.

Bir gece küçük Ooruk bağırtılar yüzünden uyanmış ve içinde uyuduğu deriye sarınmış bir halde dikilip oturmuş. Bir ayı gibi kükreyen babasının, annesini azarladığını duyuyormuş. Taşın üstünde yuvarlanan bir gümüş gibi ağlayan annesini duyuyormuş.

"Yedi uzun yıl önce fok derimi sakladın ve şimdi sekizinci kış geliyor. Bana ait olan şeyi geri vermeni istiyorum," diye ağlıyormuş fok kadın.

Koca, "İyi de, kadın, onu sana geri verseydim beni terk ederdin!" diye gürlüyormuş.

"Ne yapardım bilmiyorum, tek bildiğim ait olduğum şeye sahip olmam gerektiği."

"Ve beni karısız bırakırdın, oğlanı da annesiz. Sen kötüsün."

Kocası bunu der demez posttan yapılmış kapıyı yararak çıkmış ve gecenin içinde gözden kaybolmuş.

Oğlan, annesini çok seviyormuş. Onu kaybetmekten korkmuş ve bu yüzden uyuyana kadar kendi kendine ağlamış... Onu sadece rüzgâr uyandırabilmiş. Tuhaf bir rüzgâr... Ona şöyle seslenir gibiymiş: "Ooruk, Ooruuk."

Yataktan o kadar hızlı çıkmış ki, parkasını ters giymiş, muklularını da ancak yarı yolda çekmiş. Bol yıldızlı geceye dalarken, tekrar tek-

rar adının çağırıldığını duyuyormuş.

"Oooooruuuuuk."

Uçuruma doğru koşmuş, yukarıdan suya doğru bakmış. Orada, uzaklardaki rüzgârlı denizde, çok büyük, düzensiz kıllarla kaplı, gümüş bir fok seçiliyormuş. Kafası kocamanmış, bıyıkları göğsüne iniyormuş ve gözleri koyu sarıymış.

"Ooooruuuk."

Uçurumdan zorlukla inmiş. Dipte, kayadaki bir yarıktan ileri doğru fırlayan bir taş –yo, yo, bir taş yığını– nedeniyle tökezlemiş. Saçları buzdan binlerce dizgin gibi yüzünü kamçılıyormuş.

"Oooooruuuuk."

Taş yığınını güç bela dağıtmış ve altındaki şeyi iyice silkelemiş – bu, annesinin fok derisiymiş. Ah, annesini artık istediği zaman koklayabilirmiş. Fok derisini yüzüne sarıp kokusunu içine çekerken, ruhu içinde yeni çıkmış bir yaz rüzgârı gibi çırpınıyormuş.

"Ahhh!" diye bağırmış acı ve sevinçle ve deriyi tekrar yüzüne kaldırmış ve annesinin ruhu tekrar içinden geçmiş. "Ahh!" diye bağırmış tekrar, çünkü annesine bitmeyen bir sevgiyle doluymuş.

Yaşlı gümüş fok da kayarak... yavaş yavaş suyun altına dalıp gözden kaybolmuş.

Çocuk, uçurumu tırmanmış, arkasında uçuşan fok derisiyle eve doğru koşmuş, nefes nefese içeri girmiş ve yere düşmüş. Annesi onu ve deriyi yerden kaldırmış ve her ikisi de güvende olduğu için şükranla gözlerini yummuş.

Annesi fok derisini üstüne geçirmiş, "Ah, hayır anne!" diye bağırmış çocuk.

Çocuğu iki eliyle tutup kaldırmış, kollarının altına sıkıştırmış ve yarı koşarak, yarı tökezleyerek gürleyen denize doğru koşmuş.

"Ah anne! Hayır! Beni bırakma!" diye bağırarak ağlamış Ooruk.

Bir an için çocuğuyla kalmak istediğini rahatlıkla söyleyebilirsiniz; evet, *istemiş*, ama aynı zamanda onu çağıran bir şey varmış, hem ondan, hem adamdan hem de zamandan daha yaşlı bir şey...

"Ah, anne, hayır, hayır, hayır!" diye ağlıyormuş çocuk. Fok kadın gözlerinde müthiş sevgi dolu bir bakışla ona dönmüş. Oğlanın yüzünü ellerinin arasına almış ve tatlı nefesini onun akciğerlerine üflemiş; bir kez, iki kez, üç kez. Sonra onu değerli bir paket gibi kollarının altına alarak denize dalmış, aşağılara, en aşağılara, en derinlere. Fok kadın ve çocuğu, suyun altında kolaylıkla nefes alıyorlarmış.

Fokların su altındaki koylarına girene kadar, suyun derinliklerinde

var güçleriyle yüzmüşler. Orada her türden yaratık yemek yiyip şarkı söylüyor, dans ediyor ve konuşuyormuş. Gece denizden Ooruk'a seslenmiş olan büyük gümüş fok, çocuğu kucaklamış ve ona torunum diye seslenmiş.

"Yukarıda nasıl yaşıyorsun, kızım?" diye sormuş büyük gümüş fok.

Fok kadın uzaklara bakmış ve, "Bir insanı incittim... bana sahip olmak için her şeyini veren bir adamı... Ama ona geri dönemem, çünkü dönersem bir mahkûm haline gelirim," demiş.

"Ya çocuk?" diye sormuş yaşlı fok. "Ya torunum?" Bunu öylesine bir gururla söylemiş ki, sesi titremiş.

"O geri dönmeli baba. Burada kalamaz. Henüz burada bizimle birlikte olmasının zamanı değil." Ve ağlamış. Birlikte ağlamışlar.

Böylece günler ve geceler geçmiş. Tam olarak söylersek, yedi gün ve yedi gece. Bu sırada fok kadının saçlarındaki ve gözlerindeki parıltı geri gelmiş. Teni güzel, koyu bir renge kavuşmuş, görmesi düzelmiş, vücudu tombulluğunu yeniden kazanmış ve doğru dürüst yüzmeye başlamış. Ancak, oğlanın yeryüzüne geri dönme zamanı gelmiş. O gece yaşlı büyükbaba fok ve oğlanın güzel annesi, çocuğu aralarına alarak birlikte yüzmüşler. Geri gitmişler, geriye, yukarıya doğru, üstteki dünyaya doğru yüzmüşler. Orada Ooruk'u ay ışığında yavaşça kayalık kıyıya bırakmışlar.

Annesi onu yüreklendirmiş: "Her zaman senin yanındayım. Benim dokunduklarıma dokun, çıralarıma, *ulu*'ma [çakıma], fok ve su samurlarını gösteren taş oymalarıma dokun yeter; şarkılarını söylemen için akciğerlerine bir rüzgâr üfleyeceğim."

Yaşlı gümüş fok ve kızı, çocuğu bol bol öpmüşler. Sonunda istemeye istemeye ayrılmışlar ve yüzerek denize açılmışlar, oğlana son bir kez bakmışlar ve suların altında gözden kaybolmuşlar. Ve Ooruk, zamanı gelmediği için orada kalmış.

Aradan zaman geçmiş, çocuk büyümüş ve çok iyi bir davulcu, şarkıcı ve öykücü olmuş ve söylenenlere bakılırsa, bütün bunların olmasının nedeni, çocukken büyük fok ruhları tarafından denize taşınmasına rağmen hayatta kalmasıymış. Bugün bile, sabahın gri sisi içinde bazen kayığı kıyıya bağlanmış halde hâlâ görülebilirmiş; denizde belli bir kayanın üstüne diz çökmüş ve sık sık kıyıya yaklaşan belli bir dişi fokla konuşurken görülürmüş. Birçokları bu foku avlamaya çalıştıysa da, her seferinde başarısız olmuşlar. O *Tanqigcaq* [akıllı olan, kutsal olan] diye bilinir ve her ne kadar bir fok olsa da, gözlerinin insan bakışlarını; o bilge, vahşi ve seven bakışları temsil ettiği söylenirmiş.

Fok, vahşi ruhla ilgili tüm simgelerin en güzellerinden biridir. Kadınların içgüdüsel doğası gibi foklar da çağlar boyunca evrim geçirmiş ve ortama uyum sağlamış, kendine özgü yaratıklardır. Fok kadında olduğu gibi, gerçek hayatta foklar, ancak beslemek ve emzirmek için karaya çıkarlar. Anne fok yaklaşık iki ay boyunca yoğun bir şekilde kendini yavrularına adar, onları sadece kendi bedeninde depoladıklarıyla besler, korur ve sever. Bu süre zarfında 13-14 kiloluk yavrunun ağırlığı dörde katlanır. Sonra anne yüzerek denize açılır ve artık kendi başına yaşayabilecek hale gelmiş ve büyümüş olan yavru bağımsız bir hayata başlar.

Kutup bölgesi ve Batı Afrika'dakilerin birçoğu dahil olmak üzere, dünyanın her tarafındaki etnik gruplar arasında, ruh tini doğurana, ona şefkat gösterip bakana, onu güçle doldurana kadar, insanların gerçek anlamda canlı sayılmayacağı söylenir. Tin en sonunda dünyadaki bağımsız hayatına başlarken, ruhun da bir baba evine geri çekildiğine inanılır.[2]

Ruhun bir temsili olarak fok simgesi, çok daha ilgi çekicidir, çünkü foklarda bir "uysallık," onlara yakın yaşayanların iyi bildikleri bir ulaşılabilirlik vardır. Foklarda bir tür köpeklik vardır, doğal olarak sevecendirler. Çevrelerine bir tür saflık yayarlar. Ama tehdit edilirlerse, çok hızlı bir şekilde tepki gösterebilir, geri çekilebilir ya da karşılık verebilirler. Ruh da ona benzer. Yakında durur. Tine özen gösterir. Yeni, olağandışı ya da güç bir şey algıladığında kaçmaz.

Ama bazen, özellikle de insanlara alışkın olmayan ve foklarn zaman zaman girer gibi göründükleri mutlu hallerden birindeyken yatıp uzanmış olan bir fok, insanların neler yapacaklarını öngöremez. Öyküdeki fok kadın ve genç ve/veya deneyimsiz kadınlar gibi başkalarının niyetlerinden ve zarar verme olasılıklarından habersizdir. Fok derisi de zaten hep böylesi durumlarda çalınır.

Yıllarca "tutsaklık" ve "define hırsızlığı" motifleriyle çalışmamın ve birçok erkek ve kadınla yürüttüğüm analizlerin sonucunda edindi-

2. Çeşitli etnik gruplar arasında, yerleşeceği bedenin gerçekten gelişmeye açık olduğuna emin olana kadar, ruhun ete yeniden bürünmediği ya da tin doğurmadığı söylenir. En eski geleneklerimizde bir çocuğa genellikle doğumdan sonra yedi gün ya da iki ay döngüsü veya daha uzun bir süre geçene kadar bir ad verilmemesinin nedeni budur. Böylece etin ruhla dolacak kadar güçlü olması sağlanır, güçlü ruh da tinin doğumunu sağlar. Ayrıca birçokları bu yüzden çocuğun asla dövülmemesi gerektiği, çünkü bunun ruhu bedenden dışarı çıkardığı, geri almanın ve onu tekrar hak ettiği yuvaya geri döndürmenin de çok zor ve uzun bir süreç istediği yönünde oldukça duyarlı bir düşünceye inanır.

ğim izlenime göre, bireyleşme sürecinde hemen herkesin başına en az bir kere ve önemli bir hırsızlık olayı gelmiştir. Bazı kimseler bunu hayattaki "büyük fırsatları"nın çalınması olarak nitelerler. Bazıları sevgi hırsızlığı ya da tinin gasp edilmesi, benlik duygusunun zayıflaması olarak tanımlarlar. Kimileri de kendileri için hayati önemi olan bir şeyin (sanatlarının, sevgilerinin, düşlerinin, umutlarının, tanrılara inançlarının, gelişimlerinin, onurlarının, mücadelelerinin) saptırılması, kesintiye uğratılması, engellenmesi ya da koparılması olarak tanımlar.

Çoğu zaman bu büyük hırsızlık, kişiye kör tarafından yanaşır. Kadınların başına da öyküdekiyle aynı nedenlerle gelir: Safdillikten, başkalarının amaçlarıyla ilgili içgörülerinin zayıf olmasından, gelecekte neler olabileceğini öngörmedeki deneyimsizlikten, çevredeki bütün ipuçlarına dikkat etmemekten ve tabii ki, kaderin her zaman ağlarını örmesinden.

Bu şekilde soyguna uğrayan kişiler kötü değildir. Hatalı değildir. Aptal değildir. Ama önemli ölçüde deneyimsizdir ya da bir tür psişik uyuklama halindedir. Bu tür durumları sadece gençlere atfetmek yanlış olur. Yaş, etnik köken, eğitim süresi, hatta iyi niyete bakılmaksızın, herkesin başına gelebilir. Hırsızlığa uğramanın, bu duruma düşenler (yani, hemen herkes) için gizemli bir arketipsel erginlenme fırsatı[3] yarattığı açıktır.

Hazineyi geri alma ve kendini yeniden nasıl ikmal edeceğini anlama süreci, psişede dört hayati yapı geliştirir. Bu ikilemle yüz yüze kalınması ve *Río Abajo Río*'ya inilmesi, bilinçli bir şekilde eski halimize geri dönmeye çalışma kararımızı eni konu güçlendirir. Zaman içinde bizim için en önemli şeyin ne olduğuna açıklık getirir. Kendimizi psişik olarak ya da başka açılardan özgürleştirme planına sahip olma ve yeni temeli atılmış olan bilgeliğimizi sahneleme ihtiyacıyla doldurur bizi. Sonuncusu ve en önemlisi, psişenin ruhsal dünyayı ve insanların dünyasını katedebilen o vahşi ve bilge tarafını, yani iç doğamızı geliştirir.

"Fok derisi, Ruh derisi" öyküsünün arketipsel özü son derece değerlidir, çünkü bu görevlerden geçerken yolumuzu bulmak ve geliştirmek amacıyla atmamız gereken doğru adımlar için açık ve kısa talimatlar sunar. Kadınların karşılaştıkları çok önemli ve yıkıcılık potansiyeli büyük olan sorunlardan biri, çeşitli psikolojik erginlenme süreçlerine, kendileri süreci tamamlamamış olan erginleyicilerle başlamalarıdır. Nasıl

3. Erginleyici süreç –erginleme [*initiation*] sözcüğü, Latince *initiare*'den gelir; başlamak, tanışmak, öğretmek demektir. *Erginlenen* kişi, yeni bir yola başlayan, tanışmaya, öğrenmeye talip olan kişidir. *Erginleyici* ise, yol hakkında bildiklerini anlatmak gibi kendini derin bir çalışmaya veren, erginlenen kişiye meydan okumalara hâkim olması ve böylece güç bakımından büyümesi için "nasıl"ları gösterip rehberlik eden kişidir.

ilerleneceğini bilen, olgunlaşmış kimseleri yoktur. Erginleyiciler eğer kendileri tam olarak erginlenmemişlerse, sürecin önemli yönlerini, bunun farkına bile varmadan, atlayabilirler ve kimi zaman erginleneni büyük istismara uğratırlar, çünkü parçalı bir erginleme fikriyle, çoğu zaman şu ya da bu şekilde bozulmuş olan bir fikirle çalışmaktadırlar.[4]

Yelpazenin öbür ucundaysa, hırsızlığı yaşamış olan, durumu bilmek ve ona hâkim olmak için uğraşan, ama talimatların dışına çıkıp öğrenmeyi tamamlamak için daha fazla pratik olanağı olup olmadığını bilmeyen ve bu yüzden ilk aşamayı, hırsızlığa maruz kalmayı, tekrar tekrar yineleyen kadınlar vardır. Hangi durum söz konusu olursa olsun, kadın, arapsaçına dönmüş koşullar içine sıkışıp kalmıştır. Esas olarak, talimatlardan yoksundur. Sağlıklı vahşi bir ruhun şartlarını keşfetmek yerine, tamamlanmamış bir erginlemenin kurbanı haline gelir.

Erginlemenin anaerkil çizgileri –yaşlı kadınların bazı psişik olguları ve Vahşi Kadın'ın prosedürlerini daha genç olan kadınlara öğretmesi– çok sayıda kadın için ve uzun yıllardan beri parçalanmış ve kırılmış olduğundan, bunları öğrenebileceğimiz bir peri masalları arkeolojisine sahip olmamız bir lütuftur. Bu derin kalıplardan çıkarılabilecek şeyler, kadınların en bütünsel psikolojik süreçlerinin doğal örüntülerini yansıtır. Bu anlamda peri masalları ve mitler erginleyicilerdir; kendilerinden sonra gelenlere öğreten bilgelerdir.

O nedenle, tamamen erginlenmemiş ya da yarı-yarıya erginlenmiş kadınlar için "Fok derisi, Ruh derisi"ndeki dinamikler çok değerlidir. Eve döngüsel geri dönüşü tamamlamak için atılacak bütün adımları bilirsek, berbat edilmiş bir erginlenme bile çözülebilir, yeniden kurulabilir ve uygun bir şekilde tamamlanabilir. Bu öykünün bize ilerlemek yönünde neler öğrettiğini görelim.

4. Başarısız olmuş erginlenmelerde erginleyici kimi zaman sadece erginlenenin zaaflarına bakar ve erginlenmenin geri kalan yüzde yetmişini (yani, kadının yeteneklerinin ve becerilerinin güçlendirilmesini) unutur ya da görmezden gelir. Çoğu zaman erginleyici destek olmadan güçlükler yaratır, tehlikeli durumlar düzenler ve sonra sırtını dayar oturur. Bu, kusurlu ve erkeksi bir erginlenme tarzından aktarılmadır; buna göre utanç ve aşağılanmanın kişiyi güçlendirdiğine inanılır. Zorluk ortadadır, ama destek yoktur. Ya da işlemlere büyük özen gösterilir, ama duyguların ve ruhsal hayatın can alıcı gereksinimleri, iş işten geçtikten sonra akla gelir. Ruhun ve tinin bakış açısına göre, zalimce ya da insanlıkdışı bir erginlenme, kızlar ortaklığını ya da yakın ilişkileri asla güçlendirmez.
İşinin ehli erginleyicilerin olmaması halinde ya da istismarcı işlemleri düşünen ve destekleyen erginleyicilerin bulunduğu ortamlarda, kadınlar kendi kendilerini erginlemeye girişeceklerdir. Bu sürecin dörtte üçüne bile erişseler, bu onlar için çok takdire şayan bir iş ve şaşırtıcı bir başarı olur. Sonra, ondan da sonra ve en nihayetinde neler geldiği konusunda vahşi psişeye yakından kulak vermesi gerektiği için bu ısrarla önerilir; ayrıca vahşi psişenin belli bir şekilde yaptığında tamam olduğu ve böylece uygun etkiyi oluşturduğu güvenceleri olmadan da onu izlemesi gerekir.

"Mavisakal," "Rapunzel", "İblisin Ebesi", "Uyuyan Güzel" ve bunun gibi öykülerin çeşitli versiyonlarında görüldüğü gibi, bilgeliğin gelişim süreci acı çekmeyle başlar. Önce bir farkında olmama, sonra şu ya da bu şekilde aldatılma gelir, bunu gücü ve daha da fazlasını, derinlikleri yeniden ele geçirmenin yollarının bulunması izler. Bilinci sınayan ve derin bir bilgilenmeyle sona eren yazgının eline düşme teması, kahramanlarının kadınlar olduğu masalların ebedi temasıdır. Bu tür masallar hepimiz için, eğer tutsak düşersek ne yapacağımız ve buradan *con un ojo agudo*'yla [kurnaz bir gözle] *pasar atravez del bosque como una loba* [bir kurt gibi ormandan geçip] nasıl geri döneceğimiz konusunda yoğun dersler içerir.

"Fok derisi, Ruh derisi" geriye dönüşlü bir motif taşır. Bazen bu tür masallara "geriye dönük öyküler" deriz. Birçok peri masalında bir insan büyülenerek bir hayvana dönüşür. Ama burada tersi bir durum vardır: Bir yaratık insana özgü bir hayat yaşamaktadır. Öykü, dişi psişenin yapısıyla ilgili bir içgörü oluşturmaktadır. Fok kız, kadınların psişelerindeki vahşi doğa gibi, hem bir yaratık olup hem de insanlar arasında ustalıkla yaşayabilen mistik bir bileşimdir.

Bu öyküdeki post, bir duygu halinin ve bir oluş halinin temsilcisi olan bir nesneden -birleştirici, ruhani ve vahşi dişi doğasıyla ilgili bir nesneden- başka bir şey değildir. Bu durumdaki bir kadın kendisine dışarıdan bakıp doğru yapıp yapmadığını, davranışlarında haklı olup olmadığını, sağlıklı düşünüp düşünmediğini merak etmek yerine, sadece içinde hisseder. Bu "kendinde" oluş haliyle arasındaki iletişimi ara sıra yitirse de, daha önce orada geçirdiği zaman dünyadaki işlerini yaparken ona destek olur. Periyodik bir şekilde vahşi duruma geri dönmek, üstdünyadaki tasarılarına, ailesine, ilişkilerine ve yaratıcı hayatına dönük psişik rezervlerini tamamlar.

Çok uzun süre ruh-evinden uzak kalan her kadın, kaçınılmaz olarak yorulur. Bu, doğal bir durumdur. Sonra benlik ve ruh duygusunu canlandırmak, derinleri-gören ve okyanussal bilgilerine yeniden kavuşmak için tekrar derisini aramaya çıkar. Gidiş ve dönüşlerden meydana gelen bu büyük döngü, kadınların içgüdüsel doğasının içinde yankısını bulur ve kız çocukluğu, ergenlik, genç erişkinlikten başlayarak sevgililiğe, anneliğe, oradan ustalığa, bilgelik sahibi yaşlı bir kadın olmaya ve daha sonrasına kadar hayatları boyunca bütün kadınların yaratılışında varlığını korur. Bu evrelerin kronolojik olması şart değildir, çünkü orta yaştaki kadınlar çoğu zaman yeni doğmuşlardır, yaşlı kadınlar şid-

detli sevgililerdir ve küçük kız çocukları, kocakarılar gibi büyüler yapma konusunda oldukça bilgilidirler.

Bütünüyle derimizin içinde olduğumuz duygusunu, az önce sözü edilen yollar yüzünden olduğu kadar, uzun süreli baskılar nedeniyle de tekrar tekrar kaybederiz. Çok uzun süre soluk almadan çalışıp duranlar da risk altındadırlar. Gerçekten ne yapmakta olduğumuza ve özellikle bunun bize neye mal olduğuna dikkat edemediğimiz zaman, ruh derisi yok olur.

Egomuza çok kapılırsak, fazlasıyla müşkülpesent, mükemmeliyetçi[5] olursak, gereksiz yere kurban edilirsek ya da kör bir tutkuyla sürüklenir veya –kendimiz, ailemiz, toplum, kültür, dünya konusunda– doyumsuz birine dönüşürsek ve bu konuda hiçbir şey söylemez ve yapmazsak, başkaları için hiç bitmeyen bir kaynakmışız gibi davranırsak, kendimize yardım etmek için yapabileceğimiz her şeyi yapmazsak, ruh derisini kaybederiz. Ah, dünyada ne kadar kadın varsa, ruh derisini kaybetmenin de o kadar yolu vardır!

Çok önemli olan bu ruh derisini elde tutmanın tek yolu, değeri ve kullanım biçimleri konusunda sahip olduğumuz eski ve kusursuz bir saflığa sahip bilinci yeniden kazanmaktır. Ama hiç kimse keskin bilinç halini sürekli devam ettiremeyeceğinden, kimse de ruh derisini günün her saatinde ve dakikasında mutlak olarak koruyamaz. Ama onun çalınması olasılığını en aza indirebiliriz. Her yandaki koşulları gözetleyip psişik yaşam alanlarımızı buna uygun olarak koruyan *ojo agudo*'yu geliştirebiliriz. Ancak, "Fok derisi, Ruh derisi" öyküsü, ağır gasp hali diyebileceğimiz şeyin bir örneğidir. Eğer döngülerimize, evi terk etme ve ona geri dönme çağrısına dikkat edersek, bu büyük hırsızlıkla gelecekte bilinçli bir şekilde başa çıkabiliriz.

Yeryüzündeki her yaratık evine geri döner. Balıkçıl, pelikan, ak balıkçıl, kurt, turna, geyik, fare, mus ve ayı için vahşi hayat sığınakları yapmamız, ama her gün yaşadığımız yerlerde kendimiz için bir sığınak oluşturmamamız ironiktir. Yaşam alanının yitirilmesinin özgür bir yaratığın başına gelebilecek en feci olay olduğunu çok iyi biliyoruz. Sanki biz aynı şeylerle kuşatılmamışız, sanki biz bunlardan etkilenmiyormuşuz gibi, diğer yaratıkların doğal yaşam alanlarının kentler, çiftlik-

5. Bir olumsuz mükemmeliyetçilik, bir de olumlu mükemmeliyetçilik vardır. Olumsuz türden olanı genellikle yetersiz bulunma korkusu üzerinde yoğunlaşır. Olumlu mükemmeliyetçilik en iyi çabaları gösterir, üretken bir şeyi ustalık kazanmak amacıyla destekler. Olumlu mükemmeliyetçilik, psişeyi işleri *daha iyi* yapmayı öğrenmeye; daha iyi nasıl yazılacağını, konuşulacağını, resim çizileceğini, yeneceğini, gevşeneceğini, ibadet edileceğini vb öğrenmeye sevk eder. Olumlu mükemmeliyetçilik, bir düşe hakkını vermek için tutarlı bir şekilde bazı eylemler yapar.

ler, otoyollar, gürültü ve diğer uyumsuzluklarla çepeçevre işgal edildiğine ateşli bir şekilde işaret ediyoruz. Hayvanların hayatlarını sürdürmeleri için en azından zaman zaman bir yuvaya, kendilerini hem korunmuş hem de özgür hissettikleri bir yere sahip olmaları gerektiğini biliyoruz.

Biz daha huzurlu bir hayat alanını yitirince, bunu geleneksel olarak tatille telafi ediyoruz. İnsan, tatilin kendisine zevk vermesini beklese de, çoğu zaman durum hiç de böyle olmuyor. Omuz ve sırt kaslarımızın gerilerek ağrımasına neden olan işlerimizi bir parça da olsa azaltmak, gündelik uyumsuzluğumuzu telafi edebilir. Evet, tatilin yararları mutlaka vardır, ama RuhBenlik-psişe için, barınakla aynı önemi taşı-

maz. "Mola" ya da "ara verme," eve geri dönüşle aynı şey değildir. Dinginlik, yalnızlıkla aynı şey değildir.

Bu ruh kaybını öncelikle posttan gözlerimizi ayırmayarak engelleyebiliriz. Örneğin, uygulamalarımda yetenekli kadınlarda gördüğüm şu oldu: Ruh derisi hırsızlığı, doğru deri içinde olmayan ilişkiler yüzünden ortaya çıkabilir ve bazı ilişkiler ise tamamen zehirlidir. Bu ilişkilerle başa çıkmak irade ve kuvvet ister, ama bu yapılabilir; özellikle de öyküdeki gibi, evden gelen çağrıyla, kişinin dolaysız bilgeliğinin tam ve ulaşılabilir olduğu öz benliğe geri çağıran sesle uyanılırsa... Ondan sonra bir kadın sahip olması gerekenin ne olduğuna, yapmak istediğinin ne olduğuna net bir şekilde karar verebilir.

Fok derisinin gasp edilmesi, bir kadının kaynaklarının ve zamanının çalınması yoluyla çok daha örtük bir şekilde ortaya çıkabilir. Dünya, kadınların rahatı için, kalçaları ve göğüsleri için sıkıntı vericidir. Binlerce el, milyonlarca ses halinde bize seslenir, el sallar, çekiştirir, dikkatimizi vermemizi ister. Kimi zaman ne yana dönsek ihtiyaç duyan, isteyen, arzulayan birileri olduğu izlenimine kapılırız. Dünyadaki insanların, konuların ve şeylerin bazıları çekici ve alımlıdır; bazıları talepkâr ve kızgın olabilir; yine bazıları o kadar acıklı bir çaresizlik içinde görünür ki, irademiz hilafına empatimiz sel olur akar, sütümüz karnımızdan aşağıya doğru iner. Ama ölüm-kalım meselesi olmadıkça "pirinçten sutyen giymeye"[6] zaman ayırın, zaman yaratın. Süt treninin peşinden koşmayı bırakın. Eve doğru dönme işini yapın.

Derinin yıkıcı ve yanlış bir sevgi yoluyla yitirilebileceğini fark etsek de, doğru ve derin bir sevgi yüzünden de yitirilebilir. Ruh derilerimizin çalınmasına neden olan şey tek başına bir kişinin ya da şeyin doğruluğu ya da yanlışlığı değil, bu şeylerin bize olan bedelidir de. Za-

6. "Pirinç sutyen giymek," coşkulu bir terapist ve kendince iyi bir öykü anlatıcısı olan Yancey Ellis Stockwell'in beylik bir sözüdür.

man, enerji, gözlem, dikkat, eşlik etme, özendirme, öğretme, ders verme, eğitme açısından bize bedelinin ne olduğudur. Psişenin bu hareketleri, psişik tasarruf hesabından nakit çekmek gibidir. Sorun, bu enerjik nakit çekmelerin kendisi de değildir, çünkü bunlar hayat alışverişinin önemli bir parçasıdır. Ama derinin kaybolmasına ve kişinin en keskin içgüdülerinin solup donuklaşmasına neden olan şey, *hesaptan fazla para çekilmesi*dir. Bir kadına psişik olarak ölmekte olduğunu hissettiren şey daha fazla enerji, bilgi, fikir ve heyecan yatırımının olmamasıdır.

Öyküde, genç fok kadın postunu yitirdiği sırada, güzel bir uğraş içindedir, özgürlüğünü yaşamaktadır. Hiç durmadan dans eder ve etrafında neler olup bittiğine dikkat etmez. Doğru vahşi doğamızda olduğumuzda hepimiz bu parlak hayatı hissederiz. Vahşi Kadın'a yakın olduğumuzun işaretlerinden biridir bu. Hepimiz dünyaya dans ettiğimiz bir konumda gireriz. Her zaman işe postumuz sağlam olarak başlarız.

En azından daha bilinçli bir hale gelene kadar hepimiz bireyleşmenin bu evresinden geçeriz. Hepimiz yüzerek kayalıklara çıkarız, dans ederiz ve dikkat etmeyiz. İşte o zaman, psişenin daha düzenbaz yüzü aşağı iner ve yolun bir yerinde ansızın peşine düşsek de, artık neyin bize ait olduğunu, bizim neye ait olduğumuzu bulamayız. O zaman ruh hissimiz esrarengiz bir şekilde kaybolur, dahası, kendine saklanacak bir yer bulur. Böylece kısmen sersemlemiş olarak gezinir dururuz. Sersemlemiş bir haldeyken seçim yapmak iyi değildir, ama biz yaparız.

Kötü seçimlerin çeşitli şekillerde olduğunu biliyoruz. Bir kadın çok erken evlenir. Bir başkası çok küçükken gebe kalır. Diğeri kötü bir eşle birlikte yaşar. Bir diğeri "bir şeylere sahip olmak" için sanatından vazgeçer. Öbürü birtakım yanılsamalarla baştan çıkarılmıştır, diğeri vaatlerle, bir başkası çok fazla "iyi olmak" ve yeterince ruhsal olmamakla, yine bir başkası çok fazla havalarda uçup ayaklarının yere basmamasıyla... Ve kadınların ruh derilerinin üzerlerine tam olarak oturmamasının nedeni seçimlerinin çok yanlış olması değil, daha ziyade çok uzun süre ruh-evinden uzakta kalıp kurumaları ve bırakın başkalarını, kendilerine bile hiçbir yararlarının dokunmamasıdır. Ruh derisini yitirmenin yüzlerce yolu vardır.

Hayvan derisi simgesini araştırırsak, kendimiz dahil tüm hayvanlarda piloereksiyonun –tüylerin diken diken olmasının– şeylerin hem görülmesine hem de hissedilmesine karşı bir tepki olduğunu görürüz. Posttaki kıllarının dikleşmesi, yaratıkta "ürperti" doğurur ve kuşkuyu, dikkati ve diğer koruyucu özellikleri ortaya çıkarır. İnuitler arasında hem kürkün hem de tüylü derinin çok uzaklarda olup bitenleri görme yeteneğine sahip olduğuna inanılır ve bir *angakok*'un [şamanın] bir sü-

rü kürk ve tüylü deri giymesinin nedeni de budur. Böylece şaman, gizleri daha iyi görebileceği yüzlerce göze sahip olur. Fok derisi sadece sıcaklık verdiği için değil, sahip olduğu görü yeteneği sayesinde bir erken uyarı sistemi sağladığı için de ruhun bir simgesidir.

Avcı kültürlerde post, hayatta kalmak için gereken en önemli ürünlerden biri olarak besinle eşdeğerdir. Çizme yapmak, parkaların içini kaplamak, yüzü ve bilekleri buz iğlerinden koruyacak şekilde su geçirmez hale getirmek için kullanılır. Post, küçük çocukları güvenli ve kuru tutar ve insanın hassas olan karnını, sırtını, ayaklarını, ellerini ve başını koruyup ısıtır. Postunu yitirmek, korunma araçlarını, sıcaklığını, erken uyarı sistemini, içgüdüsel bakışını yitirmektir. Psikolojik olarak

postsuz olmak, bir kadının gerçekten istediklerinin değil, yapması gerektiğini düşündüğü şeylerin peşinden koşmasına neden olur. Onun için iyi olsun ya da olmasın, onda en güçlü olduğu izlenimi bırakan herkesi ya da her şeyi izlemesine yol açar. Bu durumda hoplayıp zıplama çok, ama dikkatle bakma azdır. Hiçbir şeyin özüne inmez, ama şakacıdır, gülerek geçiştirir, erteler. Sonraki adımı atmaktan, zorunlu inişi yapıp kendini bir şeyler meydana gelene kadar uzun bir süre orada tutmaktan kaçınır.

Bu nedenle, hiç durmadan giden ve hareket halindeki kadınlara değer veren bir dünyada, ruh derilerinin çalınmasının çok kolay olduğunu görebilirsiniz. O kadar ki, ilk hırsızlık yedi ile on sekiz yaşları arasında ortaya çıkar. Bu dönem zarfında çoğu genç kadın, denizdeki kayada dans etmeye başlamıştır bile. Yine aynı esnada çoğu kadın ruh derisine ulaşmış olur, ama onu bıraktığı yerde bulamaz. Gerçi başlangıçta bunun amacı psişede içsel bir yapıyı –yani, hem tin dünyasında hem de dış gerçeklikte yaşamayı öğrenme yeteneğini– geliştirmek gibi görünür, ama genellikle ne bu ilerleme ne de erginlenme deneyiminin geri kalanı gerçekleşir ve kadın da böylece hayatı boyunca derisiz dolaşır.

Kendimizi neredeyse ruh derilerimize dikerek hırsızlığın tekrarlanmasını önlemeye çalışmış olabiliriz, ama ancak çok az kadın özgün postunun birkaç püskülünden daha fazlası sağlam olarak ergenlik çağına ulaşır. Dans ederken derilerimizi bir kenara bırakırız. Dünyayı öğreniriz, ama derilerimizi de yitiririz. Derilerimiz olmadan yavaş yavaş kurumaya başladığımızı fark ederiz. Çoğu kadın, annelerinin onlardan önce yaptığı gibi, bu şeylere metanetle dayanacak şekilde yetiştirildiği için, bir ölümün süregitmekte olduğu kimsenin dikkatini çekmez, ta ki bir gün...

Gençken ve ruhsal-hayatlarımız kültürün ve dünyanın arzu ve gereklilikleriyle çatışma halindeyken, evden çok uzaklara gittiğimizde

kendimizi çaresiz hissederiz. Ancak erişkinliğimizde; kim, ne, nerede ve ne kadar süre sorularıyla ilgili seçimlerimizin sonucu olarak evden çok daha uzaklara sürüklenmeye devam ederiz. Çocukken ruh-evine geri dönmek bize öğretilmediyse, "hırsızlık ve kaybın etrafında gezinip durma" örüntüsü, kendisini sonsuza kadar yineler. Ama bizi savurarak –ihtiyaç duyduğumuzdan çok daha uzağa– rotamızdan çıkaran, kendi zavallı seçimimiz bile olsa, inancınızı koruyun, çünkü yuvaya geri dönme aracı ruhun içindedir. Hepimiz geriye dönüş yolunu bulabiliriz.

YALNIZ ADAM

Özü buna benzeyen bir başka öyküde, gerçek bir insan-kadın bir balina-adamı ayartır, onunla çiftleşir ve yüzgeçlerini çalar. Başka öykülerde de dünyaya gelen çocuk bazen bir kız çocuğu, bazen bir balık-oğlandır. Bazen denizdeki yaşlı, saygıdeğer yaşlı bir kadındır. Öykülerde çok fazla cinsiyet değişimi olduğundan, öyküdeki karakterlerin erkek ya da dişi olması yasaklanmış süreçten çok daha az önemlidir.

Bu öze bağlı kalarak, fok derisini çalan yalnız adamın, bir kadının psişesinin egosunu temsil ettiğini düşünelim. Egonun sağlığı genellikle o kişinin dış dünyadaki sınırları ne kadar iyi ölçtüğü; kimliğinin ne kadar güçlü bir şekilde oluşturulduğu; geçmişi, bugünü ve geleceği ne kadar iyi ayırt ettiği ve uzlaşımsal gerçeklikle ne kadar yakından işbirliğine girdiğiyle belirlenir. İnsan psişesinde ego ile ruhun, hayat gücünü denetlemek için yarışması bitmeyen bir motiftir. Hayatın erken dönemlerinde ego, iştah ve ihtiraslarıyla genellikle önde gider; her zaman gerçekten güzel kokan bir şeyler pişirir. Ego bu dönemde çok güçlüdür. Ruhu mutfak sundurmasının arkasındaki işlere koşar.

Her ne kadar bazı kadınlar ellili ya da altmışlı yaşlarına, hatta yetmiş ya da seksenlerine kadar gerçekten hazır olamasalar da, bir noktada, kimi zaman yirmilerimizde, kimi zaman otuzlarımızda, çoğu zaman da kırklarımızda, ruhun öne geçmesine izin vermeye başlarız. Güç, biblo ve antikalardan ruhsal hayata doğru kayar. Ancak, ruh önderliği egoyu öldürerek ele geçirmez, deyim yerindeyse, egonun rütbesi indirilir ve ona psişede farklı bir görev verilir, ki bu görev de esas olarak ruhun kaygılarına boyun eğmesini içerir.

Doğduğumuz günden itibaren içimizde ruhlarımızın hayatlarımıza öncülük etmesini arzulayan vahşi bir dürtü vardır, çünkü ego ancak çok fazla olanı anlayabilir. Egoyu, sabit ve görece kısa bir tasma kayışına bağlı olarak düşünün; hayatın ve tinin gizemlerine doğru, ancak bunun

izin verdiği ölçüde gidebilir. Genellikle korkulu bir hale gelir. Bütün tanrısallığı bir "sadece"ye indirgeme gibi kötü bir alışkanlığı vardır. Gözlemlenebilir olan olguları ister. Bir histen ya da gizemli doğadan gelen kanıtlar genellikle egoda pek uygun bir yer bulamaz. Egonun yalnız olmasının nedeni de budur. Bu bakımdan yapıları açısından çok kısıtlıdır; ruhun ve psişenin daha gizemli süreçlerine tümüyle katılamaz. Fakat yalnız adam ruhu özler, ruhani ve vahşi şeyler yakınında gerçekleştiğinde onları belli belirsiz tanır.

Bazı kimseler *ruh* ve *tin* sözcüklerini birbirinin yerine kullanır. Ama peri masallarında ruh her zaman tinin pro-*gyni*toru [oluşturucusu] ve pro*geni*torudur [atasıdır]. Gizil tefsir sanatında, tin, ruhtan doğan bir varlıktır. Tin, dünyanın işleviyle ilgili haberler almak amacıyla maddeyi miras alır ya da madde olarak hayata döner ve bunları ruha geri taşır. Araya giren olmazsa, ruh ile tinin ilişkisi mükemmel bir simetri ilişkisidir; birbirlerini karşılıklı zenginleştirirler. Ruh ve tin, birlikte bir ekoloji oluştururlar, tıpkı dipteki yaratıkların üsttekileri beslediği ve üsttekilerin de diptekileri beslediği bir gölcükte olduğu gibi.

Jungcu psikolojide ego, genellikle bir bilinçsizlik denizinde yüzen küçük bir bilinç adası gibi betimlenir. Folklorda ise, ego, bir iştah yaratığı olarak resmedilir, genellikle üzerlerinde denetim kurmaya çalıştığı ve fazlasıyla esrarengiz güçlerle kuşatılmış çok zeki olmayan bir hayvan ya da insanla simgelenir. Kimi zaman ego çok zalim ve yıkıcı bir tarzda denetim kazanabilir, ama çoğunca, sonunda erkek ya da kadın kahramanın gelişmesi sayesinde, hüküm sürme çabasından vazgeçer.

Hayatın başlarında ego ruh dünyasına meraklı olsa da, çoğunlukla kendi açlıklarının doyurulmasıyla ilgilidir. Ego başlangıçta içimizdeki bir potansiyel olarak doğar ve çevremizdeki dünyanın (ana babalarımızın, öğretmenlerimizin, kültürümüzün) fikirleriyle, değerleriyle ve görevleriyle şekillenir, gelişir ve dolar. Bu da olması gerektiği gibidir, çünkü bizim dış dünyadaki refakatçimiz, zırhımız ve keşif gücümüz haline gelir. Bununla birlikte, eğer vahşi doğanın egodan geçerek yukarı doğru çıkıp özgürleşmesine ve bu esnada ona rengini, özsuyunu ve içgüdüsel tepki verme yetisi kazandırmasına izin verilmezse, o zaman, kültür bu egoda biçimlenen şeyleri onaylasa bile, ruh *onun* çalışmasının böylesine eksik olmasını onaylamaz, onaylayamaz ve onaylamayacaktır.

Masaldaki yalnız adam, ruhun hayatına katılmaya çalışmaktadır. Ama ego gibi o da özel olarak bu iş için yapılmamıştır ve ruhla bir ilişki geliştirmek yerine, onu ele geçirmeye çalışır. Ego, fok derisini neden

çalar? Tüm diğer yalnızlar ve açlar gibi, ışığı sever. Işığı ve ruha yakın olma olasılığını görür, ona doğru sürünerek yaklaşır, onun temel kamuflaj araçlarından birini çalar. Egonun kendine faydası yoktur. Neyse odur; ışık tarafından cezbedilmiştir. Suyun altında yaşayamasa da, ruhla ilişkiye geçmenin özlemini duymaktadır. Ego ruha göre kabadır. İşleri becerme şekli, çağrışımsal ya da duyarlı değildir. Fakat güzel ışığa karşı belli belirsiz, küçük bir özlem duyar. Bu özlem, bir şekilde ve bir süreliğine egoyu sakinleştirir.

Böylece, ruha açlık duyan ego-benliğimiz, postu çalar. "Benimle kal" diye fısıldar ego. "Seni mutlu edeceğim –ruh-benliğinden ve ruh-evine geri dönüş döngülerinden seni tecrit edeceğim. Seni çok, çok mutlu edeceğim. Lütfen, lütfen kal." Böylece dişinin bireyleşmesinin başlangıcına uygun düşen bir şekilde, ruh egoyla ilişkiye zorlanır. Ruh egoya itaat etmekle dünyevi bir işlev edinir; böylece kültürün mekanik işleyişini ve makineleşmiş yöntemlerini öğreniriz; iş tutmayı, bebek kucaklamayı, bedene özen göstermeyi, işe özenmeyi öğreniriz; dünyayi, şeyleri elde etme yollarını, nasıl çalışılacağını, iyinin o kadar da iyi olmayandan nasıl ayrılacağını, ne zaman hareket edileceğini, ne zaman kımıldanmayacağını, diğer insanlarla nasıl yaşanacağını... dış dünyanın tüm işlerini öğreniriz. 305 F20

Bir kadının psişesi içinde böyle önemli bir yapı, yani fok kadın ile yalnız adamın evliliğini (kadının kesinlikle itaatkâr olduğu bir evliliktir bu) geliştirmesindeki ilk amaç, hem maddi hem vahşi dünyalarda, hem de bu ikisi arasında yaşayabilen ve ikisini de anlayabilen bir tin çocuk üretecek geçici bir düzenleme yaratmaktır. Bu simgesel çocuk doğdu mu, gelişip erginlendi mi, dış dünyaya yeniden çıkar ve ruhla ilişki düzelir. Her ne kadar yalnız adam (ego), fok kadın/ruh kadınla yaşayarak sonsuza kadar hüküm süremezse de, –çünkü bir gün kadının hayatının geri kalanı boyunca ruhun taleplerine boyun eğmek zorunda kalır– görkemle temas kurmuştur ve bu yüzden aynı zamanda hem tatmin olur, hem zenginleşir hem de burnu sürtülür.

TİN ÇOCUK

O halde görüyoruz ki, ego ile ruh arasında karşıtların birliği sonsuzca değerli bir şey (tin çocuk) oluşturmaktadır. Egonun, psişedeki ve ruhtaki daha gizli yerlere zorla girdiğinde bile bir karşılıklı-döllenmenin ortaya çıktığı doğrudur. Ego, ruhun korunma ve istediğinde suya dalarak gözden kaybolma yeteneğini çalmakla, paradoksal olarak, ikili bir

mirasa (dünya ile ruh arasında mesajlar ve armağanlar getirip götürme yeteneğine) sahip olan bir çocuk yapma işine de katılmış olur.

Gallerin "Güzel ve Çirkin"i, Meksikalıların "*Bruja Milagra*"sı ve Japonların "*Tsukino Waguma*: Ayı"sı gibi bazı çok önemli masallarda, insan, hak ettiği psişik düzene geri dönen yolu yalnız ve/veya incinmiş bir kadını, adamı ya da hayvanı besleyerek ya da ona bakarak bulur. Çok farklı iki dünya arasında gidip gelme yeteneği olan böyle bir çocuğun, böyle derisiz kalmış ve içinde ya da dış dünyada bu kadar yalnız ve gelişmemiş bir şeyle "evli" olan bir kadından çıkabilmesi, psişenin değişmez mucizelerinden biridir. Böyle bir durumda olduğumuzda içimizde bir şey ortaya çıkar; bu şey eksik, çetin, hatta insanlıkdışı koşullar altında bile serpilip gelişen bir ruh hali, yeni ve küçük bir hayat, ufak bir alev meydana getirir.

Bu tin çocuk, çağrıyı duyabilen; geri dönmenin, kendine dönmenin zamanının geldiğini söyleyen uzaklardaki sesi duyan *la niña milagrosa*'dır [mucize çocuktur]. Bu çocuk iç doğamızın bizi zorlayan bir parçasıdır, çünkü zamanın geldiği çağrısını duyabilir. Uykudan kalkıp yataktan, evden çıkan ve rüzgârla dolu geceye dalıp vahşi denize inen çocuk, "Tanrı şahidimdir, bu yolda devam edeceğim," "Dayanacağım," "Geri dönmeyeceğim," ya da "Devam etmenin bir yolunu bulacağım," iddialarında bulunmamıza neden olur.

Fok derisini, ruh derisini annesine geri getiren, bu çocuktur. Onun evine geri dönmesini sağlayan yine bu çocuktur. Öyle bir tinsel güçtür ki, bizi önemli çalışmalarımıza devam etmeye, dayanmaya, hayatlarımızı değiştirmeye, toplumu daha da iyileştirmeye, dünyayı dengelemeye yardımcı olmaya zorlar... Bunların hepsi de eve geri dönülerek yapılır. Bu işlere katılmak isteniyorsa, ruh ile ego arasındaki zor evlilik gerçekleştirilmeli ve tin çocuk dünyaya getirilmelidir. Geri almak ve geri dönmek, ustalığın hedeflerindendir.

Bir kadının içinde yaşadığı şartlar ne olursa olsun, tin çocuk, denizden yukarı çıkıp kızını eve çağıran yaşlı fok ve açık deniz her zaman yakındadır. Her zaman. En az bulunmalarının beklenildiği yerlerde ve zamanlarda bile.

1971'den beri ülkenin her yanındaki ceza ve tutukevlerinde düşgücünü geliştirsin diye yazı yazma dersleri verdim. Bir grup sanatçı/şifacıyla[7] birlikte uygulama yapmak ve tinsel gelişim programına yoğun bir şekilde katılan yüz kadından oluşan bir gruba ders vermek amacıy-

7. Women's Alliance (Kadınlar İttifakı) ve birçok yetenekli şifacı (hapishanenin nazik doktoru Dr. Tracy Thompson ve enerjik şifacı-anlatıcı Kathy Park bunlardandır) tarafından desteklenmiştir.

la, federal kadın hapishanesine yaptığımız özel bir gezide her zamanki gibi "katılaşmış" bazı kadınlar gördüm. Aslında fok kadınlığın çeşitli evrelerinde olan düzinelerce kadın vardı. Birçoğu son derece safdil seçimlerinden ötürü hem mecazi hem de gerçek anlamda "tutsak düşmüş"tü. Orada olmalarının nedeni ne olursa olsun, son derece kısıtlı koşullara rağmen, her kadın kendine özgü yollarla bizzat kendi etinden, kendi kemiklerinden özenle ve sancıyla şekillendirilmiş bir tin çocuk yaratma sürecindeydi. Her biri fok derisini arıyordu; yine her biri ruh evine geri dönen yolu anımsama sürecindeydi.

Topluluğumuzdan biri, India Cook adlı genç, siyah bir kemancı, kadınlar için çaldı. Dışarıda, açık avludaydık; hava çok soğuktu ve rüzgâr açık sahnenin üstündeki dekorun etrafında *Vuuuuu*! diye esiyordu. Kemancı, kemanının yayını elektrikli kemanının telleri üzerine yerleştirdi ve bir minor anahtarda içe işleyen bir müzik çaldı. Kemanı düpedüz ağlıyordu. İriyarı bir Lakota kadını, kolunu yumrukladı ve kaba bir sesle "Bu ses... bu keman, içimde bir yerin kilitlerini açıyor. Sonsuza kadar sımsıkı kilitlendiğimi sanıyordum," diye fısıldadı. Geniş yüzü hem şaşkın, hem de semavi görünüyordu. Kalbim parçalandı, ama iyi bir anlamda, çünkü geçmişte başına her ne gelmiş olursa olsun –ve başına ne kadar *çok* şey gelmiş olursa olsun– denizden gelen çığlığı, evden gelen o çağrıyı hâlâ duyabiliyordu.

"Fok derisi, Ruh derisi" öyküsünde fok kadın, çocuğuna, denizin altında nelerin yaşadığına, nelerin gelişip büyüdüğüne dair öyküler anlatır. Öyküleri aracılığıyla öğretir, egoyla birliğinden doğmuş olan bu çocuğu biçimlendirir. Çocuğu oluşturur, ona "öteki"nin alanını ve yöntemlerini öğretir. Ruh, psişenin bu vahşi çocuğunu çok önemli bir şeye hazırlamaktadır.

KURUYUP KALMAK VE SAKATLANMAK

Bir kadının depresyonlarının, can sıkıntılarının ve sayıklamalı kafa karışıklıklarının çoğu; yeniliğin, şevkin ve yaratıcılığın kısıtlandığı ya da yasaklandığı son derece sınırlı bir ruhsal yaşamdan kaynaklanır. Kadınların doğal ve vahşi içgüdülerinin kültürel olarak kısıtlanması ve cezalandırılması yüzünden, yeteneklerinin hâlâ büyük oranda çalındığını ve sakatlandığını görmezden gelemeyiz.

Eğer ruhani bir yerden hayatlarımıza bir yeraltı nehri, hatta küçük bir dere bile aksa, bu durumdan kaçıp kurtulabiliriz. Ama eğer "evinden uzak" bir kadın, bütün gücünü teslim ederse, eski vahşi benliğinin

önce bir sisi, sonra buharı, en sonunda da incecik bir dumanı haline gelir.

Bütün bunlar, yani, bir kadının doğal postunun kaçırılıp saklanması ve ardından da kuruyup sakatlanması, bana, eski taşralı terzilerle çevrili ailemizde anlatılıp duran eski bir öyküyü anımsattı. Rahmetli amcam Vilmos, bir zamanlar bunu geniş ailemizdeki öfkeli, çocuklara fazla sert davranan bir yetişkini sakinleştirmek ve ona ders vermek için anlatırdı. Vilmos Amca'nın insanlara ve yaratıklara karşı sonsuz bir sabrı ve şefkati vardı. *Mesemondók* geleneğinden gelen doğal bir öykü anlatıcısıydı ve öyküleri tatlı ilaçlar gibi kullanmakta üstüne yoktu.

Adamın biri bir *szabó*'ya [terziye] gelmiş ve bir takım elbise denemiş. Aynanın önünde dururken yeleğin alt kısmının bir parça eğri büğrü olduğunu fark etmiş.

"Ah," demiş terzi, "bu konuda endişelenmeyin. Sadece daha kısa olan ucu sol elinizle aşağıya doğru çekiştirin, kimse bir şey fark etmeyecektir."

Müşteri bunu yapmaya çalışırken ceketin klapasının, düz duracağına, kıvrıldığını fark etmiş.

"A, o mu?" demiş terzi. "Bu hiçbir şey değil. Sadece kafanızı biraz çevirin ve çenenizle aşağıya doğru bastırın."

Müşteri razı olmuş ve bunu yaparken pantolonun iç dikişlerinin biraz kısa, arkanın da epey sıkı olduğunu hissetmiş.

"A, bu konuda endişelenmeyin," demiş terzi. "Sadece iç dikişleri sağ elinizle aşağıya doğru çekin, her şey mükemmel olacak." Müşteri razı olmuş ve takımı satın almış.

Ertesi gün, terzinin yapmasını söylediği tüm el ve çene "düzeltmeleri"yle birlikte yeni takımını giymiş. Çenesi klapayı aşağıya doğru bastırırken, bir eli yeleği çekiştirir ve öteki eli ise kasığının altını kavrar bir şekilde aksayarak parktan geçiyormuş. İki yaşlı adam dama oynamayı bırakıp onun yoldan geçişini seyretmeye başlamışlar.

"*M'Isten*, vay canına!" demiş birincisi. "Şu zavallı sakat adama bak!"

İkinci adam bir an düşünmüş, sonra mırıldanmış: "*Igen*, evet, sakatlık çok kötü, ama benim merak ettiğim ne biliyor musun..? Böyle güzel bir takımı nereden aldı acaba?"

İkinci yaşlı adamın tepkisi, kusursuz bir kimlik (persona) geliştirmiş olmasına rağmen, bunu sürdürmeye çalışırken tamamen aksayan bir kadına yönelik ortak kültürel tepkiyi göstermektedir. Evet, kadın pekâlâ, aksamaktadır, ama siz onun ne kadar güzel göründüğüne bakın, ne kadar iyi olduğuna bakın, ne kadar iyi şeyler yaptığına bakın. Kuruyup kaldığımız zaman her şeyi idare ettiğimizi, her şeyin iyi olduğunu vs. göstermek için tamamen sakat gibi yürümeye çalışırız. Kaybolan ister ruh derisi olsun, isterse üstünüze uymayan kültür yapımı deri, işin aslı başkaymış gibi yaparak aksarız. Ama böyle yaptığımızda hayat yoksullaşır ve bunun bedelini çok ağır öderiz.

Bir kadın kurumaya başladığında, sağlam vahşi doğada işlev görebilmek, onun için giderek daha da zor bir hale gelir. Fikirler, yaratıcılık, hayatın kendisi nemli bir ortamda gelişip güçlenir. Bu durumdaki kadınlar genellikle karanlık adam düşleri (haydutlar; kadın ve çocukları takip eden, onları korkutmak için gizlenip gözetleyen meçhul kimseler; tehdit eden tecavüzcüler; rehin alanlar, soyguncular ve çok daha kötü şeyler) görürler. Kimi zaman bu düşler gerçek bir saldırıdan kaynaklanan travma ürünü düşlerdir. Ama çoğu zaman kuruyup giden, hayatlarının içgüdüsel tarafına özen göstermeyen, kendilerinden çalan, yaratıcı işlevi yoksun bırakan ve kimi zaman kendilerine yardım etmek için hiçbir çaba göstermeyen ya da suya geri dönme çağrısını görmezden gelmek için çok sıkı çalışan kadınların düşleridir.

Mesleğimi uyguladığım yıllar boyunca bu şekilde kurumuş durumda birçok kadın gördüm; bazısı hafifçe etkilenmişti, bazısı ise daha çok. Bunun doğal bir uzantısı olarak, aynı kadınlardan birçok yaralı hayvan düşü de dinledim ve bu türden düşler yaklaşık son on yıldır (kadınlarda ve erkeklerde) dramatik bir şekilde artmaktadır. Yaralı hayvan düşlerindeki artışın insanların gerek içlerindeki, gerekse dışlarındaki vahşiliğin tahrip edilmesiyle atbaşı gittiğini görmemek zordur.

Bu düşlerde hayvanlar (geyik, kertenkele, at, ayı, öküz, balina vb), aynı terzi öyküsündeki gibi, aynı fok kadın gibi, topallayarak yürürler. Yaralı hayvan düşleri, bir kadının içgüdüsel psişesinin durumuna ve onun vahşi doğayla ilişkisine dair açıklamalar getirmekle birlikte, aynı zamanda içgüdüsel hayatın kaybı konusunda kolektif bilinçdışındaki derin yaraları da yansıtır. Kültür -ne sebeple olursa olsun- kadınlar için bütünsel ve sağlıklı bir hayatı yasaklıyorsa, o kadın yaralı hayvan düşleri görecektir. Psişe, kendisini düzenli olarak temizleyip güçlendirmek için her çabayı gösterse de, "dışarıdaki" her kamçı izi, bilinçdışında "içeriye" kaydedilir, bu yüzden de düş gören biri Vahşi Kadın'la kişi-

sel bağlarını yitirmenin –ve dünyanın bu derin doğayla ilişkisini yitirmesinin– etkilerini taşır.

Demek ki, bazen kurumakta olan yalnızca kadın değildir. Kimi zaman kişinin mikro-çevresinin (örneğin, aile, işyeri) ya da daha geniş kültürünün temel yönleri de kurur, çatlar ve toz olur. Bunlar onu da etkiler ve hasta düşürür. Kadının bu koşulların düzeltilmesine yardımcı olabilmesi için kendi derisine, kendi içgüdüsel sağduyusuna, kendi evine geri dönüşü gereklidir.

Gördüğümüz gibi, sıkıntı çekmekte olan fok kadına benzeyene, derimiz soyulana, sakatlanana, özsuyumuzu yitirene, körleşene kadar durumumuzu anlamayabiliriz. O halde bilinçdışının derinlerinde bizi çağıran birinin, bilincimize çıkıp bizi sürekli asıl doğalarımıza geri dönmeye çağıran yaşlı birinin bulunması, psişenin yoğun hayatiyetinden gelen bir yetenektir.

YAŞLI OLANIN ÇAĞRISINI DUYMAK

Denizden gelen şu çığlık nedir? Çocuğu yataktan kaldırıp geceye, dışarıya çağıran rüzgârdaki bu ses, düş görenin bilincine bedensiz bir ses gibi girmekle yetinen bir tür karabasana benzer. Bir insanın görebileceği en güçlü düşlerden biridir bu. Benim kültürel geleneklerimde, düşte bu sesin söylediği her şey, doğrudan ruhtan gelen bir ileti olarak düşünülür.

Bir bedeni olmayan ses düşlerinin herhangi bir zamanda ortaya çıkabileceği, ama özellikle ruhun sıkıntılı hallerinde görüldüğü söylenir; deyiş yerindeyse, derin benlik kovalayasıya kamçılamaktadır. Şak! Bir kadının ruhu konuşmakta ve kadına daha sonra olacakları söylemektedir.

Öyküde, yaşlı fok çağrıyı başlatmak için yaşadığı ortamı terk ederek dışarı çıkar. Eğer kendi kendimize harekete geçmezsek, kendi mevsimlerimize ve geri dönüş zamanımıza dikkat etmezsek, Yaşlı Olan'ın bizim için gelmesi ve bizdeki bir şey yanıt verene kadar seslenmesi vahşi psişenin çok önemli bir özelliğidir.

Geri dönüş ihtiyacımız çoğaldıkça sesi yükselen bu doğal "eve dön" sinyali için Tanrı'ya şükürler olsun. Her şey –olumlu ya da olumsuz anlamda– "çok fazla" olmaya başladıkça, sinyal de çoğalır. Dur durak bilmeyen uyumsuzluklar kadar, çok fazla olumlu uyaran olduğu zaman da, eve gitmenin vakti gelmiş olabilir. Belki de bir şey üzerinde çok yoğunlaştık. Belki de bir şeyle çok fazla yıprandık. Belki çok sevildik,

belki az sevildik, belki çok çalıştık, belki az çalıştık... Tüm bunların bedeli ağırdır. "Çok fazla" karşısında giderek kururuz, kalplerimiz yorulur, enerjilerimiz boşalmaya başlar ve –neredeyse hiçbir zaman "bir şey"den başka bir ad veremediğimiz bir şeye– içimizde giderek gizemli bir özlem yükselir, yükselir ve derken Yaşlı Olan bizi çağırır.

Bu öyküde denizden gelen çağrıyı duyan ve ona yanıt verenin küçük tin çocuk olması ilginçtir. Sert buzlara ve yalçın kayalıklara çıkmaya cüret eden, çağrıyı sersemlemiş gibi takip eden ve tesadüfen annesinin dürülmüş haldeki fok derisine takılıp tökezleyen odur.

Çocuğun huzursuz uykusu, bir kadının psişik anayurduna dönme özlemi duyduğunda hissettiği huzursuzluğun çok açık ve doğru bir anlatımıdır. Psişe tam bir sistem olduğundan, bütün öğeleri bu çağrıyla titreşime girer. Bu sırada genellikle bir kadının huzursuzluğuna bir tedirginlik hissi, her şeyin rahatlamaya çok yakın ya da sükûnete çok uzak olduğu hissi eşlik eder. Kadın, kendisini biraz ila hayli bir yerde kaybolmuş hisseder, çünkü evden çok uzun süre uzak kalmıştır. Bu duygular tam da hissedilmesi gereken duygulardır. Bunlar, "Artık buraya gel," diyen bir iletidir. Bu parçalanma hissi bilinçli ya da bilinçdışı olarak bize seslenen, bizi geri çağıran, incinmeden hayır diyemeyeceğimiz bir şey duymamızdan kaynaklanır.

Eğer zamanı geldiğinde gitmezsek, ruh bizim için gelir. Bunu "Gölün Altında Yaşayan Kadın" adlı bir şiirdeki şu dizelerde de görürüz:

...bir gece
kapıda bir kalp atışı var.
Dışarıda, sisin içinde bir kadın
saçları dallardan, elbiseleri otlardan
yeşil göl suyuna damlayan.
"Ben senim," diyor,
"ve çok uzak yoldan geldim.
Benimle gel, sana göstermem gereken bir şey var..."
Dönüp gidiyor, pelerini savruluyor,
Ansızın, altın renkli ışıklar... her yerde altın renkli ışıklar...[8]

Yaşlı fok, geceleyin yukarı çıkar ve çocuk geceleyin tökezleyerek yürür. Bu ve bunun gibi öykülerde, ana karakterin karanlıkta el yordamıyla yürürken şaşırtıcı bir gerçeği keşfettiğini ya da değerli bir hazineyi kurtardığını görürüz. Bu motif, peri masallarında her zaman kar-

8. "Woman Who Lives Under the Lake" (Gölün Altında Yaşayan Kadın) şiirinden, 1980 C. P. Estés, *Rowing Songs for the Night Sea Journey; Contemporary Chants* (Gece Deniz Yolculuğu İçin Kürek Çeken Şarkılar: Çağdaş Türküler) (kendi basımı, 1989).

şımıza çıkar ve her ne olursa olsun, bir yolunu bulup ortaya çıkar. Karanlık kadar başka hiçbir şey, ışığı, mucizeyi, hazineyi göze çarpar hale getirmez. "Ruhun karanlık gecesi" kültürün kimi alanlarında neredeyse bir slogan haline gelmiştir. Kutsalın kurtuluşu Hel'in ya da Hades'in karanlığında ya da "orada" olur. İsa'nın geri dönüşü, cehennemin alacakaranlığından gelen bir parıltı gibi başlar. Asya'nın güneş Tanrıçası Amaterasu, dağların altındaki karanlıktan patlar. Sümerlerin Tanrıçası İnanna, bedenen su şeklindeyken "kara yeryüzünün yeni sürülmüş çukurunda yatarken, tutuşarak beyaz bir altına döner."[9] Chiapas dağlarında her gün "sarı güneşin gökyüzünde yükselmesi için kapkara *huipil*'i [gömleği] yakarak bir delik açması gerektiği"[10] söylenir.

Karanlığın çevresinde dönen bu imgeler, "Bilmemekten korkma" diyen çok eski bir iletiyi taşır. Hayatımızın çeşitli evre ve dönemlerinde bu durum son derece normaldir. Masal ve mitlerin bu özelliği, nereye, hangi doğrultuya ya da ne kadar süre gideceğimize dair hiçbir fikrimiz olmadığında bile, çağrıyı izleme konusunda bizi yüreklendirir. Bütün bildiğimiz, masaldaki çocuk gibi kalkıp oturmamız, uyanmamız ve gidip görmemizdir. Böylece, belki karanlıkta bir süre neyin neyi çağırdığını bulmaya çalışarak oraya buraya takıla takıla yürürüz, ama vahşi-olan tarafından çağırılmış olduğumuzu kendi kendimize söylememeyi becerdiğimizden, her zaman ruh derisine takılıp tökezleriz. Bu ruh durumunu içimize çektiğimizde ise otomatik olarak, "Bu doğrudur. Neye ihtiyacım olduğunu biliyorum," biçiminde sözlere dökülebilecek bir duygu durumuna gireriz.

Pek çok modern kadın için en korkutucusu, karanlıkta ruh derisini aramaya gitmek değildir. Çok daha zor ve katlanılması güç olan, suya dalmaktır, gerçekten eve geri dönmektir ve özellikle de gerçekten veda etmektir. Kadınlar her ne kadar kendilerine geri dönseler, ruh derilerini giyinseler, yavaşça örtseler ve gitmeye tamamen hazır olsalar da, gitmek zordur; çok ilgilendiğimiz şeyleri bırakmak, devretmek, bütünüyle terk etmek, gerçekten, ama gerçekten zordur.

9. "Come Cover me With Your Wildnes" ("Gel Beni Ört Vahşiliğinle" şiirinden, 1980 C. P. Estés, a.g.y.

10. *La bolsita negra* şiirinden İngilizceye çevrilmiştir. 1970 C. P. Estés, a.g.y.

Öyküde, kalış süresi uzadıkça fok kadın kurur. Rahatsızlıkları, bizim de bir yerde çok uzun süre kalırsak yaşadığımız rahatsızlıklarla aynıdır. Derimiz en büyük duyu organımızdır; o bize ne zaman üşüdüğümüzü, ısındığımızı, heyecanlandığımızı, korktuğumuzu söyler. Bir kadın çok uzun süre evden ayrı kaldığında, kendisi ve diğer bütün meseleler hakkında gerçekten ne hissettiğini, ne düşündüğünü algılama yeteneği kuruyup çatlamaya başlar. Çaresiz bir durumdadır. Neyin çok fazla olduğunu, neyin yeterli olduğunu algılamadığından, kendi sınırlarını ezer geçer.

Masalda, saçlarının inceldiğini, kilo verdiğini, eski halinin soluk bir versiyonuna dönüştüğünü görüyoruz. Çok uzun kaldığımızda biz de fikirlerimizi kaybederiz, ruhsal ilişkimiz bir deri bir kemiğe döner, kanımız ince ve yavaş akar. Fok kadın zayıf düşer, gözleri nemini kaybeder, körleşmeye başlar. Eve dönmekte geciktiğimizde, bizim de gözlerimizde parıldayacak bir şey kalmaz, kemiklerimiz yorulur, sanki sinirlerimiz kılıflarından ortaya saçılmış gibidir ve artık kim ve ne olduğumuz üzerinde odaklanamayız.

Indiana ve Michigan'ın ağaçlarla kaplı tepelerinde, ataları uzun bir zaman önce Kentucky ve Tennessee tepelerinden kalkıp gelmiş olan ilginç bir çiftçi grubu vardır. Konuşmaları dilbilgisel uydurmalarla yavanlaşmış olmakla birlikte ("Bişey alıvemedim" ve "Bunu öteği gün ettiydik" gibi), İncil okudukları için *adaletsizlikler, aromatik ve ilahi*[11] gibi güzel ve tumturaklı kelimeler kullanmaktadırlar. Yıpranmış ve bilinçsiz kadınlar için geçerli olan birçok tanımları da vardır. Bu kırsal bölge insanları, sözlerini güzel bir şekilde dile dökemezler. Bloklar halinde keser, cümle dedikleri iri parçalara ayırır ve kaba bir şekilde dışarı atarlar. "Çok uzun süre boyundurukta kalmak", "Arka ayakları bağlı çalışmak", "Güzel bir ahıra giden yolu bulamayacak kadar yorulmak" ve özellikle de acımasız bir tanım olan "Ölmüş bir hayvan yavrusu gibi emmek" gibi sözler, kadının verimsiz ya da ödüllendirici olmayan bir evlilikte, işte ya da çabanın peşinde hayatını boşa harcadığını dile getirmektedir.

Bir kadın, evinden uzun süre ayrı kaldığında, hayattaki ilerleme yetisi de o ölçüde giderek soluklaşır. Yaptığı seçimin boyunduruğundan kurtulmak yerine, onun içinde oyalanıp durur. Yorgunluktan gözleri öyle şaşılaşmıştır ki, yardım görebileceği ve rahatlayabileceği yerin ya-

11. Onların kelime-resimleri ve olduğu-gibi-söyle cümleleri ülkenin o kısmında hem Hispanik hem de Doğu Avrupalı etnik gruplara girmenin yolunu bulmuştur.

nı başından yalpalaya yalpalaya yürüyüp geçer. Ölmüş hayvan yavrusu, hiçbir işe yaramayan, hiçbir yaşamsallık içermeyen ve ona da hiçbir hayat getirmeyen fikirler, gündelik işler ve taleplerden oluşmaktadır. Böyle bir kadın, solgun, ama kavgacı, giderek daha da uzlaşmaz, ama dağınık bir hale gelir. Fitili yana yana daha da kısalır. Popüler kültür buna "tükeniş" der –ama bundan daha fazlasıdır, *hambre del alma*'dır, aç kalan ruhtur. O zaman tek bir çare kalır; kadın sonunda eve geri dönmesi gerektiğini anlar.

Öyküde, verilen söz, yerine getirilmeyen bir söz haline gelir. Çok uzun süre yalnız yaşadığı için yüzünde oluşan bütün o uzun çizgileriyle kendisi de epeyce kurumuş olan adam, fok kadını evine ve yüreğine sokmak üzere almış ve belli bir dönemden sonra ona postunu geri vereceğine söz vermiştir. Bu süre sonunda kadın, onunla kalmayı isteyebileceği gibi isterse kendi evine de dönebilecektir.

Hangi kadın bu sözün yerine getirilmeyeceğini ezbere bilmez? "Bunu bitirir bitirmez gidebilirim. Gidebilir hale gelir gelmez... İlkbahar geldiğinde, giderim. Yaz bittiğinde giderim. Çocuklar okuldan döndüklerinde... Güz sonunda ağaçlar çok güzelken giderim. İyi de, kışın kimse bir yere gidemez. Bu yüzden ilkbaharı bekleyeceğim... Bu kez çok ciddiyim."

Eğer dünya işlerine bağlanıp kalmışsak ve zamanı fazla geçirmişsek, eve geri dönüş özellikle önemlidir. Bu zamanın uzunluğu nedir? Bu her kadın için farklıdır, ama şunu söylemek yeterlidir: Kadınlar ne zaman dünyada fazla uzun kaldıklarını bilirler, kesinlikle bilirler. Ne zaman eve geri dönmekte geciktiklerini bilirler. Bedenleri şimdi ve buradaysa da, akılları çok, ama çok uzaklardadır.

Yeni bir hayat için can atarlar. Deniz için nefesleri kesilir. Sadece gelecek ay için yaşarlar, sadece bu mevsim geçene kadar; kendilerini tekrar canlı hissedecekleri kış sonuna kadar bekleyemezler, bekledikleri sadece gelecekte bir yerdeki mistik bir zamandır, o gün geldiğinde harika şeyler yapmakta özgür olacaklardır. ... (noktalı yerleri siz doldurun) olmadığında öleceklerini düşünürler. Ve her şeyde bir yas havası vardır. Yoğun kaygı vardır. Matem vardır. Özlem vardır. Arzu vardır. Eteğindeki ipleri çekerek koparır ve pencerelerden uzun uzun bakar. Ve bu geçici bir rahatsızlık değildir. Kalıcıdır ve zaman içinde giderek daha da yoğunlaşır.

Ancak kadınlar gündelik rutinlerine devam ederler, çekingen görünseler de, suçlayıcı ve alaycı davranırlar. "Evet, evet, evet, biliyorum," derler. "Yapmalıyım ama, ama, ama..." Çok uzun süre kalmış olmalarının cansız itirafları, cümlelerindeki bu "ama"lardır.

Bu tükenmiş durumdaki ve erginlenmesi tamamlanmamış kadın, yanlış bir düşünceye kapılır: Kalırsa, gitmekle kazanacağından daha fazla tinsel itibar elde ettiğini düşünür. Bazılarıysa yakalanırlar; Meksika'da dendiği gibi, *dar a algo un tirón fuerte* (her zaman Bakire'nin yeninde asılı) kalırlar, yani kabul edilebilir ve iyi insanlar olduklarını kanıtlamak için çok sıkı, giderek daha da sıkı çalışırlar.

Bölünmüş kadının başka gerekçeleri de vardır. O, başkalarının işlerine karışmasına izin vermeye alışkın değildir. Şuna yakın bir nakaratı olan bir "çocuk edebiyatı"nda uzmanlaşabilir: "Ama çocuklarımın falana ihtiyacı var, çocuklarımın filana ihtiyacı var, vs."[12] Kendi geriye dönüş ihtiyacını feda etmekle, büyüdüklerinde çocuklarına da aynı şekilde kendi ihtiyaçlarını feda etmeyi öğrettiğini kavrayamaz.

Bazı kadınlar, çevrelerindekilerin geriye dönme ihtiyaçlarını anlamayacaklarından korkarlar. Hepsi anlamayabilir de. Ama kadın *bunu* önce kendisi anlamalıdır: Bir kadın, kendi döngülerine uygun olarak eve gittiğinde, çevresindekilere de kendi bireyleşme çalışmaları, baş etmeleri gereken kendi hayati sorunları kalır. Onun eve geri dönüşü, diğerlerinin de büyüyüp gelişmesine izin verir.

Kurtlar arasında gitmek ve kalmak ile ilgili böyle bölünmüş duygular yoktur, çünkü onlar döngüsel bir şekilde çalışır, yavrular ve avare avare gezerler. Bir kısmı mola verirken, bir kısmı da çalışmayı ve bakımı paylaşan bir grubun parçasıdırlar. Bu, yaşamanın güzel bir yoludur. Bu, vahşi dişinin eksiksiz bütünselliğine sahip olan bir yaşama yoludur.

Eve gitmenin farklı kadınlar için farklı anlamları olduğunu açıklığa kavuşturalım. Rumen ressam arkadaşım arka bahçeye tahta bir sandalye atıp oturan büyükannesinin gözleri fal taşı gibi açılmış bir halde güneşe doğru baktığında eve gidiş halinde olduğunu biliyordu. "Gözlerime ilaç bu, aşk olsun!" derdi. İnsanlar onu rahatsız etmemeleri gerektiğini biliyordu, bilmiyorlarsa da hemen öğrenirlerdi. Önemli olan, eve gitmenin ille de paraya mal olmadığını anlamaktır. Zamana mal olur. "Ben gidiyorum," demek için güçlü bir iradeye ve kararlılığa sahip olmak gerekir. Geri dönüp, sevgili arkadaşım Jean'ın önerdiği gibi, "Şu anda yokum, ama geri geleceğim," der, ama eve doğru yürüyüşünüzü de devam ettirebilirsiniz.

Eve gitmenin birçok yolu vardır: Birçoğu dünyevidir, bazıları ise kutsal. Hastalarım bana, bu dünyevi çabaların onlar için bir eve dönüş

12. Mazerete gerek yoktur. Her şey olabilir. "Benim ev bitkilerim. Köpeğim. Okul çalışmalarım. Eşim. Petunyalarım." Hepsi sadece bir hiledir. Aslında kadın gitmeye can atmaktadır, ama kalmaya da can atmaktadır.

olduğunu söylerler... yine de sizi uyarırım, eve giden çıkışın tam yeri zamandan zamana değişir, bu nedenle konumu bu ay, bir önceki aydakinden farklı olabilir: Bunlara değinen şiirleri ve kitap pasajlarını yeniden okumak. Bir nehrin, bir derenin, bir koyun yanında birkaç dakika olsun zaman geçirmek. Yıldızlı bir gecede yere uzanmak. Etrafta çocuklar olmadan sevdiğinle birlikte olmak. Bir şey soyarak, örerek, kazıyarak revakta oturmak. Bir saat süreyle herhangi bir yöne doğru yürümek ya da araba sürmek, sonra geri dönmek. Gidilen yeri bilmeden herhangi bir otobüse binmek. Müzik dinlerken tempo tutmak. Gündoğumunu selamlamak. Şehir ışıklarının geceleyin gökyüzünü perdelemediği bir yere gitmek. İbadet etmek. Özel bir arkadaş. Ayaklarını sar-

kıtarak bir köprünün üstünde oturmak. Bir bebeği kucaklamak. Bir kafede pencere kenarına oturup yazı yazmak. Ağaçlardan oluşma bir halkanın ortasında oturmak. Güneşte saçları kurutmak. Yağmur suyu dolu bir fıçıya ellerini sokmak. Saksılara bitkiler dikmek ve bu arada ellerin çok kirlendiğine emin olmak. Güzelliği, letafeti, insanların dokunaklı zayıflıklarını gözlemek.

Öyleyse, eve gitmek için karadan çetin bir yolculuk şart değildir; yine de bunu basitmiş gibi göstermek istemem, çünkü ister kolay, isterse zor olsun, eve geri dönmenin karşısına dikilen çok sayıda direnç vardır.

Kadınların geri dönüşü geciktirmelerini anlamanın bir yolu daha vardır. Çok daha gizemli olan bu yol, bir kadının şifacı arketipiyle aşırı özdeşleşmesidir. Evet, bir arketip bizim için hem gizemli, hem de öğretici olan muazzam bir güçtür. Ona yakın olmakla, onu bir ölçüde taklit etmekle, onunla dengeli bir ilişkiye girmekle büyük güç kazanırız. Her arketip, ona verdiğimiz adı destekleyen kendi karakteristiklerini taşır: Büyükanne, kutsal çocuk, güneş kahraman vb.

Büyük şifacı arketipi, bilgelik, iyilik, bakıcılık ve bir şifacının sahip olduğu diğer bütün özellikleri taşır. Bu yüzden, büyük şifacı arketipi gibi cömert, nazik ve yardımsever olmak iyidir. Ama yalnız belli bir yere kadar... Bunun ötesinde, hayatımız üzerinde engelleyici bir etkisi görülür. Kadınların "her şeyi iyileştir, her şeyi tamir et" baskısı, bize kültürlerimizin yüklediği gerekliliklerden oluşan büyük bir tuzaktır. Esas olarak bu gereklilikler yalnızca orada öylece durarak eğlenmediğimizi, ama ödenebilir bir bedelimiz olduğunu –ve söylemek doğru olur, dünyanın kimi bölgelerinde de bir değerimiz olduğunu ve bu nedenle yaşamamıza izin verilmesi gerektiğini– kanıtlamaya dönük baskılardır. Bu baskılar psişelerimize biz henüz çok küçükken, onları yargılayabilir veya karşı çıkabilir durumda değilken sokulur. Bizim için

yasa haline gelir... ta ki biz onlara meydan okuyana kadar ya da meydan okumadıkça...

Ama acı çeken dünyanın çığlıklarına mütemadiyen tek bir kişi yanıt veremez. Aslında sadece düzenli olarak eve gitmemize izin verenlere yanıt vermeyi seçebiliriz, aksi halde yürek ışıklarımız donuklaşarak neredeyse söner. Yüreğin yardımcı olmak istediği şey, kimi zaman ruhun kaynaklarından farklıdır. Eğer bir kadın ruh derisine değer veriyorsa, "ev"e ne kadar yakın olduğuna ve ne kadar sık evde bulunduğuna göre bu konularda karar verecektir.

Arketipler kısa dönemler için içimizden yayılabilir (buna tanrısal deneyim diyoruz), ama hiçbir kadın bir arketipi sürekli olarak yayamaz. Sadece arketipin kendisinin her şeye gücü yeter, sadece o hep verir, sadece o sonsuza kadar enerjisini yitirmez. Bunları yaymaya çalışabiliriz, ama bunlar insanlar tarafından ulaşılamaz olan ve zaten ulaşılmak amacı taşımayan ideallerdir. Tuzak da zaten kadınları bu gerçekdışı düzeylere ulaşmaya çalışarak kendilerini tüketmeye zorlamaktır. Tuzaktan kaçınmak için "Dur" ve "Müziği kes" demeyi öğrenmek ve elbette bunu gönülden istemek gereklidir.

Bir kadın uzaklara gidip kendisiyle baş başa kalmalı ve işin başında nasıl olup da bir arketipin tuzağına düştüğüne bakmalıdır.[13] "Sadece bu uzaklığa kadar, ötesi yok, sadece bu ölçüde, fazlası yok"u belirleyen temel vahşi içgüdü geri alınmalı ve geliştirilmelidir. Bir kadın, konumunu ancak böyle korur. Diğerlerinin tedirgin olmasına neden olsa bile, orada kalıp daha da kötüye gitmek ve sonunda da yırtık pırtıklar içinde emeklemektense, bir süreliğine eve dönmek evladır.

Öyleyse, yorgun düşen, geçici olarak dünyadan usanan, mola vermekten korkan, durmaktan korkan kadınlar, yol yakınken uyanın! Sonsuza kadar önünüze gelen herkese yardımcı olmanız için size bağırıp duran şu gürültülü gongu battaniyeyle örtün. Geri geldiğinizde eğer isterseniz, üstünü tekrar açmanız için orada olacaktır. Zamanı geldiğinde eve gitmezsek, odağımızı yitiririz. Deriyi tekrar bulmak, giymek, sıkı-

13. "Herkesin her şeyi ol" kompleksi kadının yeterliliğine saldırır, onu sanki "yüce şifacı" *oymuş* gibi davranmaya sevk eder. Ama bir insanın bir arketipi sahneye koyar gibi davranması, Tanrı olmaya çalışmaya benzer. Gerçekte bu başarılması mümkün olmayan bir şeydir ve böylesine girişimlerde bulunmak psişe için tamamen tüketici ve çok tahripkârdır.
Bir arketip, kadın ya da erkek olsun, insanların yansıtmalarına karşı durabilir, ama insanlar kendileri sanki birer arketipmiş ve bu nedenle de yaralanmaz ve tükenmezlermiş gibi ele alınmaya dayanamazlar. Bir kadından yorgunluk bilmeyen, büyük şifacı arketipine göre davranması istendiğinde/beklendiğinde, can sıkıntısıyla ve menfi bir mükemmeliyetçilikle ona kadar saydığını görürüz. Bir idealin arketipsel giysilerinin görkemli sınırlarına girmeniz istendiğinde, en iyisi uzaktan şöyle bir bakmanız, kafanızı sallamanız ve eve doğru yürümeye devam etmenizdir.

ca düğmelemek, tekrar eve geri dönmek, geri döndüğümüzde daha etkili olmamıza yardım eder. Bir söz vardır: "Eve geri dönemezsin." Doğru değildir bu. Rahme emekleyerek tekrar giremeseniz de, ruh evine geri dönebilirsiniz. Bu sadece mümkün değil, gereklidir de.

BAĞLARINI ÇÖZMEK, SUYA DALMAK

Yuvaya kavuşmak nedir? Geri dönmek, anımsadığımız yere gitmek içgüdüsüdür. Kişinin ister karanlıkta, isterse gün ışığında olsun, evinin yerini bulma yeteneğidir. Hepimiz eve nasıl döneceğimizi biliriz. Ne

kadar uzun sürmüş olursa olsun, yolumuzu buluruz. Gecenin içinden, acayip topraklardan, yabancı kabileler arasından haritasız geçer ve yol boyunca karşılaştığımız tuhaf kişilere sorarız: "Yol hangisidir?"

"Ev nerededir?" sorusunun tam yanıtı daha karmaşıktır..., ama bazı bakımlardan içsel bir yerdir; mekândan çok zaman içinde bir yer, bir kadının kendisini tek parça hissettiği bir yer. Ev, başka bir şey zamanımızı ve ilgimizi talep ettiği için bir düşünce ya da duygunun kesilmesi ya da bizden koparılması yerine, devam ettirilebildiği yerdir. Ve çağlar boyunca kadınlar, görevleri ve gündelik işleri sonsuz olduğunda bile, öyle bir yere sahip olmanın, onu kendileri kılmanın binlerce yolunu bulmuşlardır.

Bunu ilk kez çocukken, içinde yaşadığım toplumda öğrendim. Orada pek çok sofu kadın sabah beşte kalkar, kilisenin soğuk sahınında diz çökmek için uzun kara giysiler içinde gri şafakta yola koyulurdu; iyice öne doğru çektikleri eşarpları yüzünden çevreyi iyi göremezlerdi. Yüzlerini kırmızı ellerine gömüp dua eder, Tanrı ile ilgili hikâyeler anlatır, huzur, güç ve içgörü kazanırlardı. Teyzem Katerin çoğu zaman beni de yanında götürürdü. Bir keresinde, "Burası çok sakin ve güzel bir yer," dediğimde, beni sustururken göz kırptı ve şöyle dedi: "Kimseye söyleme, bu çok önemli bir sırdır." Sahiden de öyleydi, çünkü o zamanlar bir kadını rahatsız etmenin yasaklanmış olduğu sadece iki yer vardı: Şafakta kiliseye giden yürüme yolu ve bizzat kilisenin loş ortamı.

Kadınların eve gitme haklarını diğerlerinin yanına eklemeleri, serbest bırakmaları, almaları, yerine getirmeleri ve elde edilmesine göz yummaları doğru ve yerindedir. Ev, maddi dünyada sürdürülmesi şart olmayan duyguları yaşamamıza izin veren sürekli bir duygu durumudur: Merak, görü, huzur, endişeden muafiyet, taleplerden muafiyet, sürekli çene çalmaktan muafiyet. Evin bütün bu hazinelerinin daha sonra üstdünyada kullanılmak üzere psişede gizlenmesi amaçlanır.

İnsanın bu özel eve geri giden bu yolu "hissetmek" için uğrayabileceği birçok fiziksel yer bulunsa da, fiziksel yerin kendisi ev değildir; o sadece yolun kalanını kendi başımıza gidebilmemiz için egoyu sallayarak uyutan araçtır. Kadınların eve ulaşma araçları çoktur: Müzik, sanat, orman, okyanus köpükleri, gündoğumu, yalnızlık. Bunlar bizi eve; hepsi kendi fikirlerine, düzenine ve yiyeceğine sahip olan besleyici bir iç dünyaya götürür.

Ev, yağlanmış yatağında kayan bir eklem kadar kolay çalışan, bozulmamış içgüdüsel hayattır, orada her şey olması gerektiği gibidir, bütün gürültüler kulağa haklı görünür; ışık güzeldir; kokular bizi alarma geçirmez, tersine sakinleştirir. Geri dönüşte zamanın nasıl geçirildiği önemli değildir. Esas olan, dengeyi yeniden canlandıran şeydir. İşte, ev budur.

Orada sadece derin düşünceye değil öğrenmeye de; unutulmuş, kötüye kullanılmış ve gömülmüş olanı açığa çıkarmaya da zaman vardır. Orada geleceği hayal edebilir ve psişenin yara izlerinden oluşan haritalarını gözden geçirerek neyin neye yol açtığını ve daha sonra nereye gideceğimizi öğreniriz. Adrienne Rich'in çağrışımlarla yüklü şiiri "Batık Gemiye Dalmak"ta[14] Benliği geri almak konusunda yazdığı gibi:

Orada bir merdiven var.
Her zaman orada o merdiven
masumca asılı
geminin kenarına yakın...
Aşağı iniyorum...
Batığı incelemeye geldim...
Verilen hasarı görmeye
ve ortalığa saçılmış hazineleri...

Bu ev döngüsünün zamanlaması konusunda size söyleyebileceğim en önemli şey şudur: Zamanı geldiğinde, zamanıdır. Hazır olmasanız bile, işleriniz bitmemiş olsa bile, bugün geminiz geliyor olsa bile. Zamanı geldiğinde zamanıdır. Fok kadın denize geri döner, ama bunu sadece böyle hissettiğinden ya da bugün gitmek için güzel bir gün olduğundan veya hayatı çok güzel ve derli toplu olduğundan –kimse için güzel ve derli toplu bir zaman yoktur– yapmaz. Gider, çünkü zamanıdır ve bu nedenle gitmelidir.

Hepimizin eve gitmemek için kendi kendimize mazeretler ürettiğimiz gözde yöntemlerimiz vardır; içgüdüsel ve vahşi döngülerimizi yeniden ele geçirdiğimizde bile, hayatlarımızı giderek daha fazla uyum

14. Adrienne Rich, *The Fact of a Doorframe*'den (New York: Norton, 1984, s. 162).

içinde yaşayabilecek şekilde düzenlemek gibi psişik bir zorunluluğun altına gireriz. Eve geri dönmek için vedalaşmanın doğruluğu ya da yanlışlığına yönelik tartışmalar yararsızdır. Yalın gerçek şudur: Zamanı geldiğinde, zamanıdır.[15]

Bazı kadınlar asla eve gitmezler, onun yerine *a la zona zombi*'de [zombi bölgesinde] yaşarlar. Bu cansızlık halinin en acımasız yanı, kadının işlev görmesi, yürümesi, konuşması, hareket etmesi, hatta birçok şeyi başarması, ama yanlış giden şeylerin etkilerini artık hissetmemesidir –eğer hissetseydi, acısı onu hemen durumu düzeltmeye yöneltirdi.

Ama hayır, böyle bir durumdaki kadın topallayarak yürür, kolları yanlara düşer, evin acı verici yitimine karşı kendini savunur, körleşir ve Bahamalar'da dendiği gibi, "*Sparat*'laşır," yani, ruhu onsuz uçup gitmiştir ve onu, her ne yaparsa yapsın önemsiz olduğu hissiyle baş başa bırakmıştır. Bu durumdaki kadınlar, çok şey başardıkları, ama yeterince doyum hissetmedikleri şeklinde tuhaf bir duyguya kapılırlar. Yapmak istediklerini düşündükleri şeyleri yaparlar, ama ellerindeki hazine her nasılsa toza dönüşmüştür. Böyle bir durumda bir kadının sahip olabileceği en iyi bilinç hali budur. Hoşnutsuzluk, anlamlı ve hayat-verici değişikliklere açılan gizli kapıdır.

Birlikte çalıştığım ve yirmi yıldır ya da daha uzun bir süredir evlerine uğramamış olan kadınlar, bu psişik zemine ilk kez yeniden ayak bastıklarında hep ağlarlar. O sırada makul gibi görünen çeşitli nedenlerle yurtlarından ömür boyu sürgün edilmeyi kabul ederek yıllarını harcamışlardır; yağmurun kuru toprağa düşmesinin ne kadar yoğun bir güzellik olduğunu unutmuşlardır.

Kimisi için ev, bir tür gayret göstermektir. Kadınlar, yapmamak için yıllarca çeşitli nedenler bulduktan sonra, tekrar şarkı söylemeye başlarlar. Kendilerini uzun bir süredir yürekten hissettikleri bir şeyi öğrenmeye adarlar. Hayatlarındaki kayıp insanları ve şeyleri ararlar. Seslerini geri alırlar ve yazarlar. Dinlenirler. Dünyanın bir köşesini kendilerinin kılarlar. Büyük ve ciddi kararları yürürlüğe sokarlar. Ayak izleri bırakan bir şey yaparlar.

Kimi için ev bir ormandır, bir çöl, bir deniz. Aslında ev, holografiktir. Tek bir ağaçta, bir çiçekçinin vitrinindeki bir kaktüste, durgun bir su havuzunda bile tüm kudretiyle görünür. Asfaltta yatan sarı yaprak-

15. Öteki masallarda ("Uyuyan Güzel" gibi) uyuyan genç kadın uyanır, prens tarafından öpüldüğü için değil, zamanı geldiği için... yüzyıllık lanet bitmiştir ve onun uyanma zamanıdır. Kulenin çevresindeki diken ormanı devrilir, kahraman üstün olduğu için değil, lanet bittiği için ve zamanı geldiği için... Masallar bize durmadan şunu öğretir: Zamanı geldiğinde, zamanıdır.

ta, bir demet çiçek bekleyen kırmızı kil çömlekte, derideki bir damla suda da tüm gücüyle görünür. Ruh gözleriyle odaklanırsanız, pek çok, pek çok yerde evi görürsünüz.

İnsan ne kadar süreyle evine geri dönüp orada kalır? Olabildiğince uzun bir süre ya da tekrar kendine gelene kadar. Bu, ne kadar sıklıkla gereklidir? Dış dünyada çok etkinseniz ve "duyarlı"ysanız çok daha sık. Deriniz kalınsa ve pek fazla da "dışarıda" değilseniz, daha az bir sıklıkla. Her kadın ne kadar sıklıkla ve ne kadar süreyle bunu yapması gerektiğini yüreğinde bilir. Bu, insanın gözlerindeki parıltının, duygusal durumunun canlılığının, duyularının yaşamsallığının belirlenmesiyle yakından ilgilidir.

Eve gitme ihtiyacını gündelik hayatlarımızla nasıl dengeleriz? Önceden, evi hayatlarımıza sokacak planlar yaparız. Kadınların hastalık halinde, çocukları ihtiyaç duyunca, araba bozulunca, dişleri ağrıyınca kolayca "zaman ayırabilmeleri" her zaman şaşırtıcıdır. Eve gitmeye de aynı ölçüde değer verilmeli, hatta gerekirse kriz ölçülerine göre dile getirilmelidir. Çünkü, eğer bir kadın gitme zamanı geldiğinde gitmezse, ruhundaki/psişesindeki ince çatlakların derin vadilere, derin vadilerin de gürleyen dipsiz çukurlara dönüşeceği gayet açıktır.

Eğer bir kadın eve-gidiş döngülerine hiç tavizsiz değer verirse, çevresindekiler de değer vermeyi öğrenir. Günlük rutinlerin telaşlarından sıyrılıp mola vererek, kimsenin ihlal etmediği ve sırf kendimize ait zamanlar ayırarak anlamlı "ev"e ulaşılabileceği doğrudur. "Sırf kendimize ait" ifadesi farklı kadınlar için farklı anlamlara gelir. Bazıları için kapısı kapalı bir odada, ama yine de başkaları için ulaşılabilir olmak, eve güzel bir geri dönüştür. Bazıları içinse, eve dalacağımız yerde en ufak bir müdahale bile olmaması gerekir: Ne "Annecim, annecim, ayakkabılarım nerde?" ne de "Tatlım, bakkaldan herhangi bir şeye ihtiyacımız var mı?"

Bu kadın için derinlerdeki evine giriş, sessizlikle sağlanır. *No me molestes.* Kesin Sessizlik, büyük *K* ve büyük *S* ile. Ona göre büyük bir ağaç karaltısı arasından gelen rüzgârın sesi sessizliktir. Bir dağ akıntısının gümbürtüsü sessizliktir. Gökgürültüsü sessizliktir. Doğanın, karşılığında hiçbir şey istemeyen doğal düzeni, onun hayat-verici sessizliğidir. Her kadın, hem yapabileceği hem de yapması gereken seçimlerde bulunur.

Ev zamanınız ne olursa olsun - bir saat ya da birkaç gün-, kedileriniz sadece sizin en doğrusunu yapabildiğinizi söylese de, başka insanların da kedilerinize bakabileceğini unutmayın. Köpeğiniz, size kendinizi sanki otoyola bir çocuk bırakıyormuşsunuz gibi hissettirmeye ça-

lışır, ama sizi yine de bağışlayacaktır. Çimler biraz sararır, ama yeniden canlanacaktır. Çocuğunuzla birbirinizi özlersiniz, ama döndüğünüzde her ikiniz de sevineceksinizdir. Eşiniz somurtabilir. Ama geçecektir. Patronunuz tehdit edebilir. Bu da geçecektir. Çok uzun süre kalmak çılgınlıktır. Eve gitmek, sağlıklı bir karardır.

Kültür, toplum ya da psişe, bu eve geri dönüş döngüsünü desteklemediği zaman, çoğu kadın bir şekilde kapının üstünden atlamayı ya da çitin altını eşmeyi öğrenir. Bu kadınlar sürekli olarak hastalanır ve yatakta okumak için zaman çalarlar. Her şey yolundaymış gibi sırıtık bir şekilde güler ve ağır ağır ince bir işe devam ederler.

Kadınlarda eve geri dönüş döngüsünün düzeni bozulduğunda, birçoğu kendisini gitmekte özgür hissetmek ve psişik ihtiyaçlarının olduğunu göstermek amacıyla patronlarıyla, çocuklarıyla, ana babalarıyla ya da eşleriyle kavga çıkarmaları gerektiğini düşünür. Ve böylece bir öfke nöbetinin ortasındaki kadın, "Pekâlâ, gidiyorum. Çünkü sen tam bir .... (noktalı yerleri doldurun) ve açıkçası .... (noktalı yerleri doldurun) dikkat etmiyorsun, işte bu yüzden hemen şimdi gidiyorum, sana çok teşekkür ederim," diye tutturur. Bunu kükreme, gürleme, taş sağanağı izler; kadın çeker gider.

Eğer bir kadın hakkı olan şeyler uğruna savaşmak zorundaysa, doğru davrandığını hisseder ve eve gidiş arzusunda kesinlikle kendisini haklı bulur. Kurtların, istediklerini -besin, uyku, seks ya da huzur, her neyse- elde etmek için gerektiğinde savaştıklarını görmek ilginçtir. Öyle görünüyor ki, istediklerimiz için savaşmak engellenme karşısında gösterilecek doğru bir içgüdüsel tepkidir. Ancak, birçok kadın için kavga içte de yapılmalıdır ya da sadece içte yapılabilir. Kadının ihtiyaçlarını en başında inkâr eden bütün içsel karmaşaya karşı mücadele edilmelidir. Eve gidip geri döndüğünüzde, saldırgan bir kültürü bu sayede çok daha iyi püskürtebilirsiniz.

Her gidişinizde mücadele etmeniz gerekiyorsa, size yakın olanlarla ilişkilerinizi dikkatle gözden geçirmeniz gerekebilir. Eğer yapabilirseniz en iyisi, geri geldiğinizde daha çoğalmış ve daha farklı olacağınızı, onları terk etmediğinizi, ama kendinizi yeniden tanıyarak gerçek hayatınıza döndüğünüzü çevrenizdekilere öğretmektir. Özellikle sanatçıysanız, çevrenizde ev ihtiyacınızı anlayışla karşılayan kişiler olsun, çünkü zaman yaratmanın döngülerini öğrenmek amacıyla muhtemelen evin psişik topraklarını kazmanız gerekecek ve bu da çok zaman alacaktır. O yüzden kısaca, ama etkili bir şekilde anlatın. Yetenekli bir yazar olan arkadaşım Normandi, edindiği deneyimler sonucunda şu özlü ifadeye ulaştığını söyler: "Ben gidiyorum." Bunlar bugüne kadar söy-

lenmiş en güzel sözcüklerdir. Söyleyin. Sonra gidin.

Evde geçirilen yararlı ve/veya gerekli zamanın süresini hangi ölçütlerin belirlediği konusunda farklı kadınların farklı fikirleri vardır. Çoğumuz her zaman istediğimiz kadar uzun süre gidemeyiz, bu yüzden de gidebileceğimiz kadar gideriz. Arada bir gitmemiz gerektiği kadar gideriz. Kimi zaman da terk ettiklerimizi özleyene kadar gideriz. Kimi zaman nöbetler şeklinde dalar, çıkar, tekrar dalarız. Tekrar doğal döngülerine kavuşan birçok kadın, bunlar arasında gider gelir, koşulları ve ihtiyaçları dengeler. Bir şey kesindir, kapının yanında küçük bir valiz tutmak iyi bir fikirdir. Ne olur ne olmaz.

ORTA KADIN: SUYUN ALTINDA NEFES ALIP VERMEK

Öyküde ilginç bir uzlaşmaya varılmıştır. Fok kadın, çocuğu terk etmek ya da sonsuza kadar yanında götürmek yerine, "aşağıda" yaşayanlara küçük bir ziyarette bulunması için yanına alır. Çocuk, annesinin kanı aracılığıyla fok klanının bir üyesi olarak onaylanır. Suyun altındaki evde vahşi ruhun yöntemleri konusunda eğitilir.

Çocuk, psişede yeni bir düzeni temsil eder. Anne fok biraz kendi nefesinden, biraz da kendi özel hayat enerjisinden çocuğun akciğerlerine üflemiştir, böylece onu, psikolojik açıdan, bir orta varlığa,[16] her iki dünya arasında köprü kurabilen bir varlığa dönüştürür. Ancak, bu çocuk, altdünyada erginlenmekle birlikte orada kalamaz, yeryüzüne geri dönmelidir. O andan itibaren de özel bir rol üstlenir. Aşağı dalıp tekrar yüzeye çıkan çocuk, ne sırf egodur ne de sırf ruhtur; fakat ikisinin arasında bir yerdedir.

Bütün kadınların özünde, yirminci yüzyılın ilk yarısında yaşayan Jungcu bir analist olan Toni Wolffe'nin "orta kadın" dediği bir şey vardır. Orta kadın, uzlaşımsal gerçeklikle mistik bilinçdışı arasında durur ve bunlar arasında aracılık yapar. Orta kadın, iki ya da daha fazla değer ya da fikir arasında taşıyıcı ve alıcıdır. Yeni fikirleri hayata getiren, eski fikirleri yenilerle değiştiren, akılcı dünya ile düşsel dünya arasında tercüme yapan odur. Şeyleri "işitir", "bilir" ve daha sonra ne gelmesi gerektiğini "hisseder."

16. Klasik Jungcu psikolojide bu çocuğa bir psikopomp [yani animanın ya da animusun bir boyutu] denirdi, bu ad, ruhları altdünyaya götüren Hermes'e göre verilmiştir. Diğer kültürlerde psikopomp'a *juju, bruja, anqagok, tzaddik* denir. Bu sözcükler hem isim hem de bazen bir nesnenin ya da kişinin büyülü niteliğini anlatmak için sıfat olarak kullanılır.

Akıl ve imge dünyaları arasındaki, duygu ile düşünce arasındaki, madde ile tin arasındaki –hayal edilebilecek bütün karşıtlıklar ve bütün ince anlam farkları arasındaki–bu orta nokta, orta kadının yuvasıdır. Öyküdeki fok kadın, ruhun yayılımıdır. Bütün dünyalarda yaşayabilir; üstteki madde dünyasında, öte dünyada ya da altdünyada (burası onun tinsel yuvasıdır), ama yeryüzünde çok uzun süre kalamaz. Balıkçı (egopsişe) ile birlikte her iki dünyada da yaşayabilen, ama ruh evinde çok uzun süre kalamayan bir çocuk yaratırlar.

Fok kadın ve çocuk, birlikte, kadının psişesinde daha çok kurtarma ekibine benzer bir sistem oluştururlar. Fok kadın (RuhBenlik) düşünceleri, fikirleri ve itkileri sudan çıkarıp orta benliğe geçirir, o da bu şeyleri karaya ve dış dünyadaki bilince yükseltir. Yapı ters yönde de işler. Günlük hayatlarımızın olayları, geçmiş travmalarımız ve sevinçlerimiz, korkularımız ve gelecek umutlarımız, hepsi elden ele ruha geçirilir, o da gece düşlerimizde bunlar üzerine yorumlar yapar, duygularını bedenlerimiz kanalıyla yukarıya doğru yansıtır ya da bunun sonucunda bir esin anında bir fikirle içimize işler.

Vahşi Kadın sağduyu ile ruhsal duyunun bir bileşimidir. Orta kadın onun iki katıdır ve her ikisine de yeteneği vardır. Masaldaki çocuk gibi orta kadın da bu dünyalıdır, ama kolaylıkla psişenin daha derin alanlarına yolculuk edebilir. Bazı kadınlar bu yetenekle dünyaya gelirler. Bazı kadınlar da bunu bir beceri olarak edinirler. Ona hangi yolla varıldığı önemli değildir. Ama düzenli olarak eve gitmenin etkilerinden biri, kadının eve her gidiş dönüşünde psişenin orta kadınının güçlenmesidir.

YÜZEYE ÇIKMAK

Vahşi yuvaya geri dönmenin mucizesi ve acısı şu olguda yatar: Uğrayabiliriz, ama kalamayız. En derinlerdeki ev ne kadar güzel hayal edilirse edilsin, suyun altında sonsuza kadar kalamayız, yüzeye tekrar çıkmamız gerekir. Kayalık sahile yavaşça bırakılan Ooruk gibi, biz de, yeni hayat enerjileriyle aşılanmış olarak, dünyevi hayatlarımıza geri döneriz. Yine de kayalıklara yeniden dönmek ve bir kere daha kendi kendimize kalmak üzücü bir andır. Eski mistik törenlerde dış dünyaya geri dönen erginler, içlerinden hem acı hem de tatlı bir ruh halinin geçtiğini duyumsarlardı. Memnun ve yenilenmiş olsalar da, kendilerini ilk başlarda bir parça hülyalı ve hüzünlü hissederlerdi.

Fok kadın çocuğuna, "Her zaman senin yanındayım. Benim dokun-

duklarıma, çıralarıma, *ulu*'ma [çakı], fok ve su samurlarını gösteren taş oymalarıma dokunman yeter; şarkılarını söylemen için akciğerlerine bir rüzgâr üfleyeceğim."[17] diye yol gösterdiğinde, bu küçük matemin ilacı da verilmiştir. Onun sözleri özel bir vahşi vaat türüdür. O anki geri dönme özlemiyle çok zaman harcamamamız gerektiğini ima eder. Onun yerine bu araçları anlamamızı, onlarla etkileşime girmemizi ve işte o zaman vahşi bir el tarafından okşanan bir davul derisi gibi onun varlığını hissedeceğimizi anlatır.

İnuitler bu araçları "gerçek bir kadın"a ait olan araçlar olarak nitelerler. Bunlar bir kadının "kendisine bir hayat oymak" için gereksindiği şeylerdir. Çakısı keser, süsler, temizler, tasarlar, malzemeleri biçimlendirir. Çıralara dair bilgisi en çetin şartlarda bile ateş yaratmasını sağlar. Taş oymalar mistik bilgisini, şifa dağarcığını ve tin dünyasıyla kişisel birliğini ifade eder.

Psikolojik açıdan bu metaforlar, vahşi doğa için ortak olan güçleri temsil eder. Jungcu klasik psikolojide bazıları bu ikili birliğe ego-benlik ekseni diyebilir. Masal jargonunda çakı, başka anlamları yanında, karanlığı yarmak ve gizli şeyleri araştırmak için hayali bir araçtır da. Ateş yakma araçları ise, kendisine besin hazırlama, eski hayatını yeni hayata dönüştürme, yararsız olumsuzluklara karşı dayanma yeteneğini temsil eder. Bunlar psişenin temel malzemelerini ateşle güçlendiren tabii dürtünün bir temsilcisi olarak görülebilir. Geleneksel olarak fetişler ve tılsımlar yapmak, masal kahramanına tin dünyasının güçlerinin yakınında olduğunu hatırlatmakta yardımcı olur.

Modern bir kadın için *ulu* içgörüyü, bitişleri açığa çıkararak ve yeni başlangıçlar oyarak gereksiz olanı koparıp atma isteğini ve yeteneğini simgeler. Ateş yakmak, başarısızlıktan çıkarak yükselmek, kendi yararına tutkular yaratmak, gerektiğinde bir şeyi tamamen yakmak yeteneğini ifade eder. Taş oymalar, kendi vahşi bilincine dair belleğini, doğal içgüdüsel hayatla birliğini somutlaştırır.

Fok kadının çocuğu gibi biz de, ruh-annenin yaratılarına yaklaşmanın onunla dolmak olduğunu öğreniriz. O her ne kadar kendi halkının yanına dönmüş olsa da, içgörünün, tutkunun ve vahşi doğayla bağlantının dişil güçleri aracılığıyla onun bütün kuvveti hissedilebilir. Onun

17. Öyküde, fok derisinin kokusu çocuğun annesinin ruhani sevgisinin etkisini hissetmesine neden olur. Onun ruhunun şeklindeki bir şey içinden bir esinti gibi geçer, onu incitmez, tersine bilinçlendirir. Bazı çağdaş İnuit aileleri arasında hâlâ sevilen biri öldüğünde, ölenin kürkleri, başörtüleri, tozlukları ve diğer kişisel eşyaları yaşamakta olanlar tarafından giyilir. Bu şekilde giyinen aile üyeleri ve arkadaşlar bunu ruhtan ruha nakil ve hayatın kendisi için şart olarak görürler. Ölenin giysilerinde, postunda ve aletlerinde, ruhu güçlü bir şekilde anımsatan bir şey olduğuna inanılır.

vaadi şudur: Psişik gücün araçlarıyla temas kurarsak onun pnömasını hissederiz, nefesi nefesimizin içine girer ve şarkı söylemek için kutsal bir solukla doluruz. Yaşlı İnuitler der ki, bir tanrının soluğu ile bir insanın soluğunun karışması, o kişinin yoğun ve kutsal bir şiir yaratmasını sağlar.[18]

Aradığımız da bu kutsal şiir ve şarkılardır. Suyun altında ve karada işitilebilecek olan güçlü sözler ve şarkılar isteriz. Peşinde koştuğumuz şey vahşi şarkılar söylemek, şansımız da denizin altında ezberlediğimiz vahşi dili kullanmamızdır. Bir kadın kendi gerçeğini söylediğinde niyetlerini ve duygularını tutuşturur, içgüdüsel doğayla aralarından su sızmaz, şarkı söyler, ruhun vahşi nefes-akışında yaşar. Bu şekilde ya-

şamak kendi başına bir döngüdür, devam etmeyi, devam etmeyi, devam etmeyi amaçlayan bir döngü...

Ooruk'un, annesi denize doğru yüzerek gözden kaybolurken, tekrar suyun altına dalmaya çalışmamasının ya da annesiyle gitmek için yalvarmamasının nedeni budur. Karada kalmasının nedeni budur. Söz almıştır. Gıcırdayan dünyaya geri dönerken, özellikle de eve dönüş yolculuğumuz sırasında bir şekilde tecrit edilmişsek, ev, insanlar, makineler ve diğer nesneler biraz aşina olmadığımız bir görünüşe bürünürler, çevremizdekilerin gevezelikleri bile kulaklarımıza biraz tuhaf gelir. Geri dönüşün bu evresine yeniden-giriş denir ve doğaldır. İnsanın, kendini yabancı bir dünyadanmış gibi hissetmesi birkaç saat ya da birkaç günde geçer. Bundan sonra dünyevi hayatımızda iyi vakit geçiririz ve eve dönüş yolculuğumuzda edindiğimiz enerjiyi kullanır; yalnızlık alıştırmaları sırasında ruhla geçici birlik uygulamaları yaparız.

Masalda, fok kadının çocuğu orta doğayı temsil etmeye başlar. Davulcu, şarkıcı, öykü anlatıcısı olur. Masal yorumunda davulcu, davul çalarak, yeni hayatın ve yeni duyguların ortaya çıkması ve yansıtılması için gereken her şeyin merkezine yerleşir. Davulcu, şeyleri uyandırabildiği gibi, korkutup kaçırabilir de. Şarkıcı, yüce ruh ile dünyevi benlik arasında ileti getirip götürür. Sesinin doğası ve tonu aracılığıyla çözebilir, tahrip edebilir, inşa edebilir ve yaratabilir. Öykü anlatıcısının, uykularında konuşan Tanrılara sürünerek yaklaşıp onları dinlediği söylenir.[19]

Böylece çocuk, tüm bu yaratıcı eylemler sayesinde fok kadının içine üflediği şeyleri yaşar. Suyun altında öğrendiği şeyleri, vahşi ruhla ilişkide olan hayatı yaşar. O zaman kendimizi davul vuruşlarıyla, şarkılarla, kendi sözlerimizi dinlemeyle ve söylemeyle dolu buluruz; yeni

18. Kaynağım Mary Uukalat'tır ve şiirden yapılmış soluk fikrini bana o vermiştir.
19. A.g.y.

şiirler, yeni görme biçimleri, yeni davranış ve düşünce biçimleriyle dolarız. "O büyülü son işi yapma"ya çalışmak yerine, sadece yaşarız. Seçtiğimiz bir işe direnmek ya da onu korkuyla beklemek yerine, kolaylıkla bu işe doğru hareket ederiz; canlı, yeni kavramlarla dolu ve daha sonra ne olduğunu görmeye meraklı bir şekilde... Ne de olsa, eve dönen kişi büyük fok ruhlarıyla denize götürüldükten sonra bile hayatta kalmıştır.

PLANLANMIŞ BİR YALNIZLIK İÇİN ALIŞTIRMA YAPMAK

Artık büyümüş olan çocuk, sabahın gri sisinde denizdeki bir kayanın üstünde diz çöker ve fok kadınla konuşur. Planlı olarak yapılan bu gündelik yalnız kalma ve söyleşme alıştırması, çocuğun kritik bir şekilde eve yakın olmasına izin verir. Bunun yolu sadece uzun dönem boyunca ruhun yuvasına dalmak değildir; ruhu kısa dönemler için üstdünyaya geri çağırabilmek de aynı şekilde önemlidir.

Vahşi dişiyle konuşmak için bir kadının geçici olarak dünyayı terk etmesi ve bir yalnızlık haline girmesi gereklidir. Uzun zaman önce İngilizce'deki *alone* [yalnızlık] sözcüğü, ayrı iki kelime olarak ele alınırdı: *All one* [hep bir].[20] *All one* olmak, temelli ya da geçici olarak tamamen bir bütün olmak, birlik içinde olmak demektir. Yalnızlığın amacı tam olarak budur, hep bir olmaktır. Modern kadınlarda çok yaygın olan tükenmişlik halinin tedavisi, eskilerin dediği gibi "atına atlayıp istediği yere gitmesini" sağlayan tedavi budur.

Yalnızlık, bazılarının inandığı gibi bir enerjisizlik ya da eylemsizlik hali değildir, tersine, ruhun vahşi erzaklardan alarak bize ilettiği bir nimettir. Hekim-şifacıların, dindarların ve mistiklerin gösterdiği gibi, eski zamanlarda bir amaç taşıyan yalnızlık hali, hem rahatlatıcı hem de koruyucuydu. Yorgunluğu gidermek ve bıkkınlığı önlemek için kullanılırdı. Kehanet amacıyla da kullanılırdı, günlük hayatın koşuşturmacası içinde aksi halde duyulması olanaksız olan ve öğüt ya da rehberlik istenilen iç benliği dinlemenin bir yoluydu.

Hem eski zaman kadınları hem de modern aborijinal kadınlar genellikle bu paylaşım ve sorgulama işi için kutsal bir yer ayırırlar. Geleneksel olarak bu dönemin kadınların aybaşı kanamaları sırasına rastladığı söylenir, çünkü bu sırada bir kadın öz-bilgiye her zamankinden daha yakındır; bilinçdışı ile bilinçli akıl arasındaki zar önemli ölçüde incelir. Normalde bilince girmeleri engellenen duygular, anılar, duyumlar di-

20. Oxford English Dictionary.

rençle karşılaşmadan algı alanına geçer. Bir kadın bu dönemde yalnızlığa ulaştığında gözden geçirebileceği daha fazla malzemesi olur.

Bununla birlikte, hem Kuzey, Orta ve Güney Amerika yerli kadınlarıyla, hem de Slav kabilelerinden kız çocuklarıyla yaptığım karşılıklı alışverişlerimde, "kadınların mekânı"nın salt aybaşı kanamaları sırasında değil, *herhangi* bir zaman kullanıldığını, dahası, her kadının genellikle kendi "kadın mekânı"na sahip olduğunu ve bunların belli bir ağaç, su kenarında bir yer ya da bazı doğal orman ya da çöl alanları ya da okyanus mağaralarından oluştuğunu gördüm.

Kadınlar üzerinde yaptığım analizlerden edindiğim deneyimlerim, modern kadınların aybaşı öncesi huysuzluklarının büyük kısmının sa-

dece fiziksel bir sendrom olmadığını, yeniden canlanmak ve kendini yenilemek için yeterince zaman ayırma ihtiyacının engellenmesinin de bu duyguda eşit ölçüde rol oynuyor olabileceğini gösterdi.[21] Çeşitli kabilelerde aybaşı kanaması gören kadınların "kirli" olarak değerlendirilip bu durum "sonlanana" kadar köyü terk etmeye zorlandıklarını iddia eden eski antropologlardan alıntı yapan birini duyduğumda hep gülerim. Bütün kadınlar bilir ki, bu böyle zoraki bir törensel sürgün olsaydı bile, her kadın, zamanı geldiğinde gözden kaybolana kadar başı kederden eğilmiş bir halde köyü terk eder ve ardından görüş açısından çıkar çıkmaz oynak bir dansa başlar, yol boyunca gülmekten kırılırdı.

Masaldaki gibi, planlı yalnız kalma uygulamasını düzenli bir şekilde yaparsak, kendimizle kıyılarımıza yaklaşan vahşi ruh arasında bir konuşmayı başlatırız. Bunu sadece vahşi ve ruhani doğaya "yakın olmak" için yapmayız; ezelden beri gelen mistik gelenekteki gibi, bu birliğin amacı, bizim sorular sormamız ve ruhun da öğütler vermesidir.

Ruh nasıl çağrılır? Birçok yolu vardır: Meditasyon, koşu, davul çalma, şarkı söyleme, yazı yazma, resim çizme, müzik yapma, yüce güzellikleri görme, ibadet, tefekkür, ayinler ve törenler, sükûnet, hatta mest edici duygu halleri ve fikirlerle. Bunların tümü, ruhu oturduğu yerden çağıran psişik davetlerdir.

Bununla birlikte, sahne donanımları, özel yerleşimler gerektirme-

21. Kadınlar, fiziksel sağlık krizlerine yanıt vermek için zaman ayırma eğilimindedirler – özellikle başkalarının sağlığı söz konusuysa, ama kendi ruhlarıyla ilişkileri için zaman yaratmayı ihmal ederler. Ruhu canlılıklarının ya da enerjilerinin manyetosu ya da jeneratörü olarak anlamama eğilimindedirler. Birçok kadın, ruhla ilişkisini çok önemli bir araç değilmiş gibi sürdürür. Oysa ruh, herhangi bir değerli araç gibi, korunmaya, temizlenmeye, yağlanmaya ve onarılmaya ihtiyaç duyar. Aksi halde ilişki, bir otomobil gibi çamura saplanır, kadının günlük hayatta hız kesmesine neden olur, ona en basit işler için bile çok fazla enerji harcatır ve sonunda kentten ya da telefondan uzaklarda gönül yaralarından iflas eder. O zaman eve dönmek için çok uzun bir yürüyüş gerekir.

yen ve bir dakikada bir gündeki kadar kolay yerine getirilebilen yöntemler kullanmayı öneriyorum. Bu, ruh-benliği çağırmak için aklın kullanılması demektir. Herkesin bu yalnızlık türünü elde etmek için yakından tanıdığı en az bir ruh hali vardır. Benim için yalnızlık daha çok kendimle birlikte her yere taşıdığım ve ihtiyaç duyduğumda etrafıma açtığım katlanmış bir orman gibidir. Çocukluğumun büyük yaşlı ağaçlarının dibine otururum. Bu stratejik noktadan sorularımı sorarım, yanıtlarımı alırım, sonra da ormanlık arazimi bir dahaki sefer açmak üzere bir sevgi notu büyüklüğünde toplarım. Anlık, kısa ve öğretici bir deneyimdir bu.

Aslında isteyerek yalnız kalmak için ihtiyaç duyulan tek şey, istasyonu parazitlerden temizlemektir. Bir kadın, tartışmalı bir yönetim kurulu toplantısının ortasında da olsa, peşinde bir buldozer tarafından temizlenmesi gereken bir ev de olsa, üç gün sabahlara kadar kendi tarzlarınca kavga eden, şarkı söyleyen ve dans eden seksen tane geveze akrabayla çevrilmiş de olsa, öteki insanlardan, gürültüden ve gevezelikten kendini yalıtmayı öğrenebilir. Eğer bir zamanlar yeniyetme olduysanız, istasyon ayarının nasıl yapıldığını kesinlikle bilirsiniz. Eğer bir zamanlar iki yaşında uykusuz bir çocuğun annesi olduysanız, planlı bir şekilde yalnızlığın nasıl elde edileceğini bilirsiniz. Yapmak zor değildir, sadece yapmayı hatırlamak zordur.

Hepimiz içine çekildiğimiz, kimsenin nerede olduğumuzu bilmediği ve sonra dönüp geldiğimiz geçici bir ikametgâhta daha uzun bir süre konaklamayı tercih edebiliriz, ancak bin kişiyle dolu bir odada yalnızlığı elde etme alıştırması yapmak da çok yararlıdır. Başlangıçta tuhaf gelse de, insanların ruhla her zaman konuştukları herkesin malumudur. Ama birçoğu bu duruma bilinçli olarak girmekten çok, ansızın içine düşer; ya hülyaya dalmışlar ya da birdenbire "çat diye kapanıp" kendilerini onun içinde "bulmuşlardır."

Böyle bir yalnızlık uygunsuz olarak değerlendirildiğinden, bu ruhani iletişim süresini fazlasıyla dünyevi isimler vererek kamufle etmeyi öğrendik. Örneğin, "kendi kendine konuşma", "düşüncede kaybolma", "dalgın dalgın boşluğa bakma" ya da "gündüz düş görme." Bu örtmeceli dil, kültürümüzün birçok katmanı tarafından aşılanır, çünkü ne yazık ki, çocukluktan itibaren bize, özellikle de iş ya da okul gibi sıkıcı ortamlarda, ruhla sohbet halindeyken yakalanırsak bundan utanç duymamız öğretilir.

Nedense eğitim ve iş dünyası bu şekilde "hep bir" olarak geçirilen zamanın verimsiz olduğunu düşünmüştür, oysa bu zamanlar aslında en doğurgan zamanlardır. Fikirleri düşgücümüze yönlendiren vahşi ruh-

tur; orada hangisini yerine getireceğimizi, hangisinin en çok uygulanabilir ve verimli olduğunu bulmak için bunları tasnif ederiz. Ruhla kaynaşmak her türlü yeteneğimizi ortaya koymak için istek duymamızı, tinle birlikte parlak ışıklar saçmamızı sağlar. Bu kısa, hatta anlık, ama bilerek oluşturulan birleşme, içsel hayatlarımızı yaşamamıza destek olur. Böylece utancın içe dönüklüğü, misilleme ya da saldırı korkusu, rehavet, kendini beğenmişlik ya da diğer kısıtlayıcı bahane ve özürlerle, içsel hayatımızı gömmek yerine, tersine, her şey görülecek şekilde onu dışarıda dalgalanmaya, parlamaya, alev alev yanmaya bırakırız.

Öyleyse yalnız kalmak, incelemek istediklerimize dair bilgi edinmenin yanı sıra, seçtiğimiz bir alanda nasıl davrandığımızı değerlendirmek için de kullanılabilir. Masalın başlarında çocuğun, yedi gün, yedi gece deniz altında kaldığını gördük; doğanın en eski döngülerinden birine dair bir bilgidir bu. Yedi, çoğunlukla kadınlara özgü bir sayı olarak değerlendirilir; ay döngüsünün aybaşı kanamalarına eşit olan dört kısma bölünmesiyle aynı anlamı taşıyan mistik bir sayıdır: Yeniay, yarımay, dolunay ve son dördün. Eski kabile kadınlarının geleneklerinde, kişinin varoluş durumunun (arkadaşlıklarının, ev hayatının, eşinin, çocuklarının durumunun) dolunay döngüsünde sorgulanması olağandır.

Böyle bir yalnızlık durumunda bunu yapabiliriz, çünkü bu sırada benliğin bütün boyutlarını zaman içinde bir noktaya taşıyarak bunları kaydeder, inceler, tam şu anda onların/bizim/ruhun ne istediğini keşfeder ve sonra da mümkünse bunu elde ederiz. Bu yolla mevcut koşullarımıza ilişkin hayati sondajlar yaparız. Hayatımızda sürekli olarak bir değerlendirme gerektiren birçok boyut vardır: Yaşam alanı, iş, yaratıcı hayat, aile, eş, çocuklar, anne/baba, cinsellik, tinsel hayat vb.

Değerlendirmede kullanılan ölçü basittir: Neye daha az ihtiyaç var?, Ve : Neye daha çok ihtiyaç var? Tumturaklı mantığa değil, içgüdüsel benliğe; ego-aklına değil, Vahşi Kadın-aklına hangi işin, uyarlamanın, açılımların ya da vurgulamaların gerçekleşmesine gerek olduğunu sorarız. Tin ve ruh bakımından hâlâ doğru yolda mıyız? İçsel hayatımız dışarıdan belli oluyor mu? Neyin semirmeye, korunmaya, dengelenmeye ya da ağırlaşmaya ihtiyacı vardır? Neyin elden çıkarılmaya, taşınmaya ya da değiştirilmeye ihtiyacı vardır?

Bir alıştırma döneminden sonra, planlı yalnızlığın toplam etkisi hayati bir solunum sistemi gibi hareket etmeye başlar. Doğal bir ritim içinde bilgiler eklenir, ince ayarlar yapılır ve kullanılmayanlar durmadan silinir. Yalnızca güçlü değil, pragmatiktir de, çünkü yalnızlık besin zincirinde azla yetinir; niyet ve iş bitirme açısından bir bedeli olsa da,

herhangi bir zamanda ve yerde yapılabilir. Zamanla, alıştırma yaptıkça, kendinizi ruha soracağınız soruları tasarlarken bulacaksınız. Kimi zaman sadece bir sorunuz olabilir. Kimi zamansa hiç sorunuz olmayabilir ve sadece ruhun yanındaki kayanın üstünde onunla birlikte nefes alıp vererek dinlenmek size yetebilir.

KADINLARIN DOĞUŞTAN GELEN EKOLOJİLERİ

Masalda birçok avcının ruhu ele geçirip öldürmek için avlamaya çalıştığı, ama hiçbir avcının bunu başaramadığı söylenir. Masallardaki, vahşi ruhun yok edilemezliğine ilişkin göndermelerin bir örneği daha. Döngülere uymadan çalışıyor, seks yapıyor, dinleniyor ya da oyun oynuyorsak, bu Vahşi Kadın'ı öldürmez, yalnızca *bizi* yorar. Neyse ki, gerekli düzeltmeleri yapabilir ve kendi doğal döngülerimize yeniden dönebiliriz. Kendi doğal mevsimlerimize duyduğumuz sevgi ve gösterdiğimiz özen sayesinde, hayatlarımızı başka birinin ritmine, başka birinin dansına, başka birinin açlığına sürüklenmekten koruruz. Bize özgü seks, yaratma, dinlenme, oyun oynama ve çalışma döngülerimizin geçerli kılınması sayesinde, bütün vahşi duyumlarımızı ve mevsimlerimizi yeniden tanımlamayı ve aralarında ayrım yapmayı yeniden öğreniriz.

Haczedilmiş bir hayat yaşayamayacağımızı biliyoruz. İnsanlara dair şeylerin, dünyadaki insanların ve şeylerin bir süreliğine terk edilmesinin gerektiği bir zaman olduğunu biliyoruz. Amfibik canlılara benzediğimizi öğrendik: Karada yaşayabiliriz, ama suya ve eve geçici geziler gerçekleştirmeden sonsuza kadar karada yaşayamayız. Fazla uygarlaşmış ve fazla baskıcı kültürler, kadınların eve geri dönüşlerini önlemeye çalışır ve çoğu zaman onları, ışıkta soluklaşıp saydamlaşacak şekilde incelene kadar sudan uzak durmaları için uyarır.

Ama eve uzun süreli bir ziyaret yapmak için ayrılma çağrısı geldiğinde, kadının bir parçası bu çağrıyı her zaman duyar, bunu duymayı beklemektedir. Eve dönmek için çağrı geldiğinde buna uyacaktır, gizlice ya da o kadar da gizli olmayan bir şekilde bu çağrıyı izlemeye hazırlanmıştır. İçsel psişesinin bütün müttefikleriyle birlikte geri dönme yeteneğini yeniden kazanacaktır. Bu güçlendirici süreç falan kadın ya da filan kadın için değil, hepimiz için geçerlidir. Herkesin karadaki sorumlulukları nedeniyle eli kolu bağlıdır. Ancak, denizdeki yaşlı herkesi çağırır. Herkes geri dönmelidir.

Bu eve geri dönüş yollarından hiçbiri ekonomik duruma, toplumsal statüye, eğitime ya da fiziksel hareket yeteneğine bağımlı değildir. Sa-

dece bir buğday filizi görebilsek de, bakacak sadece bir avuç gökyüzümüz olsa da, sadece kaldırımdaki çatlakta bir dizi yabani ota rastlasak da, doğadaki ve doğayla birlikte olan döngülerimizi görebiliriz. Hep denize doğru yüzebiliriz. Hep kayadaki fokla konuşabiliriz. Tüm kadınlar bu birliğe sahip olmalıdır: Çocuklu kadınlar, sevgilileri olan kadınlar, bekâr kadınlar, işleri olan kadınlar, iç sıkıntısı çeken kadınlar, dünyada bütün işleri yolunda olan kadınlar, içe dönük kadınlar, dışa dönük kadınlar, endüstri çağının sorumluluklarına sahip kadınlar.

Jung şöyle diyordu: "Tinsel yoksulluğumuzu basitçe kabullenmek çok daha iyi olacaktır... Tin ağırlaştığında, suya döner... Bu nedenle ruhun yolu, suya giden yoldur."[22] Eve geri dönüş ve denizdeki kayada duran fokla konuşmak için verdiğimiz aralar bizim doğal ve bütünsel ekolojimizin eylemleridir, çünkü bunların hepsi bir suya geri dönüştür, vahşi dostla bir karşılaşmadır, diğer tüm şeylerin yanında bizi durmadan, ihtiyatsızca ve eşsiz bir sabırla seven dostla bir karşılaşma... Tek ihtiyacımız "vahşi ve bilge ve sevecen" olan bu ruhani gözlere bakmak ve onlardan öğrenmektir.

22. *Bloomsbury Review*'de (Ocak 1990) yayımlanan bir görüşmede Robert Bly'dan alınma, "*The Wild Man In the Black Coat Turns: A Conversation*" Dr. Clarissa Pinkola Estés, 1989, C. P. Estés.

X

Temiz su: Yaratıcı hayatın beslenmesi

Yaratıcılık binbir kılığa girer. Her an değişik bir şekle bürünür. Hepimize görünen, ama kimse, o parlak ışıkta ne gördüğü üzerinde anlaşamadığı için tanımlanması zor olan şaşırtıcı bir hayalet gibidir. Boya ve tuvallere ya da boya yongaları ile duvar kâğıtlarına sahip olmak onun varlığını kanıtlar mı? Peki ya kalem ve kâğıda ne dersiniz, bahçe yolundaki çiçek tarhlarına, bir üniversite binasına? Evet, evet. Bir gömleğin yakasının muntazaman ütülenmesi, bir devrimin kıvılcımlarının çakması? Evet. Bir bitkinin yapraklarına sevgiyle dokunmak, "büyük ikramiyeyi" kazanmak, dokuma tezgâhından kopmak, birinin sesini keşfetmek, birini adamakıllı sevmek? Evet. Yeni doğan bebeğin sıcak bedenini kavramak, bir çocuğu büyütüp yetiştirmek, bir ulusun dizleri üstünde doğrulmasına yardım etmek? Evet. Meyve bahçelerindeki ağaç

dalları gibi bir evliliğe eğilmek, psişik altınlar için kazı yapmak, parlak kelimeler bulmak, mavi bir perde dikmek? Hepsi yaratıcı hayatın birer parçasıdır. Tüm bu şeyler hayatlarımızın içine akıp duran *Río Abajo Río*'dan, nehrin altındaki nehirden, Vahşi Kadın'dan gelir.

Kimileri, yaratıcı hayatın fikirlerde olduğunu söyler, kimileri de eylemde. Çoğu durumda, basit bir varlığın içindeymiş gibi görünür. Bu kendi içinde fazlasıyla incelikli olsa da, büyük bir ustalık gerektirmez. İster bir kişi olsun, isterse bir sözcük, bir imge, bir fikir, isterse ülke ya da insanlık, bir şeye duyulan sevgidir, bir şeyi çok fazla sevmektir; taşkınlıkla yapılan her şey, bir yaratım eylemidir. Bu ne bir ihtiyaç meselesidir ne de tekil bir iradi eylem; yalnızca bir şarttır.

Yaratıcı kuvvet, psişelerimizin topraklarından akarak *arroyo*'ları, [dere], içimizde mevcut olan kanalları arar. Biz onun döküldüğü yerler, havzaları haline geliriz; biz onun havuzları, gölcükleri, akıntıları ve sığınaklarıyız. Vahşi yaratıcı kuvvet onun uğruna sahip olduğumuz bütün yataklara akar; hem doğuştan bizimle birlikte olanlara hem de kendi ellerimizle kazdıklarımıza. Bunları doldurmamız gerekmez, inşa etmemiz yeterlidir.

Arketipsel bilgelikte kişi eğer özel bir psişik yer hazırlarsa o zaman varlığın, yani yaratıcı gücün, yani ruh kaynağının bundan haberdar olacağı, oraya giden yolu hissedip o yere yerleşeceği fikri vardır. Bu kuvvet, ister İncil'deki gibi "haydi ilerle ve ruh için bir yer hazırla" şeklinde, isterse onu ölmüş oyuncuların ruhları için bir beyzbol sahası inşa etmeye zorlayıp "Eğer yaparsan gelirler," diye seslenen bir ses duyan bir çiftçinin anlatıldığı *Düşler Tarlası*[1] adlı filmdeki gibi çağrılsın, uygun bir yer hazırlanması, yaratıcı kuvvetin gelişmesine yardımcı olur.

Bu büyük yeraltı nehri, psişelerimizde haliçlerini ve kollarını bir kez buldu mu, yaratıcı hayatlarımız da, tıpkı vahşi bir nehir gibi, mevsimine göre dolup boşalmaya, yükselip alçalmaya başlar. Bu döngüler, olguların kendi doğru zamanlarında ve tekrar tekrar yapılmasına, beslenmesine, geri çekilmesine ve ölüp gitmesine yol açar.

Nehrin belli bir noktasında bir şey yaratmak, nehre gelenleri de besler; akıntının uzağındakileri olduğu kadar derinlerdeki yaratıkları da besler. Yaratıcılık, yalıtılmış bir hareket değildir. Onun gücü burada yatar. Onunla temasa geçen her şey, onu işiten, gören, hisseden, tanıyan herkes ondan beslenir. Başka birinin yaratıcı sözlerini, imgelerini, fikirlerini görünce bizim de kendi yaratıcı işlerimizle dolmamızın, esinlenmemizin nedeni budur. Tek bir yaratıcı eylem, koskoca bir kıta-

1. W. P. Kinsella'nın *Shoeless Joe* romanına dayanan "*Field of Dreams*"..

yı besleme potansiyeli taşır. Yaratıcı bir eylem, taşları sürükleyecek bir sele yol açabilir.

Bu nedenle, bir kadının yaratıcı yeteneği, onun en değerli servetidir, çünkü bu yetenek dışarıya vericidir ve içeriye doğru da onu her düzeyde (psişik, tinsel, zihinsel, duygusal ve ekonomik olarak) besler. Vahşi doğa sonsuz olasılıklar sunar, doğum kanalı gibi davranır, dinçleştirir, susuzluğu giderir, derin ve vahşi hayata duyulan açlığımızı doyurur. İdeal durumunda bu yaratıcı nehrin önünde bir bent yoktur, yolundan saptırılmamıştır ve özellikle de hor kullanılmamıştır.[2]

Vahşi Kadın'ın nehri bizi besleyip büyüterek kendisine benzeyen varlıklara, yani hayat vericilere dönüştürür. Biz yarattıkça, bu vahşi ve gizemli varlık da, karşılığında bizi yaratır ve içimizi sevgiyle doldurur. Yaratıklar güneş ve su tarafından nasıl uyarılıyorlarsa, biz de öyle uyarılırız. Öylesine hayat enerjisiyle dolu oluruz ki, biz de hayat veririz; patlarız, çiçekleniriz, bölünüp çoğalırız, dölleniriz, kuluçkaya yatarız, duyguları aktarırız, yayarız.

Açıkçası yaratıcılık, ne kadar dolambaçlı olursa olsun, ona giden yolu bulabileceğimizi umarak orada öylece duran bir şeyden çok, içimize yükselen, yuvarlanan, kabaran ve dökülen bir şeyden çıkar. Bu anlamda, yaratıcılığımızı asla "kaybetmeyiz." O her zaman oradadır, ya bizi doldurur ya da yoluna yerleştirilen her türlü engelle çatışır. Bize gelen bir giriş bulamazsa geri çekilir, enerji toplar ve bir gedik açana kadar tekrar tekrar toslar. Onun ısrarcı enerjisinden ancak ona karşı sürekli bariyerler kurarak ya da yıkıcı olumsuzluklarla ve ihmalle zehirlenmesine izin vererek kaçınabiliriz.

Yaratıcı enerji için nefes nefese kalıyorsak; üretken, imgesel ve düşünsel olanı aşağıya çekmekle sorunlarımız varsa; kendi kişisel bakış açımıza odaklanmakta, ona göre davranmakta ya da onu sürdürmekte güçlük çekiyorsak, o zaman kaynak ile dökülme yeri arasındaki bileşim noktasında bir şeyler yanlış gitmiş demektir. Belki de kişinin yaratıcı suları burada, imgelemin hayat formlarının olgunluğa ulaşacak kadar

2. Yaratıcı hayatın durması sorununun genellikle birkaç nedeni vardır: İçsel olumsuz kompleksler, dış dünyadan desteğin olmaması, kimi zaman da doğrudan baltalamalar.

Yeni girişimlerin ve fikirlerin dışarıdan yıkılmasına gelince... Yaratıcı sorgulamalar, düşünebileceğim neredeyse her şeyden çok "ya/ya da" modeli manipüle edilerek durdurulur ya da sonuçsuz bırakılır. Hangisi önce gelir? Tavuk mu, yumurta mı? Bu soru çoğu zaman bir şeyi inceleme ve onun değerlerini belirleme sürecini sekteye uğratır. Bir şeyin nasıl yapılandığını ve nerelerde kullanılabileceğini görme işlemini rafa kaldırır. Genellikle işbirliğine açık ve karşılaştırmalı "ve/ve" modelini kullanmak daha yararlıdır. Bir şey budur *ve* budur *ve* budur. Bu şekilde *ve* bu şekilde *ve* bu şekilde kullanılabilir/kullanılamaz.

büyüyemeden ölüp gittiği kirletici bir ortamdan geçmektedir. Bir kadının yaratıcı hayatından yoksun kaldığı ve aslında çok da seyrek olmayan bu gibi durumlarda, sorunun kökeninde bütün bu koşullar bulunur.

Daha sinsi başka olasılıklar da vardır. Belki de insan bir başkasının yeteneklerine ve/veya bir başkasının görünüşte kazandığı veya eline geçen kârlara ya da yararlara o kadar hayran olur ki, kendine özgü yeteneklerini sınırsız ve şaşırtıcı derinliklere doğru geliştirmek yerine, vasat bir "onlar" olmaktan, ne yazık ki, gocunma duymaksızın bir taklit ustası olup çıkabilir. Belki bir aşırı-büyülenmeye ya da kahramantapınısına yakalanmıştır ve kendi benzersiz yeteneklerinin nasıl ortaya çıkarılacağı konusunda bir fikri yoktur. Belki korkuyordur, çünkü su-

lar derindir, gece karanlıktır ve yol çok uzundur; oysa bunlar tam da insanın özgün ve değerli yeteneklerinin gelişmesi için gerekli ve doğru olan koşullardır.

Vahşi Kadın *Río Abajo Río* olduğundan, o bize aktığında biz de akarız. Ondan bize uzanan geçit tıkanmışsa, biz de tıkanırız. Onun akıntıları bizim kendi olumsuz içsel komplekslerimiz ya da çevremizdeki kişilerin meydana getirdiği ortam tarafından zehirlenmişse, fikirlerimizi ustaca işleyen hassas süreçler de kirlenir. O zaman ölmekte olan nehirlere benzeriz. Bu ihmal edilecek, önemsiz bir şey değildir. Temiz yaratıcı akıntının yitirilmesi, psikolojik ve tinsel bir bunalıma yol açar.

Bir nehir kokuştuğunda, her şey birer birer ölmeye başlar, çünkü çevre biyolojisinden bildiğimiz gibi, her hayat formu diğer bütün hayat formlarına bağımlıdır. Eğer gerçek bir nehirde suyun kıyısındaki sazlar oksijen açlığı çekerek kararırsa, o zaman çiçek tozları dölleyecek yeterince canlı bulamaz, sinirotları kökleri arasında suzambakları için hiçbir yem bırakmadan dökülür, söğütler çiçek vermez, sukelerleri eş bulamaz ve mayıssinekleri yavrulamaz. Bu durumda balıklar sıçramaz, kuşlar suya dalmaz ve kurtlar ve serinlemeye gelen diğer yaratıklar ya göç ederler ya da pis su içtikleri veya suyun kıyısı boyunca uzanan ölmekte olan bitkilerden yemiş olan avları yedikleri için ölürler.

Yaratıcılık şu veya bu şekilde durağanlaştığında da aynı sonuç ortaya çıkar: Ferahlamaya duyulan açlık, doğurganlığın azalması, daha büyük hayat formlarının arasında küçükler için yaşam alanları kalmaması, bir fikrin başka bir fikirle beslenmemesi, yavrulamanın sona ermesi, yeni hayatların olmaması. O zaman kendimizi kötü hisseder ve göçmek isteriz. Bereketli yaratıcı hayat olmadan yaşayıp gidebilirmişiz gibi yaparak ya da onun yerine bir sahtesini koyarak amaçsızca dolaşır dururuz; ama yapamayız, yapmamalıyız. Yaratıcı hayatı geri getirmek

için sular tekrar tekrar temizlenmelidir. Çamurlara dalmamız, pislikleri arıtmamız, tıkanan geçitleri yeniden açmamız, akıntıyı gelecekteki zararlardan korumamız gereklidir.

İspanyolca konuşan halklar arasında "*La Llorona*" [Ağlayan Kadın][3] adlı çok çok eski bir masal vardır. Bazıları bunun 1500'lerin başlarından, Meksika'nın Aztek topraklarının İspanyol fatihlerce istila edildiği zamanlardan kaldığını söyler, ama masal bundan çok daha eskidir. Bir hayat nehrinin ölüm nehrine dönüşmesi üzerine bir masaldır. *Protagonista** nehre dadanan bir kadındır; üretken ve cömerttir, kendi bedeninden yaratır. Yoksuldur, soluk kesici bir güzelliği vardır, ama ruh ve tin bakımından zengindir.

"*La Llorona*" tuhaf bir masaldır, çünkü sanki kendine ait büyük bir içsel hayatı varmış gibi zaman boyunca evrimini sürdürmeye devam etmektedir. Toprağı sürükleyen, önünde bulunan şeyleri alıp götüren, yığdığı toprakla kendi bedenini oluşturan hareketli büyük bir kum tepesi gibi, bu öykü de, her kuşağın psişik sorunlarının üst üste yığılmasıyla kurulmuştur. *La Llorona* masalı kimi zaman, İspanyol fatih Hernán Cortés'in tercümanı ve sevgilisi olduğu söylenen yerli kadın *Ce. Malinalli* ya da *Malinche'*ye dair bir öykü olarak anlatılır.

Ama "*La Llorona*"nın duyduğum ilk versiyonunda benim de yetiştiğim kuzey ormanlarında patlak veren bir iç savaş sırasında kadın kahraman olarak anlatılıyordu. Masalı tekrar dinlediğimde *La Llorona* 1950'lerde Meksikalıların, Birleşik Devletler'den zorla sürgün edilmesine karşı direnen bir muhalifle ilgiliydi. Güneybatıda öykünün sayısız versiyonunu dinledim; bunlardan birini yaşlı İspanyol Toprak Bağışı çiftçileri anlatmıştı. Onlara göre, kadın New Mexico'daki toprak bağışı savaşlarına katılmış, ama zengin bir müteahhit, bu yoksul, fakat güzel İspanyol kızından faydalanmıştı.

Bunların yanı sıra bir de hayalet öyküsü vardır; bu öyküde *La Llorona,* geceleyin bir araba parkında gezinip inlemektedir. "AIDS'li fahişe" masalında ise *La Llorona,* Austin'deki Town River'da mesleğini icra etmektedir. En şaşırtıcı olanını küçük bir çocuk anlatmıştı. Size, önce büyük *La Llorona* masallarının genel öykü çizgisini ve sonra da öyküde meydana gelen en şaşırtıcı değişikliği anlatacağım.

---

3. *La Llorona*: Lah Yo-Rau-na, vurgu *rau* hecesindedir ve *r* biraz yuvarlanarak söylenir.

* Öykünün kadın kahramanı. (ç.n.)

Zengin bir *hidalgo,* bir soylu, güzel, ama yoksul bir kadını elde etmek için ona kur yapmış ve sevgisini kazanmış. Kadın ona iki oğlan doğurmuş, ama adam evlenmeye tenezzül bile etmemiş. Günlerden bir gün kadına İspanya'ya döneceğini, orada ailesinin seçtiği zengin bir kadınla evleneceğini ve oğullarını yanında götüreceğini bildirmiş.

Genç kadın çılgına dönmüş ve durmadan bağırıp çağırıp çığlıklar atan deli kadınlar gibi davranmış. Adamın yüzünü tırmalamış, kendi yüzünü tırmalamış; adamın üstünü başını yırtmış, kendi elbiselerini paralamış. Sonra iki küçük oğlunu kaptığı gibi yanına alarak nehre koşmuş ve onları hızla akan suya fırlatmış. Çocuklar suda boğulmuş, *La Llorona* kederle nehir kıyısına çökmüş ve orada ölmüş.

Hidalgo İspanya'ya dönmüş ve zengin kadınla evlenmiş. *La Llorona*'nın ruhu cennete yükselmiş. Orada kapının efendisi ona cennete gelebileceğini, çünkü acı çekmiş olduğunu, ama çocuklarının ruhlarını nehirden kurtarana *kadar* içeri giremeyeceğini söylemiş.

İşte günümüzde *La Llorona*'nın, yani ağlayan kadının uzun saçlarıyla nehir kıyılarını taramasının, uzun dallar gibi parmaklarını suya sokup çocukları için dipleri yoklamasının nedeninin bu olduğu söylenir. Yaşayan çocukların karanlık bastırdıktan sonra nehir kıyısına neden gitmemeleri gerektiğinin cevabı da buradadır, çünkü *La Llorona* kendi çocukları sanıp onları sonsuza kadar alıp götürebilir.[4]

4. *La Llorona* öyküsü Tanrı'nın karısı ateşin başında oturduğundan beri anlatılmaktadır. Aynı öykü tekrar tekrar ve esas olarak da nasıl giyindiği konusunda bazı küçük değişikliklerle anlatılır. "Bir fahişe gibi giyinmişti ve adamlardan biri onu El Paso'daki nehrin yanında yakaladı. Hey, anıma da şaşırmıştı!" "Uzun beyaz bir gece elbisesi giymişti." "Yüzünde uzun, beyaz bir peçesi olan bir gelin elbisesi giymişti."
Birçok Latin ana baba da *La Llorona*'yı bir tür mistik bebek bakıcısı gibi kullanır. Pek çok çocuk onun kendi boğulan çocukları yerine başka çocukları kapmasına dair öykülerden o kadar korkar ki, nehir kıyısındaki çocuklar karanlık bastıktan sonra sudan uzak durmayı ve eve zamanında dönmeyi bilirler.
Bu masalları inceleyen bazıları, bunların insanları terbiyeli davranmaya yöneltmek amacıyla korku unsuruna başvuran ahlâki masallar olduğunu söylerler. Bu masalları oluşturanların kanındaki tutkuyu biliyorum, onun için bunlar bana devrimci masallar, yeni bir düzen yaratmak üzere bilinci yükseltmeyi amaçlayan öyküler gibi gelir. Bazı anlatıcılar *Llorona* gibi öykülere *Cuentos de la Revolución* (Devrim Öyküleri) derler. Psişik ya da başka türden mücadele öyküleri, Meksika'nın fethinden önce de bulunan çok eski bir gelenektir. Ailemdeki yaşlı Meksikalı *cuentista*'lardan (anlatıcılardan) bazıları, Aztek yazmaları denen yazıların, birçok bilim adamının sandığı gibi, savaş kayıtları olmadığını, tüm kadın ve erkeklerin karşılaştıkları büyük ahlâki mücadelelerle ilgili resimli-öyküler olduğunu söyler. Eski ekole bağlı birçok bilim adamı bunun imkânsız olduğu, çünkü yerli uygarlıkların soyut ve simgesel düşünmeyi bilmedikleri

Şimdi, modern *La Llorona*'ya geçelim. Kültür çeşitli etkiler altında kaldıkça, düşünme biçimimiz, tutumlarımız ve sorunlarımız da değişir. *La Llorona* öyküsü de değişmiştir. Bu masalı bana, geçen yıl Colorado'da hayalet öyküleri toplarken tanıştığım, ön dişleri olmayan ve sıska (ama bir gün uzayacak) bedenini gerçek olmayacak denli büyük ayaklarıyla taşıyan on yaşındaki Danny Salazar anlattı. Bana söylediğine göre, *La Llorona*, çocuklarını masalın eski halinde anlatılan nedenlerle öldürmemişti.

"Hayır, hayır," diye iddia etti Danny. *La Llorona* nehir kıyısında fabrikaları olan zengin bir *hidalgo*'yla birlikte yaşıyordu. Ama bir şeyler yanlış gitmişti. Gebeliği sırasında *La Llorona* nehrin suyundan içmişti. İkiz oğulları kör ve parmaklarının arası perdeli doğmuşlardı, çünkü *hidalgo*, fabrikalarının atıklarıyla nehri zehirlemişti.

Hidalgo, La Llorona'ya ne onu ne de bebeklerini istediğini söyledi. Fabrikanın ürettiklerini satın almak isteyen zengin bir kadınla evlendi. *La Llorona*, bebekleri nehre attı, çünkü aksi halde çok zor bir hayatları olacaktı. Sonra da üzüntüsünden düşüp öldü. Cennete gitti, ama Aziz Petrus ona, oğullarının ruhlarını bulana kadar cennete giremeyeceğini söyledi. Şimdi *La Llorona* kirli nehre bakıp durmakta ve çocuklarını aramaktadır, ama onları görmekte çok zorlanabilir, çünkü su çok kirli ve bulanıktır. Şimdi onun hayaleti uzun parmaklarıyla nehrin dibini taramaktadır. Şimdi durmaksızın çocuklarına seslenerek nehir kıyısında gezinmektedir.

VAHŞİ RUHUN KİRLENMESİ

La Llorona, ailemizdeki *cantadora y cuentista*'ların *temblón* [ürpertici öyküler] dediği masallar kategorisine girer. Bunlar, görünürde eğlendiricidir, ama dinleyenlerde onları düşünceye, tefekküre ve eyleme sürükleyen ufak bir bilinç hali yaşatmaları amaçlanmıştır. Öykünün içinde zamanla değişen motifler bir kenara bırakılırsa, tema aynı kalmaktadır: Doğurgan dişinin yıkımı. İster içsel dünyada, isterse dış dünyada meydana gelsin, vahşi güzelliğin kirlendiğine tanık olmak acı vericidir. Modern kültürde bunlardan birini kimi zaman diğerinden çok daha yıkıcı sayarız, ama her ikisi de aynı oranda önemlidir.

---

kanısındaydı. Eski kültürün üyelerinin, her şeyi somut gören çocuklardan farksız olduklarını düşünmüşlerdi. Ancak, o zamanların Maya ve Nahuatl şiirini incelediğimizde metaforların yaygın olduğunu, parlak bir soyut düşünme ve konuşma yeteneğiyle donandıklarını görebiliriz.

Kimi zaman bu iki-versiyonlu masalı başka bağlamlarda[5] anlatsam da, yaratıcı akışın bozulmasına yönelik bir metafor olarak anlaşıldığında, herkeste (hem kadın hem de erkeklerde) bir ürpertiye yol açar. Eğer bu masalı tek bir kadının psişesinin durumu olarak görürsek, onun yaratıcı sürecinin eriyip gitmesi ve boşa harcanması konusunda çok şey anlayabiliriz. Sert ve tatsız sonları olan diğer öykülerdeki gibi, bu masal da, bir kadına neyi yap*maması* gerektiğini ve olumsuz etkileri azaltmak için kötü seçimlerden nasıl geri adım atacağını öğretmek açısından yararlıdır. Genel olarak şu söylenebilir: Masalda kahramanın seçtiğinin tersi bir psikolojik yola girersek, suda boğulmak yerine, dalganın üstünde kaymayı öğrenebiliriz.

Bu masal, bir kadının yaratıcı sürecini normatif haliyle betimlemek için, güzel kadın ve saf hayat ırmağı metaforlarını kullanmaktadır. Ama burada yıkıcı bir animusla etkileşime girildiğinde, hem kadın hem de nehir çöküşe geçer. O zaman yaratıcı hayatı daralan bir kadın, *La Llorona* gibi, bir zehirlenme ve çarpılma duygusu, her şeyi öldürme arzusu yaşar. Ardından da, daha önceki yaratıcı potansiyelini bulma amacıyla enkazın içinde sonsuz gibi görünen bir arayışa saplanır kalır.

Kadının psişik ekolojisinin düzeltilmesi için, nehir yeniden temizlenmelidir. Bu öyküde ilgilendiğimiz şey, yaratıcı ürünlerimizin niteliği değil, bireyin kendine özgü yeteneklerinin değerini bilmesi ve bu yeteneklerini kuşatan yaratıcı hayata özen gösterme yöntemleridir. Yazı yazma, resim yapma, düşünme, iyileştirme, kotarma, pişirme, konuşma, gülümseme, becerme eylemlerinin arkasında her zaman nehir, *Río Abajo Río* vardır; nehrin altındaki nehir, yaptığımız her şeyi besler.

Simgebilimde büyük su kütleleri, hayatın başlangıcını oluşturduğu düşünülen yeri ifade eder. Hispanik Güneybatıda nehir, yaşama, gerçek anlamda yaşama yeteneğini simgeler. O, suları sadece hendeklerde ve nehir yataklarında akmakla kalmayıp bebeklerini doğurmakta olan kadınların bedenlerine de dökülen anne, *La Madre Grande, La Mujer Grande*, Büyük Kadın olarak selamlanır. Nehir, mavi ya da gümüş ve bazen de altın renkli fırıl fırıl dönen bir eteklikle araziyi arşınlayan, onu ürün yetiştirmek için uygun bir hale getirmek için toprağın üzerinde yatan *Gran Dama* olarak görülür.

Güney Teksas'taki yaşlı kadın dostlarımdan bazıları *El Río Grande*'nin asla erkek bir nehir olamayacağını, onun kadın olduğunu söylerler. Gülerek derler ki, bir nehir, yeryüzünün kalçaları arasındaki *La*

5. 1991'de Kayalık Dağlar'daki Kıta Ayrım Çizgisi'nde gerçekleştirilen Ulusal Yeşil Çevre Kongresi'nde olduğu gibi.

Dulce Acequia'dan, tatlı yarıktan, başka bir şey olabilir mi? Kuzey New Mexico'da nehrin fırtınada, rüzgârda, ani su baskınında uyandığından; büyütebileceği her şeye dokunmak için tüm hiddetiyle koşuşturduğundan söz edilir.

Öyleyse burada, nehrin, yükselen, taşan, ateşleyen bir tür dişi büyüklüğü *simgelediğini görüyoruz. Kadınların gözleri yarattıkça parlar,* sözleri seker, yüzleri hayatla kıpkırmızı kesilir, saçları bile daima ışıl ışıl görünür. Fikirlerle heyecanlanır, olasılıklarla uyarılır, hakiki düşünceyle ateşlenirler ve bu aşamada, tıpkı büyük nehir gibi, kendi benzersiz yaratıcı yollarında dışarıya doğru sürekli akmak üzere hareket ederler. Kadınların kendilerini doymuş ve tatminkâr hissetmeleri ancak bu sayede mümkündür. *La Llorona*'nın bir zamanlar yıkımdan önce kıyısında yaşadığı nehrin durumu da işte aynen böyledir.

Ama kimi zaman, masaldaki gibi, bir kadının yaratıcı hayatı kalıcı bir ruhsal değeri olmayan ve egoya ait şeyleri, ego adına üretmek isteyen bir şey tarafından teslim alınır. Kimi zaman içinde yaşadığı kültürde yaratıcı fikirlerinin bir işe yaramadığını, kimsenin bunları istemeyeceğini, devam etmesinin nafile olduğunu ifade eden baskılarla karşılaşır. Kirlenme budur. Nehre akan kurşun budur. Psişeyi zehirleyen şey budur.

Egonun doyumu da kendi içinde kabul edilebilir ve önemlidir. Sorun, kusulan olumsuz komplekslerin bütün tazeliğe, yeniliğe, potansiyele, yeni doğmaya, tırtıl evresindeki şeylere, boşluklara olduğu kadar büyüme evresindekilere ve yaşlı ve muhterem şeylere de saldırmasında yatar. Çok fazla ruhsuz ya da sahte üretim olduğunda, zehirli atıklar bırak nehre saçılarak hem yaratıcılık şevkini hem de enerjiyi öldürür.

NEHİRDEKİ ZEHİR

Bir zamanlar Kader Tanrıçalarının örgü ördüğü, hayat çilelerinin depolandığı Lecia adasının üzerini kaplayan zararlı siste somutlaşan saflığın *kirlenmesinden,*[6] *köy kuyularını tıkayarak ıstıraplara* ve ölümlere neden olan kötü kişilerle ilgili masallara kadar, yaratıcı ve vahşi olanın kirlenmesi ve tıkanmasına dair birçok mit vardır. En dikkat çekici öykülerden ikisi, günümüzde de yankısını bulan "Jean de Florette" ve

6. Bana Korintli bir öykü anlatıcı olan Marik Pappandreas Androupolous anlatmıştı, o da yine Korintli olan Andrea Zarkokolis'ten devralmış.

"Manon of the Spring"dir.[7] Bu masallarda kambur bir adamı, karısını ve küçük kızını çiçekler ve ağaçlarla hayat vermek istedikleri topraktan yoksun bırakmayı uman iki adam, bu toprağı besleyen ilkbaharı engeller ve böylece bu canlı, çalışkan ailenin yıkımına neden olur.

Kadınların yaratıcı hayatlarındaki kirlenmenin en sık görülen sonuçlarından biri, yaşamsallığın kaybolmasıdır. Bu, bir kadının dünyadayken "orada" yaratma ya da hareket etme yeteneğini elinden alır. Bir kadının sağlıklı yaratıcı hayatının döngülerinde yaratıcılık nehri kimi zaman bir süreliğine de olsa yerin altında gözden kaybolsa da, bir şeyler yine de gelişmektedir. Böylesi anlarda kendimizi kuluçkaya yatmış bir halde buluruz. Tinsel bunalımdayken yaşadığımızdan çok farklı bir histir bu.

Doğal bir döngüde huzursuzluk ve sabırsızlık olabilir, ama hiçbir zaman vahşi ruh ölüyormuş gibi hissedilmez. Kendi beklentilerimizi değerlendirerek ikisi arasındaki farkı tespit edebiliriz: Yaratıcı enerjimizin uzun bir kuluçka dönemine girdiği durumlarda bile sonucu beklemeye devam ederiz, içimizde dönen ve uğuldayan o yeni hayatın patlama ve dalgalarını hissederiz. Kendimizi umutsuz hissetmeyiz. Eksik olan tek şey, ani hamleler ve kazanımlardır.

Ama nehrin sağlığıyla ilgilenmediğimiz için yaratıcı hayat öldüğünde, bu tamamen başka bir soruna dönüşür. O zaman kendimizi bütünüyle ölmekte olan nehir gibi hissederiz; enerjimizin azaldığını hissederiz, yorgun hissederiz; sürünen, bulandıran, yaprak döken, yatışan, coşan bir şey yoktur. Katılaşırız, kirlenmeyle ya da bütün zenginliklerimizin birikip durağanlaşmasıyla zehirlenmiş bir halde olumsuz anlamda yavaşlarız. Her şey kokuşmuş, kirli ve zehirli gelir.

Bir kadının yaratıcı hayatı nasıl kirlenmiş bir hale gelir? Yaratıcı hayattaki bu tortulaşma, yaratma işinin esinlenme, yoğunlaşma, örgütlenme, gerçekleştirme ve sürdürmeden oluşan beş evresini de işgal eder. Bunlardan birini ya da birden fazlasını yitiren kadınlar kendileri

7. Marcel Pagnol, *Jean Florette* ve *Manon of the Spring*, çev: W. E. Van Heyningen (San Fransisco: North Point Press, 1988). İkisi de Claude Berri tarafından filme çekilmiştir (Orion Classic Releases, 1987).
İlk yapıt genç bir karı kocanın ıssızlıklarda kendi yiyeceklerini üreterek, vahşi hayatla, ağaçlarla ve çiçeklerle çevrili olarak özgürce yaşama düşlerini gerçekleştirmelerini önlemek amacıyla bir pınarı tıkayan kötü adamlar hakkındadır. Bir süre sonra genç aile açlığa düşer, çünkü topraklarına hiç su gelmemektedir. Kötü adamlar arazinin kıraç toprak olarak adının kötüye çıkmasıyla onu ucuza satın almayı umarlar. Genç koca ölür, kadın da erkenden yaşlanır ve çocuklar kendilerine hiçbir miras kalmadan büyürler. İkinci kitapta çocuk (kız) büyür ve yapılan oyunu keşfederek ailesinin öcünü alır. Dizlerine kadar çamura batmış bir halde elleri kanarken betonu yıkar. Pınar tekrar fışkırır, toprağa yayılır, toz bulutlarını önüne katar ve kötülerin eski şeytani işlerini açığa çıkarır.

için yeni, yararlı ya da empatik bir şey "düşünemediklerini" söylerler. Sevgi ilişkileri, çok fazla çalışma, çok fazla oyun, yorgunluk ya da başarısızlık korkusu nedeniyle akılları kolayca çelinebilir.[8]

Kimi zaman örgütlenme düzeneklerini bir araya getiremezler ve tasarıları da yüz ayrı yerde yüz ayrı parçaya dağılmış halde yatar. Kimi zaman sorunlar kadının kendi dışadönüklüğüne ilişkin safdilliğinden kaynaklanır: Dış dünyada birkaç adım atmakla gerçekten bir şeyler becermiş olduğunu düşünür. Bu, bir şeyin kollarını yapıp bacaklarını ya da kafasını yapmamak ve buna rağmen tamamlanmış olduğunu söylemek gibidir. Böylece kadın, kendini ister istemez eksik hisseder.

Kimi zaman kadın kendi içedönüklüğüne takılıp tökezler ve sadece işlerin oluvermesini dilemekle yetinir: Bir fikri düşünmenin bile başlı başına yeterli bir adım olduğunu, başka bir dış tezahüre gerek olmadığını sanabilir. Ancak, kendini yine de üzgün ve başarısız hisseder. Bunlar hep nehirdeki kirlenmenin belirtileridir. Üretilen hayat değil, aksine hayatı engelleyen bir şeydir.

Kimi zaman da çevresindekilerin ya da kafasında sızlanıp duran seslerin saldırısı altındadır: "Çalışman yeterince tatminkâr değil, yeterince iyi değil, yeterince şu değil, bu değil. Çok fazla debdebeli, son derece küçük ölçülerde, çok fazla anlamsız, çok süre alır, çok kolay, çok zor." Bu, nehre kadmiyum dökmektir.

Aynı süreci anlatan, ama farklı bir simgesellik kullanan başka bir öykü daha vardır. Yunan mitlerinden birinde tanrılar, Harpiler[9] denen

8. "Başarısızlık korkusu" aslında bir kadının gerçekte nelerden korktuğunu tanımlamayan beylik sözlerden biridir. Genellikle bir korku üç bölüme ayrılır: Birincisi geçmişten bir kalıntıdır (genellikle bu bir utanç kaynağıdır); ikincisi şu anda bir belirsizliğin olmasıdır ve üçüncüsü ise gelecekte kötü bir akıbet ya da olumsuz sonuçla karşılaşılma korkusudur.

Yaratıcı hayat konusunda en sık görülen korkulardan biri kesinlikle başarısızlık korkusu değil, çabalarını sınama korkusudur. Düşünce tarzı şöyle bir yol izler: Eğer başarısız olursan ayağa kalkıp yeniden başlayabilirsin; önünde sonsuz şans var. Peki ya başarılı olursan, ama bu vasat bir düzeyde gerçekleşirse? Peki ya ne kadar büyük zorluklarla çalışırsan çalış buna ulaşırsan, ama istediğin düzeyde olmazsa? Bu, yaratanlar açısından çok daha büyük bir üzüntüdür. Daha pek çok örneği vardır. Yaratıcı hayatın başlı başına derin ve karmaşık bir yol olmasının nedeni budur. Ancak, bütün bu karmaşıklık bile, bizi bundan alıkoymamalıdır, çünkü yaratıcı hayat vahşi doğanın tam kalbinin üstünde bulunur. En kötü korkularımıza rağmen, içgüdüsel doğadan derin bir şekilde beslenir.

9. Bir zamanlar Harpiler fırtına Tanrıçalarıydı. Hayat ve Ölüm İlahlarıydı. Ne yazık ki, her iki işlevin ataları olmaktan da kopup uzaklaştılar ve tek yanlı yaratıklara dönüştüler. Hayat/Ölüm/Hayat doğasına dair yorumlarda gördüğümüz gibi, doğumu yöneten herhangi bir kuvvet ölümü de yönetir. Ancak, Yunanistan'da azınlığın düşünceleri ve idealleri tarafından egemenlik altına alınmaya başlanan kültür, Harpilerin ölüm kavramını şeytani ölüm-kuşu kadınları etiketiyle o kadar fazla vurguladı ki, Harpilerin kuluçka, doğurma ve besleme doğaları paramparça oldu. Orestes'in, Har-

bir grup kuşun Phineus adlı bir ruhu cezalandırmasına karar verirler. Phineus'un sofrasının büyülü bir şekilde hazırlandığı her seferinde bu kuş sürüsü uçarak gelir ve yiyeceğin bir kısmını çalar, bir kısmını dağıtır ve kalanın üstüne sıçar ve böylece zavallı adamı kurt gibi aç bırakır.[10]

Bu edebi kirlenme, psişenin içindeki tek varlık nedenleri kirletmek olan bir dizi kompleksin mecazi anlatımı olarak da anlaşılabilir. Bu masal kesinlikle bir *temblón*'dur; tanıdığımız an bizi ürpertir, çünkü hepimiz bunu yaşamışızdır. "Harpy Sendromu," yetenek ve çabaları küçümseyerek ya da son derece yerici bir içsel diyalog kullanarak tahrip etmektir. Bir kadın bir fikir ortaya atar ve Harpy onun üstüne sıçar. Kadın, "Şey, şunu şunu yapmayı düşündüm," der. Harpy, "Bu aptalca bir fikir, kimse bununla ilgilenmez, gülünç denecek kadar basit. Pekâlâ, sözlerimi bir yere yaz, fikirlerin çok budalaca, insanlar sana gülerler, aslında söyleyecek bir şeyin yok," der. Harpy konuşması budur.

Mazeretler, kirlenmenin başka bir şeklidir. Kadın yazar, ressam, dansçılardan ve diğer tüm kadın sanatçılardan, yeryüzü soğuduğundan bu yana uydurulan her tür mazereti duydum. "Ah, er ya da geç, şu günlerden birinde üzerine eğileceğim." Bunu söylerken sırıtkan bir depresyondan mustariptir. "Hep meşgulüm, evet, yazı yazmak arada bir zor geliyor, baksanıza, geçen yıl iki şiir yazdım, evet ve son on sekiz ayda bir resim yaptım, diğerinin bir kısmını bitirdim, evet, evin, çocukların, kocamın, erkek arkadaşımın, kedinin, bebeğin, eksiksiz bakım ve ilgime ihtiyaçları var. Zamanı gelince elime alacağım, param yok, zamanım yok, zaman bulamıyorum, zaman ayıramıyorum, en güzel, en pahalı aletlere ya da deneyimlere sahip olana kadar başlayamıyorum, sa-

---

pilerin öldürüldükleri ya da yeryüzünün sonlarındaki bir kafese kadar kovalandıkları oyununu yazdığı sıralarda, bu yaratıkların canlandırıcı doğası tamamen gömülmüştü.

10. Bu, Orestes'ten sonra ortaya çıkan bir versiyondur. Geçerken belirtmek gerekir ki, tüm olumsuz eklemeler babaerkil değildir ve kesinlikle tüm babaerkil meseleler de olumsuz değildir. Bir zamanlar güçlü ve sağlıklı bir dişiliği resmeden mitlere eski olumsuz babaerkil eklemeler yapılmasının da bir değeri vardır, çünkü bunlar bize fetih kültürünün daha önce elde tutulan bilgeliğin altını nasıl oyduğunu göstermekle kalmaz, boyun eğdirilmiş ya da içgüdüsü zedelenmiş bir kadının o zamanlar, hatta bugün kendini görme biçimini nasıl şekillendirdiğini ve bunun nasıl düzeltilebileceğini de gösterebilir.

Kadınlara (ve/veya erkeklere) yönelik ve onlara karşı olan bir dizi yıkıcı buyruk, kadınlara özgü şeyleri kabul edilebilir bulmayan bir kültürde yetişen kadının gelişimi sırasında şeklinin bozularak kalıba dökülmesini gösteren bir tür arketipsel röntgen bırakır. Bu bağlamda, tahminlere ihtiyacımız yoktur. Her şey masalların ve mitosun eklemelerinde kaydedilmiştir.

dece tam şu anda canım istemiyor, ruh halim henüz uygun değil. Onu yapabilmek için en azından bir günlük zamana ihtiyacım var, onu yapabilmem için birkaç günlük zaman lazım. Bunu yapabilmek için kendime ayırabileceğim birkaç haftalık bir zamanımın olması icab eder, ben sadece, ben sadece..."

NEHİRDEKİ YANGIN

1970'lerde Cleveland'daki Cuyahoga nehri o kadar kirlenmişti ki, nehirde sık sık yangınlar çıkmaya başlamıştı. Kirlenmiş yaratıcı akıntı, ansızın zehirli bir ateş halinde püskürüp nehirdeki çöpün yakıtıyla tutuşup yanmakla kalmaz, bütün hayat formlarını da yakar. Hepsi aynı anda çalışan çok fazla sayıda psişik kompleks, nehre büyük bir zarar verebilir. Olumsuz psikolojik kompleksler yukarı çıkıp değerinizi, niyetinizi, samimiyetinizi ve yeteneğinizi sorgular. Bunlar ayrıca sizi tüketen, size yaratacak zaman bırakmayan, hayal kurma iradenizi yıkıma uğratan işlerde çalışarak "geçiminizi kazanmanız" gerektiğini ısrarla dayatan uyarılar da gönderir.

Kötü niyetli komplekslerin, kadınların yaratıcılığını çalmak ve cezalandırmak için kullandıkları gözde yöntemlerden biri, ruhsal-benliğe uzak, sisli bir gelecekte "yaratma zamanı" bulacağı ya da art arda bir dizi boş günü olduğunda şamatanın nihayet başlayacağı vaadinde bulunmak etrafında yoğunlaşır. Bu saçmalıktır. Kompleksin hiç de böyle bir niyeti yoktur. Bu, yaratıcılık şevkini kırmanın bir başka yoludur.

Bunların yerine, sesler şöyle de fısıldayabilir: "Şayet bir doktora derecen olursa, çalışman tatminkâr olur, şayet Kraliçe'den övgü alırsan, şayet şöyle şöyle ödüller alırsan, şayet şu şu dergide yayımlanırsan, şayet, şayet..."

Bu koşullanma, ruhu abur cubur yiyeceklerle tıkınarak beslemekten farksızdır. Onu döküntülerle doldurmaktır; aslında burada beslenen tamamen başka bir şeydir. Her ne kadar sizi aksine ikna etmeye çalışacak olsa da, çoğu zaman kompleksin mantığı son derece hatalıdır.

Yaratıcı kompleksin en büyük sorunlarından biri mantıklı düşünmediğiniz, mantıklı hareket etmediğiniz, bugüne kadar yaptıklarınız mantıklı olmadığı ve bu yüzden başarısız kalmaya mahkûm olduğu için ne yaparsanız yapın hiçbir sonuç alamayacağınız yönündeki ithamıdır. Her şeyden önce, yaratmanın ilk evreleri mantıklı değildir –zaten öyle de olmamalıdır. Kompleks sizi bununla durdurmayı başarırsa, yenilirsiniz. Ona oturup sakin olmasını ya da siz işinizi bitirene kadar uzak-

laşmasını söyleyin. Unutmayın, mantık gerçekten dünya için makul bir şey olsaydı, bütün erkekler eyerde yan otururdu.

Evleri, eşleri ya da çocukları için çok pahalı şeyler satın almak amacıyla hor gördükleri işlerde çok uzun saatler boyunca çalışan kadınlar gördüm. Bunlar küçümsenemeyecek yeteneklerini arkadaki ocağa atarlar. Yazı yazmaya oturmadan önce evdeki her şeyi temizlemekte ısrar eden kadınlar gördüm... elbette, ev temizliğinin tuhaf yanını biliyor olmalısınız... asla sonu gelmez. Bir kadını durdurmanın en iyi yoludur.

Bir kadın aşırı-sorumluluğun (ya da aşırı-saygınlığın) kendisine gerekli olan yaratıcı dinlenme, mola ve esrime anlarını çalmasına izin vermemeye dikkat etmelidir. Basitçe ayak diremeli ve yapıyor olması "gerektiğine" inandığı şeylerin yarısına hayır demelidir. Sanat yalnızca çalınmış anlarda yaratılmak için düşünülmemiştir.

Bir kadın, yaratıcı bir fikri düzenlemeye çalıştığında ve bu fikir bir şekilde rüzgârda savrulmaya devam ettiğinde, plan ve projeleri de rüzgâra yakalanmış gibi savrulur ve kadının kafası giderek daha fazla karışıp düzensizleşir. Fikirleri oturmuş bir düzeni takip etmemektedir, çünkü tüm bunları yazıya dökecek ve düzenleyecek zamanı bir kez daha yoktur ya da başka bir yığın şey tarafından çağırıldığı için konumunu kaybeder ve tekrar toparlanamaz.

Bir kadının, yaratıcı süreci çevresindekiler tarafından yanlış anlaşılmış ya da saygı görmemiş de olabilir. Gözlerinde "o bakış" olduğunda, bunun doldurulmayı bekleyen boş bir arazi parçası anlamına gelmediğini onlara bildirmek kendisine kalmıştır. Bu bakış, iskambil kâğıtlarından yapılma büyük bir fikirler yığınını tek bir parmak ucunda dengelediğini gösterir: Tüm kâğıtları ufacık billursu kemikler ve küçük bir şiş kullanarak dikkatle birbirine iliştirmiştir ve eğer yere düşürmeden ya da dağıtmadan olduğu gibi masaya bırakabilirse, görülmeyen dünyadaki bir imgeyi getirip var edecektir. Böyle bir anda onunla konuşmak, bütün yapıyı paramparça edecek bir Harpy rüzgârı yaratmaktır. Böyle bir anda onunla konuşmak, onun kalbini kırmaktır.

Dahası, bir kadın bunu kendi kendine de yapabilir: Bütün heyecanı kaybolana kadar fikirlerinden söz edip durur ya da yaratıcı aletlerini ve malzemelerini alıp giden insanlara karşı direnmez veya yaratıcı çalışmasını uygun bir şekilde yerine getirmesi için gerekli donanımı satın almama gafletinde bulunur ya da defalarca durup tekrar başlar; kedileri dahil herkesin istedikleri an onu kesintiye uğratmasına izin verir ve böylece projesi harabeye döner.

Eğer bir kadının içinde yaşadığı kültür, üyelerinin yaratıcı işlevine saldırıyorsa veya bir arketipi bölüp parçalıyorsa veya onun tasarımını

ya da anlamını saptırıyorsa, bunlar üyelerinin psişelerine de aynı şekilde parçalanmış halleriyle, yaşamsallık ve olasılıkla dolu dinç bir kuvvetten çok, kanadı kırık bir kuvvet olarak alınacaktır.

Yaratıcı hayata nasıl izin verileceği ve onun nasıl besleneceğine dair bu zedelenmiş unsurların, kadının psişesi içinde etkinleşmesiyle birlikte, neyin yanlış olduğu konusunda bir parça bile içgörü sahibi olmak da iyice zorlaşacaktır. Bir kompleks içinde olmak, kapkara bir çuval içine girmek gibidir. Karanlıktır, sizi neyin alıkoyduğunu göremezsiniz, sadece bir şey tarafından esir alındığınızı bilirsiniz. Bu durumda geçici bir süre düşüncelerimizi ya da önceliklerimizi örgütleyemeyiz ve çuvala konmuş yaratıklar gibi derinlemesine düşünmeden hareket etmeye başlarız. Gerçi bazen düşünmeden hareket etmek "akla gelen ilk fikir, doğru fikirdir" önermesinin öne sürdüğü gibi çok yararlı olabilse de, bu durumda bu sözkonusu değildir.

Zehirlenmiş ya da durgunlaşmış bir yaratım sırasında bir kadın, güzelim ruhsal-benliğini, "yiyormuş gibi yapma"ya verir. Karşısındaki animusun şartlarını görmezden gelmeye çalışır. Bu yüzden buraya küçük bir çalışma atölyesi atar, şuraya küçük bir okuma zamanı bırakır. Ama sonunda ortada elle tutulur bir şey yoktur. Sadece kendisini kandırmaktadır.

O halde bu nehir öldüğünde akışsızdır, hayat gücünü kaybetmiştir. Hindular der ki, kişileştirilmiş dişi kuvvet olan Şakti olmadığında, hareket etme yeteneğini içeren Şiva bir cesede döner. Şiva, eril ilkeyi canlandıran yaşam enerjisidir, eril ilke de sırası geldiğinde dünyadaki eyleme hayat verir.[11]

Öyleyse nehrin, kirlilik ile temizlik arasında makul bir denge kurması gerektiğini görüyoruz, yoksa her şey boşa gider. Ama bu şekilde devam etmek için yakın çevrenin de besleyici ve ulaşılabilir olması gerekir. Hayatını sürdürmek söz konusu olduğunda şu tartışılamaz: Temel unsurlara –besin ve suya, güvenlik ve barınağa– ne kadar az ulaşılabiliyorsa, seçenekler de o kadar azdır. Ve seçenekler ne kadar azsa, yaratıcı hayat da o kadar azdır, çünkü yaratıcılık tüm şeylerin sayısız

11. Birçok simgenin, hem eril hem de dişil nitelikleri vardır. Aslında önemli olan insanların ruh ve psişe sorunlarına bakmak için büyüteç olarak hangisini kullanacaklarına karar vermeleridir. Bazılarının yapmaya alışkın olduğu gibi, herhangi bir şeyin simgesinin eril mi, dişil mi olduğunu tartışmak anlamsızdır, çünkü sonunda bu göstergelerin yalnızca bir meseleye bakmanın yaratıcı yolları oldukları, simgenin kendisinin, aslında Arşimetçi bakış açısından dolayı anlayamayacağımız başka kuvvetleri de içerdiği görülür. Yine de eril ya da dişil niteliklerin kullanılması önemini korur, çünkü her biri onların aracılığıyla çok şey öğrenebileceğimiz farklı bir mercektir. Neler öğrenilebileceğini, bunların nasıl uygulanabileceğini ve özellikle hangi yaraya merhem olabileceklerini, kendi anladığımca, görmek için simgelerin peşinde koşmamın nedeni budur.

kombinasyonları üzerinde serpilip gelişir.

Masaldaki yıkıcı *hidalgo,* yaralı bir kadının derin, ama hemen tanınabilir bir parçasıdır. Kadının animusudur, onu mücadele etmeye zorlar, ama bunu yaratıcılık için değil –genellikle o noktaya ulaşamaz bile– yaratmak için izin almak, sağlam ve destekleyici bir iç sistem elde etmek için yapar. Sağlıklı bir animus, nehrin işleriyle ilgilenmek amacındadır ve bu ise olması gerektiği gibidir. Sağlıklı bir şekilde kaynaşılan bu animus yardımcıdır, yapılması gereken herhangi bir şey olup olmadığını takip eder. Ama *La Llorona* öyküsünde animus tek yanlıdır; idareyi eline alır ve yaşam enerjisiyle dolu yeni hayatı önler ve psişenin hayatını egemenlik altına almakta ısrar eder. Kötü huylu bir animus

böyle bir güç kazandığında, bir kadın kendi çalışmalarını küçümseyebilir ya da öteki uca giderek gerçek çalışmaları taklit etmeye çalışabilir. Bunlardan herhangi biri gerçekleştiğinde, bir kadının çok ama çok az yaratıcı seçeneği kalır. Animus güç kazanır, kadına emirler savurur, çalışmalarını küçümser, böylece şu veya bu şekilde onu sahici olmaktan çıkarır. Böyle yapmakla nehri de harap eder.

Önce genel olarak animusun parametrelerine bakalım, sonra bir kadının yaratıcı hayatının olumsuz bir animus etkisi bulunduğunda nasıl bozulduğunu ve bu konuda ne yapılabileceğini, ne yapmak gerektiğini anlamaya çalışalım. Yaratıcılık açık bir bilinç hali ister. Onun eylemleri nehrin duruluğunu yansıtır. Dışarıdaki eylemleri besleyen animus ise, nehirdeki adamdır; uşaktır; suyun bakıcısı ve koruyucusudur.

NEHİRDEKİ ADAM

La Llorona öyküsündeki adamın nehri kirleterek neye yol açtığını anlayabilmemiz için, önce onun temsil ettiği şeyin bir kadının psişesinde nasıl olup da olumlu bir yapı olarak tasarlandığını görmemiz gerekir. Klasik Jungcu tanıma göre *animus,* kadınlardaki ruhsal-kuvvettir ve eril olarak düşünülür. Bununla birlikte, ben de dahil olmak üzere birçok kadın psikanalist kişisel gözlemleri aracılığıyla klasik görüşü reddetme ve onun yerine kadınlardaki yenileyici kaynağın eril ve yabancı olmak yerine, dişil ve onun için aşina olduğunu ileri sürme noktasına gelmiştir.[12]

Yine de, eril animus kavramının büyük önemi olduğuna inanıyo-

12. Jennette Jones ve Mary Ann Mattoon, "Is The Animus Obsolete?" *The Goddess Reawakening,* yay. haz. Shirley Nichols (Wheaton, Illinois: Quest Books, 1989). Bölüm, 1987'ye kadar animusla ilgili mevcut düşünme biçiminin ayrıntılarını vermektedir.

rum. Yaratmaktan korkan –fikirlerini dış dünyada açığa vurmaktan korkan ya da bunu özensiz ya da rastgele bir şekilde yapan– kadınlar ile bu kadınların düşlerinde yaralanmış ya da yaralayan erkeklerle ilgili birçok imge bulunması arasında güçlü bir bağlantı vardır. Buna karşın, dışarıda kendini ortaya koyma yeteneği açısından güçlü olan kadınların düşlerindeyse, genellikle değişik kılıklara bürünen güçlü bir erkek figürü görülür.

Animusu anlamanın en iyi yolu, onu, kadınların dış dünyada kendi çıkarlarına uygun davranmalarına destek olan bir kuvvet gibi düşünmektir. Animus, bir kadının kendine özgü kadınsı içsel düşünce ve duygularını belli bir kültüründeki erkeksi gelişim için dayattığı standartlara göre modellenen bir yapı içinde değil, fakat hissi, cinsel, mali, yaratısal ve başka şekillerdeki somut yollarla ortaya koymasına yardım eder.

Kadınların düşlerindeki erkek figürler, animusun bir kadının ruhu olmadığını, ama kadının "ruhuyla ilgili, ruhundan gelen, ruhu adına konuşan" bir yapı olduğunu gösterir gibidir.[13] Dengeli ve sapmamış şekliyle animus aslında "köprü kuran adam"dır. Bu figür genellikle yönlendiren ve köprü kuran biri olarak işlerin üstesinden gelmesini sağlayan harika yeteneklere sahiptir. Bir ruh tüccarı gibidir. Bilgi ve ürün alıp satar. Sunulanların en iyisini seçer, en iyi fiyatları tespit eder, alışverişlerin dürüstlüğünü denetler, izler, tamamlar.

Bunu anlamanın başka bir yolu Vahşi Kadın'ı, yani ruhsal-Benlik'i sanatçı olarak, animusu da sanatçının kolu olarak düşünmektir.[14] Vahşi Kadın sürücüdür, animus aracı itekler. Kadın şarkı yapar, animus düzenler. Kadın hayal eder, animus öğüt verir. O olmazsa, imgelemde oyun yaratılır, ama asla yazıya dökülmez ve asla icra edilmez. O olmazsa, sahne taşarcasına dolu olabilir, ama perdeler asla açılmaz ve çadır karanlıkta kalır.

Sağlıklı animusu İspanyolca bir metafora tercüme etseydik, toprağın durumunu bilen, pergeli ve ipiyle iki nokta arasındaki mesafeyi ölçen *el agrimensor* [kadastrocu] derdik. O, kenarları tanımlar ve sınırları belirler. Kazanmak ya da elde etmek için işaretleyiciyi nereye ve nasıl koyacağını inceleyen ve bilen kişidir, *el jugador*'dur ve aynı zaman-

13. Mitolojide yüce Tanrıçaların kendi bedenlerinden bir oğula sahip olmaları alışılmış bir şeydir. Daha sonra oğul onların sevgilileri/kocaları haline gelir. Bazıları bunu harfiyen alıp ensesti tanımlayan bir şey olarak görse de, bu şekilde anlaşılması doğru değildir. Bu kurgu, bir eril potansiyelin doğuşunu anlatmanın bir yolu olarak ele alınmalıdır. Bu potansiyel geliştikçe bir tür bilgelik ve güç kazanır ve Tanrıçayı birçok şekilde diğer güçlerle birleştirir.

14. Ve kimi zaman ise o kola dönük bir itki olarak.

da bir oyun adamıdır. Bunlar, sağlam bir animusun en önemli yönlerinden bazılarıdır.

Demek ki, animus iki, bazen üç arazi arasındaki yolda gidip gelmektedir: Altdünya, iç dünya ve dış dünya... Bir kadının tüm duygu ve düşünceleri demetlenip bütün dünyaları hissedebilen animus tarafından bu mesafeler arasında –her yönde– taşınır. O, fikirleri "dışarıdan" tekrar kadına getirir ve kadının ruhsal-Benlik'inden teslim alıp köprüden geçirerek gerçekleştirmeye ve "pazara" taşır. Bu kara köprüsünün yapıcısı ve koruyucusu olmazsa, bir kadının içsel hayatı dış dünyada anlamlı görünemez.

Onu animus olarak adlandırmak zorunda değilsiniz, hangi sözcük ya da imgeyle isterseniz, onunla seslenebilirsiniz. Ama bugün, kadın kültüründe eril-olandan kuşku duyulmakta olduğu da iyi anlaşılmalıdır; bazıları "erile ihtiyaç duymak"tan korkar, bazılarıysa onun tarafından bir şekilde ezilmiştir ve acı içinde iyileşmeye çalışmaktadır. Genel olarak bu ihtiyatlılık, kadınların benlik (*self*) değil, yarı-köle (*serf*) muamelesi gördüğü zamanlarda aileden ve kültürden gelen ve güç-bela-iyileşmeye-başlayan eski travmalardan kaynaklanır. Vahşi Kadın'ın belleğinde, yetenekli kadınların süprüntü diye çöpe atıldığı, daha sonra onu kendi adı altında dünyaya taşıyan bir adamda gizlice saklayıp döllemedikçe, bir fikre sahip olamayacağı zamanlar hâlâ tazeliğini korumaktadır.

Ama nihayetinde görmemize ve olmamıza yardımcı olan bir metaforu fırlatıp atamayacağımızı düşünüyorum. Kırmızının ya da mavinin ya da sarının ya da siyahın ya da beyazın görülmediği bir palete güvenmezdim. Siz de güvenmezdiniz. Animus, dişi psişenin paletindeki temel renktir.

Öyleyse, kadınların ruhsal-doğaları değil de, karşı cinsteki doğaları olan animus, eyleme geçme yeteneğine sahip derinlerdeki psişik zekâdır. Dünyalar arasında, psişenin çeşitli düğümleri arasında ileri geri yolculuk eder. Egonun arzularını dışa yöneltme ve eyleme dökme, ruhun itki ve fikirlerini gerçekleştirme, bir kadının yaratıcılığını aşikâr ve somut yollarla ortaya çıkarma yeteneği vardır.

Olumlu bir animus gelişiminin en önemli yönü, tutarlı içsel düşünceler, itkiler ve fikirlerin gerçek hayattaki *tezahürü*'dür. Burada her ne kadar olumlu animus gelişiminden söz etsek de, şuna da dikkat etmek gerekir: Bütünsel bir animus tamamen bilinçli olarak ve kendini-incelemeye dönük yoğun bir çalışma sonucunda gelişir. Eğer insan, attığı her adımda kendi amaç ve iştahlarına dikkatle bakmazsa, ortaya gelişmesini tamamlamamış bir animus çıkar. Bu zararlı animus ince elenip

sık dokunmamış ego itkilerini anlamsızca yerine getirebilir (ve getirir de), çeşitli kör tutkuları pompalar ve üzerinde düşünülüp taşınılmamış sayısız iştahı doyurur. Daha da ötesi, animus kadınların psişelerinin onunla bütünlük içinde ve sağlıklı bir şekilde davranabilmesi için çalıştırılması, düzenli egzersizler verilmesi gereken bir unsurudur. Kadının psişik hayatında ihmal edilen yararlı animus, tıpkı çok uzun süre hareketsiz duran bir kas gibi çelimsizleşir.

Bazı kadınlar bir savaşçı-kadın doğasının, Amazon kadınlar doğasının, avcı kadın doğasının bu "dişi-içindeki-eril unsur"un yerini alabileceğini kuramsallaştırmaya çalışsalar da, bana kalırsa modern dünyada yaşayan kadınlar için eril doğanın belli ölçülerde entelektüel kurallar koyma, yasalaştırma, sınır belirleme gibi son derece önemli gölge ve katmanları vardır. Bu eril nitelikler kadınların içgüdüsel psişik karakterlerinden dişi doğalarından çıkanlarla aynı şekilde ya da aynı tonda çıkmaz.[15]

Öyleyse, hem tefekküre dayalı hem de dışa dönük eylem gerektiren bir dünyada yaşayan biri olarak, kadındaki eril doğa ya da animus kavramından yararlanmayı çok kullanışlı buluyorum. Uygun bir denge kurulursa, animus yardımcı, arkadaş, sevgili, erkek kardeş, baba, kral gibi davranır. Bu, yaralanmış bir babaerkil bakış açısının öne sürebileceği gibi, animusun kadın psişesinin kralı olduğu anlamına gel*mez*. Kadının psişesinde krallığa ait bir boyutun, tutumları geliştirildiğinde vahşi doğayı sevmeye yardımcı olan ve aracılık eden krallığa ait bir unsurun varlığı anlamına gelir. Arketipsel olarak kral, kadının yararına ve onun esenliği için çalışmayı amaçlayan bir kuvveti simgeler, kadının ve ruhun ona tayin ettiği şeyleri idare eder, ona verilen psişik toprakları yönetir.

Bu zaten olması gerekendir, ama masalda animus vahşi doğanın yitirilmesi pahasına başka hedeflere yönelmiştir; nehir artıklarla doldukça, akıntı da yaratıcı psişenin diğer yönlerini, özellikle de kadının doğmamış çocuğunu, zehirlemeye başlar.

Psişenin animusa nehrin gücünü vermesi ve onun da bunu kötüye kullanması ne anlama gelmektedir? Çocukken biri bana iyilik adına yaratmanın kötülük adına yaratmak kadar kolay olduğunu söylemişti. Fakat ben bunu pek mantıklı bulmadım. Nehri temiz tutmak çok daha zordur. Onu bataklığa çevirmek çok daha kolaydır. O halde nehri temiz

15. Temelde, eğer eril doğa fikrinden koparsak, insanların her düzeydeki ikili doğalarının gizemini düşünmek ve anlamak için elimizde mevcut olan en güçlü kutuplardan birini yitiririz. Bununla birlikte, bir kadın eğer erilin dişilin bir parçası olduğu fikrinden rahatsız oluyorsa, kutupların birlikte nasıl çalıştıklarını tasavvur edip anlamasını engellememesi için, bu köprü kurucu doğaya beğendiği ismi vermesini tavsiye ederim.

tutmanın hepimizin karşılaştığı doğal bir meydan okuma olduğunu söylemeliyiz. Kirliliği elden geldiğince çabuk ve geniş çaplı olarak gidermeyi ummalıyız.

Peki, ama ya bir şey yaratıcı akışı teslim alır ve onu giderek daha çok bataklığa çevirirse? Şayet bunun tuzağına düşersek, her nasılsa sapkın bir şekilde bundan sonuç çıkarmaya başlarsak, sadece ondan hoşlanmaya değil, ama ona güvenmeye, ondan geçimimizi sağlamaya, onun sayesinde kendimizi canlı hissetmeye başlarsak? Şayet onu sabahleyin yataktan çıkmamızı sağlaması, bizi bir yere götürmesi, bizi her zaman düşündüğümüz gibi biri yapması için kullanırsak? Bunlar, hepimizi bekleyen tuzaklardır.

Bu öyküdeki *hidalgo,* kadın psişesinin, konuşma diliyle söylersek, "kokuşmuş" bir yönünü temsil eder. O çürümüştür, zehir üretiminden kâr sağlar, şöyle ya da böyle sağlıksız hayata bağlıdır. Bile isteye yaratılmış bir açlık ortamı sayesinde hüküm süren bir kral gibidir. O kral ne bilgedir, ne de hizmet etme iddiasında olduğu kadın tarafından sevilebilir.

Bir kadının psişesinde özverili, güçlü, uzağı görebilen, hem dış dünyayı hem de altdünyayı işiten, daha sonra neler olabileceğini öngörebilen, yasaları ve adaleti bütün dünyalarda görüp duyduklarına göre biçimlendiren bir animus figürüne sahip olması çok iyidir. Ama bu öyküdeki sadakatsizdir. Bir kadının psişesinde sağlıklı bir şekilde oluşturulmuş *hidalgo*'nun [asil insan] rolü, kadının olasılık ve hedefleri kavramasına, önemli bulduğu fikir ve idealleri ortaya koymasına, olaylardaki adaleti ve dürüstlüğü tartmasına, donatımlara göz kulak olmasına, tehdit edildiğinde stratejiler geliştirmesine, tüm psişik arazilerini bir arada tutmasına yardım etmek olmalıdır.

Animus, bu masalda gördüğümüz şekilde bir tehdit haline geldiğinde, kadın da kendi kararlarına duyduğu güveni yitirir. Animus tek yanlılığı –yalanları, hırsızlıkları, ona yönelik yapmacık tavırları– nedeniyle daha da zayıfladıkça, nehrin suyu hayat için temel olan bir şey olmaktan çıkarak bir kiralık katil gibi ihtiyatla yaklaşılacak bir şeye dönüşür. O zaman ülkede kıtlık, nehirde kirlenme başlar.

Yaratmanın Latincesi olan *creare;*[16] üretmek, (hayat) oluşturmak, yoktan var etmek anlamına gelir. Kirlenmiş nehirden içilmesi halinde, içerideki, dolayısıyla dışarıdaki hayat kesintiye uğrar. Masalda bu kirlilik çocukların deformasyonuna yol açar ki, bu çocuklar genç fikirleri ve idealleri, yoktan var etme yeteneğimizi temsil etmektedirler. Yeni potansiyellere sahip bu deformasyonun yeteneğimizi, özellikle de dü-

16. Oxford English Dictionary.

şünme, eyleme ya da olma hakkımızı sorgulamaya başladığımız zaman ortaya çıktığını görebiliriz.

Yetenekli kadınlar yaratıcı hayatlarını geri alırken bile, güzel şeyler ellerinden, kalemlerinden, bedenlerinden akarken bile, hâlâ *gerçek* birer yazar, ressam, sanatçı, insan olup olmadıklarını sorgularlar. Neyin "gerçeği" oluşturduğu konusunda kendilerine eziyet etmekten hoşlansalar bile yaptıkları her şey gerçektir. Bir çiftçi toprağa şöyle bir göz atıp ilkbaharda alacağı ürünü hesapladığında gerçek bir çiftçidir. Bir koşucu ilk adımı attığında gerçektir, bir çiçek hâlâ ana kökünde olduğunda gerçektir, bir ağaç hâlâ çam kozalağında tohum olduğunda gerçektir. Yaşlı bir ağaç, yaşayan gerçek bir varlıktır. Hayata sahip olan her şey gerçektir.

Animusun gelişimi kadından kadına değişir. Tanrıların kalçalarından fırlamış ve mükemmel bir biçime sahip bir yaratık değildir. Doğuştan gelen ya da tanrı vergisi bir niteliğe sahip gibi görünse de, "büyüyüp gelişmesi," ders alması ve eğitilmesi gerekir. Güçlü ve doğrudan bir kuvvet olarak düşünülmüştür. Ancak, kültürün ve benliğin binbir türlü kuvvetlerinden dolayı animusa zarar geldiği zaman, psişenin iç dünyası ile boş sayfanın, temiz tuvalin, dans zemininin, idare meclisinin, toplantının dış dünyası arasına sıkıcı, kötü niyetli bir şey ya da kimilerinin "yansız olmak" dediği bir durgunluk girer. Genellikle biraz kısık gözlü olan, yanlış anlaşılan ya da haksız yere elde edilen bu "bir şey," nehri doldurur, düşünceyi tıkar, kalemin ve fırçanın işlemesine engel olur, sonu gelmeyen bir zaman boyunca eklemleri kilitler, taze fikirler üzerinde kabuk bağlar ve biz de tüm bunlar yüzünden acı çekeriz.

Psişede tuhaf bir fenomen vardır: Bir kadın olumsuz animusun etkisi altında kaldığında, o kadının yaratıcı bir iş yapmaya yönelik her çabası animusu öyle kızdırır ki, saldırıya geçmesine sebep olur. Kadın eline bir kalem aldığında, nehir kenarındaki fabrika zehrini kusar. Okula başvurmayı düşünür ya da bir derse başlar, ama içsel bir beslenme ve desteğin eksikliği yüzünden tıkanarak yarı yolda bırakır. Hızlanır, ama sürekli olarak geride kalır. Bitmemiş nakış planları, hiç-gerçekleşmemiş çiçek yatakları, hiç gidilmemiş gezintiler, sadece "ilgileniyorum" demek amacını taşıyan hiç yazılmamış notlar, hiç öğrenilmemiş yabancı diller, bırakılmış müzik dersleri, tezgahta asılı bekleyen... bekleyen örgüler çoğalır.

Bunlar deforme edilmiş hayat formlarıdır. Bunlar *La Llorona*'nın zehirlenmiş çocuklarıdır. Ve hepsi nehre atılmıştır, ta başından beri onları hastalandıran kirli sulara atılıp durmuşlardır. En iyi arketipsel ko-

şullarda olması beklenen şey, harekete geçip Anka kuşu gibi küllerinden yeniden doğmalarıdır. Ama burada animusla ilgili bir şey yanlıştır, bu yüzden de, bırakın insanın fikirlerini dünyada açık edip gerçekleştirmesini, bir itkiyi diğerinden ayırt etme yeteneğinde bile ölçü kaçırılır. Ve nehir, komplekslerin dışkısıyla o kadar dolar ki, buradan yeni hayat namına hiçbir şey çıkamaz.

İşte zor kısmı da budur: Bataklıklara gidip altında yatan değerli hediyeleri aramamız gerekir. *La Llorona* gibi bizim de ruhsal-hayatımız için, yaratıcı hayatlarımız için nehri taramamız gerekir. Ve zor bir şey daha: Nehri temizlemeliyiz ki, *La Llorona* görebilsin, o ve biz çocukların ruhlarını bulup yeniden yaratmak için huzurlu olabilelim.

Kültür, dişil-olanı değersizleştirmeye dönük büyük gücü –ve erilolanın köprü kurucu doğasını yanlış anlaması– yüzünden, "imalathanelerin" ve kirlenmenin durumunu daha da kötüleştirir.[17] Kültür, genellikle çözümsüz ve anlamsız sorularla kadını baskı altına alarak onun animusunu sürgünde tutar. Bu sorular sanki kompleksler geçerliymiş gibi bir hava yaratarak birçok kadını sindirir: "Ama sen *gerçek* bir yazar (sanatçı, anne, kız çocuk, kız kardeş, eş, sevgili, dansçı, kişi) mısın?" "*Gerçekten* yetenekli (zeki, değerli) misin?" "Gerçekten söylemeye değecek (aydınlatıcı, insanlığa yardımcı olacak, şarbona çare bulacak) bir şeyin var mı?"

Bir kadının animusu, olumsuz türden psişik üretim işleriyle düşüp kalktığı zaman, o kadının güveninin ve yaratıcı kaslarının zayıflamasının yanı sıra imalat ürünlerinin de azalması şaşırtıcı değildir. Böyle bir durumdaki kadınlar, yazar tıkanıklığı dedikleri şeyden "bir çıkış yolu" göremediklerini, hatta bunun nedenini bile bulamadıklarını söylerler. Animusları nehirden bütün oksijeni emer ve kendilerini "son derece yorgun" hissederler, "çok büyük bir enerji kaybı" yüzünden acı çekerler, "hareket edemez" gibi görünürler, "bir şey tarafından alıkonuyormuş gibi" hissederler.

NEHRİ GERİ ALMAK

Hayat/Ölüm/Hayat doğası, Yazgının, ilişkinin, sevginin, yaratıcılığın ve tüm diğer unsurların çok geniş ve vahşi örüntüler şeklinde hareket etmesini sağlar. Bu örüntüler birbirlerini şu düzen içinde izler: Yarat-

17. Bunu, erilin güçlü ve başarıya dönük doğası olarak tanımlardım. Birçok kültürde bu doğa anlamsız, ruhsal bir değeri olmayan gündelik işler yüzünden yıkılmış ya da kültür, erkekleri tuzağa düşürüp gem vurmuş ve onlardan geriye bir şey bırakmamıştır.

ma, çoğalma, güç, çözülme, ölüm, kuluçka, yaratma, vesaire. Fikirlerin, düşüncelerin, duyguların çalınması ya da yokluğu, akıntının bozulmasının bir sonucudur. Aşağıda, nehri geri almanın yolunu bulacaksınız.

Nehrin temizliğine başlamak için *besin alın.* Bir kadın yaratıcı, hayatıyla ilgili samimi iltifatları geri çevirdiği zaman, nehirdeki rahatsızlık verici pislikler de belirginleşir. Ani bir tepkiyle, "Ah, bana böyle bir iltifatta bulunmakla ne kadar nazik olduğunuzu gösterdiniz," dediğimizde, pek fazla kirlenme görülmezken, "Ah, şu eski lakırdılar," ya da "Aklınız başınızda değil galiba," dediğinizde kirlenme nehir için yaygın bir sorun haline gelebilir. Yine savunma amacıyla, "Elbette mükemmelim, bunu nasıl fark edemezsiniz?" dediğinizde de kirlenme yaşanır. Bunların hepsi yaralı animusun işaretleridir. Kadının içine iyi şeyler akar, ama bunlar bir çırpıda zehirlenir.

Fenomeni tersine çevirmek için, kadınlar iltifatı kabul etme alıştırması yapar (başlangıçta –bu kez kendine saklamak için– iltifatın üzerine atlarmış gibi görünse de), tadını çıkarır, iltifatta bulunana "Sen böyle düşünüyorsun, fakat onun yaptığı yanlışları gerçekten bilsen, aslında o ne tatsız kadındır bir görsen... vesaire," demek isteyen kötücül animusla savaşarak onu geri püskürtürler.

Olumsuz kompleksler özellikle en ilgi çekici, en devrimci ve en güzel fikirlere, en yaygın yaratıcılık formlarına yönelir. Bu konuda ilerleyebileceğimiz iki ayrı yol olmadığı için, davranışları daha berrak ve anlaşılır olan animusu çağırmalı, daha eski olanı da emekliye ayırmalı, yani psişenin havası alınıp katlanmış itki ve katalizörlerinin dosyalanıp atıldığı arşiv katına göndermeliyiz. Orada, aktör ya da duygulanımlar olmaktan çıkarak birer yapıntıya dönüşürler.

Tepki verin; nehri temizlemenin yolu budur. Kurtlar çok yaratıcı hayatlar sürdürür. Her gün düzinelerce seçim yapar, şu ya da bu yolu izlemeye karar verir, ne kadar uzak olduğunu kestirir, avlarına yoğunlaşır, olasılıkları hesaplar, fırsatı yakalar, hedeflerine ulaşmak için güçlü bir şekilde tepki gösterirler. Onların gizlenmiş olan şeyleri bulma, niyetleri birleştirme, istenen sonuca odaklanma ve bunu elde etmek için kendi çıkarlarına uygun davranma yetenekleri, tam olarak insanlarda da işleri yaratıcılık ve sebatla yapmak için gereken niteliklerdir.

Yaratmak için, tepki verebilmek gerekir. Yaratıcılık, çevremizde olup biten her şeye duyarlı olma, içimizde doğan yüzlerce düşünce, duygu, eylem ve yanıt olasılığı arasından seçim yapma ve bunları önem, tutku ve anlam taşıyan tek bir yanıt, ifade ya da iletide bir araya getirme yeteneğidir. Bu anlamda, yaratıcı ortamın yitirilmesi, kendimi-

zi tek bir seçenekle sınırlanmış, yoksun, duygu ve düşünceleri baskılanmış ya da sansürlenmiş, hareket etmeyen, konuşmayan, yapmayan veya olmayan biri gibi hissetmemiz demektir.

Vahşi olun; nehri temizlemenin yolu budur. İlk başta nehir kirli akmaz; buna biz neden oluruz. Nehir kurumaz, onu biz tıkarız. Eğer onu özgürleştirmek istiyorsak, kendi düşünsel hayatlarımızın özgürce akmasına, daha işin başında hiçbir şeyi sansürlemeden her şeyin ortaya çıkmasına izin vermemiz gerekir. İşte yaratıcı hayat budur. Kutsal paradokstan yapılmıştır. Tamamen içsel bir süreçtir. Yaratmak için taş gibi duygusuz olmaya, bir eşeğin üstündeki tahtta oturup ağzından yakutlar tükürmeye istekli olmak gerekir. O zaman nehir akar, o zaman onun aşağıya doğru inen akıntısında ayakta durabiliriz. Taşıyabileceğimiz kadar çok şey yakalamak için etek ve gömleklerimizi açabiliriz.

Başlayın; kirlenmiş nehri temizlemenin yolu budur. Eğer korkuyorsanız, başarısız olmaktan korkuyorsanız, size hemen başlayın derim, gerekirse başarısız olun, toparlanın, yeniden başlayın. Tekrar başarısız olursanız, başarısız olursunuz. Ne fark eder? Tekrar başlayın. Yeniden başlamaya duyduğumuz isteksizlik, durağanlaşmamıza neden olur, yoksa olduğumuz yerde saymamıza yol açan şey başarısızlığın kendisi değildir. Korkuyorsanız, ne fark eder? Bir şeyin ortaya fırlayıp sizi ısıracağından korkuyorsanız, tanrı aşkına, hemen o işi yapıp kurtulun. Bırakın korkunuz ortaya fırlasın ve sizi ısırsın ki, işi bitirip devam edebilesiniz. Ondan kurtulacaksınız. Korku geçecek. Bu durumda onunla yüz yüze gelmeniz, onu hissetmeniz ve işi bitirip kurtulmanız, nehri temizlemekten kaçınmak için onu kullanmayı sürdürmenizden daha iyidir.

Zamanınızı koruyun; kirleticileri kovmanın yolu budur. Kayalık Dağları'ndan tanıdığım öfkeli bir ressam resim yapma ya da düşünme havasında olduğunda evine giden yolu kapatan zincirin üstüne şu levhayı asar: "Bugün çalışıyorum ve ziyaretçi kabul etmiyorum. Biliyorum, benim bankacım, temsilcim, en iyi dostum olduğunuz için bunun sizi içermediğini düşünüyorsunuz. Ama içeriyor."

Tanıdığım bir heykeltıraş ise giriş kapısına şu levhayı asar: "Piyangoyu kazanmadığım ya da İsa, Old Taos otoyolunda görülmediği sürece rahatsız etmeyin." Görebileceğiniz gibi, iyi gelişmiş animusun mükemmel sınırları vardır.

Onunla kalın. Bu kirlilik daha fazla nasıl uzaklaştırılabilir? Kendimizi ister güçlü ya da güçsüz, isterse de hazırlıklı ya da hazırlıksız hissedelim, ruh-eğirme, kanat-yapma girişimlerimize, sanatımıza, psişik onarımımıza ve dikişimize devam ederek, herhangi bir şeyin bizi sağlık-

lı ve bütünleşmiş animus üzerinde çalışmaktan alıkoymasına karşı direnerek bu kirliliği azaltabiliriz. Gerektiğinde kendimizi gemi direğine, sandalyeye, sıraya, ağaca, kaktüse –yarattığımız her yere– bağlarız. Genellikle acı verici olsa da, ustalık kazanma mücadelesinin doğasında bulunan zor görevler için gerekli zamanı ayırmak ve bu görevlerden kaytarmamak esastır. Hakiki bir yaratıcı hayat, birden fazla şekilde yanar.

Ayak direyip ilk ve son defa olmak üzere, "Kendi bastırılmamı onaylayıp bunun bir parçası olmaktansa, yaratıcı hayatımı tercih ederim" demekle, yol boyunca ortaya çıkan olumsuz kompleksleri uzaklaştırabilir ya da dönüştürebiliriz – düşlerimiz de yolun sonraki kısmında bize rehberlik eder. Eğer çocuklarımızı istismar etseydik, Sosyal Hizmetler Görevlileri kapımızda beliriverirdi. Eğer evdeki hayvanlarımızı istismar etseydik, Hayvanseverler Derneği gelir ve bizi alıp götürürdü. Ama kendi ruhlarımızı aç bırakmakta ısrar etmemiz halinde bize müdahale edecek ne bir Yaratıcılık Devriyesi ne de Ruh Polisi vardır. Sadece biz varız. Ruhsal-Benlik'i ve gözüpek animusu gözetecek olan yalnızca bizleriz. Onları haftada bir, ayda bir ya da hatta yılda bir sulamak ne büyük acımasızlıktır. Her birinin kendi günlük ritimleri vardır. Her gün bize ve yeteneklerimizin suyuna ihtiyaç duyarlar.

Yaratıcı hayatınızı koruyun. Eğer *hambre del alma*'dan, aç kalmış ruhtan, kaçınacaksanız, problemin adını koyun – ve onu düzeltin. Her gün işlerinizin alıştırmasını yapın. Ondan sonra da hiçbir düşüncenin, hiçbir adamın, hiçbir kadının, hiçbir eşin, hiçbir arkadaşın, hiçbir işin ve hiçbir ters sesin sizi kıtlığın pençesine düşürmesine izin vermeyin. Gerektiğinde dişlerinizi gösterin.

Gerçek işinizin zanaatkârlığını yapın. Sıcaklığın ve bilgeliğin kulübesini inşa edin. Enerjinizi oradan buraya çekin. Sıradan ve gündelik sorumluluklar ile kişisel esrime arasında bir dengede ısrar edin. Ruhu koruyun. Nitelikli yaratıcı hayatta ısrarlı olun. Ne kendi komplekslerinizin, kültürünüzün, entelektüel atıklarımızın, ne de yüksek sesli, aristokratik, pedagojik ya da politik laf ebeliğinin onu sizden çalmasına izin verin.

Yaratıcı hayat için besin hazırlayın. Birçok şey ruh için yararlı ve besleyici olmakla birlikte, bu gıdaların çoğu Vahşi Kadın'ın dört temel besininden birine girer: Zaman, aidiyet, tutku ve egemenlik. Biriktirin. Bunlar nehri temiz tutar.

Nehir yeniden temizlendiğinde, özgürce akmaya başlar; kadının yaratıcı verimi artar ve bundan sonra doğal yükseliş, iniş ve yükseliş döngüleri devam eder. Hiçbir şey uzun süre alıp götürülmez ya da pisletil-

mez. Doğal olarak ortaya çıkan tüm pislikler, etkili bir şekilde zararsız hale getirilir. Nehir beslenme sistemimiz olarak geri döner; böylece korkusuzca ona girebilir, kaygısızca suyundan içebilir, çocuklarını sağlıklarına kavuşturup ona geri vererek *La Llorana*'nın eziyet çekmiş ruhunu sakinleştirebiliriz. İmalathanenin kirletme sürecini etkisiz kılabiliriz, yeni bir animusa yer bulabiliriz. Hayatlarımızı, istediğimiz ve uygun gördüğümüz gibi nehrin yanı başında, kollarımızda bir sürü bebek tutarak, onlara tertemiz sudaki yansımalarını göstererek yaşayabiliriz.

ODAKLANMA VE FANTEZİ DEĞİRMENİ

Kuzey Amerika'da "Küçük Kibritçi Kız" masalı Hans Christian Andersen'a ait versiyonuyla ünlüdür. Özünde bu masal, besin eksikliğinin, odağını yitirmenin neye benzediğini ve nelere yol açtığını anlatır. Dünyanın her yanında çeşitli şekillerde anlatılan çok eski bir masaldır. Kimi zaman, geçmiş zamanların düşünü görürken ısınmak için son kömürlerini kullanan kömür yakıcısıdır. Son kalan çiçeklerine bakarken dalıp giden ve bu hayattan sessizce ayrılan kalbi kırık bir adam hakkındaki "Küçük Çiçekçi" versiyonunda olduğu gibi, kibrit simgesinin başka bir şeyle yer değiştirmesine de rastlanır.

Bazıları, yüzeysel bir şekilde yorumlayarak, aşırı duygusal ve aptalca hüzünlerden güç alan öyküler olduklarını söylese de, bu tip öyküleri hafife almak hata olur. Öyküler aslında gerçek ve canlı hayatın, tin açısından "ölmeye" başladığı noktaya kadar uyuşturulmuş psişenin derin ifadeleridir.[18]

Aşağıdaki "Küçük Kibritçi Kız" versiyonunu bana II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'ya gelmiş olan Teyzem Katerina anlatmıştı. Savaş sırasında, teyzemin yaşadığı ve tarımla geçinen basit Macar köyü üç farklı düşman ordusu tarafından üç kez istilaya ve işgale uğramıştı. Masala başlarken hep şöyle derdi: Zor şartlar altında hafif düşler bir işe yaramaz, sıkı zamanlarda sıkı düşlerimiz, gerçek düşlerimiz, gayretle çalışırsak ve sütümüzü Bakirenin sağlığına içersek gerçekleşecek olan düşlerimiz olmalı.

18. Araştırmalarımdan edindiğim kimi göstergeler de, bu öykünün benzerlerinin eski yıl/yeni yıl dönümü masallarının bir çeşitlemesi olabileceğini söylemektedir. Bunlarda eskiyen ölür ve hayat enerjisiyle dolu bir formda yeniden doğar.

Küçük Kibritçi Kız

Ne annesi ne de babası olan küçük bir kız çocuğu varmış. Karanlık bir ormanda yaşarmış. Ormanın kenarında bir köy varmış ve kız oradan yarım kuruşa kibrit satın alıp sokakta bir kuruşa satabileceğini öğrenmiş. Eğer yeterince kibrit satarsa, bir ekmek kabuğu satın alabilir, ormandaki kulübesine dönebilir ve sahip olduğu bütün giysilerini üzerine geçirerek uyuyabilirmiş.

Kış gelmiş, hava çok soğukmuş. Kızın ayakkabısı yokmuş ve ceketi o kadar inceymiş ki, içi görülebiliyormuş. Ayakları mosmor olmuş, el ve ayak parmakları ile burnunun ucu bembeyazmış. Sokaklarda dolaşıyor ve yabancılara, kendisinden kibrit satın almaları için yalvarıyormuş. Ama kimse durmuyor ve başını çevirip bakmıyormuş.

Derken bir gece, "Kibritlerim ne güne duruyor? Bir ateş yakıp ısınabilirim," diyerek oturmuş. Ama hiç çırası ve odunu yokmuş. Her şeye rağmen kibritleri yakmaya karar vermiş.

Orada bacaklarını uzatmış otururken, ilk kibriti çakmış. Çaktıkça soğuk ve kar hepten kayboluyor gibiymiş. Döne döne inen kar yerine bir oda görmüş; demir işlemeli bir kapısı olan; büyük, koyu yeşil seramik sobalı güzel bir oda. Soba öyle bir sıcaklık yayıyormuş ki, adeta havayı dalgalandırıyormuş. Sobanın yanına sokulmuş ve kendini harika hissetmiş.

Ama soba birdenbire ortadan kaybolmuş. Yine sokakta, karın üzerinde oturuyormuş; titrerken öylesine acı çekiyormuş ki, yüzündeki kemikler takırdıyormuş. Böylece ikinci kibriti çakmış. Oturduğu yerin yanındaki binanın duvarına ışık vurmuş, birden içerisini görebilmiş. Duvarın ardındaki odada üzerine kar gibi beyaz bir örtünün serilmiş olduğu bir masa varmış. Masanın üstünde bembeyaz porselen tabaklar, büyük bir tabağın üstünde de yeni pişmiş bir kaz varmış. Tam bu yemeğe uzandığı an görüntü kaybolmuş.

Yine karların arasındaymış. Ama dizleri ve kalçaları artık acımıyormuş. Artık soğuk iğne gibi sokuyor, yakıyor, kollarına ve gövdesine işliyormuş. Böylece üçüncü kibriti yakmış.

Üçüncü kibritin ışığında ise güzel bir Noel ağacı belirmiş. Ağaç, kenarları işlemeli beyaz mumlarla, çok güzel cam süsleriyle ve onun bütünüyle fark edemeyeceği binlerce, binlerce küçük ışık beneğiyle zarifçe süslenmiş.

Bakışlarını yukarıya, bu muazzam ağacın gövdesine doğru kaldırmış, ağaç gittikçe yükselerek tavana kadar uzanmış, ta ki başının üstündeki

gökyüzünde asılı duran yıldızlara dönüşene kadar. Ansızın gökyüzünde bir yıldız parlamış ve annesinin ona "Bir ruh ölürse bir yıldız kayar," dediğini anımsamış.

Birden boşlukta büyükannesi belirmiş. O kadar sıcak ve müşfikmiş ki, çocuk onu gördüğü için çok mutlu olmuş. Büyükanne önlüğünü toplayarak onunla çocuğu sarmış, iki koluyla sıkıca kucaklamış. Kibritçi kız içinde büyük bir mutluluk hissetmiş.

Ama büyükanne giderek silikleşmeye başlamış. Ve çocuk büyükannesinin yanında kalmasını sağlamak için daha çok kibrit çakmış... büyükannesini yanında tutmak için daha çok kibrit çakmış... daha çok...
360 daha çok... ve büyükannesiyle birlikte soğuğun ve açlığın ve acının olmadığı gökyüzüne doğru yükselmiş. Ve çocuk sabahleyin evlerin arasında kaskatı kesilmiş bir halde ölü bulunmuş.

YARATICI FANTEZİYİ BAŞINDAN SAVMAK

Bu çocuk insanların başkalarıyla ilgilenmedikleri bir çevrede yaşamaktadır. Eğer böyle bir çevredeyseniz, kaçın. Bu çocuk, sahip olduğu şeylere, çubukların üstündeki küçük ateşlere –bütün yaratma olasılıklarının başlangıcına– değer verilmeyen bir ortamdadır. Eğer böyle bir ortamdaysanız, sırtınızı dönüp uzaklaşın. Bu çocuk pek fazla seçeneğin bulunmadığı psişik bir durumdadır. Hayattaki "yer"ine boyun eğmiştir. Bu sizin de başınıza geldiğinde, bağlarınızdan kurtulun ve tabanları yağlayın. Vahşi Kadın köşeye sıkıştığında teslim olmaz, öne çıkar, pençelerini savurur ve kavga eder.

Kibritçi Kız ne yapmalıdır? Eğer içgüdüleri sağlam olsaydı, çok sayıda seçimi de olurdu. Yürüyerek başka bir kente gidebilir, gizlice bir vagona binebilir, bir kömür vagonunda kaçak yolculuk yapabilirdi. Vahşi Kadın daha sonra ne yapacağını bilirdi. Ama Kibritçi Kız, Vahşi Kadın'ı henüz tanımamaktadır. Küçük vahşi çocuk donmak üzeredir ve ondan geriye kalan sadece kendinden geçmiş bir halde dolaşmakta olan biridir.

Bizi ısıtan, yaratıcılığımızı onaylayıp öven gerçek kişilerle birlikte olmak, yaratıcı hayatın akışı için esastır. Aksi halde donarız. Beslenme, hem içeriden hem de dışarıdan gelen seslerin oluşturduğu bir korodur. Bu sesler, kadının ne halde olduğuna dikkat eder, onun varoluşunu desteklemeye özen gösterir ve gerektiğinde ona rahatlık sağlar. İnsanın

kaç arkadaşa gereksinim duyduğundan pek emin değilim, ama –hangi alanda olursa olsun– yeteneğinizin *pan de cielo* [cennet ekmeği] olduğunu düşünen bir ya da iki tane arkadaş şarttır. Her kadın bir Şükran Korosunu hak eder.

Kadınlar soğukta dışarıda kaldıklarında eylem yerine fanteziyle yaşama eğilimindedirler. Bu türden fanteziler kadınlar için çok güçlü uyuşturuculardır. Güzel bir sese sahip olarak dünyaya gelmiş kadınlar tanıyorum. Doğal öykü anlatıcılar olan kadınlar tanıyorum; ağızlarından çıkan hemen her şey taze taze şekillenir ve incelikle işlenir. Ama tecrit edilmişlerdir ya da bir şekilde kendilerini toplumdan dışlanmış hissederler. Utangaçtırlar, bu da açlıktan midesi kazınan animus için bir paravanadır. Bir türlü içeriden ya da arkadaşları, aileleri, toplum tarafından desteklendikleri duygusuna sahip olamazlar.

Küçük Kibritçi Kız olmaktan kaçınmak için yerine getirmeniz gereken büyük bir eylem vardır. Sanatınızı, yani, hayatınızı desteklemeyen biri için zaman harcamanıza değmez. Katı, ama gerçek. Yoksa dosdoğru gidip Kibritçi Kız'ın paçavralarını giyersiniz ve tüm düşünceleri, umutları, yetenekleri, yazıları, oyunları, desenleri ve dansları donduran bir çeyrek-hayat yaşamak zorunda kalırsınız.

Sıcaklık, Küçük Kibritçi Kız'ın peşine düşmesi gereken esas şey olmalıdır. Ama öyküde durum farklıdır. Onun yerine kibritleri, yani sıcaklık kaynaklarını satarak bitirmeye çalışır. Böyle yapmak bir kadına ne daha fazla sıcaklık, zenginlik, akıl, ne de daha fazla gelişme sağlar.

Sıcaklık bir muammadır. Bizi bir şekilde ısıtır ve üretken kılar. Çok sıkı şeyleri gevşetir; akışı, *olma*'ya yönelik esrarengiz dürtüyü, yeni fikirlerin bakire uçuşunu çoğaltır. Ne türden bir sıcaklık olursa olsun, bizi giderek daha da yakınına çeker.

Kibritçi Kız serpilip gelişebileceği bir ortamda değildir. Sıcaklık yoktur, tutuşma yoktur, yakacak odun yoktur. Onun yerinde biz olsaydık ne yapabilirdik? Her şeyden önce Kibritçi Kız'ın kibritler yakarak kurduğu fantezi dünyasında eğlenmezdik. Üç tür fantezi vardır. İlki haz fantezisidir; bu, gündüz düşleri gibi, sadece eğlence için yapılan bir tür zihin dondurmasıdır. İkinci fantezi türü, istemli bir şekilde düşlemlemedir. Bu fantezi çeşidi planlanmış bir oturuma benzer. Bizi eyleme sevk etmek için bir araç olarak kullanılır. Psikolojik, tinsel, mali ve yaratıcı, tüm başarılar bu yapıdaki fantezilerle başlar. Sonra da üçüncüsü gelir ki, her şeyi sona erdiren, hassas zamanlarda doğru eylemi engelleyen bu fantezidir.

Ne yazık ki, Kibritçi Kız vaktini bu fantezinin etrafında dolanarak harcar. Bu, gerçeklikle hiçbir ilgisi olmayan bir fantezidir. Hiçbir şey

yapılamayacağı ya da bir şey yapmanın çok zor olduğu hissiyle ilgili olduğu için, aylak aylak bu fanteziye dalınabilir. Kimi zaman fantezi kadının aklındadır, kimi zamansa bir likör şişesi, bir iğne aracılığıyla –ya da bunlardan birinin olmaması yüzünden– aklına gelir. Kimi zaman fanteziyi taşıyan esrarın dumanıyken, kimi zaman da bir yatak ve bir yabancıyla tamama eren bir gecelik unutulan odalardır. Bu durumlardaki kadınlar her fantezi gecesinde Küçük Kibritçi Kız'ı sahnelemekte ve fanteziler arttıkça, her şafakta ölü ve donmuş bir halde uyanmaktadırlar. İnsanın iradesini yitirmesinin, odağını kaybetmesinin birçok yolu vardır.

Peki, bunu tersine çevirecek ve ruhsal-değer ile benlik-değerini ye-
362 niden eski haline getirecek olan nedir? Kibritçi Kız'ın elinde tuttuğundan çok farklı bir şey bulmamız gerekir. Fikirlerimizi destek bulacakları yere götürmemiz gerekir. Bu, odaklanmayı, yani besin bulmayı gerektiren devasa bir adımdır. Çok azımız sadece kendi gücümüzle yaratabiliriz. Melek kanatlarının bulabileceğimiz tüm destekleyici dokunuşlarına ihtiyacımız vardır.

Çoğu zaman insanların harika fikirleri vardır: Şu duvarı sevdiğim bir renge boyayacağım; bütün kentin ilgilenebileceği bir proje yaratacağım; banyom için biraz fayans yapacağım ve hoşuma giderse bir kısmını satacağım; okula geri döneceğim; evimi satıp seyahate çıkacağım; çocuk yapacağım; bunu bırakıp şuna başlayacağım; bildiğimi okuyacağım; davranışlarıma çeki düzen vereceğim; bu ya da şu adaletsizliğin düzeltilmesine yardım edeceğim; kimsesizleri koruyacağım.

Bu türden projeler besin gerektirir. *Sıcak* insanların hayati desteğine ihtiyaç duyar. Küçük Kibritçi Kız paçavraya dönmüştür. Eski bir halk şarkısında olduğu gibi, o kadar uzun süre aşağılarda kalmıştır ki, bitik görünmektedir. Onun düzeyindeyken kimse serpilip gelişemez. Biz de, otlar ve ağaçlar gibi, güneşe dönebileceğimiz bir konumda olmak isteriz. Ama bunun için bir güneş de olmalıdır. Bunu yapmak için orada öylece oturmamamız, *hareket etme*miz gerekir. Durumumuzu farklılaştıran bir şey yapmamız gerekir. Hareket olmazsa kibrit satmak üzere sokaklara geri döneriz.

Sizi seven ve yaratıcı hayatınız için sıcaklık sağlayan arkadaşlar, dünyanın en iyi güneşleridir. Bir kadın Küçük Kibritçi Kız gibi arkadaşsız kalırsa, kaygıdan, bazen de öfkeden donar. İnsanın arkadaşları olsa bile, bu arkadaşlar güneş olmayabilir. Bu arkadaşlar, şartlarının giderek daha da donduğu konusunda bilgilendirmek yerine kadını rehavete sürükleyebilirler. Onu rahatlatırlar –ama bu beslemeden çok farklıdır. Besin sizi bir yerden diğerine götürür. Besin, psişik Tahılgiller gibidir.

Rahatlatma ile besleme arasındaki fark şudur: Eğer karanlık bir dolapta tuttuğunuz için hastalanan bir bitkiniz varsa ve ona yatıştırıcı sözler söylerseniz, bu rahatlatmadır. Eğer bitkiyi dolaptan çıkarıp güneşe koyarsanız, ona içecek bir şeyler verirseniz ve sonra onunla konuşursanız, işte bu beslemedir.

Besinsiz kalmış, donmuş bir kadın bitmek bilmeyen "keşke" hayallerine dalma eğilimindedir. Oysa böyle donmuş bir durumda olsa bile, hatta *özellikle* böyle donmuş bir durumdaysa, rehavete iten fantezileri reddetmelidir. Rahatlatıcı fantezinin bizi öldüreceği kesindir. Ölümcül fantezilerin nasıl işlediklerini bilirsiniz: "Bir gün...", "Keşke ...ydım", "O (erkek) değişerek...", "Sadece kendimi denetlemeyi öğrensem... gerçekten hazır olduğumda, yeterince xyz'ye sahip olduğumda, çocuklar büyüdüğünde, daha güvenli olduğumda, başka birini bulduğumda, ...olur olmaz ..rım" ve bu böyle sürüp gider.

Küçük Kibritçi Kız'ın içinde "Kalk! Uyan! Ne yap et, sıcaklık bul!" diye bağırmak yerine, onu uzaklara, bir fantezi âlemine, "cennet"e götüren bir büyükannesi vardır. Ama cennet bu durumda Vahşi Kadın'a, tuzağa düşen vahşi çocuğa ya da Küçük Kibritçi Kız'a yardımcı olmayacaktır. Bu rahatlatıcı fanteziler tutuşturulmamalıdır. Bunlar gerçek faaliyetten uzaklaştıran, ayartıcı ve öldürücü şaşırtmacalardır.

Öyküde, kibritleri, yani onu sıcak tutabilecek tek şeyi satmakla Kibritçi Kız'ın bir tür alışveriş, üzerinde enikonu düşünülmemiş bir tür ticaret yaptığını görürüz. Vahşi Anne'nin besleyici sevgisiyle bağlantıları kopan kadınlar, dış dünyada ancak kıt kanaat geçinmelerine yetecek *bir diyete mahkûm olurlar*. Ego, sade bir hayat sürmekte, dışarıdan ancak en temel besinleri almakta ve her gece tekrar tekrar başladığı yerden geri dönmektedir. Orada tükenmiş bir halde uyumaktadır.

Bu durumdaki bir kadın, geleceği olan bir hayata uyanamaz, çünkü sefil hayatı her gün tekrar tekrar asıldığı bir kanca gibidir. Erginlenme törenlerinde, zor şartlar altında epey bir süre geçirmek kişiyi rahatına düşkünlükten ve miskinlikten koparan bir parçalanma süreciyle ilişkilidir. Erginlenmenin bir parçası olarak bir sonuca ulaşacak olan ve daha yeni "burnu sürtülen" kadın, tazelenmiş ve daha bilge bir tinsel ve yaratıcı hayata başlayacaktır. Fakat Kibritçi Kız konumundaki kadınların ters giden bir erginlenme içinde oldukları söylenebilir. Düşmanca şartlar derinleşmeyi sağlamaz, aksine sadece yok olmaya yarar. Farklı destek ve rehberlikleri olan başka bir yol, başka bir ortam seçilmelidir.

Tarihsel olarak ve özellikle erkeklerin psikolojisinde hastalık, sürgün ve acı çekme, genellikle erginleyici bir parçalanma olarak anlaşı-

lır. Bu, kimi zaman büyük anlamlar taşıyan bir parçalanmadır. Ama kadınlar için, onların yaratılış psikolojilerinden ve beden yapılarından doğan başka erginlenme arketipleri de vardır; âşık olmak ya da besleyici bir sevgi görmek gibi, doğurmak da bunlardan biridir, kanın gücü ise bir başkasıdır. Çok saygı gösterdiği biri tarafından kutsanmak, kendisinden büyük birinden destekleyici ve derin bir eğitim almak, bütün bunlar kendi gerilimlerine ve dirilişlerine sahip olan yoğun erginlenmelerdir.

Kibritçi Kız'ın erginlenmeyi tamamlayacak olan hareketle ilgili geçiş aşamasına hem çok yaklaştığı, hem de bu geçişe bir o kadar uzak kaldığı söylenebilir. Sefil hayatında, bir erginlenme yaşantısı için gereken malzemelere sahiptir, ama içeride ya da dışarıda psişik sürecine rehberlik edecek kimse yoktur.

Psişik olarak en olumsuz anlamıyla kış, dokunduğu her şeye ölümün öpücüğünü –yani, soğukluğu– getirir. Soğukluk, herhangi bir ilişkinin bitişini ifade eder. Eğer bir şeyi öldürmek isterseniz, ona karşı soğuk durmanız yeterlidir. İnsan, duygu, düşünce ya da eylem bakımından donuklaştığında, ilişkinin varolması da olanaksızlaşır. İnsanlar kendilerindeki bir şeyi terk etmek ya da birini soğukta dışarıda bırakmak istediklerinde onu görmezden gelirler, davet etmezler, dışarıda tutarlar, seslerini duymamak ya da görmemek için yollarını bile değiştirirler. Kibritçi Kız'ın psişesindeki durum budur.

Kibritçi Kız sokaklarda dolaşır ve yabancılara yalvararak ondan kibrit almalarını ister. Bu sahne, kadınlardaki zedelenmiş içgüdüyle ilgili en şaşırtıcı şeylerden birini, çok az bir bedel karşılığında ışığın verilişini gösterir. Burada çubuklar üstündeki küçük ışıklar, Vasalisa öyküsündeki çubuklar üstündeki kafataslarına, daha büyük ışıklara benzer. Bu ışıklar aklı temsil eder, ama daha da önemlisi bilinci tutuşturur, karanlığın yerine ışığı koyar, sönüp gitmiş olanı yeniden yakar. Ateş, psişedeki yeniden canlandırıcı özelliğin başlıca simgesidir.

Burada, Kibritçi Kız'ın büyük bir ihtiyaç içinde olduğunu görüyoruz, yalvarırken aslında karşılığında aldığı değerden (bir kuruş) çok daha büyük değerde bir şey (bir ışık) sunmaktadır. Bu "alınan daha az değer için daha büyük değer verilmesi" süreci, ister psişelerimizin içinde olsun, isterse dış dünyada yaşansın, sonuç aynıdır: Daha çok enerji kaybı. Bu durumda bir kadın kendi ihtiyaçlarına karşılık veremez. Yaşamak isteyen bir şey bunun için yalvarır, ama yanıt gelmez. Burada, Yunan akıl perisi Sophia gibi, deniz diplerinden ateşi getiren biri vardır, ama bu, ateşi faydasız fantezilerin gelişigüzelliği içinde satıp elden çıkarır. Kötü sevgililer, çürümüş patronlar, sömürücü durumlar, her

türden şeytani kompleksler, kadını bu türden seçimler yapması yönünde ayartır.

Kibritçi Kız, kibritleri yakmaya karar verdiğinde, kaynaklarını harekete geçmek yerine, fanteziler kurmak için kullanır. Enerjisini bir anlamda, anlık hevesler için tüketir. Bu, kadınların hayatında, kendisini çok belirgin biçimlerde gösterir. Üniversiteye gitmeye karar vermiştir, ama hangisinde karar kılacağını belirlemesi üç yılını alır. Bir dizi resim yapacaktır, ama sergileyecek yeri olmadığından resim yapmaya öncelik tanımaz. Şunu ya da bunu yapmak ister, ama iyi yapmasını sağlayacak duyarlılığı ya da beceriyi öğrenip geliştirecek zamanı ayırmaz. Düşlerle dolu onlarca defteri vardır, ama yorumlamanın büyüsüne kapılmıştır ve bunların anlamlarını eyleme dökemez. Terk etmesi, başlaması, durması, gitmesi gerektiğini bilir, ama yapamaz.

Bunun neden böyle olduğunu da görüyoruz. Bir kadın duyguları donduğunda; artık kendisini hissetmediğinde; kanı, tutkusu artık psişesinin uzuvlarına ulaşmadığında, umutsuz olduğunda fantezi hayatı da göz koyabileceği başka her şeyden çok daha haz vericidir. Küçük kibriti yanar, çünkü yakacak odunu yoktur, onun yerine kocaman kuru bir kütükmüş gibi psişeyi yakıp bitirir. Psişe kendine oyunlar oynamaya başlar; artık bütün özlemlerin yerine getirildiği fantezi ateşinde yaşamaktadır. Bu türden fantezi kurma biçimi yalan gibidir: Yeterince sık söylerseniz, siz de inanmaya başlarsınız.

Coşkuyla düşlenen gerçekdışı çözümlerle ya da güzel anlarla sorunların azaltıldığı bu türden dönüşüm bunaltıları, sadece kadınlara saldırmakla kalmaz, insanoğlunun önünde de büyük bir engeldir. Kibritçi Kız'ın fantezisinde soba, sıcak düşünceleri temsil eder. Aynı zamanda merkezin, yüreğin, ocağın simgesidir. Bize kızın gerçek benlik, psişenin yüreği, içerideki evin sıcaklığı için fantezi kurduğunu anlatır.

Ama soba birdenbire kaybolur. Bu psişik derdi çeken bütün kadınlar gibi, Kibritçi Kız da kendisini yine karın üzerinde otururken bulur. Burada bu tür fantezilerin kısa süreli, ama çok yıkıcı olduklarını görüyoruz. Enerjimizden başka yakacak bir şeyi yoktur onun. Bir kadın, fantezilerini kendini sıcak tutmak için kullanabilse de, önünde sonunda kendini yine derin dondurucuda bulacaktır.

Kibritçi Kız, diğer kibritlerini de yakar. Her bir fantezi yanarak tükenir, çocuk yine karın üzerindedir ve dahası donmaktadır. Psişe donduğunda, bir kadın yüzünü kendine döner, bir başkasına değil. Üçüncü bir kibrit yakar. Bu, peri masallarında rastladığımız üçtür; büyülü sayıdır, yeni bir şeyin ortaya çıkmasının gerektiği noktadır. Ama bu durumda, fantezi eylemi boğduğundan, yeni hiçbir şey olmaz.

Öykünün bir Noel ağacı içermesi ironiktir. Noel ağacı, Hıristiyanlıktan önceki, sonsuza kadar süren (sonsuza kadar yeşil kalan) hayat simgesinden çıkmıştır. Onu kurtarabilecek olanın bu olduğu söylenebilir; her zaman yeşil kalan, hep büyüyen, daima hareketli ruhsal-psişe fikri... Ama odanın tavanı yoktur. Hayat fikri psişede tutulamaz. Büyülenmeye teslim olunmuştur.

Büyükanne çok sıcaktır, çok müşfiktir, ama son morfindir, son zehir yudumudur. Çocuğu ölüm uykusuna çeker. En olumsuz anlamıyla bu, miskinlik ve uyuşukluk uykusudur: –"Sorun yok, halledebilirim," ya da inkâr uykusudur: –"Sadece başka bir yol deniyorum." Bu, habis fantezi uykusudur. Bu uykuda, tüm sıkıntıların büyülü bir şekilde gözden kaybolmasını umarız.

Libidonun ya da enerjinin soluklarının artık aynada görünmediği bir noktaya kadar silinip gitmesi halinde Hayat/Ölüm/Hayat doğasının, burada büyükanneyle resmedilen, bir temsilcisinin ortaya çıkması, psişik bir olgudur. Onun işi, bir şeyin ölümüne yetişmek, arkada kabuğunu bırakan ruha kuluçkaya yatmak ve yeniden doğana kadar göz kulak olmaktır.

Herkesin psişesinin kutsallığı da burada yatar. Kibritçi Kız'ınki gibi acı verici bir sonu olan bir olayda bile, bir ışık huzmesi vardır. Zamana, hoşnutsuzluğa ve baskılara yeterince katlanıldığında, psişenin Vahşi Kadın'ı, kadının zihnine yeni bir hayat fırlatacak, ona bir kez daha kendi yararına davranma fırsatı verecektir. Çekilen acılardan da görebileceğimiz gibi, fanteziye duyulan bağımlılığı iyileştirmek, ölülerden ayağa kalkmalarını isteyip umutla beklemekten çok daha iyidir.

YARATICI ATEŞİ YENİLEMEK

Şimdi hayal edelim: Her şeyimiz var, amaçlarımız belli, gerçeklerden kaçış amaçlı fantezilerde boğulmuyoruz, bütünleşmişiz ve yaratıcı hayatımız serpiliyor. Başka bir niteliğe daha ihtiyacımız var: Odağı *kaybettiğimiz zaman* (*kaybedersek* değil), yani bir süreliğine yenildiğimizde ne yapacağımızı bilmemiz gerekir. Ne? Bütün bu işlerden sonra odağımızı kaybedebilir miyiz? Evet, geçici olarak kaybedebiliriz, ama doğal düzen budur. Aşağıda, ailemizde "Üç Altın Saç" adı verilen ve bu konuyla ilgili güzel bir masal bulacaksınız.

Ailemizde, öykülerin kanatları olduğunu söyleyen bir söz vardır. Anlattığım öykülerden bir kısmı, Macar üvey ailemin okyanus-aşırı göçleri yoluyla, savaşlar sırasında köylerinden kaçarken onlarla birlik-

te Karpat Dağları'ndan uçarak geldi. Bir süre Urallar'da eğleştiler, oradan okyanusu geçerek Kuzey Amerika'ya ulaştılar. Küçük düzensiz topluluklar kurdular ve derken yaşantılarıyla biçimlenen öyküleri geniş ormanlardan aşağıya doğru süzülerek, Büyük Göller yöresine yolculuk etti.

"Üç Altın Saç"ın özünü bana Doğu Avrupa'da büyümüş yetenekli bir şifacı ve güçlü bir duacı olan "Tante" Kata'm kısaca anlattı, ben de burada daha ayrıntılı olarak size aktarıyorum. Araştırmalarımda, "altın saç" ana motifi etrafında dönen, tamamen farklı Germen ve Kelt kökenli başka öyküler olduğunu fark ettim. Bir öykünün ana motifi ya da özü, psişedeki arketipsel bir bağlantı yerini temsil eder. Arketiplerin doğasıdır bu ... psişeyle temas ettikleri noktada kendilerinden ince bir ayrıntı kalır. Simgesel temsiller olarak, kimi zaman arkalarında –her ölümlünün hayat öykülerine, düşlerine ve fikirlerine giren– bir kanıt bırakırlar. Bilinmeyen bir yerde duran arketipler, denebilir ki, zamanı ve mekânı aşan ve her yeni kuşağı bilgilendiren bir dizi psişe talimatından oluşur.

Bu öykünün teması, bir kez yitirilince odağın tekrar nasıl kazanılacağıyla ilgilidir. Odak; ruh-sesinin talimatlarının hissedilmesi, duyulması ve izlenmesinden oluşur. Birçok kadın, odaklanma konusunda oldukça iyiyse de, odakla teması yitirdiğinde patlayarak her tarafa saçılan bir kuştüyü yatak gibi darmadağın olur.

Vahşi doğadan hissettiğimiz ve işittiğimiz her şey için bir taşıyıcıya sahip olmak önemlidir. Bazı kadınlar için bu günlükleridir; günlükleriyle, oraya buraya uçuşan her tüyün izini sürerler. Bazıları için yaratıcı sanattır, onu dans ettirirler, resmederler, bir senaryoya çevirirler. Baba Yaga'yı hatırlıyor musunuz? Onun büyük bir kazanı vardır; aslında bir havan ve tokmağından oluşan bir kazanıyla gökyüzünde yolculuk eder. Başka bir deyişle, şeyleri içine koyacağı bir taşıyıcısı vardır. Bir düşünme tarzı vardır, içindekileri bir yerden başka bir yere taşıma yolu vardır. Evet, bütün enerji kaybı sorununun çözümü, sınırları olan bir kaptır. Fakat bir şey daha vardır. Görelim...

Üç Altın Saç

Bir zamanlar, çok derin, çok karanlık bir gecede, toprağın karardığı ve ağaçların koyu mavi göğe çarpık çurpuk uzanan eller gibi göründüğü bir gecede, işte böyle bir gecede, yalnız ve yaşlı bir adam or-

manda ayaklarını sürüyerek yürüyormuş. Dallar, yüzünü tırmalayıp gözlerini neredeyse kör etse de, önünde ufak bir fener tutuyormuş. İçindeki mum, giderek azalan bir ışıkla yanıyormuş.

Yaşlı adam uzun sarı saçları, sararmış çatlak dişleri ve eğri büğrü amber rengindeki tırnakları ile görülmeye değermiş. Sırtı bir un çuvalı gibi yuvarlakmış ve o kadar yaşlıymış ki, derisi çenesinden, kollarından, kalçalarından saçaklar halinde sarkıyormuş.

İhtiyar, önce bir dalı, sonra başka bir dalı kavrayıp kendini ileri çekerek ormanda yol alıyormuş; bu kürek çekme hareketi ve içinde kalan cılız solukla ormanda ilerlemeyi başarıyormuş.

Ayaklarındaki her kemik ateşe verilmiş gibi acıyormuş. Karanlıkta kendini ileri ittikçe, ağaçlardaki baykuşlar eklemleriyle birlikte acı acı haykırıyormuş. Yolun sapağında, epeyce uzaklarda solgun ve titrek bir ışık varmış; bir kulübe, bir ateş, bir ev, bir dinlenme yeri... Öfleye pöfleye o küçük ışığa doğru yönelmiş. Tam kapıya vardığında çok yorgun, çok bitkin düşmüş ve küçük fenerindeki minicik ışık sönmüş, kapının önüne düşmüş ve yığılıp kalmış.

İçeride güzel, gürül gürül yanan bir ateşin önünde yaşlı bir kadın oturuyormuş, hemen yanına koşmuş, onu kollarına almış ve ateşin yanına taşımış. Bir annenin çocuğunu tuttuğu gibi adamı kollarında tutmuş. Oturmuş ve onu sallanan sandalyesinde sallamış. Bir çuval kemikten farksız zavallı, zayıf yaşlı adam ve "Haydi, haydi. Haydi, haydi. Haydi, haydi," diyerek onu ileri geri sallayan güçlü yaşlı kadın, odada birlikteymişler.

Ve onu gece boyunca sallamış. Henüz sabah değilken, ama sabahın yaklaştığı bir sırada adam giderek gençleşmiş; altın saçlı, uzun ve güçlü ellere ve ayaklara sahip, güzel bir genç adama dönüşmüş. Kadın hâlâ onu sallıyormuş. "Haydi, haydi. Haydi, haydi. Haydi, haydi!"

Sabah olmasına çok az bir zaman kala, genç adam, buğday gibi örülmüş altın saçlı, çok güzel ve çok küçük bir çocuğa dönüşmüş.

Tam şafak anında yaşlı kadın çocuğun güzel kafasından çok hızlı bir şekilde üç saç teli koparıp yere fırlatmış. Saçlar *"Tiiiiiiiiing! Tiiiiiiiiiing! Tiiiiiiiiing!"* diye ses çıkarmış.

Küçük çocuk emekleyerek kucağından aşağı inmiş ve kapıya doğru koşmuş. Bir an dönüp yaşlı kadına bakmış ve yüzü ışıl ışıl bir gülümsemeyle aydınlanmış, sonra dönüp göğe doğru uçmuş ve orada, parlak sabah güneşi haline gelmiş.[19]

19. 1940'larda dört yıl boyunca bir Rus çalışma kampına dayanan Kata'dan sevgiyle alınmıştır.

Geceleri her şey farklıdır, bu yüzden bu öyküyü anlamak için bir gecebilincine, her gıcırtı ve çıtırtı karşısında çok daha fazla tetikte olduğumuz bir hale, inmemiz gerekir. Gece kendimize, gündüz saatlerinde pek de bilincinde olmadığımız temel fikir ve duygulara daha yakın olduğumuz zamandır.

Mitlerde gece, Nyx Ana'nın, dünyayı yapan kadının dünyasıdır. Nyx Ana, günlerin Yaşlı Anasıdır, Hayat ve Ölüm kocakarılarından biridir. Bir peri masalında gece olduğunda, yorumbilim terminolojisine göre, bilinçdışında bulunduğumuz sonucuna ulaşabiliriz. *San Juan de la Cruz* buna "ruhun kara gecesi" derdi. Bu masalda gece, çok yaşlı bir adam formundaki enerjinin giderek zayıfladığı bir zamanı simgeliyor. Önemli bir olay için son adımı attığımız bir andır bu. 369 F24

Odağı yitirmek, enerji yitimi anlamına gelir. Odağı yitirdiğimizde, aceleyle her şeyi tekrar bir araya toplamaya uğraşmak kesinlikle yanlıştır. Yapmamız gereken en son şey acele etmektir; masalda da gördüğümüz gibi, oturup sallanmamız gerekir. Sabır, huzur ve sallanmak, fikirleri yeniler. Sadece fikri tutmak ve onu sallama sabrını göstermek bazı kadınların lüks bulabileceği bir şeydir. Vahşi Kadın bunun bir gereklilik olduğunu söyler.

Bu, kurtların her yönüyle bildikleri bir şeydir. Davetsiz bir misafir göründüğünde kurtlar hırlayabilir, havlayabilir, hatta geleni ısırabilir, ama araya uygun bir mesafe konulması halinde gruplarına dönüp hep birlikte bir aile gibi oturabilirler de. Orada öylece oturur ve hep birlikte nefes alıp verirler. Göğüs kafesleri içeri ve dışarı gidip gelir, aşağı iner, yukarı çıkar. Odaklanır, konumlarını değiştirir, kendi çevrelerinde döner ve neyin önemli olduğunu, ardından ne yapılacağını belirlerler. "Tam şu anda bir şey yapmamaya, sadece oturup nefes almaya, sadece birlikte sallanmaya" karar verirler.

Fikirlerin açılıp gelişmediği veya doğru dürüst işlemediği ya da bizim onları iyi çalıştıramadığımız çoğu durumda, odağımızı yitiririz. Bu, doğal döngünün bir parçasıdır ve fikir bayatladığı ya da onu yeni bir tarzda görme yeteneğimizi yitirdiğimiz için ortaya çıkar. "Üç Altın Saç"taki yaşlı adam gibi, kendimizi yaşlandırıp gıcırtılar çıkaran birine dönüştürürüz. "Yaratıcılıktaki tıkanıklıklar" hakkında birçok kuram bulunsa da, gerçek şudur: Bunların hafif olanları hava durumu değişimleri ve mevsimler gibi gelir ve gider –daha önce söz ettiğimiz– insanın gerçeğine inmemesi, reddedilme korkusu, bildiklerini söylemekten korkması, yeterliliğine dair endişeler, temel akışın kirlenmesi, vasatlığın ya da soluk taklitlerin yerleşmesi gibi psikolojik tıkanıklıklar bunun dışında kalır.

Bu son derece mükemmel bir öyküdür, çünkü bir fikrin bütün döngüsünü betimlemektedir, kendisini simgeleyen minik ışık ise doğal döngüsünün bir parçası olarak zamanla yorulur ve tükenmenin eşiğindedir. Peri masallarında kötü bir şey olduğunda, yeni bir şeyin denenmesinin, yeni bir enerjinin ortaya çıkmasının, bir yardımcıya, şifacıya, büyülü güce danışılmasının zamanı gelmiş demektir.

Burada yine *La Que Sabe*'yi, iki milyon yaşındaki kadını görüyoruz. O "bilen"dir. Onun kollarında ateşin önünde tutulmak onarıcıdır, düzelticidir.[20] Yaşlı adamın sürüklendiği bu ateştir, onun kollarıdır, çünkü bunlar olmazsa ölecektir.

Yaşlı adam ona verdiğimiz işte çok uzun zaman geçirdiği için yorgunluktan tükenmiştir. Bir kadının, şeytan dünyayı ona dar etmiş gibi çalışıp birdenbire yığıldığını ve artık devam edemediğini hiç gördünüz mü? Bir kadının sosyal bir mesele hakkında durmadan koşturup sonra da arkasına dönerek "Cehenneme kadar yolun var!" dediğini hiç gördünüz mü? Onun animusu yıpranmıştır ve *La Que Sabe* tarafından sallanmaya ihtiyacı vardır. Fikri ya da enerjisi giderek azalan, kuruyan ya da hepten kesilen kadının, bu yaşlı *curandera*'ya giden yolu bilmesi gerekir ve yorgun animusunu yenilenmesi için oraya kadar taşımalıdır.

Sosyal faaliyetlerle çok yakından ilgilenen birçok kadınla çalıştım. Hiç kuşku yok ki, bu döngünün uzun dönüşlerinde yorulan bu kadınlar yola çıkmaya hazır bir halde gıcırdayan bacakları, sönmeye yüz tutmuş titrek ışıklar saçan fenerleriyle ormana doğru sürüklenirler. Böyle anlarda şunları söylerler: "Artık yetti. Bırakıyorum, basın kartımı, rozetimi, sendika elbisemi ... teslim ediyorum." Auckland'a göçeceklerdir. Televizyon izleyip mısır gevreği yiyecekler ve pencereden dünyaya bir daha asla bakmayacaklardır. Kötü ayakkabılar satın almaya gidecekler, yaprak bile kıpırdamayan bir bölgeye taşınacaklar, hayatlarının geride kalan kısmında alışveriş kanalını seyredeceklerdir. Şu andan itibaren kendi işleriyle meşgul olacaklar, hiçbir şeye aldırmayacaklar... vs vs.

Soluklanmaya ilişkin fikirleri ne olursa olsun, sefil bir yorgunluk ve düş kırıklığından söz ettiklerinde bile, soluklanmanın güzel bir fikir olduğunu, dinlenme zamanının geldiğini söylerim. Buna genellikle acı

20. Ateşle, ateş üstünde ya da ateş içinde dönüşüm evrensel bir motiftir. *Üç Altın Saç*'la ilişkili bir motif, Yunan mitolojisinde de bulunur. Burada Büyük Ana Tanrıça Demeter, ölümlü bir bebeği ölümsüz kılmak amacıyla onu geceleyin ateşte tutar. Annesi Metaneira onlara rastladığında acı acı bağırır ve böylece uygulama kesintiye uğrar. Demeter ateş işlemini ihtiyatla bırakırken "Çok kötü," der Metaneira'ya, "şimdi çocuk yalnızca bir ölümlü olacak."

bir haykırışla yanıt verirler: "Dinlenmek! Bütün dünya gözümün önünde mahvolurken nasıl dinlenebilirim?"

Fakat kadın eninde sonunda, kâh dinlenerek kâh sallanarak odağını yeniden kazanmalıdır. Gençleşmeli, enerjisini yeniden ele geçirmelidir. Yapamayacağını düşünür, ama yapabilir, çünkü ister anne isterse de öğrenci, sanatçı ya da eylemci olsunlar, kadınlardan oluşan halka, dinlenmeye çekilenlerin yerini doldurmak için saflarını sıklaştırır. Yaratıcı bir kadın şimdi dinlenmeli ve yoğun çalışmasına daha sonra dönmelidir. Ormandaki yaşlı kadını, canlandırıcıyı, birçok ana motifinden birindeki Vahşi Kadın'ı görmeye gitmelidir. Vahşi Kadın, animusun düzenli bir şekilde yıpranacağını öngörür. Kapısının önünde yığılıp kalması onu şaşırtmaz. Biz kapıya yığıldığımızda da şaşırmaz. Hazırdır. Panik içinde aceleyle bize koşmaz. Sadece bizi yerden kaldırır ve gücümüzü tekrar kazanana kadar alıkoyar.

Harekete geçme gücümüzü ya da odağımızı yitirdiğimizde, biz de paniğe kapılmamalı, onun gibi sakin bir şekilde fikre tutunmalı ve bir süre onunla kalmalıyız. Odağımız ister kendilik-gelişimi, isterse dünya meseleleri ya da ilişki üzerine olsun, animus yıpranacaktır. Bu bir eğer meselesi değil, bir zaman meselesidir. Okulu bitirmek, bir ödeve son noktayı koymak, hayatının eserini tamamlamak, hasta bir kişiye bakmak gibi gayret isteyen uzun işleri tamamlamak, öyle zamanlar olur ki, genç olan enerjiyi yaşlandırır, çökertir ve artık devam edemez hale getirir.

Kadınlar için en iyisi, bunu bir çabanın başlangıcında anlamalarıdır, çünkü kadınlar yorgunluk karşısında şaşırma eğilimindedirler. Sonra da yetersizlik, başarısızlık vb. konusunda feryat ederler, söylenirler, fısıldaşırlar. Hayır, hayır! Bu enerji kaybı, neyse odur! Bu, Doğadır.

Erkekte sonsuz bir güç olduğu varsayımı yanlıştır. Psişeden çıkarılıp atılması gereken bir kültürel introjekt'tir.* Bu yanlış anlayış hem içsel hayattaki eril enerjilerin, hem de kültürdeki erkeklerin yorulduklarında ya da dinlenmeye ihtiyaç duyduklarında gereksiz bir yetersizlik duygusu hissetmesine neden olur. Her şey, gücünü yenilemek için doğal olarak bir molaya ihtiyaç duyar. Hayat/Ölüm/Hayat doğasının işleyiş biçimi döngüseldir; bu herkes için ve her şey için geçerlidir.

Öyküde üç tane saç teli yere fırlatılır. Ailemde bir deyiş vardır: "Yere biraz altın at." Bu, ailemdeki *cuentista*'lar ve şifacılar geleneğinde, öyküyü güçlendirmek için bazı sözcüklerini fırlatıp atmak anlamına gelen *despender del palabras*'tan çıkmıştır.

Saç, kafadan çıkan düşüncenin simgesidir. Bir miktarının fırlatılma-

* İlişkiler yoluyla içe alınan ruhsal temsil. (ç.n.)

sı ya da yere atılması, oğlan çocuğunu her nasılsa biraz daha hafifletir, daha parlak ışımasını sağlar. Aynı şekilde, eğer yıpranmış fikirlerinizin ya da uğraşlarınızın bir kısmını alıp atarsanız, daha parlak bir şekilde ışıyabilirler. Bu, heykeltıraşın alttaki gizli formu daha iyi ortaya çıkarmak için daha çok mermer yontmasıyla aynı kapıya çıkar. İnsanın yorulmuş olan niyet ya da eylemlerini yenilemesinin veya güçlendirmesinin etkili bir yolu, bazı fikirleri atmak ve geride kalanlara odaklanmaktır.

Uğraşlarınızdan üç saç teli alın ve yere fırlatın. Orada, bir uyandırma çağrısı haline gelirler. Onların yere atılması, psişik bir gürültü, kadınların ruhunda faaliyetlerin tekrar ortaya çıkmasına zemin hazırlayan

bir titreşim, bir çınlama oluşturur. İnsanın birçok fikrinden bir kısmının yere düştüğünde çıkardığı ses, yeni bir dönemin ya da yeni bir fırsatın ilanı gibi olur.

Gerçeklikte yaşlı *La Que Sabe* eril-olanı hafifçe budamaktadır. Biliyoruz ki, ölü dalların kesilmesi, ağacın daha güçlü büyümesine yardımcı olur. Yine biliyoruz ki, bazı bitkilerin çiçek başlarının koparılması da çok daha sık ve gür büyümelerini sağlar. Vahşi Kadın için animusun çoğalma ve azalma döngüleri doğaldır. Arkaik, eski bir süreçtir bu. Zamanın başından bu yana kadınların fikirler dünyasına ve onların dış tezahürlerine yaklaşma yöntemleri budur. Kadınların bir işi yapma yolları budur. "Üç Altın Saç" masalındaki yaşlı kadın bize bunun nasıl yapıldığını öğretir. Aslında, yeniden öğretir.

Peki bu geri almanın ve odaklanmanın, yitirilmiş olan şeylerin bu şekilde geri çağırılmasının, kurtlarla birlikte koşmanın önemi nedir? Önemi, meselenin can damarına saldırmaktır, hayatınızdaki her şeyin tohumlarına ve kemiklerine kadar inmektir, çünkü orası zevkinizin durduğu yerdir; sevincinizin olduğu yerdir; bir kadının Cennet'inin bulunduğu yerdir; olma, gezme, merak etme, yazma, şarkı söyleme, yaratma ve korkmama zamanının ve özgürlüğünün bulunduğu yerdir. Kurtlar bir haz ya da tehlike hali algıladıklarında, önce tamamen hareketsiz kalır. Görebilmek, işitebilmek, *orada* ne olduğunu, orada en temel formuyla ne olduğunu hissedebilmek için heykel gibi kalır, tamamen odaklaşırlar.

Vahşi doğanın bize sunduğu şey budur: Odaklaşmak, durup bakmak, koklamak, dinlemek, hissetmek ve tatmak yoluyla önümüzde ne olduğunu görme yeteneği. Odaklaşmak, sezgi dahil, duyularımızın tümünün kullanılmasıdır. Kadınların bu dünyaya gelmelerinin amacı, kendi seslerine, kendi değerlerine, düşgüçlerine, uzağı görme yeteneklerine, duru-görülerine, öykülerine ve eski anılarına sahip çıkmaktır.

Bunlar da odaklanma ve yaratmanın işidir. Odağı kaybettiyseniz, sadece oturun ve öylece kalın. Fikri alıp öne arkaya sallayın. Bir kısmını tutun, bir kısmını da atın, kendini yenileyecektir. Daha fazlasını yapmanıza gerek yoktur.

XI

Sıcaklık: Kutsal bir cinselliğin yeniden ele geçirilmesi

KİRLİ TANRIÇALAR

Kadın doğasının vahşi yeraltında yaşayan bir varlık vardır. Bu yaratık bizim duyusal doğamızdır ve herhangi bir bütünsel yaratık gibi, onun da kendi doğal ve besleyici döngüleri bulunur. Bu varlık kimi zaman araştırıcıdır, ilişkiye dönüktür ve enerjiyle sıçrar, kimi zamansa sessizdir. Müzik, hareket, yiyecek, içki, huzur, dinginlik, güzellik, karanlık gibi duyumları içeren uyaranlar karşısında hassastır.[1]

Sıcaklığa sahip olan, işte kadının bu boyutudur. "Haydi sevişelim yavrum"daki gibi bir sıcaklık değil, döngüler şeklinde yükselip alçala-

1. Mutluluğu ve hazzı uyaran şeyler, insanın her zaman istismar ya da manipüle de edebileceği "arka kapılar"dır.

rak yanan bir yeraltı ateşi gibi bir sıcaklıktır bu. Kadın, orada salınan enerjiden uygun gördüklerini eyleme döker. Kadının sıcaklığı, cinsel bir uyarılma hali değildir, cinselliğini de içeren, ama onunla sınırlı kalmayan yoğun bir duyusal farkındalık durumudur.

Kadınların duyusal doğasının kullanılma ve suiistimal edilme biçimleri ile bizzat kadınların ya da başkalarının bu doğanın doğal ritimlerine karşı ateşi nasıl körüklediklerı ya da onu bir bütün olarak nasıl ıslatarak söndürmeyi denedikleri hakkında çok şey yazılabilir. Ama onun yerine ateşli, kesinlikle vahşi ve bizi iyi duygularla ısıtan bir boyut üzerinde odaklaşalım. Modern kadınlarda pek fırsat verilmemiş olan bu duyusal dışavurum, birçok yer ve zamanda, hepten yasaklanmıştır.

Kadınların cinselliğinin eski zamanlarda, kutsal müstehcenlik olarak adlandırılabilecek bir yönü vardır; buradaki müstehcen sözcüğü bugün bizim kullandığımız anlamda değil, cinsellikte zekice bir tarzda usta olmak anlamındadır. Bir zamanlar, kısmen hiçbir şeye saygısı olmayan kadın cinselliğine adanmış Tanrıça kültleri vardı. Törenler küçük düşürücü olmak bir yana, bilinçdışının bugün bile esrarengiz ve büyük ölçüde keşfedilmeden kalan kısımlarını tasvir etmekle ilgiliydiler.

Kutsal cinsellik fikrinin kendisi ve daha özgül şekliyle kutsal cinselliğin bir boyutu olarak müstehcenlik, vahşi doğa için yaşamsal önem taşır. Kadim kadın kültürlerinde müstehcenlik Tanrıçaları vardı – masumane, ancak kurnazca şehvet düşkünlükleri yüzünden böyle deniyordu. Bununla birlikte dil, en azından İngilizce, "müstehcen Tanrıçalar"ı sıradan anlamından başka bir şekilde anlamayı çok zor kılmaktadır. *Müstehcen* sözcüğü ve diğer ilişkili sözcüklerin ne anlama geldiklerine bakalım. Bu anlamlardan yola çıkarak, eski Tanrıçalar tapınımının bu yönünün neden yeraltına itilmiş olduğunu görebileceğinizi düşünüyorum.

Aşağıdaki üç sözlük tanımı üzerinde düşünüp kendi sonuçlarınıza ulaşmanızı diliyorum:

- *Kir* (*Dirt*): Orta İngilizce, *drit*, muhtemelen İzlanda kökenli – dışkı. Pislik'i de içerecek şekilde genişlemiştir; genellikle toz, toprak vs ve herhangi türden bir *müstehcenlik* (obscenity), özellikle dildeki.
- *Kirli sözcük: Müstehcen* bir sözcük, bugün toplumsal ya da politik olarak benimsenmeyen ya da kuşkulu hale gelen bir şey için de kullanılır, genellikle hak edilmeyen bir eleştiri ve küçümseme yoluyla ya da güncel eğilimlerle uyuşmamaktan dolayı.
- *Müstehcen* (Obscene): Eski İbranice'den, *Ob*, büyücü, sihirbaz anlamına gelir.

Tüm bu aşağılamalara rağmen, dünya kültüründe çeşitli tasfiyelerden sağ çıkan öykü kalıntıları, bize müstehcenin hiç de bayağı olmadığını, tersine, ziyaret etmeyi ve içtenlikle en iyi arkadaşlarınızdan biri olmasını isteyeceğiniz fantastik yapıda bir doğa yaratığına benzediğini göstermektedir.

Birkaç yıl geriye gidersek, "Kirli Tanrıça öyküleri" anlatmaya başladığım zamanlarda, kadınlar bir konuyu açmak, üzüntüleri hafifletmek, güldürmek ve bu şekilde psişede ters giden bir şeyi düzeltmek amacıyla cinselliği, şehveti kullanmış olan, gerek mitolojik, gerekse gerçek kadınların serüvenlerini işitince önce gülümser, sonra da kahkahayı basarlardı. Kadınların, sıra bu konulara gelince gülme eşiklerine nasıl yaklaştıkları beni her zaman şaşırtmıştır. Öncelikle, böyle kahkahalarla gülmenin bir hanımefendiye yakışmadığını söyleyen bütün terbiyelerini bir yana koymaları gerekiyordu.

Yanlış durumlarda sergilenen hanımefendiliğin, bir kadına nefes aldırmak bir yana, nasıl boğucu olabileceğini gördüm. Gülmek için, hızlı bir ardışıklık içinde soluğunuzu verip, ardından nefes almanız gerekir. Kineziyolojiden ve Hakomi gibi diğer beden terapilerinden biliyoruz ki, nefes almak insanın duygularını hissetmesini sağlar; hissetmek istemediğimizde ise nefesimizi tutarız.

Gülme halinde, kadın derin nefes alır ve bunu yaptığında ise kabul görmeyen duygular hissetmeye başlayabilir. Bu duygular ne olabilir acaba? Genellikle engellenmiş gözyaşlarının serbest kalmasını, unutulmuş anıların geri çağırılmasını ya da tensel (şehevi) kişilikte zincirlerin boşalmasını sağlayan rahatlamaya yönelik duygular ve bu duyguların dermanlarıdır söz konusu olan.

Durum, kafamda giderek daha net bir hal aldı: Bu eski müstehcenlik Tanrıçalarının çok sıkı olan şeyleri gevşetme; kederi kaldırma; bedeni, zihne değil, bizzat kendisine ait olan bir mizah türü içine sokma; bu geçitleri açık tutma yetenekleri onların önemini gösteriyordu. Bu beden, Coyote öykülerinde, Trungpa Amca[2] öykülerinde, Mae West dizilerinde vb gülen bedendir. Müstehcen Tanrıçaların muzipliği ve mizahı, hayati bir ilaç formunun bedenin iç salgı bezleri ve sinir sistemleri boyunca yayılmasını sağlayabilir.

Aşağıdaki üç öykü, müstehcen sözcüğünü, burada kullandığımız şekilde, yani güzel duygular uyandıran cinsel/şehevi bir büyülenme türü anlamına gelecek şekilde somutlaştırmaktadır. İkisi eski, biri modern olan bu öyküler, Kirli Tanrıçalar hakkındadır. Uzun bir süre yeraltında

2. Tuong-Pa ya da Trungpa Amca öyküleri, söylenenlere bakılırsa Tibet'ten çıkan "müstehcen" düzenbaz öykülerdir. Bütün halklarda düzenbaz öyküler vardır.

dolaştıkları için onlara böyle diyorum. Olumlu anlamda üretken toprağa, bataklığa, psişenin çamuruna –bütün sanatların kökünü teşkil eden o yaratıcı maddeye– aittirler. Aslında kirli Tanrıçalar, Vahşi Kadın'ın hem cinsel, hem de kutsal olan yönünü temsil ederler.

BAUBO: KARIN TANRIÇASI

Güçlü ve etkileyici bir söz vardır: *Ella habla por en medio en las piernas*: Bacaklarının arasından konuşur. Küçük "bacak-arası" öyküleri, dünyanın her yanında bulunur. Bunlardan biri Baubo'nun, "müstehcenlik Tanrıçası" denen eski Grek Tanrıçasının öyküsüdür. *Iambe* gibi daha eski adları da vardır ve öyle görünüyor ki, Grekler onu çok daha eski kültürlerden ödünç almışlardır. Belleğin başlangıcından bu yana, kutsal cinselliğe ve Hayat/Ölüm/Hayat üretkenliğine dair arketipsel vahşi Tanrıçalar olmuştur.

Eski zamanlardan kalan yazılarda Baubo'ya yönelik yalnızca bir tane popüler gönderme vardır, bu durum da doğrudan doğruya onun kültünün tahrip edildiği ve çeşitli fetihlerin saldırısı altında gömüldüğü izlenimini vermektedir. Bir yerlerde, belki de Avrupa'daki ve Doğu'daki bütün ağaçlıklı tepelerin ve orman göllerinin altında, sanat eserleriyle ve kemik ikonlarla[3] tıkabasa dolu olup, ona adanmış tapınaklar bulunduğu yönünde güçlü bir duygu besliyorum.

Bu yüzden, çok az insanın Baubo'yu işitmiş olması rastlantı değildir, ama unutmayın ki, kırık bir arketip parçası, bütünün imgesini taşıyabilir. Ve bizim de kırık bir parçamız var, çünkü Baubo'nun göründüğü bir öyküye sahibiz. O Olimpus'ta yaşayan bütün ulusların en sevimli ve pikaresk olanlarından biridir. Bu benim *cantadora*'mdır; öykü anlatımının anaerkillik sonrası Grek mitleri ve Homeros tarzı ilahilerde[4] hâlâ parıldayan, Baubo'nun eski vahşi kalıntısına dayanan bir versiyonudur.

3. Çatalhöyük'teki bir duvarda yüksekçe bir "bacak arası" ikonu vardır. Muhtemelen bir kehaneti anlatan bu figür, bacakları iyice birbirinden ayrılmış bir kadındır ve "alttaki ağzı" ortadadır. Böyle bir figürün düşüncesi bile, birçok kadını bilmişçe kıkır kıkır güldürür.

4. Charles Boer, *The Homeric Hymns* (Dallas: Spring Publications, 1987). Bu, gerçekten de usta işi bir çeviridir.

Yeryüzü ananın, Demeter'in, Proserpina* adlı güzel bir kızı varmış. Bir gün çayırlarda koşup oynamakta olan Proserpina kendine özgü, sevimli bir çiçeğe rastlamış ve onun sevimli yüzünü avuçlamak için uzanmış. Birdenbire yer sarsılmaya başlamış ve toprak dev gibi zikzaklar çizerek yarılmış. Yeryüzünün derinlerinden yukarıya doğru Hades, Yeraltı Tanrısı çıkmış. Hayalet görünümlü dört atın çektiği simsiyah bir arabada, uzun boylu ve güçlü bir şekilde dimdik ayakta duruyormuş.

Hades, Proserpina'yı yakalayıp arabasına almış. Proserpina'nın peçe ve çarıkları uçuşuyormuş. Atlarını aşağıya, yeryüzünün içine doğru sürmüş. Yeryüzündeki yarık sanki hiçbir şey olmamış gibi kapanırken, Proserpina'nın çığlıkları da giderek duyulmaz olmuş.

Çığlıklar atan kızın sesleri dağların kayalarında yankılanmış, denizin altından gelen bir su gümbürtüsü gibi çağıldamış. Demeter taşların çığlık attığını işitmiş. Suların ağladığını duymuş. Ve sonra toprağın her yanına korkunç bir sessizlik ve ezilen çiçeklerin kokusu sinmiş.

Ve Demeter ölümsüz saçlarından çelengini çıkarmış, kara örtülerini omzundan fora etmiş ve büyük bir kuş gibi toprakların üstünde uçarak kızına seslenerek kızını aramış.

O gece bir mağaranın kıyısındaki yaşlı bir kocakarı, kız kardeşlerine o gün üç çığlık işittiğini anlatmış; biri dehşetle çığlıklar atan genç bir sesmiş, biri hüzünlü bir çağrıymış ve üçüncüsü de ağlayan bir annenin sesiymiş.

Proserpina hiçbir yerde bulunamamış ve böylece Demeter'in, sevgili çocuğunu bulmaya dönük çılgınca ve aylarca süren arayışı başlamış. Demeter kızmış, ağlamış, bağırmış, sormuş, her yeryüzü oluşumunun altını, içini, üstünü araştırmış, merhamet dilemiş, ölmek istemiş, ama ne yaparsa yapsın canı kadar sevdiği çocuğunu bulamamış.

Böylece her şeye sonsuza dek büyüme gücü veren o, üzüntüyle bağırarak dünyanın bütün üretken tarlalarına lanet etmiş: "Ölün! Ölün! Ölün!" Demeter'in lanetinden dolayı çocuklar doğamamış; ekmek için buğday, şenlikler için çiçek, ölüler için dallar büyüyememiş. Her şey kurumuş bir halde yatmış, kavrulmuş toprak ya da kuru göğüsler tarafından emiliyormuş.

Demeter'in kendisi de artık yıkanmıyormuş. Elbiseleri çamura bulanmış, saçları büklüm büklüm olmuş sarkıyormuş. Yüreğinde sarsıcı bir acı varmış, ama teslim olmaya niyeti yokmuş. Hiçbiri sonuç vermeyen yığınla soru, yakarış ve hadiseden sonra nihayet tanınmadığı bir köyde bir duvarın dibine çökmüş. Ve sancıyan bedenini duvarın soğuk taşına

* Persefone. (ç.n.)

dayarken bir kadın, daha doğrusu kadın gibi biri görünmüş. Ve bu kadın kalçalarını cinsel ilişkiyi çağrıştıran bir şekilde oynatarak ve göğüslerini sallayarak, Demeter'in yanına kadar dans ede ede gelmiş. Ve Demeter onu gördüğünde hafiften gülümsemekten kendini alamamış.

Dans eden kadın aslında düpedüz büyülüymüş, çünkü hiçbir şekilde başı yokmuş, gözleri göğüs uçlarında, ağzı da vulvasındaymış. Bu sevimli ağız sayesinde Demeter'i, bazı güzel, ilgi çekici şakalarla eğlendirmeye başlamış. Demeter gülümsemeye başlamış, sonra kıkırdamış ve sonra karnından gelen koca bir kahkaha atmış. Ve iki kadın birlikte gülmüşler, küçük karın Tanrıçası Baubo ve güçlü Anne Yer Tanrıçası Demeter.

Demeter'i depresyondan kurtaran ve kızını aramaya devam etmesi için ona enerji veren de sırf bu gülme olmuş. Bu arayış, Baubo'nun, kocakarı Hekate'nin ve güneş Helios'un yardımıyla sonunda başarılı olmuş. Proserpina annesine kavuşmuş. Dünya, topraklar ve kadınların karınları tekrar serpilip büyümüş. ❦

Bu küçük Baubo'yu, Grek mitolojisi dönemindeki diğer tüm Tanrıçalardan, diğer tüm figürlerden her zaman daha çok sevdim. Baubo kuşkusuz başsız, kimi zaman ayaksız ve kolsuz gizemli figürler olan Neolitik karın Tanrıçalarından alınmıştır. Bunların "üretkenlik figürleri" olduklarını söylemeye gerek yoktur, çünkü bundan çok daha fazlasıdırlar. Kadın-konuşmasının –bilirsiniz, olağandışı bir durum olmadıkça kadınların bir erkeğin önünde asla, ama asla sergilemeyeceği türden bir konuşmanın– tılsımlarıdırlar.

Bu küçük figürler bütün dünyada ender görülen duyarlılık ve dışavurumları; göğüsleri ve duyarlı yaratıkların içinde hissedilen şeyleri, başkalarının sadece hayal edebileceği, ama sadece bir kadının bildiği duyumların hissedilebileceği vulvanın ağzını temsil eder. Ve ayrıca bir kadının sahip olabileceği en iyi ilaçlardan biri olan karından gülmeyi simgeler.

Kaffeeklatsch'ın* kadınların bir araya gelmeleriyle ilgili törenlerin bir kalıntısı olduğunu düşünmüşümdür hep. Eskiden olduğu gibi kadınların bağırsaklarından konuştukları, gerçekleri söyledikleri, kendilerini kaybedercesine güldükleri, daha canlı ve neşeli hissettikleri, her şey yoluna girmiş olarak eve döndükleri bir karın konuşması törenidir bu.

Kimi zaman kadınların birbirleriyle yalnız kalabilmesini sağlamak

* Kahve sohbetleri. (ç.n.)

için erkekleri uzaklaştırmaya çalışmak çok güç bir iştir. Sadece şunu biliyorum: Eski zamanlarda kadınlar "balık tutma gezisine" gitmeleri için erkekleri yüreklendirirdi. Bu fi tarihinden beri tüm kadınların ya kendileriyle ya da diğer kadınlarla yalnız kalabilmek amacıyla erkeklerin bir süreliğine uzaklaşmalarını sağlamak üzere kullandığı bir hiledir. Kadınlar ara sıra kendileriyle ya da diğerleriyle baş başa, sadece kadınca bir atmosferde yaşamak isterler. Bu, doğal bir kadın döngüsüdür.

Erkek enerjisi güzeldir. Güzelden de öte görkemlidir, yücedir. Ama kimi zaman çok fazla Godiva çikolatası yemeye benzer. Birkaç gün için de olsa temiz ve soğuk bir pirinç pilavı ile tabağı temizlemek için temiz ve sıcak bir et suyu çorbasını özleriz. Ara sıra bunu yapmalıyız.

Ayrıca, küçük karın Tanrıçası Baubo bir parça müstehcenliğin, depresyondan çıkılmasına yardım edebileceği gibi ilginç bir fikri ortaya atar. Kadınların birbirlerine anlattıkları öykülerden kaynaklanan bazı gülme çeşitlerinin, tamamen tatsızlaşacak kadar edepsizce olan kadın öykülerinin libidoyu tahrik ettiği doğrudur. Bunlar bir kadının hayata ilgisini yeniden tutuşturur. Karın Tanrıçası ve karın gülmesi elde etmeye çalıştığımız şeylerdir.

Öyleyse kendi kendinizi iyileştiren hazineniz olan "kirli öyküler," Baubo türünden öyküler anlatın. Bu minicik öykü şekli, etkili bir ilaçtır. Neşeli, "kirli" öykü sadece depresyonu yok etmekle kalmaz, kara yüreği öfkeden arındırarak, öncekinden daha mutlu bir kadın bırakır. Deneyin, göreceksiniz.

Baubo öyküsünün sonraki iki boyutu hakkında çok fazla şey söyleyemem, çünkü küçük gruplarda ve sadece kadınlar arasında tartışmak için düşünülmüştür, ama en azından şu kadarını söyleyebilirim: Baubo'nun başka bir yönü daha vardır; göğüs uçları aracılığıyla görür. Bu erkekler için gizemli bir şeydir, ama kadınlara böyle bir imada bulunduğumda coşkuyla başlarını sallar ve "Ne demek istediğini biliyorum!" derler.

Göğüs uçları aracılığıyla görmek, kesinlikle duyusal bir niteliktir. Göğüs uçları ısıya, korkuya, kızgınlığa, gürültüye tepki veren psişik organlardır. Kafadaki gözler ne kadar duyu organıysa, onlar da o kadar duyu organıdır.

"Vulvadan Konuşma"ya gelince... Simgesel olarak bu, *primae materia*'dan konuşmaktır, yani gerçeğin en temel, en alçakgönüllü düzeyinden – hayati *os*'tan. Baubo'nun ana maden damarından, derin ocaklardan, gerçek anlamıyla derinliklerden konuştuğunu söylemek yetmez mi? Kızını arayan Demeter öyküsünde, Baubo'nun Demeter'e gerçek-

ten ne söylediğini kimse bilemez. Fakat bu konuda bazı düşünceler geliştirebiliriz.

ÇAKAL DICK

Baubo'nun Demeter'e anlattığı fıkraların güzel biçimli taşıyıcılar ve alıcılar, yani cinsel organlar hakkında olduğunu düşünüyorum. Eğer öyleyse, belki de Baubo Demeter'e birkaç yıl önce Nogales'in aşağılarındaki bir çekici parkının yaşlı yöneticisinden dinlediğime benzer bir öykü anlatmıştı. Adamın adı Yaşlı Red'di ve Yerli kanı taşıdığını iddia ediyordu.

Takma dişlerini kullanmıyordu ve birkaç gündür tıraş olmamıştı. Güzel ve yaşlı eşi Willowdean'in hoş, ama hırpalanmış bir yüzü vardı. Bana, burnunun bir bar kavgasında kırıldığını söylemişti. Hiçbiri çalışmayan üç tane Cadillac'ları vardı. Kadının, mutfaktaki bir oyun bahçesinde tuttuğu bir Chihuahua köpeği vardı. Adam, tuvalette otururken bile şapka giyenlerdendi.

Bense öyküler arıyordum ve küçük Napanee karavanımı onların arazilerine çekmiştim. O yöreyi ve çevresini kastederek "Ee, buralar hakkında bildiğiniz öyküler var mı?" diye konuya girdim.

Yaşlı Red karısına muzip bir gülümsemeyle baktı ve dudak bükerek onu tahrik etti: "Ona Çakal Dick öyküsünü anlatacağım."[5]

"Red, ona o öyküyü anlatma. Sakın Red, anlatma."

"Ne dersen de, ona Çakal Dick'i anlatacağım," diye ısrar etti Yaşlı Red.

Willowdean başını ellerinin arasına aldı ve masaya doğru konuştu: "Ona o öyküyü anlatma Red, dediğimi duydun."

"Hemen şimdi ona anlatıyorum, Willowdean."

Willowdean sandalyesini yana çevirerek oturdu ve sanki bir anda kör olmuş gibi elleriyle gözlerini kapadı.

İşte Yaşlı Red'in bana anlattıkları. O da bu öyküyü "Bir Hopi'den işiten bir Meksikalıdan işiten bir Navajo'dan" işitmiş.

Bir zamanlar Çakal Dick diye biri varmış, karşılaşmayı umabileceğiniz hem en zeki hem de en aptal yaratıkmış. Her zaman bir şeylere açmış, her zaman istediğini elde etmek için insanlara oyunlar oy-

5. Coyote öyküleri geleneksel olarak *yalnızca* kışları anlatılır.

nar ve kalan zamanlarında da uyurmuş.

Derken, bir gün Çakal Dick uyurken penisinin canı çok sıkılmış ve Çakal'ı terk edip kendi başına bir macera yaşamaya karar vermiş. Böylece penis, Çakal Dick'ten ayrılmış ve yola koyulmuş. Aslında yola sekmiş, çünkü sadece tek bacağı varmış.

Böylece sekmiş, hoplamış, iyi vakit geçirmiş ve hoplayarak yoldan çıkıp ormana dalmış. Ormanda hoplayarak –Ah, hayır!– doğruca ısırganotları korusuna dalmış. "Ahh!" diye bağırmış. "Of, of ,of!" diye haykırmış. "İmdat! İmdat!"

Bütün bu bağırış çığırışlar, Çakal Dick'i uyandırmış ve kalbini alı-
 şıldık koluyla çalıştırmak için elini uzattığında, o da ne, yerinde yeller esiyormuş! Çakal Dick bacaklarının arasını tutarak yol boyunca koşmaya başlamış ve sonunda, penisini hayal edebileceğiniz en kötü durumda bulmuş. Çakal Dick maceracı penisini ısırganlardan çıkarmış, yavaşça okşamış, sakinleştirmiş ve tekrar ait olduğu yere koymuş.

Yaşlı Red çılgın gibi güldü, öksürük nöbetine tutuldu ve gözleri tamamen dışarı uğradı. "İşte sana Moruk Çakal Dick'in öyküsü."

Willowdean ona çıkıştı: "Ona sonunu anlatmayı unuttun."

"Hangi son? Ona sonunu zaten anlattım," diye somurttu Yaşlı Red.

"Ona öykünün gerçek sonunu anlatmayı unuttun, seni ihtiyar benzin fıçısı."

"Pekâlâ, madem o kadar iyi biliyorsun, sen anlat o zaman." Kapı zili çaldı ve gıcırtılı sandalyesinden doğruldu.

Willowdean dosdoğru bana baktı ve gözleri parladı: "Kıssadan hisse öykünün sonunda." O anda Willowdean'i Baubo yakaladı, çünkü kıkırdamaya başladı, sonra kahkahayı koyverdi ve sonunda gözleri yaşarak o kadar uzun bir süre güldü ki, bu son iki cümleyi söylemesi iki dakika aldı, üstelik her sözcüğü aralarda iki üç kez yineledi.

"Kıssadan hisse, Çakal Dick her ne kadar iyice temizlemiş olsa da, ısırganotlarının kamışının bundan sonra, artık sonsuza kadar deli gibi kaşınmasına yol açmasıdır. Erkeklerin her zaman kadınların adeta içine düşmesinin ve gözlerinde "çok kaşınıyorum" bakışlarıyla onlara sürtünmek istemelerinin nedeni de budur. Bilirsin, bu evrensel kamış, kaçıp uzaklaştığı ilk andan beri kaşınmaktadır."

Beni etkileyen şeyin ne olduğunu bilmiyorum, ama orada, mutfakta otururken neredeyse bütün kas kontrolümüzü yitirene kadar gülüp ma-

sayı yumrukladık. Ardından duyumlarım bana az önce masadaki turptan kocaman bir ısırık aldığımı anımsattı.

Bu gerçekten de Baubo'nun anlattığını düşündüğüm türden bir öyküdür. Onun dağarcığı, kadınları bu şekilde, kısıtlanmadan, bademciklerini göstermekten kaygılanmadan, karınlarının sarkmasına ve göğüslerinin sallanmasına izin vererek güldüren her şeyi içerir. Cinsel içerikli bir gülmede daha uysal şeylere gülmekten farklı olan bir şey vardır. "Cinsel" içerikli bir gülme, öyle görünüyor ki, psişenin hem en uzak hem de en derin bölgelerine ulaşmakta, her tür şeyi sallayıp gevşetmekte, kemiklerimizi oynatmakta ve bedenin içinde latif bir duygu akışının oluşmasına neden olmaktadır. O, her kadının psişik dağarcığında bulunan bir vahşi zevk biçimidir.

Kutsal olan ile şehevi/cinsel olan psişede birbirine yakın yaşar, çünkü hepsi bir şaşma hissiyle, entelektüalize ederek değil, ama bedenin fiziksel yolları aracılığıyla, o an ya da sonsuza kadar bir öpücük ya da bir görü, bir karın gülüşü veya her neyse onunla bizi değiştiren, sarsan, zirvelere taşıyan, hatlarımızı yumuşatan, bize bir dans adımı, bir ıslık, gerçek bir hayat patlaması veren bir şey yaşantılayarak bilince girer.

Kutsal-olanda, müstehcen-olanda, cinsel-olanda, her zaman için kısa ve sessiz bir gülüşün geçivermesi ya da edepsiz-kocakarı gülüşü veya aslında bir gülme olan bir hırıltı ya da vahşi ve hayvani bir gülme ya da müzik skalasında bir yolculuğa benzeyen titreyiş gibi bir vahşi gülüş bekler. Gülme, kadın cinselliğinin gizli tarafıdır; fizikseldir, temeldir, tutkuludur, hayat vericidir ve bu yüzden uyarıcıdır. Jenital uyarılma gibi bir hedefi olmayan bir cinsellik türüdür. Sadece o an için, bir sevincin cinselliğidir; özgürce uçan, yaşayıp ölen ve kendi enerjisiyle yeniden yaşayan hakiki ve şehevi bir sevgidir. Kutsaldır, çünkü fazlasıyla iyileştiricidir. Şehevidir, çünkü bedeni ve onun duygularını uyandırır. Cinseldir, çünkü heyecan vericidir ve haz dalgalarına neden olur. Tek boyutlu değildir, çünkü gülme, insanın kendisi kadar başkalarıyla da paylaştığı bir şeydir. Bir kadının en vahşi cinselliğidir.

İşte kadın öykülerine ve kirli Tanrıçalara başka bir hırsızlama bakış. Çocukken bulduğum bir öyküdür bu. Çocuklar, erişkinlerin işitmediklerini düşündükleri pek çok şeyi işitir.

Yaklaşık on iki yaşımdaydım ve Michigan'ın yukarısındaki Büyük Levrek Gölü'ndeydik. Bütün hoş ve tombul akrabalarım, annem ve teyzelerim, kırk kişi için kahvaltı hazırlayıp yemek pişirdikten sonra güneşin altında şezlonglara uzanmış yatıyor, güneşleniyor, konuşup şakalaşıyorlardı. Erkekler de "balık avlıyorlardı" –yani söverek, kendi tarzlarında öykü ve fıkralar anlatarak hoşça vakit geçirmek üzere uzaklaşmışlardı. Ben kadınlara yakın bir yerde oynuyordum.

Birden keskin feryatlar işittim. Dehşet içinde, kadınların bulunduğu yere koştum. Ama acıdan bağırmıyorlardı. Gülüyorlardı, teyzelerim-

den biri attığı çığlıklar arasında nefes alabildiği anlarda "... yüzleri örtülü... yüzleri örtülü!" deyip duruyordu. Ve bu gizemli cümle, hepsinin tekrar bir gülme nöbetine tutulmasına neden oluyordu.

Çok uzun bir süre daha çığlık attılar, bağırdılar, soluksuz kaldılar ve feryat ettiler. Teyzelerimden birinin kucağında bir dergi yatıyordu. Çok daha sonra, bütün kadınlar güneşin altında uyukladıklarında, dergiyi onun uykudaki ellerinin arasından çekerek aldım ve sandalyenin altına uzanarak kocaman kocaman açılmış gözlerle okudum. Sayfada II. Dünya Savaşı'ndan bir anekdot vardı. Üç aşağı beş yukarı aşağıdaki gibiydi:

General Eisenhower Ruanda'daki birliklerini ziyaret edecekti (belki de Borneo'ydu. General MacArthur da olabilir. O zamanlar benim için bunun pek bir anlamı yoktu). Vali, Eisenhower cipiyle oradan geçerken, tüm yerli kadınların toprak yolun kenarına dizilip alkışlamasını, el sallayarak ona hoşgeldin demesini istemişti. Tek sorun, yerli kadınların bir boncuk kolyeden, bazen de bir lastik kemerden başka bir şey giymemeleriydi.

Hayır, hayır, buna izin verilemezdi. Bu yüzden vali, kabilenin şefini çağırdı ve ona bu zor durumu anlattı. "Endişeye gerek yok," dedi şef. Eğer vali birkaç düzine etek ve bluz temin edebilirse, kadınların bu bir kerelik olay için bunları giymesini sağlayacaktı. Vali ve yerel misyonerler, giysileri temin etmeyi becerdiler.

Ne var ki, büyük geçit töreninin yapılacağı gün Eisenhower'ın cipiyle yoldan geçmesinden sadece dakikalar önce tüm yerli kadınlar itaatkâr bir şekilde etekleri giyerken bluzlardan hoşlanmamış ve onları evde bırakmışlardı. Böylece bütün kadınlar yolun her iki yanına etek-

leri giymiş, ama göğüsleri açık bir şekilde sıralanmışlardı; üzerlerinde başka herhangi bir giysi ve iç çamaşırı yoktu.

Eh, bunu duyduğunda neredeyse felç geçiren vali öfkeyle şefi çağırdı. Şef, kadın şefin diğer kadınlarla görüştüğünü söyledi ve kadınların general geçerken göğüslerini örtmelerini sağlayacak bir plana razı oldukları güvencesini verdi. "Emin misin?" diye bağırdı vali.

"Eminim. Çok eminim," dedi şef.

Hem tartışacak zaman da yoktu. Sıra sıra dizilmiş göğsü açık kadınlar, eteklerinin önünü şükranla kaldırıp yüzlerini örterken, aralarından geçen General Eisenhower'ın nasıl bir tepki verdiğini sadece tahmin edebiliriz. ❦

Gülmemi bastırarak sandalyenin altında yattım. Bugüne kadar duyduğum en budalaca öyküydü. Harika bir öyküydü, heyecanlı bir öyküydü. Ama sezgisel olarak onun kaçak bir mal gibi olduğunu da biliyordum, bu nedenle yıllarca kendime sakladım. Ve kimi zaman zor zamanların ortasında, gergin anlarda, hatta yüksek okulda sınavlara girmeden önce yüzlerini etekleriyle örten Ruandalı kadınları düşünür ve elbette onlara gülerim. Gülerim ve kendimi dengede, güçlü ve gerçekçi hissederim.

Kuşkusuz kadınların şakalarının ve paylaştıkları kahkahaların diğer armağanı budur. Hepsi zor zamanlar için ilaç, başka zamanlarda da güç kaynağı haline gelir. Güzel, temiz, kirli neşedir o. Cinsel olanı ve saygısız olanı kutsal olarak tasavvur edebilir miyiz? Evet, özellikle tedavi edici olduklarında, kalbin bütünlüğüne ve onarılmasına yöneldiklerinde. Jung, ofisine cinsel bir sorundan yakınarak gelen birinin, gerçek sorununun daha çok bir ruh ve tin sorunu olduğundan söz ediyordu. Biri tinsel bir sorundan söz ettiğinde de, bu çoğu zaman, aslında cinsel doğaya dair bir sorundu.

Bu anlamda, cinsellik tin için bir ilaç şekline sokulabilir ve bu yüzden kutsaldır. Cinsel gülme bir *remedio* olduğunda, kutsal gülmedir. Ve gülmenin iyileşmesini sağlayan her şey kutsaldır. Gülme zarar vermeksizin yardımcı olduğunda, gücü kuvveti şenlendirdiğinde, yeniden hizaya soktuğunda, yeniden düzenlediğinde işte bu sağlığa kavuşmayı sağlayan gülmedir. Gülme, insanları yaşadıkları için hoşnut, burada bulunmaktan mutlu, sevginin daha çok farkında, erosla yücelmiş kıldığında, onları üzüntülerinden sıyırıp öfkeden uzak tuttuğunda işte bu kutsaldır. Daha büyük, daha iyi, daha cömert ve daha duyarlı kıldığında bu da kutsaldır.

Vahşi Kadın arketipinde kirli Tanrıçaların doğası için çok yer vardır. Vahşi doğada kutsal ve saygısız, kutsal ve cinsel olan birbirinden ayrılmaz, birlikte yaşar; sadece yoldan şöyle bir geçerken onlara uğramamızı bekleyen bir grup çok, ama çok yaşlı kadın gibi. Orada psişenizdedirler ve görünmenizi beklerler, öte yandan öykülerini uydurup köpekler gibi gülerler.

XII

Özel araziyi belirlemek: Öfkenin ve bağışlamanın sınırları

HİLAL AYISI

Vahşi Kadın'ın himayesi altındayken, eski, sezgisel ve tutkulu olanı yeniden ele geçirebiliriz. Hayatlarımız, onunkini yansıttığında tutarlı bir şekilde hareket ederiz. İşlerimizi sonuca ulaştırırız ya da nasıl yapılacağını henüz bilmiyorsak öğreniriz. Fikirlerimizi dünyada görünür kılacak adımlar atarız. Odağı yitirdiğimizde yeniden elde ederiz, kişisel ritimlere dikkat ederiz, vahşi ve bütünsel ritimlerle uyum içinde olan arkadaş ve eşlerle yakınlaşırız. Yaratıcı ve içgüdüsel hayatlarımızı besleyen ilişkileri seçeriz. Başkalarını beslemek için ellerimizi uzatırız. Ve gerekirse, duyarlı eşlere, vahşi ritimler konusunda ders vermeye istekli oluruz.

Ama ustalaşmanın başka bir boyutu daha vardır ve bu, kadınların öfkesi denebilecek şeyle ilgili bir boyuttur. Bu öfkenin serbest bırakılması gereklidir. Kadınlar, öfkelerinin kökenlerini hatırlar hatırlamaz, dişlerini gıcırdatmayı bir daha asla durduramayacakları gibi bir hisse kapılırlar. Ne ironiktir ki, kendimizi rahatsız edici kötü hissetmemize yol açtığı için, öfkemiz bizim için bir endişe kaynağıdır da. Aceleyle ondan uzaklaşmak ve kurtulmak isteriz.

Ama onu bastırmak işe yaramaz. Bu, ateşi çuval bezinden bir torbaya koymaya çalışmaya benzer. Kendimizi ya da bir başkasını onunla haşlamak da bir işe yaramaz. Demek ki, orada davetsizce başımıza gel-

diğini hissettiğimiz güçlü bir duygu tutuyoruz. Biraz zehirli atıklara benzer; oradadır, kimse onu istemez, ama atılacak pek başka bir yer de yoktur. Gömecek bir yer bulmak için uzaklara seyahat etmek gerekir. Burada, yıllar boyunca daha ayrıntılı bir hale soktuğum kısa bir Japon masalının edebi bir versiyonunu sunuyorum. Ona "*Tsukina Waguma*, Hilal Ayısı" adını verdim. Bu konuyu iyice anlamamıza yardımcı olabileceği inancındayım. Öykünün özünü bana yıllar önce Illinois'teki Hines Veteran's Assistance Hospital'da kalan II. Dünya Savaşı gazisi Çavuş. I. Sagara, "Ayı" adıyla anlatmıştı.

Bir zamanlar hoş kokulu bir çam ormanında yaşayan genç bir kadın varmış. Kocası yıllardır savaş nedeniyle uzaklardaymış. Sonunda görevden affedildiğinde, son derece berbat bir ruh hali içinde, zar zor yürüyerek evine dönmüş. Eve girmeyi reddetmiş, çünkü taşların üstünde uyumaya alışmış. Fazla konuşmayıp insanlardan kaçmış ve zamanını gece gündüz ormanda geçirmiş.

Genç kadın, kocasının sonunda eve döneceğini öğrendiğinde çok heyecanlanmış. Yemek yapmış ve alışverişe gitmiş ve yine yemek yapmış ve yine alışverişe gitmiş, kâselerce ve tabaklarca lezzetli beyaz soya fasulyesi, üç çeşit balık, üç çeşit deniz yosunu, üzerine kırmızı biber serpilmiş pilav, kocaman ve kavuniçi renkte leziz soğuk karidesler hazırlamış.

Utangaçça gülümseyerek yiyecekleri ormana götürmüş ve savaş yorgunu kocasının yanına diz çökerek hazırlamış olduğu güzel yiyecekleri ona sunmuş. Ama kocası ayağa fırlayıp tepsileri öyle bir tekmelemiş ki, fasulyeler ortalığa saçılmış, balık havaya zıplamış, deniz yosunu ve pilav yere dökülmüş ve kocaman kavuniçi karidesler yuvarlanarak etrafa dağılmış.

"Beni yalnız bırak," diye kükremiş ve sırtını kadına dönmüş. O kadar kızgınmış ki, kadın ondan korkmuş. Zaman içinde bu olay tekrar tekrar yaşanmış, ta ki çaresizlik içindeki genç kadının yolu köyün dışında yaşayan şifacının mağarasına düşene kadar.

Kadın, "Kocam savaşta kötü yaralanmış," demiş. "Sürekli öfkeleniyor ve bir şey yemiyor. Dışarıda kalmak istiyor ve eskiden olduğu gibi benimle yaşamaya yanaşmıyor. Onu yeniden sevecen ve nazik yapacak bir iksir verebilir misin bana?"

Şifacı ona güvence vermiş: "Bunu senin için yapabilirim, ama özel bir bileşene ihtiyacım var. Ne yazık ki, hiç hilal ayısı kılım kalmadı. Bu yüzden, dağa tırmanıp kara ayıyı bulmalı ve bana hilal ayısının boğazından koparılmış tek bir kıl tanesi getirmelisin. O zaman sana ihtiyacın olan şeyi verebilirim ve hayatını tekrar yoluna sokabilirsin."

Bazı kadınların bu işten gözü korkarken, bazıları ise tüm çabaların imkânsız olduğunu düşünebilir. Ama o farklıymış, çünkü seven bir kadınmış. "Ah! Çok minnettarım," demiş. "Bir şeylerin yapılabileceğini bilmek çok güzel."

Böylece yolculuğuna hazırlanmış ve ertesi sabah dağlara doğru yola çıkmış. Ve *"Arigato zaishö"* şarkısını söylemiş. Bu, dağları selamlamanın bir yoluymuş ve "Bedenine tırmanmama izin verdiğin için sana minnettarım," demekmiş.

Büyük ekmek somunları gibi iri kayaların bulunduğu dağ eteklerine tırmanmış. Ormanla kaplı bir platoya kadar çıkmış. Ağaçların yıldızlara benzeyen, uzun, kıvrımlı dalları ve yaprakları varmış.

"Arigato zaishö" diye şarkı söylüyormuş. Bu da altından geçebilmesi için ağaçların saçlarını kaldırmalarına teşekkür etmenin bir yoluymuş. Ve bu şekilde ormanda yolunu bulmuş ve tekrar tırmanmaya başlamış.

Tırmanış giderek zorlaşmış. Dağın, kimonosunun eteğini tutan dikenli çiçekleri ve minik ellerini çizen kayaları varmış. Alacakaranlıkta tuhaf karanlık kuşlar ona doğru uçuyor ve onu korkutuyormuş. O bunların *muen-botoke,* hiç akrabaları olmayan ölülerin ruhları olduğunu biliyormuş ve onlar için şarkılar söyleyerek dua etmiş: "Ben sizin akrabanız olacağım. Sizi huzurlu uykunuza yatıracağım."

Tırmanmaya devam etmiş, çünkü o seven bir kadınmış. Dağların doruklarında kar görene kadar tırmanmış. Ayakları anında ıslanmış, üşümüş, ama yükseklere doğru tırmanmayı sürdürmüş, çünkü o seven bir kadınmış. Fırtına başlamış, kar dosdoğru gözlerinin içine ve kulaklarının derinlerine doğru esiyormuş. Gözleri kör olmak üzereymiş, ama yükseklere tırmanmaktan vazgeçmemiş. Ve kar kesildiği zaman kör ol-

masını engelleyen rüzgârlara teşekkür etmek için *"Arigato zaischö"* şarkısını söylemiş.

Daracık bir mağarada bir sığınak bulmuş ve bedenini güçlükle içeriye çekmiş. Yanında bir torba dolusu yiyecek varmış, ama yememiş; üzerini yapraklarla örtmüş ve uyumuş. Sabahleyin hava sakinmiş ve küçük yeşil bitkiler orada burada karların arasından seçiliyormuş. "Ah," diye düşünmüş. "Şimdi hilal ayısı zamanı."

Bütün gün etrafı araştırmış ve alacakaranlığa doğru irice hayvan dışkıları bulmuş ve daha ötelere bakmasına gerek kalmamış, çünkü aniden arkasında derin ayak ve pençe izleri bırakarak ilerleyen dev gibi bir

kara ayı görünmüş. Hilal ayısı hiddetle kükremiş ve inine girmiş. Kadın bohçasına uzanmış ve bir kapta getirmiş olduğu yiyeceği çıkarmış. Kabı inin dışına bırakmış ve gizlenmek için tekrar sığınağına koşmuş. Ayı, yiyeceği koklamış ve yalpalayarak ininden çıkmış, o kadar yüksek sesle kükremiş ki, küçük kayaları sallayıp yerinden oynatmış. Belli bir mesafede durarak yiyeceğin etrafında dönmüş, birçok kez rüzgârı incelemiş, sonra da bir lokmada hepsini yemiş. Heyula ayı kükremiş, tekrar havayı koklamış ve sonra inine girerek kaybolmuş.

Ertesi akşam kadın aynı şeyi yapmış, yiyeceği ortalık yere bırakmış, ama bu kez sığınağına geri dönmek yerine sadece yarı yola kadar geri çekilmiş. Ayı yiyeceği koklamış, güçlükle ininden çıkmış, gökyüzündeki yıldızları sarsacak şekilde kükremiş, dönmüş, havayı çok dikkatli bir şekilde incelemiş, ama sonunda hepsini yalamadan yutmuş ve yavaş adımlarla inine geri dönmüş. Bu birçok geceler devam etmiş, ta ki koyu mavi bir gece vakti kadın kendisini ayının ininin yakınında bekleyecek kadar cesur hissedene kadar.

Kaptaki yiyeceği inin dışına koymuş ve tam ağzında durmuş. Ayı yiyeceği koklayıp yavaş yavaş dışarı çıktığında, sadece her zamanki yiyeceği değil, küçük bir çift insan ayağı da görmüş. Ayı başını yana çevirmiş ve o kadar yüksek sesle kükremiş ki, kadının bedenindeki kemikler uğuldamış.

Kadın titremiş, ama yerinden ayrılmamış. Ayı zahmetle arka ayaklarının üstüne kalkmış, pençelerini şaklatmış ve öyle bir gürlemiş ki, kadın ayının ağzının kırmızı-kahverengi tavanını bile görebiliyormuş. Ama kaçmamış. Ayı daha çok kükremiş ve kollarını sanki onu yakalayacakmış gibi uzatmış. On tırnağı kadının kafatasının üstünde on tane uzun bıçak gibi asılıymış. Kadın fırtınadaki bir yaprak gibi titremiş, ama olduğu yerde öylece durmuş.

"Ah, lütfen, sevgili ayı," diye yalvarmış; "lütfen, sevgili ayı, bütün

bu yolu kocam için bir ilaca ihtiyacım olduğundan geldim." Ayı ön pençelerini beraberinde bir kar püskürtüsüyle yere indirmiş ve dikkatle kadının korkulu yüzüne bakmış. Kadın bir an için bütün sıradağları, vadileri, nehirleri ve köyleri, ayının çok, ama çok eski gözlerinde yansıyan şekliyle görebileceğini hissetmiş. Üstüne derin bir huzur çökmüş ve titremesi kesilmiş.

"Lütfen, sevgili ayı, bütün bu geçen gecelerde seni besledim. Boynundaki hilalin kıllarından birini alabilir miyim, lütfen?" Ayı duraklamış, bu ufak tefek kadın kolay lokma olur. Ancak birden ona karşı acıma hisleriyle dolmuş. "Doğru," demiş hilal ayısı, "bana faydalı oldun. Kıllarımdan birini alabilirsin. Ama elini çabuk tut, sonra hiç vakit kay- 391
betmeden burayı terk et ve evine dön."

Ayı, koca burnunu, boynundaki beyaz hilal görünecek şekilde kaldırmış, kadın orada ayının kalbinin güçlü atışlarını görebiliyormuş. Bir elini ayının ensesine koymuş ve diğer eliyle bir tane parlak beyaz kıl tutup hızla çekmiş. Ayı şaha kalkmış ve yaralanmış gibi bağırmış. Ve bu acı, daha sonra kızgınlık gösterilerine dönüşerek dinmiş.

"Ah, teşekkür ederim, hilal ayısı, çok teşekkür ederim." Kadın saygıyla yerlere kadar eğilmiş. Ama ayı homurdanmış ve sallana sallana öne doğru bir adım atmış. Kadına anlayamadığı sözlerle, ama bütün hayatı boyunca bir şekilde bildiği sözlerle kükremiş. Kadın dönmüş ve dağdan aşağı bütün gücüyle kaçmış. Koşarak, yıldızlar gibi yaprakları olan ağaçların altından geçmiş. Ve bütün yol boyunca ağaçların o geçsin diye dallarını kaldırmalarına teşekkür etmek için *"Arigato zaishö"* diye bağırmış. Koca ekmek somunlarına benzeyen kayalarda tökezlemiş. Dağa bedenine tırmanmasına izin verdiği için teşekkür etmek üzere "*Arigato zaishö*" diye bağırmış.

Elbiseleri yırtık pırtık, saçları dağılmış, yüzü kirlenmiş bir şekilde de olsa, köye giden taş merdivenleri koşarak inmiş, çamurlu yoldan geçerek kasabanın öte tarafına geçmiş ve yaşlı şifacının ateşi canlı tutmaya çalıştığı kulübeye varmış.

"Bak, bak! Onu ele geçirdim, buldum ve aldım onu, bir hilal ayısı kılı!" diye bağırmış genç kadın.

"Ah, güzel" demiş şifacı, gülümseyerek. Kadına yakından bakmış, bembeyaz kılı almış ve onu ışığa doğru tutmuş. Uzun kılı kocamış elinde tartmış, parmağıyla ölçmüş ve "Ah, evet! Bu sahici bir hilal ayısı kılı," diye açıklamış. Sonra birdenbire dönmüş ve kılı ateşin derinlerine atmış; kıl orada patırdamış, çatırdamış ve parlak turuncu bir alevle yanarak yok olmuş.

"Hayır!" diye bağırmış genç kadın. "Ne yaptın?"

"Sakin ol. Sorun yok. Her şey yolunda," demiş şifacı. "Dağı tırmanmak için attığın her adımı hatırlıyor musun? Hilal ayısının güvenini kazanmak için attığın her adımı hatırlıyor musun? Ne dediğini, ne işittiğini ve ne hissettiğini hatırlıyor musun?"

"Evet," demiş kadın, "çok iyi hatırlıyorum."

Yaşlı şifacı nazikçe gülümsemiş ve şöyle demiş: "Şimdi lütfen kızım, yeni bakış açın ve bilgilerinle evine git ve kocanla ilişkini aynı yöntemlerle sürdür." ❦

ÖĞRETMEN OLARAK ÖFKE

Bu öykünün ana motifi olan büyülü bir nesnenin aranması, dünyanın her tarafında karşımıza çıkar. Kimi örneklerde seyahati yapan kadındır, kiminde ise erkek. Aranan büyülü şey bir kirpik, bir burun kılı, bir diş, bir yüzük, bir tüy ya da başka bir fiziksel unsur olabilir. Kore, Almanya ve Urallar'da hayvanın bir parçasının ya da postunun hazine olması motifinin çeşitlemelerine rastlanır. Çin'de bağışı yapan çoğu zaman bir kaplandır. Japonya'da öyküdeki hayvan kimi zaman bir ayı, kimi zaman bir tilkidir. Rusya'da aranan nesne bir ayının sakalıdır. Aileme ait bir masalda ise aranan kıl, bizzat Baba Yaga'nın çenesinden alınır.

"Hilal Ayısı" öyküsü, menfez öyküleri dediğim masallar kategorisine girer. Menfez öyküleri salt görünür içeriklerine değil, gizli iyileştirici yapılarına ve derin anlamlarına da bakmamıza izin verir. Bu öykünün içeriği bize sabrın öfke için yararlı olacağını gösterse de, anlattıkları daha çok bir kadının psişede düzeni yeniden kurmak ve böylece kızgın benliği iyileştirmek amacıyla yapması gerekenler hakkındadır.

Menfez öykülerinde bir şeyler dile getirilmek yerine, ima edilir. Bu masalın altyapısı öfkeyle uğraşmak ve onu iyileştirmek için eksiksiz bir modeli açığa vurmaktadır: Bilge ve sakin bir iyileştirici güç aramak (şifacıya gitmek), daha önce hiç kimsenin yaklaşamadığı psişik araziye girme cüretini göstermeyi kabullenmek (dağa tırmanmak), yanılsamaları tanımak (kayaları tırmanmanın üstesinden gelmek, ağaçların altında koşmak), eski ve saplantılı düşünce ve duyguları bertaraf etmek (gömecek akrabaları olmayan huzursuz ruhlarla, *muen-botoke*'yle tanışmak), büyük merhametli Benliğe yalvarmak (ayıyı sabırla beslemek

ve ayının onun şefkatine karşılık vermesi), merhametli psişenin kükreyen yanını anlamak (ayının, merhametli Benliğin, uysal olmadığını görmek).

Öykü bu psikolojik bilgileri gerçek hayatlarımızda uygulamanın (dağdan inip köye geri dönmenin) önemini gösterir, iyileşmenin tek bir fikirde değil, arayış ve uygulama sürecinde (kılın yok edilmesi) olduğunu öğretir. Öykünün özü şudur: "Bütün bunları öfkene uygula, her şey iyi olacak" (şifacının kadına eve gidip bu ilkeleri ilişkisine uygulamasını önermesi).

Bu öykü, kahramanın şu ya da bu türden yaralı, yalnız bir yaratığa başvurması ya da yalvarmasıyla başlayan bir grup öyküden biridir. Eğer öyküye bütün bileşenleri sadece bir kadının psişesinin bir parçasıymış gibi bakarsak, psişenin savaştan eve dönen koca imgesiyle temsil edilen çok öfkeli ve eziyet çekmiş bir bölgeye sahip olduğunu görebiliriz. Psişenin seven ruhu, yani adamın karısı, aşkıyla birlikte huzur içinde ve yeniden sevgi dolu yaşayabilmek için bu kızgınlık ve öfkeye bir derman bulma görevini üstlenir. Bu tüm kadınlar için değerli bir çabadır, çünkü sonuçta öfkeyi tedavi edebilir ve genellikle bağışlamaya giden yolu bulabiliriz.

Masal bize, gerek taze gerekse de eski öfkeleri şifaya kavuşturmak için arayışa geçmek kadar sabrın da iyi bir şey olduğunu göstermektedir. Her insanın iyileşmesi ve içgörü kazanması farklı biçimlerde olsa da, öykü, bu sürecin nasıl ele alınacağına dair ilginç fikirler ileri sürmektedir.

Altıncı yüzyıl başında Japonya'da Shotoku Taishi adlı büyük bir filozof-prens yaşıyordu. Başka şeylerin yanında, insanın hem içsel hem de dışsal dünyalarda psişik çalışmalar yapması gerektiğini öğretiyordu. Ayrıca, her insana, her yaratığa ve *her duyguya* tahammül etmeyi de öğretiyordu. Duyguların dengeli bir şekilde değerlendirilmesi kesinlikle bir kendine-saygı duyma işidir.

Kaba ve kirli duygular bile, enerjiyle çakıp patlayan bir ışık formu olarak anlaşılabilir. Öfkenin ışığını olumlu bir tarzda, normalde göremeyeceğimiz yerleri görmek için kullanabiliriz. Öfke, olumsuz kullanıldığında ülsere yol açan bir asit gibi yakar; psişenin tüm narin katmanlarını delip geçen bir kara delik oluşturana kadar, ufak bir nokta üzerinde yoğunlaşarak tahrip eder.

Ama başka bir yol daha vardır. Tüm duygular, öfke bile, bilgiyi, içgörüyü, bazılarının aydınlanma dediği şeyi taşır. Öfkemiz, bir süreliğine, bir öğretmene... çok çabuk başımızdan savamayacağımız, ama uğruna dağa tırmanabileceğimiz, ondan bir şeyler öğrenmek ve onunla iç-

sel olarak başa çıkabilmek için çeşitli imgeler yoluyla kişileştirebileceğimiz, böylece sonuç olarak dünyada yararlı bir hale ya da tekrar toz haline gelmesine izin vereceğimiz bir şeye dönüşebilir. Tutarlı bir hayatta, öfke tek başına bir şey değildir. Dönüştürücü çabalarımızı bekleyen bir tözdür. Öfkenin döngüsü diğer herhangi bir döngü gibidir; yükselir, iner, ölür ve yeni bir enerji olarak serbest kalır. Öfke konusuna dikkatle eğilmek, dönüşüm sürecini başlatır.

Kişinin öfkeden ders almak, böylece onu dönüştürmek için kendisine izin vermesi, öfkeyi dağıtır. İnsanın enerjisi başka alanlarda, özellikle de yaratıcılık alanında kullanılmak üzere geri döner. Kimileri, süreğen öfkeleri sayesinde yaratabildiklerini iddia ederlerse de, sorun öfkenin ortak bilinçdışına –o sınırsız hayali imgeler ve düşünceler dağarına– girişi sınırlamasıdır. Bu durumda, öfke sayesinde yaratan bir kişi, yeni hiçbir şey ortaya koymaksızın, tekrar tekrar aynı şeyleri yaratma eğiliminde olacaktır. Dönüşmemiş öfke, ne kadar baskı görmüş, incinmiş ve eziyet çekmiş olduğumuza dair değişmez bir mantra haline gelebilir.

Kendini bildi bileli öfkeli olduğunu iddia eden ve birlikte uygulamalar yaptığım sanatçı dostlarımdan biri, öfkesiyle başa çıkma konusunda kendisine önerilen tüm yardımları reddeder. Savaşa dair senaryolar yazdığında insanların ne kadar kötü olduklarını yazar; kültüre dair senaryolar yazdığında aynı kötü karakterler yine ortaya çıkar. Sevgiye dair senaryolar yazdığında aynı kötü niyetleri taşıyan, aynı kötü insanlar görünür. Öfke, iyi bir şeyin ortaya çıkabileceğine dair güvenimizi aşındırır. Umut etmek için bir şeyler olmalıdır. Ve umudun yitirilmesinin ardında genellikle öfke vardır; kızgınlığın ardında acı; acının ardında ise bazen yakın zamanlarda yaşanmış, ama çoğunlukla uzun süre önce meydana gelmiş şu ya da bu türden bir eziyet yatar.

Travma sonrasına ilişkin yapılan tıbbi çalışmalardan biliyoruz ki, zedelenmeyle ne kadar çabuk ilgilenilirse etkileri de o kadar az yayılmakta ya da kötüleşmektedir. Yine bir travma ne kadar çabuk ele alınır ve sınırlandırılırsa, iyileşme süresi de o kadar kısalır. Bu, psikolojik travma için de geçerlidir. Çocukken bir bacağımız kırılsaydı ve aradan otuz yıl geçmesine rağmen hâlâ uygun bir şekilde yerine oturtulmamış olsaydı, halimiz nice olurdu?

Özgün travma, bağışıklık ve iskelet sistemleri, hareket kalıpları gibi bedendeki diğer sistemler ve ritimlerde de büyük yıkıma neden olur. Eski psikolojik travmada olan da kesinlikle budur. Birçokları için o sırada bir önem arz etmemiş veya görmezden gelinmiş ya da ihmal edilmiştir. Şimdi artık, deyim yerindeyse, savaştan eve dönülmüştür, ama

bedensel ve zihinsel açılardan hâlâ sanki savaştaymış gibi hissedilmektedir. Ancak, öfkeye çözümler aramak, ona neyin sebep olduğunu, ona karşı neler yapabileceğimizi araştırmak yerine öfkeyi –yani, travmanın serpintilerini– içimizde taşırsak, hayatımızın geride kalan kısmında kendimizi öfkeyle dolu bir odaya kapatmış oluruz. İster aralıklarla isterse de başka periyotlarla ortaya çıksın, yaşamanın yolu bu değildir. Düşüncesiz ve denetimsiz öfkenin ötesinde bir hayat vardır. Masalda gördüğümüz gibi, bu türden bir öfkeyi sınırlamak ve iyileştirmek bilinçli bir çalışma gerektirir. Ama bunu yapabiliriz. Aslında, sadece adım adım tırmanmasını bilmek yeterlidir.

ŞİFACIDAN YARDIM İSTEMEK: DAĞA TIRMANMAK

Öyleyse, terbiyeli davranmak ve öfkemizi hissetmemek ya da onu yüz kilometre yarıçapındaki her canlıyı yakıp yok etmek için kullanmak yerine, önce bir sandalye çekip, öfkeden yanımıza oturmasını istemek, onunla birlikte çay içmek, bu ziyaretçiyi neyin davet ettiğini bulabilmek için onunla biraz sohbet etmek daha iyidir. Öfke, başlangıçta öyküdeki kızgın koca gibi davranır. Konuşmak istemez, yemek istemez, sadece orada öylece oturup bakmak, sövüp saymak ya da yalnız kalmak ister. Bu hassas noktada şifacıyı, en bilge benliğimizi, egonun tedirginliğinin ve kızgınlığının ötesini görmek için en iyi kaynaklarımızı çağırırız. Şifacı her zaman uzağı-görendir. Bize bu duygusal kabarmayı incelemenin ne gibi yararları olabileceğini söyleyebilendir.

Peri masallarındaki şifacılar genel olarak psişenin sakin ve tasasız yönünü temsil ederler. Dünya, dışarıdan bakıldığında parçalanıyor gibi görünse de, içerideki şifacı bütün bunlardan etkilenmez ve devam etmenin en iyi yolunu görmek için dinginliğini korur. Her kadının psişesi bu "tamirci"yi içerir. O, vahşi ve doğal psişenin bir parçasıdır ve biz onunla birlikte doğarız. Eğer onun bulunduğu yerin izlerini yitirdiysek, öfkeye neden olan duruma dinginlikle bakarak, kendimizi geleceğe yansıtarak ve bu bakış açısından yola çıkarak neyin geçmiş davranışlarımızdan gurur duymamıza neden olacağına karar vererek ve en nihayetinde de buna uygun davranarak onu yeniden çağırabiliriz.

Saygısızlık, üzüntü, ihmal ya da çocukluk yıllarına özgü aşırı belirsizlik[1] gibi durumlarla karşılaştığımızda, hayatın ve kültürün çeşitli yönlerine ilişkin doğal olarak hissettiğimiz hiddet ve kızgınlık da şid-

1. Ailede ve yakın kültürel çevrede.

detlenir. Bu şekilde zedelenmiş olan bir kişi daha fazla incinmeye karşı fazlasıyla duyarlıdır ve bunlardan kaçınmak için bütün savunma mekanizmalarını kullanır.[2] Büyük miktarlarda güç kaybı, yani bakılmaya, saygı gösterilmeye ve ilgilenilmeye değer olduğumuza dair kesinliğin yitirilmesi, aşırı üzüntüye neden olur ve tüm bunların öfkelendirdiği çocuk büyüdüğünde kendisine bu şekilde zarar verilmesine bir daha asla izin vermeyeceğine yemin eder.

Ayrıca, eğer bir kadın ailesi tarafından, başkalarından daha az olumlu beklentilere sahip olacak şekilde ve özgürlüğüne, davranışlarına, diline vb yönlerine sert kısıtlamalar getirilerek büyütülmüşse, muhtemelen ona özgün olayları anımsatan konular, ses tonları, jestler, sözler ve diğer duyusal tetikleyiciler yüzünden öfkesi de normal seyrinden taşacaktır.[3] Bazen hangi konularda akıldışı bir hiddete kapıldıklarını yakından gözlemleyerek yetişkinlerin, çocukluk yaralarına dair bilinçli tahminler yapılabilir.[4]

2. İçgüdüye, egoya ve tine çocuklukta gelen hasarlar çocuğun haşin bir şekilde ihmal edilmesinden, onu işitmemek ya da görmemekten, çocuğa içgörüyle değilse bile en azından uygun bir itidal payıyla yaklaşmamaktan doğar. Birçok kadının vaatlerin yerine getirileceğine, ağırbaşlılıkla muamele göreceğine, acıktığında besine sahip olacağına, konuşmak, düşünmek, hissetmek ve yaratmak özgürlüğü olacağına dair makul beklentileri büyük yaralar alır.

3. Bazı bakımlardan eski duygular psişedeki zihinsel bir dizi piyano teli gibidir. Üstten gelen bir gürültü zihindeki tellerde korkunç bir titreşime neden olabilir. Bu teller hiç dokunmadan çalıp söylemeye de hazır olabilir. Özgün olayla aynı üst perdeleri, sözcükleri, görsel özellikleri taşıyan olaylar, kişinin eski malzemenin "çalıp söylemesini" önlemek için "kavga etmesine" neden olur.

Jungcu psikolojide büyük duygu tonlarının bu püskürmesine, bir kompleksin kümelenmesi denir. Bu tür davranışları nörotik olarak damgalayan Freud'dan farklı olarak Jung bunu aslında tutarlı bir yanıt, daha önce zarar görmüş, eziyet çekmiş, korkmuş ya da yaralanmış olan hayvanların yaptıklarına benzeyen bir yanıt olarak değerlendirmiştir. Hayvan özgün yaralayıcı olaylara benzeyen kokulara, hareketlere, aletlere, seslere tepki verme eğilimindedir. İnsanlarda da aynı tanıma ve yanıt örüntüsü vardır.

Birçok kişi eski kompleks malzemesini harekete geçiren kişilerden ya da olaylardan uzak durarak bunları denetler. Bu kimi zaman makul ve yararlıdır, ama kimi zaman da değildir. Bu durumda bir erkek kendisini döven babasınınkine benzeyen kırmızı saçları olan bütün kadınlardan kaçınabilir. Bir kadın bütün gergin tartışmalardan kaçınabilir, çünkü bu onda çok şeyi ortaya çıkarır. Bununla birlikte, komplekslere aldırış etmeden her tür durumda kalma yeteneğimizi güçlendirmeye çalışınız, çünkü bu kalma gücü bize dünyada bir ses kazandırır. Bize çevremizdeki şeyleri değiştirme yeteneği veren şey budur. Eğer yalnızca komplekslerimize tepki veriyorsak, hayatımızın geri kalanında bir delikte gizleniriz. Eğer bunlara katlanma gücü kazanabilirsek, onları müttefik olarak kullanabiliriz, örneğin isteklerimiz için dişimizle tırnağımızla savaşmak için eski öfkemizden yararlanabiliriz, o zaman birçok şeyi biçimlendirebiliriz, yeniden şekillendirebiliriz.

4. Gerçekten de organik beyin sendromu bozuklukları vardır ve bunlarda denetim dışına çıkmış öfke belirgin bir özelliktir ve psikoterapiyle değil, ilaçla tedavi edilir. Ama burada daha önceki şu ya da bu türden psikolojik eziyetlerin hatırlanmasıyla hareke-

Biz öfkeyi yaratıcı bir kuvvet olarak kullanmak isteriz. Onu değişmek, gelişmek ve korunmak için kullanmak isteriz. Bu yüzden, bir kadın, ister çocuklarından biriyle güç mücadelesi yaşıyor, isterse de bir tür uzun süreli, dağlayıcı bir yanıkla ilgileniyor olsun, şifacının bakış açısı aynıdır: Dinginlik sağlandığında öğrenme olabilir, yaratıcı çözümler olabilir, ama içeride ya da dışarıda bir ateş fırtınası koptuğunda her şeyi alev alev yakar ve geride külden başka bir şey bırakmaz. Geriye dönüp baktığımızda eylemlerimizden onur duymak isteriz. Kendimizi neden öfkeli hissettiğimizi açıklayabilecek bir şeyler göstermek isteriz.

Kimi zaman öğretici bir dinginliğe doğru ilerlemeden önce, öfkemizi açığa vurmaya ihtiyaç duyduğumuz doğrudur, ama bunun bir çeşit denetim altında yapılması gerekir. Aksi halde bu, benzine yanan bir kibrit atmaya benzer. Şifacı, evet, der, bu öfke değiştirilebilir, ama başka bir dünyadan, içgüdüsel dünyadan, hayvanların hâlâ konuştuğu ve ruhların yaşadığı dünyadan bir şeye –insan imgeleminden bir şeye– ihtiyacım var.

Budizmde *nyübu* denen ve kendini tanımak ve Yüce-olanla bağlantılarını yeniden kurmak amacıyla dağlara çıkmaya karşılık gelen bir arayış eylemi vardır. Toprağı hazırlamak, ekmek ve hasat döngüleriyle

---

te geçen öfkeden söz ediyoruz. Şunu da ekleyebilirim ki, "duyarlı" bir üyenin olduğu ailelerde, ailenin farklı psikolojik donanıma sahip olan diğer çocukları aynı şekilde muamele görseler bile kendilerini eziyet görmüş gibi hissetmeyebilirler.

Çocukların farklı ihtiyaçları, farklı "deri kalınlıkları, acıyı algılamada farklı kapasiteleri" vardır. Deyim yerindeyse, en az "alıcıları" olan çocuk, istismarı bilinçli olarak en az hissedecektir. En çok duyargaları olan çocuksa, her şeyi bilinçli olarak hissedecek, belki başkalarının yaralarını da duyumsayacaktır. Bu gerçek olma ya da gerçek olmama meselesi değil, etraftaki iletileri alma yeteneğine sahip olma meselesidir.

Çocuk yetiştirmeyle ilgili olarak her çocuğun "kitaba göre" değil, ona özgü duyarlıkların, kişilik özelliklerinin ve yeteneklerin gözlenmesiyle öğrenilenlerden hareketle yetiştirilmesi gerektiği yönündeki eski düstur çok güzel bir öğüttür. Doğanın dünyasında uzun bir filodendron da, bir söğüt de güzeldir, ama ilki sonsuz gibi görünen bir süre susuz yaşayabilirken, çok daha büyük ve ağır olan ikincisi yaşayamaz. Bu doğal çeşitlenme insanlarda da vardır.

Ayrıca, yetişkin biri öfkelendiğinde ya da bunu dışavurduğunda, bunun mutlaka çocukluğundaki bitmemiş bir işin işareti olduğu gibi bir yanlış anlayış oluşmamalıdır. Haklı ve açık öfkeye de çok ihtiyaç ve yer vardır, özellikle bir adım öncesinde tatlı ila orta ses tonlarında bilince yönelik çağrılar yapıldığı ve işitilmeden kaldığı zamanlarda. Öfke, dikkat çekme hiyerarşisinin bir sonraki adımıdır. Bununla birlikte, olumsuz kompleksler normal öfkeyi ateşleyerek yakıp yıkıcı bir öfkeye çevirebilir; olayı başlatan hemen her zaman çok ufak bir şeydir, ama çok büyük önem taşıyan bir şeymiş gibi tepki gösterilir. Birçok açıdan çocukluğun uyumsuzlukları, o dönemde deneyimlenen hırpalanmalar erişkin olarak üstlendiğimiz davaları olumlu bir şekilde etkileyebilir. Büyük politik, akademik ya da başka türden kabilelere ya da "ailelere" önderlik eden birçok lider bunu kendi yetişme koşullarının sunduğundan çok daha besleyici ve sağlıklı bir tarzda yapmaktadır.

ilişkili çok eski bir törendir bu. Mümkünse gerçek dağlara çıkmak da yararlı olabilir, ama altdünyada, insanın bilinçdışında da dağlar vardır ve ne mutlu ki, hepimiz kendi psişelerimizde altdünyaya giden kapılara sahibiz ve bu sayede yenilenmek amacıyla hiç vakit kaybetmeden dağlara çıkabiliriz.

Mitoslarda dağ bazen, daha sonraki düzeye çıkmadan önce erişilmesi gereken ustalık düzeyini betimleyen bir simge olarak anlaşılır. Dağın en aşağıdaki kısmı, yani yamaçlar, genellikle bilinçlenmeye yönelik güçlü isteği temsil eder. Yamaçlarda ortaya çıkan her şey, bilincin olgunlaşmasıyla ilgili görülür. Dağın orta kısmı genellikle sürecin dikleşen kısmı, daha alt düzeylerde öğrenilen bilgiyi test eden kı-
398 sım olarak düşünülür. Yüksek dağlar, yoğunlaşmış bilgiyi temsil eder; orada hava incedir, görevin peşini bırakmamak dayanıklılık ve kararlılık gerektirir. Dağın doruğu yaşlı kadının dağın tepesinde yaşadığı mitte rastlanılan türden ya da bu öyküdeki bilge yaşlı ayı gibi en temel bilgelikle karşılaşmayı temsil eder.

Demek ki, elimizden daha başka ne geleceğini bilmediğimizde dağa gitmek iyidir. Hakkında pek bir şey bilmediğimiz arayışlar bizi kendine çektiğinde, bu hayatı yaratır ve ruhu geliştirir. Bilinmeyen dağa tırmanmakla, içgüdüsel psişeye ve onun yetenekli olduğu yaratıcı eylemlere dair gerçek bilgiyi kazanırız – zaten hedefimiz de budur. Öğrenmek herkes için farklı bir şekilde gerçekleşir. Ama vahşi bilinçdışından çıkan ve döngüsel olan içgüdüsel bakış açısı hayatı, hayatımızı anlamlı kılan tek bakış açısı olmaya başlar. Daha sonra ne yapılacağı konusunda bizi şaşmaz bir şekilde bilgilendirir. Bizi özgürleştirecek olan bu süreci nerede bulabiliriz peki? Elbette dağda.

Dağda, herkesin hissettiği ve başlangıçta genellikle haklılık payı olan incinmeyi, menfiliği ve öfkenin kinci yönlerini nasıl dönüştüreceğimize dair başka ipuçları buluruz. Bunlardan biri, ağaçlar ve dağlar geçmesine izin verdiği için kadının teşekkür etmek üzere söylediği "*Arigato zaishō*" ifadesidir. Mecazi anlamında çevrildiğinde bu söz "Sana teşekkürler, Yanılsama" anlamına gelir. Japoncada *zaishō*, meselelere, kendimizle ve dünyayla ilgili derin bir anlayış edinmemizi önleyecek ölçüde yalın bir şekilde bakmak demektir.

Yolun hemen üzerinde belirip onu dalgalanıyormuş gibi gösteren sıcaklık dalgaları gibi, gerçek olmayan bir imge yaratıldığında yanılsama ortaya çıkar. Sıcaklık dalgaları gerçekte vardır, ama yol hiçbir şekilde dalgalanmamaktadır. İşte yanılsama budur. Bilginin ilk parçası doğrudur, ama ikinci parçası, yani sonuç doğru değildir.

Öyküde, dağ, kadının geçişine izin verir ve ağaçlar onun geçebilme-

si için dallarını kaldırır. Bu, bir yanılsamanın kalkmasını simgeler ve kadının arayışına devam etmesini sağlayan budur. Budizmde denir ki, yanılsamanın yedi örtüsü vardır. Her biri ortadan kaldırıldıkça, insan hayatın ve benliğin gerçek doğasının başka bir boyutunu anlar. Örtüleri kaldırmak o kişiyi hayatla ilgili şeylere tahammül edecek; olayların, insanların ve şeylerin örüntülerini inceleyecek ve en nihayetinde de ilk izlenimlerini ciddiye almayıp şeylerin arkasına ve ötesine bakmayı öğrenecek kadar güçlü kılar.

Budizmde örtülerin kaldırılması, aydınlanma için zorunludur. Bu masaldaki kadın, öfkenin karanlığına ışık getirecek bir yolculuktadır. Bunu anlamak için dağdaki gerçekliğin birçok katmanının da anlaşılması gerekmektedir. Hayata dair çok fazla yanılsamalara sahibiz. "O güzel biri, o halde arzulanabilir" bir yanılsama olabilir. "Ben iyiyim, o halde kabul görürüm" de bir yanılsama olabilir. Gerçeğimizi aramak için etrafa baktığımızda, yanılsamalarımızı defetmek için de bakarız. Bu yanılsamaların, ki Budizmde buna "aydınlanmanın engelleri" denir, arasından etrafı görebildiğimizde öfkenin gizli tarafını da keşfedebiliriz.

Öfke konusunda sık rastlanan bazı yanılsamalar şunlardır: "Öfkeme yenilirsem, değişmiş olurum; daha zayıf bir hale gelirim" (ilk önerme doğru, ama sonuç doğru değil). "Öfkemi babamdan (annemden, büyükannemden vs) öğrendim ve hayatım boyunca bu şekilde hissetmeye mahkûmum" (ilk ifade doğru, ama sonuç doğru değil). Araştırarak, sorarak, ağaçların altına bakarak ve dağın gövdesine tırmanarak bu yanılsamalara meydan okuyabiliriz. Doğamızın gerçekten vahşi olan yönüyle; hayatın, öfkenin, sabrın, kuşkunun, ihtiyatlılığın, sır saklamanın, mesafe bırakmanın ve becerikliliğin ... hocası olan hilâl ayısıyla karşılaşma riskine girdiğimizde yanılsamalarımızı yitiririz.

Kadın dağdayken kuşlar ona doğru uçar. Bunlar onları besleyecek, rahat ettirecek ve gömecek bir ailesi olmayan *muen-botoke*'lerdir, ölü insanların ruhlarıdır. Onlar için dua ettiği zaman, onların ailesi olur, onlara göz kulak olur ve rahat ettirir. Bu, psişenin öksüz bırakılmış ölülerini anlamak için yararlı bir yoldur. Bunlar, bir kadının hayatındaki erken ölümden mustarip ve onun öfkesine derin bir katkısı bulunan yaratıcı düşünceler, kelimeler ve fikirlerdir. Şöyle ya da böyle, öfkenin uygun bir şekilde gömülmemiş hortlakların sonucu olduğu söylenebilir. Bu bölümün sonundaki *Descansos* başlığı altında, bir kadının psişesinin *muen-botoke*'siyle nasıl başa çıkılacağına yönelik düşünceler bulacaksınız.

Öyküdeki gibi, içgüdüsel psişeyi (bilge ayıyı) yatıştırmak ve ona ki-

lise, ibadet, arketipsel psikoloji, düş hayatı, sanat, kayalara tırmanmak, kano kullanmak, seyahat etmek ya da başka herhangi bir şekilde tinsel gıda sunmayı sürdürmek değerli bir görevdir. Ayının gizine yaklaşmak için ona besin verilir. Öfkeye bu şekilde çekidüzen verilmesi başlı başına bir yolculuktur; bu yolculuk sırasında yanılsamalardan sıyrılınır, öfke öğretmen gibi görülür, içgüdüsel psişenin yardımı istenir, eski ölüler gömülür.

TİN AYISI

400 Ayı simgesi bize, öfkeli benlikle ilgili olarak, tilkiden, porsuktan ya da kuşlardan farklı ne öğretir? Eskilere göre, ayı yeniden dirilişi simgeler. Uzun bir süre uykuya dalar, kalp atışı neredeyse sıfıra düşer. Erkek genellikle dişiyi kış uykusuna yatmadan hemen önce gebe bırakır, ama mucizevi bir şekilde yumurta ve sperm hemen birleşmez. Uzunca bir süre dişinin rahim çorbasında ayrı ayrı yüzerler. Kış uykusunun sonuna yakın yumurta ve sperm birleşir ve hücre bölünmesi başlar, böylece yavrular annenin uyandığı, yani tam yeni yavrularına bakıp eğitebileceği bir zaman olan, ilkbaharda doğar. Sadece kış uykusundan, sanki ölümden kalkmış gibi uyanışından dolayı değil, yeni yavrusuyla birlikte uyandığı için de bu dişi ayı hayatlarımız için, ölmüş gibi görünen bir şeyden geri dönüş ve çoğalma için engin bir metafordur.

Ayı, birçok avcı Tanrıçayla birlikte görülür: Grekler'deki ve Roma'daki Artemis ve Diana ile Latin kültürlerden miras kalan çamur kadın tanrılar *Muerte* ve *Hecotepl*. Bu Tanrıçalar, kadınlara her şeyin psişik boyutlarını izleme, bilme, "didikleme" gücü bağışlıyorlardı. Japonlar için ayı, sadakatin, bilgeliğin ve gücün simgesidir. Ainu kabilesinin yaşadığı kuzey Japonya'da ayı Tanrıyla doğrudan konuşabilir ve geriye dönerek insanlara mesaj getirir. Hilal ayısı, kendi amblemi de hilal olan Budist Tanrıça Kwan-Yin tarafından boğazına beyaz işaret konulmuş kutsal bir varlık olarak değerlendirilir. Kwan-Yin, Derin Şefkat Tanrıçası'dır ve ayı onun temsilcisidir.[5]

Psişede ayı, insanın hayatını, özellikle de duygu hayatını düzenleme yeteneği olarak anlaşılabilir. Ayılara özgü güç, döngüler şeklinde hareket etme, hep tetikte olma ya da daha sonraki döngü için enerjiyi

5. Japon mirasına bağlı yaşlı anlatıcılardan "değerli bir figür olarak ayı" teması üzerine işittiğim bir varyasyonda, ayıya büyük saygı duyan insanlar arasında yeni bir hayat hüküm sürmemesi için ayı kötücül bir kuvvet tarafından boğazlanır. Ayının cesedi çok büyük bir üzüntü ve yas eşliğinde gömülür. Ama bir kadının mezarın üstüne düşen gözyaşları ayıyı tekrar hayata döndürür.

yenileyen kış uykusuna yatarak dinginleşme yeteneğidir. Ayı Simgesi duygusal hayat için sürekli bir tür basınç-ölçer bulundurmanın mümkün olduğunu ve özellikle aynı anda hem öfkeli hem de cömert olunabileceğini öğretir. Kişi suskun ve değerli olabilir. İnsan özel arazisini koruyabilir, sınırlarını netleştirebilir, gerekirse gökyüzünü sallayabilir, ama bütün bu süre içinde aynı zamanda ulaşılabilir, el altında ve verimli de olabilir.

Ayının boğazından alınan kıl bir tılsımdır, öğrendiklerini anımsamanın bir yoludur. Gördüğümüz gibi, bu paha biçilemez bir şeydir.

DÖNÜŞTÜRÜCÜ ATEŞ VE DOĞRU EYLEM

Ayı, kadına büyük bir merhamet gösterir, kıllarından birini koparmasına izin verir. Kadın da, dağa tırmanırken içinden geldiği gibi söylediği tüm jest, şarkı ve duaları yineleyerek dağdan hızla iner. Koşarak şifacıya gelir, çok endişelidir. Şöyle düşünmüş olabilir: "Bak, başardım, bana dediklerini yaptım. Dayandım. Zafere ulaştım." Nazik biri olan yaşlı şifacı bir an durur, kadının başarısının tadını çıkarmasına izin verir ve sonra güçlükle elde edilen kılı ateşe atar.

Kadın şaşırmıştır. Bu deli şifacı ne yapmıştır böyle? "Evine git!" der şifacı. "Öğrendiklerini uygula." Zen öğretisinde kılın ateşe atıldığı ve şifacının o yalın sözcükleri söylediği *bu* an, gerçek aydınlanma anıdır. Aydınlanmanın dağda olmadığına dikkat edin. Hilal ayısının kılının yakılmasıyla birlikte büyülü tedavi tasarısı da yok olur ve böylece, aydınlanma ortaya çıkar. Hepimiz bu sorunla karşılaşırız, çünkü hepimiz sıkı çalışırsak ve çok kutsal bir arayışımız varsa bir ışığın yanacağını ve her şeyi sonsuza kadar düzenli kılacak olan bir şeye, bir maddeye, şu ya da bu malzemeye rastlayacağımızı umarız.

Ama olaylar bu şekilde yürümez ve tam olarak öyküde anlatıldığı gibi bir gelişme gösterir. Evrendeki bütün bilgilere sahip olabiliriz, ki bu da tek bir şeye indirgenebilir: Pratiğe. Tek yapmamız gereken, eve gidip bildiklerimizi adım adım yürürlüğe sokmaktır. Gerekli sıklıkta veya mümkün olduğunca uzun bir süre ya da sonsuza değin, artık hangisi daha uygunsa. Bir insanın öfkesinin tepesine çıkmak üzere olduğunu ve bir zanaatkârın ustalığıyla ne yapması gerektiğini bilmesi çok güven vericidir: Bu yapılacaklar arasında öfkenin ortaya çıkmasını beklemek, yanılsamaları bırakmak, öfkeyi dağa çıkarmak, onunla konuşmak, ona bir öğretmen olarak saygı göstermek gibi unsurlar yer alır.

Bu öyküde bize birçok işaret, dengeyi kurma konusunda birçok fi-

kir verilmiştir: Sabırlı olmak, öfkeli kişilere içebakış ve sorgulama yoluyla öfkelerinin üstesinden gelmeleri için zaman tanımak ve şefkat göstermek. Eski bir söz vardır:

Zen'den önce dağlar dağdı, ağaçlar ağaç.
Zen sırasında dağlar ruhların tahtıydı
ve ağaçlar bilgeliğin sesi.
Zen'den sonra dağlar dağdı, ağaçlar da yine ağaç.

Kadın dağdayken her şeyin büyülü olduğunu öğrenir. Dağdan indiğinde ise büyülü olduğu söylenen kıl, yanılsamayı yok eden ateşte yanmıştır ve artık "Zen'den sonraki" zamandır. Hayatın tekrar dünyevileşmesi beklenir. Yine de dağda epey deneyim edinmiştir. Bilgilenmiştir. Öfkenin içinde sıkışıp kalmış olan enerji, başka şeyler için kullanılabilir.

Öfkeyle uzlaşan bir kadın, artık yeni bilgilerle, yeni bir duyguyla dünyevi hayata döner; hayatını daha ustalıkla yaşayabilir. Yine de gelecekte bir gün bir şey –bir bakış, bir söz, bir ses tonu, kendini iradesi dışında himaye altına alınmış, değeri bilinmemiş ya da kullanılmış hissetme hali, bunlardan herhangi biri– çıkagelir. O zaman, bu acısından arta kalan şeyler ateşi tutuşturur.[6]

Eski yaralardan kalan öfke, şarapnel yarasının sebep olduğu travmaya benzer. Merminin darmadağın olmuş metalinden kalan tüm parçalar toplanabilir, ama en küçük parçalar içeride kalır. Çoğu çıkarıldığına göre, sorun olmayacağı düşünülür. Ama öyle olmaz. Bazı durumlarda, bu en ufak parçalar içeride dönüp durur ve öfkeyi doğuran yaranın ilk anda hissetirdiğine benzer bir sızıya neden olur.

Ancak, bu kabarmanın nedeni ilk halindeki büyücek öfke değil, hiç-

6. Eski, kemikleşmiş öfkenin parça parça ya da kat kat serbest bırakılması kadınlar için temel bir yükümlülüktür. En iyisi bu bombayı infilak ettirmek ve masum insanların yakınında ateşlememek için tarlalara atmaya çalışmaktır. Onu yararlı olabilecek ve zarar vermeyecek bir şekilde boşaltmaya çalışmak değerli bir çabadır. Çoğu kez bir kişinin ya da projenin sürekli duyulması ya da görülmesi bizi iyice kızdırabilir. Ne olursa olsun, bu uyarandan uzaklaşmak iyi olur. Bunu yapmanın birçok yolu vardır; oda değiştirmek, yol değiştirmek, konu değiştirmek, manzarayı değiştirmek vs. Tüm bunlar fazlasıyla işe yarar.
Yavaş yavaş ona kadar saymakla ilgili eski atasözü bunun ardındaki güçlü gerekçedir. Eğer ilk kızgınlık sırasında sistemlerimize dökülen adrenalin ve "kavga"yla ilgili diğer kimyasal maddelerin akışını geçici olarak durdurabilirsek, daha önce yaşanan travmalar etrafında devinen duygu ve tepkilere sürüklenme riskini de bozguna uğratabiliriz. Kendimize bir alan yaratamazsak, kimyasal maddeler uzun bir zaman boyunca dökülmeye devam eder, bu da bizi, içimizde buna yönelik bir güdülenme hissetmiş olalım ya da olmayalım, giderek artan düşmanca davranışlara iter.

bir zaman bütünüyle çıkarılamayan, psişede kalmaya devam ederek onu tahriş eden küçük parçacıklarıdır. Ayrıca, bu parçacıklar neredeyse ilk yara kadar şiddetli bir ağrıya neden olur. Bu durumdaki bir kişi, ağrının tamamen ortaya çıkmasından endişe ederek iyice gerginleşir, bu ise sonuçta daha fazla ağrıya yol açar. O zaman, üç cephede birden ağır manevralara girişmek gerekir: Bu manevralardan biri, dışarıdaki olayı sınırlamaya çalışmaktır; bir diğeri, içerideki eski yaradan yayılan ağrıyı sınırlamaya uğraşmaktır ve üçüncüsü ise başımızı psikolojik bir siperin içine çekmiş bir halde koşarak konumumuzun güvenliğini teminat altına almaya çalışmaktır.

Tek bir kişiden bunların hepsini bir kerede nakavt etmeye çalışmasını, yani üç kişilik bir çete gibi davranmasını istemek çok fazladır. Tüm bunların ortasında durup geri çekilmenin ve yalnız kalmanın zorunlu olmasının nedeni budur. Bir yandan iç organlarınızın paramparça olduğunu hissederken, bir yandan kavga etmeye çalışmanız çok fazladır. Dağa tırmanmış olan bir kadın geri çekilir, önce eski olaylarla, ardından ise daha yeni olaylarla cebelleşir; derken konumunu belirler, yakalarını silkeler, kulaklarını diker ve ağırbaşlılıkla hareket etmek için tekrar dışarı çıkar.

Hiçbirimiz tarihimizden kaçamayız. Elbette onu geride bırakabiliriz, ama o her koşulda orada durur. Bununla birlikte, eğer bu işlerin üstesinden kendiniz için gelirseniz öfkeyle aranızda bir köprü kurabilirsiniz ve sonunda her şey sükunete kavuşup iyiye ulaşır. Mükemmel olmaz, ama idare eder. İlerleyebilirsiniz. Şarapnel öfkesinin miyadı dolar. Her defasında onunla daha iyi başa çıkabilirsiniz, çünkü şifacının tekrar ne zaman çağırılacağını; dağa çıkmanın vaktini; şu anın, geçmişin kusursuz ve hesaplanmış bir tekrarı olduğu yanılsamasından kendinizi kurtarmayı bilirsiniz. Bir kadın aynı zamanda hem öfkeli, hem de yücegönüllü olabileceğini unutmaz. Öfke, böbrek taşına benzemez -yeterince uzun bir süre beklerseniz düşmez. Hayır, hayır. Doğru hareketi yapmalısınız. O zaman geçip gider ve hayatınızda daha fazla yaratıcılık olur.

HAKLI ÖFKE

Öteki yanağını dönmek, yani adaletsizlik ya da kötü muamele karşısında sessiz kalmak, çok hassas bir şekilde değerlendirilmelidir. Pasif direnişi Gandhi'nin kitlelere öğrettiği gibi politik bir araç olarak kullanmak bir şeydir; ailede, toplumda ya da dünyadaki çürümüş ya da adil

olmayan bir iktidar gibi çekilmez bir durum karşısında kadınların hayatta kalabilmeleri için seslerini çıkarmamaya özendirilmesi ya da zorlanması ise tamamen başka bir şey. Bu durumda, kadınlar vahşi doğalarından koparılırlar, suskunlukları da huzuru değil, zarar görme tehlikesine karşı ördükleri büyük savunmayı gösterir. Sadece o kadının suskunluğuna bakarak, bunun hayatı her zamanki haliyle onayladığı anlamına geldiğini düşünmek ise tümüyle yanlıştır.

Gökleri sarsan bir öfkeyi serbest bırakmanın zorunlu hale geldiği anlar vardır. Sahip olunan bütün ateş gücünü serbest bırakmanın da zamanı gelir – gerçi böylesi anlar nadirdir, ama varlıklarından şüphe duyulmamalıdır. Bu, ciddi bir saldırıya yanıt olmalıdır; saldırı ise çok büyük ve ruha ya da tine karşı gerçekleştirilmiş olmalıdır. Öncelikle, değişime yönelik diğer makul yolların hepsi kullanılmalıdır. Bunlar başarısız olursa, doğru zamanı seçmemiz gerekir. Öfkenin tam anlamıyla ortaya çıkmasına uygun olan zamanlar vardır. Kadınlar, aşağıdaki masaldaki adam gibi, içgüdüsel benliğe dikkat ettiklerinde, bunun zamanını bilirler. Sezgisel olarak bilir ve hareket ederler. Doğru olan da budur. Yağmur kadar doğru olan.

Bu öykü Ortadoğu'dandır. Asya'da çeşitli versiyonları Sufiler, Budistler ve Hindular tarafından anlatılır.[7] Hayatı yeniden kurtarmak amacıyla, yasaklanmış ya da onaylanmayan bir iş yapmayı ele alan öyküler kategorisine girer.

Kurumuş Ağaçlar

Adamın biri huysuzlukları yüzünden zamanını boşa harcıyor ve arkadaşlarını kaybediyormuş. Hayatındaki başka hiçbir şey ona bu kadar bedel ödetmiyormuş. Paçavralar içindeki yaşlı bir bilgeye yaklaşmış ve "Bu öfke iblisini nasıl denetim altına alabilirim?" diye sormuş. Yaşlı adam kendisinden daha genç adama, uzaklardaki çölün içlerinde bulunan kurumuş bir vahaya gitmesini, bütünüyle kurumuş ağaçların arasında oturmasını ve oralara kadar gelmeyi göze alabilen yolcular için acı su çekmesini öğütlemiş.

Öfkesini yenmeye çalışan adam atına binerek çöle, kurumuş ağaçların olduğu yere gitmiş. Uçuşan kumlara karşı tedbir olarak uzun ve başlıklı elbiseler giymiş bir halde aylarca acı su çekmiş ve gelip geçen

7. *Wisdom of the Idiots*'da (Londra: Octagon Press, 1970) bu masalın büyük Sufi anlatıcı-şifacı İdris Şah tarafından anlatılan bir versiyonu vardır.

herkese vermiş. Aradan yıllar geçmiş ve adam hiç öfke nöbeti geçirmemiş.

Bir gün ölü vahaya karanlık bir binici gelmiş. Kendisine bir tastan su sunan adama mağrurca bakmış, bulanık suyla alay etmiş, suyu reddetmiş ve gitmeye yeltenmiş.

Suyu sunan adam birden çileden çıkmış, o kadar ki, gözü bir şey görmez olmuş ve biniciyi alaşağı ederek devesinden indirmiş, oracıkta öldürmüş. Ah ah! Öfkesine bu şekilde yenilmek onu anında kedere boğmuş. Sonra bakın neler olmuş.

Birdenbire başka bir atlı büyük bir hızla gelip durmuş. Ölen adamın yüzüne doğru bakmış ve "Allah'a şükürler olsun ki, kralı öldürmek için 405
yola çıkan adamı öldürmüşsün!" diye bağırmış. O anda vahanın bulanık suyu durulmuş, tatlılaşmış ve kurumuş ağaçlar yeşerip hayat dolu çiçekler açmış. ❦

Bu masalı simgesel olarak değerlendirmeliyiz. İnsanları öldürmekle ilgili bir masal değildir. İnsanın öfkesini hiçbir ayrım gözetmeden değil, doğru zamanda salıvermesi üzerine bir derstir. Masal, adamın kuraklık şartlarında bile su (yani, hayat) vermeyi öğrenmesiyle başlar. Hayat vermek, çoğu kadında doğuştan gelen bir itkidir. Çoğu zaman bu iyi bir özelliktir. Ancak, öyle bir zaman gelir ki, bağırsaklardan bir fırtına kopar; işte o zaman haklı kızgınlığın, haklı öfkenin zamanıdır.[8]

Kumlar dalgalara nasıl duyarlıysa, ağaçlar havanın durumuna nasıl duyarlıysa, kurtlar bir kilometre uzaktan arazilerine ayak basan bir yaratığı nasıl işitebiliyorlarsa, kadınlar da öyle duyarlıdır. Kadınlarda eşsiz bir uyum bulan bu mükemmel yetenek imgeleri, fikirleri ve duyguları şimşek hızıyla görmeyi, işitmeyi, hissetmeyi, almayı ve aktarmayı içerir. Çoğu kadın başka birinin huyunda meydana gelen en küçük bir değişikliği bile hissedebilir, yüzleri ve bedenleri okuyabilir –buna sezgi denir– ve genellikle bilgilenmesini sağlayan bir dolu minik ipucundan yola çıkarak, muhataplarının kafasında neler olup bittiğini bilir. Kadınlar bu vahşi yetenekleri kullanabilmek için her şeye açık kalırlar. Ama sınırlarını kırılganlaştıran ve böylece onları ruhsal yaralanmalara maruz bırakan da bu açık oluştur.

8. Böyle yapmaya karar vermek bazı etkenlere bağlıdır; zarar vermiş olan kişinin ya da tavrın bilinçliliği, hâlâ zarar verme yeteneği olup olmaması ve gelecekteki niyetleri kadar güç denklemleri de (eşit zeminlerde olup olmadıkları, eşitsiz bir güç oranının olup olmadığı) bunlar arasındadır. Bunların hepsinin değerlendirilmesi gerekir.

"Kurumuş Ağaçlar"daki adam gibi, bir kadın da aynı sorunla –az ya da çok– karşılaşabilir. Onu durmadan biriktirmeye, soğukluğu bir anestezi malzemesi gibi kullanmaya, içinden cezalandırmak ya da aşağılamak isterken tatlı sözler söylemeye zorlayan barut gibi bir öfke taşıyabilir. İradesini kendisine bağımlı olanlara dayatabilir ya da onları ilişkinin veya sevginin kesilmesiyle tehdit edebilir. Övgülerini geri çekebilir, hatta saygı gösterilmesi gereken yerde saygıyı esirgeyebilir. Genel olarak, tamamen içgüdüsü zedelenmiş bir şekilde davranabilir. Başkalarına bu şekilde davranan bir insanın, kendi psişesinde ona tümüyle aynısını yapan bir iblisin saldırısı altında olduğu bellidir.

Böyle bir duruma düşen birçok kadın, bir tür temizlik sürecine başlamaya karar verir; artık kılı kırk yarmayacaktır, "daha nazik," daha verici olmayacaktır. Buna değer ve genellikle öyküdeki adam gibi verici bir kişiye aşırı benzemediği sürece, bu durum çevresindekileri de rahatlatır. Öyküdeki adam vahadadır ve başkalarına hizmet ederek kendisini daha iyi hissetmeye başlar. Adam zamanla düzenli, ama yavan hayatıyla özdeşleşmiştir.

Aynı şekilde, bir kadın da bütün yüzleşmelerden kaçarak kendisini iyi hissetmeye başlar. Ama bu geçicidir. Peşinde olduğumuz ders, bu değildir. Aradığımız ders, doğru öfkeye ne zaman izin verilip, ne zaman verilmeyeceğini bilmektir. Masal nazik bir aziz olmaya çalışmakla ilgili değildir. Ne zaman bütünsel ve vahşi bir tarzda davranılacağını bilmekle ilgilidir. Çoğu zaman yüzleşmeden kaçınsalar da, arazilerini zorla korumaları gerektiğinde, bir şey ya da biri onları sürekli sıkıştırdığında, köşeye kıstırdığında, kurtlar kendilerine özgü güçlü yöntemleriyle patlarlar. Bu nadiren olur, ama bu kızgınlığı dışavurma yeteneği onların dağarcıklarında vardır ve bizim içimizde de olmalıdır.

Kızgın bir kadının, çevresindekileri korkutup titretecek kadar dehşetli bir gücü olduğu konusunda rivayet çoktur. Aslına bakılırsa bu düşünce, söz konusu görüşü paylaşanların kişisel kaygılarını bunu taşıyabileceklerine inandıkları bir kadına yansıtmalarından kaynaklanır. Bir kadın tahrik edildiğinde, içgüdüsel psişesinde mantıklı bir şekilde öfkelenebilme gücüne sahiptir – etkili olan da *bu*dur. Öfke, yaratıcılığa erişmeye başlamasını ve gerçekten sevdiği her şeyi bir dengede tutmasını sağlayan tabii yöntemlerinden biridir. Bu hem onun hakkı, hem de bazı zaman ve bazı koşullarda ahlâki bir görevidir.

Kadınlar için bu, ön dişlerini, özel arazilerini savunmaya yönelik güçlü yeteneklerini gösterip, "Buraya kadar, öteye geçiş yok, işaret burada bitiyor ve sıkı durun, söyleyecek bir şeyim var, bu durum kesinlikle değişecek," diyecekleri bir zamanın gelip çatacağı anlamına gelir.

"Kurumuş Ağaçlar"ın başındaki adam ve "Hilâl Ayısı"ndaki savaşçı gibi birçok kadın da genellikle içinde artık bunu duymak istemeyen, bu konuda konuşmak istemeyen, bununla uğraşmak istemeyen, bitkin, savaş yorgunu bir askere sahiptir. Psişedeki kuru vaha, bundan dolayı ortaya çıkar. Bu, içeride ya da dışarıda, her zaman büyük suskunluğun bölgesidir; sadece bekler, sadece bir kükremenin ortaya çıkmasını, bir kırılmanın, hayatı yeniden yaratacak bir kopmanın, bir sarsıntının gerçekleşmesini diler.

Öyküdeki adam biniciyi öldürmüş olmasına önce şaşırıp kalır. Ancak, bu örnekte "ilk düşünce doğru düşüncedir" sözünün geçerli olduğunu anlayınca, fazlasıyla basite indirgeyici olan "asla öfkelenme" kuralından kurtulur. Aydınlanma, "Hilâl Ayısı"nda olduğu gibi, bizzat eylem sırasında değil, bir yanılsama yok olunca ve insan, altta yatan anlama içgörü kazanınca da ortaya çıkar.

Descansos: Böylece, öfkeyi muazzam bir yangın ateşine değil de, bir şeyler pişiren bir ateşe dönüştürmek istediğimizi anladık. Öfke üzerine çalışmanın bağışlama töreni olmadan tamamlanamayacağını gördük. Kadının öfkesinin genellikle geldiği ailedeki durumdan, çevredeki kültürden ve bazen erişkinlikteki travmalardan kaynaklandığından söz ettik. Fakat öfkenin kaynağı ne olursa olsun, onu tanımak, kutsamak, denetlemek ve boşaltmak için bir şeyler gerçekleşmelidir.

Eziyet gören kadınlar çoğu zaman uğursuz bir derinliğe ve genişliğe sahip, şaşırtıcı bir algı türü geliştirirler. Kimsenin, bilinçdışının gizli girinti ve çıkıntılarını öğrenmek amacıyla bile olsa eziyet çekmesini istemem, ama büyük baskılar yaşandıktan sonra telafi edici ve koruyucu yeteneklerin ortaya çıktığı da bir gerçektir.

Bu bakımdan, hayatı eziyetler içinde geçen ve bunu beynine iyice kazıyan bir kadın, kesinlikle tahmin edilemez bir derinliğe sahiptir. Buraya acıdan geçerek gelmiş olsa da, bilince sadık kalmak gibi zorlu bir işi becermiş olması halinde derin ve gelişmeye açık bir ruhsal hayata sahip olacak ve arada sırada ortaya çıkan ego-tereddütlerine kulak asmaksızın kendi kendine güçlü bir inanç besleyecektir.

Hayatlarımızda, genellikle de orta yaşlarda, ister acı verici olsun, ister olmasın, karar vermemiz gereken bir an gelir ve bu karar, gelecekteki hayatımızın muhtemelen en önemli psişik kararıdır. Kadınlar bu noktaya çoğu zaman otuzlarının sonunda ya da kırklarının başında ulaşırlar. Kulaklarına kadar her şeyle dolu oldukları bir noktadadırlar ve artık "bıkmış"lardır, "son damla bardağı taşırmış"tır ve "bitip tüken-

miş"lerdir. Yirmili yaşlarının düşleri buruşturulup atılmıştır. Kalpler kırılmış, evlilikler bozulmuş, sözler tutulmamış olabilir.

Uzun süre yaşayan bir beden enkaz biriktirir. Bundan kaçınılamaz. Ama eğer bir kadın kine boğulmak yerine içgüdüsel doğasına dönecek olursa, yeniden canlanır, yeniden doğar. Kurt yavruları her yıl doğarlar. Bunlar genellikle toz toprakla kaplı, küçük, inildeyen, uykulu gözlü, siyah kürklü yaratıklardır, ama hemen uyanık, oynaşan, sevimli, yakınlık ve rahatlık isteyen yaratıklar haline gelirler. Oynamak isterler, büyümek isterler. İçgüdüsel ve yaratıcı doğasına geri dönen kadın, hayata geri döner. Oynamak ister. Daha da büyümek ister, hem genişliğine hem de derinlemesine... Ama önce bir temizlik yapılması şarttır.

Size çalışmalarım dahilinde geliştirmiş olduğum *Descansos* kavramını tanıtmak isterim. Eski Mexico, Yeni Mexico, güney Colorado, Arizona ya da güney bölgelerine seyahat etme fırsatınız olduysa, yol boyunca küçük beyaz çarpılar görmüşsünüzdür. Bunlar *descanso*'lardır [dinlenme yeri ya da mezarlardır].[9] Bunları Yunanistan, İtalya ve diğer Akdeniz ülkelerinde, özellikle manzaralı, ama tehlikeli yol boylarındaki uçurum kenarlarında da görürsünüz. Kimi zaman iki, üç ya da beş çarpı bir araya gelir. Üstlerinde insanların adları –Jesús Mendéz, Arturo Buenofuentes, Jeannie Abeyta– yazılıdır. Kimi zaman adlar çivilerle yazılmıştır, kimi zaman ağaçlara çizilmiş ya da kazınmıştır.

Çoğu zaman yapay ya da gerçek çiçeklerle enikonu süslenirler. Tahta tirizlere tutturulmuş olan taze sap-saman çok parlak, güneş vurduğunda ise altın gibi ışıl ışıl görünmelerini sağlar. Kimi zaman *descansos* kalın sicimle birbirine bağlanmış ve yere saplanmış, sadece iki çubuk ya da iki boru parçasıdır. Aşırı kayalık geçitlerde çarpı, sadece yol kıyısındaki büyük bir kayaya çizilmiştir.

Descansos, ölümü belirten bir simgedir. Tam orada, tam o noktada birinin hayat yolculuğu beklenmedik bir şekilde sona ermiştir. Bir araba kazası olmuştur ya da biri yolda yürürken ve sıcak çarpmasından ölmüştür ya da bir kavga meydana gelmiştir. Orada, bu kişinin ve başka kişilerin hayatlarını sonsuza kadar değiştiren bir şey yaşanmıştır.

Kadınlar yirmili yaşlarına gelmeden önce bin kez ölmüşlerdir. Şu ya da bu yöne gitmişler ve engellenmişlerdir. Engellenmiş umutları ve düşleri de vardır. Aksini söyleyen biri, hâlâ uykudadır. Hepsi *descansos* değirmeninde öğütülmüştür.

Tüm bunlar bireyleşmeyi, farklılaşmayı, büyüyüp gelişmeyi, tomurcuklanmayı, uyanık, farkında ve bilinçli hale gelmeyi derinleştirir,

9. *Descanso*, bir gömü yerindeki ya da mezarlıktaki *dinlenme yeri*ni anlatmak için de kullanılır.

ama aynı zamanda derin trajedilerdir ve tüm trajediler gibi yaslarının tutulması gerekir.

Descansos yapmak hayatınıza bir göz atmak ve küçük ölümlerle (*las muertes chiquitas*) büyük ölümlerin (*las muertes grandotas*) nerede meydana geldiklerini belirlemek demektir. Kocaman, uzun bir beyaz kasap kâğıdına kadının hayatının zaman-çizelgesini çizmek ve bebekliğinden başlayarak bugüne kadar benliğinin ve hayatının çeşitli parçalarının öldüğü yerleri birer çarpıyla grafik boyunca işaretlemek hoşuma gider.

Gidilmemiş yolların, kapanmış patikaların, pusuların, ihanetlerin ve ölümlerin bulunduğu yerleri işaretleriz. Zaman-çizelgesinde geçmişte yası tutulmuş olması gereken ya da bugün hâlâ yasının tutulmasında fayda olan yerlere küçük birer çarpı koyarım. Sonra da, kadının hissettiği, ama henüz yüzeye çıkmamış olan şeyler için zemine "unutulmuş" yazarım. Kadının büyük ölçüde dışarı çıkmasına izin verdiklerinin üzerine de "bağışlanmış" yazarım.

Sizi de *descansos* yapmaya, hayatınızın zaman-çizelgesiyle bir köşeye oturup "Çarpılar nerede? Hatırlanması gereken, kutsanması gereken yerler nereler?" diye sormaya çağırıyorum. Hepsi bugünkü hayatınızda kapınızı çalan anlamlar taşır. Bunlar anımsanmalı, ama aynı zamanda unutulmalıdır. Bu zaman ister. Ve sabır.

"Hilâl Ayısı"nda kadının bir dua okuyarak dolaşıp duran öksüz kalmış ölüleri gömdüğünü anımsayın. *Descansos*'ta yapılan budur. *Descansos* psişenizin öksüz kalmış ölülerine acıyan ve onurlandıran, sonunda onları gömen bilinçli bir uygulamadır.

Kendinize karşı nazik olun ve bir yere gitmek üzere yola çıkmış olan, ama asla ulaşmayan yönleriniz için *descanso*'lar yapın. *Descansos* ölüm mahallerini, karanlık anları işaretler, ama aynı zamanda çektiğiniz acılara duyduğunuz sevgiye düşülen notlardır. Dönüştürücüdür. Etrafımızda dolaşıp durmamaları için şeylerin yere sabitlenmesine ilişkin olarak çok şey söylenebilir. Onları gömmekle ilgili olarak çok şey söylenebilir.

ZEDELENMİŞ İÇGÜDÜ VE ÖFKE

Kadınlar (ve erkekler), "Ben (o/onlar) yapabileceğimin (yapabileceğinin/yapabileceklerinin) en iyisini yaptım (yaptı/yaptılar)," diyerek eski olayların üzerine bir son çizgi çekmeye çalışma eğilimindedirler. Ama, "yapabileceklerinin en iyisini yaptılar," demek bağışlayıcılık değildir.

Hem bu doğru olsa bile, bu türden buyurgan ifadeler iyileşme olasılığını engeller. Derin bir yaranın üstüne turnike uygulamaya benzer. O turnikeyi uzun bir süre aynı yerde bırakmak kan dolaşımını engelleyeceği için kangrene neden olur. Kızgınlığın ve acının inkâr edilmesi işe yaramaz.

Eğer bir kadının içgüdüleri zarar görmüşse, tipik olarak öfkesini dışavurmasıyla ilişkili olarak pek çok sorunla karşılaşır. Öncelikle işgali tanımakla ilgili bir sorunu vardır; arazi ihlallerini fark etmekte gecikir ve mütecaviz üstüne çullanana kadar öfkesini belli etmez. "Kurumuş Ağaçlar"ın başındaki adam gibi, onun öfkesi de pusuya yatmış bir şekilde ortaya çıkar.

Bu gecikmiş tepkilerin nedeni; anlaşmazlıkları görmezden gelmesi, ne pahasına olursa olsun uzlaştırıcı olmaya çalışması, her şey sakinleşene ya da geçici olarak uzaklaşana kadar acıya karışmaması ya da katlanması yönünde küçük kızlara verilen tembihler yüzünden zedelenen içgüdülerdir. Bu durumdaki kadınlar, tipik olarak, hissettikleri öfkeye göre davranmazlar, hatalı çıkışlar yaparlar ya da ne söylemeleri ya da yapmaları gerektiğini, ne yapabileceklerini kavrayana kadar aradan haftalar, aylar, hatta yıllar geçer ve neticede gecikmiş tepkiler verirler.

Bu genellikle utangaçlıktan ya da içedönüklükten *değil*, daha çok "beşinci ve altıncı olasılığı tahmin etme"ye çok fazla vakit ayırmaktan, kendi aleyhine olmak üzere nazik olmaya çalışmaktan ve yeterince gönülden davranmamaktan kaynaklanır. Vahşi ruh, eğer kadın dinlerse, ne zaman ve nasıl davranacağını bilir. Doğru tepki, karşıdakine içgörü kazandırmakla kalmaz, ona doğru miktarlarda karıştırılmış bir şefkat ve dayanma gücü bileşimi de aktarır. Zedelenmiş içgüdü, pratik yaparak, sınırları güçlendirerek, kararlı davranarak ve olabildiğince cömert, ama aynı zamanda da sağlam tepkiler vermeye alışarak düzeltilmelidir.

Bir kadın, hayatını sekteye uğrattığında, üstünden yıllar geçen eski olayları sanki dün yaşanmışlar gibi saplantılı bir şekilde hatırlamasına yol açtığında bile, öfkesini boşaltmakta güçlük çekebilir. Travma üzerinde durmak ve bir süre bunun üzerinde yoğunlaşmak, iyileşmek için çok önemlidir. Fakat sonunda tüm zedelenmelerin dikilmesi ve geride bir yara izi bırakarak iyileşmesine izin verilmesi gereklidir.

MÜŞTEREK ÖFKE

Müşterek kızgınlık ya da öfkenin de doğal bir işlevi vardır. Grup yaralanması, grup yası gibi bir fenomenden söz edilebilir. Toplumsal, politik ve kültürel olarak bilinçlenen kadınlar, çoğu zaman kendilerinden tekrar tekrar açığa çıkan müşterek bir öfkeyle başa çıkmaları gerektiğini görürler.

Kadınların bu öfkeyi hissetmeleri psişik olarak sağlıklıdır. Adaletsizlikle ilgili bu öfkeyi yararlı değişiklikler getirecek çeşitli yollar bulmakta kullanmaları psişik olarak sağlıklıdır. Öfkelerini, hissizleşecekleri, böylece gelişmeye ve değişmeye yönelik bir baskı duymayacaklarını şekilde nötralize etmeleri, psikolojik olarak sağlıklı *değil*dir. Tıpkı kişisel öfke gibi, müşterek öfke de bir öğretmendir. Kadınlar ona danışabilir, onu tek başlarına ya da başkalarıyla birlikte sorgulayabilir ve sonuçlarına göre davranabilirler. İçe gömülmüş eski öfkeleri beraberinde sürüklemekle ne gibi yapıcı kullanımlar çıkabileceğini görmek için yeni bir çubukla bunları karıştırmak arasında fark vardır.

Müşterek öfkeden, destek aramak ya da destek vermek, grupları ya da bireyleri diyaloğa zorlayacak yollar tasarlamak veya sorumluluk, ilerleme, düzelme talep etmek için motivasyon sağlayan bir araç olarak da pekâlâ yararlanılabilir. Bunlar, kadınların bilinçlenme örüntülerine uygun süreçlerdir. Kendileri için temel ve önemli olan şeylere gösterdikleri özene de uygundur. Saygısızlığa, tehdide, incinmelere karşı derin tepkiler göstermek, sağlıklı içgüdüsel psişenin görevidir. Yürekten tepkiler, ruhun ve psişenin ortak dünyaları konusunda bilgi edinmenin doğal ve beklenen bir parçasıdır.

ESKİ ÖFKEYE SAPLANIP KALMAK

Öfke, yaratıcı düşüncenin ve eylemin önünde tekrar engel olmaya başladığında, yumuşatılmalı ya da değiştirilmelidir. İster birinin zulmünden, ihmalinden, saygısızlığından, dikkatsizliğinden, kibrinden, görmezden gelmesinden, isterse de yazgıdan kaynaklansın, zamanlarının çoğunu bir travmayı iyileştirmek için geçirenlerin psişeyi normal bir dinginlik ve huzur durumuna geri dönmesi için serbest bırakmak üzere bağışlayacakları bir an gelir.[10]

10. Ensest, tecavüz ya da diğer büyük istismarlar olduğunda, bağışlayıcılık yoluyla döngüyü tamamlamak yıllar alabilir. Bazı olgularda, bir süreliğine, bağışlamamaktan kaynaklanan daha büyük bir güç görülebilir ve bu da kabul edilebilirdir. Kabul edile-

Bir kadının, kızgınlığını ya da öfkesini dışavurma sorunu varsa, genellikle bunun nedeni öfkeyi kendini güçlendirmek için kullanmasıdır. Başlangıçta bu bir bilgelik gibi görünse de, artık dikkatli olmalıdır, çünkü süregiden öfke onun kendi ilksel enerjisini yakıp kül eden bir ateştir. Bu durumda olmak, hayatı nefes nefese geçirmek, gaz pedalını köklerken dengeli bir hayat yaşamaya çalışmak gibidir.

Öfkenin şiddetinin, yanlışlıkla, tutkulu bir hayatın yerini alabileceği düşünülmemelidir. Hayatı güllük gülistanlık yapmaz; aslında korunmak için ona duyulan ihtiyaç sona erdiğinde elde tutmanın çok şeye mal olacağı bir savunmadır. Bir yerden sonra, sonu gelmez bir sıcaklıkla yakar, kara dumanıyla fikirlerimizi kirletir, diğer görme ve kavrama yollarını tıkar.

Şimdi size kocaman, kuyruklu bir yalan atıp, bugün ya da gelecek hafta bütün öfkenizin temizleneceğini ve bu durumun sonsuza kadar süreceğini söylemeyeceğim. Geçmiş zamanların yoğun endişesi ve azabı, psişede döngüsel bir temelde ortaya çıkar. Derin bir temizlik, arkaik incinme ve öfkelerin çoğunu boşaltsa da, kalanlar hiçbir zaman bütünüyle süpürülüp arındırılamaz. Ama geride çok hafif bir kül kalmalıdır, aç bir ateş değil. Bu yüzden, arta kalan öfkenin temizlenmesi belli zaman aralıklarıyla yinelenen hijyenik bir âdet halini almalıdır, ancak bu sayede ondan arınabiliriz. Eski öfkeyi yararlı olduğu noktanın ötesine taşımak, bilinçdışı olmakla birlikte, sürekli bir kaygı taşımaktır.

Kimi zaman insanların kafası karışır ve modası geçmiş bir öfkeye saplanıp kalmanın ortalığı velveleye vermek, gazaba gelmek, duygularını hareketleriyle belli etmek, eşyaları fırlatıp atmak anlamına geldiğini düşünürler. Oysa genelde durum böyle değildir. Her zaman yorgun olmak, kalın bir siniklik tabakası taşımak, umudu yitirmek, nezaketi elden bırakmak, sözleri tutmamak anlamına gelir. Daha ağzınızı açmadan, kaybetmekten korkmanız anlamına gelir. Dışarıda gösterin ya da göstermeyin, içeride bir parlama noktasına ulaşmanız anlamına gelir. İç bayıltıcı, kolay kolay değişmez suskunluklar anlamına gelir. Kendini çaresiz hissetmek anlamına gelir. Ama bir çıkış vardır ve buna bağışlama yoluyla ulaşılır.

"Ah, üff, bağışlamak mı?" diyorsunuz. Bundan başka bir yol yok

---

mez olan şey, hayatın geri kalanı boyunca bu olaylarla ilgili olarak sürekli "delirmeye hazır" olmaktır. Bu aşırı kaynama, ruh ve psişe kadar, fiziksel beden için de çok zordur. Bu durum yeniden dengelenmelidir: Bunu yapmak için birçok yaklaşım mevcuttur. Güçlü bir kişi olan ve bu konularda uzmanlaşan bir terapiste danışılmalıdır. Böyle bir profesyonel bulunduğunda "Öfkeyi azaltma ve tini güçlendirme işinde deneyiminiz nedir?" sorusu yöneltilmelidir.

mu? Ama kalbinizden biliyorsunuz ki, günü geldiğinde, zamanı geldiğinde bu kaçınılmazdır. Ölüm döşeğine kadar görünmeyebilir, ama o gün geldiğinde ortaya çıkacaktır. Şunu düşünün: Birçok insanın bağışlamayla sorunu vardır, çünkü onlara bunun bir celsede tamamlanacak tek bir eylem olduğu öğretilmiştir. Oysa böyle değildir. Bağışlamanın birçok katmanı, birçok mevsimi vardır. Kültürümüzde bağışlamanın bir yüzde 100 önermesi olduğu anlayışı vardır. Hep ya da hiç. Bağışlamanın göz ardı etmek, bir şey sanki hiç olmamış gibi davranmak anlamına geldiği de öğretilir. Bu da doğru değildir.

Trajik ya da zedeleyici bir şey ya da biri için yüzde 95 civarında bir bağışlayıcılığa erişen bir kadın, azize olmasa bile, ona yakın bir mertebeye ulaşmış demektir. Yüzde 75 bağışlayıcıysa ve yüzde 25 "Tam olarak bağışlayabilir miyim, bağışlayamaz mıyım bilmiyorum, bunu istiyor muyum onu bile bilmiyorum," diyorsa, standardın üstündedir. Ama yüzde 60 bağışlayıcılığa yüzde 40 "Bilmiyorum, emin değilim, bu konuda hâlâ çalışıyorum," eşlik ediyorsa, kesinlikle iyidir. Yüzde 50 ya da daha altındaki bağışlayıcılık düzeyi çalışmanın süregittiğini gösterir. Yüzde 10'un altı? Ya yeni başladınız ya da henüz gerçek bir gayret içinde değilsiniz.

Fakat her halükârda, yarı yolu bir parça geçtiniz mi, zamanla gerisi de gelecektir, genellikle de küçük artışlar şeklinde. Bağışlamanın esas önemli kısmı *başlamak* ve *devam etmek*tir. Bütün bunların bir sona kavuşturulması hayat boyu süren bir iştir. Hayatınızın geri kalanında daha az yüzdeler için çalışacaksınız. Gerçekten, her şeyi anlayabilseydik, her şey bağışlanabilirdi. Ama çoğu insanın bu noktaya ulaşması için simya banyosunda uzun bir süre geçirmesi gerekir. Ama sorun değil. Şifacımız olduğuna göre, işi sonuna kadar götürecek sabrımız da var demektir.

Bazı kimseler doğuştan sahip oldukları huyları sayesinde diğerlerinden daha kolay bağışlayabilirler. Kimi için bu Tanrı vergisi bir yetenektir, çoğu içinse öğrenilmesi gereken bir beceri. Özde bir yaşamsallık ve duyarlık olması, olup bitenlere aldırmama yeteneğini etkiliyor gibi görünmektedir. Yüksek düzeyde bir yaşamsallık ve duyarlığın bulunması, yanlışları kolaylıkla görmezden gelmeyi her zaman sağlamaz. Kolayca bağışlayan biri olmamanız kötü biri olduğunuzu göstermez. Bağışlamanız ise aziz olduğunuz anlamına gelmez. İşin özü, en uygun ve doğru zamanda ne gerekiyorsa onu yapmaktır.

Ancak, gerçekten iyileşmek için kendi gerçeğimizi söylemeliyiz; sadece pişmanlığımızı ve acımızı değil, bize zarar veren, bizde kızgınlıklar, nefretler doğuran ve kendimizi-cezalandırma ya da intikam ar-

zusunu uyandıran şeyleri de hesaba katmalıyız. Psişenin yaşlı şifacısı insan doğasını bütün zaaflarıyla birlikte anlar ve çıplak gerçeğin söylenmesine dayanarak, onu affeder. Sadece ikinci şansı vermekle kalmaz, çoğu zaman birden çok şans verir.

Bağışlamanın dört düzeyine bakalım: Bu aşamaları yıllarca travma yaşamış kişilerle çalışırken geliştirip kullandım. Her düzeyin bazı katmanları vardır. Bunlar, istenen sırayla ve arzu edilen süreyle ele alınabilir, ama ben burada hastalarımı çalışmaya başlamaları için yüreklendirdiğim sırayla verdim.

BAĞIŞLAMANIN DÖRT EVRESİ

1. vazgeçmek – tek başına bırakmak
2. kaçınmak – cezalandırmaktan sakınmak
3. unutmak – bellekten çıkarmak, yerleşmesine izin vermemek
4. bağışlamak – borcu silmek

VAZGEÇMEK[11]: Bağışlamaya başlamak için bir süreliğine vazgeçmek yararlıdır. Bu, o kişiyi ya da olayı düşünmeyi bırakıp bir süreliğine mola almak anlamına gelir. Bir şeyi tamamlamadan bırakmaktan çok ondan uzaklaşıp tatile çıkmak gibidir. Bu bizi tükenmekten alıkoyar, başka yollarla güçlenmemizi, hayatımızda başka mutluluklara sahip olmamızı sağlar.

Daha sonra bağışlamayla birlikte gelen son rahatlama için iyi bir alıştırmadır. Durumu, anıyı, sorunu, ihtiyacınız olduğu sıklıkta terk edin. Buradaki fikir görmezden gelmek değil, sorundan koparak zinde ve güçlü hale gelmektir. Vazgeçmek; örgüyle, yazıyla meşgul olmak, hep görmek istediğiniz o okyanusa gitmek, sizi güçlendiren bir öğrenim ve sevgi görmek, sorunun bir zaman gündemden düşmesine izin vermek demektir. Bu doğru, uygun ve iyileştiricidir. Eğer bir kadın yaralı psişeye güvence verir ve "şu anda şifalı merhemler süreceğim, kimin ne gibi yaralara neden olduğuyla ilgili bütün bu sorunla daha sonra ilgileneceğim," derse, geçmiş yaranın yol açtığı sorunlar onu çok daha az üzecektir.

11. *Forego,* Oxford English Dictionary'den; O.E *for gán* ya da *forgáen*'den (geçip gitmek, uzaklaşmak) türemiştir.

KAÇINMAK[12]: İkinci evre, özellikle de cezalandırmaktan sakınma, ne bu konuyu –az ya da çok– düşünme, ne de buna göre davranma anlamında, kaçınmaktır. Bu tür bir denetimin alıştırmasını yapmak son derece yararlıdır, çünkü bu, sorunun ortalığa taşmasına izin vermez, onu bir yere bağlar. Daha sonra atılacak adımların zamanlamasına odaklaşmayı sağlar. Bu, körleşmek ya da ölmek, kendini koruma amaçlı bir uyanıklık halinin gevşemesine yol açmak anlamına gelmez. Olaylara bir parça zaman tanımak ve bunun ne gibi faydaları olacağını görmek anlamına gelir.

Kaçınmak; sabırlı olmak, dayanmak, duyguları belli bir mecraya akıtmak demektir. Bunlar kuvvetli ilaçlardır. Bulabileceğiniz kadar çok alın. Bu bir temizlik rejimidir. Hepsini uygulamanıza gerek yok; sabır gibi bir tanesini seçip üzerinde pratik yapabilirsiniz. Cezalandırıcı sözlerden, söylenmelerden, gücenik ve düşmanca davranmaktan kaçınabilirsiniz. Gereksiz cezalandırmalardan kaçınmak, eylemin ve ruhun bütünlüğünü güçlendirir. Kaçınmak, yüce gönüllülük alıştırması yapmaktır, böylece daha önce küçük sinirliliklerden öfkeye kadar değişen bütün duygulara neden olan konulara büyük merhametli doğanın da katılması sağlanır.

UNUTMAK[13]: Unutmak, bellekten çıkarmak, yerleşmesini reddetmek –başka bir deyişle, özellikle bellekten çıkıp gitmesine izin vermek, kulpunu bırakmak– demektir. Unutmak, beyin-ölümü yaşamanız anlamına gelmez. Bilinçli unutma olayın kendi başına süregitmesine izin vermek, ön planda kalmasında ısrar etmemek, tersine, sahneden göndermek, arkaplana gönderilmesini sağlamak demektir.

Kızgın malzemeyi çağırmayı reddederek bilinçli unutma alıştırması yaparız, hatırlamayı reddederiz. Unutmak edilgin değil, etkin bir edimdir. Bazı malzemeleri güç bela çekerek taşımamak; tekrar tekrar onlara dönmemek; yineleyici düşünceler, resimler ya da duygularla kendini yiyip bitirmemek demektir. Bilinçli unutma, saplanıp kalma pratiğini bilerek bırakmak, ondan bilerek uzaklaşmak, onu görüş alanının dışına çıkarmak, geriye bakmamak ve böylece yeni bir manzarada yaşamak, eskiler yerine, üzerinde düşünülecek yeni hayatlar ve yeni deneyimler yaratmak demektir. Bu türden bir unutma belleği silmez, belleği hantallığa itercesine kuşatan duyguları imha eder.

12. *Forebear*; Oxford English Dictionary'den: MHG *Verbern*'den (sabırla tahammül etmek, sabırlı olmak) türemiştir.
13. *Forget*; Oxford English Dictionary'den: E. Tötonik *getan*'dan (tutmak ya da kavramak/ *for* önekiyle tutmamak ya da kavramamak anlamına gelir) türemiştir.

BAĞIŞLAMAK[14]: Bir suçtan ötürü, bir kişiyi, bir toplumu, bir ulusu bağışlamanın birçok yolu ve oranı vardır. Önemli olan "nihai" bağışlayıcılığın teslimiyet olmadığını unutmamaktır. Gücenmeyi içinde taşımayı bırakmak bilinçli bir karardır; bir borcu bağışlamayı ve misilleme yapma kararından vazgeçmeyi içerir. Ne zaman bağışlanacağına ve olayın üzerine çentik atmak için hangi ritüellerin kullanılacağına siz karar vereceksiniz. Hangi borçların ödenmesine ihtiyaç olmadığına da yine siz karar verirsiniz.

Bazıları örtülü affı seçer; bir kişiyi şu anda ya da sonsuza kadar bir zararı ödemekten kurtarırlar. Bazıları da süreç içinde kusurları düzeltmeyi bırakır, borçtan vazgeçer, ne olmuşsa geride kaldı diye düşünür; bu kadar ödeşme yeterlidir. Başka bir af türü de herhangi bir duygusal ya da başka türden bir tazminat ödettirmeden kişiyi serbest bırakmaktır.

Bazıları için bağışlamanın tamamlanması, diğerine müsamahayla bakmaktan ibarettir ve görece iyi huylu kabahatler söz konusu olduğunda en kolayı da budur. Bağışlamanın en esaslı biçimlerinden biri, suçlanan kişiye şu ya da bu şekilde merhamet göstererek destek olmaktır.[15] Bu, kafanızı yılanlarla dolu bir sepete sokmanız gerektiği anlamına gelmez; tersine, bir acıma, güven duyma ve hazırlıklı olma mesafesinden tepki vermek demektir.[16]

Bağışlamak, bütün vazgeçme, kaçınma ve unutmaların toplamıdır. İnsanın korunmaktan değil, soğukluktan vazgeçmesi demektir. Bağışlamanın derin bir biçimi de, ötekini dışlamayı bırakmaktır, böylece burnu büyük olmaktan, görmezden gelmekten ya da soğuk bir şekilde davranmaktan vazgeçip, ne himayecilikte ne de yapmacıklıkta ısrarcı oluruz. Ruhsal-psişenin, zoraki katlandığınız insanlarla birlikteyken zamanı ve hazır cevaplığı sıkıca denetlemesi, duygusuz bir manken gibi davranmanızdan evladır.

Bağışlama bir yaratma eylemidir. Bunu yapmak için zamanla değerini kanıtlamış birçok yoldan birini seçebilirsiniz. Şimdilik bağışlayabilirsiniz, o zamana kadar bağışlayabilirsiniz, gelecek sefere kadar bağışlayabilirsiniz, bağışlayıp başka şans vermeyebilirsiniz – eğer bir ikinci

14. *Forgive*; Oxford English Dictionary'den: Eski İngilizce'deki *forziefan*'dan (vermek ya da bağışlamak, vazgeçmek, gücenikliği taşımayı bırakmak) türemiştir.

15. Bu tür bağışlayıcılığın biraz farklı bir tanımı Oxford English Dictionary'de bulunur: 1865 J. Grote, *Moral Ideas*, viii (1876), 114 "Etkin bağışlayıcılık –kötüye karşı iyinin geri dönüşü." Bu bence barışıklığın nihai formudur.

16. İnsanlar başkalarını bağışlamakta farklı hızlara sahip olmakla kalmazlar, saldırı da bağışlamak için gereken zaman miktarını etkiler. Bir yanlış anlamayı bağışlamak cinayeti, ensesti, istismarı, haksız muameleyi, ihaneti ve hırsızlığı bağışlamaktan farklıdır. Ne olduğuna bağlı olarak, bir kerelik bir istismar bazen tekrarlayan istismarlardan daha kolay bağışlanabilir.

vaka yaşanırsa, bu tümüyle yeni bir oyundur. Bir şans daha verebilirsiniz, birkaç şans daha verebilirsiniz, birçok şans verebilirsiniz, koşullu şans verebilirsiniz. Bir kabahatin bir kısmını, tamamını ya da yarısını bağışlayabilirsiniz. Örtülü bir af tasarlayabilirsiniz. Karar sizin.[17]

İnsan, bağışlayıp bağışlamadığını nasıl bilir? Olay karşısında öfke duymak yerine kederlenmek, o kişiye kızmak yerine onun için üzülmek eğiliminde olursunuz. Tüm bunlara ilişkin herhangi bir şey anımsamama eğiliminde olursunuz. İşin başında bu kırgınlığa yol açan ıstırabı anlarsınız. Ortamın dışında kalmayı yeğlersiniz. Bir şey beklemezsiniz. Bir şey istemezsiniz. Bileğinize dolanıp sizi oradan oraya sürükleyen bir kement yoktur. Gitmekte özgürsünüzdür. "*Bundan böyle hep mutlu yaşadılar*" ile sonlanmasa da, bu günden itibaren sizi illaki bekleyen taptaze bir "*bir varmış bir yokmuş*" duygusuna kapılırsınız.

17. Bedenin de belleği olduğundan, bedene de dikkat edilmelidir. Amaç öfkesini aşmak değil, onu tüketmek, dağıtmak ve böylece serbest kalan libidoyu öncekinden tümüyle farklı bir tarzda yeniden şekillendirmektir. Bu fiziksel serbestliğe psişik anlayış da eşlik etmelidir.

XIII

Savaş yaraları: Yara izi klanına üyelik

Gözyaşları sizi bir yerlere götüren bir nehirdir. Ağlamak ruhsal hayatınızı taşıyan geminin çevresinde bir nehir yaratır. Gözyaşları geminizi kayalıklardan, kuru zeminden çıkararak nehrin aşağılarındaki yeni bir yere, daha iyi bir yere götürür.

Kadınların hiçbir zaman akıtmadıkları okyanuslar dolusu gözyaşı vardır, çünkü annelerinin sırlarını, babalarının sırlarını, erkeklerin sırlarını, toplumun sırlarını ve kendi sırlarını mezara götürmek üzere eğitilmişlerdir. Bir kadının ağlaması tamamen tehlikeli olarak değerlendirilmiştir, çünkü ağlamak, taşıdıkları sırların sürgülerini ve kilitlerini gevşetir. Ama aslında bir kadının vahşi ruhu için, ağlamak daha iyidir. Kadınlar için gözyaşları Yara İzi Klanına; çağların içinden geçip bugüne gelene kadar başından büyük bir şey geçmiş, ama yine de gururunu

korumuş olan ve gururunu korumaya devam eden her renkten, her milletten, her dilden kadınların ezeli ve ebedi kabilesine giriş töreninin başlangıcıdır.

Tüm kadınlar peri masallarındaki yaratıcı ruh kadar geniş ufuklu ve güçlü kişisel öykülere sahiptirler. Ama kadınların sırlarıyla, özellikle de utanmayla ilgili olan öyle bir öykü türü vardır ki, bunlar, kadınların çözmek için zaman harcayabilecekleri en önemli öykülerdir. Çoğu kadın için bu gizli öyküler, bir taçtaki mücevherler gibi değil, ama ruhun derisinin altındaki siyah bir çakıl taşı gibi işlenmiş kendi kişisel öyküleridir.

ÖLDÜREN SIRLAR

Yirmi yıldan uzun süren meslek hayatımda binlerce "gizli öykü" dinledim; bunlar, çoğunlukla yıllar boyunca, kimi zamansa neredeyse bir ömür boyu gizli tutulan öykülerdi. Bir kadın, sırrının üzerini ister kendi kendine dayattığı suskunlukla, ister kendisinden daha güçlü biri tarafından tehdit edildiği için örtmüş olsun, dışlanmaktan, istenmeyen bir kişi olarak değerlendirilmekten, kendisi için önemli olan bir ilişkinin bozulmasından, hatta sırrını açık ederse fiziksel zarara uğramaktan derin bir korku duyar.

Bazı kadınların gizli öyküleri, apaçık yalan söylemiş olmakla ya da bilerek başka birine rahatsızlık verecek veya acı çektirecek bir kötülük yapmış olmakla ilişkilidir. Ancak, benim deneyimlerime göre bunlar nadirdir. Kadınların sırları genellikle kültürlerinin, dinlerinin ya da kişisel değer sistemlerinin bazı toplumsal ya da ahlâki düsturlarını ihlâl etmek üzerinde yoğunlaşır. Bu eylem, olay ya da seçimlerin bazısı, özellikle hayatın her alanında kadınların özgürlüğüyle ilişkili olanlar, genellikle kültür tarafından kadınlar açısından utanç verici ölçüde yanlış kabul edilmişken, erkekler için bu durum söz konusu değildir.

Utançla kuşatılmış gizli öykülerdeki sorun, kadını, temelde neşeli ve özgür olan içgüdüsel doğasından koparmasıdır. Psişede kara bir sır bulunduğunda, kadın, bu sırrın yanına bile yaklaşamaz ve onu hatırlatan ya da zaten süregiden acısını daha da şiddetlendiren herhangi bir şeyle ilişkiye girmekten kaçınır.

Bu savunma manevrası sık görülür ve travmanın sonradan ortaya çıkan etkilerinde olduğu gibi, kadının dış dünyada neyi üstlenip üstlenmeyeceğine; hangi kitaplar, filmler ya da olaylarla ilgileneceğine ya da ilgilenmeyeceğine; neye gülüp neye gülmeyeceğine; nelere merak du-

yup nelere duymayacağına ilişkin seçimlerini de etkiler. Bu anlamda, burada, vahşi doğanın sevdiği şeyleri yapmak, olmak ve araştırmak için kurtulunması gereken bir tuzak vardır.

Genel olarak bu sırlar büyük dramlarda görülen sırlarla aynı temaları izler. Bu temaların bir kısmı şöyledir: İhanet, yasak aşk, onay görmeyen merak, umutsuz eylemler, zorunlu eylemler, karşılıksız aşk, kıskançlık ve reddedilme, intikam ve öfke, başkalarına ya da kendine zulmetme, kabul edilmeyen arzular, istekler ve düşler, kabul edilmeyen cinsel ilgiler ve hayat tarzları, plansız gebelikler, nefret ve saldırganlık, kazara ölüm ya da yaralanma, tutulmamış sözler, cesaretin kaybedilmesi, öfke nöbetleri, bir şeyin eksik kalması, bir şey yapamama, sahne arkası müdahale ve manipülasyonlar, ihmal, istismar... Liste böyle uzar gider. Temaların çoğu acıklı hatalar kategorisine girer.[1]

Sırlar da, masallar ve düşler gibi, dramdakilerle aynı enerji kalıplarını ve yapılarını izler. Ancak, sırlar kahramansı yapıya değil, trajik yapıya uyar. Kahramansı yapı bir kadın kahramanın yolculuğuyla başlar. Kimi zaman kahraman psikolojik olarak uyanmamıştır. Kimi zaman fazla saftır ve tehlikeyi algılamaz. Kimi zaman geçmişte kendisine kötü davranılmıştır ve tutsak düşen bir yaratığın umutsuz hareketlerini sergiler. Kahraman işe nasıl başlarsa başlasın, sonunda birinin ya da bir şeyin pençelerine düşer ve üzücü bir şekilde sınanır. Sonra zekâsı aracılığıyla ve onu gözetip koruyan insanlara sahip olması sayesinde, bu sınavdan geçerek daha da güçlenir ve büyür.[2]

Trajedide kadın kahraman yakalanır, itilip kakılır ya da doğruca cehenneme sürülür ve tamamen teslim alınır. Çığlıklarını kimse işitmez, yalvarmaları görmezden gelinir. Umudunu yitirir, hayatına verdiği değerle ilişkisi kopar ve çöker. Tersliklere rağmen kazandığı zaferin, seçimlerindeki bilgeliğin ve dayanıklılığının tadını çıkarmak yerine, aşağılanır ve yenilgiye uğratılır. Kadının sakladığı sırlar, hemen her zaman çıkışı olmayan trajedilere dönüşmüş birer kahramanlık dramıdır.

Ama iyi haberler de var: Trajik bir dramı tekrar bir kahramanlık dramına çevirmenin yolu, sırrı açmaktır; birine ondan söz etmek, başka bir son yazmak, o kişinin sırrın sürmesinde oynadığı rolü ve ona katlanmasını sağlayan özelliklerini incelemektir. Bu sırada öğrenilen dersler, eşit ölçüde acı ve bilgelik içerir. Bunları atlatarak hayatına devam etmek, derinlerdeki vahşi tinin bir zaferidir.

1. Jung'la aynı fikirdeyim: İnsan bir adaletsizlik yaptığında, bu konuda mutlak gerçeği söylemedikçe, bununla dürüstçe yüzleşmedikçe iyileşemez.
2. Bu türden yapay ve banal çiziktirmeleri ilk kez Eric Berne ve Claude Steiner'in çalışmalarında okudum.

Kadınların taşıdığı utanç dolu sırlar çok eski masallardır. Bir sırrı kendi zararına saklamış olan kişi utanca gömülmüştür. Bu evrensel açmazda, arketipsel bir örüntü bulunur: Kadın kahraman ya bir şey yapmak zorunda kalmıştır ya da içgüdünün kaybından dolayı bir şeyin tuzağına düşmüştür. Genellikle, bu üzüntülü durumu düzeltecek gücü yoktur. Bir şekilde yemin etmiş ya da utanç içinde gizliliğe sığınmıştır. Sevgiyi, saygıyı, hayatını sürdürmesi için gereken temel şeyleri kaybetme korkusundan ötürü boyun eğer. Sırrı daha da kapatıp mühürlemek için, onu açık edecek olan kişi ya da kişiler lanetlenir. Sırrı açık etmeye yeltenenler korkunç bir şeyle tehdit edilir.

Kadınlara, hayatlarındaki bazı olay, seçim ve durumların, özellikle de cinsellik, sevgi, para, şiddet ve/veya insanlık halini kapsayan diğer zorluklarla ilgili olanların, son derece utanç verici oldukları ve bu yüzden de bağışlanmalarının asla mümkün olmadığı öğretilmiştir. Bu doğru değildir.

Doğrusunun ne olduğunu bilmeden ve bunun ne gibi sonuçlar doğuracağını kavrayamadan önce hemen herkes yanlış sözcükler seçip yanlış hareketlerde bulunabilir. Bu gezegende ya da bu evrende bağışlamanın sınırlarının dışında olan hiçbir şey yoktur. Hiçbir şey. "Ah, hayır!" dersiniz, " bu yaptığım kesinlikle affedilemez." Bir insanın yapmış olabileceği, yapıyor olduğu ya da yapabileceği *hiçbir* şeyin bağışlamanın sınırları dışında olmadığını söyledim. Hiçbir şeyin.

Benlik; kadınları, erkekleri ve çocukları cezalandırmaya koşan cezalandırıcı bir kuvvet değildir. Benlik, yaratıkların doğasını anlayan vahşi Tanrıdır. Çoğu zaman "doğru davranma"mız zordur, özellikle de sezgi dahil tüm temel içgüdüler koparıldığında. O yüzden bir olgu gerçekleşmeden önce sonucu hakkında spekülasyon yapmak, her şey olup bittikten sonra yapmaktan daha zordur. Vahşi ruhun, bunu hesaba katan derin merhamet sahibi bir tarafı vardır.

Sır arketipinde, kadının psişesinin bir parçasını sanki bir büyü, siyah bir ağ gibi sarar ve kadın, sırrın asla açığa vurulmaması gerektiğine inanmaya özendirilir. Dahası, sırrı açık ederse, rastladığı tüm saygıdeğer kişilerin sürekli bir şekilde ona hakaret edeceklerine de inanmalıdır. Sırrın utancı kadar, bu ek tehdit de kadının bir değil iki yük birden taşımasına neden olur.

Bu türden bir büyü tehdidi, ancak yüreklerinde küçük ve kara bir mekân barındıran insanlar için bir meşgale olabilir. İnsani durumlar için sıcaklık ve sevgi duyan kişiler arasında ise tamamen tersi geçerlidir. Onlar, sırrın konuşulmasına yardım ederler, çünkü bunun, mesele sözlere ve tanıklığa dökülene kadar, iyileşmeyecek bir yara meydana getirdiğini bilirler.

Sır saklamak, bir kadını kendisini sevecek, destekleyecek ve koruyacak olanlardan koparır. Yasın ve korkunun yükünü tamamen tek başına ve bazen bütün grup (aile ya da kültür) adına taşımasına neden olur. Dahası, Jung'un dediği gibi, sır saklamak bizi bilinçdışından da koparır. Kadının psişesindeki utanç verici bir sırrın bulunduğu yerde, her zaman bir ölü bölge de vardır. Burası, kadının ya da başkalarının duygusal hayatlarında süregiden olayları gereği gibi hissetmez ya da yerinde tepkiler veremez.

Ölü bölge, alabildiğine korunaklı bir yerdir. Sonsuz kapılar ve du-
422 varlar yeridir; her biri yirmi kilitle kilitlenmiştir, ayrıca sırlar dışarı kaçmasın diye *homunculus*'lar [kadınların düşlerindeki küçük yaratıklar] her zaman daha fazla kapı, daha fazla set, daha fazla güvenlik inşa etmekle meşguldür.

Ancak, Vahşi Kadın'ı aldatmanın yolu yoktur. O, bir kadının zihnindeki iplerle ve urganlarla üst üste bağlanmış olan karanlık bohçaların farkındadır. Bir kadının kafasındaki bu mekânlar o denli kapalıdır ki, ışığa ya da inayete tepki vermez. Tabii ki, psişe güçlü bir telafi ediciliğe sahip olduğundan, sır bir şekilde dışarı çıkmanın yolunu bulur. Eğer gerçek sözcükler şeklinde ortaya çıkmazsa ani melankoliler; aralıklı, anlaşılmaz öfkeler; her türlü fiziksel tikler, kıvrılmalar ve ağrılar; ansızın bir açıklama yapmadan sona eren, asılı kalan konuşmalar; filmler ve hatta televizyon reklamları karşısındaki ani ve tuhaf tepkiler şeklinde kendini gösterir.

Sır her zaman dışarı çıkmanın yolunu bulur; bunu doğrudan sözcüklerle yapamadığı durumlarda bedensel olarak ve çoğunca da onunla doğrudan başa çıkmanın ve çaresine bakmanın genellikle mümkün olmadığı biçimlerde kendini açık eder. Öyleyse sırrın dışarıya sızdığını gören kadın ne yapar? Büyük bir enerji harcayarak onun peşinden koşar. Vurur, bohçalar, onu delikten tekrar ölü bölgeye sokar ve daha güçlü istihkâmlar inşa eder. Daha fazla kapı, daha fazla duvar inşa etmeleri için *homunculus*'larını –içsel muhafızlarını ve ego savunucularını– göreve çağırır. Son psişik mezarına yaslanır, derisinden kan sızar ve bir lokomotif gibi nefes alır. Bir sır taşıyan kadın, tükenmiş bir kadındır.

Nagynénik'im, teyzelerim, bu sırlar meselesine dair küçük bir öykü anlatırlardı. Ona "*Arányos Haj*, Altın Saç, Altın Saçlı Kadın" adını vermişlerdi.

Altın tozları gibi göz kamaştırıcı, altın gibi sarı ve uzun saçları olan çok garip, ama güzel bir kadın varmış. Yoksulmuş, annesi ve babası yokmuş, ormanda tek başına yaşıyor ve kara ceviz dallarından yapılmış bir tezgâhta dokuma yaparak hayatını kazanıyormuş. Kömür yakıcısının oğlu olan kaba saba biri onunla zorla evlenmeye çalışıyormuş. Bunun üzerine kadın da, adamı kandırmak için altın saçlarından bir kısmını ona vermiş.

Fakat adam verilen altının parasal değil, tinsel olduğunu bilmiyormuş ya da buna aldırmıyormuş, bu yüzden kadının saçlarını pazarda diğer mallarla değiş tokuş etmeye çalıştığında, insanlar onunla alay edip delirdiğini düşünmüşler.

Gece çöktüğünde, hiddetle kadının kulübesine geri dönmüş ve onu elleriyle boğarak cesedini nehir kıyısına gömmüş. Uzun bir süre kimse kadının kaybolduğunu fark etmemiş. Kimse halini hatırını ya da sağlığını sormamış. Ama gömüldüğü yerde kadının altın saçları uzayıp duruyormuş. Güzelim saçlar kara toprağın yüzeyine doğru büklüm büklüm uzamış, giderek daha fazla düğümlenerek büyümüş ve büyümüş, yukarı doğru çıkmış, ta ki kadının mezarı göz kamaştırıcı bir altın sazlık tarlasıyla kaplanana kadar.

Çobanlar flüt yapmak için büklümlü sazları kesmişler. Bunları çaldıkları zaman minik flütler şarkılar söylemiş ve bu şarkılar hiç dinmemiş:

Altın saçlı kadın yatıyor burada
cinayete kurban gitmiş ve mezarında,
kömür yakıcısının oğlu kıydı canına
yaşamak istiyordu kadın oysa.

İşte, altın saçlı kadının canını alan adamın bulunması ve dünyanın vahşi ormanlarında yaşayanların da, tıpkı bizim gibi, güven içinde hayatlarını sürdürebilmeleri için adalete teslim edilmesi bu şekilde olmuş.

Bu masal, ıssız ormanlıklarda dikkatli olmakla ilgili sıradan bir öğüt veriyor gibi görünse de, içsel mesajı daha derindir: Güzel ve Vahşi Ka-

dın'ın saçıyla kişileştirilen hayat gücü, görünürde suskun ve gömülü olsa da, büyümeye, yaşamaya ve bilinçli bilgiler yaymaya devam eder. Bu masalın temaları muhtemelen, merkezinde bir baştanrıçanın bulunduğu çok daha ayrıntılı ve eski bir ölüm-ve-yeniden-doğum öyküsünün parçalarından alınmadır.

Bu kesit de güzel ve değerlidir, ayrıca bize sırların doğasına dair bir şeyler anlatır, hatta bir kadının hayatına gereği gibi değer verilmediği zaman psişede nelerin öldürüldüğünü söyler. Bu masalda sır, ormanda hayatını sürdüren kadının öldürülmesidir. Bu kadın bir *kore*'yi [evlenmeyecek-olan-kadını] temsil eder. Kadın psişesinin bu yönü, yalnız başına kalma isteğini gösterir. Bu mistik ve iyi bir yalnızlıktır, çünkü *kore*, fikir, düşünce ve uğraşların ayıklanması ve örülmesinden hoşlanır.

Travmadan ya da bir sırrı korumaktan en fazla hasar gören de işte bu kendine-yeten Vahşi Kadın'dır... mutlu olmak için etrafında çok fazla şeye sahip olma ihtiyacı duymayan bu bütünsel benlik duygusudur; ormanda kara ceviz tezgâhında dokuma yapan ve huzur içinde yaşayan kadın psişesinin yüreğidir.

Masalda kimse, bu hayat dolu kadının ortadan yok oluşunu soruşturmaz. Masallarda ya da gerçek hayatta olağandışı değildir bu. "Mavisakal"daki ölmüş kadınların aileleri de gelip kızlarını aramazlar. Kültürel olarak bunu yorumlamaya gerek yoktur. Ne yazık ki, hepimiz bunun ne anlama geldiğini biliyoruz. Kadınların birçoğu da bu sorgulamama halini kolaylıkla anlarlar. Genellikle sır taşıyan kadınlar aynı tepkiyle karşılaşırlar. İnsanlar, kadının kalbinin tam ortasından delindiğini algıyabilseler de, yaralandığını gösteren belirtiler karşısında bilerek ya da bilmeyerek kör kalabilirler.

Ama vahşi psişenin mucizevi bir yanı da vardır: Bir kadın ne kadar kötü "öldürülürse" öldürülsün, ne kadar yaralanmış olursa olsun, psişik hayatı sürer, yukarı doğru yükselip çıkar ve orada ruhani koşullarda tekrar kendi tarzınca yüksek sesle şarkısını söyler. O zaman verilen haksız zarar, bilinçli olarak kavranır ve psişe kendini yenilemeye başlar.

Bir kadın, görünürde ne kadar cansız olsa da, hayat gücünün büyümeye devam edebilmesi ilginç değil midir, ne dersiniz? Vahşi hayat gücünün, en anemik koşullar altında bile, hatta kısa bir süre için de olsa, fikirlerimizi yer altında canlı tutup geliştirmeye devam etmesi umut vericidir. Hayat, gözetleyecek, tırmalayacak ve zamanla yer üstüne çıkan yolu bulacaktır. Yaşayan bu güç, gömülmüş olan kadının bulunduğu yer ve şartlar ortaya çıkarılana kadar meseleyi kapatmayacaktır.

Bunun yolu, öyküdeki çobanların yaptığı gibi, psişede gerçekten neler olup bittiğini ve daha sonra ne yapılması gerektiğini anlamak için

bir nefes alıp bu ruhsal-soluğu ya da *pneuma*'yı sazların arasından salıvermektir. Bu, yüksek sesle ağlama çalışmasıdır. Bunun ardından da kazma işi gelir.

Bazı sırlar –örneğin, rekabetin çok yoğun olduğu bir hedefe varmak üzere bir stratejinin parçası olarak kullanılan sırlar ya da sırf onları tadını çıkarmak için saklanan mutlu sırlar– güçlendirebilir, ama utanç sırları çok farklıdır; kanlı bir bıçağın karşısına çıkan şeritli bir madalya kadar farklı... Bu sonuncusu ortaya serilmeli, hoşgörünün hâkim olduğu koşullar altında merhametli insanların tanıklığına sunulmalıdır. Bir kadın utanç verici bir sırrı sakladığında, kendine yönelik suçlamalarının ve kendine çektirdiği eziyetin büyüklüğünü ve bunlara katlanmak zorunda kalışını görmek dehşet vericidir. Sırrı söylemesi halinde kadının üstüne çullanacağı belirtilen tüm suçlama ve eziyetler, kimseye söylememiş olsa bile, böylece bir şekilde bunu gerçekleştirmiş olur; hepsi ona içeriden saldırır.

Vahşi Kadın bununla yaşayamaz. Utanç verici sırlar insanın saplantılı hale gelmesine neden olur. Uyuyamaz, çünkü insanı utandıran bir sır, özgürce koşmaya çalışırken onu bağırsaklarından yakalayan acımasız bir dikenli tel gibidir. Utanç sırları yalnızca kadının zihinsel sağlığını değil, içgüdüsel doğayla ilişkisini de tahrip eder. Vahşi Kadın şeyleri eşeler, havaya fırlatır, kovalayıp uzaklaştırır. Gömmez ve unutmaz. Gömerse de, neyi ve ne zaman gömdüğünü hatırlar ve ona ilgisini tekrar yitirmesi için aradan çok zaman geçmesi gerekmez.

Bir sırrı gizlemeyi sürdürmek, psişeyi derinden rahatsız eder. Sırlar, düş malzemesinde püskürür. Bir analist, düşgörenin yüksek sesle söyleyemeyeceği, buna cesaret edemeyeceği bir sırrı aslında halihazırda açığa vurduğunu görmek için genellikle bir düşün görünürdeki, hatta kimi zaman arketipsel içeriğinin de ötesine gitmelidir.

Yapılan analizler sonrasında, düşgörenin gerçek hayatta yüksek sesle haykıramadığı yoğun ve kapsamlı duygularla ilgili olduğu anlaşılan birçok düş vardır. Bu düşlerin bir kısmı sırlarla ilgilidir. En sık karşıma çıkan düş imgelerinden bazıları, parlayan ve/veya sönen ışıklar (bunlar elektrik ışığı ya da başka türden ışıklar olabilir), düş görenin yediği bir şey yüzünden hastalandığı düşler, tehlikeden kaçamadığı düşler ve yüksek sesle bağırmaya çalışıp hiç sesinin çıkmadığı düşlerdir.

Canto hondo'yu ve *hambre del alma*'yı hatırlıyor musunuz? Zaman içinde bu iki kuvvet, düşler ile kadının kendi vahşi hayat kuvveti aracılığıyla psişenin yüzeyine çıkar ve gerekli çığlığı atar: Özgürleştiren çığlığı. Bir kadın, sesini o zaman bulur. Kadın, sırrı şarkıyla söyler, haykırır ve işitilir. Dayandığı psişik zemin, yeniden sağlamlaşır.

Ailelerimin etnik ve dinsel pratikleri geleneğinde bu masal ve buna benzer diğer masalların ana fikri, sır olarak saklanan yaralara uygulanacak ilaçlardır. Dindar *curanderisma*'da bu masalların cesaretlendirdiği, yol gösterdiği ve çözüm sunduğu düşünülür. Masal bilgeliği denen şeyin altında yatan olgu, hem kadın hem de erkekler için olmak üzere, sırlarla ya da başka türlü yollarla benlikte, ruhta ve psişede açılan yaraların çoğu kişinin hayatının bir parçası olmasıdır. Sonuçta ortaya çıkan yara izlerinden kaçınılamaz. Ama bu zedelenmelerin çaresi vardır ve kesinlikle iyileştirilebilir.

Genel yaralar vardır, erkeklere özgü yaralar vardır, kadınlara özgü yaralar vardır. Düşük yapmak, bir yara izi bırakır. Dış gebelik bir yara izi bırakır. Hangi yaşta olursa olsun, evladını kaybetmek bir yara izi bırakır. Bazen başka bir kişiye yakın olmak yara izi bırakır. Safdil seçimlerin sonucu olarak da yaygın yara izleri oluşabilir. Bunların nedeni tuzağa düşürülmek olabileceği gibi; doğru, ama zor tercihler yapmak da olabilir. Ne kadar psişik yaralanma türü varsa, o kadar yara şekli vardır.

Etrafı utanç, korku, kızgınlık, suçluluk ya da aşağılanmayla çevrilen sır malzemesini bastırmak, bilinçdışının sır bölgesine yakın olan diğer tüm kısımlarının çalışmasını da fiilen engeller.[3] Bu, sözgelimi, cerrahi bir işlem uygulamak için insanın ayak bileğine anastezik bir madde zerk etmeye benzer. Bacağın, bileğin altında ve üstünde kalan büyük bir bölümü de anesteziden etkilenir ve hissizleşir. Sır saklamak da psişeyi işte bu şekilde etkiler. Eğer damardan sürekli anestezik madde damlatılırsa, sorunlu bölgelerin çok uzağındaki bölgeler de hissizleşir.

Ne tür bir sır olursa olsun, sır saklamak ne kadar acı içerirse içersin, psişe aynı şekilde etkilenir. İşte bir örnek: Bir kadın kırk yıl önce evlenmiş, evlendikten üç ay sonra kocası intihar etmişti. Adamın ailesi tarafından sadece kocasının ağır depresif hastalığının göstergelerini değil, kendi derin duygusal yasını ve kızgınlığını da gizlemeye zorlanmıştı. Sonuçta, hem kendisinin ve kocasının, derin hüznüyle hem de bütün bu olaya bağlanan kültürel stigmaya duyduğu öfkeyle de ilişkili olan bir "ölü bölge" geliştirmişti.

Kocasının yıllarca onlar tarafından nasıl acımasız ve kötü bir tedaviye maruz bırakıldığını asla açığa vurmama şartına razı olmakla, kocasının ailesinin ona ihanet etmesine de izin vermiş oldu. Kocasının intiharının her yıldönümünde ailesinde bir ölüm sessizliği yaşanıyordu.

3. WAE, yani, Jung'un Word Association Test'i (Sözcük Çağrışım Deneyi) de bunun doğru olduğunu ortaya koymuştur. Deneyde, rahatsızlık veren malzeme sadece olumsuz çağrışımları kolaylaştıran bir sözcüğü duyunca değil, bazı daha "tarafsız" sözcüklerden söz edilmesiyle de bir yanıt oluşturur.

Kimse onu arayıp, "Kendini nasıl hissediyorsun? Arkadaş ister misin? Onu özlüyor musun? Biliyorum, özlüyor olmalısın. Dışarı çıkıp birlikte bir şeyler yapalım mı?" demiyordu. Kadın, her geçen yıl kocasının mezarını yeniden kazdı ve yasını tek başına gömdü.

Sonunda diğer anma günlerinden (kendisininkiler dahil, yıldönümleri ve doğum günlerinden) uzak durmaya başladı. Ölü bölge, sırrın merkezinden dışarıya doğru yayıldı, anmayla ilgili olayları kaplamakla kalmadı, daha sonra kutlama olaylarına, hatta onların da ötesine uzandı. Aileyle ve arkadaşlıkla ilgili bu olayların tümü, bunlara açıkça zaman kaybı olarak bakan kadın tarafından hor görüldü.

Bununla birlikte, bilinçdışı için bunlar boş jestlerdi, çünkü kimse umutsuzluk anlarında kadının ziyaretine gelmemişti. Süreğen yası, o utanç verici sır tutuşu, psişesinin ilişkiyi yöneten bölgesini aşındırmıştı. Çoğu zaman başkalarını, kendimizin yaralanmış olduğumuz yerden ya da onun çok yakınından yaralarız.

Ancak, bir kadın tüm içgüdü ve yetilerini psişesinde özgürce hareket eder halde tutmak isterse, sırrını ya da sırlarını güvenilir bir insana açabilir ve gerekli sıklıkta anlatabilir. Bir yara genellikle bir kere dezenfekte edilip sonra unutulmaz, ama daha çok iyileşme süreci boyunca birçok kere bakılıp temizlenir.

Sır en sonunda söylendiğinde, ruh gerek anlatandan gerekse dinleyenden "Hımm, ah gerçekten de çok kötü" ya da "Ah, şey, hayat zor"dan daha fazla ve anlamlı tepkiler bekler. Anlatan, meseleyi küçümsememeye çalışmalıdır. Eğer dinleyen de bütün kalbiyle dinler, ürker, ürperir, kalbinden ani bir sancı geçmesine rağmen çöküp kalmazsa, bir kutsama gerçekleşir. İçinizde tuttuğunuz sırrın olumsuz etkisinden kurtulmak, bir ölçüde, onu başkalarının da bundan etkilenebileceği şekilde anlatmaktır. Böylece bir kadın, özgün travma sırasında bulamadığı yardımı ve bakımı alarak, utançtan kurtulmaya ve iyileşmeye başlar.

Küçük ve güvenilir kadın gruplarında, kadınlardan, bir araya toplanmalarını ve annelerinin, teyzelerinin, kız kardeşlerinin, arkadaşlarının, büyükannelerinin ve onlar için önemli olan diğer kadınların fotoğraflarını getirmelerini isteyerek bu alışverişi başlatıyorum. Tüm resimleri diziyoruz. Kimi çatlamış, kimi pul pul dökülmüş, kimi sudan ya da kahve fincanı halkalarından zedelenmiş, kimi ikiye yırtılmış ve tekrar yapıştırılmış, kimi saydam yağlı kâğıt dokusuyla kaplanmış fotoğraflar bunlar. Birçoğunun arkasında "Ah, sen çocuk!", "Daima sevgiyle", "Bu ben, Joe ile Atlantic City'de", "İşte ben buradayım, çekici oda arkadaşımla birlikte" ya da "Bunlar fabrikadan kızlar" nevinden çok eski yazılar vardır.

Her kadına "Bunlar benim soyumun kadınları" ya da "Bunlar bana miras kalan kadınlar" diyerek başlamasını öneriyorum. Kadınlar, ailelerinin kadın üyelerinin ve arkadaşlarının resimlerine bakıp derin bir sevgiyle, tanıdıkları kadarıyla, her birinin öykülerini ve sırlarını; her bir kadının hayatındaki büyük sevinçleri, büyük incinmeleri, büyük doğum acılarını, büyük zaferleri anlatmaya başlarlar. Birlikte geçirdiğimiz zaman boyunca daha fazla ilerleyemediğimiz pek çok an olur, çünkü dökülen onca gözyaşı, kuru rıhtımdan birçok gemi kaldırır ve hepimiz bir süreliğine birlikte uzaklara açılırız.[4]

Burada değerli olan şey, kadınların çamaşırlarının bir kez ve tümüyle gerçekten temizlenmesidir. Ailenin kirli çamaşırlarının herkesin gö-

zü önünde yıkanmasını engelleyen yaygın yasak ironiktir, çünkü genellikle "kirli çamaşır" aile içinde bile asla yıkanmaz. Mahzenin en karanlık köşesinde ailenin "kirli çamaşırları" kaskatı kesilmiş bir halde sırlarıyla birlikte sonsuza kadar yatar. Bir şeyi mahrem tutmakta ısrar etmek bir zehirdir. Gerçekte bunun anlamı, bir kadının çevresinde kendisine acı veren sorunlarla başa çıkarken ona destek olacak birinin bulunmamasıdır.

Kadınların sır gibi sakladıkları kişisel öykülerinin birçoğu, ailenin ve arkadaşların tartışmayı uygunsuz buldukları türdendir; ya inanmazlar ya hafife alırlar ya da etrafından dolaşırlar. Böyle yapmalarının gerçekten anlaşılır nedenleri de vardır. Onları tartışırlarsa, incelerlerse, üstünde çalışırlarsa kadınla yası paylaşmaları gerekir. Soğukkanlılıkta sebat etmek olmaz. Bir dolu "Ah, şey..."den sonra sessizlik olmaz. "İşimize bakmalı ve böyle şeyler üstünde durmamalıyız" olmaz. Onun yerine, bir kadının eşi, ailesi, toplumu altın-saçlı kadının ölümünün yasını paylaşacak olsaydı, hepsinin kortejde yer alması gerekirdi. Hepsinin mezar başında gözyaşı dökmesi gerekirdi. Kimse bundan yakayı sıyıramazdı ve bu onlara ağır gelirdi.

Kadınlar kendi gizli utançlarıyla ilgili meseleler üzerinde ailelerinin ve toplumlarının diğer üyelerinden daha fazla durduklarında, yalnız başlarına bile isteye acı çekmiş olurlar.[5] Ailenin psikolojik amacı –işbirliği yapmak– asla ortaya çıkmaz. Ancak, vahşi doğa ortamın tahriş edicilerden ve tehditlerden olabildiğince temizlenmesini, sıkıntı veren meselelerin olabildiğince azaltılmasını ister. Bu bakımdan, bir kadının cesaretini toplayıp kendine ruh kemiklerinden bir altın kamış kesmesi ve ken-

4. Kimi zaman bunun ardından, babaların, erkek kardeşlerin, kocaların, amcaların, büyükbabaların (kimi zaman oğulların ve kızların) fotoğrafları ve öyküleri gelir, ama esas çalışma o kişinin ailesindeki kendinden önceki kadınlarla ilgilidir.

5. Bunlar ne destek ne de yarar görerek (yani, toplumdan şükran, onur ve övgü almadan), yalnız günah keçileri, günah yiyiciler olarak acı çekerler.

di güçlü sesiyle sırrı çalması, genellikle bir zaman sorunudur.

"Mavisakal", "Mr. Fox", "Haydut Damat", "Mary Culhane" vb.[6] gibi kadın kahramanın sırrı saklamayı şu ya da bu şekilde reddettiği, böylece sonunda özgür kalıp tamamen etkin bir şekilde yaşama atıldığı düzinelerce masaldan yola çıkılarak genelleştirilen arketipsel öğütlerin incelenmesine dayanarak, utanç-dolu sırlar konusunda şunları yapmanızı tavsiye ederim:

Gördüklerinizi görün. Bunu birine söyleyin. Asla geç değildir. Yüksek sesle söyleyemeyeceğinizi hissediyorsanız, yazıya dökün. İçgüdüsel olarak güvenilir olduğuna inandığınız bir kişiyi seçin. Açılmasından kaygılandığınız solucan kutusunun, içeride irin toplayacağına, dışarıda durması daha iyidir. Tercih ederseniz, sırlarla nasıl başa çıkılacağını bilen bir terapist arayın. Bu merhametli biri olmalıdır; doğru ya da yanlış konusunda güm güm öten kendine özgü bir davulu olmayan biri, suçluluk ile pişmanlık arasındaki farkı bilen ve yas tutma ile ruhun yeniden dirilişinin doğası konusunda bilgi sahibi olan biri.

Sır ne olursa olsun, onun artık ömür boyu yaşamımızın bir parçası olduğunu iyice biliyoruz. Kefaret, bir zamanlar açılmış olan yarayı iyileştirir. Yine de, orada bir yara izi hep duracaktır. Hava durumunun değişmesiyle birlikte yara da tekrar ağrıyabilir, ağrıyacaktır da. Gerçek bir yasın doğasıdır bu.

Yıllarca, her türden klasik psikoloji, yanlış bir düşünceyle, yas tutmanın bir kez, tercihen bir yıllık bir zaman döneminde yerine getirilen ve sonra rafa kaldırılan bir işlem olduğunu ve bunu önceden hükmedilen zaman süresinde tamamlayamayan ya da tamamlamak istemeyen birinin bu konuda epeyce sorun yaşadığını öne sürdü. Ama insanların yüzyıllardır içgüdüsel olarak bildiği şeyleri şimdi biz de biliyoruz; belli incinmelerin, hasarların ve utançların yası asla tutulamaz. Bu yasların, eğer en kalıcısı değilse bile en kalıcılarından biri, bir çocuğun ölüm ya da terk etme yoluyla kaybıdır.

Uzun yılları kapsayan bir zaman diliminde yazılmış günlükler üzerine yapılan bir çalışmada[7] Paul C. Rosenblatt, insanların en berbat ruhsal-yaslarından, destek sistemlerine ve bunun gibi nedenlere bağlı olmak kaydıyla, trajediyi izleyen bir ya da iki yıl içinde kurtulabildiklerini ortaya koydu. Ama aynı kişi daha sonraları da çok etkin yas tutma

6. *Mary Culhane and The Dead Man*: Bu, ikisi de çok yetenekli olan North Carolinalı Barbara Freeman ile Connie Regan-Blake'in The Folktellers adı altında yazdıkları ve alameti farikaları olan öykülerinden biridir.

7. Dr. Paul C. Rosenblatt, *Bitter, Bitter Tears: Nineteenth-Century Diarists and Twentieth-Century Grief Theories* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1983). Bana Judith Savage hatırlattı.

dönemleri yaşamaktadır. Dönemlerin arası zaman bakımından giderek açılıp süre olarak da kısalmakla birlikte, her depreşme, ilk seferdekine yakın ya da onunla aynı yoğunlukta yürek paralayıcı bir mateme yol açmaktadır.

Bu veriler uzun erimli bir yasın normalliğini anlamamıza yardımcı olur. Bir sır açığa çıkarılmadığında, yas da her koşulda ve üstelik de ömür boyu varlığını sürdürür. Sırların saklanması, psişenin ve tinin kendini-iyileştirme amaçlı alışıldık sağlık tedbirlerini almasını engeller. Sırlarımızı söylemenin bir nedeni de budur. Anlatmak ve yas tutmak bizi ölü bölgeden uzaklaştırarak yeniden diriltir; sırlara dair ölüm kültünü arkada bırakmamıza izin verir. Yas tutabiliriz, hem de sıkı bir

yas tutabiliriz ve bundan utançla değil, gözyaşlarıyla boyanmış olarak çıkarız. Daha da derinleşmiş, tamamen kabullenmiş ve yeni hayatla dolu olarak çıkarız.

Biz yas tutarken Vahşi Kadın bize sarılacaktır. O içgüdüsel Benliktir. O, çığlıklarımızı, iniltilerimizi, ölmeden ölme isteklerimizi taşıyabilir. En iyi ilaçları en kötü durumdaki yerlerimize uygular. Kulaklarımıza fısıldar ve mırıldanır. Bizim acımız için acı çeker. Buna katlanır. Kaçmaz. Yara izleri olacaktır, hem de pek çok, ama şunu unutmamak yerinde olur: Gerilebilme gücü ve baskıyı emme yeteneğiyle, yara dokusu deriden daha güçlüdür.

GÜNAH-CEKETİ*

Kimi zaman kadınlarla çalışırken, onlara, kumaşlardan ve diğer bazı malzemelerden tam bedenlerine göre bir günah-*ceketi*ni nasıl yapabileceklerini gösteririm. Günah-ceketi; resimle, yazıyla, ona iğnelenmiş ve dikilmiş her tür şeyle bir kadının hayatında katlandığı tüm hakaretleri, tüm lekelemeleri, tüm küfürleri, tüm travmaları, tüm yaraları, tüm yara izlerini ayrıntılarıyla anlatan bir cekettir. Kadının günah-*keçisi* yapılma deneyimini ifade etme şeklidir. Böyle bir ceket yapmak kimi zaman sadece bir ila iki gün, kimi zamansa aylar alır. Bir kadının hayatının tüm incinme, hakaret ve yaralarını en ince ayrıntısına kadar ortaya sermek son derece yararlıdır.

İlk önce kendim için bir günah-ceketi yaptım. Hemen o kadar ağırlaştı ki, üzerine tutturulanları taşıyacak bir Müzler korosuna ihtiyaç vardı. Bu günah-ceketini yapmakla bütün bu psişik süprüntüyü, psişik bir nesnede bir araya getirmek, sonra da ceketi yakarak eski yaralı ha-

* scapecoat: günah keçisi anlamına gelen *scapegoat*'tan türetilmiş. (ç.n.)

limin bir bölümünü dağıtmak niyetindeydim. Ama bilirsiniz işte, ceketi koridordaki tavandan sallandırdım ve ona her yaklaştığımda kendimi kötü hissedeceğime, iyi hissettim. Böyle bir ceketi giydiği halde hâlâ dört ayak üstünde yürüyebilen, şarkı söyleyebilen, yaratabilen ve kuyruğunu sallayabilen kadının *ovario*'larına hayranlık duyarken buldum kendimi.

Bunun, birlikte çalıştığım kadınlar için de geçerli olduğunu gördüm. Ceketlerini yapınca asla yok etmek istemediler. Giderek daha berbat, daha kanlı ve daha büyük olan bu ceketleri hep saklamak istediler. Kimi zaman onlara savaş-ceketleri de deriz, çünkü bunlar tek tek kadınların ve onların dostları olan diğer kadınların dayanma güçlerinin, başarısızlıklarının ve zaferlerinin kanıtıdır.

Kadınların yaşlarını yıllarla değil de, savaştan kalmış yara izleriyle saymaları da iyi bir fikirdir. İnsanlar kimi zaman bana "Kaç yaşındasın?" diye sorarlar. "On yedi savaş yarası yaşındayım," derim. Bu cevabım genellikle onları ürkütmez, tersine, uyum göstererek neşeli bir edayla kendi savaş yarası yaşlarını saymaya başlarlar.

Lakotalar kışın meydana gelen olayları kaydetmek için nasıl hayvan derilerine glifler boyuyorlarsa; Nahuatl, Maya ve Mısır halkları kabilenin büyük olaylarını, savaşları, zaferleri nasıl elyazmalarına kaydediyorlarsa, kadınların da günah-ceketleri, savaş-ceketleri vardır. Torunlarımızın ve torunlarımızın torunlarının bu şekilde kaydedilen hayatlarımız hakkında ne düşüneceklerini merak ediyorum. Umarım, onlara hepsinin bir açıklamasının yapılması gerekir.

Bu konuda hiçbir yanlış anlama olmasın, çünkü onu hayatınızın zor seçimleriyle kazandınız. Uyruğunuz, etnik kökeniniz ya da soygeçmişiniz sorulursa, esrarlı bir şekilde gülümseyin ve "Yara İzi Klanı" deyin.

XIV

La Selva Subterránea: Yeraltı ormanında erginlenme

ELSİZ KIZ

Eğer öykü tohumsa, biz onun toprağıyız. Öyküyü dinlemek, bizim de kendimizi, öykünün sonunda başarısız olan ya da mutluluğa ulaşan kahraman gibi hissetmemizi sağlar. Eğer bir kurt öyküsü duyarsak, o andan itibaren bir süre bir kurt gibi dolaşıp durur ve dünyayı onun gibi görürüz. Eğer sonunda yavrusunu bulan bir güvercinle ilgili bir öykü dinlersek, bir süreliğine tüylü göğüslerimizin altında bir şeyler hareket eder. Eğer öykümüz dokuzuncu ejderhanın pençesinin altından kutsal inciyi kapmakla ilgiliyse, daha sonra kendimizi bitkin ve doyuma ulaşmış hissederiz. Gerçek hayatta da sadece öyküyü dinlemekle edindiğimiz bilgiyle hareket etmeye başlarız.

Jungcular arasında buna –antropolog Levy-Bruhl'den ödünç alınan bir terimle– "mistik katılım" denir ve "bir kişinin gözlediği nesneden ya da şeyden kendini ayırt edemediği" bir ilişkiyi anlatmak için kullanılır. Freudcular arasındaysa, "yansıtmalı özdeşim" olarak adlandırılır. Antropologlar arasında bazen "sempatik büyü" adı verilir. Tüm bu terimler, aklın bir süre için egosundan adım adım uzaklaşıp başka bir gerçeklikle kaynaşma yeteneğini, yani başka bir kavrama yolunu, farklı bir anlama tarzını ifade eder. Mirasını sürdürdüğüm şifacılar arasında bu, fikirleri ibadetle ya da sıradışı bir zihin durumu yoluyla yaşantılayıp öğrenmek, bu durumda kazanılan içgörü ve bilgileri tekrar uzlaşımsal gerçekliğe getirmek demektir.[1]

433
F28

"Elsiz Kız" dikkate değer bir öyküdür; onda, masalın katmanlarının altından etrafı dikizleyen eski gece dinlerinin ayak izlerini buluruz. Öykü, dinleyenlerin kadın kahramanın dayanıklılık sınavına katılabileceği şekilde oluşturulmuştur, çünkü masal öyle bir genişler ki, anlatması uzun sürer, özümsemesi ise daha da uzun. Bu masalı –öyküdeki her bir iş için bir gece, hafta ya da ay harcayarak– yedi gecelik, kimi zaman dinleyicilere bağlı olarak yedi haftalık, ara sıra da yedi aylık bir süre boyunca öğretiyorum ve bunun bir nedeni var.

Öykü bizi ağaçların köklerinin çok, ama çok altında yatan bir dünyaya çekiyor. Bu perspektiften bakınca "Elsiz Kız"ın, bir kadının bütün hayat süreci için malzeme sunduğunu, psişesinin anahtar yolculuklarından en önemlisiyle ilgili olduğunu görüyoruz. Bu çalışmada gözden geçirdiğimiz ve birkaç günlük ya da haftalık sürelerde gerçekleşen belli bir ödev ya da belli bir dersten söz eden diğer masallardan farklı olarak, "Elsiz Kız" yıllarca süren bir yolculuğu –bir kadının bütün ömrünün yolculuğunu– kapsar. Onun için bu öykü özeldir ve onu özümsemek için en uygun ritim, ilham perinizle birlikte oturmak ve zamanınızın bol olduğu bir sırada kısım kısım açıp okumaktır.

"Elsiz Kız" kadınların dayanıklılık töreni yoluyla yeraltı ormanına geçişiyle ilgilidir. *Dayanıklılık* sözcüğü "duraksamadan devam etmek" anlamına geliyormuş gibi görünür ve bu masalın altında yatan ödevlerin arada sırada ortaya çıkan bir parçası da budur, ama *dayanıklılık* sözcüğü "sertleştirmek, güçlendirmek, sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek" anlamlarına da gelir ve masalın temel itici gücü ve bir kadının

1. Jung'un mistik katılım anlayışı, XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başının antropolojik görüşlerine dayanıyordu. O zamanlar kabileleri inceleyenlerin birçoğu, kabilelerdeki davranışları ırk ya da ulusal köken ayrımı olmaksızın her yerde ve her insan kültüründe ortaya çıkabilecek, insani bir süreklilik arz eden davranışlar olarak anlamak yerine, kendilerini onlardan tümüyle ayrı hissediyorlardı ve zaten ayrıydılar da.

uzun psişik hayatının üretici özelliği de budur. Salt devam etmek için devam etmeyiz. Dayanıklılık, somut bir şey yapıyor olduğumuz anlamına gelir.

Dayanıklılık dersleri, doğanın her yanında görülür. Kurt yavruları doğdukları zaman pençelerinin tabanları kil kadar yumuşaktır. Ana babalarıyla çıktıkları geziler, dolaşmalar ve yürüyüşler sonucunda pençeleri de güçlenir. Ondan sonra tırmanabilir ve keskin çakıllar, ısırgan otları, hatta kırık camlar üstünde incinmeden sekebilirler.

Anne kurtların, yavrularını olabilecek en soğuk sulara daldırdıklarını, ayakları çarpılıp güçlükle ayakta durana kadar onları koşturduklarını ve hatta bir süre daha koşmayı sürdürdüklerini gördüm. Bu küçük, tatlı canlıyı sertleştirip onu kuvvet ve esneklikle besliyorlardı. Mitlerde dayanıklılık dersi, büyük Vahşi Ana'nın, Vahşi Kadın arketipinin törenlerinden biridir. Yavrularını güçlendirmek, onun ezeli ve ebedi adetidir. Bizi sertleştiren, muktedir ve dayanıklı kılan odur.

Peki bu ders nerede gerçekleşir, bu nitelikler nerede kazanılır? *La selva subterránea*'da, yeraltı ormanında, kadın bilgeliğinin altdünyasında. Bu, bildiğimiz dünyanın, ego tarafından algılanan dünyanın altında yaşayan vahşi bir dünyadır. Oradayken, bize içgüdüsel dil ve bilgelik aşılanır. Bu açıdan bakınca, üstdünyanın bakış açısından kolaylıkla anlayamayacağımız şeyleri anlarız.

Bu masaldaki kız birkaç iniş türü konusunda ustalık kazanır. Bir iniş ve dönüşüm halkasını tamamlarken, hemen bir başkasına dalar. Bu simyasal halkalar tamdır; her birinde bir *nigredo* [kayıp], *rubedo* [adanma] ve *albedo* [aydınlanma –ışığın gelişi] birbirini izler. Kralın ve kralın annesinin de kendi devirleri vardır. Bütün bu iniş, kayıp, bulma ve güçlenme döngüleri, kadınların vahşinin yenilenmesiyle ilgili olarak ömür boyu süren geçişlerini, yani erginlenmelerini anlatır.

"Elsiz Kız" öyküsüne dünyanın farklı bölgelerinde "Gümüş Eller", "Elsiz Gelin" ve "Meyve Bahçesi" adı verilir. Folklor araştırmacıları masalın yüzün üstünde versiyonunu sayarlar. Burada yazdığım edebi versiyonun ana fikrini bana ilk gençliğimin büyük kadın çiftçilerinden/tarla işçilerinden biri olan teyzem Magdalena anlatmıştı. Doğu ve Orta Avrupa'nın her yanında başka versiyonları bulunabilir. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, masalın altında yatan derin kadınsı deneyim, Vahşi Ana'ya özlem duyulan her yerde bulunur.

Teyzem Magdalena'nın muzipçe bir öykü anlatma alışkanlığı vardı. Masala "Bu on yıl önce oldu" açılışıyla başlayıp dinleyicilerini gafil avlar, ardından şövalyeler, hisar hendekleri ve diğer her şeyle tamamlanan bir ortaçağ masalı anlatmaya koyulurdu. Ya da "Bir varmış, bir

yokmuş, daha geçen hafta..." der ve sonra insanların elbise giymelerinden önceki bir zamana ait bir masal anlatırdı.

Öyleyse, işte aynı anda hem eski hem de modern olabilen "Elsiz Kız":

Bir varmış, bir yokmuş. Yolun aşağısında oturan adamın birkaç gün öncesine kadar köylülerin tahılını öğütüp una çevirdiği büyük bir taşı varmış. Bu değirmenci zor günler geçirmiş, elinde, bir barakadaki büyük sert değirmen taşından ve arkadaki meyve veren büyük elma ağacından başka bir şey kalmamış.

Bir gün gümüş ağızlı baltasıyla kuru ağaçları kesmek için ormana giderken, bir ağacın arkasından tuhaf, yaşlı bir adam çıkmış karşısına. Yaşlı adam "Odun keserek kendine eziyet etmene gerek yok," diye dil dökmüş. "Değirmeninin arkasında duran şeyi bana verirsen, seni servete boğarım."

"Değirmenimin arkasında meyve veren elma ağacından başka ne var?" diye düşünmüş değirmenci ve yaşlı adamın pazarlığına razı olmuş.

"Üç yıl içinde gelip benim olanı alacağım," diye kıkırdamış yabancı ve topallayarak uzaklaşmış, ağaçların dalları arasında kaybolmuş.

Değirmenci yolda karısına rastlamış. Evden koşarak gelmiş, eteği uçarak ve saç baş dağınık bir halde konuşmuş: "Herif, herif, saatin vurmasıyla birlikte evimizin içine daha güzel bir duvar saati geldi, sade koltuklarımızın yerini kadifeyle kaplı olanlar aldı, değersiz dolabımız şimdi av etiyle dolu, valizlerimiz ve sandıklarımız dolup taşıyor. Söyle n'olur, bu nasıl oldu?" Daha bu soruları sorarken parmaklarında altın yüzükler belirmiş ve saçı altın bir taçla toplanmış.

Kendi yeleğinin satene dönüşmesini dehşet içinde izleyen değirmenci, "Aa!" demiş. Topuk namına bir şeyi kalmamış olan, bu yüzden arkaya doğru kaykılarak yürüdüğü tahta ayakkabıları da gözlerinin önünde çok zarif ayakkabılara dönüşmüş. "Şey, bir yabancıdan dolayı," diye nefes nefese konuşmuş. "Ormanda kara bir redingot giymiş, tuhaf bir adama rastladım ve değirmenimizin arkasındaki şeyi ona vermem halinde büyük bir servet vaat etti. Hem hanım, başka bir elma ağacı dikebiliriz."

"Ah, herif!" diye inlemiş kadın, cin çarpmış gibi görünüyormuş. "Kara ceketli adam İblis'ti ve değirmenin arkasındaki de evet, elma

ağacıydı, ama kızımız da orada söğüt dallarından bir süpürgeyle avluyu süpürüyordu."

Ve böylece karı koca sendeleyerek evlerine gitmişler, bütün süslerinin üstüne gözyaşı dökmüşler. Kızları üç yıl kocasız kalmış. İlkbaharın ilk tatlı elmaları gibi bir huyu varmış. İblis'in alıp götürmeye geldiği gün banyo yapmış, beyaz bir gecelik giymiş ve etrafına çizdiği bir tebeşir dairesinin içinde duruyormuş. İblis onu kapmak için elini uzattığında, görülmeyen bir kuvvet tarafından avlunun öte tarafına fırlatılmış.

İblis, "Bir daha asla yıkanmamalı, yoksa ona yaklaşamam," diye haykırmış. Ana baba ve kız korkuya kapılmışlar. Ve böylece birkaç haf-
 ta geçmiş ve kız çocuğu saçları keçeleşene, tırnakları siyah hilallere benzeyene, derisi grileşene, elbiseleri kirden kararıp sertleşene kadar yıkanmamış.

Sonra, kızın giderek daha fazla hayvana benzediği günlerden bir gün İblis tekrar çıkagelmiş. Ama kız ağlamış da ağlamış. Gözyaşları parmaklarından kollarına akmış –o kadar çok akmış ki, kirli elleri ve kolları ak pak ve tertemiz hale gelmiş. İblis öfkelenmiş. "Ellerini kesin, yoksa ona yaklaşamam." Baba dehşete düşmüş: "Kendi çocuğumun ellerini kesmemi mi istiyorsun benden?" İblis bağırmış: "Yoksa buradaki her şey ölür, buna sen de, karın da ve gözüne ilişen bütün tarlalar da dahil."

Baba o kadar korkmuş ki, boyun eğmiş ve kızının kendisini bağışlaması için yalvarırken gümüş ağızlı baltasını da bilemeye başlamış. Kız da boyun eğerek, "Ben senin çocuğunum, gerekeni yap," demiş.

O da İblis'in isteğini yerine getirmiş. Bütün bunlar olup bittiğinde kimin acı içinde daha canhıraş bir sesle bağırdığını, kızın mı, yoksa babanın mı, kimse söyleyemez. Kızın hayatı böylece bildiği şekliyle sona ermiş.

İblis tekrar geldiğinde kız o kadar çok ağlamış ki, kesilen uzuvlarından geriye kalanlar yine temizmiş ve onu yakalamaya çalışan İblis bir kez daha avlunun öte tarafına fırlatılmış. Ormanda küçük ateşler yaratan sözlerle küfrederek sonsuza kadar gözden kaybolmuş, çünkü kıza yönelik bütün haklarını yitirmiş.

Baba bir yüzyıl ömür sürmüş, keza karısı da. Ormanın asıl halkı gibi onlar da ellerinden gelen en iyi şekilde hayatlarına devam etmişler. Yaşlı baba, kızına çok güzel bir şatoda hayatını zenginlikler içinde sürdürmeyi önermiş, ama kız bir dilenci olup rızkı için başkalarının iyiliğine bağımlı olmasının daha uygun olduğunu hissettiğini söylemiş. Ve böylece kollarını temiz bir bezle bağlatmış ve şafak sökerken bildiği şekliyle kendi hayatından yürüyerek uzaklaşmış.

Yürümüş, yürümüş. Öğle güneşi yüzündeki kiri yol yol boyamış. Rüzgâr, saçlarını hepsi birbirine karışmış ince dallardan oluşan bir leylek yuvasına benzeyene kadar dağıtıyormuş. Gece yarısı, ayın ağaçlardan sarkan tüm meyvelere ışık saçtığı muhteşem bir bahçeye gelmiş.

İçeri girememiş, çünkü bahçe bir hendekle çevriliymiş. Dizlerinin üstüne çöküp yığılmış, çünkü açmış. Beyazlar içinde hayalet gibi bir gölge belirmiş ve bent kapaklarından birini kapatarak hendeğin boşalmasını sağlamış.

Kız armut ağaçları arasından yürümüş. Her nasılsa, nefis armutların hepsinin sayılıp numaralandırılmış olduğunu ve korunup gözetildiğini biliyormuş. Yine de bir dal çatırdayarak aşağıya sarkmış, böylece uçtaki leziz meyveye ulaşabilmiş. Dudaklarını armudun altın derisine koymuş ve ay ışığında orada öylece durup armudu yemiş; zavallı elsiz kızın kolları bezle bağlı, saçları ürkütücüymüş ve çamurdan bir kadın gibi görünüyormuş.

Bahçıvan olanları görmüş, ama kızı koruyan ruhun büyüsünü tanıyormuş ve karışmamış. Kız armudu yemeyi bitirdikten sonra hendekten geçerek geri dönmüş ve ormanın örtüsü altında uyumuş.

Ertesi sabah kral armutlarını saymaya gelmiş. Birinin kaybolduğunu anlamış, bir yukarı bir aşağı bakmış, ama kayıplara karışan meyveyi bulamamış. Bahçıvan açıklamış: "Geçen gece iki ruh hendeği boşalttı, ay yükseklerdeyken bahçeye girdiler ve elsiz olanı kendisini ona sunan armudu yedi."

Kral o gece gözetlemeyi sürdürmesini söylemiş. Karanlık olunca bahçıvanıyla ve ruhlarla nasıl konuşulacağını bilen büyücüsüyle birlikte çıkagelmiş. Üçü bir ağacın altına oturup etrafı gözlemeye başlamış. Gece yarısı olduğunda kız, kirli paçavralardan elbiseleri, dağınık saçları, kirden yol yol boyalı yüzü, kolsuz elleri ve yanında beyazlı ruhla birlikte ormandan süzülerek bahçeye gelmiş.

Bahçeye daha önce yaptıkları gibi girmişler. Yine bir ağaç, lütfederek dallarından birini onun erişebileceği şekilde eğmiş ve kız da ucundaki armudu yemiş.

Büyücü onlara doğru ilerlemiş, ama fazla yaklaşmadan sormuş: "Bu dünyadan mısınız, bu dünyadan değil misiniz?" Kız da yanıtlamış: "Bir zamanlar *dünya*lıydım, artık *bu* dünyadan değilim."

Kral büyücüye sormuş: "İnsan mı, hayalet mi?" Büyücü, her ikisi de, diye yanıtlamış. Kralın yüreği hoplamış, hızla kıza doğru koşmuş ve bağırmış: "Seni yüzüstü bırakamam. Bugünden itibaren sana ben bakacağım." Şatosunda ona, kollarına bağlanan bir çift gümüş el yaptırmış.

Ve böylece kral, elsiz kızla evlenmiş.

Günlerden bir gün kralın çok uzak bir ülkeyle savaşa gitmesi gerekmiş ve annesinden, genç kraliçeye göz kulak olmasını istemiş, çünkü onu bütün kalbiyle seviyormuş. "Eğer bir çocuk doğurursa, bana hemen haber gönder."

Genç kraliçe, sağlıklı bir bebek doğurmuş ve kralın annesi iyi haberi ulaştırması için krala hemen bir haber göndermiş. Ama krala giderken haberci yolda yorulmuş, bir nehre doğru yaklaşırken uyku giderek ağırlığını hissettirmiş ve sonunda nehrin kıyısında uykuya yenik düşmüş. İblis bir ağacın arkasından çıkmış ve haberi değiştirerek, kra-
 liçenin, yarı insan yarı köpek olan bir çocuk doğurduğunu yazmış.

Haberi alan kral dehşete kapılmışsa da, annesine kraliçeyi sevmesini ve ona bu korkunç dönemde göz kulak olmasını söyleyen bir mesaj göndermiş. Mesajla koşan delikanlı yine aynı nehre gelmiş ve bir şölende yemek yemiş gibi ağırlaştığını hissetmiş, suyun kıyısında hemen uykuya dalmış. Bunun üzerine İblis tekrar ortaya çıkmış ve mesajı "Kraliçeyi ve çocuğu öldürün," şeklinde değiştirmiş.

Yaşlı anne, oğlunun emriyle sarsılmış ve doğrulatmak için bir haberci göndermiş. Haberciler gidip gelmiş, hepsi nehir kıyısında uykuya dalmış ve İblis mesajları giderek daha korkunç bir hal alacak şekilde değiştirmiş. Sonuncusu şöyleymiş: "Öldürüldüğünü kanıtlamak için kraliçenin dilini ve gözlerini sakla."

Yaşlı anne, genç ve sevimli kraliçenin öldürülmesine katlanamazmış. Onun yerine bir hayvan kurban etmiş, dilini ve gözlerini ayırıp saklamış. Sonra genç kraliçeye bebeğini göğsüne bağlamasında yardım etmiş ve onu peçeyle örterek hayatını kurtarması için kaçmasını söylemiş. Kadınlar ağlaşmışlar ve birbirlerini öperek vedalaşmışlar.

Genç kraliçe hayatında gördüğü en büyük, en vahşi ormana gelene kadar dolaşmış durmuş. Bir yol bulmaya, kendine yol açmaya çalışarak zorlukla ilerlemiş. Karanlık yaklaşırken, öncekiyle aynı olan beyazlar içinde bir hayalet görünmüş ve iyi kalpli orman insanları tarafından işletilen yoksul bir hana kadar ona rehberlik etmiş. Beyaz elbiseli başka bir kız kraliçeyi içeri götürmüş, onu adıyla tanıyormuş. Çocuk yatırılmış.

"Benim bir kraliçe olduğumu nereden biliyorsun?" diye sormuş kraliçe.

"Biz ormandakiler bu konuları takip ederiz, kraliçem. Şimdi dinlenin."

Böylece kraliçe handa yedi yıl kalmış, çocuğuyla birlikte mutlu mesut yaşamış. Elleri zamanla tekrar büyümüş; önce inci gibi pembe kü-

çük bebek ellerine, sonra küçük kız ellerine ve en sonunda da kadın ellerine dönüşmüş.

Bu sırada kral savaştan dönmüş, yaşlı annesi ağlayarak, "Bana iki masumu neden öldürttün?" diye sormuş ve oğluna sakladığı gözleri ve dili göstermiş.

Korkunç öyküyü duyan kral sendelemiş ve avutulamaz bir şekilde ağlamış. Annesi onun yasını görmüş ve ona bunların bir geyiğin dili ve gözleri olduğunu, kraliçeyle çocuğunu ormana yolladığını anlatmış.

Kral onları bulmak amacıyla yemeden içmeden yaşamaya ve göğün maviliğini koruduğu en uzak yerlere kadar yolculuk etmeye yemin etmiş. Yedi yıl araştırmış. Elleri kararmış, sakalı yosun gibi küflü kahverengiye dönmüş, gözleri çökmüş ve kurumuş. Bu süre zarfında ne yemiş, ne de içmiş, ama kendisinden daha görkemli bir kuvvet, yaşamasına yardım etmiş.

Sonunda orman insanları tarafından işletilen hana gelmiş. Beyazlı kadın onu içeri davet etmiş, o da yatmış, çok yorgunmuş. Kadın yüzüne bir peçe örtmüş ve o da uyumuş. En derin uykunun nefesini solurken, örtü havalanarak yüzünden yavaşça sıyrılmış. Uyandığında gözlerini dikmiş kendisine bakan sevimli bir kadın ve güzel bir çocuk bulmuş.

"Ben senin eşinim, bu da çocuğun." Kral inanmaya can atıyormuş, ama kızın elleri olduğunu görmüş. "Çabalarım ve iyi bakılmam sayesinde ellerim tekrar büyüdü," demiş kız. Beyazlı kadın da saklandıkları sandıktan gümüş elleri çıkarıp getirmiş. Kral, kraliçesini ve çocuğunu kaldırıp kucaklamış ve ormanda o gün büyük bir sevinç yaşanmış.

Bütün ruhlar ve han sakinleri güzel bir ziyafet çekmişler. Ondan sonra kral, kraliçe ve bebek, yaşlı anneye geri dönmüşler, ikinci kez evlenmişler ve birçok çocukları olmuş. Çocuklar bu öyküyü başka yüz kişiye anlatan yüz kişiye anlatmışlar, tıpkı sizin de benim öyküyü anlattığım yüz kişiden biri olmanız gibi. ❦

1. Evre: Bilmeden pazarlık etmek: Öykünün ilk evresinde, hemen etki altına giren mal düşkünü değirmenci, İblisle kötü bir pazarlık yapar. Zenginleşmeyi düşünmüştür, ama bedelin çok, ama çok yüksek olacağını geç kavrar. Servet karşılığında elma ağacını verdiğini düşünmüştür, oysa onun yerine İblise kızını verdiğini görür.

Arketipsel psikolojide, bir masalın bütün unsurlarını tek bir kadının psişesindeki çeşitli boyutlarla ilgili anlatımlar olarak değerlendiririz. O

halde, masaldan yola çıkarak, kadınlar olarak ta işin başında kendimize sormalıyız: "Kadınlar hangi kötü pazarlıkları yapar?"

Bu soruya farklı günlerde farklı yanıtlar verebiliriz, ama bütün kadınların hayatlarında değişmez bir yanıt vardır. Bunu kabul etmekten nefret etsek de, hayatımızda tekrar tekrar yaptığımız en kötü pazarlık, derin bilge hayatımızı çok daha zayıf olan hayat için kaybettiğimizde; dişlerimizi, pençelerimizi, duyumsamamızı, kokumuzu terk ettiğimizde; vahşi doğalarımızı, zengin görünen, fakat içi boş çıkan bir şey vaadiyle teslim ettiğimizde yaptığımız pazarlıktır. Masaldaki baba gibi, bu pazarlığı, neden olacağı üzüntü, acı ve altüst oluşu kavramadan yaparız.

Dünya işlerinde becerikli olabiliriz, ancak, neredeyse her annenin kızı, eğer biraz şans verilirse, ilk önce kötü pazarlığı seçecektir. Bu berbat pazarlığın yapılması çok büyük ve anlamlı bir paradoksu da beraberinde getirir. Kötü seçimler yapmak, hastalıklı bir şekilde kendini yıkıma uğratan bir eylem olarak görülebilir, ama bu seçimler genellikle, engin bir içgüdüsel doğanın gücünü yeniden geliştirme fırsatının doğduğu bir dönüm noktasına dönüşür. Bu bakımdan, kayıp ve üzüntü olsa da, kötü pazarlık, tıpkı doğum ve ölüm gibi, Benlik tarafından, bir kadını vahşiliğinin derinlerine götürmek amacıyla planlanan, çok yararlı bir uçurumdan atlama adımını oluşturur.

Bir kadının erginlenmesi uzun zaman önce, daha uyuklarken yaptığı kötü pazarlıkla başlar. Kendisine çekici gelen her şeyi zenginlik diye seçmesi karşılığında, tutkulu, yaratıcı ve içgüdüsel hayatının bir parçası (genellikle de tümü) üzerinde egemenlik kurulmasına boyun eğmiştir. Kadınların bu psişik uyku hali, uykuda yürümeye yakın bir durumdur. Bu sırada yürürüz, konuşuruz, hatta uyuruz. Severiz, çalışırız, ama seçimlerimiz, içinde bulunduğumuz duruma ilişkin gerçekleri ortaya koyar; doğamızın duyusal, sorgulayıcı, iyi ve yakıcı yanları tam anlamıyla duyarlı değildir.

Masaldaki kızın durumu budur. O; seyredeğer, sevimli bir yaratıktır, bir masumdur. Ancak, sonsuza kadar değirmenin arkasındaki avluyu –ileri geri, ileri geri– süpürebilir ve asla bilgelik geliştirmez. Başkalaşım için gereken bir metabolizması yoktur.

Bu yüzden masal, genç dişinin, masumun planlanmamış, ama keskin bir ihanete uğraması temasıyla başlar.[2] Psişenin dış dünyada bize rehberlik etmesi beklenen işlevini simgeleyen babanın, aslında dış dünya ile iç dünyanın birlikte nasıl işleyeceği konusunda tümüyle bilgisiz olduğu söylenebilir. Psişenin babalık işlevi ruhla ilgili meseleler

2. Bu tartışma, sonunda onu güçlendirdiği için bir kişiye verilen zararın kabul edilebilir olduğu fikrini hiçbir şekilde desteklemez.

konusunda bizi bilgilendirmekte yetersiz kaldığında, kolayca ihanete uğrarız. Baba, ruh dünyası ile madde dünyası arasında aracılık yapan en temel unsurlardan birini –yani, bize kendini gösteren birçok şeyin aslında ilk anda göründüğü gibi olmadığını– kavrayamaz.

Her ne kadar hepimizin er ya da geç yaşadığı bir deneyimse de, bu türden bir bilgiye geçişi (erginlenmeyi) hiçbirimiz istemeyiz. Çok sayıda masal ("Güzel ve Çirkin", "Mavisakal", "Tilki Reynard"), babanın kızını tehlikeye atmasıyla başlar.[3] Ama bir kadının psişesinde, baba her ne kadar dünyanın karanlık tarafına ya da bilinçdışına dair bir şey bilmediği için ölümcül bir işe girişse de, yaşanan o korkunç an kadın için dramatik bir başlangıca, bir bilinç ve kavrayış halinin gelmekte oluşuna işaret eder.

Duyarlı hiçbir varlığın, bu dünyada sonsuza kadar masum kalmasına izin verilmez. Serpilip gelişmemiz amacıyla içgüdüsel doğamız bizi olguların ilk anda göründükleri gibi olmadığı gerçeğiyle yüzleşmeye sevk eder. Vahşi yaratıcı işlev bizi, varlığın, algının ve bilginin birçok halini öğrenmeye zorlar. Vahşi Kadın bizimle konuşmak için buna benzer birçok mecradan yararlanır. Kayıp ve ihanet bizi *la selva subterránea*'ya götüren uzun bir erginlenme sürecinin ilk kaygan adımlarıdır. Orada, kimi zaman hayatımızda ilk kez, kendi yaptığımız duvarlara çarpmayı bırakıp onun yerine içinden geçmeyi öğrenme şansımız olur.

Modern toplumda bir kadının masumiyetinin kaybolması çoğu zaman görmezden gelinirken, yeraltı ormanında masumiyetinin ölmesinden sonra da hayatını sürdüren bir kadın, özel biri olarak görülür. Bunun nedeni, kısmen incinmesidir, ama daha çok da devam etmiş olmasıdır; anlamak için var gücüyle çalışması, altta yatanın ne olduğunu görmek amacıyla algılarının ve savunmalarının katmanlarını tekrar soyup kaldırmasıdır. O dünyada, masumiyetini kaybetmesi, bir geçiş töreni olarak ele alınır.[4] Şimdi daha net görüyor olması alkışlanır. Da-

3. Gerçekten yaşanmış baba ensesti ve ardından çocuğun maruz kaldığı travmalar için E. Bass, L. Thornton ve J. Brister'ın editörlüğünde hazırlanan, *I Never Told Anyone: Writings by Women Survivors of Child Abuse*'a (New York: Harper & Row, 1983) bakın 12. Ayrıca B. Cohen, E. Giller ve W. Lynn'in hazırladığı *Multiple Personality Disorder from the Inside Out*'a (Baltimore: Sidran Press, 1991) da bakabilirsiniz.

4. Acı verici masumiyet kayıplarının büyük bir kısmının aile dışındaki dünyadan gelmesi normaldir. Hemen herkesin yaşayarak acı verici bir uyanıklığa ulaşması ve dünyada her şeyin güvenilir ve güzel olmadığı fikrine varması aşamalı bir süreçtir. Gelişimsel psikolojide bu durum, kişinin "evrenin merkezi" olmadığını kabul etmesi olarak betimlenir. Bununla birlikte, tin konusunda çok daha büyük bir uyanma yaşanır ve kutsal ile insani doğalar arasındaki farklar daha iyi kavranır. Masumiyet, annenin

yanmış olması ve devam etmesi ona hem statü hem de onur kazandırır.

Kötü bir pazarlık yapmak sadece genç kadınların psikolojisinin göstergesi değildir, erginlenmeden geçmemiş olan ya da bu konularda eksik kalmış bir erginlenmede sallantıda kalan her yaştaki kadın için geçerlidir bu. Bir kadın kendini böylesi bir pazarlığın içine nasıl sokar? Öykü, değirmen ve değirmenci simgesiyle açılır. Onlar gibi psişe de fikirlerin öğütücüsüdür; kavramları çiğner ve kullanılabilir besin parçalarına ayırır. Ham malzeme olarak alır; fikirler, duygular, düşünceler ve algılar olarak alır ve tüm bunları beslenmemizde kullanılabilecek parçalara ayırır.

Bu psişik yeteneğe genellikle işlemden geçirme denir. İşlemden geçirdiğimizde, psişedeki bütün kaba malzemeyi; bir zaman süresince öğrendiğimiz, işittiğimiz, özlediğimiz ve hissettiğimiz her şeyi sınıflarız. "Bunu en iyi nasıl kullanırım?" diye sorarak parçalara ayırırız. İşlemden geçmiş bu fikir ve enerjileri en ruhani ödevlerimizi yerine getirmek ve çeşitli yaratıcı işleri desteklemek için kullanırız. Bu şekilde, bir kadın gürbüz ve canlı kalmaya devam eder.

Ama öyküde değirmen öğütmemektedir. Psişenin değirmencisi işsizdir. Bu her gün hayatımıza giren bütün ham malzemelerden hiçbir şey yapılmaması, dünyadan ve altdünyadan yüzümüze çarpan bütün bilgi tanelerinden hiçbir anlam çıkarılamaması anlamına gelir. Eğer değirmencinin[5] hiç işi yoksa, psişe çok önemli kimi yönlerden kendini beslemeyi bırakmıştır.

Tahılın öğütülmesi, yaratıcı dürtüyle ilgilidir. Ne sebeple olursa olsun, psişesinin yaratıcı hayatının durağanlaştığını hisseden bir kadın, artık güzel fikirlerle kokmadığını, yaratma gücüyle yanmadığını, şeylerin özünü bulmak için ince ince öğütmediğini duyumsar. Değirmeni suskundur.

İnsanların hayatlarının belli dönemlerinde üzerlerine çöken doğal bir uyuklama hali varmış gibi görünmektedir. Kendi çocuklarımı büyütürken edindiğim tecrübeler ve yıllar boyunca aynı yetenekli çocuklardan oluşan bir grupla yaptığım çalışmalar sonucunda bu uykunun çocukların üzerine on-on bir yaş civarında çullandığını gördüm. Başka-

ya da babanın düzensiz bir şekilde hasat etmesi için değildir. Bunun kendi zamanı vardır. Ana babadan beklenen, eğer yapabilirlerse, rehberlik ve yardım etmek için orada olmalarıdır, ama çoğunlukla yapabildikleri şey, parçaları toplamak ve çocuklarını tekrar ayakları üstüne dikmektir.

5. Değirmenci simgesi masallarda hem olumsuz hem de olumlu açılardan görülür. Kimi zaman cimriyken kimi zaman da, elfler için buğday öğüten değirmenci öykülerindeki gibi, cömert olurlar.

larıyla nasıl kıyaslandıkları konusunda net ölçüler edinmeye başladıkları bir zamandır bu. Bu dönemde gözleri kâh açıktır kâh hiçbir şey görmez; dahası, her zaman atlayıp duran Meksika fasulyeleri gibi hareket halinde olsalar da, genellikle aşırı ölçülülük yüzünden ölürler. İster çok mesafeli, isterse terbiyeli olsunlar, her iki durumda da içeride, derinlerde olup bitenlere karşı kayıtsızdırlar ve zeki, duyarlı doğalarının üzerine, giderek güçlenen bir uyku çöker.

Bu zaman zarfında bize bedelsiz bir şey sunulduğunu hayal edelim. Her nasılsa, uyumaya devam edersek bize bir şey geleceğine inanarak kendi etrafımızda fırıl fırıl döneriz. Kadınlar bunun ne anlama geldiğini bilirler.

Bir kadın ne zaman evet ne zaman hayır diyeceğini söyleyen içgüdülerini teslim ettiğinde; içgörüsünden, sezgisinden ve diğer vahşi özelliklerinden vazgeçtiğinde, altın vaat eden, ama sonunda keder veren durumlar içinde bulur kendini. Bazı kadınlar gülünç bir para evliliği için sanatlarını bırakırlar, "fazla iyi" eş ya da kız çocuğu olmak amacıyla hayatlarının düşünden vazgeçerler ya da daha kabul edilebilir, doyurucu ve özellikle daha sağlıklı olacağını umdukları bir hayata ulaşmak için gerçek yeteneklerinden feragat ederler.

Şu ya da bu şekilde içgüdülerimizi yitiririz. Hayatımızın aydınlanma olasılığıyla dolması yerine, bir tür "kararma"yla kaplanırız. Hem şeylerin doğasını görmeyle ilgili dışsal yeteneğimiz hem de içsel görme yeteneğimiz horultuyla öyle bir uyur ki, İblis gelip kapıyı çaldığı zaman uykumuzda yürüyerek kapıya gider ve onu içeri alırız.

İblis, psişenin karanlık gücünü, yok ediciyi simgeler ve bu masalda amacının ne olduğu bilinmemektedir. Bu İblis ışığa ihtiyaç duyan, onu isteyen ve emen arketipsel bir hayduttur. Kuramsal olarak ona ışık –yani, sevgi ve yaratıcılık olasılığı olan bir hayat– verilseydi, İblis artık İblis olmazdı.

Bu masalda İblis vardır, çünkü genç kızın tatlı ışığı onu çekmiştir. Kızın ışığı öylesine bir ışık değildir, uykuda yürür gibi bir ruh halindeyken tuzağa düşmüş bir bakire ruhun ışığıdır. Ah, ne leziz parça. Onun ışığı yürek paralayıcı bir güzellikle parlar, ama o kendi değerinden habersizdir. İster bir kadının yaratıcı hayatının parlaklığı olsun, isterse onun vahşi ruhu veya fiziksel güzelliği, zekâsı ya da cömertliği böyle bir ışık yok ediciyi her zaman çeker. Farkına bile varılmayan ve korunmasız kalmış böyle bir ışık, her zaman için bir hedeftir.

Eşi, çocukları, annesi, babası ya da bir yabancı olsun, hep başkaları tarafından kullanılan bir kadınla çalışmıştım. Kırk yaşındaydı ve içsel gelişiminin hâlâ bu pazarlık/ihanet aşamasındaydı. Tatlılığı, sıcak

ve hoş tınlayan sesi, sevimli tarzıyla sadece ondan bir köz alıp gidenleri çekmekle kalmıyordu; ruh dolu ateşinin önünde o kadar büyük bir kalabalık toplanmıştı ki, bu ateşin sıcaklığından kendisinin bir şeyler almasını engelliyorlardı.

Kadının yaptığı kötü pazarlık, sürekli sevilmek amacıyla asla hayır demekti. Kendi psişesinin yok edicisi ona "Yeter artık" diyen içgüdülerini terk etmesi halinde, sevilme altınını sunuyordu. Bir düşünde, kendini kalabalığın içinde elleri ve dizleri üstünde emekler bir halde birinin bir köşeye attığı değerli bir taca ulaşmak için bacaklardan oluşan bir ormanın içinde yolunu bulmaya çalışırken gördüğü zaman, kendi kendisine ne yapmakta olduğunu bütünüyle kavramıştı.

Psişesinin içgüdüsel tabakası kendi hayatı üzerindeki egemenliğini kaybetmiş olduğunu ve onu geri alması için elleri ve dizleri üstünde emeklemesi gerektiğini işaret ediyordu. Bu kadının tacını geri alması için, başkalarına verdiği zamanını, ödünlerini, ilgisini yeniden değerlendirmesi gerekiyordu.

Masaldaki çiçek açan elma ağacı kadınların güzel bir tarafını; doğamızın, kökleri Vahşi Ana'nın dünyasında olan yanını simgeler. Vahşi Ana, köklerin daldığı bu aşağılardan beslenir. Ağaç, bireyleşmenin arketipsel simgesidir; onun ölümsüz olduğu düşünülür, çünkü tohumları yaşamaya devam eder, kök sistemi korur ve canlandırır, hayatın bütün bir besin zincirine ev sahipliği yapar. Bir kadın gibi bir ağacın da mevsimleri ve büyüme evreleri vardır; kışı vardır, baharı vardır.

Kuzey ormanlarındaki elma bahçelerinde çiftçiler kısraklarına ve köpeklerine "Kızım," çiçek açan meyve ağaçlarına "Bayan" derler. Meyve bahçesi ağaçları ilkbaharın genç ve çıplak kadınlarıdır –"ilk gelin" deriz buna. Demet demet meyve çiçeklerinin kokularıyla yan avluda sevinçten çıldırmış bir halde zıp zıp zıplayan nar bülbüllerinin sesini bastırması, kara toprakta yavaş yavaş yeşil ateş alevleri gibi çıkıveren yeni mahsülden önce görünmesi, ilkbaharı her şeyden daha iyi anlatır.

Elma ağaçlarına dair bir de söz vardır: "İlkbaharda taze, ekşi meyve: Diğer taraftan, dondurma kadar tatlı." Bu, elmanın ikili bir doğası olduğu anlamına gelir. İlkbaharın sonlarında sevimli ve yuvarlak görünür ve gündoğumuyla çiselenmiş gibidir. Ancak yenemeyecek kadar ekşidir; bütün sinirlerinizi ayaklandırıp gerer. Ama mevsimin daha sonraki dönemlerinde elmayı dişlemek, içinden özsuyu süzülen tatlı bir şekerlemeyi kırıp açmak gibidir.

Elma ağacı ve bakire, kadın Benliğinin birbiriyle değiştirilebilir simgeleridir ve meyve o benliğe dair bilgimizin beslenmesi ve olgun-

laşmasının simgesidir. Eğer kendi ruhumuzun yöntemleri konusunda bilgimiz hamsa, ondan beslenemeyiz, çünkü bu bilgi henüz olgun değildir. Elmalarda olduğu gibi, olgunlaşma zaman ister ve kökler toprakta yollarını bulmalıdır ve en azından bir mevsim geçmelidir - kimi zaman birkaç mevsim geçmesi gerekir. Eğer bakire ruh duygusu sınanmadan kalırsa, hayatımızda daha fazla bir şey ortaya çıkmaz. Ama altdünyada kökler edinirsek olgunlaşırız; ruhu, benliği ve psişeyi besleriz.

Çiçek açan elma ağacının bir doğurganlık metaforu olduğu doğrudur. Fakat bundan da çok, yoğun bir şehvet içeren yaratıcı dürtüyü ve fikirlerin olgunlaşmasını ifade eder. Bütün bunlar bilinçdışının derin uçurum diplerinde ve *montaña*'larında yaşayan *las curandera*'ların işidir. Onlar orada derin bilinçdışını kazarlar ve görevi bize teslim ederler. Biz de onların bize verdikleri görevi ifa ederiz ve sonuç olarak güçlü bir ateş, keskin içgüdüler ve derin bilgiler yayılır hayata ve böylece gerek içsel, gerekse dışarıdaki dünyalarda derinlemesine gelişip büyürüz.

Burada, bir kadının psişesindeki vahşi ve özgür doğanın bereketini simgeleyen bir ağaç olduğunu görüyoruz, ancak bunun değeri psişe tarafından anlaşılmamaktadır. Bütün psişenin kadın doğasındaki engin olasılıklar karşısında uyuduğu söylenebilir. Bir kadının ağaç simgesiyle ilişki içinde olan hayatından söz ettiğimizde, bize ait olan ve döngüler şeklinde bize gelen, psişik ilkbahar psişik kışı izledikçe düzenli bir temelde azalarak kaybolup geri dönen dişil çiçeklenme enerjisini kastederiz. Hayatımızda bu çiçek açan itki yenilenmezse, umudun üstü örtülür, zihinlerimizin ve yüreklerimizin toprağı hareketsiz bir durumda kalmaya devam eder. Çiçek açan elma ağacı bizim derin hayatımızdır.

Baba, elma ağacından söz ederken "Hem bir başkasını dikebiliriz," dediğinde, psişedeki genç, temel ve dişil olanın değerini yıkıcı bir şekilde hafife aldığını görüyoruz. Psişe, çiçek açan ağaçta somutlaşan kendi yaratıcı-Tanrıçasını tanımaz. Vahşi Ana için kök taşıyıcı olarak sahip olduğu değer ya da rol kavranamayan genç benlik elden çıkarılır. Ancak, dayanıklılık erginlemesinin başlamasını sağlayan da bizzat bu bilgi boşluğudur.

İşsiz ve meteliksiz kalan değirmenci, ağaç kesmeye başlamıştı. Ağaç kesmek zor bir iştir, değil mi? Ağır yüklerin altına girilir ve bunlar binbir zahmetle taşınır. Yine de, bu ağaç kesme işi engin psişik kaynakları; bir kişinin işlerini görmek için enerji sağlama, fikirlerini geliştirme, her türden düşünü ulaşabileceği mesafeye getirme yeteneğini simgeler. Bu yüzden değirmenci ağaç kesmeye başladığında, psişenin

kendisine ışık ve sıcaklık getirecek çok zor bir işi yapmaya başladığını söyleyebiliriz.

Ama zayıf ego her zaman kolay bir çıkış yolu arar. İblis, değirmenciyi derin kadınlığın ışığını vermesi karşılığında zor işlerden kurtarmayı önerdiğinde, cahil değirmenci razı olur. Kendi kaderimizi bu şekilde tayin ederiz. Aklımızın ayazlı kısımlarının derinlerinde kışa dayanıklıyızdır ve dönüşümün çalışmadan gerçekleşmeyeceğini biliriz. Şu ya da bu şekilde yanıp kül olmamız, ardından bir zamanlar olduğumuzu düşündüğümüz kişinin küllerinin karşısında oturmamız ve buradan başlayarak devam etmemiz gerekeceğini biliriz.

Ama doğalarımızın başka bir tarafı, daha çok tembellik isteyen bir parçası böyle olmayacağını umar, zor işlerin sona erip miskinliğin yeniden başlamasını umut eder. Yok edici yolumuza çıktığında zaten ona hazırızdır; belki de, daha kolay bir yol olduğunu hayal etmek bizi rahatlatır.

Ağaç kesmekten kaçtığımızda, onun yerine psişenin elleri kesilecektir... çünkü psişik çalışma olmazsa, psişik eller de kurur. Ama çetin işlerle ilgili bu pazarlık arzusu o kadar insanidir ve o kadar sık görülür ki, canlılar arasında sözleşmeyi imzalamayan birini bulmak şaşırtıcı olur. Bu seçim o kadar olağandır ki, ağaç kesmeyi bırakıp daha kolay bir hayat sürmek isteyen, bu yüzden de ellerini (yani, hayatlarına tutunma güçlerini) yitiren kadın (veya erkek) örnekleri verecek olsaydık, uzun bir süre buradan ayrılamazdık.

Örneğin, bir kadın yanlış nedenlerle evlenir ve yaratıcı hayatından kopar. Bir kadının belli bir cinsel tercihi vardır, ama kendini bir başkasıyla birlikte olmaya zorlar. Bir kadın büyük biri olmak, büyük bir iş yapmak, büyük bir yolculuğa çıkmak ister, ama bunun yerine evde kalıp ataş sayar. Bir kadın hayatı yaşamak ister, ama boncuk taneleri gibi küçük hayat parçalarıyla yetinir. Bir kadın kendisi olmak ister, ama karşısına çıkan her âşığa bir kolunu, bir bacağını ya da göz küresini verir. Bir kadın ışık saçan bir yaratıcılıkla akar, vampirimsi arkadaşlarını birlikte her şeyin üzerine sifon çekmeye çağırır. Bir kadının hayatını sürdürmesi gerekir, içindeki bir şey şöyle der: "Hayır, tuzağa düşmek, güvende olmaktır." Bu, İblisin "Şunu bana verirsen, sana bunu veririm"idir, bilmeden yapılan pazarlıktır.

Böylece psişenin besleyici ve çiçek açan ağacı olması amaçlanan şey gücünü yitirir, çiçeklerini yitirir, enerjisini yitirir, satılarak elden çıkarılır, ceza olarak potansiyelini kaybetmeye zorlanır ve pazarlığın yapılmış olduğunu anlamaz. Bütün drama neredeyse her zaman kadının bilinci dışında başlar ve egemenliğini kurar.

Ancak, herkesin başladığı yerin burası olduğu vurgulanmalıdır. Bu masalda baba, dış dünyanın bakış açısını, kadınları vahşi olmak yerine solup zayıf düşmeye zorlayan ortak ideali temsil eder. Öyle bile olsa, çiçekli dallarınızı ziyan ettiyseniz, elden çıkardıysanız bunda utanılacak ya da suçlanacak bir şey yoktur. Evet, bunun için acı çektiniz, kuşku yok. Bu dalları yıllarca, hatta on yıllar boyunca elden çıkarmış da olabilirsiniz. Ama yine de umut vardır.

Masaldaki anne bütün psişeye ne olup bittiğini bildirir: "Uyan! Ne yaptığını gör!" der. Ve herkes o kadar hızlı uyanır ki, canları yanar.[6] Ama yine de iyi haberler vardır, çünkü psişenin ne yapacağını bilmeyen annesi, bir zamanlar duygusal işlevlerin sulandırılıp donuklaşmasına yardımcı olan anne, pazarlığın korkunç anlamına yeni uyanmıştır. Artık bir kadının acısı bilinçli hale gelmiştir. Bilinçli olduğunda bu konuda bir şey yapabilir. Onu öğrenmek, güçlenmek, bilge bir kadın olmak için kullanabilir.

Uzun vadede daha da iyi haberler olacaktır. Elden çıkarılmış olanlar yeniden elde edilebilir. Psişede uygun yerine yeniden konabilir. Göreceksiniz.

2. *Evre: Parçalanma:* Öykünün ikinci evresinde sendeleyerek eve dönen ana baba, üzerlerindeki bütün süslere gözyaşı döker. O günden üç yıl sonra İblis kızı almaya gelir. Kız, yıkanmış ve beyaz bir elbise giymiştir. Etrafına çizdiği bir tebeşir dairesinin içinde durmaktadır. İblis onu yakalamak için uzanır, ama görünmeyen bir kuvvet tarafından avlunun öte yanına fırlatılır. Kıza yıkanmamasını emreder. Kız, hayvansı bir görünüme bürünür. Ama ağladığında gözyaşları ellerine dökülür ve İblis ona yine dokunamaz. Ellerinin üstüne ağlayamasın diye, babasına onları kesmesini emreder. Bu yerine getirilir ve böylece kızın o güne kadar bildiği şekliyle hayatı sona erer. Ama bu kez de kollarının kalan kısımlarının üstüne ağlar, İblis yine onu tümüyle etkisi altına alamaz ve vazgeçer.

Şartlar düşünüldüğünde, kız epey iyi idare etmiştir. Bu evreden geçerken uyuşmuş bir haldeyizdir ve geçer geçmez bize ne yapıldığını, yok edicinin ve ürkmüş babanın iradesine nasıl teslim olduğumuzu ve

6. Tedricen uyanmak –yani, savunmaların yavaş yavaş ve belli bir zaman içinde ele geçirilmesi– savunmaların bir kerede delinmesinden daha az acı verici dir. Ancak, terapiye ya da onarmaya dönük bir üslup içinde daha hızlı bir şekilde çalışma da, her ne kadar başlangıçta daha çok acı verse de, bazan daha erken başlayıp sonuca ulaşabilir. Yine de, herkesin kendine göre bir hızı ve kendi yöntemleri vardır.

yaralanarak elsiz kaldığımızı kavrarız.

Bundan sonra ruh biz hareket ettiğimizde hareket ederek, biz ulaştığımızda ulaşarak biz yürüdüğümüzde yürüyerek tepki verir, ama buna dair bir duygusu yoktur. Neler olup bittiğini kavradığımızda uyuşmuşuzdur. Takasımızı yerine getirelim diye korkutulmuşuzdur. İçsel ana baba yapılarımızın her zaman uyanık, duyarlı ve çiçek açan psişenin koruyucusu olması gerektiğini düşünürüz. Şimdi, öyle olmadıklarında neler yaşandığını görüyoruz.

Pazarlığın yapılması ile İblisin dönüşü arasında üç yıl geçer. Bu üç yıl, bir kadının kurbanın kendisi olduğunu açıkça anlayamadığı bir süreyi gösterir. O, kötü bir pazarlık nedeniyle tanrılara sunulan yakılmış

kurbandır. Mitolojide üç yıllık dönem, İskandinav mitolojisinde *Ragnarok*'tan [Tanrıların Alacakaranlığı] önce gelen üç yıllık kışta olduğu gibi, momentumun arttığı zamandır. Böyle mitlerde üç yıllık bir şey olur, sonra bir yıkım gelir, sonra da bu enkazdan yeni bir barış dünyası doğar.[7]

Bu yıl sayısı, bir kadının şimdi başına ne geleceğini, en çok korktuğu şeyi –yıkıcı bir kuvvet tarafından toptan kapıp götürülmeyi– gerçekten yaşayıp yaşamayacağını merak ettiği zamanın simgesidir. Masalın üç simgesi şu örüntüyü izler: İlk deneme iyi değildir. İkinci deneme, hâlâ iyi değil. Üçüncü seferinde, ah, şimdi bir şeyler olacak gibi.

Çok geçmeden yeterince enerji harekete geçer, yeterince ruhsal-rüzgâr ortaya çıkar ve psişik gemiyi uzaklara yüzdürür. Lao-Tzu[8] şöyle der: "Birden iki çıkar, ikiden üç. Üçten de on bin çıkar." Herhangi bir şeyin "üç" kuvvetine (yani, dönüştürücü momente) yaklaşırken, atomlar sıçrar ve bir zamanlar tembelliğin olduğu yerde artık hareket görülür.

Üç yıl kocasız kalmak psişenin kuluçkada olması şeklinde anlaşılabilir, bu dönemde başka bir ilişkiye girmek çok zor ve kafa karıştırıcı olacaktır. Bu üç yılın çalışması elden geldiğince kendini güçlendirmek, bütün psişik kaynakları kendisi için kullanmak, mümkün olduğunca bilinçlenmektir. Bunun anlamı acılarımızın dışına çıkıp bunun ne anlama geldiğini, acıların nasıl oluştuğunu ve hangi örüntüyü izlediğini görmek, aynı örüntüye sahip olup da üstesinden gelmesini bilmiş olan başkalarını incelemek ve bize anlamlı gelenleri taklit etmektir.

Bu tür açmaz ve çözümlerin gözlenmesi bir kadına kendisiyle kal-

7. Başka masallarda üç, yoğun mücadelelerin sonuçlanmasını temsil eder ve fedakârlığın yeni bir hayatla zirveye ulaşması olarak anlaşılabilir.

8. Eski filozof şair Lao Tzu. Bkz. *Tao Te Ching* (Londra: Buddist Society, 1948). Yapıt birçok yayımcı tarafından değişik çevirilerle yayımlanmıştır.

ması yönünde telkinde bulunur ki, öyküde daha sonra gördüğümüz gibi, kızın görevi damadı üstdünyada değil de, altdünyada bulmak olduğu için bu doğru bir tavsiyedir. Kadınlar geriye dönüp baktıklarında erginleyici iniş için giriştikleri hazırlığın uzun bir zaman süresine, bazen yıllara yayılmış olmasına rağmen ansızın kıyıya gelip hızlı akıntılara atladıklarını, çoğu zaman da itildiklerini görürler, ama arada sırada da olsa uçurumlardan nazik bir dalışla girdikleri de olur ... yine de, bu nadirdir.

Bu zaman süresi bazen bir can sıkıntısıyla karakterize edilir. Kadınlar çoğu zaman o anki ruh halleri yüzünden –bu ister bir iş, bir sevgili, zaman ya da yaratıcı çalışmalar olsun– ne istediklerini bilmediklerini söylerler. Yoğunlaşmakta ve üretken olmakta güçlük çekerler. Bu sinirsel huzursuzluk, söz konusu bu tinsel gelişim evresi için tipiktir. Eğer yoldan çok da uzak değilsek, sadece zaman bile, bizi düşmeye, adım atmaya ya da dalmaya ihtiyaç duyduğumuz kıyıya götürecektir. 449 F29

Masalın bu noktasında eski gece dinlerinden bir parça görüyoruz. Genç kadın yıkanır, beyazlar giyer, etrafına tebeşirden bir daire çizer. Yıkanmak –arınmak–, beyaz elbiseler –ölüler ülkesine inişin kıyafetini– giymek ve etrafına bir büyülü koruma halkası –kutsal düşünce– çizmek, eski bir Tanrıça törenidir. Kız tüm bunları, sanki çok eski zamanlardan talimatlar alıyormuş gibi, daha çok vecd haline benzer bir ruh hali içinde yapar.

Yıkımımız sonumuz olacağından, emin olduğumuz şeyleri beklerken bizim için bir dönüm noktası belirir. Bu sırada, öyküdeki kız gibi, kulaklarımızı atalardan kalma zamanlardan gelen çok uzak bir sese; bize nasıl güçlü durulacağını, tinin nasıl saf ve yalın tutulacağını söyleyen bir sese doğru dikeriz. Umutsuzluğa düştüğüm anlardan birinde, düşümde bir ses "Güneşe dokun," demişti. Düşün ardından günler boyunca, nereye gidersem gideyim sırtımı, ayak tabanımı ya da avuç içimi duvarlardaki, yerlerdeki ve kapılardaki güneş kedilerine –güneş ışığı dikdörtgenlerine– dayadım. Bu altın şekillerin üstüne yaslanıp dinlendim. Onlar tinim için bir türbin işlevi gördü. Nasıl olduğunu söyleyemem, sadece öyle olduğunu söyleyebilirim.

Düş seslerine, imgelere, öykülere –özellikle içimizden gelenlere– ve sanatımıza, bizden önce gitmiş olanlara ve birbirimize kulak verirsek, bize bir şey verilecektir, hatta törensel nitelikte bazı şeyler, kişisel psikolojik ayinler; bunlar sürecin bu evresinin yatışmasına hizmet eder.[9]

9. Farklı insanlar için farklı yöntemler vardır. Bazıları dışarıdan bakıldığında da çok aktiftir (dans gibi), bazıları ise farklı bir bağlamda aktiftir (örneğin ibadet dansı, entelekt dansı, şiir dansı).

Bu masalın kemikleri, söylendiğine göre, Tanrıçaların ölümlü kadınların saçlarını taradığı ve onları o haldeyken sevdiği zamanlardan kalmadır. Bu anlamda masaldaki inişlerin bir kadını eski geçmişe, altdünyadaki atalarla ilgili anasoylara çeken inişler olduğunu anlıyoruz. Görev budur: Zamanın sisleri arasından bizi bekleyen *La Que Sabe*'ye geri dönmek. O bize, dış dünyada bizim ve tinlerimiz için büyük önem taşıyacak olan kapsamlı altdünya dersleri verecektir.

Eski dinlerde tertemiz giyinmek ve ölüme hazırlanmak o kişiyi kötülüğe karşı ulaşılmaz kılar ve böylece kötülüğe karşı bağışıklık kazanmış olur. Etrafımıza Vahşi Ana'nın eski koruyuculuğunu – ibadetin, yüce düşüncelerin ya da ruh için yararlı bir akıbete ulaşma kaygısının tebeşir dairesini – yerleştirmek, psikolojik inişimizin rotadan sapmamasını, hayatiyetimizin psişenin kötücül muhalif güçleri tarafından yok edilmeden devam etmesini sağlar.

Burada, giyinip kuşanmış ve elimizden geldiğince korunaklı bir halde, yazgımızı bekleriz. Oysa kız ağlar, ellerinin üstüne gözyaşları döker. Psişe bilinçdışı olarak ağladığında, üstümüze çöken bir çaresizlik duygusu dışında, ilk başta onu işitemeyiz. Kız ağlamaya devam eder. Gözyaşları onu koruyan, aldığı yarayı durulayan tohumu filizlendirir.

C. S. Lewis bir yazısında, sadece bir damlasıyla her yarayı iyileştiren çocuk gözyaşlarıyla dolu bir şişeden söz etmiştir. Mitlerde gözyaşları buzlu kalpleri eritir. Yıllar önce bana sevgili İnuit *madrina*'m Mary Uukalat'ın anlattığı bir şarkı-şiiri ayrıntılarla zenginleştirerek ortaya çıkardığım "Taş Çocuk"[10] öyküsünde, bir oğlan çocuğunun sıcak gözyaşları, soğuk bir taşın kırılıp açılmasını ve koruyucu ruhun serbest kalmasını sağlar. "Mary Culhane" masalında Mary'yi yakalayan İfrit, gözyaşlarının hakiki bir yürekten ağlandığı evlere giremez; bu gözyaşlarını "kutsal su" olarak değerlendirir. Bütün tarih boyunca gözyaşları üç görevi yerine getirmiştir: Ruhları kendi tarafına çekmek, basit ruhları sarıp sarmalayanları geri püskürtmek ve insanların yaptığı kötü pazarlıkların yaralarını iyileştirmek.

Bir kadının hayatının bazı anlarında, durmaksızın ağladığı; sevdiklerinin yardımı ve desteğine sahip olsa bile ağlamaya devam ettiği anlar vardır. Bu ağlama, yok ediciyi uzak tutar, kadını harap edecek olan sağlıksız arzu ya da kazançları uzak tutar. Gözyaşları, psişenin durmadan enerji sızdıran yırtıklarını onarır. Sorun ciddidir, ama daha kötüsü olmaz –ışığımız çalınmaz– çünkü gözyaşları bizi bilinçli kılar. İnsanın ağladığı sırada uykuya geri dönme gibi bir şansı yoktur. O an nasıl bir

10. C. P. Estés, *Warming the Stone Child: Myths and Stories of the Abandoned and Unmothered Child*, odyoteyp (Boulder, Colorado: Sounds True, 1989).

uyku gelirse gelsin, bu sadece fiziksel bedenin dinlenmesi içindir.

Kimi zaman bir kadın şöyle der: "Ağlamaktan hasta düştüm, yoruldum, durdurmak istiyorum." Oysa gözyaşlarını yapan onun ruhudur ve bu gözyaşları onun koruyucusudur. O halde ihtiyaç zamanı bitene kadar devam etmelidir. Bazı kadınlar ağladıklarında bedenlerinin ürettiği su miktarına şaşırırlar. Bu sonsuza kadar sürmez ve ruhun bilgece kendini dışavurmasıyla birlikte sona erer.

İblis kıza yaklaşmaya çalışır, ama başaramaz, çünkü kız hem yıkanmış hem de ağlamıştır. İblis, bu tür kutsal sularla gücünün azaldığını kabullenir ve kızın artık yıkanmamasını talep eder. Ama bu, kızı zayıf düşürmek yerine, ters bir etki yapar.[11] Kız bir hayvana benzemeye başlar, alttaki vahşi doğanın güçleriyle aşılanır ve bu ise koruyucudur. Bir kadın bu evrede görünümüne daha az özenebileceği gibi, bu özeni farklı bir şekilde de ortaya koyabilir. Bir insandan çok, karman çorman ağaç dalları gibi giyinip dolaşabilir. Kötü durumunu düşünüp durdukça, daha önceki pek çok kaygı ve çabası da anlamını yitirir.

"Pekâlâ," der İblis, "uygar kabuğunu soyarsam belki hayatını sonsuza kadar çalabilirim." Yok edici, onu aşağılamak, yasaklarla zayıflatmak ister. İblis, yıkanmayıp kirli kalması halinde kızı kendisinden çalabileceğini düşünür. Ama tam tersi olur, çünkü pasaklı kadın, çamur kadın Vahşi Kadın tarafından sevilir ve onun tarafından açıkça korunur.[12] Öyle görünüyor ki, yok edici koyduğu yasakların kızı güçlü vahşi doğasına yaklaştırmaktan başka bir işe yaramadığını anlamamaktadır.

İblis, vahşi benliğe yaklaşamaz. Bu durumda, en nihayetinde düşüncesiz ya da yıkıcı enerjiyi defeden bir saflık vardır. Bu saflığın, kızın duru gözyaşlarıyla birleşmesi, daha tam bir halde yaşayabilmek için kızın ölümünü isteyen kötülüğe tüm yolları kapatır.

İblis daha sonra, babaya, ellerini keserek kızını sakatlaması talima-

11. Ciddi psişik geçiş halindeki kadın ve erkeklerin genellikle dışarıdaki dünya işlerine daha az ilgi göstermeleri dikkate değerdir, çünkü öyle derin düzeylerde düşünüyor, düşlüyor ve ayıklıyorlardır ki, dış dünyanın eklentileri basitçe zayıflayıp kaybolmaktadır. Ruhun, içlerinde belli bir yaratıcı güç taşımadıkları müddetçe, dünyevi meselelerle pek fazla ilgilenmediği görülmektedir.
Bununla birlikte, bu durum, kişinin kendine gösterdiği özenin ve diğer gündelik görevlerinin kötüleşip giderek yok olduğu, zihinsel ve toplumsal işlevlerinde aşikar ve ciddi bozuklukların ortaya çıktığı akıl hastalıklarının başlangıç belirtilerinden ayrı tutulmalıdır.

12. Ku Klux Klan'ın kötüleme gayretiyle beyaz olmayan insanlara "çamur insanlar" demesi bana çok tuhaf geliyor. Çamur sözcüğünün eski kullanımı çok olumludur, aslında belki de derinliğine bir bilgeliğe ve güce sahip içgüdüsel doğaya güç kazandırmak için gereken en doğru sözcük de budur. Çoğu yaratılış öyküsünde insanlar ve dünya, çamurdan (ve diğer yeryüzü maddelerinden) yapılmıştır.

tını verir. Eğer baba boyun eğmezse, ifrit bütün psişeyi öldürmekle tehdit eder: "Buradaki her şey ölür, buna sen, karın ve görebileceğin kadar uzaktaki bütün tarlalar da dahil." İblisin amacı kızı ellerinden –yani, psişik kavrama, tutma, kendine ya da başkalarına yardım etme yeteneğinden– yoksun bırakmaktır.

Psişenin babalık eden öğesi olgun değildir, yok edicinin karşısına kendi gücünü koyamaz ve bu yüzden kızının ellerini keser. Kızı için yalvarmaya çalışır, ama bedel –psişenin bütün yaratıcı kuvvetinin yıkımı– çok yüksektir. Kız kutsallığa saygısızlık edilmesine boyun eğer ve eski zamanlarda altdünyaya bütünüyle inişin delaleti olan kanlı kurban eylemi tamamlanır.

Ellerini kaybetmesiyle kadın *la selva subterránea*'ya (altdünyanın erginlenme yerine) giden yolu açar. Eğer bu bir Grek oyunu olsaydı, trajik koro tam bu anda yüksek sesle bağırarak ağlardı, çünkü bu olay kızın çok yoğun bir gücün farkına varmasını sağlamış olsa da, bu sırada bir kadının masumiyeti katledilmiştir ve bir daha asla eskisi gibi olmayacaktır.

Gümüş ağızlı balta, yaşlı Vahşi Kadın'ın başka bir arkeolojik katmanından gelir. Burada gümüş, ruh dünyasının ve ayın özel rengidir. Gümüş ağızlı baltaya bu adın verilmesinin nedeni, çok eski zamanlarda demirhanede karartılmış çelikten yapılmış, ağzının da parlak gümüşümsü bir renge dönene kadar biley taşıyla keskinleştirilmiş olmasıdır. Eski Minoan dininde Tanrıçanın baltası erginlenenin tören yolunu işaretlemek ve kutsal yerleri göstermek için kullanılırdı. İki yaşlı Hırvat "masalcı"dan dinlediğime göre, eski kadın dinlerinde yenidoğanın göbek kordonunu kesmek ve çocuğu bu dünyada yaşayabilmesi için altdünyadan özgürleştirmek üzere küçük bir tören baltası kullanılırmış.[13]

Baltanın gümüşü, nihayetinde kıza ait olan gümüş ellerle ilişkilidir. Hikâyenin bu kısmı biraz aldatıcıdır, çünkü psişik ellerin ortadan kaldırılmasının törensel olabileceği düşüncesini uyandırır. Doğu ve Orta Avrupa'daki yaşlı kadınların iyileştirme törenlerinde, daha tam bir şekilde büyümesi için genç fidanların baltayla budanması anlayışı vardı.[14] Uzun zaman önce canlı ağaçlara derin bir bağlılık duyulurdu. Ölme ve yeniden hayata dönme yeteneğini simgeledikleri için bunlara

13. Labris, (iki yanlı balta) balta ve vulvanın açık dudakları hepsi aynı şekli paylaşır.
14. Tanrıçanın çift ağızlı baltasına gelince... Bu, kadim bir simgedir, bugün de çeşitli kadın grupları tarafından kadınlığın gücüne geri dönüşün bir simgesi haline getirilmiştir. Ayrıca benim *cuentos* araştırma ve eğitim grubumun üyeleri (*Las Mujeres*) arasında, bütün kaynaklardan gelen rivayetlere göre, labianın kelebek kanatları ve çift başlı balta eski çağlardan gelen benzer simgelerdir (eski çağlarda açık kelebek şeklinin ruhun biçimi olduğu düşünülürdü).

değer verilirdi. Sıcaklık ve yemek pişirmek için yakacak odun, beşikler için sopa, yürümek için baston, korunmak için duvar, yüksek ateş için ilaç, hatta uzağı görmek için tırmanılacak ve gerektiğinde düşmandan saklanacak yerler gibi insanlara sundukları hayat verici her şey için saygı görürlerdi. Ağaç aslında büyük bir Vahşi Ana'ydı.

Eski kadın dinlerinde bu türden balta, doğal olarak Tanrıçaya aittir, babaya değil. Masaldaki bu değişiklik, babanın baltaya sahip olmasının öyküde eski ve yeni dinlerin birbiriyle kapışmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığını, eskisinin kesin bir şekilde parçalandığını kuvvetle düşündürmektedir. Yine de, zamanın sisine ve/veya kadınların erginlenmesine dair bu eski fikirleri kaplayan örtüleri bir kenara bırakarak bu türden bir öykünün karmaşık izleğinden ihtiyacımız olan şeyi çıkarabilir, inişin ve tekrar geri dönüşün güzergâhını gösteren haritayı yeniden birleştirebiliriz.

Psişik elin ortadan kaldırılması simgesini büyük ölçüde eskilerin anladığı gibi de düşünebiliriz. Asya'da göksel balta kişiyi aydınlanmamış benlikten koparmak için kullanılırdı. Bu erginleme bağlamındaki kesme motifi, öykümüzün de merkezidir. Eğer modern toplumlarımızda vahşi tören ve ayinlerimizi, kadınsı duygularımızı yeniden kazanmak için egonun ellerinin koparılması gerekliyse, bizi ulaşabileceğimiz bütün anlamsız şeylerin ayartılarından, büyümemek amacıyla sıkı sıkı elimizde tutabileceğimiz her şeyden uzaklaştıracaksa, bırakalım gitsinler. Ellerin bir süre için gitmesi gerekliyse, öyle olsun. Bırakalım gitsinler.

Baba, kesici gümüş aleti elinde tutarken korkunç bir pişmanlık duysa da, hem kendi hem de dört bir yandaki psişenin hayatına daha çok değer verir. Gerçi ailemizdeki bazı öykü anlatıcılara bakılırsa, kaybetmekten en çok korktuğu hayat açıkça kendi hayatıdır. Babayı örgütleyici ilke, dışsal ya da dünyevi psişenin bir çeşit yöneticisi olarak anlarsak, bir kadının görünürdeki benliğinin, dünyevi, yöneten ego-benliğinin ölmek istemediğini görebiliriz.

Bu tamamen anlaşılabilir bir durumdur. Bir inişte her zaman bu tür şeyler olur. Olduğumuz şeylerin bir kısmı sanki sevimli, karanlık, hem acı hem de tatlı şeylermiş gibi inişe çekilir. Aynı zamanda iniş tarafından püskürtülür, bunu önlemek için ise psişik caddeleri, otoyolları, hatta kıtaları kat ederiz. Yine de burada, çiçek açan ağacın kesilmenin acısını çekmesi gerektiği gösterilir bize. Bu düşünceye katlanabilmemizin tek yolu, psişenin alt tarafındaki bir yerde birinin bizi beklemesi, bize yardım etmesi, bizi iyileştirmesi vaadidir. Böyle de olur. Büyük Biri bizi eski halimize getirmek, bozulmuş olan şeyleri dönüştürmek ve incinmiş olan uzuvları sargıyla bağlamak için beklemektedir.

Büyüdüğüm çiftliklerde yıldırım ve dolu getiren fırtınalara "keskin fırtınalar"; hatta kimi zaman Korkunç Biçer-döverleri anımsattıkları, etraflarındaki tüm canlıları, çiftlik hayvanlarını, bazen insanları, ama çoğunlukla ekinleri ve ağaçları yok ettikleri için "biçer-döver fırtınaları" denirdi. Büyük bir fırtınadan sonra herkes sürünerek mahzenlerden çıkıp toprağın üzerine eğilir; ekinlerin, çiçeklerin, ağaçların ne tür yardıma ihtiyacı olabileceğine bakardı. En küçük çocuklar ortalığa saçılmış haldeki yaprak ve meyve dolu dalları toplardı. Biraz daha büyükleri ise yaralanmış, ama hâlâ yaşayan bitkilere payanda vururdu. Bunları tahta çiviler, odun parçaları ve beyaz paçavradan bandajlarla tutturlardı. Erişkinlerse, kurtarılamayacak bir şekilde darbe yemiş olanları söküp gömerlerdi.

Göreceğimiz gibi, kızı altdünyada böyle sevimli bir aile beklemektedir. Bu ellerin kesilmesi metaforundan sonuçta bir şeyin çıkacağını görüyoruz. Altdünyada ne zaman bir şey yaşayamaz olursa, başka bir şekilde kullanmak üzere sökülüp parçalara ayrılır. Öyküdeki bu kadın da yaşlı ya da hasta değildir, yine de parçalara ayrılmalıdır, çünkü o sırada olduğu şekilde artık hayatını sürdüremez. Ayrıca iyileşmesine yardımcı olacak kuvvetler de onu beklemektedir.

Baba, onun ellerini keserek inişi derinleştirir; *disolutio*'yu, kişinin bütün kutsal değerlerinin (yani, her şeyin), stratejik konumunun, ufuk çizgilerinin, hangi sebeplerle neye inandığına dair yöneliminin kaybını hızlandırır. Dünyanın her yanındaki aborijinal törenlerde ana fikir, mistik olan şeylerin erginlenenlere kolayca öğretilebilmesi için sıradan aklı şaşırtıp afallatmaktır.[15]

Ellerin kesilmesiyle psişik bedenin ve onun geride kalan vasıflarının önemi vurgulanmış olur ve psişenin akılsız yönetici babasının uzun süre yaşamayacağını anlarız, çünkü derinlerdeki parçalanmış kadın, onun desteği ve koruması olsun ya da olmasın, işini kendi görecektir. Ve ilk bakışta çok korkunç görünen bedeninin bu yeni hali kadına yardımcı olacaktır.

Psişik ellerimizi, bedenimizin kendi başına iki küçük insana benzeyen bu parçalarını, işte bu iniş sırasında yitiririz. Eski zamanlarda parmaklar kol ve bacaklara, bilek eklemi kafaya benzetilirdi. Bu varlıklar dans edebilir, şarkı söyleyebilir. Bir keresinde büyük flamenko gitarcısı Renee Hardia'ya alkışla ritim tutmuştum. Flamenkoda avuç içleri konuşur ve "Daha hızlı, ah bu güzel işte, şimdi yavaşça yüksel,

15. Mistik bilgi, dünyevi ve tinsel konuları her iki taraftan da, yani hem tinle ve psişeyle ilgili entelektten hem de ilk elden deneyim yoluyla elde edilen bilgidir. Pragmatik mistisizm gerçeğin sadece bir yüzünü değil, bütün gerçeği arar ve sonra da nerede durduğuna, nasıl davranacağına bakar.

iyice derinleş, ah beni hisset, bu müziği hisset, şunu, şunu ve şunu hisset" gibi sözcüklere karşılık gelen sesler çıkarır. Eller kendi başlarına birer varlıktır.

Eğer Akdeniz çıkışlı küçük dinsel tabloları incelerseniz, genellikle çobanların ve Bilge Adamların ya da Meryem ve Yusuf'un ellerinin hep avuç içleri Kutsal çocuğa bakacak şekilde uzatılmış olduğunu görürsünüz. Bu tablolarda çocuk, sanki avuç içlerinin derisinden süzülüp alınacak bir ışıkmış gibi görülmektedir. Meksika'da bunu büyük Tanrıça Guadalupe heykellerinde de görürsünüz, Tanrıça bize ellerinin ayalarını göstererek iyileştirici ışığını saçmaktadır. Ellerin gücü bütün tarihte yazılıdır. Diné (Navajo) rezervasyonundaki Kayenta'da bir *hogan*'ın kapısının yanında eskilerden kalma kırmızı bir el izi vardır. Anlamı şudur: "Burada güvendeyiz."

Kadınlar olarak birçok insana dokunuruz. Avuç içlerimizin bir tür alıcı olduğunu biliyoruz. İster bir kucaklama, ister elle hafifçe sırta vurma ya da sadece omza bir dokunma şeklinde olsun, dokunduğumuz insanla ilgili bir şeyler okuruz. *La Que Sabe*'yle bir şekilde bağlantılıysak, ellerimizle dokunarak başka bir insanın neler hissettiğini biliriz. Bazılarına imgeler, hatta kimi zaman sözcükler şeklinde bilgiler gelir, onları diğerlerinin duygu durumu hakkında bilgilendirir. Ellerde bir tür radar bulunduğunu söyleyebiliriz.

Eller sadece alıcı değil, taşıyıcıdır da. Bir kişinin eli sıkıldığında bir mesaj gönderilir. Bu mesaj genellikle baskıyla, şiddetle, süreyle ve deri ısısıyla bilinçdışı olarak iletilir. Bilinçli ya da bilinçdışı olarak kötülük düşünen kişilerin, diğerinin psişik ruhsal-bedeninde delikler açılıyormuş gibi hissettiren dokunuşları vardır. Diğer psikolojik kutupta, bir kişiye uzanan eller yatıştırabilir, rahatlatabilir, acıyı giderebilir ve iyileştirebilir. Bu, annenin kızına aktardığı ve yüzyılların içinden gelen kadınlara özel bir bilgidir.[16]

Psişenin yok edicisi, ellerle ilişkili olan derin gizemle ilgili her şeyi bilir. Dünyanın birçok bölgesinde insanlık dışı davranışlarda bulunmanın en kötü ve hastalıklı yollarından biri masum birini kaçırıp ellerini kesmektir; yani, insanın duygularını, görmesini ve iyileştirme işlevini parçalamaktır. Katil hissetmez, bu yüzden kurbanının da hissetmesini istemez. İblisin niyeti tam olarak budur, çünkü psişenin iflah olmaz yönü hissetmez ve hissedenlere duyduğu delice hasetle keskin bir nefrete sürüklenir. Bir kadını keserek öldürmek, birçok masalda

16. Eski masallarda bunun da tüm ana babalardan –cinsiyetine bakmaksızın– çocuklarına devredilen bir duygu ve bilme hali olduğu hissedilir.

görülen bir temadır. Ama bu İblis, bir katilden fazlasıdır, kötürüm bırakır. Onun süs mahiyetindeki ya da basit erginleyici yara izlerine değil, bir kadını sonsuza kadar yetersiz kılmaya yönelik bir sakatlamaya ihtiyacı vardır.

Bir kadının ellerinin kesildiğini söylediğimiz zaman, onun kendini-rahatlatma, kendini-iyileştirme yeteneğiyle bağlarının koptuğunu, böylece yüzyıllık yolları izlemek dışında yapacak bir şeyi kalmayan çok çaresiz biri haline geldiğini anlatmak isteriz. Bu nedenle, bu zaman süresince ağlamaya devam etmemiz uygundur. Bu, hiçbirimizin amacını ya da varoluş nedenini tam olarak anlayamayacağımız çok yaralayıcı bir ifrit karşısındaki basit, ama güçlü korunmamızdır.

Masallarda "atılan nesne" denen bir ana motif vardır. Takip edilen kadın kahraman, saçından büyülü bir tarak alıp arkasına atar; tarak orada büyüyerek bir ormana dönüşür, bu ormanın ağaçları o kadar sıktır ki, aralarından bir dirgen bile geçiremezsiniz. Ya da kahramanın küçük bir su şişesi vardır, onun tapasını açar ve içindekileri koşarken arkasına serper. Damlacıklar bir sele dönerek onu takip edeni etkili bir şekilde yavaşlatır.

Öyküde durmaksızın ağlayan genç kadının gözyaşları kesik kollarının her yanını ıslatır ve İblis onun etrafındaki bir tür kuvvet alanı tarafından püskürtülür. Onu istediği şekilde yakalayamaz. Burada gözyaşları "atılan nesne"dir, İblisi uzak tutan su duvarıdır, bunun nedeni İblisi etkilemesi ya da yumuşatması değil – çünkü yumuşamaz– gerçek gözyaşlarının saflığında İblisin gücünün kırılmasına yol açan bir şeyin olmasıdır. Biz de Tanrı sevgisi için ağladığımızda bunun doğru olduğunu görürüz. Ufukta en kasvetli, en karanlık ve iflah olmaz olasılıklar dışında hiçbir şey, ama hiçbir şey yokken bile, gözyaşları bizi hiçbir getirisi olmayan bir amaç için yanarak kül olmaktan kurtarır.[17]

Kız yas tutmalıdır. Kadınların günümüzde çok az ve mahcup bir şekilde ağlamaları beni şaşırtıyor. Utanç ve beceriksizliğin, böylesine doğal bir işlevi sinsice engellemeye başlaması beni endişelendirir. Çiçek açan ve nemli bir ağaç olmak esastır, aksi halde kırılırsınız. Ağlamak iyidir, doğrudur. İkilemi çözmez, ama sürecin çökmek yerine devam etmesini sağlar. Artık bildiği şekliyle hayatı, bu noktaya kadar gelen hayat anlayışı biten kız altdünyanın başka bir düzeyine iner. Biz de onun ayak izlerini takip ederiz. İncinebilir, ego-koruyuculuğundan çok soyutlanmış bir durumda olsak da kabuğu soyulmuş bir ağaç gibi ilerleriz. Yine de güçlüyüzdür, çünkü İblisi avlunun öte yanına fırlatmayı öğrenmişizdir.

17. Gördüğümüz gibi, gözyaşları çok-amaçlıdır, hem koruma hem de yaratma içindir.

Bu sırada hayatımızda, ne yaparsak yapalım ego-planlarımızın ellerimizin arasından kayıp gittiğini görürüz. Saati saatine uymayan küçük orkestra-şefi-egonun sonraki harekete dair ne türden güzel planları olursa olsun, hayatımızda bir değişiklik olacaktır, büyük bir değişiklik. Değirmen, süpürme ya da uyku değil, kendi güçlü kaderimiz hayatımızı yönetmeye başlar. Bir zamanlar bildiğimiz şekliyle hayatlarımız artık bitmiştir. Yalnız kalmayı arzularız, belki de yalnız kalırız. Babalık gibi buyurgan bir kültüre artık güvenemeyiz; ilk kez gerçek hayatlarımızı öğrenmenin ortasındayızdır. Devam ederiz.

Bu, değer verdiğimiz her şeyin eski makamını yitirdiği bir zamandır. Jung bize Heraklitus'un kullandığı *enantiodromia* [geriye doğru akış] terimini hatırlatır. Ama bu geriye doğru akış, kişisel bilinçdışına doğru bir gerilemeden daha fazlası olabilir ve uygulanabilir eski değerlere, daha derinden inanılan fikirlere içten bir geri dönüşü gösterebilir.[18] Eğer dayanıklılık erginlenmesinin bu evresini geriye doğru atılmış bir adım olarak anlarsak, bu adım beş kilometre aşağıya, Vahşi Kadın'ın dünyasına doğru atılmış bir adım olarak değerlendirilmelidir.

Tüm bunlar İblisin devrilip nalları dikmesini sağlar. Bu anlamda, bir kadın dünyayla temasını, onunla olağan birliktelik tarzını yitirdiğini hissetse de, ruhunun saflığı açısından güçlüdür, kederinde ısrar etmesi açısından güçlüdür ve bu onu tahrip etmek isteyen şeylerin geri püskürtülmesini sağlar.

Psişik beden değerli ellerini yitirmiştir, doğru. Ama psişenin geri kalanı kaybı telafi edecektir. Hâlâ yolu bilen ayaklarımız vardır, uzakları gördüğümüz bir ruhsal-aklımız, (tıpkı kadınların derin içgüdüsel doğasını temsil eden... ve elleri de olmayan... egzotik ve anlaşılmaz karın Tanrıçası Baubo gibi) hissettiğimiz göğüslerimiz ve karınlarımız vardır.

Bu manevi ve esrarengiz bedenle ilerleriz. Sonraki inişi yapmak üzereyizdir.

3. Evre: Dolaşıp durmak: Öykünün üçüncü evresinde baba, kızına zenginlikler içinde koruyup gözetileceği bir hayat önerir, ama kız yoluna devam edip kaderine boyun eğeceğini söyler. Gün ağarırken kol-

18. Kadın kültürünün büyük kısmı yüzyıllar boyunca düpedüz gömülmüştür ve altta yatanlarla ilgili elimizde sadece sezgilerimiz vardır. Kadınlar, arkeolojik ızgarayı kurmayı tamamlamadan önce hiçbir şekilde kesintiye uğratılmadan araştırma yapma hakkına sahip olmalıdırlar. Amaç, o kişinin kendi içgüdüsel mitosuna göre tam bir hayat yaşamasıdır.

ları temiz bir bezle bağlanır, yürüyerek, kendince doğru olduğu biçimde hayatını terk eder.

Yine darmadağınık ve hayvansı bir görünüme bürünür. Gece geç bir vakitte acıkmış olarak tüm armutların numaralandığı bir meyve bahçesine gelir.[19] Bir hayalet, bahçenin etrafındaki hendekte bulunan suyu boşaltır ve bahçıvan şaşkınlıkla seyrederken genç kadın kendisini ona sunan armudu yer.

Erginlenme, bilinçsiz kalmaya yönelik doğal eğilimlerimizden uzaklaşıp neye mal olursa olsun –acı, zahmet, katlanma– daha derin akılla, vahşi Benlik ile bilinçli bir birliktelik kurmanın yolunu takip etmeye karar verdiğimiz bir süreçtir. Masalda anne ve baba kızı tekrar bilinçsiz bir duruma çekmeye çalışırlar: "Ah, burada bizimle kal, yaralısın, ama biz sana bunu unutturabiliriz." Artık İblisi yenilgiye uğrattığına göre, deyiş yerindeyse, başarıları ile yetinecek midir? Elsiz, yaralı bir şekilde hayatının geri kalanı boyunca oradan oraya sürüklenerek ve ona söylenenleri yaparak bakım göreceği psişenin içlerine çekilip emekliye ayrılmayı kabul mu edecektir?

Hayır, asitle yaralanmış bir güzel gibi, sonsuza kadar loş bir odaya kapanmayacaktır. Giyinecektir, psişik olarak kendini ilaçla en iyi şekilde tedavi edecektir ve psişenin daha da derindeki bir bölgesine giden başka bir taş merdivenden inecektir. Psişenin yaşlı ve baskın bölümü onu sonsuza kadar güvenlikli bir yerde tutmayı ve saklamayı önerir, ama içgüdüsel doğası buna hayır der, çünkü bütünüyle uyanık yaşamak için ne olursa olsun mücadele etmesi gerektiğini hisseder.

Kızın yaraları beyaz yara beziyle sarılıdır. Beyaz, ölüler ülkesinin, ayrıca simyadaki *albedo*'nun rengidir. İniş ve geri dönüş döngüsünün habercisidir. Başlangıçta kız bir gezgin haline gelir. Bu bile tek başına yeni bir hayata yeniden dirilme, eski hayatın da ölümüdür. Dolaşıp durmak çok iyi bir seçimdir.

Bu evrede kadınlar genellikle –ne türden olursa olsun– bu içsel yolculuğa devam etmek konusunda kendilerini hem umutsuz, hem de kararlı hissederler. Çünkü bir hayatı diğeri için, hayatın bir evresini öteki için, hatta kimi zaman bir sevgiliyi sadece kendileri için terk ederler. Ergenlikten genç kadınlığa, evli kadınlıktan evde kalmış kızlığa ya da orta yaştan yaşlılığa ilerlemek, kocakarı çizgisini geçmek, yaralanmış olarak, ama kendi değer sistemleriyle yola çıkmak –işte ölüm ve yeniden doğum budur. Bir ilişkiyi ya da ana baba evini terk etmek, eskimiş

19. Sayılarda büyük bir güç vardır. Pisagor'dan Kabalacılara kadar birçok düşünür, matematiksel gizemi anlamaya çalışmıştır. Sayılı armutlar muhtemelen mistisizmden ve belki de ses perdesi ıskalasından kaynaklanan bir önem taşır.

değerleri arkada bırakmak, kendisi olmak ve kimi zaman sadece öyle olması *gerektiği* için derinlere, vahşi topraklara gitmek, tüm bunlar inenin kaderidir.

Böylece yola çıkarız ve botlarımızın altında aşina olmadığımız topraklar, farklı bir gökyüzü altında farklı bir dünyaya ineriz. Giderken hâlâ incinebiliriz, çünkü kavrayamayız, tutunamayız, yapışamayız, bilemeyiz – çünkü ellerimiz yoktur.

Annenin ve babanın –psişenin toplumsal ve egoistik yönlerinin– artık bir zamanlar sahip oldukları güçleri yoktur. Pervasız ihmalleri yüzünden dökülen kanla cezalandırılmışlardır. Kızlarına her ne kadar onu rahat yaşatma önerisinde bulunmuş olsalar da, artık onun hayatını yönlendiremeyecek kadar çaresizdirler, çünkü kader kızı bir gezgin olarak yaşamaya yönlendirmektedir. Bu anlamda ana babası ölür. Yeni anababası rüzgâr ve yollardır.

Gezgin arketipi bir başka arketiple birleşerek bir yenisini, yalnız kurt ya da yaban (dışarlıklı) arketipini ortaya çıkarır. Kız, köylerde yaşayan görünürde mutlu ailelerin uzağındadır, sıcak odaların uzağında ve soğuktadır; artık onun yeni hayatı budur.[20] Bu, yolculuktaki kadınlar için canlı bir metafora dönüşür. Hayatın bize eğlence veren bir tarafını bir şekilde hissetmemeye başlarız. Biz altdünyaya giderek daha fazla indikçe orgun sesi çok uzaklardaymış gibi gelir; çığırtkanlar, madrabazlar, dışarıdaki hayatın bütün muhteşem sirki sallanıp düşer ve toza toprağa karışır.

Burada yine eski gece dinleri bizi karşılamak için yoldan çıkagelir. Proserpina'yı kapıp altdünyaya götüren Hades masalı, güzel bir dram olmakla birlikte, İştar ve İnanna hakkındaki öyküler gibi anne-merkezli dinlerden gelen çok eski öyküler, genç kız ile altdünyadaki kral arasında çok sarih bir "sevme özlemi" bağının varlığına işaret eder.

Bu eski dini versiyonlarda, genç kızın karanlık bir Tanrı tarafından yakalanıp altdünyaya sürüklenmesine gerek yoktur. Kız, gitmesi gerektiğini bilir, bunun kutsal bir ayinin parçası olduğunu bilir. Korkuyor olsa bile, başından itibaren gidip altdünyadaki kralıyla, damadıyla tanışmak *ister*. İnişini kendi tarzınca yaparak orada dönüşür, derin bilgiler öğrenir ve tekrar dış dünyaya çıkar.

Gerek klasik Proserpina miti, gerekse "Elsiz Kız" masalının özü, eski dinlerde anlatılan daha tutarlı dramların kalıntılarında bulunabilir. Bir zamanlar altdünyadaki Sevgili'yi bulma özlemi olan şey, zamanın

20. Birçok bakımdan elsiz kız, altın saçlı kız ve kibritçi kız bir şekilde "dışarıda" olmanın benzer sorunlarıyla karşılaşırlar. Elsiz kız öyküsü, büyük bir farkla, daha eksiksiz bir psikolojik döngüyü içerir.

bir yerinde, daha sonraki mitlerde görülen şehvete ve el koymaya dönüşmüştür.

Anaerkilliğin hâkim olduğu dönemlerde bir kadının doğal olarak altdünyaya yöneldiği, orada derin dişilik güçleri tarafından yönlendirildiği iyi bilinirdi. Bu, onun eğitiminin bir parçasıydı ve bu bilgileri ilk elden yaşantılarla kazanması onun açısından yüksek düzeyde bir başarı olarak görülürdü. Bu inişin doğası gerek "Elsiz Kız" masalının, gerekse de Demeter/Proserpina mitinin arketipsel özüdür.

Evet, masalın burasında kız ikinci kez yıkanmamış olarak hayvansı bir görünümde dolaşmaktadır. İniş için uygun usul budur –"Dünya işlerine çok da aldırmıyorum" usulü. Ve gördüğümüz gibi, buna karşın güzelliği ışık saçar. Yıkanmama fikri de eski zamanların âdetlerindendir ve bunun en uç örneği ise Benlik ile yeniden ya da yenilenmiş bir ilişkiye geçişi temsil edecek şekilde yıkanmayı ve yeni elbiseler giymeyi kapsayan törendir.

Elsiz kızın bütün bir iniş ve dönüşüm – bir uyanış– sürecinden geçtiğini görüyoruz. Bazı simya metinlerinde dönüşüm için şart olduğu anlatılan üç evre vardır: *Nigredo*, siyah ya da karanlık çözülme evresi; *rubedo*, kırmızı ya da adanma evresi; ve *albedo*, beyaz ya da yeniden diriliş evresi. İblis'le pazarlık *nigredo*'ydu, yani kararma; ellerin kesilerek koparılması *rubedo*'ydu, yani adanma; ve beyazlara sarılı olarak evi terk etme ise *albedo*'ydu, yani yeni hayat. Ve şimdi gezgin olarak tekrar *nigredo* durumuna gelmiştir. Ama artık eski benlik gitmiştir; güçlü gezgin derin benliktir, çıplak benliktir.[21]

Bu sırada kız sadece bitkin değil, açtır da. Meyve bahçesinin önünde bir sunaktaymış, vahşi yeraltı Tanrılarının sunağındaymış gibi diz çöker – öyledir de. İlksel doğaya inerken eski, otomatik beslenme yolları ortadan kalkar. Dünyanın bir zamanlar bizim için besin olan şeyleri tatlarını yitirir. Hedeflerimiz artık bizi heyecanlandırmaz. Başarılarımız artık ilgimizi çekmez. Üstdünyada nereye baksak bize göre besin göremeyiz. Tam da böylesine savunmasız olduğumuz bir zamanda yardım gelmesi, psişenin en saf mucizelerinden biridir.

Savunmasız kızı ruhtan gelen bir görevli, beyazlı bir hayalet ziyaret eder. Bu beyazlı hayalet, onun beslenmesinin önündeki engelleri kaldı-

21. Psişede bu kadar çok "benlik," yani bilinç merkezi bulunması sizi şaşırtabilir. Genellikle biri egemen olan birçok benlik vardır. New Mexico'daki pueblolar ve casitalar gibi, psişe her zaman en azından üç aşamalıdır –düşüp parçalanan eski kısım, içinde yaşadığınız kısım ve yapılmakta olan kısım..
Yine Jungcu kuramda büyük B ile yazılan Benlik engin ruh gücü demektir. Küçük harf b ile başlayan benlik daha kişisel olanı, bizi anlatan daha sınırlı kişiyi gösterir.

rır. Savak kapaklarını ayarlayarak hendeği boşaltır. Eski Greklere göre altdünyadaki Styx adı verilen nehir, yaşayanların dünyasını ölülerin dünyasından ayırır. Bu nehrin suları zamanın başlangıcından bu yana ölülerin bütün geçmiş amellerinin anılarıyla doludur. Ölüler, bu anıların şifresini çözüp sıraya sokabilirler, çünkü maddi bedenden yoksun olmaları sayesinde çok güçlü bir görüş yeteneği kazanmışlardır.

Ama yaşayanlar için nehir zehirlidir. Yaşayanlar karşı kıyıya bir hayalet rehber eşliğinde geçmedikçe boğulur, altdünyanın başka bir düzeyine, bir sis gibi olan düzeye batar ve orada sonsuza kadar dolaşırlar. Dante'nin Vergilius'u vardı, *Coatlicue*'nin ateş dünyasına kadar kendisine eşlik eden canlı bir yılanı vardı, elsiz kızın da beyazlı hayaleti vardır. Böylece, gördüğünüz gibi, bir kadın önce uyanık-olmayan anneden, sonra açgözlü beceriksiz babadan kaçar ve sonra kendini vahşi ruh tarafından yönlendirilmeye bırakır.

Masaldaki hayalet rehber, elsiz kıza altdünyadaki ağaçlar dünyasına, kralın meyve bahçesine geçerken eşlik eder. Bu da eski dinlerin bir kalıntısıdır. Eski dinlerde genç erginlere her zaman hayalet ruhlar tayin edilmiştir. Grek mitleri erginleyici olarak hizmet eden kurt kadınların, aslan kadınların ve diğer figürlerin eşlik ettiği genç kadınlarla ilgili anlatılarla doludur. Doğayla iç içe geçmiş olan bugünkü dinsel ayinlerde bile, Diné'ler (Navajo'lar) arasında olduğu gibi, esrarengiz *yeibechei*'ler erginleme kadar iyileştirme ayinlerine de eşlik eden hayvani unsurlardır.

Burada somutlaşan psişik ana fikir, altdünyanın, insanların bilinçdışı gibi, birçok olağandışı ve zorlu figürle, imgeyle, arketiple, ayartmayla, tehditle, hazineyle, eziyetle ve sınavla girdap gibi dönüp durmasıdır. Bir kadının bireyleşme yolculuğu sırasında bilinçdışının görüntü oyunlarına kapılmaması, bu kıvrandırıcı malzeme içinde kendini yitirmemesi için, tinsel açıdan sağlam duyulara sahip olması ya da bunlara sahip olan bir rehber tarafından desteklenmesi önemlidir. Masalda da gördüğümüz gibi, açlığına rağmen ayakta kalması ve yola devam etmeyi becermesi de daha önemlidir.

Kendisinden önceki Proserpina ve Hayat/Ölüm/Hayat Tanrıçaları gibi kız da, büyülü meyve bahçelerinin bulunduğu ve kralın kendisini beklediği ülkeye giden yolu bulur. Eski dinler bu aşamadan itibaren masalda giderek daha yoğun bir şekilde ışıldamaya başlar. Grek mitlerinde[22] altdünyaya açılan kapının üstünde birbirine sarılmış iki ağaç

22. Eski ayinlere dair en kapsamlı "yazılı" kayıtlardan biri eski Greklere aittir. En eski kültürler, bir zamanlar ayinlere, tören kurallarına ve tarihe (ve bazı ortamlara) dair kapsamlı kayıtlara, heykellere, yazılara, şiirlere, mimariye vb. sahip olmuşsa da, her

vardır. Peki, erdemli bulunan ölülerin gönderildiği yer olan Elysium'u oluşturan neydi? Tabii ki, meyve bahçeleri.

Elysium sürekli gündüz olan bir yer olarak anlatılmıştır ve orada ruhlar istedikleri zaman yeryüzünde yeniden doğmayı seçebilirler. Üstdünyanın doppel-gänger'idir, ikinci nüshasıdır. Orada da zor şeylerle karşılaşılabilinir, ama anlamları ve verdikleri ders üstdünyadakilerden farklıdır. Üstdünyada her şey basit kazanç ve kayıplar ışığında yorumlanır. Altdünyada ya da öteki dünyada ise her şey hakiki görüş gücünün ve doğru eylemin sırlarının yanı sıra yoğun bir içsel güç ve bilgiye sahip bir kişi haline gelme süreci ışığında yorumlanır.

Masalın burasında olaylar, eski zamanlarda Hayat Ağacı, Bilgelik Ağacı, Hayat ve Ölüm Ağacı ya da Bilgi Ağacı denen meyve ağacı üzerinde yoğunlaşır. İğne ve yayvan yapraklı ağaçlardan farklı olarak, meyve ağacı bol besini –sadece besin de değil, çünkü ağaç meyvesinde su da depolar– olan bir ağaçtır. Büyümenin ve sürekliliğin temel sıvısı olan su, köklerle yukarı alınır, kökler –görülemeyecek kadar küçük milyarlarca hücre ağından oluşan bir şebekeyle– ağacı kılcal sistemlerle besler; su meyveye ulaşır ve onu semirterek leziz bir şeye dönüştürür.

Bundan dolayı meyvenin ruhla beslendiği; birer ölçü su, hava, besin ile bunların hepsinin ötesinde ona ayrıca ilahi bir tat da veren tohumdan gelişip bunların hepsini birden içeren bir hayat kuvvetiyle dolduğu düşünülür. Su, meyve ve altdünyadaki ormanlarda yaptıkları çalışmaların tohumlarıyla beslenen kadınlar psikolojik olarak buna uygun bir şekilde serpilip gelişirler; psişeleri gebe kalır ve süregiden bir olgunlaşmayı devam ettirir.

Bebeğine göğsünü sunan bir kadın gibi, meyve bahçesindeki armut da meyvesini kıza vermek için eğilir. Bu, annenin özsuyu, yenilenmenin özsuyudur. Armudu yemek, kızı besler, ama çok daha yoğun ve güçlü bir diğer eylem ise bilinçdışının (ağacın meyvesi) kızı beslemek için eğilmesidir. Bu anlamda bilinçdışı, kızın dudaklarına kendisinden bir öpücük bağışlar. Ona Benliği, kendi vahşi Tanrısının soluğunu ve tözünü, bir vahşi komünyonu tattırır.

Yeni Ahit'te kadın akrabası Elizabeth'in[23] Meryem'e seslenişi muh-

çeşit amaca ve niyete hizmet eden fetihler yüzünden bunların tümü veya büyük kısmı yok olmuştur (Bir kültürü yıkmak, kutsal sınıfı –sanatçıları, yazarları ve onların tüm çalışmalarını, din adamlarını ve kadınlarını ve şifacıları, konuşmacıları, tarihçileri ve öykü saklayıcılarını, tüm şarkıcıları, dansçıları ve şairleri... insanların ruhlarını ve tinlerini harekete geçirme yeteneği olan herkesi– öldürmeyi gerektirir). Bununla birlikte, yok edilen birçok kültürün kemikleri öykü kanalıyla yine de yüzyıllarca taşınmasını bilmiş ve zamanımıza kadar gelmiştir.

23. Elizabeth yaşlıdır ve John'dan hamile kalmıştır. Bu, kocasının suskunlaşıp kaldığı çok mistik bir pasajdır.

temelen kadınlar arasındaki bu eski anlayışın bir kalıntısıdır. Elizabeth şöyle der: "Rahminin meyvesi kutlu olsun." Eski gece (cehalet) dinlerinde yeni erginlenmiş ve bilgeliğe gebe olan kadın, kadın akrabalarının içten kutsamaları eşliğinde yaşayanların dünyasına sıcak bir karşılamayla tekrar kabul edilir.

Kadın bilinçdışının, rahimle ilgili bilinçdışının, Doğanın, en karanlık zamanlarda bile bir kadının ruhunu beslemesi öykünün dikkate değer bir kısmıdır. Kadınlar, inişlerinin ortasındayken kopkoyu bir karanlıkta olduklarını ve tüy gibi bir dokunuşla kendilerini aydınlanmış hissettiklerini anlatırlar. İçsel bir beslenmenin meydana geldiğini, bilmedikleri bir yerden... kavrulmuş toprağın üstüne bir kutsal su pınarı fışkırdığını hissederler. Bu pınar, ıstırabı çözmez, ama ufukta başka bir şey görünmemesi halinde hiç değilse besleyicidir. Çölde kuvvet macunudur. Taşlardan çıkan sudur. Cılız havadan gelen yiyecektir. Açlığı yatıştırdığı için yolumuza devam edebiliriz. Bütün mesele de budur... devam etmek. Bilgelik yazgımıza doğru devam etmek.

Masal çok eski bir vaadin anısını canlandırır: Karanlık olsa bile, insan yolunu kaybetmiş hissetse bile, iniş besleyecektir. Bilmemenin, görmemenin, "körlemesine gezinmenin" ortasında bile "Bir şey" vardır, yürüyüşünü sürdüren, haddinden fazla var olan "Biri." Biz sola gideriz, o da sola gider. Biz sağa gideriz, o da tam arkamızdan gelir, bizi destekler, bize yol açar.

Şimdi başka bir *nigredo*'da, dolaşıp durmanın, ne olacağımızı bilmemenin *nigredo*'sundayızdır ve bu perişan halde bile Hayat Ağacından yudumlamaya davet ediliriz. Ölüler ülkesinde Hayat Ağacından yemek, eski bir döllenme metaforudur. Ölüler ülkesinde bir ruhun kendini bir meyve (ya da yenilebilir herhangi bir şey) yerine koyabileceğine inanılırdı, böylece onun gelecekteki annesi onu yer ve meyvede gizlenen ruh onun etinde yenilenmesini başlatabilirdi. Burada da, nerdeyse yolun ortasında, armudun özü yoluyla bize Vahşi Ana'nın bedeni verilir ve biz de kendimize dönüşecek olan şeyi yeriz.[24]

4. Evre: Altdünyada sevgiyi bulmak: Ertesi sabah, kral armutlarını saymaya gelir. Biri kayıptır. Bahçıvan gördüklerini anlatır. "Geçen gece iki ruh hendeği boşalttı, ay yükseklerdeyken bahçeye girdiler ve elsiz olan kendini ona sunan armudu yedi."

O gece kral, bahçıvanı ve ruhlarla nasıl konuşulacağını bilen büyü-

24. Bu evrelere kimi zaman kronolojik yaşa göre değil, psişenin ve tinin gereksinimleri ve zamanlamasına uygun olarak ulaşılır.

cüsüyle birlikte nöbet tutar. Gece yarısı kız ormandan süzülerek gelir, elbiseleri kirli paçavralardan farksızdır, saçları darmadağınıktır, yüzü kir içindedir, elleri yoktur ve yanında beyazlı hayalet vardır.

Yine başka bir ağaç nezaketle onun uzanabileceği şekilde eğilir ve kız da dalın ucundaki armudu yudumlar. Büyücü yaklaşır (ama çok yaklaşmaz) ve sorar: "Bu dünyadan mısın, bu dünyadan değil misin?" Kız yanıtlar: "Bir zamanlar *bu* dünyadandım, ama artık *bu* dünyadan değilim."

Kral büyücüye sorar: "İnsan mı, hayalet mi?" Büyücü, her ikisi de, diye yanıtlar. Kral kıza doğru koşar, sadakatini ve sevgisini bildirir: "Seni bırakmayacağım. Bu günden itibaren sana ben bakacağım." Ev-

lenirler ve kral onun için bir çift gümüş el yaptırır.

Kral, altdünya psişesindeki akıl verici yaratıktır. Herhangi bir yaşlı kral değildir, bir kadının bilinçdışının baş gözetmenlerinden biridir. Büyüyen ruhun botanik bahçesine göz kulak olur – onun (ve annesinin) meyve bahçesi, hayat ve ölüm ağaçları bakımından zengindir. Vahşi Tanrılar ailesindendir. Bakire gibi o da çok şeye katlanabilir. Ve bakire gibi onun da önünde başka bir iniş vardır. Hatta inişten daha fazlası...

Bir anlamda, onun genç kızı izlemekte olduğunu söyleyebiliriz. Psişe kendi sürecini her zaman gölge gibi yakından izleyip gözetler. Bu çok kutsal bir önermedir. Anlamı da şudur: Eğer dolaşırsanız, tavını bulmuş ve deneyim kazanmış başka birini –en az birini, çoğu kez daha fazlasını– bulursunuz; bu kişi altdünyaya gelişinizi bildirmek için kapıyı çalmanızı, taşa vurmanızı, armudu yemenizi ya da sadece görünmenizi bekler. Bu sevgili varlık, gezgin arayıcıyı bekler ve gözetler. Kadınlar bunun tamamen farkındadır. Ona küçük bir ışık titreyişi ya da bir içgörü, bir önsezi ya da bir mevcudiyet adını verirler.

Bahçıvan, kral ve büyücü, arketipsel erkeğin üç olgun örnek kişisidir. Bunlar, kadının bakire, anne ve kocakarı olarak kişileştirildiği kutsal üçlemeye karşılık gelir. Bu öyküde eski üçlü Tanrıçalar ya da Birinde-Üç-Tanrıça bu şekilde temsil edilir: Bakire elsiz kadınla, anne ve kocakarı da –masala sonradan giren– kralın annesiyle gösterilir. Masala modern havasını katan değişiklik, eski kadınların erginleme ayinlerinde kocakarılar tarafından normalde hayat-alıcı ve hayat-verici ikili doğasıyla anlatılan İblis imgesinin bu masalda yalnız hayat-alıcı yanıyla tanımlanmasıdır.

Bununla birlikte, sisli zamanlara geri dönersek, bu türden öykülerin özgün hallerinde kocakarıyı başlatıcı/mesele-çıkaran kişi rolünü üstlenen ve yaşayanlar ülkesinden ölüler ülkesine doğru yolculuğun başla-

yabilmesi için şirin genç kahraman için işleri zora sokan kişi olarak sunması iyi bir yoldur. Psişik olarak bu, Jungcu psikolojideki, teolojideki ve eski gece dinlerindeki kavramlarla tutarlıdır; buna göre Benlik ya da bizim terminolojimizdeki adıyla Vahşi Kadın, umutsuzluk içindeki insan tekrar yanıtları ve gücü arayan özgün doğasına dönsün, böylece büyük vahşi Benlik ile birleşip bundan sonra mümkün olduğu kadar onunla birlikte hareket etsin diye psişeye tehlikeler ve meydan okumalar eker.

Masaldaki bu tek yönlü çarpıtma, bir kadının altdünyaya geri dönüşüyle ilgili eski süreçler hakkındaki bilgilerimizi de çarpıtır. Oysa, İblisin kocakarıyla bu şekilde yer değiştirmesi, bugün de bizim için son derece önemlidir, çünkü bilinçdışının eski yöntemlerini bulalım diye, genellikle kendimizi Vahşi Kadın'ın ruh hayatını değersizleştiren kültürel, ailevi ya da içruhsal buyruklar biçimine giren İblisle kavga ederken buluruz. Bu anlamda masal iki yönde de çalışır; hem yeniden yapılandırabilmemiz için eski ayinlerden yeterince kemik bırakır hem de doğal yok edicinin bizi haklı güçlerimizden nasıl koparmaya, ruhani uğraşlarımızı nasıl bizden almaya çalıştığını gösterir.

Bu sırada meyve bahçesinde yaşanan dönüşümün başlıca oyuncuları, yaklaşık görünme sıralarıyla, şöyledir: Bakire (genç kız), beyazlı hayalet, bahçıvan, kral, büyücü, anne/kocakarı ve iblis. Geleneksel olarak bunlar, aşağıdaki psişe-içi güçleri temsil eder.

BAKİRE (GENÇ KIZ): Gördüğümüz gibi, bakire, içtenlikli ve önceleri uykuda olan psişeyi temsil eder. Ama onun yumuşak dış görünümünün altında bir savaşçı-kahraman yatar. Yalnız kurdun dayanıklılığına sahiptir. Erginlenmenin kirine, pasına, ihanetine, incinmesine, yalnızlığına ve sürgününe katlanabilir. Altdünyada gezinebilir ve üstdünyaya zenginleşmiş olarak geri dönebilir. İlk indiğinde bunları dile getiremese de, yaşlı Vahşi Ana'nın, Vahşi Kadın'ın talimat ve buyruklarını izler.

BEYAZLI HAYALET: Tüm efsane ve masallarda, beyazlı hayalet rehberdir, doğuştan gelen soylu bir bilgelik sahibidir, kadının yolculuğu için daha çok bir yol gösterici gibidir. Kimi *mesemondók*'lar bu hayaletin her insanda hâlâ yaşayan, dağılmış haldeki eski ve değerli bir Tanrının bir parçası olduğunu düşünürlerdi. Giyiniş tarzıyla beyazlı hayalet, hepsi de parlak beyaz elbiseler giyen, çeşitli kültürlerin sayısız Hayat/Ölüm/Hayat Tanrıçalarıyla (*La Llorona*, Berchta, Hel vb.) yakın-

dan ilişkilidir. Bu durum beyazlı hayaletin arketipsel psikolojide Hayat/Ölüm/Hayat Tanrıçası da olan anne/kocakarının bir yardımcısı olduğunu gösterir.

BAHÇIVAN: Bahçıvan ruh yetiştiricisidir; tohumu, toprağı ve kökü yenileyerek korur. Her ilkbahar köylere gelip hem ekinleri hem de kadınları dölleyen hörgüçlü Hayalet Hopi *Kokopelli*'ye benzer. Bahçıvanın işlevi yenilemedir. Bir kadının psişesi, eski ve yıpranmış olan şeyleri yenilemek amacıyla, sürekli olarak yeni enerjiler eker, yetiştirir ve hasat eder. Psişik parçalarda, doğal bir entropi ya da eskime ve tükenme

vardır. Bu iyidir, psişenin böyle çalışması istenir, ama insan talim yaparken yeniden doldurulmaya hazır, kenarda bekleyen enerjilere de sahip olmalıdır. Psişik çalışmada bahçıvanın rolü budur. Değişim ve yeniden dolma ihtiyacının izini sürer. Psişe-içinde sürekli bir yaşantı, sürekli olarak ölümle-cebelleşmeler; fikir, imge ve enerjilerin sürekli olarak yerine konması vardır.

KRAL: Kral[25] altdünyadaki bilgi hazinesini temsil eder. İçsel bilgiyi dış dünyaya götürüp –kıvırmadan, söylenmeden ya da mazeret bulmadan– uygulamaya sokma yeteneğini anlatır. Anne kraliçenin/kocakarının oğludur. Onun gibi ve muhtemelen onun öncülüğünü izleyerek psişenin hayati süreçlerinin çeşitli mekanizmalarına –bilincin iflasına, ölümüne ve geri dönüşüne– katılır. Öykünün sonlarında kayıp kraliçesini arayarak dolaşırken, onu uygar bir kraldan vahşi bir krala çevirecek olan bir tür dönüşüme uğrar. Kraliçesini bulur ve böylece yeniden doğar. Psişik açıdan bu, daha çok şey öğrendikçe psişenin eski merkezi tutumlarının ölmesi demektir. Eski tutumlar bir kadının hayatındaki neredeyse her şeyle ilgili yeni ya da yenilenmiş bakış açılarıyla değiştirilir. Bu anlamda kral bir kadının psişesindeki egemen tutum ve kuralların yenilenmesini temsil eder.

BÜYÜCÜ: Kralın gördüklerini yorumlaması için yanında getirdiği sihirbaz ya da büyücü[26] doğrudan doğruya bir kadının gücünün büyüsü-

25. Arketipsel kral simgesi Robert L. Moore ve Douglas Gillette tarafından *King, Warrior, Magician, Lover*'da (San Fransisco: Harper, 1990) [Kral, Savaşçı, Büyücü, Aşk] çev.: Fatma Zengin, Sistem Yayıncılık, 1995] incelenmiştir.
26. Bahçıvan, kral, büyücü vb. simgeler hem erkek hem de kadınlarla ilgilidir ve on-

nü temsil eder. Çok hızlı hatırlama, bin fersahtan görme, kilometrelerce öteden duyma yetisi, herhangi birinin –bu ister insan isterse hayvan olsun– gözlerinin arkasındakileri empatik görme yeteneği gibi özellikler, tüm bunlar, içgüdüsel kadına aittir. Büyücü bunlara katılır, geleneksel olarak devam ettirilmesine ve dış dünyada hayata geçirilmesine yardımcı olur. Büyücü her iki cinsten olabilse de, buradaki, güçlü bir erkek figürdür; masallardaki, kız kardeşlerini sevip onlara yardım etmek için her şeyi göze alan gözüpek erkek kardeşleri andırır. Büyücü her zaman dönüşüm potansiyeline sahiptir. Düş ve masallarda kadın olarak göründüğü kadar, erkek olarak da görünür. Nasıl ki, onun kadın sureti olan kocakarı kolaylıkla kılık değiştirebilirse, o da kadın, erkek, hayvan ya da maden olabilir. Bilinçli hayatta büyücü, bir kadının istediği şey olabilme ve herhangi bir anda kendini istediği gibi anlatabilme yeteneğine destek olur.

ANA KRALİÇE/KOCAKARI: Bu masaldaki ana kraliçe/kocakarı, kralın annesidir. Bu figür birçok şeyi temsil eder ki, doğurganlık, yok edicinin hilelerini görme konusunda geniş yetki, lanetleri yumuşatma yeteneği bunlar arasındadır. Yüksek sesle söylendiğinde kuru gürültü gibi gelen *doğurganlık* sözcüğü, üretken olmaktan daha fazlasını anlatır; gebe kalabilmek, toprağın gebe kalabilme yolu demektir. Ufalanarak güzel kokulu bir humus çamuruna dönmüş olup, mikayla, kara saçlı köklerle ve daha önce ölüp gitmiş bütün hayatlarla parlayan kara topraktır. *Üretkenlik* sözcüğü, tohumlar, yumurtalar, varlıklar, fikirlerle ilgili bir anlamı barındırır. Doğurganlık tohumların ekildiği, hazırlandığı, ısıtıldığı, kuluçkaya yatırıldığı, korunduğu temel maddedir. Yaşlı Ana'nın genellikle (Toprak Ana, Yer Ana, Ana gibi) en eski isimleriyle çağrılmasının nedeni budur, çünkü o fikirlerin olmasını sağlayan gübredir.

İBLİS: Bu öyküde kadın ruhunun onu hem rahatsız eden hem de iyileştiren ikili doğasının yerine tek bir figür geçirilmiştir ve bu da İblis'tir. Daha önce belirttiğimiz gibi, bu İblis figürü kadın psişesinin doğal yok edicisini, bir *contra naturam*'ı, psişenin gelişmesine karşı koyan ve bütün ruhu öldürmeye çalışan bir "karşı doğa" yönünü temsil eder. Bu, onun hayat-verici yönünden koparılmış olan bir kuvvettir. Üstesinden

larda yankısını bulur. Cinse özgü olmayan bu simgeler kimi zaman her cins tarafından farklı bir şekilde anlaşılıp farklı uygulanır.

gelinmesi ve denetlenmesi gereken bir kuvvettir. İblis figürü kadın psişesinde yaşayıp giden rahatsız edici ve tuzağa düşürücü başka bir doğal kaynakla, değiştirici-ruh dediğim kuvvetle aynı şey değildir. Değiştirici-ruh, muhalif ve pozitiftir. Genellikle şekil değiştiren bir kocakarı figürü olarak masallarda, mitlerde ve kadınların düşlerinde görünür; nihai amacı kadınlara rahat vermemek, onları en derin kaynaklarıyla yeniden birleştiren bir inişe doğru çekmektir.

Demek ki, psişenin hem erkek hem de kadın olan güçlü tarafları bir araya gelmek için altdünyadaki bu meyve bahçesinde beklemektedir.

Bunlar bir *conjunctio* [birleşme] oluşturur. Bu sözcük simya kökenlidir ve benzemez maddelerin yüksek dönüştürücü gücünü anlatır. Bu karşıtlar birlikte ovalandıklarında, psişe içindeki kimi süreçlerin etkin hale gelmesini sağlar. Ateş yakmak amacıyla kayaya vurulan çakmak taşı gibi davranırlar. Aynı psişik mekanda yerleşen farklı unsurların birleşmesi ve basıncı yoluyla ruhani enerji, içgörü ve bilgelik ortaya çıkar.

Bu öyküde gördüğümüz türden bir *conjunctio*'nun varlığı, taze bir Hayat/Ölüm/Hayat döngüsünün faaliyete geçtiğini haber verir. Bu ender rastlanan değerli birlikteliği gördüğümüzde biliriz ki, tinsel bir ölüm meydana gelecektir, tinsel bir evlilik beklenmektedir ve ayrıca yeni bir hayat doğacaktır. Bu etmenler neyin gelmekte olduğunu öngörür. *Conjunctio* dışarı çıkıp elinizle koymuş gibi bulabileceğiniz bir şey değildir. Ancak çok, ama çok sıkı çalışmalar yapmanız halinde ortaya çıkacaktır.

Ve işte buradayız, çamurlu elbiselerimizle, daha önce hiç görmediğimiz bir yolda ve içimizde giderek daha çok parlayan vahşi doğanın işaretiyle yürüyoruz. Bu *conjunctio*'nun, eski "sizin" esaslı bir revizyondan geçmesinde ısrar ettiğini söylemek doğru olur. Eğer burada, meyve bahçesindeyseniz ve bildiğimiz bu psişik özellikler yanınızdaysa, geriye dönüş yoktur – ileriye doğru gidiyorsunuz demektir.

Peki ya bu armutlar neyin nesi? Armutlar, uzun süren altdünya seyahatlerinde acıkanlar için vardır. Gerçi bir iç ve bir de dış biçimi olup, merkezinde, büyüyerek canlı bir şey oluşturabilen bir tohum bulunan (yumurta, örneğin) herhangi bir nesne kadının bu "hayat içinde hayat" niteliğini akla getirebilse de, geleneksel olarak kadın rahmini temsil etmesi için (en sık olarak armut, elma, incir ve şeftali olmak üzere) bazı meyveler de kullanılmıştır. Burada armutlar arketipsel olarak yeni bir hayat patlamasını, yeni benliğin tohumunu temsil eder.

Mit ve masalların çoğunda meyve ağaçları Büyük Ana'nın, yaşlı Vahşi Ana'nın egemenliği altındadır ve kralla adamları onun hizmetçileridir. Meyve bahçesindeki armutlar sayılıdır, çünkü bu dönüşüm sürecinde her şeye dikkat edilir. Bu, rastgele bir tasarım değildir. Her şey kaydedilir ve çetelesi tutulur. Yaşlı Vahşi Ana bu dönüştürücü maddelerden ne kadarına sahip olduğunu bilir. Kral, kıskanç mülk sahibi olarak değil, altdünyaya derin bir erginlenmeye başlamak için yeni birinin ulaşıp ulaşmadığını anlamak amacıyla saymaya gelir. Ruh dünyası her zaman yenileri ve gezginleri bekler.

Genç kızı beslemek için eğilen armut, altdünya meyve bahçesinin her tarafında çalan, kaynakları ve güçleri (kralı, büyücüyü, bahçıvanı ve az sonra da yaşlı anneyi) çağıran bir zil gibidir; bunların hepsi acemiyi selamlamaya, desteklemeye ve yardım etmeye koşarlar.

Çağlar boyunca kutsal figürler bize yeniden ve yeniden şu güvenceyi vermişlerdir: Dönüşüm için açık olan yolda önceden "bizim için hazırlanmış bir yer" vardır. Ve kokuyla, sezgiyle bu yere doğru çekilmemiz ya da özendirilmemiz yazgımızdır. Hepimiz kaçınılmaz olarak kralın meyve bahçesine varırız. Bu kesinlikle doğru ve yerindedir.

Bu bölümde kadın psişesinin üç eril niteliği (bahçıvan, kral ve büyücü) hiçbir şeyin ilk anda göründüğü gibi olmadığı altdünya yolculuğunda gözetmen, sorgucu ve yardımcı olarak karşımıza çıkar. Kadının yeraltı psişesinin kralla ilgili yönü, bahçenin düzeninde bir değişiklik olduğunu öğrenir öğrenmez, insan ve tin dünyalarının meselelerini anlayabilen ve bilinçdışındaki psişik ıvır zıvır arasındaki ayrımları araştıran psişenin büyücüsüyle birlikte çıkagelir.

Ve böylece hayalet tekrar hendeği boşaltırken onları gözetlerler. Daha önce söz ettiğimiz gibi, bu hendek Styx'inkine benzer simgesel bir anlam taşır. Styx, ölülerin ruhlarının nehrin karşı kıyısına, yaşayanların ülkesinden ölülerin ülkesine taşındığı zehirli bir nehirdir. Ölüler için değil, ama sadece yaşayanlar için zehirli bir nehirdir. Öyleyse, insanları tinsel bir işin ya da tinsel bir döngünün tamamlandığı, sonsuza kadar durup dinlenebilecekleri bir noktada baştan çıkarabilecek olan şu dinginlik ve başarı duygusu karşısında uyanık olun. Hendek, ölüler için bir dinlenme yeridir, hayatın sonunda bir tamamlanıştır, ama yaşayan kadın onun yanında çok uzun süre kalamaz, yoksa ruhsal-yapım döngülerinde uyuşmuş bir hale gelir.[27]

Bu dairesel nehir simgesiyle masal bize bu suyun sıradan su değil, belli türden bir su olduğu uyarısında bulunur. O bir sınır suyudur, kızın

27. "Ruh-yapıcı" sözünü duyduğum ilk kişi kendisi de fikir-üretici, kışkırtıcı bir alete benzeyen James Hillman'dı.

İblisi uzak tutmak için etrafına çizdiği daireye benzer. Bir dairenin içine girildiğinde ya da daireden geçildiğinde, başka bir varlık durumuna, başka bir farkındalık durumuna (ya da farkında olmama haline) girilmiş ya da geçilmiştir.

Burada, kız ölülere özgü olan bilinçsizlik halinden geçmektedir. Sudan içmek ya da içinden güçlükle ilerlemek yerine, kuru yatağından geçip gidecektir. Bir kadının iniş sırasında ölüler ülkesinden geçmesi gerektiğinden, kimi zaman kafası karışır ve sonsuza kadar ölmesi gerektiğini düşünür. Ama işin aslı bu değildir. Ona düşen ödev ölüler ülkesinden yaşayan bir yaratık olarak geçmektir, çünkü bilinç ancak bu şekilde meydana getirilir.

O halde bu hendek çok önemli bir simgedir ve masaldaki hayaletin onu boşaltması, kendi yolculuğumuzda ne yapmamız gerektiğini anlamamıza yardım eder. Bugüne kadarki çalışmalarımızdan elde ettiklerimizin üstüne yatıp mutlu bir uykuya dalmamalıyız. Ne de, süreci hızlandırmak için çılgınca bir gayretle nehre atlamalıyız. Bir küçük harf ö ile başlayan ölüm vardır, bir büyük harf Ö ile başlayan Ölüm. Psişenin bu Hayat/Ölüm/Hayat döngüleri sürecinde aradığı ölüm *La Muerte Eterna* [Uzun Süren Bir Ölüm] değil, *la muerte por un instante*'dir [bir anlık ölüm].

Büyücü hayalete ve genç kadına yaklaşır, ama çok fazla yaklaşmaz. "Bu dünyadan mısın, bu dünyadan değil misin?" diye sorar. Bakımsız, egodan sıyrılmış bir *criatura*'nın vahşi kıyafeti içindeki, beyazlarla ışıldayan bir hayalet bedeninin eşlik ettiği kız, büyücüye, canlı biri olsa bile şu an ölüler ülkesinde olduğunu söyler: " Bir zamanlar dünya*dan*dım, ama artık *bu* dünyadan değilim." Kral büyücüye "İnsan mı, hayalet mi?" diye sorunca, büyücü onun hem insan hem hayalet olduğu yanıtını verir.

Kızın bu örtülü cevabı, yaşayanlar ülkesine ait olsa da, Hayat/Ölüm/Hayat ritmine doğru yürüdüğünü, bundan dolayı hem iniş halindeki bir insan, hem de önceki benliğinin bir gölgesi olduğunu ortaya koyar. Günlerini üstdünyada geçiriyor olsa da, dönüşüm işi altdünyada gerçekleşmektedir ve bu yüzden o da tıpkı *La Que Sabe* gibi, her ikisinde de yaşayabilir. Bütün bunlar gerçek ve vahşi benliğe giden yolu öğrenmek, o yolu temizlemek içindir.

Elsiz Kız öyküsündeki unsurların anlamlarını çözümlerken, kadınların altdünyadaki yolculuklarını aydınlatmaya başlamalarına yardım edecek birkaç soru üzerinde duracağım. Sorular hem bireysel hem de toplumsal olarak yanıtlanabilecek şekilde dile getirilmiştir. Soruların sorulması, kadınlar kendi aralarında konuştukça örülen berrak bir ağ

yaratır. Bu ağı toplumsal akıllarının sularına atar ve kadınların içsel hayatlarının herkesin görüp birlikte çalışabileceği, parlak, akıcı, durgun, düğümlenmiş ve dinlendirici biçimleriyle dolu olarak çekerler.

Bir soru yanıtlanınca onu diğerleri izler ve daha çok şey öğrenmek için bunları da yanıtlarız. İşte bu sorulardan bazıları: Aynı zamanda hem üstdünyada hem de altdünyada ve gündelik esaslara göre nasıl yaşanır? Kendi başına altdünyaya inmek için ne yapmak gereklidir? Hayatta hangi durumlar kadınlara inişlerinde yardımcı olur? Gitmek ya da kalmak arasında bir seçim yapabilir miyiz? Böyle bir süreç boyunca içgüdüsel doğadan hangi doğal ve içten gelen yardımları alırız?

Kadınlar (ya da erkekler) bu çifte vatandaşlık halindeyken, bizi çağırmakla kalmayıp mantık sınırlarını aşacak denli bizi rahatsız eden sıradan görevleri, gündelik işleriyle birlikte dünyayı bırakıp gitmeyi, dünyevi hayatı terk etmeyi tasarlarlar ve dahası tüm bunların değerli fikirler olduğunu düşünme hatasına düşerler. Ama bu en iyi yol değildir, çünkü böyle zamanlarda, altdünyada gezinen, çalışan, baş aşağı asılı duran kadının bileğinde kalan tek ip dış dünyadır. Bu çok acı verici ve önemli bir zamandır, böyle bir zamanda maddi dünyanın, "öteki dünyayla ilgili" bir gerilim ve denge halini koruması için kendisine verilen rolü oynaması ve böylece de iyi bir sona ulaşılmasına yardım etmesi gerekir.

Demek ki, biz de kendimize "Bu dünyadan mıyım, ötekinden mi?" diye sorup "Her ikisindenim" diye yanıtlayarak –doğrusunu söylemek gerekirse, gerçekte kendi kendimize mırıldanarak– kendi yolumuzda dolaşırız. Ve bunu yol boyunca kendimize anımsatırız. Böyle bir süreçteki bir kadın her iki dünyadan da olmalıdır. Bu öyle bir gezintidir ki, son kalan her direnç parçasının, sonuncu her kibir olasılığının ortadan kaldırılmasına, düşünebileceğimiz her sonuncu itirazın bastırılmasına yardım eder, çünkü aksi bir şekilde gezinmek yorucudur. Ama bu özel yorgunluk türü, sonunda egoya özgü korku ve tutkuları terk edip sadece olup bitenleri izlememizi sağlar. Sonuç olarak, yeraltı ormanlarında geçirdiğimiz zamanla ilgili anlayışımız derinleşir ve tamamlanır.

Masalda, ikinci armut da kızı beslemek için eğilir. Kral, yaşlı Vahşi Ana'nın oğlu olduğuna ve bu meyve bahçesi ona (anaya) ait olduğuna göre, genç kız aslında hayatın ve ölümün sırlarının meyvesini tatmış olur. Meyve çiçek açma, büyüme, olgunlaşma ve solma döngülerinin temel imgesi olduğundan, meyve yemek yeni başlayanların içine Hayat/Ölüm/Hayat örüntülerini bilen ve sonsuza kadar bir şeyin ölmesine, sonra da başka birinin doğmasına ne zaman izin verileceğini alarm çalarak bildiren psişik bir saat ya da kronometre yerleştirir.

Bu armudu ne şekilde buluruz? Kadınlığın sırlarına; yerin ve böceklerin, hayvanların, kuşların, ağaçların, çiçeklerin, mevsimlerin döngülerine; nehirlerin akışına ve su düzeylerine; mevsimlerle birlikte hayvanların tüylerinde görülen gürleşme ve incelme döngülerine; kendi bireyleşme süreçlerimizdeki bulanıklık ve şeffaflık döngülerine, cinsellik ve dinsellikteki, çıkıştaki ve inişteki ihtiyaç ve isteksizlik döngülerimize kendimizi bırakırsak armudu buluruz.

Armudu yemek ise yazmak, çizmek, yontmak, örmek, rolümüzü okumak, taraf tutmak, umutları ve fikirleri, benzerlerini dünyanın daha önce hiç görmediği yaratıları sunmak için derin yaratıcı açlığımızı beslemek demektir. Her türlü eski kadınlık örüntülerini, bugün hayatlarımızı zenginleştiren içrek duyarlılık ilkelerini ve döngüleri, modern hayatlarımıza yeniden sokmak da son derece besleyicidir.

Psişik ağacın gerçek doğası budur: Büyür, verir, tükenir, yenisi için tohumlar bırakır; bizi sever. Hayat/Ölüm/Hayat sırrı budur. O bir örüntüdür, sudan önce, ışıktan önce gelen eski bir örüntü, gevşemeyen bir örüntü. Bu döngüleri ve onların simgesel temsilcilerini öğrendik mi, ister armut, ağaç, meyve bahçesi; ister bir kadının hayatının evreleri ve çağları olsun, bunların kendilerini aynı döngüde ve aynı tarzda durmadan yineleyeceklerine güvenebiliriz. Örüntü şudur: Ölmekte olan her şeyde, üzerinde dikkatli çalışırsak yararlı hale gelen bir yararsızlık bulunur. Yolumuza devam ettikçe bilgiler de açığa çıkmaya başlar. Bütün canlı türleri için kaybetmek, beraberinde tam bir kazanç getirir. İşimiz bu Hayat/Ölüm/Hayat döngüsünü yorumlamak, onu bildiğimiz kadarıyla şerefle yaşamak, yapamadığımız zaman çılgın bir köpek gibi havlamaktır –ve devam etmektir, çünkü az ileride psişenin bizi kucaklayıp destekleyecek olan sevgili altdünya ailesi oturmaktadır.

Kral, kızın emek harcadığı altdünyada daha becerikli bir biçimde yaşamasına yardım eder. Bu da iyidir, çünkü kimi zaman kadın inişte kendini bir çömez gibi değil, deli doktorun laboratuvarından kazayla çıkmış zavallı bir canavar gibi hisseder. Bununla birlikte, kendi bakış açılarından altdünya figürleri bizi mücadele içindeki kutsanmış hayatlar olarak görür. Altdünyanın gözleriyle biz, özgürleşmek amacıyla karanlık bir cama çarpıp onu kırmaya çalışan güçlü bir alevizdir. Aşağı evdeki bütün yardımcı güçler de bizi desteklemek için koşarlar.

Eski zamanlarda kadınların altdünyaya iniş öyküleri kralla evlenmek amacıyla yola çıkıldığını gösteriyordu (görünen o ki, bazı ayinlerde kral yoktu ve çömez muhtemelen altdünyanın Vahşi Kadın'ın hangi imagosu bulunuyorsa onunla evlenirdi), bu masalda da bunun kalıntısını görüyoruz, çünkü kral kıza bakar bakmaz hiç çekinmeden ya da

kuşku duymadan onu sanki kendine aitmiş gibi sever. Elsiz, vahşi, gezginci bir durumda olmasına rağmen *değil*, bizzat bunlardan dolayı kızı ona aitmiş gibi kabul eder. Bu yoksunluk ve bu yoksunluğa karşın yaşamını sürdürme teması devam eder. Yıkanmadan, perişan, yarı kör ve elsiz bir halde dolaşıp dursak da, Benlikten gelen büyük bir güç bizi sever ve yürekten kucaklar.

Bu durumdaki kadınlar büyük bir heyecan hissederler; bir kadının, düşünü kurduğuna çok benzeyen bir eşle karşılaştığında hissettiği türden bir heyecandır bu. Bu, tuhaf ve paradoksal bir andır, çünkü yerin üstündeyken aynı zamanda yerin altındayızdır da. Geziyoruzdur, yine de seviliriz. Zengin değilizdir, yine de besleniriz. Jungcu terimlerle bu duruma "karşıtların gerilimi" denir, bu durumda psişenin her kutbundan gelen bir şey aynı anda kümeleşip yeni bir zemin yaratır. Freudcu psikolojide buna "çatallanma" denir, bu durumda psişenin temel tutumu ya da konumu iki kutba bölünür: Siyah ve beyaz, iyi ve kötü. Benim kültürümden gelen öykü anlatıcılar arasında bu duruma *nacio dos vesas* [iki kere-doğmuş olan] denir. Büyülü bir kaynak aracılığıyla ikinci bir doğumun meydana geldiği ve buradan itibaren ruhun artık biri fiziksel dünyadan, öteki görünmeyen dünyadan olmak üzere iki soyçizgisine sahip olduğunu iddia ettiği bir zamandır bu.

Kral onu koruyacağını ve seveceğini söyler. Şimdi psişe daha bilinçlidir; ölüler ülkesinin yaşayan kralı ile yaşayanlar ülkesinden elsiz kadın arasında ilginç bir evlilik olacaktır. Böylesine ayrı taraflar arasındaki bir evlilik, iki kişi arasındaki en muhteşem sevgiyi bile sınar, öyle değil mi? Ayrıca bu evlilik, masallardaki enerjik, ama birbirine benzemeyen iki hayatın bir araya geldiği tüm pikaresk evliliklerle ilişkilidir. Kül kedisi ve prens, kadın ve ayı, genç kız ve ay, fok kadın ve balıkçı, çöl bakiresi ve çakal. Ruh her varlığın bilgisini üstlenir. İki kere doğmuş olmakla kastedilen budur.

Üstdünyada olduğu gibi, peri masalı evliliklerinde de birbirine benzemeyen varlıklar arasındaki büyük sevgi ve birlik sonsuza kadar sürebileceği gibi, yalnızca ders tamamlanana kadar da sürebilir. Simyada karşıtların evliliği hemen bir ölümün ve doğumun meydana geleceğini gösterir; bu masalda da daha sonra bunları göreceğiz.

Kral, genç kız için altdünyada işine yarayacak bir çift ruh-el sipariş eder. Bir kadının yolculukta ustalaşması bu evrede gerçekleşir; yolculuğa tamamen teslim olur. Dedikleri gibi, ayağını basacağı bir zemini ve "elleri" vardır. Altdünyada "el"e sahip olmak, öğrenmeden başlayarak o dünyanın güçlerini toplamaya, yönlendirmeye, rahat ettirmeye ve onlara başvurmaya kadar birçok şey için gereklidir; ayrıca bu dünyanın

uyuşukluk vb gibi hoş olmayan yönlerinden kurtulmakta da çok işe yarar. Üstdünyada el simgesi nasıl başkalarını hisseden duyusal bir radar anlamı taşıyorsa, altdünyanın simgesel eli de karanlıkta ve zamanların içinden görme yeteneği taşır.

Kayıp parçaları gümüş, altın ya da tahta uzuvlarla değiştirme fikrinin, çağlar içinden gelen çok uzun bir tarihi vardır. Avrupa'nın ve kutup bölgelerinin masallarında gümüş işçiliği *homunkulus*'ların, cinlerin, *dvergar*'ın, madenci cinlerin, gremlinlerin ve elflerin sanatıdır. Psikolojik terimlerle dile getirildiklerinde, bunların, psişenin derinlerinde yaşayan ve değerli fikirler için orayı kazan tinin temel yönleri olduklarını görülür. Bu yaratıklar küçük psikopomplardır, yani ruhsal güçlerle insanoğulları arasında yolculuk eden habercilerdir. Ezelden beri değerli madenlerden yapılmış olan şeyler, bu çalışkan ve genellikle çok da hırçın olan araştırmacılarla birlikte anılır. Bu, her zaman her yerde bulunmasak bile, psişenin bizim adımıza faaliyette bulunduğunun başka bir örneğidir.

Tinle ilgili her şeydeki gibi, gümüş eller de hem tarih hem de gizem taşır. Büyülü protezlerin kökeninin ne olduğu, onları kimin yaptığı, kimin kalıba döktüğü, taşıdığı, akıttığı, soğuttuğu, cilalayıp yakıştırdığını anlatan birçok mit ve masal vardır. Klasik dönem Grekleri arasında gümüş, Hephaestus'un demirhanesinin değerli madenlerinden biridir. Genç kız gibi Hephaestus da ana babasıyla ilgili bir dramda sakatlanmıştı. Hephaestus ile masaldaki kralın birbirlerinin yerine geçebilen figürler olması mümkündür.

Hephaestus ile gümüş elli kız arketipsel olarak erkek ve kız kardeştirler; ikisinin de değerlerini bilmeyen ana babaları vardır. Hephaestus doğduğunda babası Zeus onun başkalarına verilmesini istedi ve annesi Hera buna razı oldu – en azından çocuk büyüyene kadar. Sonra Hephaestus'u Olimpos'a geri getirdi. O da şaşırtıcı yeteneklere sahip bir kuyumcu ve gümüş ustası oldu. Daha sonra, Zeus kıskanç bir Tanrı olduğundan, Zeus'la Hera arasında bir tartışma çıktı. Hephaestus tartışmada annesinin tarafını tuttu ve Zeus da genç adamı dağın eteklerine doğru fırlatıp ayaklarının kırılmasına sebep oldu.

Böylece topal kalan Hephaestus, teslim olmayı ve ölmeyi reddetti. Demir ocağını daha önce yaktıklarından daha sıcak bir ateşle yaktı ve orada kendisi için diz altından ayaklara kadar uzanan gümüş ve altından bir çift bacak yaptı. Her tür büyülü şeyden üretmeye devam etti, sevgi ve mistik yenilenme Tanrısı haline geldi. Ona parçalanan, bölünen, kopan, kırılan, yontulan ve çarpıtılan şeylerin ve insanların koru-

yucusu denebilir. Sakat doğanlara ve kalpleri ya da düşleri kırılanlara özel bir sevgisi vardır.

Bunların hepsine muhteşem demir atölyesinde şekillendirdiği çareler bulur; bir kalbi en ince altın işçiliğinden damarlarla tekrar birleştirir; sakatlanmış bir uzvu altın ve gümüş kaplamayla güçlendirir ve yaralanmayı telafi eden büyülü bir işlevle donatır.

Tek gözlü, topal, uzuvları kurumuş ya da daha başka fiziksel kusurlara sahip olanların tarih boyunca özel bir bilgiye sahip görülüp peşlerine düşülmesi rastlantısal değildir. Yaraları ya da farklılıkları, onları erken bir dönemden itibaren, normalde çok ama çok yaşlılara özgü olan psişe parçalarına girmeye zorlar. Ve onlar, psişenin sevimli zanaatkârı Hephaestus tarafından korunurlar. Hephaestus bir keresinde uzuvları altın ve gümüşten olan, yürüyüp konuşan, sohbet eden on iki kız yapmıştı. Efsaneye göre birine âşık oldu ve Tanrılardan onu insan yapmalarını diledi, ama bu başlı başına ayrı bir öyküdür.

Gümüş eller verilmesi, tin ellerinin –iyileştirici dokunuş, karanlıkta görme yeteneği, fiziksel duyumlar yoluyla güçlü bilgilere sahip olma yeteneği gibi– becerileriyle donanmaktır. Bunlar bütün bir psişik *medica*'yı taşır; onlarla besler, çare olur, destekler. Bu evrede kız, yaralı şifacının dokunuşuyla donatılmıştır. Bu psişik eller onun altdünyanın gizemlerini daha iyi kavramasını sağlayacak, işini bitirip tekrar yukarı çıktığında ise armağan olarak saklanacaktır.

İnişin bu bölümünde, egonun istenci dışından gelen ve kıza tinsel (yani mistik bir iyileştirici güce sahip) ellerin verilmesinin sonucu olan tekinsiz, tuhaf ve iyileştirici olayların görülmesi tipiktir. Eski zamanlarda bu mistik yetenekler köylerin yaşlı kadınlarına aitti. Ama bu yetenekleri ilk beyaz saçları çıkar çıkmaz elde etmiyorlardı; bunlar çok uzun yıllar alan ve sıkı bir çalışmanın –dayanıklılık isteyen bir çalışmanın– ardından birikiyordu. Biz de zaten bu kısmıyla ilgileniyoruz.

Gümüşten ellerin genç kızın yeni bir rol için taç giyme törenini temsil ettiğini söyleyebilirsiniz. Böylece, başının üstündeki bir taçla değil, ama kollarının ucundaki gümüş ellerle taçlandırılmış ve altdünyanın kraliçesi olarak taç giymiştir. Bu noktada bir parça daha paleo-mitolojiye, diyelim ki, Grek mitolojisine başvurursak, Proserpina'nın sadece annesinin kızı değil, ölüler ülkesinin kraliçesi de olduğunu görürüz.

Hakkında daha az bilinen öykülerde Proserpina, kendi başlarına tinlerinin derinleşmesini sağlayacak denli ıstırap çekmeyi beceremeyen ruhları günahlarından kurtarmak amacıyla Dünya Ağacında üç gün asılı kalmak gibi çeşitli işkencelere katlanmaktadır. Bu dişi *Cristo/Crista* "Elsiz Kız"da da yankısını bulur. Koşutluğu daha da artıran bir olgu,

Proserpina'nın altdünyada yaşadığı Elysium'un "elma-ülkesi" anlamına gelmesidir –*alisier, sorb*'u ifade eden (elma) eski-Galce bir kelimedir– ve Arthur efsanesindeki *Avalon* da aynı anlama gelir. Elsiz kız, çiçek açan elma ağacıyla doğrudan ilişkilidir.

Bu eski bir şifre bilimidir. Onu okumayı öğrendiğimizde, elma-ülkesinin Proserpina'sı, elsiz kız ve çiçeklenen elma ağacının vahşi toprakların aynı konukları olduklarını anlarız. Bütün bunlarda görürüz ki, peri masalları ve mitoslar bize açık bir harita bırakmışlardır, onunla geçmişin bilgilerini ve uygulamalarını, bugün üstünde yürüyeceğimiz yolu buluruz.

476 Bu aşamada, elsiz kızın dördüncü işinin sonunda, kızın iniş çalışmasının tamamlanmış olduğunu söyleye*bilir*dik, çünkü o hayatın ve ölümün kraliçesi olmuştur. O, geceleyin neler geçtiğini bilen aysar kadındır, bizzat güneş bile gündüz için yenilenmek amacıyla onun yeraltından yuvarlanarak geçmelidir. Ama bu henüz *lysis* [çözülme] değildir. Sadece dönüşümün ortasındayız, sevgiyle kucakladığımız, ama başka bir uçuruma yavaş bir dalış yapacak kadar dengede durduğumuz bir yerdeyiz. Bu yüzden de devam ediyoruz.

5. Evre: Ruhun hırpalanması: Kral çok uzaklardaki bir ülkeye savaşa gider, annesinden genç kraliçeye göz kulak olmasını ister ve eşinin bir çocuk dünyaya getirmesi halinde kendisine bir mesaj göndermesini rica eder. Genç kraliçe sağlıklı bir çocuk doğurur ve sevinçli mesaj gönderilir. Ama haberci nehir kıyısında uyuyakalır ve İblis ortaya çıkarak mesajı şöyle değiştirir: "Kraliçe yarı yarıya köpek olan bir çocuk doğurdu."

Kral dehşete düşer, yine de kraliçeyi sevmelerini ve ona bu korkunç dönemde iyi bakmalarını söyleyen bir mesajla yanıt verir. Haberci nehir kıyısında yine uyuyakalır ve İblis tekrar ortaya çıkarak mesajı, "Kraliçeyi ve çocuğu öldürün," diye değiştirir. Bu taleple sarsılan yaşlı anne, bunu doğrulatmak için yeni bir mesaj gönderir. Bir oraya bir buraya koşturup duran haberciler her seferinde nehir kıyısında uyuyakalırlar. İblisin giderek tehlikeli bir hale gelen mesajlarının sonuncusu şöyledir: "Öldürüldüğünü kanıtlamak için kraliçenin dilini ve gözlerini saklayın."

Kralın annesi, genç ve şirin kraliçeyi öldürmeyi reddeder. Onun yerine bir geyik kurban eder, dilini ve gözlerini atmayıp saklar. Genç kraliçenin bebeğini göğsüne sarmasına yardım eder, onu örter ve yaşamak

istiyorsa kaçmasını söyler. Kadınlar ağlayarak birbirlerini öper ve vedalaşırlar.

Mavisakal'da, ünlü altın postun Jason'unda, "La Llorona"daki *hidalgo*'da, masallar ve mitolojideki diğer kocalarda/sevgililerde olduğu gibi, kral evlenir ve sonra uzaklardan çağrılır. Bu mito-kocalar neden her zaman düğün gecesinin hemen akabinde atlarına binip tırıs gitmektedirler? Sebep her masalda farklıdır, ama temel psişik olgu aynıdır: Kadının ilerleyişinde sonraki adımın ortaya çıkabilmesi için, psişenin krallık enerjisi geri çekilir; yeni inşa edilmiş olan psişik duruş sınava tabi tutulur. Kralın durumundaysa, aslında karısını terk etmemiştir, çünkü yokluğunda annesi onu gözetmektedir.

Sonraki adım, kızın yaşlı Vahşi Ana'yla ve doğumla ilişkisinin kurulmasıdır. Genç kızla kral arasındaki ve genç kızla yaşlı anne arasındaki sevgi bağı sınanır. Biri karşıtlar arasındaki sevgiyle, diğeri derin kadınsı Benliğin sevgisiyle ilişkili olmalıdır.

Kralın çekip gitmesi peri masallarında evrensel bir temadır. Desteğin çekildiğini değil de, o desteğe yakınlığın azaldığını hissettiğimizde, bir sınama devresinin başlamak üzere olduğundan emin olabiliriz; sevilen geri dönene kadar kendimizi sadece ruhsal bellekle beslemek zorunda kalırız. Ondan sonra gece düşlerimiz, özellikle de en çarpıcı, en nüfuz edici olanları, bir süre için sahip olacağımız tek sevgidir.

İşte kadınların bu evre sırasında kendilerini güçlü bir şekilde yüreklendirdiğini söyledikleri düşlerden bir kısmı:

Nazik ve enerji dolu, orta yaşlı bir kadın düşünde mümbit bir arazide bir çift dudak gördü, yere uzandı ve bu dudaklar ona fısıldadılar, sonra da beklenmedik bir şekilde yanaklarından öptüler.

Çok fazla çalışan başka bir kadın aldatıcı olabilecek kadar yalın bir düş gördü: Bütün bir gece mükemmel bir uyku çekmişti. Düşten uyandığında kendini tamamen dinlenmiş hissettiğini söyledi; her bir kas demeti, her bir sinir hücresi bütün vücut sistemi içerisinde en iyi şartlara kavuşmuştu.

Yine başka bir kadın, düşünde bir açık kalp ameliyatı geçiriyordu, ameliyat odasının tavanı yoktu, bu yüzden de tepedeki ameliyat lambası güneşin ta kendisiydi. Güneşten gelen ışığın açıktaki kalbine değişini hissedebiliyordu. Cerrahın artık ameliyata gerek olmadığını söylediğini duydu.

Bunun gibi düşler Vahşi Kadın'lık doğasının ve her şeyi Aydınlatanın yaşantılarıdır. Hissi ve genellikle fiziksel açıdan derinlikleri olan bu duygusal durumlar saklı bir erzak deposu gibidir. Tinsel besin boşaldığında girip oradan alabiliriz.

Kral atını sürüp bir maceraya doğru giderken, inene varlığıyla yaptığı psişik katkının yerini, sevgisi ve anıları alır. Genç kız, altdünyanın krallık ilkesinin ona taahhütte bulunduğunu ve evlenmelerinden önce söz verdiği gibi, onu terk etmeyeceğini bilir. Genellikle bu dönemlerde bir kadın "Kendi'siyle doludur." Gebedir, yani sadece kendi işlerinin peşine düşecek olursa hayatının neye benzeyebileceğine dair henüz oluş halinde bir fikir taşır. Göreceğimiz gibi, büyülü ve ketleyici bir zamandır bu, çünkü bu bir inişler döngüsüdür, bu yüzden yakınlarda başka bir dönemeç beklemektedir.

Yeni bir hayatın filizlenmesinden dolayı kadının hayatı tekrar tökezleyerek uca doğru yaklaşır gibi görünür; tam uçurumun kıyısında-

dır. Ama bu kez içsel erkekliğin ve yaşlı Vahşi Benliğin sevgisi onu daha önce hiç olmadığı kadar destekleyecektir.

Altdünyanın Kralı ile kraliçesinin birleşmesi bir çocuk üretir. Altdünyada yapılan bir çocuk, keskin işitme yeteneği ve doğuştan gelen duyumsama gücü gibi altdünyada bütün potansiyel becerilere sahip büyülü bir çocuktur, ama burada *anlage*'sindedir ya da "haline gelecek olan" evresindedir. Bu dönemde yolculuktaki kadınların şaşırtıcı fikirleri olur; yeni ve genç gözlere ve beklentilere sahip olmanın sonucu oldukları için bazıları bunları fazla debdebeli bulabilir. Çok genç olanlara bu, yeni ilgi alanları ve yeni arkadaşlar bulmak kadar basit gelebilir. Daha büyük kadınlar için ise eksiksiz bir boşanma, yeniden birleşme ve alışıldık bir bundan-sonra-mutluluk tezahürü trajikomedisinin anlamı taşıyabilir.

Tin-bebek, yerlerinden kalkmayan kadınları kırk beşinci yaşlarında Alplere tırmanmaya heveslendirir. Tin-bebek, bir kadının yere adeta yapışık olan hayatıyla bağlarını koparıp üniversiteye kaydolmasını sağlar. En güvenlikli şeyleri yapmak için bile kılı kırk yaran kadınların dikiş kutularının altındaki gizli yola düşmelerini sağlayan da yine tin-bebektir.

Doğurmak insanın kendisi olmasının, tek benlik, yani bölünmemiş bir psişe olmasının psişik eşdeğeridir. Yeni hayatın altdünyada bu şekilde doğmasından önce kadınlar, içlerindeki bütün kısımları ve kişilikleri hayatının kâh içinde, kâh dışında dolanıp duran bir serseri güruhu olarak düşünmüş olabilirler. Altdünya doğumlarında kadın değdiği her şeyin kendisinin bir parçası olduğunu öğrenir. Kimi zaman psişenin bütün boyutlarının bu şekilde bir ayrımını yapmak zordur, özellikle itici bulduğumuz eğilimler ve dürtüler söz konusu olduğunda. Çekici olmayan yönlerimizi sevmeyi öğrenme ödevi, her kahramanın mutlaka yerine getirmek zorunda olduğu bir çalışmadır.

Kimi zaman psişe içinde birden çok benlikle özdeşleşmenin psikotik olduğumuz anlamına gelebileceğinden korkarız. Psikotik bir bozukluğu olan kişilerin de birçok benlik yaşadıkları, onlarla birlikte ya da onlara karşı gayet canlı bir özdeşim kurdukları doğruysa da, psikotik bir bozukluğu olmayan bir kişi bütün içsel benliklerini düzenli ve akılcı bir tarzda bir arada tutabilir. Bunlardan faydalanır; böylece kişi gelişip serpilir. Kadınların çoğunluğu için annelik yapmak ve içsel benlikleri yetiştirmek, bir güvensizlik nedeni değil, aksine bir yaratıcı çalışma, bir bilme yoludur.

Böylece, elsiz kız, bir çocuk; yeni, küçük bir vahşi benlik sahibi olmayı beklemektedir. Beden, gebelikte istediklerini yapar ve nasıl yapacağını bilir. Yeni hayat içeri kilitlenir, bölünür, çoğalır. Bu psişik süreçteki bir kadın başka bir *enantiodromia*'ya, bir zamanlar değerli tutulan her şeyin artık o kadar da değerli olmadığı, dahası, bunların yerine tuhaf ve olağandışı görüler, deneyimler, çabalar için yeni ve aşırı özlemlerin geçebildiği bir psişik duruma girebilir.

Örneğin, bazı kadınlar için evli olmak bir zamanlar önemli olan tek şeydir. Ama *enantiodromia*'da bağlarını çözmek isterler: Evlilik kötüdür, evlilik zırvadır, evlilik esrimesiz *scheisse*'dir [dışkıdır]. *Evlilik* sözcüğünü *sevgili*, *iş*, *beden*, *sanat*, *hayat* ve *seçim*lerle değiştirin, bu dönemin zihin kurgusunu görürsünüz.

Sonra özlemler de vardır. Oh, ne âlâ! Bir kadın suyun yanında olmayı özleyebilir ya da karnı aşağıda, yüzü toprakta, o vahşi kokuyu koklamayı arzulayabilir. Rüzgârın içine doğru yol alması gerekebilir. Bir şey dikmesi, bir şey ayıklaması, bir şeyleri topraktan çekip çıkarması ya da yere sokması gerekebilir. Bileklerine kadar çıkan hamurdan dolayı kendinden geçmiş bir halde yoğurup pişirmesi gerekebilir.

Yürüyerek tepelere çıkması, sesini dağlara karşı deneyerek kayalardan kayalara atlaması gerekebilir. Yıldızların siyah mermer bir zemine saçılmış yüz pudrasına benzediği yıldızlı gece saatlerine ihtiyaç duyabilir. Bir fırtınada çırılçıplak dans etmezse, kusursuz bir sessizlikte oturmazsa, eve mürekkebe bulanmış, boyaya bulanmış, gözyaşına bulanmış, aya bulanmış olarak geri dönmezse öleceğini hissedebilir.

O zaman yeni bir benlik yoldadır. Tanıdığımız şekliyle içsel hayatlarımız değişmek üzeredir. Bu durum, çılgınca bir ev temizliğine girişip inişi (ve özellikle hayatlarımızın destekleyici yönlerini) fırlatıp atmamız gerektiği anlamına gelmez; inişte üstdünyanın ve ideallerin solduğu, bir süreliğine huzursuz ve tatminsiz olacağımız anlamına gelir, çünkü doyum ve tatmin olma, içsel gerçekliğin içinde doğma sürecindedir.

Açlığını çektiğimiz şey eş, iş, para, yeni bir falan ya da filan tarafından asla doyurulamaz. Açlığını çektiğimiz şey öteki dünyadandır, kadın olarak hayatımızı besleyen dünyadan. Ve yolunu gözlediğimiz bu ÇocukBenlik salt bir yolla doğabilir: Bekleyerek. Altdünyadaki hayatımızda ve çalışmalarımızda zaman geçtikçe çocuk gelişir ve artık doğumu yakındır. Çoğu olguda kadının gece düşleri doğumu önceden haber verir; kadınlar düpedüz yeni bir bebeğin, yeni bir evin, yeni bir hayatın düşünü görürler.

Şimdi kralın annesi ve genç kraliçe beraber kalmaktadır. Kralın annesi –bilin bakalım kim?– *La Que Sabe*'dir. Bütün bunların yöntemlerini bilir. Kraliçe anne, kadınların bilinçdışında hem Demeter-benzeri bir anneliği, hem de Hekate-benzeri[28] bir kocakarılığı temsil eder.[29]

Kadınlıkla ilgili bu genç kız, anne ve *curandera* simyası, elsiz kızla kralın annesi arasındaki ilişkide yankısını bulur. Bunlar aynı psişik eşitliklerdir. Bu masalda, kralın annesi biraz yüzeyseldir, ama göreceğimiz gibi, masalın başlangıcındaki beyaz elbiseli ve tebeşir halkalı ayindeki kız gibi, yaşlı anne de eski ayinlerini bilir.

ÇocukBenlik doğar doğmaz yaşlı ana kraliçe, genç kraliçenin doğurduğu bebek hakkında krala bir mesaj gönderir. Haberci yeterince normal biri gibi görünmektedir, ama bir nehir kenarına doğru yaklaşırken giderek uykulu bir hal alır, uykuya dalar ve ortaya İblis çıkar. Bu bize, altdünyadaki işi sırasında psişenin yeni bir meydan okumayla karşılaşacağını söyleyen bir ipucudur.

Yunan mitolojisinde, altdünyada Lethe denen bir nehir vardır ve onun sularından içmek, söylenen ve yapılan her şeyin unutulmasına neden olur. Psikolojik olarak bunun anlamı insanın güncel hayatında uykuya dalmasıdır. Yeni psişenin bu iki ana bileşeni arasında iletişimi sağlayabileceği düşünülen haberci, henüz psişedeki yıkıcı/baştan çıkarıcı kuvvete karşı koyamamaktadır. Psişenin iletişim kurma işlevi uykulu bir hale gelir, uzanır, uykuya dalar ve unutur.

Peki, her zaman ayakta ve dışarıda olanın kim olduğunu tahmin edin? Evet, kızların eski takipçisi, aç İblis. Öyküdeki *İblis* sözcüğünden bu öykünün daha yakın zamanlardaki dinsel malzemeyle nasıl kaplandığını anlıyoruz. Öyküde haberci, akarsu ve unutkanlığa neden olan uyku temaları öykü çizgisinin hemen altında, hemen alttaki katmanda eski dinlerin olduğunu açığa çıkarıyor.

Bu, zamanın başlangıcından beri inişin arketipsel örüntüsüdür ve

28. Yunanlıların üçlü Tanrıçalarının kocakarısı.

29. Hesiod'un Teogoni'sinde (411-52) Proserpina ve kocakarı Hekate'nin başka her şeyden çok birbirlerinin arkadaşlığını istedikleri söylenir.

biz de bu zamandışı sistemi takip ederiz. Aynı şekilde, arkamızda da korkunç günlük ve sıkıcı işlerin tarihi vardır. Ölüm'ün buğulu nefesini gördük. Kapıp götüren ormanlara, yürüyen ağaçlara; dans eden köklere, körelten sislere meydan okuduk. Madalyalarla dolu bir valiz taşıyan psişik kadın kahramanlarız. Ve bizi şimdi kim suçlayabilir? Dinlenmek istiyoruz. Dinlenmeye hakkımız var, çünkü çok şeyler gördük geçirdik. Ve böylece uzanıyoruz. Sevimli bir akarsunun hemen yanına. Kutsal işlem unutulmaz, yalnız... yalnız... pekâlâ, bir mola vermek istemiştik, bilirsiniz, sadece bir müddet, sadece bir an için gözlerimizi yummak...

Ve biz onu tanımadan İblis dört ayağı üstünde sıçrar, sevgi ve kutlama taşımayı amaçlayan mesajı nefret taşıyan bir mesaja dönüştürür. İblis "Artık sevildiğin için eski masum ve safdil haline geri mi döndüğünü sanıyorsun? Doğurduğun için? Sınanmanın bittiğini mi düşünüyorsun, seni aptal kadın?" diye alay ederken, bizi şaşırtan psişik kızgınlığı temsil eder.

Biz de, Lethe'nin yanıbaşında olduğumuzdan, horlamaya devam ederiz. Bu bütün kadınların düştüğü bir hatadır –üstelik sadece bir kez değil, birçok kez. İblisi hatırlamayı unuturuz. Mesaj bir zaferden ("Kraliçe güzel bir çocuk dünyaya getirdi"), bir hakarete ("Kraliçe yarı yarıya köpek dünyaya getirdi") değişir. Öykünün benzer bir versiyonunda değişen mesaj çok daha açıktır: "Kraliçe yarı yarıya bir köpek dünyaya getirdi, çünkü ormandaki hayvanlarla çiftleşmişti."

Öyküdeki bu yarı-köpek imgesi tesadüf değildir, aslında Avrupa'dan Asya'ya eski Tanrıça-merkezli dinlerin çok belirgin bir parçasıdır. O zamanlarda insanlar üç-başlı bir Tanrıçaya tapıyorlardı. Üç-başlı Tanrıçalar çeşitli sistemlerde Hekate, Baba Yaga, Holle Ana, Berchta, Artemis vd tarafından temsil edilirdi. Hepsi ya bu hayvanlar şeklinde görünürdü ya da onlarla yakın ilişkileri vardı.

Eski dinlerde bu ve bunun gibi güçlü ve vahşi ilaheler kadınların erginlenme geleneklerini taşıyorlardı ve kadınlara bir kadının hayatının genç kızlıktan anneliğe ve kocakarılığa kadar olan bütün evrelerini öğretiyorlardı. Bir yarı-köpek dünyaya getirmek, içgüdüsel doğaları kutsal olarak düşünülen eski vahşi Tanrıçaların çarpıtılmış bir şekilde küçümsenmesidir. Yakın tarihlerde dinler, kutsal Tanrıçaların hayvanlarla birlikte oldukları ve izleyicilerini de aynısını yapmaya özendirdikleri düşüncesinde ısrar ederek üçlü Tanrıçaların kutsal anlamlarını kirletmeye çalışmıştır.

Vahşi Kadın arketipinin bastırılması ve yerin yedi kat dibine gömülmesi bu noktada gerçekleşti: Kadınlardaki vahşi sadece soysuzlaştırılmakla kalmadı, ondan fısıltıyla ve gizli saklı yerlerde söz etmek zo-

runda kalınmaya başlandı. Çoğu durumda, Yaşlı Vahşi Ana'yı seven kadınların hayatlarını dikkatle koruması gerekti. Sonunda bu bilgiler, ancak peri masalları, folklor, esrime halleri ve gece düşleri yoluyla aktarılabildi. Bunun için bile Tanrıçalara şükürler olsun.

"Mavisakal"da doğal yok ediciyi kadınların fikirlerini, duygularını, eylemlerini engelleyen biri olarak öğrendik; "Elsiz Kız"da ise yok edicinin çok daha ince, ama çok daha güçlü bir yönünü, psişelerimizde ve kendi dışımızdaki toplumlarda her gün giderek daha çok yüzleşmemiz gereken bir yönünü inceliyoruz.

"Elsiz Kız" yok edicinin hayatlarımızda ve dünyada ahlâki değerleri, görsel keskinliği, duyarlı eylemleri geliştirmek için ihtiyaç duyduğumuz insani algıları ve yaşamsal kavrayışları nasıl değiştirme yeteneğinde olduğunu gösteriyor. "Mavisakal"da yok edici kimsenin yaşamasına izin vermez. "Elsiz Kız"daysa İblis hayata izin verir, ama bir kadının algının ve eylemin otomatik doğruluğunu içeren içgüdüsel doğasına ait derin bilgiyle yeniden bağlantı kurmasını önlemeye çalışır.

O halde masaldaki İblis mesajı değiştirdiğinde, bu bir anlamda güncel tarihsel bir olayın aslına uygun bir kaydı, özellikle psişik iniş ve farkındalık çalışmaları yapan modern kadınlar için önem taşıyan bir kayıt olarak düşünülebilir. Çarpıcı bir şekilde kültürün (yani, birbirini etkileyebilecek kadar yakın yaşayan bir grup insanın ortak ve egemen inanç sisteminin) birçok boyutu kadınların içsel çalışmaları, kişisel hayatları ve psişik süreçleri konusunda hâlâ İblis gibi davranmaktadır. Kültürdeki "iblis" ve psişe-içindeki yok edici, bunu parçalayıp şunu örterek, buradaki bir kökü kesip şuradaki bir açıklığı kapatarak kuşaklarca kadının kendini korku içinde hissetmesine, bu arada ona her şeyi gösterebilecek olan vahşi doğayı yitirmesiyle ya da bunun nedenleriyle ilgili en basit ipuçları bile aramadan dolaşıp durmasına yol açar.

Yok edicinin bir şekilde ruhsal açlık, ruhsal yalnızlık çeken ya da başka bir şekilde gücünü yitirmiş olan avlardan hoşlandığı doğruysa da, masallar bize yok edicinin de bilince çıkarılıp dönüştürülebileceğini, özgürlüğüne kavuşturulabileceğini gösteriyor. O bunun farkına varır varmaz, oracıkta işi biter.

Sayısız öykü dizisi, hem bu çalışmadakiler, hem de "Hasırdan Şapka" ve "Kürk Kaplı" gibi peri masalları, yok ediciye işaret eder. Yunanlıların Andromedası ile Azteklerin Malinchesi hakkındaki mitler de bu çizgidedir. Kullanılan araçlar kahramanın amacının küçümsenmesi, kurbanı tarif etmek için kullanılan dilin kötülenmesi, kör yargılar, yasaklar ve haksız cezalandırmalardır. Bunlar yok edicinin, ruh ile tin

arasındaki hayat verici mesajları; yüreklerimizi acıtan, utanç doğuran, hatta daha da önemlisi bizi doğru hareketleri yapmaktan alıkoyan ölümle ilgili mesajlarla değiştirme araçlarıdır.

Kültürel düzeyde yok edicinin kadınların ışığını çalmak amacıyla fikir ve duyguları nasıl şekillendirdiğine dair birçok örnek verebiliriz. Doğal algılamanın yitirilmesiyle ilgili en çarpıcı örneklerden biri, kuşaklarca kadında annelerin kadın olmanın en temel ve fiziksel yönü olan aybaşı kanamasını öğretme, buna hazırlama ve hoş karşılama geleneğini kızlarına aktaramamasıdır.[30] Hem bizim kültürümüzde hem de başka birçok kültürde, İblis mesajı öyle değiştirmiştir ki, ilk kan ve ardından gelen bütün kan döngüleri hayranlıktan çok aşağılanmayla kuşatılmış bir hale gelmiştir. Bu, milyonlarca genç kadının mucizevi bedenle ilgili miraslarını yitirmesine ve onun yerine ölmekte, hastalanmış ya da Tanrı tarafından cezalandırılmış oldukları korkusuna kapılmalarına neden olmuştur. Kültür ve kültürün içindeki bireyler İblisin değiştirip çarpıttığı mesajı sorgulamadan almış ve onu çok daha fazla etkili olacak şekilde aktarmış ve böylece kadının duygusal ve cinsel olarak duyumlarının arttığı bu dönemini, bir utanç ve cezalandırılma dönemine çevirmişlerdir.

Öyküde görebileceğimiz gibi, yok edici (bu ister bir psişe, ister bir toplum olsun) bir kültürü istila ettiğinde, o kültürün çeşitli yönlerinin ya da bireylerinin yok edicinin gaddarca, ama heyecan verici taleplerine kapılıp gitmemek için kurnaz içgörüyü kullanması, satır aralarını okuması, yerini muhafaza etmesi gerekir.

Çok fazla yok edici olup da yeterince vahşi ruh yoksa, kültürün ekonomik, toplumsal, duygusal ve dinsel yapıları –hem tin hem de dış dünya açısından– en ruhani kaynakları giderek çarpıtmaya başlar. Doğal döngüler açlık çektirilerek doğal olmayan biçimlere sokulur, akılsızca kullanımlarla yaralanır ya da öldürülür. Vahşi ve sezgisel olan şeylerin değeri alçaltılır, içgüdüsel doğanın gerçekte ne kadar tehlikeli olduğuna dair karanlık spekülasyonlar yapılır. Böylece otantik kutsallığından ve anlamından soyutlanmış olan yıkıcı ve acı verici yol ve yöntemlerin üstün görülmesini sağlayan uygun kılıf dikilmiş olur.

Ancak, İblis ne kadar çok yalan söylerse söylesin ve bir kadının gerçek hayatıyla ilgili güzel mesajları alçak, kıskanç ve hayatı boşaltan mesajlara çevirmek için ne kadar çalışırsa çalışsın, kralın annesi aslın-

30. Jean Shinoda Bolen menopoz üzerine anlaşılır çalışmasında yaşlı kadınların aybaşı kanının enerjisini bedenlerinde tuttuklarını ve dışsal çocuk yerine içsel bilgeliğe dönüştürdüklerini kaydeder. *The Wise Woman Archetype: Menopause As Initiation* (Bolder, Colorado: Sounds True, 1991).

da ne olup bittiğini görür ve kızını kurban etmeyi reddeder. Modern terimlerle söylersek, kızını bağlamaz, gerçeği söylemesi için onu uyarmaz, daha fazla manipüle edilmesi için geri çekilmeye özendirmez. Altdünyadan gelen bu Vahşi Anne figürü en akıllıca güzergâh olduğunu düşündüğü yolu izlemekle, cezalandırılma riskini de göze alır. Yok ediciyle işbirliğine girmek yerine, aklıyla onu alt eder. Teslim olmaz. Neyin bütüncül olduğunu bilir, bir kadının serpilip gelişmesine neyin yardım edeceğini bilir, yok ediciyi görür görmez tanır, bu konuda ne yapacağını bilir. En çarpıtılmış kültürel ya da psişik mesajlar tarafından bastırılmış bile olsa, kültürde ya da kişisel psişede başıboş dolaşan bir yok ediciyle birlikte bile olsa, hepimiz hâlâ onun özgün vahşi talimatlarını duyabilir ve bunları izleyebiliriz.

Kadınların vahşi olana ve içgüdüsel doğaya doğru indiklerinde, derin erginlenme ve bilinç geliştirme çalışması yaptıklarında öğrendikleri budur işte. Kesintisiz görme, işitme, olma ve yapma gücünün gelişmesiyle, kapsamlı bir yetenek elde ederler. Kadınlar yok ediciyi kışkışlamak, görmezden gelmek ya da ona karşı nazik olmak yerine, onu aramayı öğrenirler. Yok edicinin düşündüğü hileleri, kılık değiştirmeleri ve yöntemleri öğrenirler. Mesajlardaki "satır aralarını," doğruyken saptırılarak manipülatif bir hale getirilen emirleri, beklentileri ya da alışkanlıkları okumayı öğrenirler. O zaman yok edici ister kişinin kendi psişik ortamından, isterse o kişinin benliğinin dışındaki kültürden, isterse de her ikisinden birden çıkıyor olsun, akıllıca davranır ve onunla yüz yüze gelip yapılması gerekenleri yapabiliriz.

Masaldaki İblis, derin kadınsı süreçlerin kavranmasını bozan herhangi bir şeyi simgeler. Bilirsiniz, kadınların ruhlarını avlamak için bir Torquemada'ya[31] ihtiyaç yoktur. Biraz aşırıya kaçıldığında kadınların besleyici vahşi doğasını ve ruh yaratma yeteneğini gasp eden yeni, ama doğal olmayan iyi niyetli yöntemler dahi kadınları avlamak için yeterlidir. Bir kadının M.Ö. 1000'de doğmuş gibi yaşaması gerekmez. Ancak, eski bilgiler evrensel bilgilerdir, sonsuz ve ölümsüz derslerdir; bugünden itibaren beş bin yıl sonra, hem bugün hem de beş bin yıl önce olduğu kadar önemli olacaktır. Bu arketipsel bilgidir ve bu bilgi türü zamansızdır. Yok edicinin de zamansız olduğunu unutmamak iyi bir fikirdir.

Tamamen başka bir anlamda, tabii ve muhalif bir kuvvet olarak psişede ve dünyada varolan bu mesaj değiştiricisi yeni çocukBenliğe doğal olarak karşı koyar. Ancak, ona savaşarak ya da dengeleyerek ya-

31. İspanya'daki Engizisyonun liderlydi, patolojik düzeyde zalim bir adamdı, zamanının seri cinayetlerden sorumlu tasdikli suçlusuydu.

nıt vermemiz gerektiğinden, savaşın kendisi paradoksal olarak bizi ölçüsüz bir şekilde güçlendirir. Kişisel psişik çalışmalarımızda İblisten sürekli olarak çarpıtılmış mesajlar alırız: "İyiyim; o kadar da iyi değilim. Çalışmalarım derin çalışmalar; çalışmalarım aptalca. Yeni bir şeyler yaratıyorum; herhangi bir şey elde etmiş değilim. Cesurum; ben bir korkağım. Bilgeyim; kendimden utanmalıyım." Bunların en azından kafa karıştırıcı oldukları söylenebilir.

Böylece, kralın annesi genç kraliçe yerine bir geyik kurban eder. Psişede, kültürde de sıkça görüldüğü gibi, tuhaf bir psişik özellik vardır. İblis sadece insanlar aç ya da yoksun olduklarında çıkmaz ortaya, kimi zaman yeni bir bebeğin doğması gibi çok güzel olayların yaşandığı anlarda da kendini gösterir. Öte yandan, yok edici her zaman ışığa yönelir ve söyler misiniz, yeni bir hayattan daha ışıklı ne olabilir?

Bununla birlikte, psişede yeniyi küçük düşürmeye ya da lekelemeye çalışan başka ikiyüzlüler de vardır. Kadınların altdünyayı öğrenme sürecinde güzel bir şey dünyaya getirildiği zaman, geçici bile olsa, alçakça bir şeyin, kıskanç olan, anlayışı kıt olan ya da küçümseme gösteren bir şeyin de ortaya çıkacağı psişik bir olgudur. Yeni çocuk bir ya da daha çok sayıda müzmin muhalif tarafından azarlanacak, çirkin bulunacak ve kınanacaktır. Yeninin doğuşu, hem olumsuz annenin hem de olumsuz babanın ve diğer olumsuzlayıcı yaratıkların, psişik siperlerinden çıkan komplekslerin en azından yeni düzeni keskin bir şekilde eleştirmeye çalışmasına, en fazlasından da kadının ve onun yeni yavrusunun, fikrinin, hayatının ya da düşünün şevkini kırmaya çaba göstermesine neden olur.

Bu, kadim babaların, onları alaşağı edecekleri yönündeki karanlık korkuları yüzünden her zaman yavrularını yemeye ya da kovmaya çalışmış olan Kronos ve Uranos'un ve de Zeus'un senaryosuyla aynı senaryodur. Jungcu bakış açısı, bu yıkıcı güce kompleks adını verirdi; psişede örgütlü bu duygu ve fikirler kümesi, ego için bilinçdışıdır ve bu yüzden bizden istediğini az ya da çok alabilir. Psikanalitik ortamda bunun panzehiri, kompleks kendi bildiği gibi davranamasın diye, insanın zayıflık ve yeteneklerinin bilincinde olmasıdır.

Freudcu bakış açısından ise bu yıkıcı gücün idden; karanlık, belirsiz, ama sınırsız bir psişik araziden çıktığı söylenebilir. Orada bütün unutulmuş, bastırılmış ve değişken fikirler, dürtüler, istekler ve eylemler bir enkazın parçaları gibi oraya buraya dağılmış ve ışıksızlıktan körleşmiş olarak yaşar. Bu psikanalitik ortamda çözüm, temel düşünceleri ve dürtüleri anımsamak, onları bilince çıkarmak, potansiyellerini görmek için tanımlamak, adlandırmak ve tasnif etmektir.

Bazı İzlanda öykülerine göre psişedeki bu büyülü ve yıkıcı kuvvet kimi zaman *Brak*'tır [buz adam]. Mükemmel bir cinayetin işlendiği eski bir öykü vardır. Buz adam *Brak* duygularına karşılık vermeyen bir kadını saçaklardan sarkan ve hançer şeklindeki bir buz parçasıyla öldürür. Adam gibi buz da ertesi günün güneşinde eriyerek kaybolur ve katili suçlayacak hiçbir silah kalmaz. Katilden de geriye bir şey kalmaz.

Mitos dünyasından gelen karanlık buz adam figürü, hem insan psişesindeki komplekslerle aynı esrarengiz görünme/gözden kaybolma gizemine hem de bu elsiz kız masalındaki İblisle aynı işleyiş tarzına sahiptir. İblisin görünüşünün yeni başlayanlar için bu kadar kafa karıştırıcı olmasının nedeni budur. Buz adam gibi hiç yoktan ortaya çıkar, öl-

dürme işini görür, sonra kaybolur, hiçliğe girerek erir, geride hiçbir iz bırakmaz.

Yine de, bu öykü bize harika bir ipucu vermektedir: Misyonunuzu, azminizi yitirdiğinizi, kafanızın karıştığını, biraz yorulduğunuzu hissediyorsanız, o zaman psişenizin içinde ruhunuza pusu kuran İblisi arayın. Onu iş üstünde göremez, duyamaz ya da yakalayamazsanız faaliyette olduğunu varsayın ve her şeyden önce uyanık kalın – ne kadar yorgun, ne kadar uykulu, gözlerinizi asıl işinize ne kadar çok kapamak istiyor olursanız olun.

Kadınlar İblis kompleksi geliştirdiklerinde tam olarak bunu yaşarlar. Kadın dolaşmaktadır, işi iyi gitmektedir, kendi işiyle ilgilenmektedir ve ansızın – boom! İblis atlayarak çıkar ortaya ve kadının tüm iyi çalışmaları enerjisini yitirir, aksamaya başlar, öksürür, biraz daha öksürür ve sonunda boylu boyunca yere serilir. İfrit kompleksi diyebileceğimiz şey egonun sesini kullanır; kişinin yaratıcılığına, fikirlerine ve düşlerine saldırır. Masalda bu durum, bir kadının dünyaya ve altdünyaya dair deneyimlerinin alaya alınması ya da aşağılanması şeklinde ortaya çıkar; akli olanla gizemli olanın doğal *conjunctio*'su koparılmaya çalışılır. Yalan söyleyen İblis kadının altdünyada geçirdiği zaman aslında güzel bir çocuk üretirken, bu sürede bir hayvan oluştuğunu öne sürer.

Kimi azizler, Tanrılarına bağlılıklarını sürdürmek için boğuştuklarını, geceler boyunca niyetlerini zayıflatmayı amaçlayan sözcüklerle kulaklarını yakan, korkunç hayaletlerle gözlerini yuvalarından uğratan ve genel olarak ruhlarını kırık camlar üstünde sürükleyen İblisin saldırısı altında olduklarını yazarken tam da bu fenomenden, sıçrayıp ortaya çıkan İblisten söz etmektedirler. Bu psişik tuzak sadece kendinize olan değil, bilinçdışında yapmakta olduğunuz en özenli ve incelikli çalışmaya olan sadakatinizi de gevşetmeyi amaçlar.

Bu sırada devam etmek için hatırı sayılır miktarda inanca ihtiyaç vardır, ama devam etmemiz gereklidir ve ederiz de. Kral, kraliçe ve kralın annesi, yani psişenin bütün öğeleri bir doğrultuda, bizim doğrultumuzda itmektedir ve bu yüzden bunlarla birlikte direnmemiz gerekir. Bu noktada çalışma son düzlüğe girmiştir. Şu anda onu bırakmak büyük bir savurganlık ve hatta çok acı verici bir şey olurdu.

Psişelerimizin kralı gözüpektir. İlk darbede dizüstü çökmez. İblisin umduğu gibi nefretle ve intikam hissiyle kıvranmaz. Karısını çok seven kral, çarpıtılmış mesaj karşısında sarsılır, ama yokluğunda kraliçeye ve çocuklarına iyi bakılmasını söyleyen bir yanıt gönderir. Bu bizim içsel kesinliğimizin sınanmasıdır: İki kuvvet, birinin iğrenç ve alçak olduğu ileri sürülse bile, bağlantılı kalmaya devam eder mi? Biri, ne olursa olsun, diğeriyle kalmaya devam eder mi? Güçlü kuşku tohumları ekildiğinde bile, birliktelik sürer mi? Şimdiye kadar yanıt, evettir. Vahşi altdünya ile yeryüzüne ait psişe arasında kalıcı bir aşk evliliği olup olamayacağının sınavı yanıtlanmıştır, hem de etkileyici bir şekilde.

Kaleye geri dönüş yolunda, haberci nehir kıyısında tekrar uykuya dalar ve İblis mesajı değiştirir: "Kraliçeyi öldürün." Burada yok edici, psişenin kutuplaşacağını ve kendisini, kendisinin bütün bir yönünü, çok önemli bir yönünü, yeni uyanmış olanı, bilge kadını öldüreceğini ummaktadır.

Kralın annesi bu mesaj karşısında dehşete kapılır ve kralla birçok kez yazışırlar; her biri bir diğerinin mesajını açıklığa kavuşturmaya çalışır, sonunda İblis kralın mesajını "Kraliçeyi öldürün ve kanıt için gözlerini ve dilini keserek saklayın" şeklinde değiştirir.

Kızımızın zaten dünyevi kavrayışı yoktu, elleri yoktu, çünkü İblis, bunların kesilmesini emretmişti. Şimdi daha da fazla kesmek istemektedir. Artık kızın gerçek bir konuşması da olmasın, gerçek bir görüşü de olmasın istemektedir. Bu tam bir İblistir, yine de bize şart koştuğu şeyler bizi epey duraklatır. Çünkü gerçekleşmesini görmek istediği şeyler, tam da kadınları bilinmeyen bir zamandan beri sıkıntıya sokan davranışlardır. Kızın şu ilkelere itaat etmesini ister: "Hayatı olduğu gibi görme. Hayat ve ölüm döngülerini anlama. Özlemlerinin peşine düşme. Bütün bu vahşi şeylerden söz etme."

Kralın annesiyle kişileştirilen Yaşlı Vahşi Ana, İblisin buyruğuna sinirlenir ve şöyle der: Bunu istemek çok fazla. Hiç tereddütsüz reddeder. Kadınların çalışmalarında psişe şöyle der: "Bu çok fazla. Buna katlanamam ve katlanmayacağım." Ve psişe bu dayanıklılık erginlenmesindeki tinsel deneyiminin sonucu olarak, daha kurnazca davranmaya başlar.

Yaşlı Vahşi Ana eteklerini çemleyip bir çift at eyerleyebilir, oğlunu

bulmak ve sevgili kraliçesi ile ilk çocuğunu öldürmek istemesine yol açacak ne tür bir cinnete yakalandığını görmek üzere çok uzaklara yollanabilirdi, ama bunu yapmaz. Onun yerine, zamanın sınavından geçmiş bir yöntem kullanır ve genç erginleneni başka bir erginlenme yerine, ormana gönderir. Bazı ayinlerde erginleyici yer bir mağaradır ya da bir dağın etekleri, ama ağaç simgeciliğine sıklıkla rastlanan altdünyada bu yer çoğu zaman bir ormandır.

Bunun ne anlama geldiğine bakalım: İblis ortaya çıkıp mesajları değiştirmeseydi bile, genç kızı başka bir erginleyici yere göndermek her koşulda olayların doğal seyri olurdu. İnişte her biri kendi ders ve desteklerine sahip olup peşi sıra gelen pek çok erginlenme yeri vardır. İb-

lisin, büyük bir telaşla ayağa kalkıp bir sonrakine gitmek için acele etmemizi sağlamaya çalıştığını düşünebilirsiniz.

Unutmayın, bir kadının çocuk doğurduktan sonra da altdünyaya ait olduğunun düşünüldüğü doğal bir zaman vardır. Kadın onun tozuyla tozlanmış, onun suyuyla ıslanmıştır; doğum sırasında hayatın ve ölümün gizini, acıyı ve sevinci kavramıştır.[32] Demek ki, bir süre için "burada değil"dir, hâlâ "orada"dır. Yeniden ortalıkta görünmesi zaman alır.

Kız artık, doğum sonrasındaki bir kadın gibidir; altdünyanın doğum sandalyesinden kalkar. Orada yeni fikirler, yeni bir hayat görüşü geliştirmiştir. Şimdi peçelidir, bebeği göğsüne verilmiştir ve yola çıkar. Grimm Kardeşlerin "Elsiz Kız" versiyonunda yeni doğan çocuk erkektir ve ona Mahzun adı verilir. Ama Tanrıça dinlerinde kadının altdünyanın kralıyla macerasından doğan tinsel çocuğa Sevinç adı verilir.

Burada, eski dinlerin kimi veçhelerinin belli belirsiz izleri bulunabilir. Genç kızın yeni benliğinin doğumunu takiben kralın annesi, genç kraliçeyi uzun bir erginlenmeye gönderir; göreceğimiz gibi, bu ona bir kadının hayatının kesin döngülerini öğretecektir.

Yaşlı Vahşi Ana, genç kıza ikili bir kutsama verir: Çocuğu, bu ÇocukBenlik daha sonra ne olursa olsun beslenebilsin diye, kızın süt dolu göğüslerine bağlar. Sonra eski Tanrıça kültleri geleneğine uygun olarak kızı peçelerle örter. Peçe, bir Tanrıçanın kutsal bir hac yolculuğunda seyahat ederken, tanınmamak ya da niyetinden caydırılmamak istediğinde giydiği başlıca giysidir. Yunanistan'daki sayısız heykel ve kabartma Eleusiyen ayinlerde erginlenen kişinin peçeler giyip erginlenmenin bir sonraki adımını beklediğini göstermektedir.

Bu peçe takmak neyin simgesidir? Gizlemeyle kılık değiştirme ara-

32. Bu, ailemin *Catolico* geleneklerinde yaşlı şifacılar tarafından yeni anneler için düzenlenen bir kutsama törenidir.

sındaki farka işaret eder. Bu simge, mahremiyeti korumakla, içine kapanmakla, gizemli doğasını açığa vurmamakla ilgilidir. Vahşi doğanın erosunu ve *mysterium*'unu korumakla ilgilidir.

Bazen yeni hayat enerjimizi bize bir şey eklemesine yetecek kadar uzun süre dönüştürücü kazanda tutmakta güçlük çekeriz. Her isteyene ya da ansızın aklımıza gelen, bize kazanı eğip en güzel ruhaniliğimizi başkalarının ağızlarına ya da yere boşaltmanın iyi olacağını söyleyen her sinsi esine vermeksizin onu tümüyle kendimize saklamalıyız.

Bir şeyin üstüne peçe örtmek, onun etkisini ya da duygularını güçlendirir. Bu, dört bir yandaki kadınlar arasında iyi bilinir. Büyük annemin kullandığı bir deyiş vardı: "Tasa peçe takmak." Bu, ekmeği kabartmak için bir tas yoğrulmuş hamur üstüne beyaz bir bez sermeyi anlatır. Ekmek için peçe ile psişe için peçe aynı amaca hizmet eder. İniş sırasında kadınların ruhlarında güçlü bir mayalanma olur. Güçlü bir fermantasyon süregider. Peçenin ardında olmak kişinin mistik içgörüsünü artırır. Peçenin ardından bütün insanlar sis varlıkları gibi görünür; bütün olaylar, bütün nesneler bir şafaktaymış, bir düşteymiş gibi renklenir.

1960'larda kadınlar kendilerine saçlarıyla peçe örttüler. Yüzlerini peçelemenin bir yolu olarak, sanki dünya çok fazla yarılıp açılmış, çok fazla çıplakmış gibi, sanki saçları nazik benliklerini ayrı tutup koruyabilirmiş gibi, saçlarını uzatıp ütülediler ve onu bir perde gibi taşıdılar. Peçelerle yapılan bir Ortadoğu dansı vardır ve elbette modern Müslüman kadınlar da peçe takarlar. Doğu Avrupa'daki babuşka (başörtüsü) ile Orta ve Güney Amerika'da kadınların başlarına taktıkları *trajes* de peçenin yadigarlarıdır. Doğu Hindistan'daki kadınlar peçeyi doğal bir parçalarıymış gibi giyerler, Afrikalı kadınlar da öyle.

Dünyayı gözümün önüne getirdiğimde, giyecek peçeleri olmayan modern kadınlar için bir parça içim burkuldu. Çünkü özgür bir kadın olmak ve peçeyi kendi isteğiyle kullanmak Gizemli Kadının gücünü elde tutmaktır. Bu şekilde peçelerle örtülü bir kadını seyretmek güçlü bir deneyimdir.

Bir keresinde beni ömür boyu peçenin esaretinde tutan bir manzara görmüştüm: Kuzenim Éva düğün gecesine hazırlanıyordu. Yaklaşık sekiz yaşlarımdayken, çoraplarımdan biri bacağıma kadar çekilmiş, öteki ayakkabım tarafından yutulmuş ve çiçekli başlığım çoktan yana yatmış bir halde onun seyahat çantasının üzerinde oturuyordum. Önce aşağıdan arkaya doğru kırk tane küçük saten kaplı düğmesi olan uzun beyaz saten elbisesini, sonra da her biri on tane saten kaplı düğmeye sahip olan uzun beyaz saten eldivenlerini giydi. Yerlere kadar uzanan

peçesini güzel yüzünün ve omuzlarının üstüne çekti. Teréz teyzem peçenin her yanını kabarttı, mırıldanarak Tanrı'ya onu kusursuz kılması için dua etti. Sebestyén amcam kapı arasında afallamış bir halde duruyordu, çünkü Éva artık bir ölümlü değildi. Bir Tanrıçaydı. Peçenin arkasında gözleri gümüşümsü görünüyordu, saçları ise biraz yıldızımsı; ağzı kırmızı bir çiçeği andırıyordu. O an sadece kendisiyle başbaşaydı, kontrollü ve güçlüydü ve hak edilmiş bir şekilde ulaşılabilecek menzilin hemen dışındaydı.

Bazıları kızlık zarının peçe olduğunu söyler. Diğerleri, yanılsamanın peçe olduğunu. İkisi de yanlış değildir. Ama daha fazlası var. Ne ironiktir ki, güzelliği başkalarının şehvetinden gizlemek için kullanılan peçe, aynı zamanda bir *femme fatal* donanımıdır. Belli türden bir peçeyi, belli bir zamanda, belli bir sevgiliyle birlikteyken ve belli bakışlarla giymek, nefesin gerçekten kesilmesine neden olan şiddetli ve dumanlı bir erotizm sızdırmaktır. Kadınlık psikolojisinde peçe, kadınların hangi varoluşu ya da özü isterse onu takınabilme yeteneklerini gösteren bir simgedir.

Peçeli olanın çarpıcı bir tanrısallığı vardır. Öyle bir huşu esinler ki, karşısına çıkan herkes donakalır; onun görüntüsüne duydukları derin saygıyla o kadar çarpılırlar ki, onun yanından ayrılmaları gerekir. Masaldaki kız yolculuğuna çıkmak üzereyken peçe takmıştır, bu yüzden de dokunulmazdır. Kimse onun izni olmadan peçesini kaldırmaya cesaret edemez. İblisin bütün işgalciliğine rağmen, bir kez daha korunmuştur. Kadınlar bu dönüşümden de geçerler. Bu peçeli durumda olduklarında, duyarlı kimseler onların psişik mekanlarını işgal etmemeyi akıl ederler.

Böylece psişedeki bütün yanlış mesajlara rağmen, hatta sürgündeyken bile, Yaşlı Vahşi Ana ile ilişkimizden kaynaklanan üstün bir bilgelik, görkemli ve besleyici bir yalnızlık tarafından korunuruz. Yine yoldayızdır, ama korunmuş olarak. Peçe giymekle Vahşi Kadın'a ait biri olarak tayin edilmiş oluruz. Biz onunuzdur ve dünyevi hayata, erişilemez bir şekilde olmasa bile, tamamen batmaktan kurtarılırız.

Üstteki dünyanın eğlenceleri gözlerimizi kamaştırmaz. Biz o yeri, bilinçdışındaki anavatanı bulmak amacıyla geziniyoruzdur. Nasıl ki, çiçek açmış meyve ağaçları için güzel peçeler giydikleri şeklinde bir göndermede bulunuluyorsa, kızla birlikte biz de bundan sonra durmaksızın ait oldukları ormanı arayan çiçeklenen elma ağaçlarına dönüşürüz.

Geyik öldürmek, bir zamanlar kralın annesi gibi yaşlı bir kadın tarafından önderlik edilen bir yeniden canlanış ayiniydi, çünkü böyle bir

kadın hayat ve ölüm döngülerinin "bilicisi" olarak adlandırılırdı. Geyiğin kurban edilmesinde eski dinlerin mırıldanmalarından daha fazlasını görüyoruz. Geyiğin kurban edilmesi, geyiğin nazik, ama sıçrayıcı enerjisini serbest bırakmayı amaçlayan eski bir ayindi.

İnişteki kadınlar gibi, bu kutsal hayvan da soğuk ve en umutsuz kışlarda bile hayatta kalmayı başaran dayanıklı bir hayvan olarak bilinirdi. Geyiğin yiyecek bulma arayışını, doğurmayı ve doğanın içrek döngüleriyle birlikte yaşamayı çok iyi becerdiği düşünülürdü. Böyle bir ayine katılanların bir klana mensup olmaları ve kurban etmenin amacının erginlenenlere hem ölüm konusunda ders vermek hem de onları bizzat vahşi yaratığın nitelikleriyle aşılamak olması mümkündür.

Burada yine kurban etme –aslında ikili bir *rubedo*, kan kurban etme– vardır. Birincisi, geyiğin, eski Vahşi Kadın soy çizgisi için kutsal olan hayvanın kurban edilmesidir. Eski geleneklerde bir geyiği döngü dışında öldürmek, yaşlı Vahşi Ana'ya saygısızlıktı. Yaratıkların öldürülmesi tehlikeli bir iştir, çünkü çeşitli türden yararlı varlıklar hayvan kılığında dolaşır. Birini döngü dışında öldürmenin doğanın nazik dengelerini tehlikeye düşürdüğü ve mitik ölçülerde cezaya neden olduğu düşünülürdü.

Ama asıl önemli olan nokta, kurbanın anne-yaratıklardan biri, bilgeliğin dişi bedenini temsil eden bir geyik olmasıdır. O zamanlar, o yaratığın etini yiyerek, sıcaklık için ve klan üyeliğini göstermek amacıyla postunu giyerek, kişi o yaratık *haline gelirdi*. Çok eski zamanlardan beri kutsal bir ayindi bu. Gözlerini, kulaklarını, burnunu, boynuzlarını ve çeşitli iç organlarını saklamak, onların çeşitli işlevlerinin simgelediği güce sahip olmaktı. Uzağı görme, çok uzaklardan hissetme, hızlı hareket etme, dayanıklı beden, kendi türünden birini çağırmak için kullanılan ses tonu vb. bu işlevlerden bazılarıydı.

İkinci *rubedo*, genç kız hem iyi kalpli yaşlı anneden hem de kraldan ayrıldığı zaman meydana gelir. Bu, hatırlamak, geçmişte bizi yaşatan güçlerden ayrıldığımızda bile tinsel beslenmeyi sürdürmek zorunda olduğumuz bir dönemdir. Sonsuza kadar kusursuz bir birliğin esrikliği içinde kalamayız. Çoğumuz için bu şekilde hareket etmek bize göre değildir. Bizim işimiz daha çok bir noktada bu en heyecan verici güçlerden vazgeçebilmek, yine de onlarla bilinçli bir bağlantı halinde kalarak sonraki ödeve doğru ilerlemektir.

Şu bir gerçektir ki, psişik birliğe belli bir mesafede takılıp kalabilir ve kutsal meme ucundan emerek sonsuza kadar orada durmaya çalışabiliriz. Bu, beslenmenin yıkıcı olduğunu göstermez. Tamamen tersine, beslenme yolculuk için kesinlikle gereklidir, yadsınamayacak bir öne-

mi vardır. Aslında yeterli miktarda besin yoksa, arayıcı da enerjisini yitirir, depresyona girer ve gittikçe solarak bir fısıltıya dönüşür. Ama eğer psişenin gözde bir yerinde, sözgelimi sadece güzellikte, sadece esrimede kalırsak, bireyleşme yavaşlayarak ağır ve zor bir yürüyüşe dönüşür. Çıplak gerçek şudur: Kendi psişelerimiz içinde bulduğumuz kutsal güçler bir gün, en azından geçici olarak, terk edilmelidir ki, sürecin sonraki aşaması ortaya çıkabilsin.

Masalda iki kadının gözyaşları içinde vedalaşması gibi, biz de bize paha biçilemez yardımlarda bulunmuş olan değerli içsel güçlere veda etmeliyiz. O zaman yüreğimize ve göğsümüze tutunan yeni ÇocukBenliğimizle birlikte yola düşeriz. Kız tekrar yoldadır, o muazzam ağaç dehlizinden ruh-yapıcı bir şey çıkacağına dair büyük bir inançla, koca ormana doğru geze geze gider.

6. Evre: Vahşi Kadın'ın dünyası: Genç kraliçe o güne kadar gördüğü en büyük, en vahşi ormana gelir. Görünürde hiçbir yol yoktur. Dikkatle bir o yana bir bu yana yürür. Karanlık basarken, daha önce hendekte ona yardım etmiş olan aynı beyaz hayaletin rehberliğinde nazik orman insanlarının işlettiği fakir bir hana gider. Beyazlı bir kadın girmesini rica eder ve ona adıyla seslenir. Genç kraliçe adını nasıl bildiğini sorduğunda, beyazlı kadın şöyle der: "Biz ormandakiler bu konuları takip ederiz, kraliçem."

Böylece kraliçe ormandaki handa yedi yıl kalır, çocuğuyla birlikte mutlu bir hayat sürer. Elleri zaman içinde tekrar büyür; önce bebek ellerine, sonra kız ellerine ve en nihayetinde de kadın ellerine dönüşür.

Her ne kadar bu evre masalda kısaca geçiştirilse de, gerek geçen zaman açısından, gerekse işleri muradına erdirme açısından aslında en uzun evredir. Deyim yerindeyse, genç kız yedi yıl süreyle tekrar dolaşıp evine döner – kocasından ayrıdır, doğru, ama diğer yönlerden zenginleşmiş ve onarılmıştır.

Onun bu hali –şimdi bir kez daha rehberi olan– beyazlı hayaletin merhametini uyandırmıştır. Hayalet onu ormandaki eve götürür. Bir kadının yolculuğu sırasında, derin psişenin son derece bağışlayıcı doğası bu şekilde davranır. Her zaman bir sonraki yardımcı vardır ve daha sonraki... Ona rehberlik eden ve koruyan bu hayalet yaşlı Vahşi Ana'dandır; daha sonra ve ondan da sonra ne geleceğini her zaman bilen içgüdüsel psişe böyledir.

Kızın bulduğu bu geniş vahşi orman, arketipsel olarak kutsal erginlenme yeridir. Eski Greklerin altdünyada büyüdüğünü, kutsal ve ata-

lardan kalma ağaçlarla, hem vahşi hem de uysal hayvanlarla dolu olduğunu söyledikleri kutsal orman *Leuce* gibidir. Burası elsiz kızın yedi yıl huzur bulduğu yerdir. Bir ağaç ülkesi olduğundan ve kız da çiçek açan elma ağacı ile simgelendiğinden, burası şöyle ya da böyle onun anavatanıdır; ateşli, çiçek açan ruhunun köklerini tekrar kazandığı yerdir.

Peki, ormanın derinliklerindeki hanı işleten kadın kimdir? Parlak beyazlar giyen hayalet gibi, o da eski üçlü Tanrıçaların bir yönüdür; eğer özgün masalın mutlaka her aşaması burada olsaydı, handa da şu ya da bu sıfatı taşıyan nazik/kızgın bir yaşlı kadın olurdu. Ama öykünün bu pasajı kayıptır; sayfalarından bir kısmı yırtılıp atılmış bir elyazması gibi. Kaybolan öğenin özgün hali, muhtemelen eski doğa dinlerinin yandaşları ile daha yeni dinler arasında hangi dinsel inancın egemen olacağına dair fırtınaların koptuğu bir sırada ortadan kaldırılmıştır. Ama geriye kalanlar da güçlüdür. Öykünün suyu sadece derin değil, durudur da.

İki kadının yedi yıllık bir süre boyunca birbirlerini tanır hale geldiklerini görüyoruz. Beyazlı hayalet, "Vasalisa"da yaşlı Vahşi Ana'nın bir temsilcisi olan telepatik Baba Yaga gibidir. Yaga'nın, daha önce onu hiç görmemiş olmasına rağmen Vasalisa'ya "Ah, evet, halkınızı tanırım," demesi gibi, altdünyada bir han sahibi olan bu kadın hayalet de genç kraliçeyi önceden tanımaktadır, çünkü o da her şeyi bilen kutsal Olan'a aittir.

Öykünün burasında yine dikkat çekici bir kopukluk vardır. Dinlendirici ve canlandırıcı olduklarını söylemek dışında, bu yedi yılın görev ve derslerine bütünüyle değinilmez. Gerçi, bu öykünün altında yatan eski doğa dinlerinin öğretilerinin geleneksel olarak gizli tutulduğu ve böyle bir masalın içinde yer alamayacağı için öykünün koptuğunu söyleyebiliriz, ama bu öyküde kızın öğrenim ormanında geçirdiği her yıl için bir tane olmak üzere yedi tane yönün, ödevin ya da bölümün daha olması çok muhtemeldir. Ama sıkı durun, psişede hiçbir şey kaybolmaz, unuttunuz mu?

Bu yedi yıl sırasında ortaya çıkan her şeyi, kadınların erginlenmesine dair başka kaynaklardan elde ettiğimiz küçük parçalardan anımsayabilir ve onları canlandırabiliriz. Kadının erginlenmesi bir arketiptir ve bir arketip birçok varyasyona sahipse de, özü değişmeden kalır. Öyleyse, işte gerek sözlü gerekse yazılı olan diğer peri masalları ve mitlerden erginlenme hakkında bildiklerimiz:

Genç kız yedi yıl kalır, çünkü bu, bir kadının hayatındaki bir mevsimlik süredir. Yedi, ayın döngülerine uygun düştüğü gibi diğer kutsal

zaman döngüleri için de kullanılır: Yaratılışın yedi günü, haftanın yedi günü vb. gibi. Ama bu mistik anlayışların da ötesinde çok daha büyük bir anlayış vardır:

Bir kadının hayatı, her biri yedi yıl süren evrelere bölünmüştür. Her yedi yıllık dönem belli bir yaşantı ve ders kümesini temsil eder. Bunlar somut olarak erişkin gelişiminin evreleri olarak anlaşılabilirse de, bir kadının kronolojik yaşına karşılık gelmesi şart olmayan tinsel gelişim evreleri olarak da görülebilir.

Ezelden beri kadınların hayatları evrelere bölünmüştür ve bunların çoğu bedenlerinin gücündeki değişmelerle ilgilidir. Bir kadının "daha sonra neyin geldiğini" öngörüp ona hazırlanabilmesi için fiziksel, tinsel, duygusal ve yaratıcı hayatının art arda sıralanması yararlıdır. Daha sonra neyin geldiği içgüdüsel Vahşi Kadın'ın alanına girer. O her zaman bilir. Ancak, zaman boyunca, eski vahşi erginlenme ayinleri yok oldukça, genç kadınların tabiatlarında var olan bu kadınlık evreleri konusunda daha yaşlı kadınlardan aldıkları eğitim de kaybolup gitmiştir.

Kadınların huzursuzlukları, özlemleri, değişimleri ve büyümelerine dair ampirik gözlemler, onların derin hayatlarının eski örüntülerini ya da evrelerini tekrar gün ışığına çıkarır. Evrelere özgül adlar versek de, hepsi tamamlanmayla, yaşlanmayla, ölmeyle ve yeni hayatla ilgili döngülerdir. Kızın ormanda geçirdiği yedi yıl ona bu evrelerle bağlantılı ayrıntıları ve dramları öğretir. İşte bir kadının bütün hayatına yayılan ve her biri yedi yıl süren döngüler bunlardır. Her birinin ayin ve ödevleri vardır. Bunların içini doldurmak bize kalmıştır.

Aşağıdakileri size sadece psişik derinliği gösteren metaforlar olarak sunuyorum. Bir kadının hayatının çağları ve aşamaları hem yerine getirilecek ödevler hem de dayanak alacağı tutumlar sağlar. Örneğin, eğer aşağıdaki şemaya uygun olarak, sis varlıklarının psişik mekânına, bütün düşüncelerin yarın kadar yeni ve zamanın başlangıcı kadar eski oldukları yere ve evreye girecek kadar yaşarsak, kendimizi hem bir kez daha bir başka tutuma, bir başka görme tarzına girerken hem de o bakış açısından bilincin ödevlerini keşfedip yerine getirirken buluruz.

Aşağıdaki metaforlar bütünden alınmış parçalardır. Ama yeterince kapsamlı metaforlar verildiğinde, bilinen şeylerden ve eski bilgilere dair hissettiklerimizden faydalanarak kendimize dair hem tanrısal hem de bugün tam şu anda anlamlı olan yeni içgörüler kurabiliriz. Bu metaforlar gevşek bir biçimde ampirik deneylere ve gözlemlere, gelişimsel psikolojiye ve yaratılış mitlerinde bulunan fenomenlere dayanır ki, bunların tümü insan psikolojisinin birçok kadim izini içerir.

Bu evrelerin değiştirilemez bir şekilde kronolojik yaşa bağlı olması

amaçlanmamıştır, çünkü seksenindeki bazı kadınlar gelişimsel açıdan hâlâ genç kızdır, kırkındaki bazı kadınlar psişik olarak sis varlıklarının dünyasındadır ve yirmi yaşındaki bazıları ise çok uzun yaşamış kocakarılar gibi savaş yaralarıyla doludur. Çağların hiyerarşik bir düzende olması da amaçlanmamıştır ve basitçe kadınların bilinciyle ve ruhsal hayatlarının çoğalmasıyla ilgilidir. Her çağ bir tutum değişikliğini, ödevleri yerine getirmede ve değerlerde bir değişikliği temsil eder.

0-7 beden ve düş görme/imgelemi koruyarak toplumsallaşma çağı
7-14 aklı ve düşgücünü ayırma, yine de bunları birlikte dokuma çağı
14-21 yeni beden/genç kızlık/şehveti açma, yine de duyarlığı koruma çağı
21-28 yeni dünya/yeni hayat/dünyaları araştırma çağı
28-35 anne/başkalarına ve kendine anne olmayı öğrenme çağı
35-42 arayıcı/kendine anne olmayı öğrenme/kendini arama çağı
42-49 genç kocakarı/uzaklardaki karargâhı bulma/başkalarına cesaret verme çağı
49-56 altdünya/sözcükleri ve ayinleri öğrenme çağı
56-63 seçim/dünyayı ve hâlâ yapılacak işleri seçme çağı
63-70 gözcü kadın olma/öğrenilen her şeyi yeniden kalıba dökme çağı
70-77 yeniden gençleşme/daha fazla kocakarılık çağı
77-84 sis varlıkları/küçükte daha büyüğü bulma çağı
84-91 kızıl sicimle örgü örme/hayatın örgüsünü anlama çağı
91-98 göksellik/daha az söz, daha çok oluş çağı
98-105 pneuma, soluk çağı
105+ zamansızlık çağı

Birçok kadın için, kadın bilgeliğinin bu evrelerinin ilk yarısı, yani kırk yaş civarına kadar olan kısmı, belli bir seyir izleyerek önemli ölçüde içgüdüsel olan çocuksu anlayışlardan derin anneyi bedensel olarak bilmeye doğru gider. Ama evrelerin ikinci çemberinde beden neredeyse sadece içsel bir duyargaya dönüşür ve kadınlar giderek daha fazla karmaşıklaşırlar.

Bir kadın, bu evrelerden geçerken savunma, korunma ve yoğunluk katmanları -öz ruhu içeriden parlamaya başlayana kadar– giderek daha fazla incelir. Daha da yaşlandıkça beden-psişe içinde ruhun şaşırtıcı bir

şekilde hareket ettiğini hissedebilir ve görebiliriz.

Demek ki, yedi, erginlenmenin sayısıdır. Arketipsel psikolojide yedi simgesine neredeyse düzinelerce gönderme vardır. Kadınların önlerindeki görevleri ayırt etmelerine yardımcı olma ve yeraltı ormanındaki mevcut gezinmelerini dile getirme açısından en değerli bulduğum gönderme, yedi duyuya verilen eski sıfatlarla ilgilidir. Bu simgesel sıfatların tüm insanlara ait olduğuna inanılmıştır; bunların bedenin metaforları ve gerçek sistemleri aracılığıyla ruha bir giriş (erginlenme) oluşturduğu görülmektedir.

Örneğin, Nahua şifacılığındaki eski öğretilere göre duyular ruhun yönlerini ve "içerideki kutsal bedeni" temsil eder ve işletilip geliştirilmelidir. Burada üzerinde durulamayacak kadar uzun ve kapsamlı bir konuysa da, kabaca yedi duyu, dolayısıyla yedi görev alanı olduğu söylenebilir: Canlılık, hissetme, konuşma, tatma, görme, işitme ve koklama.[33]

Her duyunun, göklerden gelen bir enerjinin etkisi altında olduğu söylenmiştir. Bir grup halinde çalışmakta olan kadınlar bu şeylerden söz ederken, şu anda ve ustaca bu enerjiyi yeryüzüne indirmek için, aynı ayinlerden gelen aşağıdaki metaforları duyuların gizemlerine bakmakta kullanarak onları tanımlayabilir, inceleyebilir ve düzenleyebilirler: Ateş canlandırır, toprak hissettirir, su konuşturur, hava tat verir, sis görme gücü verir, çiçekler işitme gücü verir, güney rüzgârı koku getirir.

Masalın bu bölümündeki eski erginlenme ayinlerinden kalan küçük paçavralar bana çok şey hissettirdi; özellikle de "yedi yıl" deyimi, bir kadının bütün hayatının evreleri, yedi duyu gibi meseleler ile geleneksel olarak yediyle numaralanan diğer döngüler ve olaylar dikkat çekicidir ve eski çağlarda erginlenen kişinin çalışmasının bir parçası olmuştur. Geniş ailemizdeki yaşlı ve çok sevdiğim Swabili anlatıcılardan biri olan Cratynana da, eski bir öyküden alınma ve çok ilgi çekici bir öykü parçası anlatmıştı. Onun dediğine göre, uzun zaman önce nasıl ki erkekler uzun bir süre kralın hizmetinde orduyla birlikte uzaklara gidiyorsa, kadınlar da birkaç yıllığına dağlarda bir yere giderlermiş.

Bu açıdan, genç kızın derin ormanda geçen bu öğrenme döneminde başka bir mucize daha vardır. Elleri aşama aşama büyümeye başlar, önce bebek elleri olur. Bundan şu anlamı çıkarabiliriz: Onun bütün olan bitenlere dair anlayışı ilk başta taklide dayanır, yani bir bebeğin davranışı gibidir. Elleri bir çocuğunkiler kadar büyüyünce, her şeye karşı somut, ama mutlak olmayan bir anlayış geliştirir. Sonunda kadın elleri

33. Ecclus xvii, 5'ten (scrb/clas lit).

haline gelince, üstünde bulunduğu somut olmayan, metaforik ve kutsal yolla ilgili denenmiş ve daha derin bir kavrayış kazanır.

Hayat boyu öğrenmekte olduğumuz her türden şeye dair derin içgüdüsel bilgimizi kullandıkça ellerimiz, kadınlığın elleri, bize geri döner. Kimi zaman bireyleşmemizle ilgili psişik bir evreye, ustalaşmak istediğimiz bir davranışı beceriksizce taklit ederek girerken bir yandan da kendimizi seyretmek eğlendiricidir. Yol aldıkça kendi tinsel söyleyişimizi, kendi doğru ve nevi şahsına münhasır biçimlerimizi geliştirerek büyürüz.

Kimi zaman uygulamalarımda ve analizlerimde bu masala dair kendi edebi versiyonumu kullanırım. Genç kraliçe kuyuya gider. Su çekmek için eğilince çocuğu suya düşer. Feryat etmeye başlar. Bir hayalet görünür ve çocuğunu neden kurtarmadığını sorar. "Çünkü ellerim yok!" diye ağlar. "Dene!" diye bağırır hayalet. Kız kollarını suya sokup çocuğuna ulaşırken elleri hemen oracıkta eski haline gelir ve çocuk kurtulur. 497 F32

Bu da ÇocukBenliği, Ruh-Benliği bilinçdışında tekrar kaybolmaktan, kim olduğumuzu ve işimizin ne olduğunu unutmaktan kurtarma fikri için güçlü bir metafordur. Hayatımızın bu noktasında en büyüleyici insanlar, en hayranlık uyandırıcı fikirler, en çekici müzikler bile, özellikle bir kadının vahşi olanla birliğini beslemiyorlarsa, kolaylıkla geri çevrilebilir.

Kapılarını çalan her kişiyle ya da fikirle sürüklenip giden ya da tutsak düşen biri gibi hissetmekten kurtulup kendi yazgısına dair derin bir duyguya sahip olan, *La Destina* ile parlayan bir kadına dönüşme süreci birçok kadın açısından mucizevi bir süreçtir. Gözleri ileriye, avuç içleri ise dışa doğru bakan kadın, içgüdüsel benliğinin sağlam olduğunu işittiğinde bu yeni ve güçlü tarzda hayata karışır.

Bu versiyonda genç kız işini öyle iyi yapmıştır ki, ilerleyişini hissetmek ve korumak için ellerinin yardımına ihtiyaç duyduğunda onları yerinde bulur. Eller, ÇocukBenliği yitirme korkusundan dolayı yeniden eski haline dönmüştür. Bir kadının hayatını ve çalışmalarını kavrayış şeklinin eski haline dönmesi kimi zaman çalışmada geçici bir kopukluğa neden olur, çünkü yeni kavuştuğu kuvvetlerine tümüyle güven duymayabilir. Ellerinin nereye kadar ulaşabileceğini kavramak için onları bir süre denemesi gerekebilir.

Genellikle "Bir zamanlar güçsüzsek (elsizsek), her zaman güçsüzüzdür" şeklindeki fikrimizi düzeltmemiz gerekir. Bütün kayıp ve ıstıraplarımızdan sonra, eğer ileriye doğru uzanacak olursak bizim için en değerli olan çocuğu yakalamakla ödüllendirileceğimizi görürüz.

Bir kadın en sonunda hayatını tekrar ele geçirdiğini bu şekilde hisseder. "Onlarla göreceği" ve hayatı bir kez daha şekillendireceği avuç içleri vardır. Her zaman psişe-içindeki güçlerden yardım görmüştür ve büyük ölçüde olgunlaşmıştır. Şimdi gerçek anlamda "özBenliğinin içinde"dir.

Böylece, bu uzun öykünün geniş topraklarındaki yürüyüşümüzün sonuna yaklaşmak üzereyiz. Uzun erimli bir kreşendonun ardından yolculuğumuz tamamlanacak. Madem ki bu süreç dayanıklılığın gizemine/dayanıklılık ustalığına bir geçiştir, o halde altdünyadaki yolculuğun bu son aşamasına doğru ilerleyelim.

7. Evre: Vahşi gelin ve damat: Bu sırada kral geri döner ve annesiyle birlikte İblisin mesajlarını sabote ettiğini anlar. Kral bir arınma –yemeden içmeden hayatını sürdürme, karısını ve çocuğunu bulmak amacıyla göğün maviliğini koruduğu uzaklara yolculuk etme– yemini eder. Yedi yıl boyunca arar. Elleri kararır, sakalı yosun gibi küflü bir kahverengiye dönüşür, gözleri kızarıp kurur. Bütün bu süre içinde ne yer, ne de içer, ama kendisinden daha büyük bir kuvvet yaşamasına yardımcı olur.

Sonunda orman insanlarının işlettiği hana gelir. Orada yüzü bir peçeyle örtülür, uyur ve uyandığında yanı başında kendisine bakan sevimli bir kadınla güzel bir çocuk bulur. "Ben senin karınım ve bu da çocuğun," der genç kraliçe. Kral inanmaya isteklidir, ama kızın elleri olduğunu görür. "Zorlu çabalarım ve de iyi bakılmam sayesinde ellerim tekrar büyüdü" der. Beyazlı hayalet-kadın da gümüş elleri saklandıkları sandıktan alıp getirir. Tinsel bir bayram olur. Kral, kraliçe ve çocuk kralın annesinin yanına dönerler ve ikinci bir düğün yapılır.

Burada, uzun süren bu inişi gerçekleştiren kadın gürbüz tinsel güçler dörtlüsüyle sonunda birleşmiştir: Kral animusu, ÇocukBenlik, yaşlı Vahşi Ana ve erginlenmiş kız. Birçok kere yıkanıp paklanmıştır. Egosunun güvenli hayata duyduğu arzu artık sefil bir hayata dönüşmez. Artık psişeyi bu dörtlü yönetmektedir.

Nihai yeniden birleşmeyi ve yeniden evliliği ortaya çıkaran, kralın acı çekerek gezinmesidir. Altdünyanın kralının gezinmesi neden gerekmektedir? O kral değil midir? Tabii, meselenin doğrusu şudur, kralların da, arketipsel kralların bile, psişik çalışma yapmaları gereklidir. Bu masalın içindeki eski ve son derece esrarlı fikir şudur: Psişenin bir kuvveti değiştiğinde, ötekiler de değişmelidir. Burada kız artık kralın evlendiği kadın, narin gezgin ruh değildir. Artık o erginlenmiştir, artık

karşılaştığı her sorunda bir kadın olarak nasıl davranması gerektiğini bilir. Vahşi Anne'nin öyküleri ve öğütleriyle kartlaşmıştır. Elleri vardır.

Demek ki, kral da kendini geliştirmek için acı çekmelidir. Bu kral, bir şekilde altdünyada kalmasa da, bir animus figürü olarak kadının ortak yaşama uyumunu temsil eder – kadının üstdünyaya ya da dışarıdaki topluma yolculuğu sırasında öğrendiği en önemli fikirleri taşır. Sadece henüz onun yerine geçemez, ama kadının ne olduğunu ve neler bildiğini dış dünyaya taşımak için bunu da yapmalıdır.

Yaşlı Vahşi Ana'dan İblisin kendisini aldattığını öğrendikten sonra, tıpkı ondan önce genç kızın yaptığı gibi, dolaşıp keşfetme yoluyla dönüşümün içine dalar. Ellerini yitirmemiştir, ama kraliçesini ve çocuğunu yitirmiştir. Bu nedenle animus da kızınkine tamamen benzer bir yol izler.

Bu empatik yineleme, bir kadının dünyada varolma yolunu yeniden düzenler. Animusu bu şekilde yeniden yönlendirmek, onu erginlemek ve kadının kişisel çalışmasına bütünlemektir. Eleusis'te esasında kadınlarla ilgili olan erginleme ayinlerinde erkek erginleme adaylarının da bulunma nedeni bu olabilir; erkekler psişik kraliçelerini ve psişik çocuklarını bulmak için kadın öğretilerinin ödev ve işlerini üstlenmişlerdir. Animus da kendi yedi-yıllık erginlenmesine girer. Bu şekilde kadının öğrendikleri onun kendi içsel ruhunda yansıtılmakla kalmayacak, ama aynı zamanda üstüne de yazılacak ve dışarıya dönük bir hareketlenme de kazanacaktır.

Kral erginlenme ormanında da gezinir ve burada yedi bölümün –animus erginlenmesinin yedi evresinin– daha kaybolduğunu sezeriz. Ama yine çıkarsamalar yapabileceğimiz parçalar vardır, bizim de kendi yol ve yöntemlerimiz vardır. İpuçlarından biri, kralın yedi yıl boyunca yemek yememesi, ama yine de dayanmasıdır. Beslenmemek, şiddetli istek ve iştahlarımıza rağmen, gerilerde kalmış bazı derin anlamlara erişmekle ilgilidir. Kralın erginlenmesi, cinsel[34] ya da başka türlü iştahları anlamak konusunda bir tür derinleşmeyi öğrenmekle ilgilidir. İnsanların umudunu ve mutluluğunu besleyen döngülerin dengesini ve değerini öğrenmekle ilgilidir.

Ayrıca, o animus olduğuna göre, arayışı da psişedeki tamamen erginlenmiş kadını bulmaya ve, yoluna ne çıkarsa çıksın, ana amaç olarak onu korumaya yöneliktir. Üçüncüsü, vahşi benliğe erginlenmesiyle

34. Örneğin, bazı modern erkekler cinsel döngülerin tasarlandıkları gibi yükselip alçalmasıyla ilgili duyumlarını yitirmişlerdir. Bazıları bir şey hissetmez, bazıları otomatik dördüncü vitese yapışıp kalır.

ilgilidir, çünkü yedi yıl boyunca doğada hayvanlaşmıştır, yedi yıl boyunca yıkanmamıştır, öğrenmiş olduğu, aşırı-uygarlaştırıcı her türlü kitin katmanından kurtulmalıdır. Bu animus gerçek çalışmasını, yeni erginlenmiş kadının ruhsal-Benliğine gündelik hayatta neyin doğru olduğunu göstermek ve doğru davranmak için hazırlanarak yapmaktadır.

Öykünün uyurken kralın yüzüne konan peçeyle ilgili kısmı büyük olasılıkla eski gizemli ayinlerden kalan bir başka parçadır. Yunanistan'da buna tıpatıp benzeyen güzel bir heykel vardır: Dinlenir, bekler ya da uyur gibi eğilmiş bir haldeki bir erkek erginlenme adayının başı peçeyle örtülüdür.[35] Şimdi görüyoruz ki, animus *onun* (kadının) bilgi
500 düzeyinin altında davranıyor olamaz, yoksa içeriden hissedip bildikleri ile animusu sayesinde dışa dönük olarak davranma şekli arasında tekrar bölünecektir. Demek ki, animus doğada, kendi eril doğasında, hatta ormanda dolaşmalıdır.

Gerek genç kıza, gerekse krala bu tür süreçlerin yer aldığı psişik toprakların gezdirilmesi şaşırtıcı değildir. Bunlar ancak vahşi doğada, yalnızca Vahşi Kadın'ın derisine yakın bir yerde öğrenilebilir. Bu şekilde erginlenmiş bir kadının kendisini, altdünyaya ait vahşi doğa sevgisini üstdünyadaki hayatında yüzeye çıkarırken görmesi olağandır. Üstündeki odun ateşinin kokusunu psişik olarak tanır. *Orada* öğrenmiş olduklarını *burada* sahnelemeye başlaması yadırgatıcı değildir.

Bu uzun erginleme konusunda en şaşırtıcı şeylerden biri, bu süreci geçiren kadınların üstdünyanın bütün düzenli yaşantısını da sürdürmeleridir: Sevgililer sevilir; bebekler doğurulur; çocuklara bakılır; sanat takip edilir; sözcükler izlenir; yiyecekler, boyalar, ip çileleri taşınır; onun ya da şunun için mücadele edilir; ölüler gömülür; bu uzak, derin yolculuk kadar bütün gündelik işler de yapılır.

Bu sırada bir kadın çoğu zaman iki yöne bölünür, çünkü sanki bir nehirmiş gibi ormana dalmak ve yeşilin içinde yüzmek, bir kayalığın tepesine tırmanıp yüzünü rüzgâra dönerek oturmak isteği çöreklenir birdenbire. Bu öyle bir zamandır ki, içsel bir saat vurur ve kadını ansızın onu çağıracak bir gökyüzüne, kollarını saracağı bir ağaca, yanağını dayayacağı bir kayaya ihtiyaç duymaya zorlar. Ancak, üstteki hayatını da yaşamalıdır.

Birçok kez istese de, arabasını günbatımına sürmemesi onun son derece hayrınadır. En azından, bunu daimi bir şekilde yapmaması.

35. Masalın bazı versiyonlarında peçeye mendil denir ve peçenin açılmasına neden olan *pneuma* (soluk) değildir, küçük çocuk onu babasının yüzüne örtüp kaldırarak oyuna dahil olur.

Çünkü altdünyanın işlerini üstlenmesi için gerekli olan baskıyı, dışarıdaki bu hayat uygulamaktadır. Bu zaman zarfında dünyada kalmak onu terk etmekten evladır, çünkü gerilim iyidir ve başka bir şekilde oluşturulması mümkün olmayan, derinlemesine değişmiş ve değerli bir hayat yaratır.

Böylece animusu kendi dönüşümü içinde görürüz; genç kız ve ÇocukBenlik için eşit bir yoldaş olmaya hazırlanmaktadır. En sonunda yeniden birleşirler; yaşlı anneye, bilge anneye, bütün bunlara dayanabilen, zekâsı ve bilgeliğiyle yardım edebilen anneye bir geri dönüş olur. Hepsi bir araya gelir ve birbirlerine sevgi duyarlar.

Şer güçlerin ruhu teslim alma girişimi kesin olarak başarısızlığa uğramıştır. Ruhun dayanıklılığı denenmiş ve sınavı geçmiştir. Bir kadın bu döngüden her yedi yılda bir geçer; bunlardan ilki fazlasıyla belli belirsizdir, genellikle bir tanesi çok çetindir; daha sonrakiler ise daha çok bir hatıra kabilinden yaşanır ya da kadın açısından yenileyici özellikte-dir. Nihayet burada biraz soluklanıp kadınların erginlenmesinin ve bu erginlenmenin ödevlerinin bereketli panoramasına bakalım. Döngüyü bir kez geçtik mi, herhangi bir zaman ve herhangi bir nedenle hayatlarımızı yenilemek için bu ödevlerden herhangi birini ya da tümünü seçebiliriz. İşte bunlardan bir kısmı:

- bir yandan yol boyunca karşımıza kim çıkarsa onun iyi niyetine bağımlı kalırken, bir yandan da psişenin yaşlı ana babasını terk etmek, bilinmeyen psişik topraklara inmek
- hayatımızın bir yerinde yaptığımız kötü pazarlığın yol açtığı yaraları sarmak
- psişik olarak aç bir şekilde gezinmek ve doğanın bizi besleyeceğine güvenmek
- Vahşi Anne'yi ve onun desteğini bulmak
- altdünyanın koruyucu animusuyla temas kurmak
- psikopompla konuşmak
- kadınlığın eski meyve bahçelerini (enerjik formlarını) seyretmek
- tinsel ÇocukBenliğe gebe kalmak ve onu doğurmak
- yanlış anlaşılmaya katlanmak, sevgiden dolayı tekrar tekrar parçalanmak
- isli, çamurlu, kirli bir hale gelmek
- çocuk akıl çağına gelene kadar yedi yıl orman insanlarının dünyasında kalmak
- beklemek
- içsel görme gücünü, içsel bilgeliği, ellerin içsel iyileşmesini yeni-

den oluşturmak
- her şey yitirilse de ileriye doğru devam etmek, tinsel çocuğu kurtarmak
- çocukluğunun, kızlığının ve kadınlığının izini yeniden bulmak ve kavramak
- animusunu vahşi ve tabii bir kuvvet olarak yeniden şekillendirmek; onu (erkeği) sevmek; ve onun (kadının) da onu sevmesi
- yaşlı Vahşi Ana'nın ve yeni ÇocukBenliğin huzurlarında vahşi evliliği tamamlamak

Gerek elsiz kızın, gerekse kralın yedi yıl süren aynı erginlenmeden geçmeleri kadınla erkek arasındaki ortak zemindir. Bu bize iki kuvvet arasında, özellikle de kökleri insanın kendi benliğini arayışındaysa, antagonizm yerine derin bir sevgi bulunabileceğine dair güçlü bir fikir verir.

"Elsiz Kız" gerçek kadınlar olarak bize dair gerçek bir hayat hikâyesidir. Hayatlarımızın bir kısmına değil, bütün bir ömrün evrelerine dair bir hikâyedir. Özünde bize öğrettiği şudur: Kadınların yapacağı iş tekrar tekrar ormana dalıp dolaşmaktır. Psişelerimiz ve ruhlarımız buna öyle bir uyarlanmıştır ki, psişik alt toprakları geçebiliriz; şurada, burada, orada durabiliriz; yaşlı Vahşi Ana'nın sesini dinleyebiliriz; tinin meyveleriyle beslenebiliriz; ve bizim tarafımızdan sevilen her şeyle ve herkesle tekrar birleşebiliriz.

Vahşi Kadın'la zaman geçirmek başlangıçta zordur. Zedelenmiş içgüdüleri onarmak, safdillikten uzaklaşmak, zamanla psişenin ve ruhun en derin yönlerini öğrenmek, öğrendiklerimizi elde tutmak, dönüp gitmemek, ne yanda olduğumuzu açıkça söylemek... tüm bunlar sınırsız ve gizemli bir dayanıklılık ister. Orada yaşadığımız bir maceradan sonra altdünyadan çıkageldiğimizde, dışarıdan bakılınca değişmemiş gibi görünebiliriz, ama içsel olarak engin ve kadınca bir vahşiliği geri almışızdır. Yüzeyde hâlâ dostça görünürüz, ama derimizin altında artık kesinlikle evcil değilizdir.

XV

Gölge gibi izlemek: *Canto Hondo*, derin şarkı

Gölge gibi izlemek öyle hafif bir dokunuşa, öyle hafif bir yürüyüşe sahip olmak demektir ki, o kişi gözlenmeden gözlemleyerek ormandan özgürce geçebilir. Bir kurt, arazisinden geçen herhangi bir şeyi ya da birini gölge gibi izler. Bu onun bilgi edinme yoludur. Kendini göstermenin, ardından duman gibi olmanın ve sonra tekrar kendini göstermenin eşdeğeridir.

Kurtlar her zaman bu kadar yumuşak bir şekilde hareket edebilir. Çıkardıkları ses *los ángeles tímido*'lar [utangaç melekler] tarzındadır. Önce geri çekilir ve merak ettikleri yaratığı izlerler. Sonra birdenbire yaratığın önüne çıkar, bir ağacın ardından altından yapılma bir gözle onu dikizlerler. Ansızın kurt gerisin geriye döner ve beyaz bir boyun ve tüylü bir kuyruk şeklinde gözden kaybolur, o da sadece yabancının ar-

kasında tekrar bitivermek için. Gölge gibi izlemek budur.

Vahşi Kadın yıllardır insan kadınları gölge gibi izlemektedir. Onu bir an görürüz. Derken aniden tekrar görünmez olur. Yine de, hayatlarımızda defalarca görünmesi ve çok farklı formlarda ortaya çıkması sonucunda, kendimizi onun imgeleri ve yoğun istekleriyle kuşatılmış hissederiz. Bize düşler ya da öyküler –özellikle kendi kişisel hayatlarımızdan öyküler– şeklinde gelir, çünkü kim olduğumuzu ve şu anda ona katılmaya hazır olup olmadığımızı görmek ister. Sadece biçim verdiğimiz gölgelere bakarak bile, onların iki bacaklı insan gölgeleri değil, özgür ve vahşi bir varlığın sevimli şekilleri olduklarını görürüz.

Onun arazisinde turist değil, kalıcı sakinler olarak bulunmak üzere biçimlendirildik, çünkü biz de o topraklardan çıktık: O aynı zamanda bizim anayurdumuz ve kendi mirasımızdır. Ruh-psişelerimizin vahşi kuvveti bizi bir sebepten dolayı gölge gibi izlemektedir. Ortaçağdan kalma bir söz vardır ve buna göre eğer bir iniş teyseniz ve büyük bir güç tarafından takip ediliyorsanız – ve bu büyük güç gölgenize engel olabiliyorsa– siz de başlı başına bir güç olacaksınız demektir.

Kendi psişelerimizin büyük ve iyi niyetli vahşi kuvveti, pençesini gölgelerimizin üzerine koymak için çabalar ve bu yolla da ona ait olduğumuzu iddia eder. Vahşi Kadın bir kez gölgelerimize engel oldu mu, tekrar kendimize ait oluruz, kendi doğru ortamımızda ve doğru evimizde oluruz.

Çoğu kadın bundan korkmaz, aslında yeniden birleşmeye can atar. Eğer tam o anda Vahşi Kadın'ın inini bulabilirlerse, hemen içeri dalıp mutlulukla onun eteklerine atlayabilirler. Sadece doğru yönde başlamaya ihtiyaçları vardır, ki bu yön her zaman aşağıdır; insanın kendi içine inen, kendi içsel hayatına inen, o tünelden mağaraya inen aşağıdaki yoldadır.

İster kız çocukları, isterse erişkin kadınlar olalım, vahşiyi aramaya başladık, çünkü bazı ateşli çalışmaların ortasında vahşi ve destekleyici bir varlığın yakında olduğunu hissettik. Belki de bir düşümüzde onun taze kar üstündeki ayak izlerini bulduk. Ya da psişik olarak şurada burada kırılmış bir dal, ıslak tarafları yukarı dönecek şekilde yerlerinden oynamış çakıl taşları dikkatimizi çekti...ve kutsanmış bir şeyin yolumuzun üzerinden geçtiğini anladık. Kendi psişelerimizin içinde çok uzaklardan gelen tanıdık bir soluğun sesini duyduk, yerde titremeler hissettik ve doğuştan gelen bir yetenekle güçlü bir şeyin, önemli birinin, içimizdeki vahşi bir özgürlüğün harekete geçtiğini kavradık.

Ondan yüz çeviremezdik, sadece izleyebilirdik; nasıl sıçradığını, nasıl koştuğunu, psişik toprağımızda rastlanan bütün şeyleri gölge gibi nasıl izlediğini giderek daha çok öğrenebilirdik. Vahşi Kadın'ı gölge gibi izlemeye başladık ve karşılığında o da sevecenlikle bizi gölge gibi izledi. O uludu ve biz de onun dilinin nasıl konuşulacağını anımsamadan, hatta kimle konuştuğumuzu tam olarak bilmeden, ona yanıt vermeye çalıştık. O da bizi bekledi ve bizi cesaretlendirdi. Vahşi ve içgüdüsel doğanın mucizesi budur. Tamamen bilmeden, biliyorduk. Tamamen görmeden, tek başına egonun sınırları ötesinde mucizevi ve sevecen bir kuvvetin varolduğunu anlıyorduk.

Henüz bir çocukken Opal Whitely, vahşi olanın gücüyle uzlaşmaya dair şu sözleri yazmıştı:

Bugün akşama doğru gözleri görmeyen bir kıza
Ormana giden kısa yolda rehberlik ettim
Orman karanlıktı ve gölgeler vardı
Onu bir gölgeye götürdüm
Yolumuzdan geçen bir gölgeye.
Kızın yanaklarına dokundu
Kadifemsi parmaklarıyla
Ve artık kız da
İlgi duyuyor gölgelere
ve daha önceki korkusu kaybolup gitti.

Kadınlar, onlar için yüzyıllardır kaybolmuş olan şeyleri bizzat oluşturdukları gölgeleri izleyerek tekrar bulabilirler. Guadalupe için bir mum yakın, çünkü bu yitik ve çalınmış hazineler hâlâ gece düşlerimizde, imgesel gündüz düşlerimizde ve eski, çok eski öykülerde, şiirde ve herhangi bir esin anında gölgeler yaratmaktadır. Dünyanın her yanındaki kadınlar –anneniz, benim annem, siz ve ben, kız kardeşiniz, arkadaşınız, kızlarımız, henüz karşılaşılmamış bütün kadın kabileleri–, hepimiz, yitirilen şeyleri, yakında bilinçdışından çıkması gereken şeyleri düşümüzde görürüz. Dünyanın her yanında hepimiz aynı düşleri görürüz. Asla haritadan yoksun değiliz. Asla birbirimizden yoksun değiliz. Düşlerimiz sayesinde birleşiriz.

Düşler telafi edicidir, çoğu zaman yitirilmiş olanları ve hâlâ düzeltme ve dengeleme ihtiyacında olunanları yansıtan derin bilinçdışına ayna tutar. Düşler aracılığıyla bilinçdışı sürekli olarak öğretici imgeler üretir. Böylece, efsanevi kayıp kıta gibi vahşi düşler ülkesi de uyuyan bedenlerimizden yükselir; hepimizin üstünde koruyucu bir anavatan yaratacak şekilde buhar salarak ve akarak yükselir. Bu bizim bilgeliği-

mizin kıtasıdır. Benliğimizin ülkesidir.

Düşünü gördüğümüz şey de budur: Vahşi Kadın arketipinin düşünü görürüz, yeniden birleşme düşü görürüz. Ve her gün bu düşten tekrar tekrar doğarız ve gün boyunca ondan gelen enerjiyle yaratırız. Geceler boyu bu aynı vahşi düşten yeniden ve yeniden doğarız ve elimizde kalın bir kıl tutarak, ayaklarımızın tabanları ıslak toprakla kararmış, saçlarımız okyanus ya da orman ya da ocak ateşi gibi kokarak gün ışığına geri döneriz.

Bu topraklardan gelip günlük elbiselerimizi giyer, günlük hayatlarımıza geçeriz. O yabanıl topraklardan yola çıkıp bilgisayarın önüne, yemek kazanının önüne, pencerenin önüne, öğretmenin, kitabın, müşterinin önüne oturmak için geri döneriz. Vahşi olanı şirket işlerimizin, iş hayatındaki yaratıcılıklarımızın, kararlarımızın, sanatımızın, ellerimizin ve yüreklerimizin çalışmalarının, politikamızın, tinselliğin, tasarıların, ev hayatının, eğitimin, endüstrinin, dış ilişkilerin, özgürlüklerin, hakların ve ödevlerin içine üfleriz. Vahşi dişi yalnızca bütün dünyalarda hayatını sürdürebilen değildir; bütün dünyaların *hayatını sürdüren*dir.

Bunu kabul edelim. Biz kadınlar bir anavatan inşa ediyoruz; her birinin gecelik düşlerden, günlük işlerden güçlükle koparılmış bir arazi planı vardır. Bu araziyi giderek genişleyen halkalar şeklinde, yavaş yavaş yayarız. Bir gün o sürekli bir ülke olacaktır, ölülerden geri alınmış, diriltilmiş bir ülke. Diğer bütün dünyalarla birlikte varolan ve birlikte eşit olan *Mundo de la Madre* [Annenin Dünyası] (psişik anadünya). Bu dünya bizim hayatlarımızdan, ağlamalarımızdan, gülmelerimizden, kemiklerimizden yapılmıştır. Yapmaya değer bir dünyadır bu, içinde yaşamaya değer bir dünya, içinde hüküm süren ve nezih bir vahşi aklın bulunduğu bir dünya.

Islah hakkında düşündüğümüzde akla buldozerler ya da marangozlar, eski bir yapının restorasyonu gelebilir ki, zaten sözcüğün modern kullanılışı bu yöndedir. Bununla birlikte bir de daha eski anlamı vardır: *Islah* [reclamation] sözcüğü eski Fransızca *reclaimer*'den gelir, anlamı "uçmaya bırakılan atmacayı geri çağırmak"tır. Evet, vahşi türden bir şeyin çağırıldığında geri dönmesini sağlamaktır. Bu anlamı onu bizim için mükemmel bir sözcük yapar. Sezgiyi, imgelemi geri çağırmak için; Vahşi Kadın'ı geri çağırmak için zihinlerimizin, hayatlarımızın, ruhlarımızın sesini kullanıyoruz. Ve o da geliyor.

Kadınlar bundan kaçamazlar. Eğer değişme olacaksa, o biziz. Biz *La Que Sabe*'yi, Bilen'i taşıyoruz. Eğer içsel değişme olacaksa, bireyleşmiş kadın bunu yapmalıdır. Eğer dünya değişecekse, biz kadınlar

buna ulaşmaya yardım edebilecek kendimize has yollara sahibiz. Vahşi Kadın bize sözcükleri ve yöntemleri fısıldar ve biz de onları izleriz. Bizim yetişip yetişmediğimizi görmek için koşar, durur ve bekler. Bize gösterecek bir şeyi, çok şeyi vardır.

Öyleyse, eğer kopmanın, bir riske girmenin –yasaklanmış yollardan gitmeye cüret etmenin– eşiğindeyseniz, kazarak olası en derin kemikleri çıkarıp havalandırın; kadınların, hayatın, erkeklerin, çocukların, yeryüzünün vahşi ve doğal yönlerini verimli hale getirin. Ne zaman hırlanılacağını, saldırılacağını, kuvvetli bir vuruş yapılacağını, ne zaman öldürüleceğini, ne zaman geri çekilineceğini, ne zaman şafak vaktine kadar ulunacağını bilmek için sevginizi *ve* iyi içgüdülerinizi kullanın. Bir kadın esrarengiz vahşiye mümkün olduğunca yakın yaşamak için daha fazla toslaşma, daha fazla tıkınma, daha fazla koklayarak sezme, daha fazla yaratıcı hayat, daha fazla "düşüp-kirlenme," daha fazla yalnızlık, daha fazla kadınlar topluluğu, daha fazla doğal hayat, daha fazla ateş, daha fazla tin, daha fazla sözcük ve daha fazla fikir pişirmesi yapmalıdır. Kızlar yurdunu daha çok tanımalı, daha fazla tohum ekmeli, daha fazla kök toplayıp saklamalı, erkeklere karşı daha nazik olmalı; daha fazla komşu devrimi, daha fazla şiir, daha fazla masal ve gerçek resimleri yapmalı ve vahşi dişiye çok uzanmalıdır. Daha fazla terörist dikiş nakış grubu ve daha fazla uluma. Ve özellikle de çok daha fazla *canto hondo*, çok daha fazla derin şarkı.

Postunu silkelemeli, eski patikalardan azametle geçmeli, içgüdüsel bilgisini talep etmelidir. Hepimiz kadim yara izi klanına üye olmayı isteyebiliriz, zamanımızın savaş yaralarını gururla taşıyabiliriz, sırlarımızı duvarlara yazabiliriz, utanmayı reddedebiliriz, her hususta önayak olabiliriz. Öfkeyle fazla zaman harcamayalım. Onun yerine onun aracılığıyla güçlenelim. Özellikle kurnaz olalım ve kadın aklımızı kullanalım.

En iyinin gizlenemeyeceğini ve gizlenmemesi gerektiğini akılda tutalım. Eğer insan bütün hepsini kendine ya da seçtiği bir azınlığa saklıyorsa meditasyonun, eğitimin, bütün düş analizinin, mezarlıktaki bütün bilgilerin hiçbir değeri yoktur. Öyleyse çıkın, her neredeyseniz dışarı çıkın. Derin ayak izleri bırakın, çünkü bunu yapabilirsiniz. Sallanan sandalyesinde tekrar gençleşene kadar elindeki fikri sallayan yaşlı kadın olun. "Hilal Ayısı"ndaki yanılsamaları anlamayı öğrenen cesur ve sabırlı kadın olun. Küçük Kibritçi Kız gibi yanan kibritlere ve fantezilere aldanmayın.

Çirkin Ördek Yavrusu gibi ait olduklarınızı bulana kadar dayanın. Yaratıcı nehri, *La Llorona*'nın kendine ait olanları bulabileceği şekilde

temizleyin. Elsiz Kız gibi dayanıklı yüreğin size ormanda rehberlik etmesine izin verin. *La Loba* gibi yitik değerlerin kemiklerini toplayın ve onları tekrar hayata döndürmek için şarkı söyleyin. Elinizden geldiğince bağışlayın, biraz unutun ve epeyce yaratın. Bugün yaptıklarınız gelecekte sizin anasoysal kuşaklarınızı etkiler. Kızlarınızın kızlarının kızları muhtemelen sizi hatırlar, daha da önemlisi izlerinizi takip eder.

İçgüdüsel doğayla birlikte yaşamanın yol ve yöntemleri çoktur ve siz değiştikçe ve dünya değiştikçe en derin sorularınızın yanıtları da değişir, bu yüzden şöyle denemez: "Şunu ve şunu şöyle bir belli düzen içinde yap, her şey yoluna girecek." Ama hayatım boyunca ne zaman kurtlarla karşılaştıysam, genellikle nasıl olup da böyle bir ahenk içinde yaşadıklarını çözmeye çalıştım. Bu nedenle, barışçı amaçlar için size hemen şimdi şu listenin herhangi bir noktasından başlamanızı öneririm. Halihazırda mücadele etmekte olanlar için on numaradan başlamak daha çok işe yarayabilir.

Kurtların genel hayat kuralları

1. Ye
2. Dinlen
3. Aralarda dolaş
4. Sadakat göster
5. Çocukları sev
6. Ay ışığında gevezelik et
7. Kulaklarını ayarla
8. Kemiklere kulak ver
9. Seviş
10. Sık sık ulu

XVI

Kurdun kirpikleri

Eğer dışarı çıkıp ormana gitmezseniz asla bir şey olmaz ve hayatınız da hiçbir zaman başlamaz.

"Ormana gitme," dediler. "Ormana gitme."

"Neden gitmeyecekmişim? Gece neden ormana gitmemem gerekiyormuş?" diye yanıtladı.

"Orada senin gibi insanları yiyen koca bir kurt yaşar. Ormana gitme, gitme. Çok ciddiyim."

Doğal olarak, kız ormana gitti. Bir şekilde ormana gitti ve tabii ki, onu daha önce ikaz etmiş oldukları gibi, kurtla karşılaştı.

"Bak, sana söylemiştik," diye böbürlendiler.

"Bu benim hayatım, peri masalı değil, sizi gidi ahmaklar," dedi. "Ormana gitmem gerek ve kurtla karşılaşmam gerek, yoksa hayatım asla başlamayacak."

Ama rastladığı kurt bir tuzağa düşmüştü, kurdun ayağı tuzağın içindeydi.

"Yardım et, ah, yardım et bana! Aaayy, aaayy, aaayy!" diye bağırıyordu kurt. "Yardım et bana, ah yardım et bana!" diye ağlayarak bağırıyordu, "ben de seni hakettiğin şekilde ödüllendiririm." Çünkü bu tür masallarda kurtların yöntemi budur.

"Bana zarar vermeyeceğini nasıl bilebilirim?" diye sordu -- soru sormak onun işiydi. "Beni öldürmeyeceğini ve etlerimi kemiklerimden sıyırmayacağını nasıl bilebilirim?"

"Yanlış soru," dedi kurt. "Sadece benim sözüme inanman gerekecek." Ve kurt ağlamaya başladı ve bir kere daha inledi.

"Ah, aaayy! Aaayy! Aaayy!
Güzel kız sormaya değer
Tek bir soru vardır
Aaııyyy rrrrrıını
nıırrrrr?

"Ah seni gidi kurt, şansını zorlayacağım. Pekâlâ, işte oldu!" Ve tuzağın yayını gevşetti. Kurt pençesini çekerek çıkardı ve kız da otlarla bir güzel sardı.

"Ah, teşekkür ederim nazik kız, teşekkür ederim," diye iç geçirdi kurt. Ve kız da, yalan yanlış masalları çokça okuduğu için ağladı: "Devam et, şimdi öldür beni ve bu işi burada bitirip kurtulalım."

Ama hayır, olaylar böyle gelişmedi. Onun yerine kurt pençesini kızın omzuna koydu ve:

"Ben başka bir zamandan ve yerden gelen bir kurdum," dedi. Ve gözünden bir kirpik koparark ona verip şunları söyledi: "Bunu kullan ve akıllı ol. Şu andan itibaren kimin iyi olduğunu, kimin o kadar iyi olmadığını bileceksin; gözlerimin içine iyice bakarsan açıkça görebilirsin.

Yaşamama izin verdiğin için
Sana da hayat dilerim
Daha önce hiç yaşamadığın bir tarzda
Unutma güzel kız
Sormaya değer tek bir soru vardır

Aaııyyy rrrrrıını
Nıuıırrrr?

Ve böylece kız köyüne döndü
Hâlâ yaşadığı için mutlu
Ve bu kez dediler ki,
"Sadece burada kal ve gelinim ol,"
ya da "Sana söylediğimiz gibi yap,"
Ya da "Söylemeni istediğim gibi söyle,"
Ve dünyaya geldiğin gün gibi
Üstüne yazılmamış olarak kal."
Kurdun kirpiğini elinde tutup kaldırdı
Ve uzun uzun baktı
Ve onların amaçlarını anladı
Daha önce hiç fark etmediği.
Ve sonra bir keresinde
Kasap et tarttı
O da kurdun kirpiklerinden baktı
Ve kasabın kendi başparmağını da tarttığını gördü
Ve talibine baktı
"Senin için çok iyiyim," diyen
ve gördü ki, talibi
tam olarak hiçbir şey için iyi değildi
ve bu şekilde devam etti
hepsinden değilse de
birçok talihsizlikten
kurtuldu.

Ama böyle devam ettikçe, bu yeni görüşle sadece sinsi ve zalim olanları görmekle kalmadı, yüreği de yoğunlaşmaya başladı, çünkü herkese bakıyordu ve kurtarmış olduğu kurdun verdiği bu yetenek sayesinde onları yeniden tartıyordu.

Ve gerçekten nazik olanları gördü
Ve onların yanına gitti
Eşini buldu
Ve hayatının günleri ona kaldı
Cesurları ayırt etti
Ve onlara yaklaştı
Güvenilir olanları idrak etti

Ve onlara katıldı
Kızgınlığın altındaki şaşkınlığı gördü
Ve hızla yatıştırdı
Utangaçların gözlerinde sevgiyi gördü
Ve onlara elini uzattı
Ağzı sıkılardaki ıstırabı gördü
Ve onların kahkahalarını elde etmeye çalıştı
Sözcükleri olmayan adamdaki ihtiyacı gördü
Ve onun adına konuştu
Kadınların derinlerindeki sadakati gördü
Hiçbir şeyleri olmadığını söylüyorlardı

Ve kendisinden aldığı ateşle onları yeniden tutuşturdu
Her şeyi gördü
Kurt kirpiğiyle
Hakiki olan her şeyi
Ve sahte olan her şeyi
Hayatın karşısına çıkan her şeyi
Ve hayata dönen her şeyi
Görülen her şeyi
Kalbi sadece akılla değil
Kalple de tartan
Kirpiğin gözleriyle.

Söylediklerinin doğru olduğunu, kurdun hepsinden akıllı olduğunu işte böyle öğrendi. Eğer yakından dinlerseniz, ulumakta olan kurt her zaman en önemli soruyu –sonraki yiyeceğin, sonraki kavganın, sonraki dansın nerede olduğu sorusunu değil– sorduğunu görürsünüz.

Ama en önemli soru
İçini ve ardını görmek için
Yaşayan her şeyin değerini tartmak için
aaıuuuuuu rrrrrrıuu
Nuuuuuuu?
aaıuuuuuu rrrrrıuu
Nuuuuuu?
Eeeyy ruh neredesin?
Eeeyy ruh neredesin?

Çık ormana git, git. Eğer ormana gitmezsen asla bir şey olmaz ve hayatın asla başlamaz.

Çık ormana git
Git
Çık ormana git
Git
Çık ormana git
Git.

C. P. Estés'in *Rowing Songs For The Night Sea Journey, Contemporary Chants* [*Gece Deniz Yolculuğu için Kürek Çeken Türküler, Çağdaş Şarkılar*] (1970) adlı özgün düzyazı şiirinden alınmıştır.

513
F33

Sonsöz:
İlaç olarak öykü

Şimdi, ailemin etnik geleneklerinden hareketle, öykünün *ethos*unu gözler önüne sereceğim. Bunlar benim öykülemelerimin ve şiirimin kökenlerini aldığı geleneklerdir. Biraz da, ruhun hayatını desteklemesi için *las palabra*'ları, sözcükleri, ve *los cuento*'ları, öyküleri, nasıl kullandığıma değineceğim.

Benim gözümde *Historias que son medicina*, yani öyküler ilaçtır.

"...Ne zaman bir öykü anlatılsa gece olur. Nerede oturulursa oturulsun, zaman ve mevsim ne olursa olsun, masal anlatmak saçaklardan sessizce yıldızlı bir gökyüzünün ve beyaz bir ayın çıkıp süzülmesine ve dinleyenlerin kafalarının üstünde asılı durmasına neden olur. Kimi zaman, masalın sonu-

na doğru oda şafakla dolar, kimi zaman arkada bir yıldız parçası kalır, kimi zaman da fırtınalı gökyüzünden bir paçavra parçası. Ve arkada kalan her ne olursa olsun, bu şey çalışmak için, ruh-yapımında kullanmak için bir armağandır..."[1]

Benim, öykülerin verimli toprağında çalışmalar yapmam yalnızca bir psikanalist olarak eğitim görmemden değil, en az bunun kadar, düpedüz bir kavim hayatı yaşayan ve okuma yazması olmayan bir mirastan gelen bir çocuk olarak uzun bir süre geçirmiş olmamdan da kaynaklanır. Benim halkım okuyamıyor ya da yazamıyordu, yapabilenler de bunu bocalayarak yapıyordu, ama modern kültürün genellikle yitirmiş olduğu kimi bakımlardan ise son derece bilgeydiler.

Büyüme çağlarımda öykülerin ve şakaların ve türkülerin ve dansların bir yemek ya da düğün veya cenaze sırasında ortaya döküldüğü zamanlar olduysa da ister ham haliyle anlatılmış, isterse edebi öykülere dönüştürülmüş olsun, burada aktardıklarımın çoğu resmi bir ortamda otururken değil, sıkı çalışmalar, yoğunlaşma ve keskinlik gerektiren ödevler sonucunda elde edilmiştir.

Kanımca bir öykü, olası her biçimde, sadece sıkı çalışmalar sayesinde serpilip gelişir – entelektüel, tinsel, ailevi, fiziksel ve bütünsel çalışmalarla. Hiçbir zaman kolayca ortaya çıkmaz. Hiçbir zaman "öylece kulaktan dinlenmez" ya da "boş zamanlarda" üzerinde çalışılmaz. Öykünün özü, klimalı bir konfor içinde ne doğabilir ne de sürebilir; coşkulu, ama kendini adamayan bir zihinle herhangi bir derinliğe erişemeyeceği gibi insan canlısı, yüzeysel ortamlarda da yaşayamaz. Öykü "incelenemez." Özümleme yoluyla, onu bilen, yaşayan ve öğretenlere yakın yaşayarak öğrenilir – dörtbaşı mamur törensel anlardan ziyade hayatın gündelik ve sıradan işleri yoluyla çok daha fazlası öğrenilir.

Öykünün iyileştirici dermanı bir boşluk içinde bulunmaz.[2] Tinsel kaynağından boşanmış olarak var olamaz. Bir karıştır-ve-eşle projesi

1. "At the Gates of the City of the Storyteller God" başlıklı şiirden alınmıştır, 1971 C. P. Estés, *Gece Deniz Yolculuğu İçin Kürek Çeken Şarkılar: Çağdaş Türküler*'den (kendi yayını).

2. Burada öykü anlatma sanatının özünü (ethosun, kültürün ve zanaatın birbirinden ayrılmaz olduğunu) açıkça tanımlayan az görülür bir tanıklık yazısı vardır. Aşağıdaki tümceler usta bir şair ve öykü anlatıcı olan, on yıllardır psişenin gerilerinde gereken çetin çalışmaları yapmaya çabalayan Steve Sanfield'indir.

Usta Öykü Anlatıcı Üzerine

"Herhangi bir şeyin ustası olmak birkaç yıl, hatta bir on yıl değil, bir ömür ister. Tamamen sanata dalmak ister. Sadece yirmi ya da en çok otuz yıldan sonra "ustalık" iddiasında bulunmak, bireysel anlatıcılar olarak bizim ya da bir bütün olarak bu alanın kendini beğenmişliğidir.

olarak alınamaz. Öykünün, içinde yaşanan gerçek hayattan gelen bir bütünselliği vardır. Öykü onun içinde yetişmekten gelen bir ışıkla aydınlanır.

Ailemin en eski geleneklerinde, ki *abuelita*'larımın dediği gibi "varolan kuşak sayısı kadar kuşağa" uzanıp çok gerilere giden geleneklerdir bunlar, öykünün zamanı, seçilen masallar, bunları nakletmek için kullanılan doğru sözcükler, her biri için kullanılan ses tonları, bitişler ve başlangıçlar, metnin açılması ve özellikle her birinin ardındaki niyet çoğu zaman dışarıdaki herhangi bir uyarıdan ya da "fırsat"tan çok, şiddetli içsel duyarlıklarla dikte edilir.

Bazı geleneklerde öykü anlatmak için belli zamanlar tahsis edilir. Bazı kızılderili arkadaşlarımın kabilelerinde Coyote öyküleri kışları anlatmak için ayrılmıştır. Meksika'nın güneyindeki *comrade*'ler ve akrabalarım "doğudan esen büyük rüzgâr"ı sadece ilkbaharda anlatırlar. Süt ailemde, onların Doğu Avrupa mirasında pişen bazı masallar sadece sonbaharda ve hasattan sonra anlatılır. Öz ailemde *El dia de los muertos* öykülerini anlatmaya geleneksel olarak kışın ilk günlerinde başlanır ve bu kışın karanlığı boyunca ve ilkbaharın gelişine kadar devam eder.

Curanderisma'ya ve *mesemondók*'a uygun eski ve bütünsel iyileştirici ayinlerde her ayrıntı geleneğin karşısında dikkatle tartılır: Bir öykü ne zaman anlatılır; hangi öykü, kime, ne kadar süreyle ve hangi biçimde, hangi sözcüklerle ve hangi koşullar altında anlatılır. İhtiyaç duyulan dermana ulaşmak için zaman, yer, kişinin sağlığı ya da sağlıksız-

"Usta bir öykü anlatıcı kendini gösterdiğinde, bu konuda hiçbir kuşku olmaz. Hemen tanınabilen, muhtemelen anlatılması zor bir "niteliği" olur. Yıllarca ya da bir ömür boyu belli bir öyküyü yaşadıktan sonra o öykü anlatıcının psişesinin bir parçası haline gelir ve anlatıcı öyküyü 'içeriden' anlatır. Bu nitelik pek sık görülmez.

"Beceriklilik yeterli değildir. Ustalık rahat konuşmakta, hünerde, izleyicinin katılımını sağlama numaralarında *değil*dir. Öykü sevilmek için, para ya da şöhret için anlatılmaz. Ustalık başka insanların öykülerini anlatmak *değil*dir. Öykücü izleyiciler arasından belli birini ya da birilerini memnun etmeye çalışmaz; kimseyi memnun etmeye çalışmaz. Öykü anlatmak, kendi iç sesinize kulak vermek, sonra da sadece bir anekdot ya da şaka bile olsa, her öyküye yüreğinizi ve ruhunuzu koymaktır.

"Usta bir anlatıcı performans sanatlarında; harekette, zarafette, seste ve diksiyonda yetenekli olmalıdır. Şiirsel açıdan usta, "dili germeye" çalışır. Büyüsel açıdan usta, ilk sözcükten son bıktırıcı imgeye kadar bir büyü kurmalıdır. Dünyadaki çalışmaları ve hayatı en eksiksiz şekilde yaşayarak *kazandığı* anlayış sayesinde anlatıcı izleyicinin kim olduğuna ve ihtiyaçlarının ne olduğuna dair esrarengiz bir duyuma sahip olur. Gerçek bir usta, izleyici için o anda tam olarak doğru olan öyküler seçer. Bu seçimleri yapabilmek çok geniş ve önemli bir repertuvar gerektirir. Usta bir anlatıcıyı diğerlerinden en çok ayırt eden şey, repertuarın yelpazesi ve niteliğidir.

"Büyük bir repertuvar yavaş yavaş kurulur. Mükemmel anlatıcı öykünün içini dışını bilmekle kalmaz, öykü hakkındaki her şeyi de bilir. Öyküler bir boşluk içinde var olmaz. Bob Jenkins tarafından kaydedilmiş olan "Notes from a Conversation at Doc Willy's Bar"dan alınmıştır. 1984 Steve Sanfield.

lığı, kişinin içsel ve dışsal hayatındaki yükümlülükler ve diğer bazı etkenler de göz önüne alınır. En temel yöntemlerde, çağlar boyu süren ayinlerimizin ardında kutsal ve bütünlüklü tin vardır; onlara verdiğimiz taahhütten dolayı çağırıldığımızda öyküler anlatırız, tersi durumda değil.[3]

Öyküyü bir ilaç olarak etkin bir psikanalitik eğitimin yanı sıra titizlikle öğretilen ve denetlenen diğer şifa sanatlarında da kullanırken özenli bir şekilde ne yapılacağını ve ne zaman yapılacağını bilme eğitimi de görürüz, ama özellikle *ne yapılmayacağı* konusunda eğitiliriz. Bu belki de her şeyden daha çok –kendi başına değerli bir biçim olan– eğlence amaçlı öyküleri derman amaçlı öykülerden ayıran şeydir.

Benim "en uzak-geçmişteki" kültürümün, her ne kadar modern dünyayla arasında bir köprü kurulmuşsa da, kökünde zamandışı bir öykü anlatma mirası vardır; bu mirasta bir anlatıcı öykülerini ve kendisindeki ilaçlarla ilgili bilgileri bir ya da daha çok *las semillas*'ya [tohum kişilere] miras bırakır. "Tohumlar" doğar doğmaz yetenek bağışlanmış olan kimselerdir. Bunlar yaşlıların umut bağladığı geleceğin öykü-depolarıdır. Bir yetenek göstermiş olanlar kolaylıkla tanınabilir. Onlar öğrenirken yaşlılardan bazıları da onaylayacak ve onlara eşlik edecektir, onları koruyup destekleyecektir.

Talihli olanlar epeyce güçlük, sıkıntı ve rahatsızlık çekerek geleneği onlara öğretilen şekilde devam ettirmek üzere zahmetli ve uzun yıllar süren bir çalışmanın içine gireceklerdir; buna uygun düşen bütün hazırlıklar, kutsamalar, ayarlamalar, temel içgörüler, etik ve tutumlar bu çalışmaya eşlik edecektir. Bunlar o kişilerin değil, çalışmanın şartlarına, onun erginlemelerine, onun önceden düzenlenmiş formlarına göre gelişecek iyileştirici bilginin gövdesini oluştururlar.

"Eğitimdeki" bu formlar ve süreler değiştirilemez ya da modernize edilemez. Birkaç hafta-sonunda ya da birkaç yıllık sürede öğrenilemez. Bir sebeple uzun bir süre ayrılması gerekmektedir ve işin sıradanlaştırılmaması, değiştirilmemesi ya da suiistimal edilmemesi içindir bu, çünkü yanlış ellerde olduğunda ya da yanlış nedenlerle kullanıldığında ya da cehaletle katmerlenmiş iyi niyetlerle belli amaçlara koşulduğunda çoğu zaman böyle olur.[4] Bundan bir fayda gelmez.

---

3. Arketip (yani, hayatın temsil edilemeyen kuvveti) anımsatıcıdır. Onun güçlü olması, onu anlatmaya kesinlikle yetmez. Sağaltıcı disiplinlerin, yolu ve yolları bilen, bunu kuşkuya yer bırakmayacak bir şekilde ve hayat boyu yaşamış olan birinden eğitim alınarak öğretilmesi gerektiğini ne kadar vurgulasam azdır.

4. Büyükannem Katerin en cahil kişinin, bilmeyen değil, ama "bilmediğini bilmeyen" kişi olduğunu söylerdi. En kötü durumdaki, başkaları için fazlasıyla tehlikeli olabilecek kişi ise, "bilmediğini bilen ve buna aldırmayan" kişidir.

"Tohumlar"ın nasıl seçildikleri onu iyi bilenler dışında tam bir tanımlamayı boşa çıkaran gizemli bir süreçtir, çünkü ne bir kurallar manzumesine dayanır, ne de tasavvura; daha çok bir kişinin ötekiyle zamanın sınavından geçmiş, yüz yüze ilişkisine dayanır. Büyükler küçükleri seçer, biri diğerini seçer, kimi zaman yolları bize düşer, ama çoğu zaman biz birbirimize rastlarız ve biri diğerini sanki binlerce yıldır tanıyormuş gibidir. Böyle olma arzusu böyle olmakla aynı şey değildir.

Tipik olarak, ailede bu yeteneği taşıyanlar daha çocukluklarında ayırt edilirler. Yeteneği taşıyan büyüklerin pul pul dökülmüş gözleri vardır,

genellikle "*sin piel*" [derisiz olan] birini, çok fazla ve çok derinden hisseden ve hayatın daha büyük örüntüleri kadar daha küçük ayrıntılarını da gözlemleyen birini ararlar. Şu anda ellili yaşlarımda olan benim, ömürleri boyunca dikkatle dinleyerek yaşamış olmaktan kaynaklanan bazı keskinliklere ulaşmış olanları aramam gibi ararlar.

Curanderas, cantadoras y cuentista'ların eğitimi buna çok benzer, çünkü benim mirasımda öykülerin onları yaşamış olan birinin derisi üstündeki *un tatuaje del destino* [kaderin dövmesi] gibi yazılı olduğu düşünülür.

İyileştirme yeteneğinin ruhun üstüne yazılan bu belli belirsiz soluğun okunmasından ve orada bulunan şeylerin gelişmesinden kaynaklandığına inanılır. Beş bölümlük iyileştirme disiplininin bir parçası olan öykünün böyle bir nakışı taşıyan birinin kaderi olduğu düşünülür. Herkes değil, ama sadece üzerlerine kendi gelecekleri yazılmış olanlar böylesi bir nakışı taşır. Onlara "*Las unicas*" [türünün tek örneği] denir.[5]

Demek ki, bir anlatıcı/iyileştirici ile karşılaştığımızda sorduğumuz ilk sorulardan biri "*Quienes son tus familiares? Quienes son tus padres*?"dir, yani "Kimlerdensin?" Başka bir deyişle, hangi iyileştirici aileden geliyorsun? Bu, hangi okula gittin? anlamına gelmez. Hangi derslere girdin, hangi işliklere devam ettin? anlamına da gelmez. Sözcüğü sözcüğüne, hangi tinsel kuşaklardan iniyorsun? demektir. Aradığımız yaşa özgü bir sahiciliktir, entelektüel açıkgözlülükten çok bilgeliktir, sarsılmaz, gündelik hayatın içine işlemiş bir dinsel adanmadır, bütün şifaların çıktığı o Kaynağın bilgisini taşıyan bir kişide içkin olarak bulunan nazik tavır ve tutumlardır.[6]

---

5. *La unica que vivio las historias*, öyküleri yaşayan kişi.

6. Küçük bir çocukken La Sociedad de Guadalupe aracılığıyla resmen takdis edilmiş ve hayat boyu Católica olan biri olarak toprağa inen köklerim ve en yakından işitilen tüm çalışmalarım kendimi *Diosa*'nın Oğluna ve aynı şekilde Onun Annesine (*Nues-*

Cantadora/cuentista geleneğinde ana babalar ve büyükanne ve büyükbabalar ve kimi zaman *madrinas y padrina*'lar [öykünün vaftiz anaları ve babaları] vardır ve bunlar öyküyü ve onun anlamlarını ve devrini size öğreten, size onu ihsan eden kişilerdir (yani, öykünün annesi ya da babasıdır) ve onu size öğreten kişiye öğreten kişilerdir (*abuelo o abuela*, yani öykünün büyükbabası ya da büyükannesidirler). Bu, olması gerektiği gibidir.

Bir başkasının masalını anlatmak için izin almak ve o masalın yaratıcılarının adlarını teamüllere uygun bir şekilde anmak, tabii eğer izin verilirse, mutlaka çok temel bir şeydir, çünkü soyağacı göbeğini devam ettirir; biz bir uçtayızdır, hayat veren plasenta ötekinde. İzin istemek ve almak,[7] karşılıksız verilmemiş olan çalışmaları almamak, başkalarının çalışmalarına saygı göstermek öykülerde uygun bir şekilde kendini gösteren bir saygı ve denebilir ki, uygun tarz işaretidir, çünkü onların çalışmaları ve hayatları bir araya gelerek ürünlerini meydana getirir. Bir öykü sadece bir öykü değildir. En tabii ve uygun anlamında birinin hayatıdır. Öyküyü "ilaç" yapan onların hayatlarının tanrısallığı ve aktardıkları öykülerle ilk elden tanışıklıklarıdır.

Masalın Vaftiz ana babaları öykünün bağışlanması sırasında kutsama yapanlardır. Kimi zaman asıl öyküye başlamadan önce bir öykünün soyunu sopunu saymak uzun, çok uzun bir zaman alır. Öykünün annesinin ve öykünün büyükannesinin vs. bu şekilde sıralanması uzun, can sıkıcı bir giriş değildir, kendi başına küçük öykülerle tatlandırılmıştır. İzleyen uzun öykü o zaman ikinci bir öğüne benzer, tıpkı bir şölende olduğu gibi.

Benim bildiğim her sahici öyküde ve şifacı gelenekte öykünün anlatılması gerek toplumsal, gerekse kişisel psişik içeriklerin ortaya çıkarılması, yüzeye çıkarılmasıyla başlar. Süreç gerek entelektüel, gerekse tinsel zaman ve enerji bakımından uzun süreli bir çabadır; hiçbir şekilde nafile bir pratik değildir. Çok şeye mal olur ve uzun zaman alır. Birbirlerini iyi tanıyagelen iki insanın birbirine armağan olarak öykü değiş tokuşu yaptıkları *Intercambiamos cuento*'lar [öykü alışverişleri] bir ruh akrabalığı ilişkisi, tabii eğer gerçekten akraba değillerse, geliştirmeleri sonucunda ortaya çıkar. Ve bu olması gerektiği gibidir.

Bazıları öyküleri yalnız eğlence amaçlı olarak görse ve özellikle televizyon sıklıkla hayatın çürüyüp ölüşünü resmeden öykülere başvursa

---

tra Senora, Guadalupe), bütün kutsal adları ve yüzleriyle Kutsal Anneye (benim bilgimce ve tehlike açısından vahşilerin en vahşisi, güçlülerin en güçlüsüne) adamış olmanın ürünleridir.

7. Sıklıkla yasal uzantıları da vardır.

da, masallar aynı zamanda bir iyileştirme sanatıdır ki, bu aslında en eski anlamlarından biridir. Bazıları bu şifa sanatına çağrılır ve kanımca en iyileri içtenlikle öyküyle yatıp kalkan ve onun kendilerine uyan bütün parçalarını kendi içlerinde ve derinlemesine duyanlardır...bunların uzun süren bir ustalıkları, uzun süren tinsel bir çömezlikleri ve uzun süren bir disiplinlerini mükemmelleştirme zamanları olmuştur. Böyle insanlar sadece mevcudiyetleriyle bile hemen tanınırlar.

Öykülerle uğraşırken bir metafor olarak elektriğe benzetebileceğimiz arketipsel enerjiyi kullanıyoruz. Bu elektriksel güç canlandırıp aydınlatabilir, ama herhangi bir ilaç gibi yanlış yerde, yanlış zamanda, yanlış miktarda kullanıldığında; yanlış anlatıcının, hazırlıksız anlatıcının, kısmen ne yapacağını bilen, ama ne yapmayacağını bilmeyen[8] kişinin eline geçtiğinde arzulanan etkisini göstermeyeceği gibi zarar da verebilir. Kimi zaman "öykü toplayıcılığı" yapan insanlar bu boyutta bir öykü istediklerinde ne istediklerini gerçekte kavrayamazlar ya da öyküyü kutsamadan kullanmaya kalkarlar.

Arketip bizi değiştirir. Arketip tanınabilir bir bütünlük, tanınabilir bir dayanıklılık aşılar; eğer anlatıcıda bir değişiklik olmamışsa, sadakat yoksa, arketiple gerçek bir temas yoksa, aktarım da olmaz ve sadece retorik bir çeviri ya da bencilce bir büyüklenmedir ortaya çıkan. Öykünün elden ele miras kalmasının büyük ve çok uzaklara erişen bir sorumluluğu vardır. Öyküyü birçokları arasından tek bir bileşen olarak kullanarak bütünlükleri içinde iyileştirici süreçleri anlatmaya çalışsaydım, bu tür parametrelerin ayrıntılarını vermek sayısız cilt tutardı. Ama buradaki sınırlı yerde en önemli kısmı aktarmama izin verin – insanların aktardıkları ve anlattıkları öyküler için tam ve yeterli bir donanıma sahip olduklarından emin olmak zorundayız.

Tanıdığım ve birçoğunu tanımaktan sevinç duyduğum anlatıcı-iyileştiricilerin arasından en iyilerinin öyküleri köklerin ağaçtan çıkması gibi *hayatlarından çıkarak gelişenlerdir*. Öyküler *onları* büyütmüştür, onları oldukları kimliğe doğru geliştirmiştir. Farkı görebiliriz. Birinin ne zaman gayriciddi bir şekilde bir öykü "geliştirdiğini," ne zaman öykünün onları içtenlikle büyüttüğünü biliriz. Bütünsel geleneklerin altında yatan da bu sonuncusudur.

8. Bu, sağaltım mesleklerinin temel ilkesidir. Yararlı olamıyorsan, zarar verme. İnsanın zarar vermemesi için *ne yapmayacağını bilmesi* gerekir.

Kimi zaman bir yabancı benden, kazarak çıkardığım, şekillendirdiğim ve yıllarca taşıdığım öykülerden birini ister. Tutulması istenen sözlere ve verilen vaatlere dayanarak bana aktarılan bu öykülerin saklayıcısı olarak, onları çevrelerindeki diğer sözcüklerden ve ayinlerden, özellikle de *familia*'nın köklerinden beslenen ve gelişen öykülerden ayrı tutmam. Bu seçim beş-aşamalı bir plana değil, ruh bilimine dayanan bir seçimdir. İlişki ve ilişkide olma her şeydir.

Usta-çırak modeli, çıraklarıma onları kabul edecek, sadece varlıklarının yüzeyinde sahte mücevherler gibi durmayıp üzerlerinde parlayacak, öyküler arama ve geliştirmelerinde yardım edebildiğim özenli bir atmosfer sağlar. Yöntem vardır, yöntem vardır. Az sayıda da olsa kolay yöntemler de vardır, ama bir bütünlüğe de sahip olduğunu bildiğim hiçbir kolay yöntem yoktur. Bütünlüğü olan ve buna değen çok daha fazla sayıda ve çok daha eziyetli yöntemler de vardır.

İnsan feda etmeye ve sunmaya gönüllü olduğu benlik miktarıyla şifa sanatında, öykü tıbbında yeterli hale gelebilir ki, buradaki *feda etmek* ifadesini sözcüğün her anlamında kullanıyorum. Feda etmek insanın kendisinin seçtiği bir acı değildir, son durağın "fedakâr" kişi tarafından kontrol edildiği "uygun bir acı" da değildir. Feda etmek büyük ve zahmetli uğraşlar, hatta önemli bir rahatsızlık da değildir. O bir noktada "kendi yapmadığın bir cehenneme girmek" ve oradan, tümüyle uslanmış, dikkatini tümüyle toplamış, tümüyle adanmış olarak geri dönmektir. Ne daha fazlası, ne de daha azı.

Ailemde bir söz vardır: Öykülerin kapı bekçisi sizden borçlarını zorla isteyecektir, yani belli türden bir hayat sizi gündelik bir disiplin içinde yaşamaya zorlayacaktır, sizi yıllar süren çalışmalara boyun eğdirecektir – egonun uygun bulduğu gibi beyhude çalışmalara değil, zahmetli örüntüler ve şartlar üstüne bina edilen çalışmalara. Bunu ne kadar vurgulasam azdır.

Öyküyle ilgili aile geleneklerimde, hem *mesemondók* hem de *cuentista* geleneklerinde, *La invitada*, yani "konuk" denen bir şey vardır ki, bu aslında boş sandalye anlamına gelir ve her anlatıda şu ya da bu şekilde bulunur. Kimi zaman bir anlatı sırasında dinleyicilerden birinin ya da daha fazlasının ruhu gelip oraya oturur, çünkü buna ihtiyacı vardır. Elimde, dikkatle düşünülmüş ve akşam boyunca bana yetecek miktarda bir malzeme olsa da, boş sandalyeye gelen tinin anlamına uyarlamak, düzeltmek ya da onunla oynamak için ilerleyişi değiştirebilirim. "Konuk" herkesin ihtiyaçlarını temsil eder.

İnsanlara öyküleri kendi hayatlarından kazarak çıkarmalarını söylüyor ve benim öğrettiklerim yanında *özellikle* kendi kalıtlarından gelen öyküleri derlemelerinin gerekliliği üstünde ısrarla duruyorum, çünkü, örneğin, her zaman için doğrudan doğruya Grimm Kardeşler'den çevrilmiş masallara yüzümüzü dönersek, o zaman kendi kişisel kalıtımızın masalları –yaşlılarımız birer birer öldükçe– bizim için sonsuza kadar kaybolacaktır. Kendilerine miras kalan öyküleri saklayarak, ihmal nedeniyle ölmekten kurtararak geri getirenleri kuvvetle destekliyorum. Elbette, yeryüzünün her yerinde bütün iyileştirici ve tinsel yapıların iskeleti yaşlı kişilerdir.

Halkınıza, hayatınıza bakın. Bu öğüdün büyük şifacılarda da, büyük yazarlarda da aynı olması bir rastlantı değildir. Bizzat yaşadığınız *gerçek olan*a bakın. Orada bulunan masal çeşitleri hiçbir zaman kitaplardan gelemez. Onlar doğrudan görgü şahitliğinin ürünüdür.

İnsanın kendi hayatından ve halkının hayatından ve kendi hayatıyla da ilişkili olduğu şekliyle modern dünyadan gerçek öyküler çıkarma çalışması, rahatsızlıklar ve sıkıntılarla karşılaşılacağı anlamına gelir. Şunları yaşamışsanız doğru yolda olduğunuzu bilirsiniz: Sıyrılmış eklemler, soğuk zeminde uyumak –bir kere değil, tekrar tekrar–, karanlıkta el yordamıyla yürümek, geceleyin halkalar çizerek yürümek, ilikleri üşüten vahiyler ve yol üstünde tüyleri diken diken eden maceralar – bunlar her şeye değer. Eğer öykü tanrısallığını taşıyacaksa, eğer kişi hakiki ilacı taşıyacaksa, her öykünün, kendi hayatınızın her veçhesinin üzerine biraz ve çoğu durumda ise epeyce kan dökülmüş olmalıdır.

Umarım siz de dışarı çıkıp başınıza öyküler, yani hayat gelmesine izin verirsiniz ve hayatınızdan –başkasının hayatından değil sizin hayatınızdan– gelen bu öyküler üzerinde çalışıp hem onlar hem de siz çiçeklenene kadar onları kanınızla ve gözyaşlarınızla ve kahkahalarınızla sularsınız. İşte göreviniz budur. Biricik göreviniz.[9]

---

9. "Kusursuz iş/işçinin biçimine değil/Tanrının biçimine uygun kesilmiştir." "La Diosa de la Clarista, un manifiesto pequeno" şiirinden alınmıştır, 1971 C. P. Estés, *Gece Deniz Yolculuğu İçin Kürek Çeken Şarkılar: Çağdaş Türküler* (kendi yayını).

Ek

Yanıt olarak...
Hayatımın ve çalışmalarımın çeşitli yönleri hakkında sorular soran okurlara yanıt olarak, bu çalışmanın bazı kısımlarını az da olsa genişlettim; birkaç anekdot, açıklama ve ilave notlar ekledim; sonsözü genişlettim ve burada ilk kez özgün elyazmasının bir parçası olan bir düzyazı-şiir yayımladım. Bu çalışmaların hepsi dikkatle ve kitabın ahengini bozmadan yapılmıştır.

Üç yıl sonra...
Birçok okur takdirlerini dile getirmek, *Kurtlarla Koşan Kadınlar*'ı çalışmakta olan okuma gruplarının haberlerini paylaşmak ve gelecekteki çalışmalar için kutsamalar ve araştırmalar göndermek için yazdı.

Onlar bu kitabı dikkatle ve yakından ve bir kereden fazla okudular.[1]

Hepsinden önemlisi, çalışmamın tinsel köklerinin, kitabın alt metninde sessizce dile getirilmiş olsa da, bu kadar çok okur için bu kadar açık olması karşısında tatlı bir şaşkınlık duydum. Okurların tarzımıza bahşettiği kutsamalar, nazik sözleri, düşünceli içgörüleri, büyük ve gönülden cömertlikleri, el yapımı güzel armağanları ve günlük ibadetlerinde çalışmalarımın, ailemin, benim ve sevdiklerimin esenliğini dileyerek sergiledikleri destekleyici ve koruyucu jestler için en sıcak minnettarlıklarımı sunarım. Bütün bu jestler yüreğimde değerli bir yer edindi.

Uzun süre önce, ama pek o kadar uzak değil...

Burada, okurların üzerinde durduğu konuların bir kısmını yorumlamaya çalışacağım.

Birçoğu, *Kurtlarla Koşan Kadınlar*'ın yazım serüveninin nasıl başladığını sormuş. "Yazma, yazma başlamadan uzun süre önce başladı."[2] *El destino*'nun benim için hazırlamış olduğu sıradışı ve hayalci aileye doğmuş olmakla başladı. On yıllarca yürek paralayıcı güzelliklerle dolmakla ve kültürel, toplumsal ve diğer türden fırtınalarda çok fazla kaybolmuş-umut görmekle başladı. Hem haşin hem de sevgi dolu aşkların ve hayatların sonucu olarak başladı. "Yazma, yazma başlamadan uzun süre önce başladı." Bunu güvenle söyleyebilirim.

Gerçek, yani fiziksel yazım süreci ise 1971'de, temelleri tinsel köklerimizin şarkı-dilinde bulunan özel bir çalışma yazmak üzere büyüklerimden kutsama isteyip aldıktan sonra evime dönmek için çölde yaptığım hac yolculuğunun ardından başladı. Hepsine o zaman birçok doğrultuda sözler vermiştim ve bu sözler bütün bu yıllar boyunca harfi harfine korundu... bunların en önemlisi de şudur: "Bizi ve çektiklerimizi unutma."[3]

Kurtlarla Koşan Kadınlar içsel hayat üzerine yüz masalı kapsayan beş-bölümlük bir dizinin ilk kısmıdır. Çalışmanın tam iki bin iki yüz sayfasının yazılması neredeyse yirmi yıldan uzun sürmüştür. Çalışma özünde bütünsel içgüdüsel doğayı hastalıklı halinden kurtarmaya ve

---

1. Başka birçokları için olduğu gibi benim için de, birçok kitabı anlamak yeniden okumakla başlar.
2. "Commenting Before the Poems"den alınmıştır, 1967 C. P. Estés, *La Pasionara, Collected Poems*, Knopf tarafından yayımlanacak.
3. *Familia*'da acı çekmek bir kurban olmak değil, felaket karşısında yiğit olmak, cesur olmak anlamına gelir. İnsan bir duruma ya da yazgıya tamamen aracı olamayabilir, ama buna aldırmadan her şeyini vermelidir. "Acı çekme" sözcüğünü bu anlamda kullanıyorum.

onun doğal dünyayla ruh dolu ve temel psişik bağlarını göstermeye çalışmaktadır. Bütün çalışmalarım boyunca kendini gösteren temel önerme tüm insanların yetenekli olarak doğduklarını iddia eder.

Üsluba dair...

Bu çalışma, bilinçli olarak, psikanaliz eğitimim sayesinde sahip olduğum akademik üslup ile etnik kökenlerimi (göçmen, çalışan alt sınıf ve *Catolicos*, hepsini) yansıtan sağaltıcı geleneklerin ve sıkı çalışmaların üslubunun eşit oranlarda harmanlanmasıyla yazılmıştır. İçinde yetiştiğim miras, işimin ritmini belirlediği gibi beni her şeyden önce bir *una poeta* [kadın şair] olarak şekillendirmiştir.

Hem psikolojik hem de tinsel bir belgeyi temsil ettiğinden, çeşitli kitabevleri *Kurtlarla Koşan Kadınlar*'ı aynı anda birkaç bölüme koydular: Psikoloji, Şiir, Kadın Araştırmaları ve Dinsel Çalışmalar. Kimi onun kategorilere sığmadığını ya da kendi başına yeni bir kategori yarattığını söyledi. Böyle olup olmadığını bilmiyorum, ama kökeninde bir sanat yapıtı olduğu kadar tin üzerine psikolojik bir çalışma olmasını da umdum.

Okura not...

Kurtlarla Koşan Kadınlar bireyleşmeyle ilgili bilinçli çalışmaları desteklemeye gayret eder. Kitaba, yirmi kadar bölüm halinde yazılmış düşündürücü bir çalışma olarak yaklaşılırsa daha iyi olur. Her bölüm kendi başına okunabilir.

Aldığımız mektupların yüzde doksan dokuzu okurun çalışmayı sadece kendi kendine değil, ama sevdikleriyle karşılıklı olarak da okuduğunu göstermektedir: Anne kıza, torun büyükanneye, sevgili sevgiliye olduğu gibi, haftalık ve aylık okuma gruplarında da okunmaktadır. Çalışma bir haftalık ya da aylık zaman içinde okunamayacağından, üzerinde çalışılması daha uygundur. Kitap her bir okurun kişisel hayatının burada önerilenlerin karşısında tartılmasına, lehinde ya da aleyhinde bir karar verilmesine, ötesine geçilmesine, derinleştirilmesine, ona geri dönülmesine ve süregiden bir olgunlaşma sürecinden bakılmasına dönük bir çağrı yapmaktadır.

Okumaya zaman ayırın. Bu çalışma, yavaş yavaş ve uzun bir zaman diliminde yazıldı. Yazdım, çıkıp gittim, üzerine düşündüm,[4] geri dön-

4. Çocuk ana babası da olan yazarlar çoğu zaman sorarlar: "Nerede? Ne zaman yazdın?" Gece geç vakit, gün doğmadan önce, şekerleme zamanında, otobüste, kiliseye giderken, *missa*'da, saatlerden sonra, saatlerden önce, saatler arasında; ne zaman, nerede ve neyle yapabilirsem...

düm ve biraz daha yazdım, çıkıp gittim, biraz daha düşündüm ve geri döndüm ve biraz daha yazdım. Çoğu kişi bu çalışmayı yazıldığı şekilde okudu. Bir parça okuyup dışarı çıktılar, üstünde düşündüler, sonra tekrar geri geldiler.[5]

Hatırlamak...

Psikoloji en eski anlamında ruhun incelenmesi demektir. Son yüzyılda psikolojiye çok önemli ve değerli içgörüler katkıda bulundu ve bulunmaya da devam edecektir, ama tüm değerli çeşitleriyle birlikte insan doğasının çıkarılan haritası eksiksiz olmaktan uzaktır. Psikoloji bir asırdan daha genç değildir. Psikoloji binlerce yaşındadır. Psikolojik

bilgiye katkıda bulunan birçok soylu erkek ve kadının adları uygun bir şekilde onurlandırılır. Ama psikoloji böyle başlamadı. Kendisininkinden daha güçlü bir ses duyan ve kendini bu sesin kaynağını aramaya mecbur hisseden herkesle ve her şeyle başladı.

Bazıları çalışmamın "yeni ortaya çıkan bir alan" olduğunu söyledi. Gereken bütün saygıyla şunu söylemeliyim ki, yoğurmam için bana verilen çalışmanın özü çok eski geleneklerden gelmektedir. Bu tür çalışmalar "yeni ortaya çıkan" bir şey kategorisine rahatlıkla girmezler. Dünyanın her yanındaki her kuşaktan binlerce insan, çoğunlukla da "eğitimsiz," ama birçok bakımdan bilge olan yaşlılar, onun kesinlikli ve girift parametrelerine göz kulak olup korumuşlardır. Her zaman canlı ve gelişmeye açık olmuştur, çünkü onlar bizzat canlı ve gelişmeye açıktırlar ve çalışmanın belli biçim ve anlamlarını sadakatle korurlar.[6]

Bir uyarı...

Bireysel olgunlaşma meselesi bir görenek işidir. Belirli bir sırayla "şunu yap, sonra bunu" denemez. Her bireyin süreci *biriciktir* ve "bu on kolay adımı at, sonra her şey yoluna girecek" şeklinde kodlanamaz. Bu türden işler kolay değildir ve dahası herkese göre de değildir. Bir şifacı, analist, terapist ya da danışman arıyorsanız, öncelleri sağlam olan,

5. Küçük bir uyarı: Bireyleşme meselelerine yoğunlaşmak, yüksek düzeyde düşünce ve duygulara neden olabileceğinden, sadece bir fikir ve deneyim biriktiricisi olmakla yetinilmemeli, ama bunlardan anladıklarımızı gündelik hayata sokmayı sağlamak için de yeterince zaman ayırmaya özen gösterilmelidir. Benim gündelik uygulamalarım ve başkalarına öğrettiklerim esas olarak dünyadaki bir düşünürün uygulamalarıyla ve bu tür şeyleri kuşatan tüm karmaşıklıklarla ilgilidir. Nerede ve nasıl başlanıldığına bakmadan, düzenli bir uygulamaya mutlaka katılınmalıdır. Uygulamanın aşırı uzun olması gerekmez, ama mümkün olduğunca yoğun ve katıksız bir zaman ayırmalı ve elbette her gün yapılmalıdır.

6. "Sonsöz, İlaç Olarak Öykü"deki göndermeye bkz.

yapabiliriz diye ortaya çıktıkları şeyleri nasıl yapacaklarını gerçekten bilen bir disiplinden geldiklerinden emin olun. Güvendiğiniz dostlarınızdan, akrabalarınızdan, iş arkadaşlarınızdan öneri alın. Hangi öğretmeni seçerseniz seçin, ama gerek yöntemler bakımından gerekse ahlâki açıdan uygun bir şekilde eğitim gördüğünden emin olun.[7]

Şimdi hayat...

Zamanımın çoğunda yeraltında yazıyor ve çalışıyorum, ama... "bazen çıkıp bakma fırsatı da olur." Şu anda yıllardır yaşadığım gibi yaşamaya devam ediyorum... bile isteye içedönük, ama dünyada olmaya yürekten kendimi adayarak... Hem analist, şair ve yazar olarak çalışmayı sürdürüyorum hem de büyük geniş aileme bakıyorum. Toplumsal konularda konuşmaya devam ediyor; radyo konuşmaları yapmaktan, resim çizmekten, beste yapmaktan, çeviri yapmaktan, öğretmekten ve genç psikanalistleri eğitmeye yardımcı olmaktan vazgeçmiyorum. Çeşitli üniversitelerde konuk öğretim üyesi olarak edebiyat, yazı, psikoloji, destan-şiir, tefekkür hayatı ve diğer konularda dersler veriyorum.[8]

Bazen insanlar benim için son yıllardaki en unutulmaz olayın ne olduğunu soruyorlar. Çok şey sayabilirim, ama yüreğime tamamen işleyen bir olay, bu çalışma ilk kez yayımlandığında ailemdeki büyüklerin mutluluğuydu – onlar için bu kendilerinden birinin bugüne kadar basılmış ilk kitabıydı. Belli bir imge: Seksen dört yaşındaki babam bu kitabı ilk kez gördüğünde bozuk İngilizcesiyle bağırmıştı: "Bir kitap! Bir kitap! Gerçek bir kitap!" ve hemen oracıkta, bahçesinde eski ülkesinden eski bir *Csibraki* dansına başlamıştı.

Çalışma...

Bir *cantadora* ve iki kültürden gelen etnik bir kadın olarak insanların kültürel, psikolojik ve diğer bakımlardan çok farklı olduklarını bil*me*mem zor olurdu. Bu bilginin ışığında, bana öyle geliyor ki, herhangi bir yolun *biricik* yol olduğunu düşünmek de hata olurdu. Kendine özgü bu çalışma da, hakiki bir kadın psikolojisi üzerine bilinen ve bu konuda ihtiyaç duyulan şeylere bir katkı olarak sunulmuştur –bu, varolan *her* türden kadını ve onların yürüttükleri *her* türden hayatı içeren bir psikolojidir.

7. Organik yapıdan, yani bedenin fiziksel sistemlerinin birinin kötü işlemesinden kaynaklanan depresyonlar, maniler ve diğer sıkıntılar vardır. Organik kökenli sorunların bir doktor tarafından değerlendirilmesi gerekir.

8. Üniversitelerde, seminerlerde ve yüksekokullarda karşılaştığım gençler bu dünyayı sevmeye, öğrenmeye, yaratmaya, yardım etmeye can atıyorlar. Onlar gelecek oldukları için, geleceğin inanılmaz hazineler taşıdığı ortadadır.

Yirmi küsur yıllık uygulamalarım boyunca gerek kadınlar gerekse de erkeklere ilişkin gözlem ve deneyimlerim beni şu fikre götürdü: Hayattaki durumu, aşaması ya da makamı ne olursa olsun herkes –zaman zaman herkesin hayatını etkileyen kuvvetli rüzgârlara karşı– ağır ağır da olsa ilerlemek için psikolojik ve tinsel güç sahibi olmalıdır.

Güç; ne basamakları ya da dağı tırmandıktan *sonra*, ne de "onu becerdikten" *sonra* gelir –buradaki "o" herhangi bir şeyi temsil edebilir. Güçlenme için esas olan bir işte yeterince gayret göstermektir –*o işin hem öncesinde, hem esnasında hem de sonrasında*. Ruhun doğasına özen ve bağlılık göstermenin en özlü gücü temsil ettiğine inanıyorum.

Belli bir zamanda, amacı yok etmeye çalışarak ya da kişiyi önemli soruları unutmaya zorlayarak ruhu ve tini bir mezbaha haline getirmeye hazır çok şey vardır: Bunlar sadece "Bu durumun yapılabilirliği nedir?" değil, "Bu meselede ruh nerededir?" gibi sorular da içerir. İnsan, tinin gücü sayesinde hayatta ilerler, mevzi kazanır, adaletsizliği tersine çevirir ve rüzgârlara karşı durur.

Bu güçlenme ister sözlerle, dualarla, çeşitli türden tefekkürlerle, isterse başka araçlarla olsun bir tanrısallıktan, psişenin merkezinde yatan ancak psişenin bütününden de büyük olan bir yücelikten gelir. Bu tanrısallığa kolayca ulaşılabilir; ona bakılmalı ve beslenmelidir. Çeşitli adlandırmalarına aldırmadan, onun varoluşunun tartışılmaz bir psişik olgu olduğunu söyleyebiliriz.

Güçlükler ve zenginlik –sahici bir olgunlaşma içindeki bir kişinin bütün bunların özünde bulduğu şey budur ve o, kendisine doğru çabalayan kişiye gerek içeriden, gerekse dışarıdan görünür. Bunu biliriz, saygın ve derin bir hayatla fantazmagorik inançlara dayalı bir hayat arasında önemsenmeye değer bir fark vardır. "Hakiki eve" doğru giden bu yolculuk sırasında zaman zaman geldiğimiz yolu kaydetmek ya da ölçmek için geri dönebiliriz, ama sırf geri dönmek için dönmeyiz.

Genç bir kurdun eğitimi: Kaynakça

529
F34

Bu kaynakça (1) kadınlar ve psişe üzerine, en kolay ulaşılabilen çalışmalardan bir kısmını içermektedir. Bunları genellikle öğrencilerime ve hastalarıma öneriyorum.(2) Angelou, de Beauvoir, Brooks, de Castilleo, Cather, Chesler, Friedan, Harding, Jong, Jung, Hong Kingston, Morgan, Neruda, Neumann ve Qoyawayma dahil, şimdi klasik olan bu isimlerin birçoğu kadar antolojiler de 1970'lerin başlarına kadar geri giden *Kadın Psikolojisi* kurslarında "ruhun gıdası" olarak öğrencilerime okuduğum kaynaklardır. O zamanlar "kadın çalışmaları" sıkça karşılaşılan bir ifade değildi ve birçok insan böyle bir ihtiyacın neden ortaya çıktığına şaşırıyordu.

O zamandan beri kadınlar hakkında birçok çalışma çeşitli yayınevleri tarafından yayımlandı. Yirmi beş yıl önce bu çalışmalar teksirle çoğaltılarak dolaşıma sokulurdu ya da genellikle mali desteği olmayan, personeli yetersiz cesur yayıncılara, bizim "mayıs sineği basını" dediklerimize gönderilirdi. Bunlar ancak bir avuç önemli çalışma doğuracak kadar yaşar, doğdukları hızla da ölürlerdi. Bu son birkaç on yılda kazanılan mevzilere rağmen kadınların hayatlarıyla ilgili psişik ya da başka türlü çalışmaların tarihi hâlâ çok yenidir ve kusursuz olmaktan çok uzaktır. Her ne kadar dünyanın dört bir yanında kadınların hayatları üzerine ve daha önce tabu sayılan pek çok başka konuda gözleme daha fazla dayanan ve daha dürüst çalışmalar yayımlanıyor olsa da, yine de kadının kendisi ya da kültürüyle ilgili bir otorite olarak konuşmaya ve hem basım hem de dağıtım kanallarına ulaşmasına ilişkin hak ve ödevleri açısından yapılacak daha pek çok şey vardır.

Bir kaynakça, yorucu bir liste işlevi görsün diye hazırlanmaz. Bir kişiye ne düşüneceğini öğretmek niyetinde değildir, ama üzerinde düşünülecek, kişiyi mümkün olduğunca çok fikirle, böylece de seçimle ve şansla tanıştıracak zengin bir toplam vermeye çalışır. Geçmişle ve bu-

günle ilgili olduğu kadar gelecekle ilgili de açık görüler öneren kuşbakışı fikirler sunma amacını gözetir. Bu özel kaynakçada kadın yazarlara ağırlık verilmişse de, her iki cins de kendine yer bulmuştur. Bu çalışmalar genellikle mükemmel, tutkulu ve özgündür; birçoğu kültürlerarasıdır, hepsi çok boyutludur. Verilerle, kanaatlerle ve heyecanlarla doludur. Birkaçı artık olmayan bir zamanı, artık Kuzey Amerika olmayan bir yeri yansıtır ve bu bağlamda okunmalıdır. Karşılaştırma için, kanımca berbat olan iki üç çalışmayı da ekledim. Sizin adaylarınız benimkilerle aynı olmayabilirse de, okuduğunuzda onları tanıyacaksınız.

Yazarların alanları farklıdır. Çoğu konusunda uzmandır, öncüdür, bazıları put kırıcıdır, dışarlıklıdır, ana akımdandır, akademisyendir, bağımsızdır ya da çingene filozoftur. Burada birçok şair sunulmuştur, çünkü onlar psişik hayatın hayalcileri ve tarihçileridir. Birçok durumda onların gözlem ve içgörüleri o kadar önemli konulara değinmiştir ki, gerek doğruluk gerekse derinlik açısından akademik psikolojinin varsayımlarını geçmiştir. Her durumda, yazarların çoğu derin bir hayat yaşayarak sonuçlarına ulaşan ve bu yüzden çıkarımlarını özenle anlatan *las compañeras o los compañero*'lardır [yoldaşlar]. (3) Daha pek çok kıvılcım saçan isimler bulunmakla birlikte, burada iki yüzün üstünde isimden oluşan bir liste sunulmuştur.

Alegria, Claribel, *Woman of the River*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1989.

—. *Louisa In Realityland*. New York: Curbstone Press, 1989.

—. *Guerilla Poems of El Salvador*. New York: Curbstone Press, 1989.

Allen, Paula Gunn. *The Sacred Hoop: Recovering the Feminine in American Indian Traditions*. Boston: Beacon Press, 1986.

—. *Grandmothers of the Light: A Medicine Woman's Sourcebook*. Boston: Beacon Press, 1991.

—. *Shadow Country*. Los Angeles: University of California Press, 1982.

Allison, Dorothy. *Bastard Out of Carolina*. New York: Dutton, 1992.

Andelin, Helen B. *Fascinating Womanhood*. Santa Barbara, Calif.; Pacific Press, 1974.

Angelou, Maya. *I Shall Not Be Moved*. New York: Random House, 1990.

—. *All God's Children Need Traveling Shoes*. New York: Random House, 1986.

—. *I Know Why the Caged Bird Sings*. New York: Bantam, 1971.

Anzaldúa, Gloria, ve Moraga Cherrie, (yay. haz.) *This Bridge Called My Back*. New York: Kitchen Table/Women of Color Press, 1983.

Atiya Nayra. Khul-Khaal: *Five Egyptian Women Tell Their Stories*. Syracuse: Syracuse University Press, 1982.

Atwood, Margaret. *The Robber Bride*. New York: Nan A. Tales/Doubleday, 1993.

Avalon, Arthur. *Shakti and Shakta*. New York: Dover, 1978.

Barker, Rodney. *The Hiroshima Maidens: A Story of Courage*, Compassion and Survival. New York: Viking, 1985.

Bass, Ellen, ve Thornton, Louise, (yay. haz.) *I Never Told Anyone: Writings by Women Survivors of Child Sexual Abuse*. New York:. Harper & Row, 1983.

de Beauvoir, Simone. *Memoirs of a Dutiful Daughter*. Çev. James Kirkup. Cleveland:. World Publishing Co., 1959.

—. *The Second Sex*. New York: Knopf, 1974.

Bertherat, Thérése. *The Body Has Its Reasons*. Çev. Therese Bertherat ve Carol Bernstein. New York: Pantheon Books, 1977.

Bly, Robert. *Iron John: A Book About Men*. Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1990.

Boer, Charles. *The Homeric Hymns*. Dallas: Spring Publications, 1987.

Bolen, Jean Shinoda. *Ring of Power: The Abandoned Child, the Authoritarian Father, and the Disempowered Feminine*. San Fransisco: HarperCollins, 1992.

—. *Goddesses In Everywoman: A New Psychology of Women*. San Francisco: Harper & Row, 1984.

—. *The Tao of Psychology: Synchronicity and the Self*. San Francisco: Harper & Row, 1979.

Boston Women's Health Book Collective. *The New Our Bodies, Ourselves*. New York: Simon & Schuster, 1984. (yeni baskısına bak.)

Brooks, Gwendolyn. *Selected Poems*. New York: Harper & Row, 1984.
Brown, Rita Mae. *Rubyfruit Jungle*. Plainfield, Vt.: Daughters, Inc., 1973.
Browne, E. Susan; Connors, Debra; Stern, Nanci. *With the Power of Each Breath: A Disabled Woman's Anthology*. San Francisco: Cleis Press, 1985.
Budapest, Zsuzsanna E. *The Grandmother of Time*. San Francisco: Harper & Row, 1989.
Castellanos, Rosario. *The Selected Poems of Rosario Castellanos*. Çev. Magda Bogin. St. Paul, Minn.: Graywolf Press, 1988.
de Castillejo, Irene Claremont. *Knowing Woman: A Feminine Psychology*. Boston: Shambhala, 1973.
Castillo, Ana. *My Father Was A Toltec*. Novato, Calif.: West End Press, 1988.
—. *So Far From God*. New York: W. W. Norton, 1993.
Cather, Willa. *My Antonia*. Boston: Houghton Mifflin, 1988.
—. *Death Comes for the Archbishop*. New York: Vintage, 1971.
Chernin, Kim. *Obssession*. New York: Harper & Row, 1981.
Chesler, Phyllis. *Women and Madness*. Garden City, N.Y.: Doubleday, 1982.
Chicago, Judy. *The Dinner Party: A Symbol of Our Heritage*. Garden City, N.Y.: Anchor, 1979. 531
—. *Embroidering Our Heritage: The Dinner Party Needlework*. Garden City, N.Y.: Anchor, 1980.
—. *Through the Flower: My Struggle as a Woman Artist*. Garden City, N.Y.: Doubleday, 1975.
—. *The Birth Project*. Garden City, N.Y.: Doubleday, 1982.
Christ, Carol P. *Diving Deep and Surfacing: Women Writers on Spiritual Quest*. Boston: Beacon Press, 1980.
Coles, Robert. *The Spiritual Life of Children*. Boston: Houghton Mifflin, 1990.
Colette. *Collected Stories of Colette*. New York: Farrar, Straus, Giroux, 1983.
Cowan, Lyn. *Masochism: A Jungian View*. Dallas: Spring Publications, 1982.
Craig, Mary. *Spark from Heaven: The Mystery of the Madonna of Medjugorje*. Notre Dame, Ind.: Ave Maria Press, 1988.
Craighead, Meinrad. *The Mother's Songs: Images of God the Mother*. New York: Paulist Press, 1986.
Crow, Mary. *Woman Who Has Sprouted Wings*. Pittsburgh: Latin American Literary Review Press, 1988.
Curb, Rosemary, and Manahan, Nancy, ed. *Lesbian Nuns*. Tallahassee, Fla.: Naiad Press, 1985.
Daly, Mary. *Gynlecology*. Boston: Beacon Press, 1978.
—. "Caputi, Jane ile ortaklaşa" *Webster's First New Intergalactic Wickedary of the English Language*. Boston: Beacon Press, 1987.
Derricotte, Toi. *Natural Birth: Poems*. Freedon, Calif.: Crossing Press, 1983.
Dickinson, Emily. *The Complete Poems of Emily Dickinson*. Boston: Little, Brown, 1890.
Doniger, Wendy. *Women, Androgynes, and Other Mythical Beasts*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
Drake, William. *The First Wave: Women Poets in America*. New York: Macmillan, 1987.
Easaran, Eknath, çev. *The Bhagavad Gita*. Berkeley: Nilgiri Press, 1985.
Eisler, Riane. *The Chalice and the Blade*. San Fransisco: Harper & Row, 1987.
Ellis, Normandi. *Osiris Awakening: A New Translation of the Egyptian Book of the Dead*. Grand Rapids, Mich.: Phanes Press, 1988.
Erdrich, Louise. *Love Medicine*. New York: Bantam, 1984.
Fenelon, Fania. *Playing for Time*. Çev. Judith Landry. New York: Atheneum, 1977.
Fisher, M.F.K. *Sister Age*. New York: Knopf, 1983.
Forche, Carolyn. *The Country Between Us*. New York: Harper & Row, 1982.
—. *Angel of History*. New York: HarperCollins, 1994.
Foucault, Michel. *Madness and Civilisation*. Çev. R. Howard. New York: Pantheon, 1955.
—. *History of Sexuality*. Çev. Robert Hurley. New York: Pantheon, 1978.
Fox, Matthew. *Original Blessing*. Santa Fe: Bear and Company, 1983.
Friedan Betty. *The Feminine Mystique*. New York: Norton, 1963.

Friedman, Lenore. *Meetings with Remarkable Women: Buddhist Teachers in America*. Boston: Shambhala Publications, 1987.
Friedman, Myra. *Buried Alive: Biography of Janis Joplin*. New York: Morrow, 1973.
Galland, China. *Longing for Darkness: Tara and the Black Madonna: A Ten Years Journey*. New York: Viking, 1990.
Gaspar De Alba, Alicia; Herrera-Sobek, Maria; Martinez, Demetria. *Three Times a Woman*. Tempe, Ariz.: Bilingual Review Press, 1989.
Gilbert, Sandra, and Gubar, Susan. *The Madwoman in the Attic*. New Haven: Yale University Press, 1979.
Gilligan, Carol. *In a Different Voice*. Cambridge: Harvard University Press, 1982.
Gimbutas, Marija. *The Goddesses and the Gods of Old Europe: Myths and Cult Images*. Berkeley ve Los Angeles: University of California Press, 1982.
Goldberg, Natalie. *Writing Down the Bones: Freeing the Writer Within*. Boston: Shambhala, 1986.
—. *Long Quiet Highway*. New York: Bantam Books, 1993.
532 Golden, Renny, ve Mc Connell, Michael. *Sanctuary: The New Underground Railroad*. New York: Orbis Books, 1986.
Goldenburg, Naomi R. *Changing of the Gods: Feminsm and the End of Traditional Religions*. Boston: Beacon Press, 1979.
Grahn, Judy. *Another Mother Tongue*. Boston: Beacon Press, 1984.
Guggenbühl-Craig, Adolph. *Power in the Helping Professions*. Dallas: Spring Publications, 1971.
Hall, Nor. *The Moon and the Virgin: Reflections on the Archetipal Feminine*. New York: Harper & Row, 1980.
Harding, M. Esther. *Woman's Mysteries, Ancient and Modern*. New York: Putnam, 1971.
Harris, Jean ve Alexander, Shana. *Marking Time: Letters from Jean Harris to Shana Alexander*. New York: Scribner, 1971.
Heilbrun, Carolyn G. *Writing a Woman's Life*. New York: Ballantine, 1989.
Herrera, Hayden. *Frida: A Biography of Frida Kahlo*. New York: Harper & Row, 1983.
Hillman, James. *Inter-Views: Conversation with Lauro Pozzo*. New York: Harper & Row, 1983.
Hoff, Benjamin. *The Singing Creek Where the Willows Grow: The Rediscovered Diary of Opal Whitely*. New York: Ticknor & Fields, 1986.
Hollander, Nicole. *Tales From the Planet Sylvia*. New York: St. Martin's, 1990.
Hull, Gloria T.; Scott, Patricia Bell; Smith, Barbara, ed. *All the Women Are White, All the Blacks Are Men, But Some of Us Are Brave*. New York: Feminist Press, 1982.
Ibarruri, Dolores. *They Shall Not Pass: The Autobiography of La Passionaria*. New York: International Publishers, 1976.
Iglehart, Hallie. *Womanspirit: A Guide to Women's Wisdom*. New York: Harper & Row, 1983.
Jong, Erica. *Fear of Flying*. New York: New American Library, 1974.
— *Becoming Light: Poems, New and Selected*. New York: HarperCollins, 1991.
Jung, C. G. *Collected Works of C. G. Jung*. Çev. R. F. C. Hull. Princeton: Princeton University Press, 1972.
— (yay. haz.) *Man and His Symbols*. Garden City, N. Y.: Doubleday, 1964.
Kalff, Dora. *Sandplay: A Psychotherapeutic Approach to the Psyche*. Santa Monica: Sigo, 1980.
Keen, Sam. *The Faces of the Enemy: Reflections of the Hostile Imagination*. Ann Page'in fotoğraflarıyla. San Francisco: Harper & Row, 1986.
Kérenyi, C. *Zeus and Hera*. Çev. C. Holme. Princeton: Princeton Univesity Press, 1975.
— *Eleusis: Archetipal Image of Mother and Daughter*. New York: Schocken Books, 1977.
King, Florence. *Southern Ladies and Gentlemen*. New York: Stein & Day, 1975.
Kingston, Maxine Hong. *The Woman Warrior: Memoirs of a Girlhood Among Ghosts*. New York: Knopf, 1976.
Kinkaid, Jamaica. *At the Bottom of the River*. New York: Plume, 1978.
Kinnell, Galway. *The Book of Nightmares*. London: Omphalos and J-Jay Press, 1978.
Klepfisz, Irena. *Dreams of an Insomniac: Jewish Feminist Essays, Speeches and Diatribes*.

Portland, Ore.: The Eight Mountain Press, 1990.
Kolbenschlag, Madonna. *Kiss Sleeping Beauty Goodbye: Breaking the Spell of Feminine Myths and Models*. New York: Doubleday, 1979.
Krysl, Marilyn. *Midwife and Other Poems on Caring*. New York: National League for Nursing, 1989.
Kumin, Maxine. *Our Ground Time Here Will Be Brief*. New York: Penguin, 1982.
Laing, R. D. *Knots*. New York: Vintage, 1970.
Le Sueur, Meridel. *Ripening: Selected Work, 1927-1980*. Old Westbury, N. Y.: Feminist Press, 1982.
Leonard, Linda S. *The Wounded Woman*. Boulder, Colo.: Shambhala, 1983.
Lindbergh, Anne Morrow. *The Gift from the Sea*. New York: Pantheon, 1955.
Lippard, Lucy. *From the Center: Feminist Essays in Women's Art*. New York: E. P. Dutton, 1976.
Lisle, Laurie. *Portrait of an Artist: A Biography of Georgia O'Keeffe*. New York: Seaview, 1980.
López-Pedraza, Rafael. *Cultural Anxiety*. İsviçre: Daimon Verlag, 1990.
Lorde, Audre. *Sister Outsider: Essays and Speeches*. Freedon, California:. Crossing Press, 1984.
Luke, Helen M. *The Way of Women, Ancient and Modern*. Three Rivers, Mich.: Apple Farm, 1975.
Machado, Antonio. *Times Alone*. (Çev.) Robert Bly. Middletown, Conn.: Wesleyan University Press, 1983.
Matsui, Yayori. *Women's Asia*. Londra: Zed Books, 1987.
Matthews, Ferguson Gwyneth. *Voices From the Shadows: Women with Disabilities Speak Out*. Toronto: Women's Educational Press, 1983.
McNeely, Deldon Anne. *Animus Aeternus: Exploring the Inner Masculine*. Toronto: Inner City, 1991.
Mead, Margaret. *Blackberry Winter*. New York: Morrow, 1972.
Metzger, Deena. *Tree*. Berkeley: Wingbow Press, 1983.
— *The Woman Who Slept with Men to Take the War Out of Them*. Berkeley: Wingbow Press, 1983.
Millay, Edna St. Vincent. *Collected Poems*. Ed. Norma Millay. New York: Harper & Row, 1917.
Masson, Jeffrey. *The Assault on Truth: Freud's Suppression of the Seduction Theory*. New York: Farrar, Straus, Giroux, 1983.
Miller, Alice. *Thou Shalt Not Be Aware*. Çev. Hildegard Hannum ve Hunter Hannum. New York: Farrar, Straus, Giroux, 1984.
— *For Your Own Good: Hidden Cruelty in Childrearing and the Roots of Violence*. (Çev.) Hildegard Hannum ve Hunter Hannum. New York: Farrar, Straus, Giroux, 1983.
— *Drama of the Gifted Child*. (Çev.) Ruth Ward. New York: Basic Books, 1981.
Morgan, Robin. *Sisterhood Is Powerful*. New York: Vintage, 1970.
Mulford, Wendy, (yay .haz.) *Love Poems by Women*. New York: Fawcett/Columbine, 1990.
Neruda, Pablo. *Residence on Earth*. New York: New Directions, 1973.
Neumann, Erich. *The Great Mother*. Princeton: Princeton University Press, 1963.
Nin, Anais. *Delta of Venus: Erotica*. New York: Harcourt, Brace, Jovanovich, 1977.
Olds, Sharon. *The Gold Cell*. New York: Knopf, 1989.
Olsen, Tillie. *Silences*. New York: Delacorte, 1979.
Orbach, Susie. *Fat Is a Feminine Issue*. New York: Paddington Press, 1978.
Pagels, Elanie. *The Gnostic Gospels*. New York: Random House, 1979.
Partnoy, Alicia, (yay. haz.) *You Can't Drown the Fire: Latin American Women Writing In Exile*. San Francisco: Cleis Press, 1988.
Perera, Silvia Brinton. *Descent to the Goddess*. Toronto: Inner City, 1988.
Piaf, Edith. *My Life*. Londra: Owen, 1990.
Piercy, Marge. *Circles on the Water*. New York: Knopf, 1982.
— ed. *Early Ripening: American Women's Poetry Now*. Londra: Pandora, 1987.
— *The Moon Is Always Female*. New York: Random House, 1980.

— *Woman on the Edge of Time*. New York: Knopf, 1976.
Pogrebin, Letty Cottin. *Among Friends*. New York: McGraw-Hill, 1987.
Prager, Emily. *A Visit from the Footbinder and Other Stories*. New York: Simon & Schuster, 1982.
Qoyawayma, Polingaysi (Beyaz, Elizabeth Q.) *No Turning Back: A Hopi Indian Woman's Struggle to Live In Two Worlds*. Vada F. Carlson'a anlatıldığı şekliyle. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1964.
Raine, Kathleen. *Selected Poems*. Great Barrington, Mass.: Lindisfarne, 1988.
Rich, Adrienne. *The Fact of a Doorframe*. New York: Norton, 1984.
— *Diving Into the Wreck*. New York: Norton, 1973.
— *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. New York: Norton, 1976.
Robinson, James M., (yay. haz.) *The Nag Hammadi Library in English*. San Francisco: Harper & Row, 1977.
Rosen, Marjorie. *Popcorn Venus: Women, Movies and the American Dream*. New York: Coward, McCann, Geoghegan, 1973.
534 Samuels, A.; Shorter, B.; Plaut, F. *A Critical Dictionary of Jungian Analysis*. Londra/New York: Routledge & Kegan Paul, 1986.
Sanday, Peggy Reeves. *Female Power and Male Dominance: On the Origins of Sexual Inequalities*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
Savage, Judith. *Mourning Unlived Lives*. Wilamette, Ill.: Chiron, 1989.
Sexton, Anne. *The Complete Poems*. Boston: Houghton Mifflin, 1981.
— *No Evil Star*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1985.
Shange, Ntozake. *Nappy Edges*. New York: St. Martin's, 1972.
— *A Daughter's Geography*. New York: St. Martin's, 1972.
— *for colored girls who have considered suicide when the rainbow is enuf: a choreopoem*. New York: Macmillan, 1977.
Sheehy, Gail. *Passages*. New York: E. P. Dutton, 1974.
Shikibu, Izumi ve Komachi Onono. *The Ink Dark Moon, Love Poems, Women of the Ancient Court of Japan*. (Çev.) Mariko Aratani ile birlikte Jane Hirschfield. New York: Scribner, 1988.
Silko, Leslie Marmon. *Storyteller*. New York: Seaver Press, 1981.
— *Ceremony*. New York: Penguin, 1977.
Simon, Jean-Marie. *Guatemala: Eternal Spring, Eternal Tyranny*. Londra: Norton, 1987.
Singer, June. *The Boundaries of the Soul: The Practice of Jung's Psychology*. Garden City, N. Y.: Doubleday, 1972.
Spretnak, Charlene. *Lost Goddesses of Early Greece*. Boston: Beacon Press, 1981.
— ed. *The Politics of Women's Spirituality*. Garden City, N. Y.: Doubleday, 1982.
Starhawk. *Truth or Dare*. New York: Harper & Row, 1979.
Stein, Leon. *The Triangle Fire*. Philadelphia: Lippincott, 1962.
Steinem, Gloria. *The Revolution from Within*. Boston: Little, Brown, 1992.
— *Outrageous Acts and Everyday Rebellions*. New York: Holt, Rineharth, Winston, 1983.
Stone, Merlin. *When God Was a Woman*. New York: Dial Press, 1976.
— *Ancient Mirrors of Womanhood*. Boston: Beacon Press, 1984.
Swenson, May. *Cage of Spines*. New York: Rhinehart, 1958.
Tannen, Deborah. *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. New York: Morrow, 1990.
Teish, Louisa. *Jambalaya*. San Francisco: Harper & Row, 1985.
Tuchman, Barbara. *A Distant Mirror*. New York: Knopf, 1978.
Tzu, Lao. *Tao Te Ching*. (Çev.) Stephen Mitchel. San Francisco: Harper & Row, 1988.
von Franz, M. L. *The Feminine In Farytales*. Dallas: Spring Publications, 1972.
Waldman, Anne. *Fast-Speaking Woman and Other Chants*. San Francisco: City Lights, 1975.
Walker, Alice. *The Color Purple*. New York: Washington Square Press, 1982.
— *Good Night Willie Lee: I'll See You In the Morning*. New York: Dial Press, 1979.
— *Her Blue Body: Everything We Know. Earthling Poems*. San Diego: Harcourt, Brace, Jovanovich, 1991.
— *In Search of Our Mother's Gardens*. New York: Harcourt, Brace, Jovanovich, 1983.

Walker, Barbara G. *The Woman's Encyclopedia of Myths and Secrets*. San Francisco: Harper & Row, 1983.
— *The Woman's Dictionary of Symbols and Sacred Objects*. San Francisco: Harper & Row, 1988.
— *The Crone*. San Francisco: Harper & Row, 1985.
Walker, Lenore. *The Battered Woman*. New York: Harper & Row, 1980.
Warner, Marina. *Alone of All Her Sex: The Myth and Cult of the Virgin Mary*. New York: Knopf, 1976.
Watson, Celia. *Night Feet*. New York: The Smith, 1981.
White, Steve F. *Poets of Nicaragua*. Greensboro: Unicorn Press, 1982.
Whitman, Walt. *Leaves of Grass*. New York: Norton, 1968.
Wickes, Frances. *The Inner World of Childhood*. New York: Farrar, Straus, Giroux, 1927.
Williams, Terry Tempest. *Refuge*. New York: Pantheon, 1991.
Wilmer, Harry. *Practical Jung: Nus and Bolts of Jungian Psychotherapy*. Wilamette, Ill.: Chiron, 1987.
Wilson, Colin. *The Outsider*. Boston: Houghton Mifflin, 1956.
Wolkstein, Diane ve Kramer, Samuel Noah. *Inanna: Queen of Heaven and Earth*. San Francisco: Harper & Row, 1983.
Wollstonecraft, Mary. *A Vindication of the Rights of Women*. 1972 yeniden basımı. New York: W. W. Norton, 1967.
Woodman, Marion. *Addiction to Perfection*. Toronto: Inner City, 1988.
Woolf, Virginia. *A Room of One's Own*. New York: Harcourt, Brace, 1929.
Yolen, Jane. *Sleeping Ugly*. New York: Coward, McCann & Geoghegan, 1981.
Wynne, Patrice. *The Womanspirit Sourcebook*. San Francisco: Harper & Row, 1988.
Zipes, Jack. *The Brothers Grimm*. New York: Routledge, Chapman and Hall, 1988.

1. Bu kaynakça içgüdüsel doğanın gelişimine genel bir bakış açısı sunmak üzere geliştirilmiştir. Kadınların başka meseleleri için bu çekirdek kaynakçanın varyasyonlarını kullanıyorum. Bu kaynakçadaki bazı malzemeler başka kitaplarda (özellikle de kadınlar tarafından kadın meseleleri ile ilgili olarak yazılanlarda) tekrar tekrar karşınıza çıkacaktır. Çokça alıntılanan bu çalışmalar bir tür biblio-mantra haline gelmiştir ve esas olarak artık yaşamayan, ama yapıtları bir şekilde yaşamaya devam eden kadınların seçimleridir.
2. Her iki cinsin ya da herhangi bir okulun gözlemlerini ya da kuramlarını değerlendirmeye karşı değilsem de, çoğu malzemeyi okumak için fazla zaman ayırmaya değmez, çünkü sindirimi zordur. Bu demektir ki, özü alınmış, yalnızca kabukları kalmıştır –atsız, müziksiz, halkasız, binicisiz bir atlıkarıncaya benzer.
Yapıt derlemeleri hepten başka bir meseledir. Bu da, "Bu doğru mudur? Yararlı mıdır? Konuyla da ilgili midir? Tek bakış açısı mıdır?" diye sormadan işitilen, okunan ya da söylenen bir şeyi yinelemek demektir. Ortada bunun gibi birçok çalışma vardır. Bu bana bir ailenin gümüş madeninin sonraki kuşaklara miras kalmasını hatırlatıyor. Bazı madenler işletilmiş ve bitmiştir, elde tutmaya değmez. Bazıları umutsuz vakadır; daha işin başında muhafaza etmeye değecek kadar maden filizi asla üretilemez.
Üçüncü süprüntü de sulandırılmış çalışmalardır. Sulandırılmış çalışma, özgün ve güçlü bir çalışmanın soluk bir kopyasıdır. Sulandırılmış çalışmada esas yapıtın özgün niyetini, anlamını ve ilacını okura aşılama ve iletme yeteneği azalır, dağılır ve çarpılır. Elinizden geldiğince, yaşamış, bir yere toplamış, çözümlemiş, sevmekle kalmayıp ona kendini feda da etmiş olan kişilerin ilk elden yapıtlarını okuyun. Gördüğümüz şekliyle vahşi doğayı yeniden elde etmenin bir yolu da ayırt etme yeteneğini yeniden kurmaktır. Bu sadece zaten aklımızda olan şeyler için değil, aklımıza soktuklarımız için de geçerli olmalıdır.
3. Genellikle şöyle bir yol izliyorum: Öğrencilerimden bu listeden bir kerede üç kitap seçmelerini ve bunları bir bulmaca ya da bilmece gibi ele almalarını istiyorum. Sonra, hangisini seçerlerse seçsinler Kant, Kierkegaard, Mencken vb'den söylemler ekliyorum. Bunlar nasıl bir araya gelirler? Birbirlerine ne verebilirler? Karşılaştırın, neler olduğunu görün. Bazı bileşimler bomba malzemeleri gibidir. Bazıları ise tohum stokları yaratır.

TEŞEKKÜR

Kadınların içgüdüsel doğası üzerine olan bu çalışma âlâsından bir yirmi beş yılın ürünüdür. Bu süre içinde hayatıma birçok insan girdi. Bunların birçoğu da cesaretlendirici ve usta tanıklardır. Benim geleneklerimde insanlara teşekkür etme zamanı geldiğinde bunu yapmak genellikle günler alır; bunun nedeni cenazelerden düğünlere kadar kutlamalarımızın çoğunun en az üç gün sürmesidir, çünkü ilk gün gülmeye ve ağlamaya ayrılmalıdır, ikinci gün kavgaya ve ağlamaya harcanmalıdır ve üçüncü gün toparlanmayla geçirilmelidir, sonra da bol bol şarkı söylenip dans edilir. Öyleyse, hayatımdaki hâlâ şarkı söyleyip dans eden tüm insanlara:

Bogie, kocam ve sevgilim, düzeltmelere yardım etti, elyazmasını yeniden... tekrar tekrar daktilo etmeme yardım edebilmek için stenografi makinesini kullanmayı öğrendi. *Tiaja*, çağırmadan geldi, idari işleri gördü, bakkal alışverişlerimi yaptı, beni güldürdü, beni yetişkin bir kızım aynı zamanda bir kız kardeş olduğuna daha fazla inandırdı. Özellikle de, ayak izleri bıraktıkları için gerek hâlâ yaşayan, gerekse de ruhları göçmüş olan *akrabalarıma, ailelerime, kabileme, büyüklerime.*

Kadirşinas menajerim *Ned Leavitt*, dünyalar arasında bağlar kurmakta ustadır. *Ginny Faber*, Ballantine'deki editörüm, bu kitabın doğumu sırasında mükemmel bir yapıt dünyaya getirdi, küçük vahşi bir bebek, *Susannah.*

Tami Simon, ses yapımcısı, sanatçı ve ışıl ışıl yanan bir esinleyici, bildiklerimi istediği için. *Devon Christensen*, ayrıntı ustası ve dümendeki saat tutucu. İşe göz kulak oldukları ve bu çalışmaya zaman ayırabilmem için verdikleri sonsuz destekten dolayı *onlara ve herkesin alter-egosu Ördek dahil, Sounds True'daki tüm güzel insanlara.*

Sislerin arasından tam zamanında çıkagelen *Lucy ve Virginia*. Bu iki lütfu benimle paylaştığı için, kendi başına bir armağan olan *Spence*'e minnettarlıklarımla. Çağrıyı işiten ve doğru zamanda gelmek amacıyla engebeli araziyi aşıp gelen *n.o.n.a. kız.* Harika bir *traductor especial* olduğu için *Juan Manuel*, m'hijo.

Kadın olarak hayatları bana esin ve içgörü kazandıran *üç yetişkin kızım.* Yıllarca böylesine bir genişlik ve derinlik gösteren, aynı zamanda gölgenin tonlarını, ışığın birçok niteliğini gözlerimin önüne seren *hastalarım.* Baştan itibaren yazdıklarımla ilgilenen *Yancey Stockwell* ve *Mary Kouri.* Ömür boyu süren sevgisi için *Craig M.* Bana bir halkanın içinde üç kez nasıl dönüleceğini anımsatan huysuz ve yaşlı arkadaşım *Jean Carlson.* Son bir armağan bırakan, merhum *Jan Vanderburgh.* Başka insanların sevincinden psişik destek sağlayan cömert *Betsy Wolcott.* Gelecekte nelerin mümkün olabileceğini söylediği için *Nancy Pilzner Dougherty.* Yirmi beş yıl önce gece geç vakitlere kadar öykü ürettikleri için Oregon'dan Kate Furler ve Alaska Kotzebue'den *Mona Angniq McElderry.* Psişik ailemin yaşlılarından, Hindu Jungcu analist *Arwind Vasavada.* Ayakları buz patenine pek yakışmayan Güneyli opera kadınını sevdiği için *Steve Sanfield.*

Ruh-hırsızı gevezelikleri bertaraf edip dosdoğru konuşan yetenekli sanatçı ve ruh dostu *Lee Lawson.* Bana silinmezdeki [ineffable] *ef*'i hatırlattığı için şair ve yazar *Normandi Ellis.* Salt hayatım boyunca canlı kaldığı için *Jean Yancey.* Yetenekli ve basiretli mürekkep-kız kardeşlerim oldukları için *Fran Lees, Staci Wertz Hobbit* ve *Joan Jacobs.* Bu yıllar boyunca süren sevgi ve destekleri için *Joann Hildebrand, Connie Brown, Bob Brown,* Critter Control'dan *Tom Manning*, Denver'daki Jung Cemiyeti'nin başkanı *Eleanor Alden*, Kayalık Dağlarının Kadın Atlısı *Anne Cole. La Foret'in özgün vahşi kadınları* –başından beri oradaydınız.

Dostlukları ve büyük cömertlikleri için *erkek ve kadın kız kardeş griotlarım, cantadoras, y cuentistas y mesemondók, öykü anlatıcıları, folklor araştırmacıları, çevirmenler*: Macar Çingene düşünür *Nagyhovi Maier.* Maya yorumcusu *Roberta Macha. La Pat: Patricia Dubrava Kuening*, şair ve çeviri uzmanı. Karanlıkta kalmış ilginç olguları sundukları için *Yerli Amerikalı kadın ve erkekler, CIS'teki Bilim Kurgu, Yahudi, Hıristiyan, Müslüman ve Pagan forumları.* Nahuatl y Aztecas üzerine uzman *Maria de los Angeles Zenaida Gonzalez de Salazar.* Afrikalı-Amerikalı folklorunda uzman ve griot *Opalanga.* Macar uzmanlar *Nagyneni Liz Hornyak, Mary Pinkola, Joseph Pinkola* ve *Roelf Sluman.* Japon kültüründe uzman *Makoto Nomura.* Folklor (özellikle Yahudi) araştırmacısı, uluslararası öykü anlatıcı *Cherie Karo Schwartz.* Cesur bir anlatıcı olduğu için *J. J. Jerome.* Orada oldukları ve sağlam durdukları için Pattern Research'ten *Patricia J. Wagner* ve *Leif Smith.* Dosyalarına cömertçe baktığı için Denver Doğa Tarihi Müzesi'nden emekli sergi tasarımcısı *Arminta Neal.* Uvallama

köyü mektupyazıcısı *La Chupatinta: Pedra Abacadaba*. Kültürlerarası çöpçatan *Tiaja Karenina*. Kutsamaları için Alaska gezgini, kız kardeş *Reina Pennington*. Bana öyküler bağışlayan, öyküler eken, tinsel ya da ailevi mirasları olarak bana öyküler bırakan, karşılığında benim öykü armağanlarımı alan, onlara benim yaptığım gibi, kendi çocukları gibi göz kulak olan *hayatımın tüm öykü anlatıcıları*.

Latin mistiklerini çevirdiği ve bana Kayalık Dağlar Kadın Enstitüsü'nden söz ettiği için *Nancy Mirabella*. Las Brujas projesi üzerine bazı çalışmalar yapmam için bana 1990-1991'de Ortak Öğretim Üyeliği bahşettiği için, *Cheryl Bezio-Gorham* ve oradaki sanatçı arkadaşlarımın desteği için *Kayalık Dağlar Kadın Enstitüsü*: ressam *Patti Leota Genack*, fotoğrafçı *Vicky Finch*, yazar *Karen Zidwick*, koreograf *Hannah Kahn*, yazar *Carole McKelvey*, ressam *Dee Farnsworth*. *Kurtlarla Koşan Kadınlar*'ın yayıncısını bulduğu hafta beni Sierra Madres'te ders vermeye götürdüğü için usta dokumacı *Charlotte Kelly* ve *Kadınlar İttifakı*. Böylesine etkileyici kadın eylemci-şifacı-sanatçılarla tanışmak bir nimetti, onlar o hafta boyunca açık denize açılan bir kıza eşlik eden anneler gibi etrafımı sardılar. Performans sanatçısı *Ruth Zaporah*, film yapımcısı *Vivienne Verdon-Roe*, komedyen *Fran Peavey*, Gökkuşağı Koalisyonu'nun eşbaşkanı *Ying Lee Kelley*, Yahudi öykü anlatıcı *Naomi Newman*, caz şarkıcısı ve anlatıcı *Rhiannon*, Budist sanatçı *Colleen Kelley*, yazar ve davulcu *Adele Getty*, Yerli Amerikalı ayinci *Kyos Featherdancing*, Afrikalı-Amerikalı şarkıcı *Rachel Bagby*, zarif dansçı *Jalala Bonheim*, Yerli Amerikalı anlatıcı ve öğretmen *Norma Cordell*, davul yapımcısı ve müzisyen *Tynowyn*, yazar ve savaşçı *Deena Metzger*, davulkadın *Barbara Borden*, ip ayıklayıcısı *Kay Tift*, dokuma dizgecisi *Margaret Pavel*, "ses" *Gail Benevenuta*, arka sıradaki dokumacılardan biri olan *Rosemary Le Page*, beslenme sanatçısı *Pat Enochs*, *M'hijas, mis lobitas*, siz enikler kim olduğunuzu biliyorsunuz. Ve son olarak adını anmayacağımız bağıran kadın.

Açık ve cesur bir *madre del alma* olduğu için, birçok örnek sunduğu için ve bana Valerie'yi verdiği için *Jean Shinoda*. Bana zaman ve Ned'i verdiği için yazar ve göçebe *Valerie Andrews*. Bengal kadınları konusunda beni vecde sokan *Manisha Roy*. İlk zamanlardaki destekleri için *Bill Harless, Glen Carlson, Jeff Raff, Don Williams, Lyn Cowan, Jose Arguelles*. Hem şiiri hem de şairleri gözeten ve koruyan *IRSJA ve IAAP'den* yetenekli *Jungcu meslektaşlarım*. Öğrenme konusundaki heyecanları ve asıl hedeflerine doğru tutkuyla yollarına devam ettikleri için *IRSLA adayları*, geçmişteki ve bugünkü *eğitimdeki-analistler*, *Colorado C. G. Jung Merkezi'nden meslektaşlarım*.

Kulaklarıma cesaret fısıldamaya devam eden, Tattered Cover'daki kutsal işçi *Molly Moyer* ve raflarını hep beklediğim kültürlerarası kitaplarla dolduran Denver'in üç büyük kitapçı anası: *Kasha Songer* (The Book Garden), *Clara Villarosa* (The Hue-Man Experience Bookstore), *Joyce Meskis* (The Tattered Cover). Destekleri ve anlamı olan sözcüklere gösterdikleri özen için yazarlar *Mark Graham* ve *Stephen White*, *Hannah Green*, *The Open Door Bookstore'daki ahali*, *Poets of the Open Range üyeleri ve Naropa Enstitüsü'ndeki şairler*. Yürekleriyle yaratmama izin veren *şair kız ve erkek kardeşler*.

"Kaybolan" bütün bir yazıyı bilgisayardan geri kurtardığı için CW Elektronik'teki Macintosh uzmanı *Mike Wesley* ve defalarca SE30'umu ölümden döndüren teknik servis ustası *Lonnie Wright*. Benimle kadınlar ve kurtlar konusunda konuşmak için gece yarısı kalkıp bilgisayarlarını açtıkları için *dünyanın her yanındaki* (Japonya, Meksika, Fransa, Birleşik Devletler, Birleşik Krallık) *litforum yazarları ve bilgisayar ustaları*.

Benim en esaslı öğretmenlerim: *Tüm kitapçılar*, insanlığın iç çekişleri, üzüntüleri, umutları ve mutluluklarının hepsiyle dolu olan hazine odalarının bekçileri, büyük bir minnettarlıkla; istek ne kadar belirsiz olursa olsun her zaman yardımcı oldunuz, her zaman akıllıydınız.

On dokuz yaşındayken şair olduğumu söylediğimde bana gülmeyen *Georgia O'Keeffe*. Meselenin çimen kökleri olduğunu söyleyen *Dorothy Day*. Bir yazarın dediği gibi "karalar içindeki çılgın kadınlar," hayalperest rahibeler için: *Kutsal Haç Kızkardeşleri*, özellikle *Sr. John Michela, Sr. Mary Edith, Sr. Francis Loyola, Sr. John Joseph, Sr. Mary Madeleva* ve *Sr. Maria Isobela* y *Sr. Maria Conception*. Bana kadifenin en üst kıvrımındaki beyaz çizgiyi görmeyi öğreten *Bettina Steinke*. On sözcüklük bir yanıt yazarak beni yirmi yıl besleyen "*Sixties*'in editörü. Jungcu olan olmayan birçok psikoloji öğretmenim, örnek olsun diye sanatçı olarak *Toni Wolff, Harry Wilmer, James Hilman*, özellikle de *Carl Gustave Jung*; onun çalışmalarını, hem yapıtlarına giden hem de uzaklaşan bir sıçrama tahtası olarak kullandım. Jung'un yapıtlarından yoğun bir şekilde etkilendim, çünkü bir sanatçı hayatını benimsedi ve

yaşadı, yonttu, yazdı, ciltlerce kitap okudu, mezarlara girdi, nehirlerde kürek çekti; bir sanatçının hayatıdır bu.

Canlılıkları ve coşkuları için *Colorado Council on the Arts and Humanitiess, Artist in Residence Program* ve *Young Audiences*, özellikle sanatçı-yöneticiler *Daniel Salazar, Patty Ortiz* ve *Maryo Ewell*. İki s, sıcaklık ve saçmalık ile iki k, kibarlık ve kültür için *The Bloomsbury Review*'un yayıncısı ve baş editörü *Tom Auer* ve editör ve yayın yardımcısı *Marilyn Auer*. Çalışmamı ilk kez yayımlayan ve devam etmem için bana tin-nakli yapanlara: *Tom DeMers, Joe Richey, Anne Richey, Joan Silva, David Chorlton, Antonia Martinez, Ivan Suvanjieff, Allison St. Claire, Andrei Codrescu, Jose Armijo, Saltillo Armillo, James Taylor III* ve *Patricia Calhoun* (Gilpin Kentinin Vahşi Kadın'ı). Tanıklık eden şairlere: *Dana Pattillo, Charlie Mehrhoff, Ed Ward*, ve *üç Maria: Maria Estevez, Maria Ignacio, Maria Reyes Marquez*.

Yazı yazdığım gözde kafelerden biri olan Reivers'deki *tüm hobitler, goblinler, zehirli mantarlar ve mançkinler*. Özellikle sürekli yardımları ve ısrarlı fikirleri olmasa bu kitabın yazılamayacağı *ağaçevin çocukları*. Yaşadığım küçük Colorado ve Wyoming köyleri, dünya-
 nın tüm köşelerinden öyküler alıp gelen *komşularım, arkadaşlarım* ve *kadın ve erkek hizmetliler*. Kocamın annesi ve babası *Lois ve Charlie*, ona öyle güzel ve derin bir sevgi vermişler ki, o bununla dolu ve bu sevgiyi bana ve ailemize saçıyor.

Son olarak, ormandaki *çok yaşlı "mesaj ağacı"*na, çocukken ona yazardım. Geçenin kim olduğunu görmek için hepsi de telaşla yola seyirten *temiz toprağın kokusuna, durgun suyun sesine, doğanın ruhlarına. Benden önce gitmiş olan* ve yolu biraz daha temizleyip kolaylaştıran *tüm kadınlara*. Ve sonsuz bir şefkatle, *La Loba*'ya.

Dizin

II. Dünya Savaşı 183, 358, 384, 388
II. Dünya Savaşı sonrası kuşağı 17

A
abdest alma 111
aborijinal tören 454
adaletsizlik 199, 272, 281, 313, 362, 403, 411, 528
Aesculapius 177
ahlâk 22, 98, 224, 406, 419, 482, 527
ahlâki çöküntü 22
ahlâki yükümlülük 45
AIDS'li fahişe 337
aile 17, 29, 30, 31, 64, 68, 74, 79, 82, 83, 98, 99, 100, 101, 103, 107, 118, 121, 124, 126, 127, 338, 339, 342, 350, 361, 366, 369, 371, 392, 396, 399, 403, 407, 424, 426, 427, 428, 453, 454, 459, 464, 472, 496, 514, 516, 518, 521, 524, 527
akıllı doğa 22
Akıllı Vasalisa 35, 193
arketipsel yaşlılık figürü 253
alçakgönüllülük 214, 219, 380
Ali Baba 69
alkol 257, 259, 279, 281
altdünya 41, 47, 121, 122, 134, 157, 159, 168, 176, 237, 323, 324, 350, 352, 398, 434, 442, 445, 449, 450, 452, 454, 456, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 478, 480, 484, 485, 486, 487, 488, 492, 493, 495, 498, 499, 500, 501, 502
Altın Saçlı Kadın 422, 423
Altın Şelale 178
Amaterasu Omikami (Numina) 22
anaerkil kültürler 264
analitik psikoloji 28, 265, 280
Andersen, Hans Christian 188, 243, 358
angakok [şaman] 301
angakok büyüsü 150, 159
animus 75, 140, 340, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 361, 370, 371, 372, 498, 499, 500, 501, 502
anne karmaşası 196
Apollinaire, Guillome 98
arketipsel bilinçdışı 144
arketipsel psikoloji 26, 30, 32, 68, 207, 400, 439, 466, 496
arketipsel psişe 107
arketipsel simgecilik 32, 47, 111, 250, 252, 444
Artemis 219, 400, 481
arzu 41, 48, 53, 54, 58, 60, 62, 63, 66, 67, 77, 82, 84, 96, 113, 117, 119, 129, 130, 134, 140, 146, 147, 161, 164, 165, 171, 175, 178, 182, 183, 195, 197, 207, 209, 212, 216, 220, 224, 245, 246, 250, 252, 257, 259, 283, 285, 300, 302, 303, 314, 322, 340, 350, 399, 414, 420, 446, 450, 457, 479, 498, 518, 520
âşık olmak 217, 364,
aşk 17, 19, 20, 64, 103, 177, 181, 257, 315, 356, 393, 420, 487, 524
atalara tapınma 123
aybaşı kanaması 68, 263, 264, 327, 328, 330, 483
aydınlanmanın engelleri 399
Ayı Simgesi 400, 401
Ayurveda 224
aziz-bebekler 103
Aztekler 39, 219, 337, 482

B
Baba Yaga [Vahşi Cadı] 34, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 101, 102, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 129, 131, 155, 282, 367, 392, 481, 493
Babil 134, 142

bağımlılık 144, 277, 278, 280, 281, 282, 283, 366
bağışlama 56, 177, 198, 387, 393, 407, 412, 413, 414, 416, 417, 421, 436
bakire 22, 47, 76, 102, 136, 182, 203, 239, 315, 358, 361, 443, 444, 445, 460, 465, 473
Bathlı Kadın'ın Hikâyesi 134
Baubo 233, 377, 379, 380, 381, 382, 383, 457
Bayan Ölüm 150, 151, 155, 156, 161, 164, 169, 182
bebek imgesi 106
beden 18, 22, 23, 26, 35, 40, 43, 45, 46, 53, 110, 120, 152, 153, 157, 159, 163, 181, 182, 185, 198, 219, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 240, 258, 259, 264, 270, 285, 295, 305, 310, 314, 333, 337, 339, 340, 353, 364, 376, 378, 383, 390, 391, 394, 405, 408, 430, 451, 454, 457, 463, 479, 483, 491, 494, 495, 496, 505
belirleme (determinizm) 26, 65, 116, 145, 351, 365, 387, 409
benliğini teslim etmek 280
Benlik (engin ruh gücü) 21, 29, 35, 45, 48, 68, 71, 79, 126, 138, 139, 160, 174, 226, 229, 251, 296, 298, 310, 326, 350, 362, 365, 421, 426, 440, 445, 460, 465, 473, 478, 479, 489, 521
benlik bilgisi 64,
benlik-bütünlüğü 35
Berchta 155, 466, 481
Bettelheim 64
Beyazlı Kadın 155, 439, 492
bilgelik 37, 68, 122, 124, 133, 144, 181, 211, 226, 248, 298, 316, 334, 398, 412, 420, 434, 440, 463, 465, 468, 490, 518
Bilgelik Ağacı 462
bilinçaltı 18
bilinçdışı 22, 30, 43, 45, 72, 77, 80, 86, 102, 106, 107, 108, 113, 115, 116, 126, 146, 160, 164, 165, 167, 217, 257, 261, 265, 266, 309, 310, 311, 323, 327, 369, 375, 394, 398, 407, 412, 422, 426, 427, 441, 445, 450, 455, 457, 461, 462, 463, 464, 465, 469, 480, 485, 486, 490, 497, 505
bilinçli unutma 415
bireyleşme 57, 65, 70, 76, 77, 80, 156, 220, 260, 286, 296, 301, 305, 315, 408, 444, 461, 472, 492, 497, 525,
biyoloji 16, 22, 43, , 60, 62, 161, 260, 336
Bly, Robert 146, 201, 332
Boğa Sabanı 134
Brak [buz adam] 486
Budizm 120, 397, 399
büyü 58, 65, 107, 110, 167, 185, 421
Büyük Vahşi Cadı 102

C-Ç

cadı (witch) 22, 30, 100, 101, 108, 109, 110, 124, 164, 186
Cadı Tanrıça 124, 127
cadı-bakire 47
Çağların Anası 132
Çakal Dick öyküsü 381, 382,
cani Mr. Fox 139
cantadora - eski öykü derleyicisi 16, 22, 32, 212, 377, 527
canto hondo 18, 425, 503, 507
Castellanos, Rosario 156
çatallanma 90, 473
cennet 62, 63, 103, 163, 338, 339, 363, 372
Chaucer 134
cinayet 119, 250, 423, 486
cinsel ilişki 379
cinsel saldırı 18
cinsellik 17, 20, 30, 64, 121, 179, 250, 263, 330, 374, 375, 383, 385, 421, 472
Çirkin Ördek Yavrusu 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 197, 201, 203, 205, 206, 208, 211, 212, 214, 507
ÇocukBenlik 480, 484, 488, 492, 497, 498, 501, 502
cojone 46, 166
contra naturam "doğaya karşı" 52, 467
Cortés, Hernán 337
criatura [yaratık] 18, 21, 22, 40, 48, 49, 109, 128, 137, 207, 219, 470

D

daha fazla tefekkürle ulaşılan 130
Dama del Muerte [Bayan Ölüm] 155
dans 18, 22, 42, 44, 46, 49, 51, 73, 93, 107, 149, 156, 161, 181, 182, 183, 185, 186, 193, 208, 217, 218, 220, 224, 233, 235, 237, 244, 245, 246, 248, 253, 261, 266, 276, 277, 278, 279, 287, 301, 302, 328, 331, 353, 361, 379, 383, 454, 489, 512, 515, 527
Dante 461
dayanma gücü 73, 95, 100, 119, 273, 410
Demeter 45, 118, 370, 480
Demeter/Proserpina 378, 379, 380, 381, 460
depresyon 260, 261, 307, 344, 379, 380, 392
Diana 219, 400
din 31, 32, 43, 74, 122, 213, 433, 450, 452, 453, 459, 461, 463, 480, 481, 488, 491, 493
Diné'ler (Navajo'lar) 235, 455, 461
dinsellik 472
dişil imgeler 23

dişil ruh 26
dışlanma 99, 108, 193, 194, 195, 206, 207, 208, 209, 270, 419
doğa 114, 132, 167, 219, 376
doğal yok edici 52, 57, 66, 68, 77, 78, 79, 81, 145, 269, 465, 467, 482
doppel-gänger 462
Dört Haham 44
dost 18, 21, 31, 32, 97, 117, 127, 128, 130, 139, 158, 225, 267, 332, 340, 356, 394, 431, 503, 527
Duende [tutkunun arkasındaki cin-ruhu] 218
dünya mitolojisi 32
dünyanın ucunda yaşayan kadın 22
düş 20, 28, 34, 55, 72, 75, 79, 80, 81, 84, 107, 108, 109, 110, 115, 116, 153, 163, 175, 176, 178, 234, 236, 252, 253, 309, 310, 329, 400, 425, 449, 467, 477, 495, 507
düşlerin simgeselliği 260,
duyusal iyileşme 231

E

ego 23, 34, 62, 69, 98, 99, 110, 115, 125, 130, 141, 143, 158, 159, 164, 168, 169, 170, 207, 216, 252, 265, 299, 303, 304, 305, 306, 307, 319, 323, 341, 351, 363, 395, 422, 433, 434, 446, 453, 470, 471, 475, 485, 486, 498, 505, 521
ego-Benlik 24, 72, 305, 325
ego-psişe 324
el sanatları 28
Eleusiyen Tanrıça 116
Elsiz Gelin 434
Elsiz Kız 35, 159, 433, 434, 435, 437, 438, 459, 460, 461, 470, 475, 476, 479, 480, 482, 486, 488, 493, 502, 508
Elysium 462, 476,
Enkidu 142
ergenlik 95, 131, 203, 298, 302, 458
erginleme 51, 61, 73, 80, 87, 88, 94, 95, 96, 99, 101, 102, 109, 131, 296, 297, 302, 315, 323, 363, 364, 432, 434, 440, 441, 442, 453, 457, 458, 465, 469, 481, 484, 487, 488, 492, 493, 494, 496, 499, 500, 501, 502, 517
erginlenmemiş 61, 62, 80, 85, 157, 297
erile ihtiyaç duymak 350
eros 119, 385, 489,
Eski Ahit 127
eski ve popüler ikonoloji 32
esrime 28, 30, 43, 231, 279, 346, 357, 479, 482, 492,
ethos 514
etno-klinik psikoloji 27
etnoloji(k) 27, 32, 137
evcilleştirme 19
evlilik 30, 60, 63, 139, 216, 260, 268, 305, 306, 313, 334, 408, 443, 468, 473, 479, 497, 498, 502
evrenin yedi okyanusu 21
eziyet edilip öldürülme 119

F

Farmer, Frances 281
fazla-iyi anne 94, 95, 97, 98, 120, 122, 123, 131
feda edilme 119
Feldenkrais Yöntemi 224
Fok derisi, Ruh derisi 290, 296, 297, 298, 299, 306, 307
Fok Kız 290, 298
Fokun Eti 290
folklor 30, 58, 155, 175, 246, 252, 304, 434, 482
Freud 64, 229, 433, 473, 485
Freud, Martin 229

G

Garland, Judy 263, 281
gebelik 19, 98, 259, 420, 426, 479
Gılgamış 142
gölge hayat 266
gözyaşını vermek 175
gözyaşları 27, 153, 163, 175, 176, 178, 179, 184, 418, 428, 436, 447, 479
Gracia [tinsel bir enerji] 166
grek mitoloji 379, 475
Grimm Kardeşler 29, 488, 522
grup yaralanması 411
grup yası 411
Gümüş Eller 434, 439, 452, 474, 475, 498
günah-yiyiciler 76
günlerin anası 41, 107, 236
Güzel ve Çirkin 306, 441
güzellik 19, 20, 35, 51, 61, 71, 117, 218, 223, 224, 225, 227, 236, 320, 328, 374, 443, 492, 524

H

Hades 312, 378, 459
haklı öfke 276, 405
hambre del alma [aç kalan ruh] 18, 242, 256, 257, 314, 357
Harpy Sendromu 344, 346
Hayat Ağacı 462, 463
Hayat ve Ölüm Ağacı 462
Hayat/Ölüm/Hayat 26, 118, 124, 151, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 163, 164, 175, 180, 377, 470,
Hayat/Ölüm/Hayat doğası 76, 78, 117, 118, 149, 150, 154, 155, 156, 158, 160, 161,

162, 163, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 178, 180, 182, 183, 184, 185, 186, 354, 366, 371
Hayat/Ölüm/Hayat döngüsü 88, 116, 117, 130, 150, 163, 168, 184, 468, 470, 472
Hayat/Ölüm/Hayat örüntüsü 170, 471
Hayat/Ölüm/Hayat sırrı 472
Hayat/Ölüm/Hayat Tanrıçası 108, 111, 131, 132, 461, 466,
Hayat/ÖlümlHayat ritmi 470
HayatlÖlümlHayat Anası 46, 76, 110, 111, 118, 119, 120, 127
Haydut Damat 429
hayvan depresyonu 261
hayvani damat 66, 67
haz 165, 361, 365, 372, 383
Hekate 42, 379, 480, 481
Hel 76, 155, 312, 466
Hephaestus 193, 230, 474, 475
Hera 193, 474
Heraklitus 457
Herkül 176, 177,
Hilal Ayısı 388, 389, 390, 391, 392, 400, 401, 407, 409, 507
hipernormallik 107
Hıristiyan 29, 58, 264
Hıristiyanlık-öncesi 30, 366
Hoffman, Malvina 239
Holle Ana 481
Holliday, Billie 281
Homeros 377
Humana del Niebla [Duman Varlık] 22

I-İ

Ikarus 58
İblis 435, 436, 438, 439, 443, 446, 447, 448, 451, 452, 455, 456, 457, 458, 460, 464, 465, 467, 470, 476, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 490, 498, 499
İblisin Ebesi 298
Ibsen, Henrik 266
içerideki kadın 146
içgüdü (*instinct*) 26, 122, 260, 263, 284, 317, 427
içgüdü kaybı 280
içgüdüsel arketip 16,
içgüdüsel benlik 48, 99, 129, 137, 330, 404, 430, 497
içgüdüsel doğa 15, 21, 26, 28, 38, 48, 76, 83, 102, 109, 114, 130, 139, 142, 147, 155, 158, 194, 203, 225, 248, 275, 289, 295, 298, 326, 408, 419, 425, 440, 441, 457, 458, 471, 481, 482, 483, 484, 505, 524
içgüdüsel dünya 107, 397
içgüdüsel psişe 42, 72, 82, 112, 122, 142, 309, 398, 399, 400, 406, 411, 492,
içgüdüsel ruh 16
içsel anne 62, 97, 196, 205,
içsel doğa 21
id 21, 485
İlk Adam 127
İlk Kadın 127
in utero [rahimde] 280
inanma 63, 155, 174, 178, 180, 182, 195, 207, 216, 365, 421, 428, 439, 498, 510
İncil 183, 313, 334
intihar 212, 426
irade 31, 68, 126, 129, 300, 315, 345, 362, 402, 447
İsa 45, 312, 356
İsa-Tanrı 19
İsis 45
İskelet Kadın 34, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 174, 175, 176, 178, 180, 182, 184, 185, 186

J

Jean de Florette 341
Joplin, Janis 262, 267, 278, 279, 281
Jung 28, 43, 45, 77, 94, 143, 254, 260, 332, 385, 422, 457
Jungcu psikoloji 75, 253, 304, 465

K

kaçma içgüdüsü 260, 274
kaçma-ve-saklanma 166
kadim kültürler 30
kadın psikolojisi 24, 527
kadının negatif kompleksleri 74
kadın-katili 75
kadınlardaki vahşi doğa 82, 143, 481
kadınların ikiz doğası 137
kadınsılık 19, 30, 295
Kahlo, Frida 281
Kaliban 198
kanlı anahtar 70
kapı imgesi 65
karanlık adam 79, 84, 85, 86
karanlık adam düşleri 80, 81, 83, 309
karşıtların gerilimi 473
kayıp içgüdü 284, 285
Kelebek Bakire 237, 238
Kelebek Dansı 235, 236
Kelebek Kadın 234, 235, 237, 238
Kelly, Fahtah 231
kelt masalları 134
Kemik Çıngırak 178
Kemik Kadın 22, 35, 39, 46, 71
kendiliğindenlik 130, 217

Kibar ol-Nazik ol kompleksi 108
Kiklop 198
Kirli Tanrıça öyküleri 376
Kırmızı Ayakkabılar 156, 243, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 263, 264, 265, 268, 270, 272, 273, 275, 277, 278, 279, 280, 281, 283, 285, 286, 287
kişilik 86, 98, 210, 225, 235, 249, 376, 403, 478
kızıl anne 120
klinik psikoloji 27
koca 55, 67, 70, 71, 74, 75, 84, 89, 159, 193, 267, 271, 292, 388, 389, 391, 392, 393, 395, 426, 427, 436, 448, 477, 492,
koklamanın önemi 64
Kronos 38, 485,
Küçük Fok 290
Küçük Kibritçi Kız 358, 359, 361, 362, 363, 507,
Külkedisi 69
kültür 18, 19, 23, 30, 48, 65, 74, 80, 81, 82, 83, 86, 87, 99, 100, 101, 104, 109, 110, 137, 138, 140, 150, 154, 155, 156, 157, 174, 181, 182, 185, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 203, 209, 213, 222, 225, 229, 230, 232, 239, 251, 253, 254, 255, 258, 262, 264, 265, 267, 269, 270, 271, 272, 273, 275, 280, 283, 284, 299, 302, 304, 307, 309, 310, 312, 314, 316, 322, 329, 331, 339, 341, 346, 349, 350, 353, 354, 357, 371, 377, 394, 395, 407, 413, 419, 422, 457, 465, 482, 483, 484, 485, 515, 527
Kuran 144
Kurt Budizmi 120
kutsama 93, 95, 104, 122, 141, 202, 222, 225, 238, 283, 407, 427, 463, 488, 517, 519, 520, 523, 524

L

La Huesera [kemik kadın] 22, 39
La Llorona [Ağlayan Kadın] 125, 337, 338, 339, 340, 341, 348, 353, 354, 466, 477, 507,
La Loba [çöldeki kemik kadın] 35,
La Loba [kurt kadın] 22, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 49, 50, 71, 119, 508
la luz de la vida [hayatın ışığı] 46
La Mariposa [Kelebek Kadın] 234, 235, 238
La Mujer Grande [Büyük Kadın] 22, 340
La Que Sabe 41, 42, 45, 87, 103, 105, 118, 124, 132, 370, 372, 450, 455, 470, 480, 506
La voz mitologica [Mitolojik Ses] 43, 47, 130, 238
Lao-Tzu 448
laytmotiflerin çözümlenmesi 32
Lazarus 45
Levy-Bruhl 433
libido 73, 75, 126, 127, 143, 168, 169, 259, 273, 366, 380
logos 22
los cojones [taşaklar] 46
Lusifer 58
Luz del abismo [uçurumun ışığı] 22

M

madde bağımlılığı 281
Manawee 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 146, 185
Mary Culhane 429, 450
masallar 19, 28, 29, 30, 31, 32, 39, 52, 54, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 67, 69, 71, 75, 76, 78, 79, 86, 88, 93, 94, 98, 99, 102, 104, 106, 108, 110, 111, 112, 115, 121, 127, 128, 131, 134, 137, 139, 140, 151, 157, 159, 161, 166, 167, 168, 175, 178, 181, 185, 186, 188, 193, 201, 208, 214, 224, 230, 231, 232, 240, 242, 243, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 253, 254, 255, 257, 258, 263, 271, 273, 274, 280, 281, 283, 286, 289, 290, 292, 297, 298, 304, 306, 312, 324, 325, 326, 330, 331, 337, 339, 340, 341, 342, 344, 351, 352, 358, 365, 366, 367, 369, 370, 372, 388, 392, 395, 399, 404, 405, 406, 419, 420, 421, 423, 424, 426, 429, 433, 434, 435, 439, 440, 441, 443, 447, 448, 450, 453, 455, 458, 459, 460, 461, 464, 465, 467, 468, 469, 470, 472, 473, 474, 476, 477, 480, 482, 486, 490, 492, 493, 497, 498, 507, 510, 514, 516, 519, 520, 522, 524
masumiyet 171, 173, 174, 175, 180, 184, 217, 441, 452,
Mavisakal 34, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 84, 85, 139, 298, 424, 429, 441, 477, 482
mazohizm 211
meditasyon 44, 45, 49, 112, 117, 328, 507,
merak *içgüdüsü* 64, 65,
Merhametli Yasemin 155
Meryem Ana 109, 455, 462
mesafe koyma 165, 198
Meyve Bahçesi 434
Miller, Alice 198
mistik katılım 433
mit 19, 28, 30, 45, 47, 58, 134, 155, 157, 160, 171, 175, 176, 180, 181, 193, 198, 230, 235, 240, 246, 263, 297, 312, 341, 343, 377, 379, 398, 434, 448, 450, 459,

460, 461, 468, 474, 482, 493, 494
mitoloji 32, 76, 159, 448, 475, 477, 480
mizah 219, 376
Moffeit, Tony 43
Monroe, Marilyn 263
Mr. Fox 139, 429
Mundo de la Madre [Annenin Dünyası] (psişik anadünya) 506
müstehcen tanrıçalar 375, 376
müstehcenlik 30, 375, 376, 377, 380,
müşterek öfke 411

N

Na'ashjé'ii Asdzàà [Örümcek Kadın] 22, 111, 219
544 Navajo 22, 39, 111, 381, 455, 461,
neşeli beden 223
nesnel psişe 24, 43
Nyx Ana (Gece Ana, Bir Hayat/Ölüm/Hayat Tanrıçası) 41, 108, 118
Nyx Ana [dünyanın annesi] 131, 369

O-Ö

Olimpos 474
olumlu anne 96, 99
Olympus Dağı 193
Osiris 45
ovario 46, 69, 132, 166, 431
oyun 20, 28, 29, 30, 54, 64, 102, 180, 208, 237, 239, 261, 262, 266, 331, 343, 349, 350, 361, 365, 381, 417, 452, 461
Ö, Erdöben [Ormanın Kızı] 22
öfke 48, 55, 56, 58, 62, 78, 83, 106, 118, 207, 259, 276, 280, 285, 308, 322, 356, 362, 380, 385, 386, 388, 389, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 409, 410, 411, 412, 415, 417, 420, 422, 426, 436, 507
öfkenin boşaltılması 219
öğrenilmiş çaresizlik 374, 275
Ölüler Ülkesi 45, 449, 458, 463, 464, 470, 473, 475
ölüm 22, 30, 45, 58, 71, 73, 88, 110, 115, 117, 119, 120, 121, 132, 150, 154, 155, 156, 161, 165, 171, 176, 182, 184, 186, 192, 201, 207, 219, 253, 337, 366, 409, 420, 426, 429, 430, 440, 458, 464, 468, 470, 487, 490, 491
Ölüm Ana 34, 46, 182
Ölüm Bakiresi 182
Ölüm Kadın 164, 182
Ölüm Kraliçesi 159
Ölüm Sürgüsü 183
Ölüm Tanrıçası 22
öteki 18, 21, 34, 42, 58, 89, 116, 133, 140, 147, 154, 155, 162, 163, 169, 174, 175, 176, 184, 210, 213, 224, 231, 232, 237, 245, 249, 252, 256, 283, 291, 307, 308, 329, 348, 403, 416, 458, 462, 471, 473, 480, 489, 498, 518, 519,
ötekilik 106, 197

P

paleomitoloji 30, 475,
paleontoloji 31
peri masalları 167, 250, 298, 369, 473, 510,
Persephone 45
persona 68, 104, 111, 112, 124, 219, 249, 255, 309,
Philoctetes 176, 177
Piaf, Edith 263, 281,
Plath, Sylvia 276, 281
pneuma 181, 425, 495
postunu yitirmek 202
Proserpina 88, 378, 379, 459, 460, 461, 475, 476
psikanalitik parametre 24
psikanaliz 32, 112, 284, 525
psikoid bilinçdışı 22, 43
psikoloji 18, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 30, 32, 33, 43, 64, 68, 75, 81, 82, 106, 164, 204, 207, 229, 253, 265, 270, 280, 304, 325, 363, 364, 400, 429, 439, 442, 465, 466, 473, 490, 494, 496, 525, 526, 527
psikolojik sıkıntılar 30
psikolojik travma 394
psikopati 24
psikoterapi 49
psikoz 282,
psişe 19, 22, 23, 24, 31, 41, 42, 43, 45, 50, 52, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 131, 137, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 157, 158, 161, 162, 164, 166, 167, 169, 170, 173, 174, 180, 181, 182, 195, 196, 198, 201, 202, 203, 207, 208, 209, 212, 219, 224, 229, 234, 248, 250, 252, 253, 254, 255, 260, 265, 267, 269, 272, 274, 275, 277, 278, 279, 280, 284, 285, 289, 296, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 316, 318, 319, 321, 322, 323, 324, 325, 331, 334, 340, 341, 344, 347, 348, 350, 351, 352, 353, 355, 358, 364, 365, 366, 367, 371, 376, 377, 383, 386, 392, 393, 395, 398, 399, 400, 403, 406, 407, 409, 411, 412, 414, 416, 419, 421, 422, 424, 425,

426, 427, 430, 433, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 450, 452, 453, 454, 455, 457, 458, 459, 460, 462, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 472, 473, 474, 475, 477, 478, 480, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 490, 492, 493, 495, 498, 499, 501, 502, 504, 528
psişik bilinçsizlik 171
psişik dürtü 29
psişik mekân 106, 158, 160, 176, 494,

R

rahim 155, 264, 280, 400, 463
Rapunzel 298,
Raven 152, 168, 169
Rich, Adrienne 169, 319,
Río Abajo Río [nehrin altındaki nehir] 22, 44, 50, 296, 334, 336, 340,
Rosenblatt, Paul C. 429
Rozsomàk [Kutup Porsuğu] 22
röntgencilik 65
ruh 16, 21, 22, 27, 32, 41, 49, 70, 71, 81, 92, 103, 106, 118, 131, 133, 139, 164, 168, 173, 174, 181, 194, 198, 203, 205, 207, 219, 224, 232, 234, 247, 252, 253, 257, 264, 265, 295, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 309, 311, 312, 317, 318, 324, 326, 328, 329, 330, 334, 337, 342, 345, 349, 357, 360, 385, 388, 419, 427, 428, 437, 441, 443, 444, 445, 448, 449, 450, 452, 461, 463, 465, 466, 482, 483, 484, 498, 512, 519, 521, 528
ruhanilik 129, 489
RuhBenlik 324
RuhBenlik-psişe 300
ruh-psişesi 42, 504
ruhsal kutlık 167, 247, 253, 256
ruhsal-benlik 48, 100, 159, 214, 345, 347, 349, 350, 357
ruhsal-psişe 207, 366, 416
ruh-tini 47

S-Ş

sanat 28, 66, 103, 209, 218, 256, 346, 377, 500, 525
sapkınlık 30
şaman 159, 185, 231, 281, 301, 302,
seks 262, 322, 331
sempatik büyü 433
Set 45,
sevgi 30, 32, 34, 41, 49, 57, 61, 63, 71, 92, 94, 95, 116, 141, 147, 150, 151, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 191, 193, 197, 204, 206, 214, 217, 224, 239, 257, 262, 271, 275, 293, 296, 300, 329, 331, 333, 334, 335, 338, 354, 363, 364, 383, 385, 390, 393, 406, 409, 414, 421, 427, 428, 443, 456, 463, 464, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 481, 500, 501, 502, 507, 512, 524
sezgi 16, 19, 20, 25, 26, 48, 57, 60, 62, 65, 77, 85, 87, 88, 94, 95, 96, 97, 100, 102, 104, 105, 106, 107, 114, 122, 123, 124, 125, 128, 129, 130, 131, 141, 209, 231, 372, 405, 421, 440, 443, 469, 506
Sexton, Anne 263, 273, 281
Shakespeare 172
Shange, Ntozake 239
sihirbaz 53, 58, 105, 127, 375, 466, 467
Sihirli Halı Masalı 230, 231
silinen öteki 176
Simic, Charles 286
simya 119, 120, 209, 413, 458, 460, 468, 473, 480,
sıradışı bilinç halleri 30
Sisyphos 198
Smith, Bessie 263, 281
Sophie's Choice [Sofi'nin Seçimi] 199
Styron, William 199
Styx 461, 469,
Su-Kadınları 118
süperego 100, 265
şefkat 17, 122, 123, 171, 178, 219, 295, 308, 392, 393, 402, 410
Şehrazad 31, 130
Şeytanın Dans Eden Ayakkabıları 242
Şeytanın Kıpkırmızı Ayakkabıları 243
şifacı 30, 32, 51, 82, 103, 109, 111, 116, 172, 176, 178, 227, 307, 316, 327, 367, 370, 371, 389, 391, 392, 393, 395, 397, 401, 403, 414, 433, 496, 522, 526
şifacı-anlatıcı 29
şirinlik 89, 108, 122, 172, 219

T

talip imtihanı 166
Tanrı 17, 19, 24, 35, , 41, 42, 45, 49, 56, 58, 77, 89, 121, 134, 137, 152, 164, 166, 178, 179, 194, 217, 226, 232, 235, 236, 251, 261, 277, 285, 306, 310, 318, 326, 353, 400, 413, 421, 456, 459, 460, 462, 465, 474, 475, 483, 486, 490
Tanrıçalar 88, 94, 113, 118, 132, 151, 155, 159, 186, 202, 312, 341, 375, 376, 377, 379, 383, 386, 400, 445, 449, 450, 452, 453, 455, 464, 481, 482, 488, 490, 493
Teasdale, Sara 281
tefsir 30, 32, 304
temel doğa 21, 22, 242

545
F35

temel içgüdü 88, 260, 421,
Thumbeline 230
Tilki Reynard 441
tılsım 28, 65, 106, 230, 325, 379, 401
tin 42, 50, 82, 104, 120, 123, 124, 126, 169, 172, 173, 174, 175, 185, 205, 208, 224, 225, 232, 237, 251, 253, 255, 260, 262, 266, 267, 270, 274, 295, 296, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 311, 324, 325, 330, 332, 337, 358, 385, 404, 420, 430, 449, 469, 474, 475, 478, 482, 483, 502, 507, 517, 521, 525, 528,
tinsel esrimeler 30
tinsellik 42, 259, 271,
tohum 17, 46, 92, 115, 116, 117, 121, 128, 129, 180, 204, 217, 248, 289, 353, 372, 432, 444, 450, 462, 466, 467, 468, 472, 487, 507, 517, 518
Türkiye 263

U-Ü

unutma 415, 416, 430, 484, 488, 497, 510, 524, 528
Uranos 485
usavurma 23
Uukalat, Mary 151, 450
üvey anne 89, 90, 93, 99, 101, 120, 124, 126, 127, 167, 193,
uyku 62, 73, 116, 126, 153, 168, 171, 172, 173, 174, 175, 258, 261, 306, 311, 322, 326, 366, 384, 389, 400, 401, 408, 438, 439, 440, 442, 443, 450, 451, 457, 465, 470, 477, 480, 486, 487
uyuşturucu 63, 257, 258, 259, 278, 279, 281, 284, 361,
Uyuyan Güzel 193, 298, 320
uzak orman 121
Üç Altın Saç 366, 367, 369, 372,
Üç Yazgı 110, 111,
üstdünya 122, 137, 157, 298, 318, 327, 434, 449, 460, 462, 465, 470, 471, 473, 474, 479, 499, 500

V-W

Vahşi Adam 134
Vahşi Anne 21, 95, 98, 102, 105, 108, 131, 204, 205, 284, 363, 481, 484, 487, 488, 490, 492, 493, 498, 499, 502
vahşi annelerin mirası 121
Vahşi Benlik 28, 41, 45, 139,
Vahşi Cadı 34, 102, 106, 122
vahşi doğa 15, 16, 19, 20, 23, 25, 28, 35, 57, 60, 70, 76, 82, 86, 108, 109, 110, 113, 114, 116, 117, 118, 124, 126, 143, 147, 148, 154, 186, 194, 202, 213, 218, 225, 230, 238, 241, 247, 273, 274, 275, 276, 282, 284, 285, 289, 298, 301, 304, 309, 325, 335, 351, 367, 372, 375, 386, 404, 420, 428, 440, 451, 468, 484, 489, 500
vahşi et 223
vahşi hayat 15, 16, 32, 112, 213, 247, 260, 270, 299, 335, 424, 425,
vahşi hayvan 241
Vahşi Kadın 15, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 31, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 46, 47, 71, 79, 82, 86, 87, 88, 107, 108, 110, 124, 128, 131, 134, 137, 140, 142, 147, 148, 180, 187, 188, 195, 202, 207, 213, 215, 216, 218, 222, 234, 237, 238, 240, 242, 251, 266, 275, 276, 284, 285, 286, 297, 301, 309, 324, 330, 331, 334, 335, 336, 349, 350, 357, 360, 363, 366, 369, 371, 372, 377, 386, 387, 422, 424, 425, 430, 434, 441, 451, 452, 457, 465, 472, 477, 478, 481, 490, 491, 492, 494, 500, 501, 502, 504, 505, 506, 507,
Vahşi Kadın arketipi 16, 21, 24, 34, 71, 94, 105,
vahşi psişe 117, 212, 234, 272, 279, 310, 424
varoluş 27, 154, 249, 254, 256, 265, 281, 330, 360, 456, 490, 521, 528
vecd halindeki anlatıcı 33, 34
Veniis 230, 236
voodo 138
Vulvadan Konuşma 380
vulva 379
Whitely, Opal 505
Wolffe, Toni 323

Y

yabanıl kadın 23, 241, 242, 262, 281, 283,
yabanıllık 280
yakınlık korkusu, bağlanma korkusu 164
Yanlış Zigot Sendromu 216, 217
yansıtmalı özdeşim 433
yara izi klanı 507
Yaratıcı Anne 45
yaratıcı içgüdü 260
yaratıcı-cadı 22
yaratıcılık 20, 24, 84, 121, 155, 194, 198, 207, 219, 258, 307, 309, 333, 334, 335, 336, 341, 342, 345, 347, 348, 350, 354, 355, 357, 360, 369, 394, 403, 406, 443, 446, 486, 506
yaşlanan kuvvet 223
Yaşlı Kadın 41
Yaşlı Ölüm Ana 34
Yaşlı Vahşi Ana 94, 102, 105, 113, 122, 369, 467, 469, 487, 488, 499
yazgı 22, 37, 63, 114, 150, 165, 171, 246, 247, 251, 278, 298, 354, 411, 450, 463,

469, 497
Yehova 58
Yeni Ahit 462
yok edici (avcı) 52, 57-68, 70, 72, 73, 75-86, 101, 145, 256, 257, 269, 284, 443, 444, 446, 447, 450, 451, 452, 455, 465, 467, 482, 483, 484, 485, 487,
yorumbilim 369
Yusuf 455

Z

zamanın sonunda yaşayan kadın 22
zedelenmiş içgüdü 263, 276, 284, 364, 410, 502
zedelenmiş-içgüdü örüntüsü 263
zekâ 71, 130, 150, 249, 350, 420, 443, 501
Zeus 193, 474, 485

Elias Canetti
Kitle ve İktidar

"Ağır" Kitaplar-İnceleme/Çev: Gülşat Aygen/501 sayfa/ISBN 975-539-228-9

Elias Canetti'nin 30 yıllık çalışmasının ürünü olan *Kitle ve İktidar* sosyoloji, antropoloji, psikoloji... gibi disiplinleri içeren; ama onların sınırlarıyla yetinmeyen benzersiz bir çalışma olarak tanımıyor.

Canetti bu kitabında "kitle" ve "iktidar"ın birbirlerini nasıl etkileyip çoğalttığını; insanlar arasında "emir" ve "itaat" ilişkisinin nasıl biçimlenerek saldırganlık mekanizmalarına dönüştüğünü anlatıyor. En az sorgulanan, dolayısıyla en tehlikeli şey olan "emir verme"nin emredilende özgür bir kişilik edinmesini önleyen bir *sızı* bıraktığını, bu sızının sürekli emredilenlerde katmerleşerek itaati içselleştirdiğini gösteriyor.

Canetti 1930'larda kitle eylemlerinin her tür politik mücadelenin en önemli silahı olduğunu fark ederek "kitle" ve "iktidar" ilişkisi üzerinde çalışmaya başlar. Çalışması ilerledikçe ilişkinin "tarih üstü" boyutlarını keşfeder ve insanın özüne yönelir. Hayvan sürülerini, bir araya gelmiş her tür insan topluluğunu çağ, coğrafya, din farkı gözetmeksizin devasa bir literatür taraması yaparak inceler. Yaşadığı yıllar, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın tarihteki en büyük kitle hareketlerinin ve kitlesel yıkımların görüldüğü yıllar olması; bir "iktidar" simgesi olarak Hitler'in vahşeti doğru iz üzerinde olduğunu gösterir: Kitle yıkıcı, iktidar öldürücüdür. İnsan "iktidar" isteği ile Tanrı'nın kıyamet ve dehşet tehdidini çalmıştır. Ölüme karşı direnmenin yolu ise emre karşı koymak ve yaratmaktır.

Canetti "düşünmek ısrar etmektir" diyerek *Kitle ve İktidar*'ı kaleme aldığı 30 yıl boyunca bu çalışmasını gölgeleyecek kapsamda başka eser vermedi. Çok sayıda araştırmaya ve her yıl Viyana'da düzenlenen bir sempozyuma konu olan bu kitaptan sonra insan doğasının kitle ve iktidarla ilişkisini bu denli kuşatan başka bir kitap da yayımlanmadı. Düşünsel zenginliğinin yanı sıra böylesi kitaplarda çok az rastlanan edebi bir anlatıma da sahip olan *Kitle ve İktidar*, zamana karşı direnerek insanı anlamada başvuracağımız vazgeçilmez kaynaklardan biri haline geldi.

Anlamanın müthiş bahtiyarlığını hissetmek isteyenler için...

"Muhteşem bir imgelemi olan yalnız dâhilerimizden biri... Canetti, filozofların yapması gerekeni yaptı: Bizlere yeni kavramlar kazandırdı."

Iris Murdoch

"Olağanüstü... toplumun doğası, özellikle de şiddetin doğası üzerine son derece ilginç, derin bir düşün eseri."

Susan Sontag

Eugène Enriquez
Sürüden Devlete

TOPLUMSAL BAĞ ÜZERİNE PSİKANALİTİK DENEME

"Ağır" Kitaplar-İncelemelÇev.: Nilgün Tutal/473 sayfalISBN 975-539-434-6

Sürüden Devlete, toplumun, bireyin ve iktidar mekanizmalarının analizinde psikanalitik yöntemi kullanan ender eserlerden biri. Sosyolog Eugène Enriquez, bu kitapta psikanalitik düşünceden yola çıkarak eşsiz bir analize girişiyor. Birey ile toplum, birey ile devlet arasındaki ilişkilere sağlam bir bakış açısıyla ışık tutan yazar, öncelikle Freud'un bir anlamda sosyolojik eserleri olan *Totem ve Tabu, Musa ve Tektanrıcılık, Bir Yanılsamanın Geleceği, Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları* metinlerinden yola çıkıyor. Enriquez, genellikle hem sosyologlar hem de psikanalistler tarafından es geçilmiş bu Freud eserlerini, basmakalıp düşüncelerin tamamen dışında sistemli bir incelemeye tabi tutarak referans alıyor.

Sürüden Devlete, hepimiz için kilit önem taşıyan bir sorunun cevabını ararken, insanlığın en karanlık dehlizlerine dalıyor: Özgür ve mutlu olmak isteyen insanlar niçin zorbalara, şeflere ya da devletlere boyun eğer? Demokrasi niçin hâlâ bizlere yepyeni bir düşünce gibi gelir?

Sürüden Devlete, gönüllü köleliği tercih edişimizin kavranmasının anahtarlarını psikanalitik düşüncede arayan ve bulan bir metin. İnsanların toplu halde yaşamaya başlamalarıyla ortaya çıkan kolektif görüngülerin, bu görüngülerin aldığı biçimlerin ve anlamların peşinde süren bu arayış, bizi sevgi ve şiddet ilişkisiyle, dışlanma ve kabul görmeyle karşı karşıya getirir. Böylece yazar, Freud'cu sorunsaldan yola çıkarak, toplumsal bağın teorisini, kadın-erkek, yaşlı-genç, insan-doğa, kutsal-kutsal dışı ilişkileri çerçevesinde irdeliyor ve modern toplumlardaki iktidar yapılarını da bu temel kavram ve durumların analizine tabi tutuyor. Liberal kapitalist toplum biçimlerinden reel sosyalizm yapılarına, faşist Nazi iktidarından Latin Amerika'daki askeri diktatörlüklere uzanan geniş bir yelpazedeki devlet-kitle-birey ilişkileri, benzer ve farklı yanlarıyla ve psikanalitik temelleriyle ortaya seriliyor.

Toplumsal bağı anlamak, aslında tahakkümü, çatışmaları, açık ya da gizli şiddeti ve sevgiyi anlamaktır. Kutsallığın yeni simgeleri olan çalışma ve paradan yola çıkan yazar, bu modern iktidar mekanizmalarını, cinsiyetler ve kuşaklar arasındaki ilişkilerle, paranoya ve sapkınlıkla birlikte değerlendirerek, ekonominin ve rasyonalitenin baskın olduğu günümüz toplumlarının da aslında Eros'un ve Thanatos'un egemenliğindeki toplumlar olduğunu gösteriyor.

Ve asıl soru, bütün ümitlerin kaynağı olabilecek ümitsizliğin en dibindeki, en dolaysız soru böylece ortaya çıkar: İnsanlığın eşit ve özgür yaşayabilme ümidi, herkesin herkesi sevebileceği bir toplum ihtimali, daha kabaca bir ifadeyle devletsiz bir toplum ihtimali var mı?

İnsan tekinin ve insanlığın karanlık taribine, imkânsız bir politikanın imkânına ermek isteyen herkesin yanıtını aradığı bu sorunun enine boyuna irdelendiği ender metinlerden biri *Sürüden Devlete*...

William L. Randall

Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler

KENDİMİZİ YARATMAK ÜZERİNE BİR DENEME

"Ağır" Kitaplar-İnceleme/Çev: Şen Süer Kaya/395 sayfa/ISBN 975-539-229-7

Bize kendi "hayat hikâyesi"nden söz eden biriyle karşılaşınca şaşırmıyoruz. Herkesin bir hikâyesi olduğu öylesine tanıdık ki bize şaşırmamız için bir neden yok. Üzerinde düşünmeye değer bulmadığımız bir kavram bu; ilgi çekici bile değil. Randall, işte bu beylik eğretilemenin üzerine bir büyüteç tutarak oyunu bozuyor. Roman/hikâye karakterlerinin psikolojik tahlillere konu edilmesine alışığız; ama Randall bu alışkanlığı tersyüz edip "gerçek karakterler"i edebiyatın "kurmaca" dünyasına sokuyor.

Hayatın içinden geçerken ardımız sıra bizi izleyen, başına buyruk, bizden bağımsız bir hikâyemiz yok. Eğer bir hikâyemiz varsa, sadece biz var olduğunu "söylediğimiz" için var. Onu biz var ediyoruz. Neden yapıyoruz bunu, bir hikâyeyi yaşamakta olduğumuzu veya düpedüz bir hikâye "olduğumuzu" düşünmek ne işimize yarıyor?

Randall, bu basit görünüşlü sorunun peşine takılarak çok sayıda disiplinin kalem oynattığı engin bir düşünce zeminine adım atıyor; psikolojiden sosyolojiye; tarih, antropoloji, edebiyat, eğitim, teoloji, felsefe, tarih felsefesi ve etikten estetiğe kadar. Kendimizi yaratma süreciyle hikâyemizin ilişkisi nedir? Bu hikâye neye benzer? Tek bir hikâye midir, içinde bize hangi rol düşer? Bu hikâyeyi anlatmayı neden isteriz? Ve en önemlisi, bu hikâyenin yazarı biz miyiz? Onu değiştirme, yeniden yazma şansımız var mı? Yaşamayı bir zanaat olmaktan çıkarıp bir sanata dönüştürmenin yolunu arayan, bir yaşama sanatının izini süren Randall; deneyimle sanat, hayatla edebiyat, psikolojiyle poetika arasındaki ilişkilerin bu çaba açısından kritik kaynaklar oluşturduğunu düşünüyor. Randall'a göre, edebi biçimler dağarcığımızı zenginleştirmek, hikâyelerin doğasını ve önemini kavramak, "hikâye eşiği"ne dayanmanın çocukluktan yetişkinliğe geçişi temsil ettiğini bilmek; hayat hikâyelerimizin neye benzediğini ve nereden gelip nereye gittiğini anlamamızı kolaylaştıracaktır. Bu konudaki kavrayışımız ne kadar gelişirse, hayatlarımızı tekrar tekrar hikâye etmekten ibaret olan yaşama sanatındaki ustalığımız o kadar artacaktır. Randall'ın "belirsiz bir uzanış" diye tanımladığı bu yorum, doğaçlama ve icat sanatındaki ustalığımız arttıkça da, başka bakımlardan ne kadar yoksul hayatlar sürersek sürelim, dünyanın zenginliğine katkıda bulunma yeteneğimiz güçlenecektir. "Öz yaratımın poetikası" üzerine yazdığını söyleyen Randall, sıradanın altını eşeleyerek önümüze beklenmedik bir zenginlik seriyor. *Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler*'i okurken, kendi "hikâye"nizin şaşırtıcı karmaşıklığı üzerine kafa yormadan edemeyeceksiniz. Bu kitap, insanı diğer hayvanlardan ayıran özellikleri belirlemeye yönelik o takıntılı merakımıza yeni bir madde hediye ediyor: İnsan, bir hikâyesi olduğunu iddia eden hayvandır.

Theodore Zeldin
İnsanlığın Mahrem Tarihi

"Ağır" Kitaplar-İnceleme/Çev: Elif Özsayar/473 sayfa/ISBN 975-539-206-8

İnsanlığın Mahrem Tarihi, insanlık hafızasını tazelemeyi amaçlayan bir unutulmuşlar derlemesi, tarihe geçenlerden çok geçmeyenlerin tarihi. Zeldin, insanlığın unutulmuş anılarını gün ışığına çıkararak, köşeye sıkıştığı noktalardan çıkış yolları bulabilmesi için insanoğlunun ufkunu genişletmeyi ve modern zihinlere yerleşmiş yanılsamaları yıkmayı deniyor.

Zeldin'e göre her kuşak, tıpkı kendisinden önceki sayısız kuşak gibi, dünyaya kendi çağının gözlüklerinden bakarak binlerce yıllık insanlık deneyimini boşa harcıyor. Kendi atalarının sınırlı ve kolay kolay değişmeyen hafızasını kullanmayı tercih ederken, geçmişin karanlığına gömülüp giden koca bir insanlık hafızasından yararlanma fırsatını kaçırıyor. Bu fırsatta yatan en değerli hazine, hayatın kendi çağımızın ışığıyla aydınlanmış görüntüsünün değişmez bir son durak değil, beklenmedik dönüşler yaparak ilerleyen insanlık tarihinin rastgele bir noktası olduğunu keşfetmek. Zeldin'in unutulmuşlar tarihi, insanların hayata ve kendilerine ezelden beri bugünkü gibi bakmadıklarını göstermekle kalmıyor, umudun tükenmeye yüz tuttuğu noktada insanlığın imdadına yetişen şeyin her zaman yeni bakış açıları, yeni düşünce biçimleri ve yeni yaklaşımlar olduğunu hatırlatıyor.

Kayıp insanlık hafızasının içinde kolayca tarihe gömülen bu zikzaklı geçmiş, Zeldin'e göre, insanlığın gelişiminde her zamankinden daha umutsuz olmamızı gerektiren bir noktada durmadığımıza işaret ediyor. İnsanların tarih boyunca aşka, dostluğa, sekse, korkuya, mutluluğa, zamana ve yalnızlığa karşı pek çok farklı bakış açısı geliştirdiğini, iyimserlikle kötümserlik, merhametle acımasızlık, hoşgörüyle bağnazlık, diğerkâmlıkla bencillik, merakla uyuşukluk arasında her zaman gidip geldiğini bilmek, çağın gözlüklerinden kurtularak yeni gözlükler edinme fırsatını hazırlıyor. İnsanoğlunun duygular dünyasında keşfe çıkmaya her zamankinden daha istekli olduğu bir çağda Zeldin, duygular tarihinin kuytularına ışık tutarak, insanlık hafızasını tazeliyor.

Son iki yüz yılın etkileyici teknolojik patlamasına rağmen insanoğlu, özel hayat kulvarında pek çok bakımdan hâlâ emekleme çağını sürüyor. Zeldin bize kıyamete doğru sürüklenmekte olmadığımızı, bildik insanlık mücadelesini sürdürdüğümüzü haber veriyor ve özel hayata yönelik yeni bakış açıları, insanlar arası ilişkilerde yeni bağlılıklar, amaç duygumuzu yeniden kazanmakta kullanabileceğimiz yeni yöntemler öneriyor. Kötümserliğe direnenler *İnsanlığın Mahrem Tarihi*'ni sevecekler.

M. Hardt & A. Negri
İmparatorluk

"Ağır" Kitaplar-İnceleme/Çev: Abdullah Yılmaz/412 sayfa/ISBN 975-539-332-3

Bazı kitaplar vardır, yaşadıkları döneme tanıklık etmekle kalmayıp geleceğe de ışık tutarlar. M. Hardt ve A. Negri'nin *İmparatorluk*'u da çok sayıda düşünür tarafından böylesi bir eser olarak gösteriliyor. *İmparatorluk*'u bu kadar önemli kılan, küreselleşme çağını her yönüyle irdelerken, küreselleşme mağdurlarından yana aktif bir tavır alması, onları küreselleşmenin vahşetinden kurtaracak alternatifler de önermesidir.

Ulus-devletlere dayalı çağ sona erdi. Sermaye küresel çapta önüne çıkan her engeli yıkıyor; Seattle'dan Cenova'ya uzanan isyan dalgasına rağmen, muhalefet güçleri zayıf; karamsarlık iliklere işlemiş durumda. Mevcut durumu açıklamakta emperyalizm kavramı yetersiz kalıyor; yeryüzünü ele geçirmekte olan merkezsiz ve topraksız egemenlik aygıtını Hardt ve Negri İmparatorluk diye adlandırıyor. İmparatorluk döneminde artık dışarısı kalmamıştır. Egemenlik, tek bir yönetim mantığına göre işleyen ulus-üstü organların eline geçmiştir. Adalet kaygısından yoksun biçimde işleyen sömürü mekanizmaları artık fabrika duvarları ve ulus-devletin sınırlarıyla yetinmeyerek yeryüzünün her köşesine yayılmıştır.

Ama İmparatorluk özgürleşme için yeni imkânlar da sağlamaktadır; Marx'ın kapitalizmin kendinden önceki üretim biçimlerinden ileri olduğunu söylemesi anlamında ilerici bir boyut da içerir. Bu nedenle Hardt ve Negri küresel sermaye karşısında ulus-devleti güçlendiren her türlü politik stratejiyi reddediyor. Onlara göre küreselleşmeye karşı yerele dayalı itirazlar, dışarısı kalmayan bir dünyada dışarı yanılsaması yaratmaktan başka bir işe yaramaz. Artık ülkeden sökülüp atılacak emperyalizm ve ele geçirilecek bir iktidar odağı yoktur; bunları hedefleyen politik hareketler ömrünü tamamlamıştır. Yerelin farklılıkları küreselin homojenliği karşısında direnme gücünü yitirmiştir. İktidarın küreselleşmesi iktidar karşıtlarının küreselleşmesini de beraberinde getirmiştir; ezilen ve sömürülen yığınlar, bütün yeryüzünü yurt edinerek, evrensel yurttaşlık hakkını savunarak insanlığı kucaklayacak gerçek bir enternasyonalizmin temellerini atabilir, hayatlarını otonomlaştırarak yeniden üretebilir; İmparatorluğun her yerdeki kalbine yine her yerden darbe indirebilirler.

Hardt ve Negri, *İmparatorluk*'la değişen dünyayı yorumlamakta zaaf gösteren muhalif düşünceye yeniden atak yapma imkânı sunarken Türkçe basım için yazdıkları önsözde "şenlik" müjdesi veriyor.

İmparatorluk'u okuduktan sonra, kimse kendini "bu kitap mutlaka yazılmalıydı" duygusundan kurtaramaz. Hardt ve Negri'nin ortaya koyduğu şey, çağımız için *Komünist Manifesto*'yu yeniden yazmaktan hiç farklı değil. *İmparatorluk*, küresel kapitalizmin sonunda kendini yıkacak çelişkiler ürettiğini gösteriyor. Bu kitap, yalnızca "tarihin sonu" kehanetlerinde bulunan tuzu kuru liberaller için değil; günümüz kapitalizmiyle cepheden yüzleşmekten kaçınan sözde-radikal kültür araştırmaları için de ölüm çanları çalıyor.

Slavoj Zizek

İmparatorluk, klasik Marksist yaklaşımdan daha "komünist" bir militanlık ve sınıf mücadelesi öngörüsünde bulunuyor. Kesinlikle, felsefeciler, siyaset bilimciler ve sosyalistler arasında uzun süre ateşli tartışmalara neden olacak. Sonuç ne olursa olsun, devasa bir entelektüel zenginlik sağlayacak.

Étienne Balibar

Michael Hardt & Antonio Negri
Çokluk

İMPARATORLUK ÇAĞINDA SAVAŞ VE DEMOKRASİ

"Ağır" Kitaplar-İncelemeİçev.: Barış Yıldırım/382 sayfa/ISBN 975-539-433-8

Hardt ve Negri'nin *İmparatorluk*'u yayımlandığında, dünyadaki muhalif güçler uzun yılların ataletini yeni yeni kırmaya, küresel egemenliğin bu yeni biçimini sorgulamaya başlıyordu. Kitapta yazarlar, emperyalizm teriminin artık günümüzü açıklayamadığını, bunun yerine ulus-devletler kadar ulusüstü kurum, şirket ve STK'ları da içeren, her yere yayılan bir emperyal ağın var olduğunu savundular; bu yeni egemenlik biçimi karşısında ulusal ve yerel eksenli direnişlerin etkisiz kaldığını söyleyip yeni bir enternasyonalizm önerdiler. *İmparatorluk*'un tamamlayıcısı niteliğindeki *Çokluk*, Seattle'dan Irak Savaşı protestolarına kadar bu önerinin pratikte denendiği, birçok toplumsal eylemi ve meydan okudukları *küresel sürekli savaş halini* açıklıyor, bir mücadele perspektifi çiziyor.

Artık düşmanı ve alanı belirsiz olan, sürekli bir küresel savaş hali içinde yaşıyoruz. Bu durum yaşamın her alanına yayılıp, demokrasinin süresiz askıya alınmasına zemin hazırladı. Bu savaş temelinde kurulan yeni sömürü ve ekonomik hiyerarşi topografyasının hatları, ulusal sınırların ötesinde belirginleşiyor: Küresel bir Apartheid düzenine giriyoruz; azınlığın zenginliği, çoğunluğun emeği ve yoksulluğu sayesinde sürüyor. Oysa son yıllardaki direniş dalgasının gösterdiği gibi, küreselleşme aynı zamanda, ülkeler ve kıtalar boyunca uzanan sayısız ortaklaşma biçimine de hayat verdi. Farklı farklı emek biçimleri tekilliklerini korudukları halde, birlikte ortak zeminler geliştiriyorlar ve bunlar her tür üretimin koşulu haline geliyor. Tekillikler, bu ortak payda temelinde etkileşiyor, farklılıklarından vazgeçmeden bir araya geliyor. Çokluk, işte bu tekillik ve ortaklık dinamiğinden doğan öznelliktir. Çokluk ne "halk" gibi türdeş bir bütün, ne de "kitleler" gibi parçalı bir yapıdır.

Tekilliklerin hareketi, küresel kapitalist hiyerarşiler için sürekli bir tehdit artık. Onlar bariyerleri aşıyor, duvarların altını oyan bağlantı tünelleri kazıyor; yaratıcılık çizgilerinin her kesişiminde, toplumsal öznellikler daha melez, alaca hale geliyor, kontrolün tektipleştirici gücünden uzaklaşıyor. Özdeşlikler olmaktan çıkıp tekillikler oluyorlar. Etkileşip karışan diller tek ve birleşik bir dil değil, bir tekillikler çokluğunun bağrında ortak bir güç yaratıyor. Bu ağ tipi yeni örgütlenmeyi anlamak için yazarlar, geçmişin merkezi örgütlerinden gerilla hareketlerine, oradan da alternatif küreselleşme mücadelesine uzanan bir soykütüğü çıkarıyor ve örgütlenme biçimlerinin nasıl gittikçe demokratik ve açık hale geldiğini gösteriyor.

Rüzgârı, denizi ve toprağı boyunduruk altına alamazsınız: Çokluk da emperyal egemenliğin elinden sürekli kayar, çünkü siyasal bir yapının doktriner, hiyerarşik ve disipliner organlarına tamamen hapsedilemez. Tarihte ilk kez mutlak demokrasi olanaklı hale geldi, her tür egemenlik biçimini yok etmek mümkün artık. Bu olanağı gerçekleştirmekse çokluğun projesi...

Christian Boudan
Mutfak Savaşı
DAMAK ZEVKİNİN JEOPOLİTİĞİ

"Ağır" Kitaplar-İnceleme/Çev.: Yaşar Avunç/384 sayfa/ISBN 975-539-492-3

Eski çağlardan beri beslenme sorunu, insanoğlunun ve toplumsal ilişkilerin en önemli devindirici gücü olagelmiştir. Antikçağda kutsallıkla at başı gitmiş, sonraları katı sınıflandırılmalara maruz kalmış, dönemin tıp anlayışından, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden etkilenmiştir. Damak zevki ve tarih boyunca katettiği yol, eskiden olduğu gibi günümüzde de birçok araştırmaya konu oluşturmuş, geleneksel beslenme yöntemleriyle bugünkü Batı tarzı sanayi ürünü yiyeceklerin tüketimi sürekli bir kıyaslamaya tabi tutulmuştur.

Ürünlerini, tekniklerini, mutfakla ilgili kavramlarını ve diyetetik anlayışlarını dayatan farklı güçlerin çatışma alanı haline gelen besin dünyasının bugün jeopolitik bir boyutta ele alınması gerektiğine kuşku yoktur. Obezitenin, kalp-damar hastalıklarının ve kimi kanser türlerinin kaygı verici artışı, bugün beslenmeyi, aileyi ve kentleşmiş dünyanın yaşam biçimlerini etkileyen değişikliklere bağlıdır. Bu artış beslenmenin jeopolitik boyutuna daha büyük bir önem verilmesine yol açmaktadır; bunun nedeni ise, söz konusu hastalıkların daha az görüldüğü, ama kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel mutfak kültürüyle Batı'nın sanayileşmiş hazır yemek kültürü arasında bir kutuplaşmanın yaşanmasıdır. Giderek küreselleşen dünyamızda McDonald's kültürü yaygınlaşmakta, ulusal beceriler ve yerel beslenme tarzları son hızla yok olmaktadır.

ABD'nin simgelediği Batılı yaşam tarzı ve gıda üretiminin sanayileşmesi, her ne kadar beslenme konusunda belli bir rahatlama sağlanmasının göstergesi olsa da, savurganlığı ve tüketimi teşvik etmektedir. Bu tarza göre, "modern" kabul edilen her şeye karşı yüksek bir talep oluşturmak esastır. ABD gıda sanayii, bir yandan dünya mutfaklarına saldırırken özellikle okul çağındaki çocukları hedef seçen bir pazarlama girişimini benimseyerek, çocukları ta küçüklükten itibaren şımarıklığa varan bir tüketime alıştırmaktadır.

Christian Boudan bu yapıtında, mutfak dünyası ile ilgili yeni bir görüş sunuyor. Doğu'nun Avrupa'yı hedef alan eski akınları, Amerika'nın İspanyollar tarafından sömürgeleştirilmesi, Doğu mutfağının İslamlaştırılması, Türklerin Akdeniz bölgesine doğru ilerleyişleri, Ancien Régime dönemi dekoratif Fransız mutfağının etkisi üzerinde durarak, mutfak kültürlerinin yayılmasını eleştirel bir bakış açısıyla ele alıp tarihsel bir yoruma imza atarken, mutfağın kökenleri, coğrafi mutfak kültürü, dünyanın tüm pişirme usulleri, ilk zenginlik bölgeleri, yeni besin dünyası, liberal-diyetik toplum gibi konuları derinlemesine inceliyor.

Robin Hahnel
İktisadi Adalet ve Demokrasi
REKABETTEN İŞBİRLİĞİNE

"Ağır" Kitaplar-İncelemeİçev.: Yavuz Alogan/444 sayfa/ISBN 975-539-497-4

Geçen yüzyıl adalet isteyenlerin kapitalizme isyan ettikleri bir savaş yüzyılı oldu. Eşitlik, özgürlük ve dayanışma isteyenlerle, açgözlülük, rekabet ve bencillikten yana olanlar savaş meydanlarına çıktı. Başka bir dünyanın mümkün olabileceğini düşünenlerle, mevcut durumun sürmesini isteyenler kavgaya giriştiler... Milyonlarca insanın yaşamına mal olan savaş hâlâ sürüyor...

Robin Hahnel *İktisadi Adalet ve Demokrasi* adlı bu kapsamlı eserinde adalet ilkesi sorunlu olduğu için adaletsizliği artıran mevcut iktisadi sistemi sorguluyor. Sistemin "herkese katkısına göre" ilkesine karşı çıkarak, "herkese fedakârlığına göre," diyor. Sisteme katkımı salt çabam değil, şans, yetenek ve eğitim de belirler. Bu etkenler çoğunlukla bireyin elinde değildir, o yüzden elinde olmayan etkenlere göre bireyi ödüllendirmek (ya da cezalandırmak) adaletsizliktir. Hahnel'e göre, kapitalizmden daha adil bir sistem kurmak için önce iktisadi adalet kavramını fedakârlık ve ihtiyacı temel alan yeni bir içerikle tanımlamak gerekir; bu tartışmayı kapsamlı bir biçimde sürdüren yazar iktisadi demokrasi kavramını da çözümlüyor.

Kendi deneyimlerinden çıkardığı dersleri sol literatürle ilintilendiren Hahnel geçen yüzyılda sol hareketin savunduğu kimi tezlere de karşı çıkıyor; kapitalizm kendi kendini yok etmeyecek, diyor ve bir devrimle de bir anda devrilmeyeceğini; çünkü ancak uzun soluklu bir reform hareketinin adil bir sistem kurabileceğini savunuyor. Kapitalizm kadar, "reel sosyalizm"in, liberter sosyalizmin ve sosyal demokrasinin de kusurlarını inceliyor; kapitalizm ne kadar insanlık dışıysa, "reel sosyalizm" de o kadar antidemokratikti...

İktisadi Adalet ve Demokrasi'de kapitalizm sonrası için tasarlanan iktisadi ve toplumsal sistemler de ele alınıyor; topluluk temelli tasarılarla aslında kardeş olan katılımcı ekonominin nasıl verimli, adil ve demokratik olabileceği açıklanıyor. Neyin üretileceğine, neyin tüketileceğine, nasıl çalışacağımıza hep birlikte karar vereceğimiz bir sistem bu; üretici ve tüketici konseylerinin olduğu, rekabet yerine işbirliğinin geçirildiği, ihtiyaç ve fedakârlığın temel alındığı bir ekonomi. Hahnel, bu sistemde çevrenin korunması, ayrımcılık ve eşitsizliğin ortadan kalkması ve herkese insanca yaşama fırsatı verilmesi için önerdiği mekanizmaları açık bir dille anlatırken, ayakları yere basan bir iktisadi model kuruyor.

Başka bir dünyanın mümkün olduğunu düşünenler için kaleme alınan bu kitap, daha adil ve insani bir sistem kurmanın yolunu bulmaya çalışıyor... Adalet kendi kendine tecelli etmeyecek, diyor Hahnel, savaşmak lazım...

İktisadi Adalet ve Demokrasi günümüz dünyasındaki kapitalizmin vahşiliğinden kaygılanan ve daha iyi bir toplum kurmak isteyen herkesin başucu kitabı olmalı.
Thomas E. Weisskopf, *Michigan Üniversitesi*

Bu kolay okunur, ilham veren kitap XXI. yüzyılda daha adil ve demokratik bir toplum yaratmak isteyen her akademisyen, eylemci ve vatandaşın kitaplığında yer almalı.
Ilene Grabel, *Denver Üniversitesi*

James M. Jasper

Ahlâki Protesto Sanatı

TOPLUMSAL HAREKETLERDE KÜLTÜR, BİYOGRAFİ VE YARATICILIK

"Ağır" Kitaplar-İnceleme/Çev: Senem Öneri/582 sayfa/ISBN 975-539-353-6

Bazı insanların "içi acır." Haksızlıklara ve aşağılanmalara boyun eğmezler. Televizyonun başındaki "sessiz çoğunluk"a katılmayı reddeder, sokağa çıkarlar. Vicdanlarının sesini dinleyip söz alır, itiraz eder, yaralanmayı göze alırlar. Hayatla kurdukları ilişkide aktiftirler, bedel ödemeyi bilirler. Hayatı "maruz kalınan" değil "edinilen" bir şey olarak yaşarlar. Mum ışığı gibi yalın, gösterişsiz ve titrektirler; vicdanı sızlayanlarla ışıklarını paylaşırlar. Gözyaşları kadar kahkahaları da vardır. Çocuk ruhlu ve isyankârdırlar. Protestocudurlar...

Siyasi partilerin, kitle iletişim araçlarının, üniversitelerin ve dini kurumların ahlâki yargılarımız için yol gösterici olmakta yetersiz kaldığı günümüzde protesto hareketleri hayatımızı alınır/satılır/çiğnenir olmaktan çıkaran, içimizdeki umudu diri tutan bir etkinlik olmaya başladı. Üstelik Cenova'dan Bergama'ya uzanan bu yeni toplumsal dalganın örgütlenmiş öncüleri, planlanmış gelecekleri, hedeflenmiş iktidarları da yok. Kişiler kendi tarihlerinin, adalet duygularının ve ahlâki kaygılarının çağrısıyla yola çıkıp, buluşup, çoğalıyorlar...

Protestonun dinamikleri hakkında yazılmış en kapsamlı kitaplardan biri olan *Ahlâki Protesto Sanatı*, kişileri protestoya iten saikleri, duygu hallerini, protesto hareketlerinin iç kültürünü, hayata kattığı anlamı inceliyor. Jasper, anti-nükleer, çevre ve hayvan hakları hareketlerini temel alan kapsamlı görüşmelerden, tarihi belgelerden, anketlerden ve kendi protesto deneyimlerinden yararlanarak, toplumsal hareketlerin genel görünümünü sistematik bir biçimde inceliyor. Duygusal ve ahlâki yaratıcılıktan yola çıkarak, ama protesto hareketlerinin kültürel ve psikolojik yanlarını da ihmal etmeden her bir örneğin kendine özgü biyografisini çıkarıyor. Protestocuları hisseden, hatalarından ders alan, projelerini birer sanat yapıtı gibi yaratan sanatçılar olarak ele alıyor. Şimdiye kadar yapılmamış bir şey yaparak, bireysel duygular ile kolektif eylemin kesişme noktasına bakıyor.

Wilde'ın "Ütopya ülkesini barındırmayan bir harita işe yaramaz," Proust'un "Gerçek keşif yolculuğu, yeni manzaralar aramak değil, manzaralara yeni gözlerle bakabilmektir," Emerson'un "İyi insanlar kurallara çok fazla uymamalıdır" saptamalarını yankılayarak protestonun sınırların ve sınıfların ötesine geçen bir karakteri olduğuna işaret ediyor. Protesto geleneğinden yoksun yerlerde toplumsal hareketlerin iktidar yönelimli olduğuna, yapılacak şeylerin "iktidarı ele geçirme" sonrasına ertelendiğine dikkat çekerek, protestocunun "maden ocaklarındaki kanaryalar" gibi hayatımızı kurtaracak çığlıklar attığını haykırıyor...

Jasper'in toplumsal hareketler literatürüne katkısı, *Ahlâki Protesto Sanatı*'yla yeni bir olgunluk ve derinlik düzeyine ulaşıyor. Benimsediği kültürel yaklaşımı ustaca kullanarak, hem protesto hareketlerinin genel unsurlarını ayırt etmeyi, hem de tekil hareketlerin kendine özgü yanlarına saygıyla yaklaşmayı başarıyor.

Neil J. Smelser

İyi yazılmış ve sağlam argümanlara dayandırılmış önemli bir kitap olan *Ahlâki Protesto Sanatı*, toplumsal hareketler konusunu sistematik bir bakışla toparlayan iddialı bir çalışma. Jasper, (...) toplumsal hareketlerin büyük çeşitlilik gösteren literatürü içinde okura eleştirel bir zekâyla kılavuzluk ediyor; hangi fikirlerin hatalı, hangilerinin özellikle yararlı olduğunu açıklıyor.

William A. Gamson

S. Reynolds & J. Press
Seks İsyanları

TOPLUMSAL CİNSİYET, BAŞKALDIRI VE ROCK'N'ROLL

"Ağır" Kitaplar-İnceleme/Çev.: Mehmet Küçük/432 sayfa/ISBN 975-539-383-8

Rock konserlerinin sponsorlarca desteklenmesine evet mi, hayır mı? Dev bir Amerikan şirketinin bir rock festivaline adını vermesi kabul edilebilir bir şey mi? O festivale katılmalı mı yoksa protesto mu etmeli? Bütün bunlar tartışılırken, genel kabul gören, tartışılmayan bir şey var: Rock'ın düzendışılığı.

Seks İsyanları'nın derdi de tam bu noktada başlıyor. Çünkü kitabın yazarlarına göre rock, asi olmasına asi ama devrimci bir müzik değil! Kapitalizmle, düzenle uyum gösteren yanları var; elbette isyankâr ama bu rock'çıların her sınırı zorladıkları anlamına gelmiyor. Özellikle bu sınırlar ataerkil düzenin toplumsal cinsiyet politikalarıysa... Kadın-erkek ilişkileri söz konusu olduğunda rock'ın hesap vermesi gereken çok şey var. Zira çok uzun bir süredir, rock'ı feminen olana karşı duyulan korku ve nefret ateşliyor; genellikle kadın düşmanlığı ve maçolukta had safhaya vardığı zaman ritim en heyecan verici haline bürünüyor.

Müzikteki isyana toplumsal cinsiyet merceğinden bakan ilk kitap olan *Seks İsyanları* rock'ın karanlık yüreğindeki bu paradoksu incelerken bir rock severin heyecanıyla, bir eleştirmenin müziğin kirli alt akıntılarını saptaması arasındaki keskin çizgide ilerliyor. Bu yüzden *Seks İsyanları*'nı bir yargılama değil, daha çok bir farkına varma olarak almalı. Çünkü Reynolds ve Press, rock'a dışardan bakan entelektüeller değil, yıllardan beri rock'ın içinde olan, en çok eleştirdikleri Rolling Stones, Iggy Pop ve Nick Cave'e âşık olan yazarlar.

Seks İsyanları hem kadın hem de erkek sanatçılara toplumsal cinsiyet merceğinden bakıyor ve isyanın bir tür psikanalizini yapıyor. İlk bölümde asi rock'çının (Jim Morrison, Robert Plant, Mick Jagger vb.) "dişi" karşısında kendisini nasıl konumlandırdığı ve rock'taki kadın düşmanlığı, edebiyat ve sinemadaki kökleriyle birlikte ele alınıyor. İkinci bölüm psikedelik geleneği (Pink Floyd, Brian Eno, Can vb.), kadını dışlama değil tam tersine ana rahmine ya da en azından kucağına dönme eğilimindeki rock'çıları inceliyor. Son bölümde ise kadın deneyimini rock'a tercüme etmeye çalışan Patti Smith, Kristin Hersh, PJ Harvey, Bjork, Slits gibi sanatçı ve gruplar ile Riot Grrrl gibi hareketler mercek altına yatırılıyor.

Rock'ın derin ve karanlık sırlarını gözler önüne seren *Seks İsyanları* en tanıdık müziği bile yepyeni bir kulakla dinlememizi sağlıyor.

Egemen müzik kültürümüzün geniş bir bölümünde cinsiyetin merkezi bir rol oynadığını bu denli ikna edici argümanlarla savunan başka bir eser bilmiyorum. Popüler müzik konusunda hem bu denli tarihsel hem de günümüze bu denli uyumlu bir kitapla her zaman karşılaşmak mümkün değil.

Nancy J. Vickers

Popüler müzik kültürü üzerine yazılmış gerçekten önemli birkaç kitaptan biri... Reynolds ve Press'in *Seks İsyanları* ile başardıkları harikulade bir şey: Rock müziğini eskisi gibi dinlememiz mümkün değil.

Barney Hoskins

Michel Foucault
Cinselliğin Tarihi

"Ağır" Kitaplar-İncelemeler/Çev.: Hülya Uğur Tanrıöver/512 sayfa/ISBN 975-539-390-0

Hiç tereddütsüz 20. yüzyılın en büyük düşünürlerinden biri olarak görülebilir Michel Foucault. Onun önemi, her şeyden önce, çağdaş Batı felsefesinde tarihdışı niteliğe sahip olduğu kabul edilen "özne" kavramını tarihselleştirme çabasından kaynaklanır. Düşünür, başta elinizdeki kitap olmak üzere birçok çalışmasında öznenin bir felsefi kategori olarak kuruluşuna dair kışkırtıcı sorular ortaya atar: "Özne" dediğimiz şey tarihsel süreç içinde nasıl kurulmuştur? Bu kuruluş sürecini hangi söylemsel çerçeveler, hangi bilgi/iktidar mekanizmaları, hangi hakikat oyunları kuşatır? Bireyselleştikçe, yani kendimizi eylemlerimizin birer "özne"si olarak gördükçe özgürleştiğimiz düşüncesini hangi devasa tertibatlar ayakta tutar?

Cinselliğin Tarihi, kariyeri boyunca akıl hastalığının, tıbbın ve hapishanenin tarihi üzerine kafa yoran Foucault'nun son çalışması olur. Ona göre cinsellik, baskıcı bir iktidarın altında özgürleşme mücadelesi veren doğal bir güdü değil, yeni bir iktidar biçiminin işleyişinde merkezi konumda bulunan bir tertibattır. Bu tertibat, kendimizi birer "özne" olarak kurmamızda vazgeçilmez işlevler yüklenir; seks etkinliğimizin bizdeki en "doğal", en "temel", dolayısıyla da en "öznel" boyut olduğunu tekrar tekrar anımsatır. Bu tertibata göre bir "özne" olarak kendimizi tanımak istiyorsak, cinsellik denen şey üzerine kafa yormalı, onu alabildiğine anlaşılır kılmalı, söyleme dökmeli ve ne olduğumuzu ona sormalıyızdır. Ancak, der Foucault, söz konusu tertibat, içimizdeki o meçhul "otantik benliği" açığa çıkardığına inandığımız ölçüde bizimle bütünleşir, görünmez hale gelir ve elimizden kaçar.

Bu noktada, elinizdeki çalışmanın başta siyaset felsefesi olmak üzere sosyal bilimlerin tüm alanlarında çığır açan özelliği ortaya çıkar: Cinsellik sorunuyla birlikte ortaya atılan, her şeyden önce bir iktidar sorunudur. Ancak bu sorunu doğru anlayabilmek için de, Batı'daki klasik siyaset düşüncesinin yüzyıllardır kabul ettiği "baskıcı iktidar" düşüncesini bir kenara bırakmak, yepyeni bir iktidar kuramı geliştirmek; özgürleşmeye alternatif olarak kendini yaratmayı, arzunun özgürleşmesi yerine zevki yoğunlaştırmayı öne çıkarmak gerekir. İşte elinizdeki kitap, bu yeni iktidar kuramının ortaya atıldığı en önemli metinlerden biridir. Bütün ilişkilerde içkin olarak mevcut olan, yukarıdan değil aşağıdan gelen, sadece yok etmeyip aynı zamanda da üreten ve yeni direniş olanaklarını da beraberinde getiren bu yeni iktidar biçimi, en parlak ifadesini bu metinde bulur. Yazık ki tamamlanmamış bu çalışmanın, sadece olağanüstü bir tarih çalışması değil, aynı zamanda sosyal bilimleri derinden sarsan bir felsefe metni olduğunu unutmamak gerekir.

Lewis Mumford
Tarih Boyunca Kent
KÖKENLERİ, GEÇİRDİĞİ DÖNÜŞÜMLER VE GELECEĞİ

"Ağır" Kitaplar-İncelemeİçev.: Gürol Koca & Tamer Tosun/800 sayfa/ISBN 975-539-276-9

Ütopyaların merkezinde hep bir kent tasarımı bulunmasına şaşırmalı mıyız?

Kentin aracılık ettiği süreçler, yerine getirdiği işlevler ve insan hayatı üzerindeki etkileri düşünüldüğünde bu hiç şaşırtıcı değil. Elbette kent sadece maddi yapılardan ibaret değildir. Fiziksel bir bütünlüğe ve somutluğa sahip en büyük toplumsal birim olmasının yanı sıra, kent geniş bir toplumsal ilişkiler ağının hem yaratıcısı hem de düğüm noktasıdır. Göçebenin kışlağından ve köyden farklı olarak, insanın "kendisi gibi olmayan" ile, "yabancı" ile karşı karşıya geldiği, ilişki kurduğu ve birlikte yaşadığı yerdir. Rousseau'nun deyişiyle, "köyü, kasabayı evler oluşturur, kenti ise yurttaşlar."

Öyleyse, Platon'dan Thomas More'a, Fourier'den bugüne, daha iyi bir dünya düşlemeye girişenlerin, hayallerini somutlaştırıp ayrıntılandırırken bir kent çizmeye başlamalarına şaşırmamalı. Belki de, asıl kent üzerine kuramsal araştırmaların göreceli olarak azlığına şaşmak gerekiyor.

Kent planlamasından, kültür ve sanat tarihine, teknolojiden, toplumsal eleştiriye uzanan geniş bir alanda çalışmış olan Amerikalı düşünür Lewis Mumford'ın başyapıtı, *Tarih Boyunca Kent*, işte bu ihtiyacı karşılama doğrultusunda atılmış ilk ve dev bir adım.

Bu kitapta Mumford hem kentlerin evriminin tarihini hem de odak noktasında kent olan bir uygarlık tarihi yazıyor. Kentin yaratıcı ve yıkıcı imkânlarının izini tarih öncesine kadar sürerek okuru Mezopotamya ve Mısır'dan yola çıkarıp, Yunan, Roma ve ortaçağdan, Avrupa monarşilerinin başkentlerinden ve sanayi kentlerinden geçirerek, günümüz dünyasındaki yol ayrımının başına getiriyor.

İnsanın "başkası" ile bir arada bir düzen kurması ve bir hukuk oluşturması, işbirliği ve iş bölümü sayesinde müthiş bir yaratıcı enerjiyi açığa çıkarması bu tarihin bir yüzü ise; iktidar, savaş, hiyerarşi ve aşırı mesleki uzmanlaşma aynı tarihin diğer, karanlık yüzünü oluşturuyor. Tapınağı, kalesi ve surlarıyla neolitik kent de, merkezi izdiham yüzünden tıkanmış, dört bir tarafa banliyöleriyle yayılan ve bugünün şekilsiz kenti de bu iki yüze sahip. Ancak yaratıcı ve yıkıcı güçlerini kat kat artırmış bugünün kenti, organik bir sınır tanımayan yayılmasıyla, hem toplumsal bir çözülmenin eşiğinde hem de bütün bir gezegenin ekolojik sistemini altüst etme riskini taşıyor.

Tarih Boyunca Kent, imkânların ve risklerin devasa boyutlar kazandığı bu yol ayrımında insanları düşünmeye, tartışmaya ve tavır almaya çağıran bir kitap.

Tarih Boyunca Kent yalnızca kent tarihi değil; aynı zamanda üst düzey bir ahlâk felsefesi ve bir tür tragedya.

The New York Times Book Review

Bir nesil boyunca Lewis Mumford, daha önce hiç yapılmamış bir kültür eleştirisi toplamı üretti. Mumford'ın bakış açısı geniş, ama derindi; yazar teknolojinin, sanatın ve ulusal politikanın dinamikleri kadar kökenlerini de inceledi, ancak genel fikirlere hep sadık kaldı; dikkatini Amerika'ya yoğunlaştırdı, ama eserlerinin her bir sayfası bir dünya vatandaşının sağduyulu ve tutkulu kaygılarını dillendiriyordu.

Waldo Frank, *Saturday Review*

Agnes Heller
Bir Ahlâk Kuramı

"Ağır" Kitaplar-İncelemeÇev.: A. Yılmaz & K. Tütüncü & E. Demirel832 sayfaISBN 975-539-488-5

Bazı insanların vicdanı vardır, içleri acır; sessiz kal(a)mazlar, görmezden gel(e)mezler. Yol ayrımlarında tereddüt etmezler, bir kişilik edinme kaygısı güderler, sürüklenmezler, tavır alırlar. Hayatlarının merkezinde bir tek kendileri yoktur, ötekini içerme bilgisini edinmek için çaba gösterirler, yorulurlar... Uçurumun kenarında yaşarlar...

"Tarihin sonu" ya da "çıkar kişinin doğasında var; her şey alınıp satılabilir" söylemi "değer"in yerini "fiyat"a bırakmasına neden oldu... Artık bir tek "ben ve sahip olduklarım" var! Oysa hayattaki o karanlık uçuruma gözümüz iliştiğinde elimizi tutacak birilerini arıyor; adalet, eşitlik, özgürlük istiyor; geleceğimiz hakkında söz sahibi olmak, kendimizi gerçekleştirmek istiyoruz. Seçimlerimizin fiyatını değil, bedelini ödüyor, acı çekiyoruz. Peki, insan ötekinin ayağı kaydığında neden elini uzatır? Yol ayrımlarında tercihlerini neye göre yapar?

Agnes Heller, ahlâkın muhafazakârlara bırakılmayacak kadar önemli olduğu gerekçesiyle kaleme aldığı ve dünyada ilk kez tek cilt olarak Türkçede yayımlanan *Bir Ahlâk Kuramı*'nda modern hayatların karmaşıklığı ve çeşitliliğine hitap etmeyi başarıyor: Soyutlamaların, belirsiz önermelerin değil, somut hayatların içindeki insanların izini sürüyor. Onun insanları çalışan, seven, acı çeken, bocalayan ve tökezleyen, ama gene de "doğruyu arayan" kişiler. Yazar, baskıcı ve göreci olmayan bir ahlâk felsefesi üzerinde düşünürken seçimi bireye bırakıyor; ötekinin çağrısını dinleyen, varoluşunun sorumluluğunu üstlenen, boşluğa atlayarak boşluğun bilgisini edinen kişilere... Heller'ın çalışması, kuramı, pratiği ve bireyi ustaca birleştiren kapsamlı ve incelikli bir kılavuz; "yalan söylemeden otorite olunamayacağına" dikkat çekerek duru bir dille ahlâk felsefesinin ana konularını ele alıyor; Platon, Aristoteles, Kant, Hegel, Nietzsche, Kierkegaard, Marx, Heidegger, Derrida ve daha nice filozofla diyaloğa giriyor.

Genel Etik'te ahlâkın kendisinin ne olduğu tartışması kuramsal çerçeveyi çiziyor: Duygular, töreler, kurumlar ve aklın ahlâkın kaynağı olma iddiaları sınanırken, toplum içinde adalet, eşitlik, yasalar ve kurumların ahlâki rolüne dair kavrayışlar sunuluyor. Heller, *Bir Ahlâk Felsefesi*'nde kuramsal çerçevenin içini evrensel norm, ilke ve düsturlarla doldurarak yorumlamacı yaklaşımı normatif yaklaşımla bütünlüyor. *Bir Kişilik Etiği*'nde ise bu normları pratiğe geçirecek bireyin kendisini inceleyerek, iyi hayat arayışıyla çerçeveyi tamamlıyor. II. Dünya Savaşı'nda soykırımdan kurtulmuş, sonraları Komünist Parti'den atılarak sürgüne gönderilmiş olan Heller "güçlünün haklı kılındığı" bir dünyayı anlatsa da, umudunu yitirmemiş... Hatırlayanlar, dinlemeyi umursayanlar ve boşluğa atlamayı düşünenler için...

"Heller önde gelen bağımsız düşünürlerden. Modernite kuramı özgün ve şu an tartışılan pek çok konuya yeni felsefi içgörüler getiriyor."

Richard J. Bernstein, *The New School for Social Research*

İnsanlık tarihi boyunca bastırılmış ve örselenmiş kadınların durumunu sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan ele alan çok sayıda inceleme yapıldı. Her inceleme, kadınları "tanımlama ve çözme" açısından farklı yöntemler önerdi. Bu önermelerin ne ölçüde kadının doğasına ilişkin isabetli ve farklı alternatifler olduğu ise tartışmalı...

Clarissa P. Estés, *Kurtlarla Koşan Kadınlar*'da gerçekten farklı bir önermede bulunuyor; kadınlar için yalın, uygulanabilir ve doğal çözümler öneriyor. XIX. yüzyılla birlikte insanlığın doğadan kopuşu ve duygulara yer vermeyen kapitalist bir endüstri çarkının içinde kayboluşundan yola çıkarak, kadınların yapması gereken ilk şeyin içlerindeki doğal sesi keşfetmek olduğunu söylüyor ve kadınların içlerinde yatan sınırsız güç ve yaratıcılığın, kurtların doğal yabanıllığında yattığı savını ileri sürüyor. Kadınların çoğu zaman farkında olmadan içselleştirmek zorunda bırakıldıkları eziklik ve yetersizlik duygusuna, bastırılmış cinsel güdülerine çok değişik bir malzemeden yaklaşıyor: Masallar! İnsanlığın ortak bilinçaltının aynaları olduğunu düşündüğü masallar aracılığı ile kadın psişesinin derinliklerine iniyor ve birçok açmazdan kurtulmalarına yardımcı olacak masal tadında terapiler uyguluyor.

Estés'e göre, kurtlarla kadınlar arasında, vahşilikleri, zarafetleri ve içinde yaşadıkları topluluğun üyelerine duydukları bağ açısından psişik bir benzerlik vardır. Kurtlar ve kadınlar arasındaki bu benzerlik, Vahşi Kadın arketipinde ortaya çıkar. Estés'in ilginç örneklerle betimlediği bu arketip, doğayla bağlarını koparttırmamış ve seçimlerini yaparken duygularını temel alan kadınları içeriyor.

Kitaptaki farklı kültürlerden derlenen masallar, kadınların ilişkileri, kişisel imgeleri ve hatta bağımlılık gibi temalar çevresinde gelişiyor. Örneğin Afrika kökenli bir öykü, kadının ikili doğasını yansıtıyor; Ortadoğu'ya ait bir masal, sıradan bir kilim gibi görünen büyülü bir halının toplumun önyargılarını ve görünüşe ne kadar kolay aldandığını ortaya koyuyor.

Yayımlandığında büyük övgüler almış bu sıradışı kitap, kadınları vahşi derinliklerine doğru heyecanlı bir yolculuğa çağırırken, kadın psişesinin bugüne dek hazırlanmış en büyük sözlüğü olarak da okunabilir. *Kurtlarla Koşan Kadınlar*, kadınlarla vahşi bir noktada buluşmak isteyen erkekler için de vazgeçilmez bir rehber özelliği taşıyor.

"Gülme, kadın cinselliğinin gizli tarafıdır; fizikseldir, temeldir, tutkuludur, hayat vericidir ve bu yüzden uyarıcıdır. Jenital uyarılma gibi bir hedefi olmayan bir cinsellik türüdür. Sadece o an için, bir sevincin cinselliğidir; özgürce uçan, yaşayıp ölen ve kendi enerjisiyle yeniden yaşayan hakiki ve şehevi bir sevgidir. Kutsaldır, çünkü fazlasıyla iyileştiricidir. Şehevidir, çünkü bedeni ve onun duygularını uyandırır. Cinseldir, çünkü heyecan vericidir ve haz dalgalarına neden olur. Tek boyutlu değildir, çünkü gülme, insanın kendisi kadar başkalarıyla da paylaştığı bir şeydir. Bir kadının en vahşi cinselliğidir. "

Clarissa P. Estés

"İnsanlar binlerce yıldan bu yana, zor öğrenilen bilgileri edinmek ve sınırsız olasılıklar içeren düşler kurmak için büyük ateşlerin çevresinde oturmuşlardır. Günümüz dünyasında bu bilgelik yalnızca 'gerçekler'le sınırlanmıştır. Estés, kitabında bu bilgelik ateşini yeniden yakıyor, hepimiz için."

Gloria Steinem

3. BASIM

AYRINTI • "AĞIR" KİTAP
ISBN 975-539-363-3
9 789755 393636